МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА СЛАВИСТИКУ

Покренут 1970. године
До књ. 25. (1983) под називом *Зборник за славистику*

Главни уредници
Од 1. до 43. књиге др Милорад Живанчевић,
од 44. до 53. књиге др Миодраг Сибиновић,
од 54—55. књиге др Предраг Пипер

Уредништво
мр Мирјана БОШКОВ, др Петар БУЊАК,
др Дојчил ВОЈВОДИЋ (секретар Уредништва), др Маја ЂУКАНОВИЋ,
др Корнелија ИЧИН, др Љиљана ПЕШИКАН-ЉУШТАНОВИЋ,
др Људмила ПОПОВИЋ, академик Зузана ТОПОЛИЊСКА,
др Михал ХАРПАЊ, др Вјачеслав ОКЕАНСКИ

Главни и одговорни уредник
др ПРЕДРАГ ПИПЕР

ISSN 0352-5007 | UDC 821.16+811.16(05)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА СЛАВИСТИКУ

80

НОВИ САД · 2011

МАТИЦА СЕРБСКАЯ
ОТДЕЛЕНИЕ ЛИТЕРАТУРЫ И ЯЗЫКА

МАТИЦА СРПСКА
DIVISION OF LITERATURE NAD LANGUAGE

СЛАВИСТИЧЕСКИЙ СБОРНИК
REVIEW OF SLAVIC STUDIES

80

НОВИ САД

САДРЖАЈ — CONTENTS — СОДЕРЖАНИЕ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Paul Wexler, A covert Irano-Turko-Slavic population and its two covert Slavic languages: the Jewish Ashkenazim (Scythians), Yiddish and „Hebrew“ 7
Слободан Павловић, Елементи неконфигуративне синтаксе у старим словенским писменостима 47
Мария Котова, Анна Сергеева-Клятис, Олег Лекманов, Первый этап „Дела об Уленшпигеле“: попытка экспертизы (глава из ненаписанной биографии О. Э. Мандельштама) 63
Љиљана Ћук, Портрет душе и времена: темпоралне фигуре у Набоковљевом *Дару* 83
Mateja Pezdirc Bartol, Simbolne razsežnosti motiva hrane v treh slovenskih dramah 95
Лидија Аризанковска, За партикулите (врз примери од македонскиот и словенечкиот јазик) 107
Милена Јакић, Нада Шева, Квантитативно испитивање декомпонованог / перифрастичног предиката у српском језику 117
Драгана Поповић, Прагматичко-семантичка анализа говорног жанра савета (на материјалу руског и српског језика) 137

ПРИЛОЗИ И ГРАЂА

Предраг Пипер, Говор предака: о романима Мира Вуксановића, *Семољ гора, Семољ земља, Семољ људи* 165

ПРИКАЗИ

Теорија дијахронијске лингвистике и проучавање словенских језика. Ур. Јасмина Грковић-Мејџор, Милорад Радовановић. – Београд: САНУ, 2010 (*Стефан Стојановић*) 171
Зборник у част Аде Видович Муха (Slavistična revija, 2010, letnik 58, 1, 1–187 стр.) (*Предраг Пипер*) 174
Портрети према (не)постојећим моделима (*Ликови усмене књижевности*, уредник Снежана Самарџија, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2010) (*Драгољуб Перић*) 176

Зоја Карановић, Јасмина Јокић. *Смеховно и еротско у народној култури и поезији*, Филозофски факултет, Нови Сад, 2009. (*Вања Прстојевић*) 180
Руселина Ницолова. *Българска граматика. Морфология.* – София: Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски", 2008. – 524 с. (*Предраг Пипер*) 182
Б. Ю. Норман. *Лингвистическая прагматика: На материале русского и других славянских языков.* – Минск: БГУ, 2009. – 184 стр. (*Предраг Пипер*) 185
Косово и Метохија у цивилизацијским токовима: међународни тематски зборник. Књ. 1. (Језик и књижевност). Ур. Драги Маликовић, Софија Милорадовић. – Косовска Митровица: Филозофски факултет, 2010. – 405 стр. (*Предраг Пипер*) 187
Юрико Канэко. *Начинательность в системе аспектуальных значений в русском языке в сравнении с японским языком. Опыт сопоставительного анализа языковых картин мира*. – Токио, 2005. (*Милена Ивановић*) 194
Јелица Стојановић. *Путевима српског језика и ћирилице.* – Београд: Издавачки центар Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори, 2011. – 243 стр. (*Ружица Фармаковски*) 197
Радојка Цицмил-Реметић. *Топонимија Пивске планине.* – Београд: САНУ / Одељење језика и књижевности, Одбор за ономастику (Библиотека Ономатолошких прилога. Књ. 1), 2010. – 354 стр. (Мирјана Петровић-Савић) 200
Радмила Жугић. *Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (у светлу призренско-тимочких говора као целине).* – Београд: Институт за српски језик САНУ, 2010. – 226 стр. (Бранкица Марковић) 202

БИБЛИОГРАФИЈА

Ивана Спасојевић, Проучавање словенских књижевности у Србији, Црној Гори и Српској у 2008. години 205

Регистар часописа 349
Списак сарадника 351

Упутство за припрему рукописа за штампу 353

UDC 811.411.16'373.6

Paul Wexler
Tel-Aviv University

A COVERT IRANO-TURKO-SLAVIC POPULATION AND ITS TWO COVERT SLAVIC LANGUAGES: THE JEWISH ASHKENAZIM (SCYTHIANS), YIDDISH AND "HEBREW"

The Jewish Ashkenazim (known popularly as the "Ashkenazic Jews") are largely of Iranian ethnic origin. After the obsolescence of their native Iranian and Eastern Aramaic in the Khazar Empire, the Jewish Ashkenazim became speakers of an Eastern Slavic dialect, possibly beginning in the 8th century. Shortly afterwards, in the mixed Germano-Sorbian lands where many Ashkenazim settled, most of the vocabulary of Eastern Slavic, and the newly acquired Sorbian, was replaced by German vocabulary in a process known as "relexification". This language is called Yiddish and superficially resembles German. Besides Yiddish, Ashkenazic Slavic was also relexified to Old Semitic Hebrew vocabulary, thus producing written Ashkenazic "Hebroid", genetically a bizarre form of Yiddish. In the late 19th century, Yiddish was again relexified into Old Semitic Hebrew and, together with elements of Ashkenazic Hebroid, spawned a spoken and written Hebroid recension, known today as "Modern Hebrew". Since relexification never alters the genetic classification of the original (substratal) language, Yiddish and all the Hebroid varieties mentioned above are Slavic languages. The purpose of the present paper is to motivate these claims.

Key words: Slavic historical linguistics, Slavic-Iranian-German contacts, Yiddish, Modern "Hebrew", Jewish Ashkenazim

Since the rise of modern Yiddish linguistics in the late 19th century, the Yiddish language has been classified as a German dialect. For the last twenty years or so I have been arguing that the assignment of Yiddish to the Germanic family of languages is untenable, and that Yiddish is a Slavic language. The ensuing debate means then that, aside from Pictish, Romani and Basque, Yiddish is probably the only European language whose genetic classification remains in doubt.

Yiddish cannot be a Germanic language for the following two reasons:

(1) The syntax and phonology of the language are predominantly Slavic; there is very little in the grammar of the language that is unambiguously German. For example, while German requires adjectival stems in /a/ to change to /e/ (orthographically *ä*) in the comparative and superlative degree, this morphophonemic alternation is only sporadically activated in Yiddish,

see e.g. G *stark* 'strong', *stärker* 'stronger', *stärkest* 'strongest' vs. Y *štark, štarker, štarkest*. The lack of Umlaut in Yiddish has its origins in the Slavic languages, which typically lack a vocalic alternation in the stem, see e.g. Uk *кріпкий* 'strong', *кріпший* 'stronger', *найкріпший* 'strongest'.

In counterdistinction to the grammar and phonology, most of the Yiddish lexicon is formerly German in origin, but a huge percentage of the alleged Germanisms are used in original forms and/or with original meanings unknown to any dialect of German, contemporary or historical. For example, Yiddish has acquired G *blühen* 'to bloom' as *blien*; in addition, G *verblühen* 'to fade' also has a parallel in Y ♣*farblien,* but for many speakers the latter means 'bloom forth/with intensity', and provides a parallel to Uk *цвісти* 'to bloom', *зацвісти* 'begin to bloom' (Y [♣]*far-* has functional links both to Sl *za-* and G *ver-*).[1] At best, we can say that Yiddish has a predominantly German-derived lexicon, whose very presence, forms and function in Yiddish all have to be licensed by Slavic parameters. The "German" component is usually described as approximately 75% of the total lexicon of Yiddish; the remaining 25% consists primarily of "Hebrew and Aramaic" (c. 15%) and "Slavic" (c. 10%); unique Romance and all other non-Germanic components constitute less than one percent of the total lexical corpus (see Wiener 1894). The gross imprecision of these figures immediately becomes apparent from the Yiddish semantic field of "buying and selling". Most of the so-called "Hebrew" component turns out to be neologisms formed from existing Old Hebrew roots invented mainly by Yiddish speakers. Therefore, we need to distinguish between "genuine Semitic Hebraisms/Aramaisms" borrowed from the Bible (c. 1000 B.C. – 200 A.D.) or Mishnah (the oral canonic teachings which constitute a part of the Talmud, edited in the 2nd century A.D.) and "Hebroidisms/Aramoidisms" newly-invented after the obsolescence of spoken Hebrew in the 3rd century A.D. and of Aramaic beginning in the 7th century (these elements outnumber genuine Hebraisms and Aramaisms). The situation with Slavic is exactly the opposite; the number of genuine Slavisms far outweighs the number of "Slavoidisms" in Yiddish, thus suggesting that

---

[1] Symbols used are: ♣ = Germanoid (German morphemes almost always used according to Slavic patterns of discourse), ▲ = Hebrew, ▲ = Hebroid (Hebrew morphemes almost always used according to Slavic patterns of discourse), ◙ = Slavic, ◙ = Slavoid (unique Slavisms), § = Romance, ف = Iranian, ع = Arabic, ت = Turkic, ص = Chinese, א = Syriac, Aramaic. No special symbol is used with Germanisms which function in Yiddish in the German manner.

Abbreviations used with examples: A—Ashkenazic, Ar—Arabic; Aram—Aramaic, arch—archaic, Aves—Avestan, Bav—Bavarian, Bg—Bulgarian, Br—Belarusian, C—Common, c(c)—century (centuries), Čuv—Čuvaš, D—Digor (Ossete), dial—dialectal, dim—diminutive, E—Eastern, f—feminine, G—German, gen—genitive, Gk—Greek, Go—Gothic, H—High, He—Hebrew, Hg—Hungarian, I–Iron (Ossete), Ind(o)—Indian, Indo-, Ir—Iranian, It—Italian, J- —Judeo-, Jud—Judeo-Spanish, Kir—Kirghiz, L—Lower, Lat—Latin, m—masculine, M—Middle, n—neuter, (N)W—(north)western, O—Old, Oss—Ossete, Pe—Persian, pl—plural, plt—plurale tantum, Pol—Polish, R—Russian, Rtw—Rotwelsch, Rum—Rumanian, S—South(ern), Se—Serbian, sg—singular, Sl—Slavic, Slvk—Slovak, So—Sorbian, Sogh—Soghdian, Syr—Syriac, Tc—Turkic, Tu—Turkish, U—Upper, Uk—Ukrainian, Y-Yiddish.

Slavic is the oldest component of Yiddish. Among the rare Slavoidisms with unique use of a Slavic suffix are Y ם*nudnik* 'bore, pest' which utilizes a Slavic root and a suffix, but not the suffix used in the Slavic languages (see e.g. Uk *нудяр*) and Y ם/ف *paskudnjak* (ultimately < Iranian) which lacks attestation in Ukrainian (alongside Y ם/ف *paskudnik* 'scoundrel' < Uk *паскуд-ник*). The semantic field of "buying and selling" has 251 items (a few terms can be both Hebroid and Hebrew or Slavic, depending on the meaning or inflectional machinery and are counted twice): 13 German + 1 unrecommended Modern German + 32 Germanoid + 27 Hebrew + 90 Hebroid + 77 Slavic + 11 Slavoid (the data will appear in Wexler ms [a]). The numerical breakdown should disabuse my critics who maintain that the Yiddish language, and specifically, its lexicon, is "German".

(2) Crucially, we can predict which Germanisms would be "adoptable" in Yiddish without alteration and which would be "adaptable" as semantically empty "phonetic strings"—with the meaning and/or form altered by Slavic considerations. Because we can predict most instances of blockage of Germanisms, we can predict the locations of non-Germanisms, though not necessarily the specific replacement terms. The ability to predict the lexical makeup of Yiddish with extremely high accuracy (well above 90% correct guesses) shows that the German/Germanoid and Hebrew/Hebroid components are later superstratal accretions to the Yiddish lexicon, and that the original vocabulary is Slavic. Moreover, Yiddish grammar and phonology are demonstrably from one source while the lexicon is predominantly from other sources. These are precisely the conditions which define the existence of *relexification* in the genesis of a language.

By having to reject the bulk of the German lexical corpus available to them, the Jews required secondary lexifier sources to fill the resulting lexical gaps in Yiddish; these sources were Old Semitic Hebrew and newly invented Hebroidisms (far more numerous than in any other "Jewish" language), inspired by Slavic patterns of discourse. The presence of Hebroidisms and Germanoidisms is a clear sign of blockage of German roots; hence, if the latter are found in Yiddish despite our predictions, they must presumably have been *borrowed* after relexification; this can usually be determined. Crucially, our ability to predict largely the specific Germanic lexical component of Yiddish means that "phonetic strings" and not words were taken from German. *No other model of Yiddish genesis can make predictions about the component structure of the language* (for details, see Wexler 1991; 1993; 2002; 2007a; 2007b). The process of relexification was first identified in Creole linguistics in the late 1930s. By now, about two dozen cases of relexification have been identified worldwide (see Horvath, Wexler 1997).

Hence, I can claim that Yiddish is a Slavic language that has been relexified to High German "phonetic strings" as the primary lexifier language. The main secondary lexifier sources of preference were Germanoidisms and Hebrew, but since there are only two extant literary documents composed by native speakers of Old Semitic Hebrew (the Bible, c. 1000 B.C.

—200 A.D. and the Mishnah, 3rd century), Yiddish relexifiers were obliged to supplement Hebrew with a vast inventory of Hebroidisms. The numerous Hebroidisms brought an important advantage: they could enable Yiddish to serve as a cryptic language of trade (see more below). Finally, Yiddish retains a not insignificant number of unrelexified Slavisms (< substratal Belarusian, Ukrainian and Upper Sorbian), and after relexification, loans from the above and from Russian and Polish.

Before determining which Slavic languages were the substrata of Yiddish, prior to the relexification of the former to High German, we need to address the question of why almost all Yiddish linguists, and following them, many naïve and educated non-linguists, have all come to believe that Yiddish was a derivative of German. First, many students of Yiddish historical linguistics come to the field from German linguistics and are usually unfamiliar with the Slavic languages; hence, they are often loath to accept a non-German affiliation for Yiddish. Second, a Germanic genetic classification for Yiddish follows inexorably from the unquestioned assumptions of Jewish historians, i.e. that speakers of Yiddish must be the direct descendants of the Judaean people who inhabited Palestine during the Roman period. The popular story is that the Judaeans (outside of Palestine known as Jews) underwent three exiles, which resulted in the depopulation of Palestine and the involuntary creation of Judaean colonies in the Middle East. The first exile was at the hands of the Assyrian conquerors in 722 – 721 B.C. (which resulted in the transporting of the northern tribes of Israel to Mesopotamia in modern-day Iraq). The second expulsion took place in 586 B.C. when the Babylonians destroyed the First Temple in Jerusalem and carried off another wave of exiles to Mesopotamia (some of the latter returned to Palestine within half a century thanks to the Persian defeat of the Babylonians). The present-day Jewish communities of Iran, Afghanistan, Central Asia and the Eastern Arab lands are frequently said to descend from these two displacements. The Roman conquest of Judaea represents the last of three major expulsions of the Judaeans from their ancestral homeland, and the one that most directly affects the history of Yiddish, though the migration of Mesopotamian Jews, especially of scholars, to Germany towards the close of the first millennium A.D. means that the first and second exiles are also relevant to the history of Yiddish (in my view, as will be shown below, the Mesopotamian exiles were extremely numerous, and included many non-scholars, especially merchants). The Roman destruction of the Second Temple in Jerusalem in 70 A.D. allegedly resulted in the deportation of large numbers of Judaeans to Rome as slaves and laid the basis for the European Jewish "Diaspora". After being manumitted, some of the Roman Jews made their way to Provence, northern France and Italy, and from there went north into the German lands, settling in the Rhineland and Bavaria by the 9th-10th centuries.

Max Weinreich, the author of the most detailed description of Yiddish genesis (2008), adopted the traditional view of the tripartite Diasporas between 722 – 721 B.C. and 70 A.D. According to him, the (Judeo-)Romance-

speaking Jews in the German lands (mainly of Judaean origin and marginally including European converts to Judaism) adopted and adapted the local dialects, creating an idiosyncratic German dialect, called Yiddish since the 15th century. A small Greek- and Slavic-speaking Jewry also entered the German lands from the Balkans and the Caucasus, but they were allegedly absorbed by the Yiddish speakers. However, such a scenario faces the problem of how to explain the fact that the overwhelming majority of the world's Jews prior to World War II resided in the Eastern Slavic and Polish territories and not in Western Europe. Weinreich's solution was to attribute the origin of most of the Slavic Jewish communities to the German Yiddish-speaking Jews who, fleeing persecution (e.g. from the crusades), migrated to the east of Germany, and eventually, by the 13th century, into Poland, Belarus and Ukraine. Weinreich's model of deriving Eastern European Jewish language and culture from Western Europe provided him with a number of other benefits. Besides motivating the large Jewish population density in Eastern Europe, the Germanocentric model (1) could also anchor early European Jewish history in the most "cultured" lands of Europe—France, Italy and Germany. It was common for European Jewish intellectuals in the late 19th and early 20th centuries (including Weinreich himself who obtained a doctorate in Marburg, Germany in the 1920s) to admire German culture and language (this was also a period of heavy Modern German influence on the Yiddish language). A German homeland for Yiddish and the Ashkenazic culture was more attractive to most Jewish scholars than a Slavic homeland, given the much more backward economic and intolerable political conditions that prevailed in Eastern Europe. Weinreich's magnum opus (2008) announcing the German origin of Yiddish, excels in its treatment of the German component of Yiddish, and contains more description of the Romance and Hebrew components of the language than of its Slavic component, which is presented with considerably less detail and accuracy. (2) The centrality of the German lands is a *sine qua non* for getting a Franco-Italian Jewish migration from Rome to the southern German lands, and from there to the Eastern Slavic lands. (3) Finally, the massive Jewish migrations from the German to the Slav lands can smoothly link the Jewish migrations to the well-documented easterly migrations of the German colonists themselves into Hungary, Rumania and the Slavic lands (see Higounet 1989; Dralle 1993).

The historical, linguistic and ethnographical facts of Yiddish and the Ashkenazic Jews show that this scenario is impossible, and needs to be reversed. The only way to account for the medieval German Jewish population is to posit a significant immigration of Jews from the East – i.e. from the Caucasus – and (to a much lesser extent) from the Southeast – i.e. from the Balkans; the Jewish population in northern France descends from a German Jewish migration. As I will show below, Yiddish turns out to be a product of a Slavic-speaking territory or territories, while the speakers of Yiddish have a more variegated origin—in Iranian, Turkic and Slavic converts to Judaism, supplemented by a modest group of Palestinian Judaeans.

There are five problems with Weinreich's scenario:

(a) There is no evidence that large numbers of Jews were exiled from Palestine by the Romans. After the Roman occupation; the Judaean population for the most part became Christian and then, in the 7th century, Muslim (which raises the distinct possibility that the true descendants of the Judaeans are the Palestinian urban Arabs and not the contemporary Jews).

(b) There is no evidence that Jews migrated from Provence to Northern France, since in the 9th century, there was a glaring absence of Jewish settlements in the middle of France.

(c) There are no confirmed unique Old French words in Yiddish except for a few personal names, though there are such examples in the Judaized German (often inaccurately called "Western Yiddish"; on this topic, see Simon 1993) that developed in the Rhineland in the 14th century as a result of the expulsion of the Jews From the Kingdom of France in 1394. I believe that the small unique Romance component in Yiddish can smoothly be derived from Friulano, Italian and Balkan Romance (see Wexler 1992).

(d) Even if the entire German Jewish population had migrated between the 11th-14th centuries into the Slavic lands, their numbers would have been far too small to produce ultimately the massive Jewish populations of Eastern Europe. The popular view that the East European Jews descend from the handful of German Jews who migrated to the Slavic lands is pure fantasy. In the 12th-13th centuries, Frankfurt/Main had only c. 25,000 people, of whom no more than 1000 could have been Jews. In contrast, from the time of Christ up to about the 1200s, the overwhelming majority of the Jews in the world resided in the Iranian Empire and its successor states, e.g. Baghdad, built in 762 A.D., became the largest city in the world outside of China with 300,000 – 500,000 inhabitants by the 9th century. In addition to the Jewish population of the Khazar Empire, many cities in Iran, Iraq, Afghanistan and Uzbekistan reportedly had tens of thousands of Jews in the 12th century (see the no-doubt exaggerated population estimates of two contemporary visitors, Ptaxija of Regensburg and Benjamin of Tudela, Navarra, who were shocked by the size of the local Jewish populations). Only the enormous Jewish populations in Iran, Iraq and the Khazar Empire could have provided a founder population that could generate millions of Jews in the Eastern Slavic lands.

(e) There are no Rhineland German dialectal features in any chronological stage of Yiddish.

A variety of evidence shows that instead of deriving from Palestinian Judaeans transplanted to Europe, the modern-day Jewish Ashkenazim in fact can only be in the main the descendants of Iranian (Scythian and Persian) converts to Judaism and only marginally of Palestinian Semitic stock—in all probability a population considerably enlarged by Turkic and Slavic converts to Judaism in the Khazar Empire and the Sorb lands by the 9th century at the latest. As Judaism in the Iranian Empire had become a universal rather than an ethmic religion, the overwhelming majority of adherents to Judaism could not be descended from Palestinian Judaeans; moreover, because the overwhelm-

ing majority of the Scythians and Khazars espoused other religions—Islam, Christianity, shamanism, and Iranian religions such as Manichaeism or Zoroastrianism—it is far more accurate to speak about "Jewish Iranians or Khazars" rather than "Iranian or Khazar Jews" (though this is the practice among most Jews themselves). The Jewish Khazar community in its totality spoke Iranian, Turkic (Khazar), the Kiev-Polissian (pre-Ukrainian) *lingua franca* of the Khazar Empire, possibly Loterā'i, the secret Iranian language of trade, and Eastern Aramaic (the language of Kurdish Jews to the present, as well as of the so-called "Babylonian" [i.e. Iranian] Talmud, the most significant legal document of Judaism, completed by the 5th-6th century, which manifests a strong Iranian religious, juridical and linguistic impact. Iranian or Aramaic "relexified" to Hebrew/Hebroid lexicon was used as a written language. Since spoken Hebrew ceased to be anybody's native language after the 3rd century A.D., all written Hebrew documents until the 1880s consisted of the native grammar of the scribe with the lexicon built on Old Semitic Hebrew and newly invented Hebroidisms (this model of genesis is identical to that of "Medieval Latin"). After 1880, a new spoken and written "Hebrew" (i.e. "Hebroid") was invented by Yiddish speakers, who utilized their grammar and phonology upon which they superimposed Old Semitic Hebrew, a Yiddish Hebroid and newly coined Hebroidisms. Thus, Modern Hebrew, like Yiddish, is a Slavic language (on relexification in Modern Hebrew, see Wexler 1990; Horvath, Wexler 1997).

The east-west migration of the Jewish Scythians, Iranians and Khazars can still be seen in the radical differences in the linguistic behavior of Polish Jews (of both Franco-Italo-German and Irano-Caucasian descent) on the one hand and Eastern Slavic Jews on the othe hand (presumably largely of Iranian and Caucasian origins). While the latter tended to speak Belarusian and Ukrainian well, only a small number of Polish Jews in the ethnographic Polish lands could speak Polish before the 20th century. Uriel Weinreich noted a half century ago that the Yiddish dialect region with the heaviest lexical influence from the coterritorial languages was Eastern Slavic but he could offer no explanation (1962: 13). I submit that the reason is that Eastern Slavic Jews were indigenous in their areas.[2] Jews in ethnographic Poland were generally unfamiliar with Polish until the late 19th century since they were historically from either the Eastern Slavic lands or from Germany, and most of them lived in Eastern Slavic areas long under Polish political control. Polish grammars and dictionaries were first published for Jews in the 1820s. Moreover, Polish Yiddish has more Eastern Slavisms than Eastern Yiddish has Polonisms, despite the fact that the diffusion of Polonisms to Ukrainian and Belarusian is far greater than the converse. Part of the minor Polish component in Eastern Slavic Yiddish actually originates in the Polish component of Belarusian and Ukrainian and hardly proves that Polish Jews migrated eastwards in large numbers. However, despite the paucity of Polonisms in most dialects

[2] On the excellent Belarusian of rural Jews near Horadna, see Jadvihin, Š. 1910, fn 63.

of Yiddish, there is a major role to the Polish component in Yiddish. It is highly likely that Yiddish accepts Polonisms whenever there is a semantic and/or formal gap between Upper Sorbian and Eastern Slavic, e.g. PolY ◙*menčen* (< Pol *męczyć*) may be a necessary compromise motivated by the gap between USo *mučny* 'tired' and formally similar but unrelated Uk *мучний* 'of flour' (see further discussion in section 14v below).

By the 8th-9th century the Jewish Turko-Slavo-Iranians from the Khazar Empire together with Jews from the former Iranian Empire began to settle in the mixed Germano-Sorbian lands as peripatetic international merchants who enjoyed a monopoly on the Silk Roads linking Germany, France, Spain and Morocco with China (especially with the rise of Islam which restricted the access of Christian and Muslim merchants to one another's territories). Pagans also would have enjoyed a preferred status as international traders, see e.g. the Slavo-Scandinavian merchant guild, known as Uk *Русь,* Ar *'ar-rūs*, which, prior to their conversion to Christianity in 988, concentrated on the trade between the German lands, the Khazar Empire and the Caliphate in Baghdad. In the Germano-Sorbian lands, the peripatetic Jewish merchants acquired German and Sorbian – which at the time would have been much closer to Kiev-Polissian. I suppose that the conversion of numerous Slavic converts to Judaism (in order to avoid the status of slaves) both in the Caucasus and Germany eventually brought about the obsolescence of Iranian and Aramaic among the Jews. In need of a new secret trade language, the now exclusively Kiev-Polissian- and Sorbian-speaking Jews invented "Yiddish" for use as a cryptic language, by means of relexification and by exploiting the Hebrew/Hebroid resources of Loterā'i. The Loterā'i Hebrew component was also to become the basis of German Lachoudisch or Lekodesch, which, in turn, by the 18th century, became a major source for Slavic slang lexicons, especially in the Western Slavic languages, Belarusian and Ukrainian (see Wexler 1983). This is tantamount to saying that an offshoot of Iranian Loterā'i in the Eastern Slavic lands made its way to Germany and then back again to the Slavic lands from the west! There is also clear evidence that Iranian influenced the selection of Germanisms for Yiddish as well as the Yiddish lexicon but apparently not Yiddish syntax and pronunciation. *Hence, Yiddish is a unique mixed Western and Eastern Slavic language.* When Yiddish lost its cryptic function (after the Jews lost their monopoly on the Silk Roads in the 11th century), it became the first language of the Ashkenazim and Judeo-Slavic became obsolete, though in the 17th century there was still evidence of some monolingual Slavic-speaking Jews in Belarus.

Instead of a "diaspora" of Judaeans from Roman Palestine after 70 A.D. I would posit a much larger diaspora of Jews from the Iranian Empire – who went north to the Judaized Khazar Empire in the Caucasus, east to Afghanistan and China and west to Europe. The evidence for this claim is the presence of an Iranian substratum (a) in the grammar and lexicon of Yiddish, and (b) Ashkenazic ethnography, and (c) the very name of the group – "Ashkenaz(ic)", plural "Ashkenazim". Iranian Judaism is the ancestor of all contemporary

forms of Judaism, and the most likely source of Judaism in the Khazar Empire (in the 8th – 9th centuries). In Iran and Iraq, the preservation of Biblical and liturgical Hebrew was greatly facilitated by the knowledge of Eastern Aramaic, a closely related Semitic language. The Judaization of the Khazar Empire and the resulting Jewish presence on the Silk Roads, the international trade routes between China and Europe, are the two prerequisites for the successful diffusion of Semitic Hebrew as a liturgical language and the relexification of the various dialects spoken by scribes to written Hebrew, thus creating "Hebroid" recensions (since the grammars and phonologies were supplied by the native languages of the scribes). Repeated acts of "relexification" made it possible for the Jews to pretend to preserve their ancient liturgical language in a modern literary (and eventually also spoken) guise and to foster links with Judaean Palestine.

The lessons of the history of the Eastern Silk Road (from Iran, Afghanistan and Central Asia to China) that are well-known to researchers are exactly mirrored on the Western Silk Road (which enjoys far less attention from researchers since the archeological and textological finds there have been far less spectacular). In both directions, merchants brought along items of trade together with missionaries. Not only did the Iranians bring to China a host of Iranian and non-Iranian religions, e.g. Buddhism, Zoroastrianism, Manichaeism, Islam, Nestorian Christianity and Judaism, but along the Western Silk Roads they brought Christianity, Judaism, Near Eastern pagan religions, and quite likely Manichaeism. The latter may have been the source of the "Dualist" heresies in North Africa, the Balkans, Italy and France (see e.g. the heresies of the Bogomils and the Cathars).

The Iranians, and especially the Jewish Iranians, had a monopoly on international trade between China and Europe for centuries. The 9th-century Persian postal minister in the Baghdad Caliphate, ibn Khordāðbeh, described international Jewish Iranian ("Rāðānite") traders as conversant in Slavic, Persian, Spanish, Arabic, Greek and German. The presence of Jews in China in the Tang Dynasty (c. 7th – 10th centuries A.D.) is shown by the earliest attested Modern Persian text and a Hebrew text, both dating from the 8th century found in Afghanistan and China, respectively; Chinese Hebrew texts and Chinese written by the Jews from the 12th – 17th centuries also display Iranian influence (on Judeo-Chinese, see Leslie 1972; Wexler 1985). Iranian merchants very early on, because of their geographical position more or less in the middle of the Silk Roads, gained a monopoly on trade between Europe and China. The participation of Jews in long-distance trade is already mentioned in the Babylonian Talmud, the writing of which was completed in the 5th – 6th centuries A. D.

The Khazar Empire was destroyed by Kievan Rus' in the late 10th century. Subsequent generations of scholars have searched in vain for the Khazar Jews after the collapse of the Khazar Empire, since the name "Khazar" disappeared for the most part after the 11th century, except as a geographical term. However, the true name of the Irano-Turkic Jews – "Ashkenaz(ic)" <

OHe *'šknz* /aškenaz/ 'Scythian' – has survived.[3] Historically, the term has undergone several semantic shifts. (a) "Ashkenaz(ic)" in the Bible refers to the Scythian (Iranian) lands next to Armenia. This meaning is attested up to this day:, e.g. Šlomo ben Šmuel, of Urgenč (Uzbekistan), the author of a Hebrew-Persian dictionary in the early 14th century, called his native land "Ashkenaz". In Lezgian, a Caucasian language, the term *eškenazi* refers to indigenous Caucasian Jews only; the same term is now a family name among Crimean Jews. The Aramaic translation of the Bible attributed to Jonatan ben Uziel (c. 500 A.D.?) identifies Ashkenaz of the Bible with Adiabene (Kurdistan). (b) Sa'adya Gaon translated Ashkenaz in the Bible as *'aş-şaqāliba* 'Slavs' (Baghdad, late 9th-early 10th century). A French Hebrew text of the late 11th century composed by the well-known linguist and commentator of the Bible and Talmud, Rashi (born in Troyes, Champagne 1040? – 1105), has *šnir hu šeleg bilšon aškenaz ubilšon kna'an* "s/*šnir* is 'snow' in the language of the German Jews [i.e. Jewish Scythians] and in the language of (the) Slavs". The word *s/šnir* is either USo *sněh*, or Uk *сніг*. (c) He, Y *aškenaz* assumes the solitary meaning 'German lands' only in the late 11th century in Western Europe.

My proposal is to define *Yiddish, the language of the Jewish Ashkenazim, as a language created by cyclical processes of "relexification" (from Kiev--Polissian and Sorbian, and probably also from Iranian to Medieval German) approximately between the 9th(?)-15th centuries.*

I initially viewed Yiddish as an "adoption + adaptation" of High German dialects, motivated by the Jews' desire to have a separate linguistic profile paralleling their separate religious profile (see Wexler 1981). Subsequently, the ability to predict the lexical components of Yiddish with considerable accuracy strongly suggested to me that Yiddish could only be a Slavic language that had undergone relexification to High German/Germanoid lexicon predominantly (and to Semitic Hebrew/Hebroid lexicon secondarily). I initially posited the process of relexification in the mixed Germano-Slavic lands, carried out by pagan Sorbs who saw conversion to Judaism as a means of avoiding being sold into slavery by German and Viking slavers (see Wexler 1991; 1993). However, several years later, because of obvious Eastern Slavic features in Yiddish, I had to introduce an additional Eastern Slavic venue for relexification since not all Slavic features could be smoothly derived from Sorbian (see e.g. the Eastern Slavic "pseudo-dual", expressed by the singular stress pattern of the root with a plural suffix, reflected in the Yiddish use of *-[e]n,* originally a very popular dual ending but now a plural; see discussion in section 8 below). Hence, I had to posit a second (possibly chronologically parallel) stage of relexification in the Kiev-Polissian dialect area (see Wexler 2002). This essentially meant that the Jewish Khazars probably played a major role in the ethnogenesis of the Ashkenazic Jews. But reconstructing the

[3] Hebrew examples are first transliterated, then followed by the Modern Israeli pronunciation.

history of the Yiddish language and its speakers is a highly complex task, given the almost near-total absence of historical documentation prior to 1300 and the total absence of historical grammars and dictionaries. Adding to the problem of reconstruction is the fact that until the early 19th century, Judeo-German was the basis of the written language of Yiddish speakers in Eastern Europe (see Kerler 1999).

However, saying that Yiddish was a Slavic language which underwent two parallel, probably simultaneous, processes of relexification—once in the Western and once in the Eastern Slavic lands—could not be the complete explanation of Yiddish genesis, for it still was necessary to explain how Judaism reached the Khazar Empire in the 8th or 9th century, and why the Khazar aristocracy would have been attracted to Judaism. While most historians believe that it was primarily Byzantine Jews fleeing from persecution to the Khazar lands in the 7th—8th centuries who brought Judaism to the Khazars (a minority of scholars proposed Jewish migration from Iranian-speaking Khwārizm), it seems to me that a Persian channel of transmission of Judaism was the most significant. The Yiddish link with the Khazar Empire was insufficient also because there is almost no evidence of a unique Turkic element in Yiddish, while both an Iranian substratum in Yiddish and an Iranian (presumably Jewish) imprint on other Asian and European languages spoken along the Silk Roads can readily be identified. The conversion of the Khazar Turkic aristocracy to Judaism in the 9th century was probably motivated not just by a desire to preserve political neutrality vis-à-vis Christian Byzantium and the Caliphate in Baghdad, but also by a desire to participate (as only Jews could) in the lucrative international trade between the Chinese and German lands— though the absence of Khazar language documents along both the western and eastern Silk Roads suggests it was specifically the Jewish Iranians who travelled and traded, using the Khazar Empire as a political and mercantile base.[4]

The Yiddish language was born as a secret lexicon of trade by the 9th century by means of the process of relexification, simultaneously in the mixed Germano-Sorbian lands and in Kievan Rus'; as such it was not anybody's first language, though it became the first language of the Jewish Scythians in Europe with the end of Jewish hegemony on the Silk Roads.[5] The fact of relexification proves that Jews permanently settled in the German lands and were not just periodic visitors. When Yiddish became the first language of most Jews, the original unrelexified Judeo-Slavic became obsolescent, though it survived in Belarus until the 17th century. Elements of the original Yiddish secret language also survive (along with additional Hebraisms from non-cryptic Yiddish) in variants of German slang known as Lachoudisch/Lekodesch.

---

[4] For evidence of a Judeo-Turkic presence in southern Hungary and Serbia, see KISS 1970 and Bunardžić 1980; 1985; 2005.

[5] The claim that Yiddish was originally a secret professional jargon was made by the Christian Yiddishist, Chrysander (1750: 31). See also Avé-Lallemant 1862, 3: 44–46 and discussion of Soviet theories of Yiddish genesis in Moskovich 1987.

This term is universally derived < Y ▲*lošn kojdeš* 'traditional Hebrew-Aramaic, traditional Hebrew, the Sacred Tongue' < He *lšwn hqwdš* /lešon hakodeš/ 'the language of holiness' (see e.g. Klepsch 2004, 1: 905—907). The changes of He *q* > G slang *x* and He *e* > G slang *a* pose no problem (see also He *mqn'* / mekane/ 'jealous' > G slg *maxane*, JG ▲*mexane*), but the loss of syllables is puzzling. Jewish Iranians think that Loterā'i, the name for their secret language of trade < He *lw twrh* /lo tora/—i.e. Hebrew that is different that that of the Torah. According to Yarshater (2009: 156), the oldest text in which the term Loterā'i may occur is *Ħudūd al-'ālam*, composed in the late 10th century in Persian by an anonymous author from northern Afghanistan; the term used here is *lwtrā* /lutra ~ lotra/ (spoken in Astarābāð). Traces of a non-Jewish version of the lexicon can also be found in the writings of Suzani (d. 1173) and Kamāl ad-Din Isma'īl (d. 1237); the lexicon is no longer in use among Iranian Muslims. In view of the Persian term Loterā'i < He *lw twrh,* I prefer to regard the blended Aram *lww* /lav/ 'not' + He *kwdš* /kodeš/ 'holy' in Germany as the etyma of Lachoudisch/Lekodesch (the first term is also found in Yiddish as ▲*lav* 'religious command not to do something'). This interpretation is supported by G slang *laf schmuosen* and *lafdibbern* 'to speak the secret language' < He ▲*šmw'wt* /šmuot/ 'rumors', ▲*dbwr* /dibur/ 'conversation' (Klepsch 2004, 1: 910).

In Iran itself, there was apparently no process of relexification; the secret language of trade, Loterā'i, was formed by the insertion of Hebrew and Hebroid words into individual Persian dialects. This speech may have become the basis of other Iranian and Turkic secret professional languages in Afghanistan, Tadjikistan and western Xinjiang Province (China). The relexification of Slavic to invent the secret language, Yiddish, suggests either that the original secret language, Loterā'i, was obsolete in Germany, or that it had been commandeered by non-Jews (as Lachoudisch/Lekodesch). Once Yiddish had become the first language of most of the Jewish communities in the Western and Eastern Slavic lands, it became exposed to more and more German enrichment (including roots that had been initially blocked).

Persian Loterā'i has a limited lexicon, concerned mainly with trade and warnings against the non-initiated understanding the secret talk. The existence of so many non-Germanisms in the Yiddish semantic fields of "buying/selling" and "counting/numerals" is evidence that Yiddish originally fulfilled the function of a secret trade jargon. This is the situation in many German slang lexicons as well (see the discussion of the 251 terms in the text above). The striking feature of these two semantic domains is the extreme paucity of genuine Germanisms, not all of which were necessarily acquired early via relexification. The preference in Yiddish for Germanoidisms and Hebroidisms over Germanisms and Hebraisms stands in sharp contrast with the majority of genuine Slavisms over Slavoidisms.[6]

[6] A dramatic proof of the secretive language function of Yiddish is precisely its wealth of Hebraisms and especially Hebroidisms. Other languages created by Jews from coterritorial

As a secret language of trade for use across broad territories, Yiddish would naturally need to be lexically uniform. This would explain the tendency of Yiddish Slavicisms to appear with abstract, nearly etymological forms that are often devoid of language-specific features, e.g. CSl *r'* has diverse reflexes in the modern Slavic languages, e.g. Cz *ř,* Pol *rz* [š, ž], Uk *p('),* Br *p*, yet Yiddish Slavicisms tend to have the etymological /r/ with or without palatalization, regardless of the immediate source (Yiddish reflexes such as [š, ž, rž] are relatively recent).

Relexification among Jewish Scythians can be identified no less than seven times over the last eleven centuries: five acts of relexification of a Slavic language (**a, c, d, f, g**), once each of an Iranian (**b**) and Semitic (**e**) language. The seven acts are listed below in chronological order; → = "became relexified to":

(**a-b**) Upper Sorbian and Iranian → High German, Hebrew and Hebroid vocabulary = **"Western Slavic Yiddish"** (by the 9th century).

(**c**) Kiev-Polissian and Iranian → Yiddish, High German, Hebrew and Hebroid vocabulary = "**Eastern Slavic Yiddish"** (by the 9th century). In (**a-c**) a small Slavic, and a considerably smaller Iranian, lexicon was retained unrelexified.

(**d**) Yiddish → Old Hebrew and Yiddish Hebroid vocabulary = **"written Ashkenazic/Scythian Hebroid** (10th – 19th centuries), which is a bizarre dialect of **Slavic**.

(**e**) Old Hebrew → High German vocabulary = **"literal/relexified Yiddish Bible translations"** (14th – 18th centuries), which are bizarre dialects of **Old Semitic Hebrew**.

(**f**) Yiddish → Old Hebrew vocabulary (without many Hebroidisms used in Yiddish and Ashkenazic/Scythian Hebrew) = **"spoken and written Modern Hebroid"** (late 19th century), which is a bizarre dialect of Slavic.

(**g**) Yiddish → Latinoid vocabulary = **"Esperanto"** (late 19th century), which is a bizarre dialect of Slavic (the founder of Esperanto, Ludwik Zamenhof, was a native speaker of Belarusian Yiddish).

We must urgently compile a comparative grammar and phonology of Yiddish, Ashkenazic and Modern Israeli Hebrew, German and the relevant Slavic languages. It is particularly intriguing to note that the invention of Hebroidisms in Yiddish during relexification finds a parallel in the relexification to Ashkenazic Hebrew written but hardly ever spoken by Yiddish speakers (constructed from the same or different Old Hebrew roots). Indeed, many of the Ashkenazic (but not Yiddish) Hebroidisms have been incorporated into Modern Israeli Hebrew. Consider the examples of Y ▲*maxn jontef* ~ AHe ▲*xagog* 'celebrate'; Y ▲*mexak* 'shortage, quantitative deficiency' (vs. OHe *mexak* 'erasure') ~ AHe ▲*lakui* 'defective', even though OHe could have provided *xeser*, *maxsor*, *geraon* 'shortage'; Y ▲*muclex* 'successful per-

---

non-Jewish stock, not surprisingly, have far fewer Hebraisms and Hebroidisms, since they were never intended to fulfil a secretive function.

son' ~ AHe ▲*muclax,* alongside ▲*macliax*, ▲*maclixan*, ▲*maclexan*, ▲*mevurax*. Occasionally, Yiddish uses a Slavism while a new invention is used in Ashkenazic Hebrew, e.g. Y ◙*sloj* m 'grain (of wood)' (< Uk *слій*) ~ AHe ▲*ma'arag*. Frequently, Yiddish invents a Hebraism that deviates slightly from the existing Old Hebrew term: Y ▲*vlad* 'fetus' ~ O, AHe ▲*veled*; Y ▲*švax* 'praise' ~ O, AHe ▲*ševax* 'praise' (the shape of the last two Yiddish Hebroidisms suggests the influence of Slavic words with the form $C^1C^2aC^3$— where C = consonant); Y ▲*avade* 'of course, certainly' ~ OHe ▲*bevadaj*, Aram ▲*vadaj*.

These facts suggest that spoken and written Yiddish and written Ashkenazic Hebrew were conceived jointly a thousand years ago as two variants of a common language, not so different from the way in which many contemporaneous Eastern Slavic speakers viewed the relationship between their native spoken languages and the unspoken ecclesiastical and literary Church Slavonic.

From converts, Iranian Judaism acquired pagan customs lost to non-Jews due to the pressure of Christianity or Islam. Iranian tribes between 1500 B.C. and 1000 A.D. occupied an enormous territory encompassing Central Europe, the Balkans and southern Ukraine through the Caucasus, Middle East, Central Asia, parts of northern Pakistan and India, and Western China. Iranian art forms and folklore spread to China (and from there to Korea and Japan) as well as to the British Isles.

In the specific case of Yiddish, besides the two major criteria for identifying relexification cited above, there are an additional 24 indicators of prior relexification:

(1) A major clue to the relexifiers' sensitivity to German derivational processes comes from the reliance on Hebraisms, e.g. G *widerspenstig* 'obstinate' and *Gespenst* 'ghost' are cognates of *Gespinst* 'spun yarn, web' and *spinnen* 'to spin'. Yiddish has accepted only the latter two, *gešpin(s)* 'spin', *špinen (zix)* 'to spin'. The fact that 'obstinate' and 'ghost' are frequently expressed in Yiddish by Hebraisms suggests that the Sorbian Jewish relexifiers *were* aware of the historical links in German, and refrained from relexifying completely to German since Sorbian used unrelated roots to denote the meanings of the four German terms. This necessitated recourse to Hebraisms, *inter alia*.

(2) A member of a language family might be relexification-based if it has much less inherited lexicon than other putative members. Yiddish has a very reduced German component (and is especially poor in synonyms of German origin) compared to any single German dialect.

(3) A language may be relexification-based if there is evidence of "updating" or "modernizing" the shape of older loans of one source *according to the sound changes in the donor language*. This fact suggests widespread bilingualism which often accompanies (cyclical) relexification. For example, Germanisms known to have been in Yiddish since the relexification periods almost always appear in contemporary Yiddish in Modern rather than Middle High German form (for a similar situation in the Slavic component of Rumanian, see Wexler 1997).

(4) A unique reflection of the Sorbian substratum is the parallel lexical gaps in Yiddish and Sorbian—where Yiddish used Hebraisms in place of Germanisms, while Sorbian tended to borrow Germanisms. The parallelism between the distribution of Hebraisms in Yiddish and that of Germanisms in Sorbian finds no parallel even in Polabian, Czech and Polish, which were also very widely receptive to German enrichment, see e.g. Y ▲*recejex* 'murderer', ▲*hargenen* 'to murder' ~ USo *mordar* 'murderer', *mordować* 'to murder' (since 1597) < G *Mörder, morden*, respectively.

(5) Because of the severe block on German, the primary lexifier source, Yiddish needs recourse to a second minor lexifier, Hebrew. No other Jewish language has anywhere near as large a corpus of newly created Hebroidisms as Yiddish. The claim, often made, that Hebrew elements were available to speakers of all Jewish languages prior to immigration into the German-speaking lands is preposterous, since there is no evidence of the use of Hebrew as a literary or liturgical language in Europe until the late 10th century (first in the Khazar kingdom and in southern Byzantine Italy).

(6) We can suspect that Yiddish is a relexification-based Slavic language since semantic domains like Jewish culture and religion tend to be expressed by Slavic elements, contrary to the common view that many basic terms associated with aspects of the Jewish religion are expressed by Hebrew and Judeo-Aramaic, the twin liturgical languages of the Jews. Culture-bound terms are most likely retained from the substratum due to the absence of appropriate superstratal replacements, see e.g. Y ◙*trejbern* 'clean the inpurities from meat to make it kosher' < USo *trjebić*, *мерeбumu* 'to peel'.

When terms connected with pagan Slavic culture are not retained in Yiddish, they have to be expressed by other non-Germanisms. For example, the elevated section in the old Jewish cemetery of Prague that was reserved for infants who died under the age of one month is called ▲/◙*nefele* (*Der alte jüdische Friedhof* 1960: 17). The oldest dated tombstone in the cemetery is from the first half of the 15th century, but the area known as ▲/◙*nefele* has been used for infant burial only since the early 18th century (the adjacent adult graves date from the late 15th century). As far as I know, the cemetery term is not known elsewhere but Y ▲/◙*nefele* means 'weakling; child who dies prematurely'. Currently the Yiddish word is spelled partly phonetically, *nf'l'* (instead of **n'f'l'*). In Wexler 1987: 208-209 I posited several plausible etyma: JAram *nfjl'* /nefila/ or *nfl'* /nifla/ 'stillbirth'. A problem with this analysis is the *-e-* in the second syllable instead of expected *-i-*; also it would be surprising if such a section of the cemetery were designated by a singular noun (note that Yiddish terms for 'cemetery' are typically plural, e.g. ▲*bejsakvores,* ▲*kvorim*). If we regard the etymon as He/JAram *nfl* /nefel/, a cognate of the Judeo-Aramaic forms cited above, then the *-e* would require explanation. One possibility might be to analyze it as the German (or Old Judeo-German?) plural marker (~ G *Pferd*, pl *Pferde* 'horse'), the Czech plural marker used with native toponyms (e.g. *Lobkovice*) or the Y dim *-le*, resulting in the loss of the stem *-l*. Alternatively, the source of ▲/◙*nefele* may be

▲*ejfele* ’baby, infant’ (spelled *’wf’l’* < He *’wf* /of/ ’fowl, poultry’) + dim *-le*, while *n-* may derive from the accreted indefinite article or from the nasal pronunciation norm of the letter *’ajin*, the first letter of the word. (Such a pronunciation is also found in Chinese Hebrew – where it is no doubt of Middle Eastern origin – as well as sporadically in Yiddish Hebraisms.) The merger of ’infant’ and ’fowl’ appears to have occurred in Yiddish due to the similarity of unrelated Uk *дичина* ’game, venison; wild fowl’ (related to *дивий* ’wild [beast]’) and *дитя* ’small child, infant’ (related to *дівa* ’maid[en], virgin’).

Given the reservations voiced above, we may wish to seek a non-Hebrew source. Perhaps there was an attempt to Hebraize a pagan Slavic term, see Uk *нав, нава* ’coffin’, *навський* ’Thursday of the last week of Lent’, *навка* ’water nymph; spirit of a dead unbaptised child turned into a water nymph (specifically a girl in Belarusian)’ ~ OR *навъ, навь, navie* ’corpse’, Slvk *nava* ’dwelling for good spirits’, Bg *навu* plt ’evil spirits that torment a pregnant woman’, Go *naus* ’corpse’, all cognates of Uk *нити* ’grieve, lament, sigh with sorrow’, *мавка* ’water nymph; child dead before baptism (turned into a woodland or water spirit)’, *мавський великдень* ’the day of remembrance of the dead’, with change of *н-* > *м-* under the influence of *малий* ’small’ (see Леванцэвіч 2005). The diminutive suffix in Yiddish triggers the fronting of the root vowel, but not diphthongization (exactly as in German), thus Uk *нава* could have produced Y *ne-* before *-(e)le*. *Majka* is known also in Polish, Sorbian and Slovak. The Czech-Slovak territory is the border of both the Yiddish as well as the Slavic term. This geography suggests that the Yiddishism < Eastern Europe. Hence, I would classify the Yiddish term as componentially ▲/◙*nefele*.

(7) A language may be relexification-based if it lacks most of the native derivational morphology and allomorphic variants found in allegedly related languages. For example, the German lexicon of Yiddish displays very few productive German derivational processes (see German *stark/stärker/stärkest/stärkern* ’strong/stronger/strongest/strengthen’ vs. Yiddish *štark/štarker/štarkest/štarkern,* mentioned above). Often, it is the morphologically least complex, or unmarked, member of the German paradigm that Yiddish selects, e.g. German *Berg* ~ *Gebirge* ’mountain’ = USo *hora*, with no morphophonemic alternations; thus, Yiddish accepts only the simple form *barg* ’mountain’. German morphophonemic alternations and derivational morphology are blocked in Yiddish unless they enjoy Slavic parallels. German derivational sets rarely surface completely in Yiddish; the few examples accepted by Yiddish are invariably matched by a Slavic pair, e.g. G *Schweiss* ’sweat’/*schwitzen* ’to sweat’ > Y *švejs*/*švicn*, since Slavic also has a common root with alternations, e.g. USo *pót*/*poćić so*, respectively.

(8) Yiddish pluralizes many German nouns with *-(e)n* in violation of German norms, but often in imitation of the Ukrainian/Belarusian “pseudo-dual” number, where a noun following the obligatory numerals 2–3–4 takes the plural suffix but keeps the stress of the singular stem. This suggests that Yiddish once had a dual category. Yiddish appears formerly to have used *-(e)n*, which is now simply a plural suffix. Y *-(e)n* and a new Modern Hebrew pseu-

do-dual (using Biblical Hebrew morphemes) follow closely the distribution of the pseudo-dual, most especially in Ukrainian. Prior to obsolescence, the Yiddish dual number was diffused to the Hebrew written by Yiddish speakers and now survives in spoken Modern Hebrew. An example is Uk *частка* 'part' > pl *частки́*, but pseudo-dual *дві ча́стки* '2 parts'. The Yiddish translation equivalent is *tejl* with the pl (presumably formerly dual) ♣*tejln* vs. G *Teil*, pl *Teile*.

(9) At the end of the two relexification processes, Yiddish could borrow from all of its original component sources (as well as from new sources like Polish and Russian), without following substratal Slavic considerations; post--relexificational acquisitions can often be identified by formal/semantic clues. Positing relative chronologies for the acquisition of Hebrew elements in Yiddish is very often possible, since most original Hebroidisms were coined because of relexification. For instance, Y *mojre* ▲'fear'; ▲'danger' continues OHe *mwr'* /mora/ 'fear', but the second meaning 'danger' must be attributed to USo *strach* 'fear; danger'. Y *mojre* was required to replace the unacceptable G *Gefahr*—rejected because of the semantic complexities of MHG *vâr[e]* 'danger; lying in wait; insiduousness; deceit, falsehood; fear' and the pair MHG *geværlich* 'deceitful' and MHG *gewærlich* 'dependable, sure'. Synonymous Yiddish Hebraisms, such as ▲*ejme* and ▲*paxed* 'fear', do not also mean 'danger', probably because they were acquired either in a late stage of relexification, or in the post-relexificational period, or reflect the gradual obsolescence of Sorbian in the face of German expansion in many areas that eliminated Upper Sorbian lexico-semantic parameters. For 'vomit', Old Hebrew could provide masculine *qj'* /ki/ (to replace unacceptable G *Erbrechen,* blocked because it < *brechen* 'break', while Slavic 'vomit' is not related to 'break'), but Yiddish prefers to invent a new feminine ▲*keje* from this root, possibly to match the feminine gender of Uk *блювота* 'vomit'. Another instance where we can posit the locus of relexification probably in the Sorbian lands is G *Anker* 'anchor' > Y *anker,* since disparate USo *kótwica* would have presented no problem to relexifiers; however, in the Kiev-Polissian area G *Anker* might have been blocked by synonymous Uk *якір* from the Scandinavian cognate of G *Anker.* We can sometimes also postulate whether Germanisms accepted by Yiddish in Upper Sorbian territory were dropped in the Kiev-Polissian area, in order to conform to the unique requirements of the Kiev-Polissian substratum. For example, USo *chować* 'hide' should have licensed relexification to G *bergen* 'hide; rescue'; yet, the latter term is missing (at least now) in Yiddish, perhaps because Kiev-Polissian (Ukrainian) offers cognate *берегти* 'protect, guard' (with *h* < CSl **g*), thus providing grounds for elimination. Most Hebrew verbal material reaches Yiddish as an indeclinable masculine singular participle, which is combined with an inflected German auxiliary verb, e.g. Y ▲/ ف *bojdek zajn* 'examine' (< Hebrew 'examining' < Aramaic < Iranian + G *sein* 'be'). The identical conjugation is used in Islamic languages to integrate Arabic elements (see further details in section 22 below). Hence, this grammatical rule may be from the Khazar (Turko-Iranian) substratum of Yiddish via Judeo-Eastern Slavic (which also

has the conjugation in the few surviving texts in this language) or directly from Judeo-Slavic.

(10) Awareness of genetic relationships and sensitivity to etymology are two characteristic features of Yiddish speakers. The former quality is also indicated by the fact that Yiddish relexifiers were able to transfer a meaning from one blocked German word to another related German word that was accepted in Yiddish. For example, G (i) *dicht* 'thick, firm, dense, compact', *Dichte* 'density', *dichten* 'make tight, seal' are actually unrelated to the similar-sounding set (ii) *dick* 'thick, swollen, corpulent, stout', *Dicke* 'thickness, corpulence', *dicken* 'thicken', *Dickicht* 'thicket'. Yiddish accepts (i) *gedixt* 'thick, dense, close, heavy', *gedixtkejt* 'consistency; density', but ◙*dixt* 'plywood' < Uk *∂uxmyвamu* 'fill up the cracks of a cottage with reeds and clay', Br *dykta* 'veneer, inlay work' < (arch) Pol *dychtować* 'rub away crevices', *dykta* f 'plywood', and ♣*gedixteniš* 'thicket' (< G *Dickicht* [ii]) was modeled perhaps on USo *husćina*, *husć* 'thicket' + Y (ii) *dik* 'thick, fat, stout', *diklex* 'chubby'. Even though set (i) is not historically related to (ii), the two paradigms appear to be partly joined in Yiddish due to Slavic considerations as well as similarity in sound and meaning. Hence, German (ii) exists in Yiddish, but not in the same distribution as in German. For G (ii) *Dicke* 'thickness', Yiddish uses *greb* (< G *grob* 'coarse, rough; rude; thick'). Whereas German uses (ii) *Dickicht* to form 'thicket', Yiddish selects (i) ♣*gedixteniš*. The changed distribution is undoubtedly due to the underlying Upper Sorbian substratum, where one root covers both: German (i) and (ii) = USo *husty* 'thick', *hustota*, *hustosć* 'density', *zhusćić* 'thicken', etc.

(11) Yiddish frequently assists (a) in reconstructing aspects of German and Slavic linguistic prehistory, and (b) in positing the relative chronology of the diffusion of German words into Slavic. For example, USo *-mołwić* is now restricted to compounds with different, but related, meanings, e.g. *wotmołwić* 'to answer', *zamołwity* 'responsible'. The Yiddish and comparative Slavic data suggest that these are relatively recent calques of German compounds formed from *Wort* 'word'. If USo *wotmołwić,* etc. existed at the time of the Upper Sorbian relexification phase, then there would have been no problem for Yiddish to relexify to G *antworten* 'to answer' and *verantwortlich* 'responsible', respectively–with identical component structure. If Yiddish uses primarily Hebraisms for these concepts, or *entfer* 'answer' (< G *Antwort* with formal distortion vs. *vort* 'word', probably because Slavic languages do not express 'word' and 'answer' by related roots), then probably Upper Sorbian was not yet following German practice in using a single root for these concepts at the time of relexification.

Viktor Vasil'evič Levickij in his etymological dictionary of German (2000—2004) raised objections to some putative German and Slavic cognates. The Yiddish relexification experiences (specifically in the distribution of non-Germanisms) may offer additional support for Levickij's views. For example, Levickij rejects the linkage of G *Mast* 'mast' with R *мост* 'bridge', as suggested by Kluge/Seebold 1995, preferring instead the hypothesis popu-

lar among Slavicists, that R *мост* is a cognate of *мести* 'to sweep', *метать* 'to throw, fling', *мотать* 'to reel, wind thread' – see Uk *міст* 'bridge' *мести* 'to sweep', *метати* 'to throw, cast, dart', *мотати* 'reel, wind; embroil, entangle, implicate; shake, sway' (2000, 2: 57). The *Етимологічний словник української мови* (1989, 3) regards all of the latter as cognates of Uk *місто* 'town, city, place', *місце* 'place, spot, location; room; position', *намість, замість* 'instead of, in lieu of; for'. For many of these concepts, Yiddish has indeed non-Germanisms, e.g. ▲*krax* 'metropolis, big city', ▲*mokem* 'locality, place', *xejder* ▲'room, chamber'; ▲'traditional Jewish religious school', ▲*macev* 'position, situation', ◙*farplontern* 'entangle', ◙*farplonterung* 'entanglement', ◙*plonter* 'entanglement, tangle, jumble, snarl, muddle, confusion' (< Pol *plątać* 'to tangle'), ◙*gexapt (in)* 'implicated' (< Uk *хап*! expressing a movement to seize or catch), Y ◙*trejslen,* ◙*klojcen* 'to shake' (< Uk *трясти* 'to shake', *колотити* 'muddle, jumble; make a mess of; stir, shake; churn [butter]'). Yet, for 'bridge', Yiddish has only *brik* and for 'mast', *mastbojm* (< G *Brücke, Mast[baum]*) – which supports Levickij's objection. Apparently Yiddish relexifiers (correctly) regarded Uk *мести*, *метати*, *мотати*, *місто*, *місце*, *намість* and *замість* as genetically related – but not *міст*. The component structure of the Yiddish lexicon is certainly no reflection of professional etymological judgements, but at least it can give an idea of what Yiddish (and possibly also German) speakers of 500 – 1000 years ago *regarded* as related (folk etymologies are always extremely revealing). Naïve Yiddish relexifiers can hardly be expected to identify all cognates. For example, Levickij suggests that G *mahlen* 'to grind, mill', *Mehl* 'flour', *mild* 'mild', *Milz* 'spleen', *Mühle* 'mill', *Müller* 'miller', *zermalmen* 'to crush', *Müll* 'trash', *schmelzen* 'to melt', *Malz* 'malt', *mollig* 'plump', *Malter* 'measure for grain', *inter alia*, are cognates, along with R *милкий* 'shallow; fine', *молоть* 'to grind, mill'; we may add Uk *мілкий* 'shallow', *молот* 'brewer's dregs' (> Y ◙*molod* with unexpected final voicing, perhaps because this was a back formation from the plural). We do not find the expected blockage of all of these Germanisms, e.g. Yiddish accepted G *mahlen* and *Mehl* as *moln, mel*, even though in Ukrainian different roots are required (e.g. *молоти* and *мука*, respectively), which suggests straightforward post-relexificational *borrowings*. Indeed, the existence of Y ◙*mučnik* m, ◙*mučnice,* ◙*mučničke* f 'flour merchant, miller' (vs. Uk *мучник* m 'flour box [under a millstone]; groove by which the flour falls into the flour box' vs. Uk *мучар* m 'flour dealer'), suggests that Y *mel* may be recent and that an earlier unrelexified Slavicism may have since disappeared from Yiddish without a trace.

(12) Relexification can take more than one form simultaneously, i.e. speakers may differ on the appropriateness of Germanisms or in their preference for unrelexified Slavicisms or material from Hebrew. Some of these choices account for contemporary Yiddish dialect differences.

(13) The blockage of Germanisms due to incompatibility with Slavic categories is one sign of prior relexification in the history of Yiddish. There are quite a number of types of blockage:

(a) The Slavic constraints on the acquisition of German result in the blockage of a considerable part of the basic German vocabulary, such that the total German corpus of Yiddish is considerably smaller than the native corpus of any German dialect.

(b) German roots are blocked in Yiddish if Slavic translation equivalents do not broadly overlap semantically. Uk *бик* 'bull, steer', *бугай* 'bull' are not relexified to German and retained in Yiddish (i) because they are related to Uk *букати* 'to scream, roar, bellow, bray', *буча* 'uproar, tumult, brawl, riot, scuffle' and *бджола* 'bee' and (ii) there is no close German parallel. Some of these concepts are expressed in Yiddish by non-Germanisms, e.g. Y ◙*gvaldeven,* ◙*kvičen* 'to scream, shriek' (< Uk *ґвалтувати* 'cry for help; violate, rape' < G *Gewalt* 'power, violence, force', Uk *квичати* 'to squeak, squeal'), Y ◙*reven* 'to roar; howl', ◙*ričen* 'to roar, bray. bellow' (< Uk *рев(і)ти, ричати*). Significantly, Uk *квичати, ричати* and *рев(і)ти* are all pan-Slavic roots, which Yiddish prefers, in order to enable Yiddish to be a secret lexicon of trade across a broad territory.

(c) Yiddish tends to select German synonyms in accordance with the lexical inventory of Slavic. In addition, Yiddish has few synonym sets which are entirely of German origin.

(d) German cognate sets, homonyms, minimal and near minimal pairs cannot be freely lifted into Yiddish. With the last three phenomena, Yiddish relexifiers apparently assumed that the German pairs were related and thus the resulting semantic fields lacked Slavic parallels. Speakers of (Middle High) German could probably recognize that *Ahn(e¹)* 'ancestor' (formerly also '[great]grandfather/mother') and *Enkel* 'grandchild' were genetically related. Yiddish has only *ejnikl.* The reasons for the blockage of G *Ahn(e¹)* are (i) that Slavic has different roots for the set, see e.g. USo *prjedownik, wótc* 'ancestor' vs. *wnu(č)k* 'grandchild', and (ii) in Middle High German and early forms of Modern German, the first morpheme was semantically complex. (iii) Finally, G *Ahn(e¹)* 'ancestor, forefather' forms a minimal/homonymic pair with *Ahne²* 'chaff' and MHG *ane¹* 'ancestor' forms a homonymic pair with *âne², agen[e]* 'chaff' and *ân(e³)* 'without, besides' (now *ohne*). A major clue to relexification is the presence of non-Germanisms in Yiddish to express some of these concepts, e.g. see Y ▲*oves* 'ancestors', ◙/(ت)*zejde* 'grandfather' (probably < Upper Sorbian, if not from a Turkic language: see Jakobson 1971: 639) and ◙*bobe* 'grandmother' (< Upper Sorbian or Ukrainian).

(e) German roots which match roots with similar form and meaning in Slavic (the words in question may or may not be cognates) were usually blocked in Yiddish, since they were apparently perceived as Slavisms. Blocked Germanisms could be replaced in four ways: by (i) acceptable Germanisms; (ii) Hebrew words; (iii) where Hebrew terms are lacking, Yiddish creates Hebroidisms or ascribes new meanings to existing Hebrew words and (iv) by retaining substratal Slavisms (and only occasionally by creating Slavoidisms). For example, G *Witwe(r)* 'widow(er)' had to be blocked in Yiddish because of the existence of cognate USo *wudowa* f, *wudowc* m. Y ▲*almone*

'widow' is a replacement from Hebrew, while Y ▲*almen* 'widower' < OHe 'lonely man'.

(14) The retention of a much larger number of Slavic grammatical categories is the second major clue of prior relexification in the genesis of Yiddish. The examples cited here have been culled from a corpus of over 2000 examples. The following Slavic categories either require typically non-German expression in Yiddish exclusively, or permit both German and non-German means of expression (the former probably are post-relexificational borrowings—and not cited here). Note that Yiddish Slavisms may not be identical to the Slavisms they replace:

(a) Nouns of action in *-(')ba*. USo *hańba* 'shame, disgrace, outrage', Uk *ганьба* also 'reproach' produce no less than 16 non-German terms: Y ▲*xerpe,* ▲*bizojen,* ▲*buše,* ▲*bieš,* ▲*umkoved,* ▲*mevaješ zajn,* ▲*tajne,* ▲*nevole,* ▲*musern az,* ▲*ojsmusern,* ◙*kompрometacje,* ◙*blamaž,* ◙*infamje* (< Uk *компроментація*, Pol *blamaż,* Uk *інфамія*); ♣*ojsred,* ♣*firvorf,* ♣*ojfvorf.*

(b) Slavic "contaminations" require non-German expression: Uk *затьмарити* 'cloud up, obscure, darken, dim' < *затьмити* 'to eclipse' + *захмарити* 'cloud over' > Y ◙*xmara* 'threatening cloud', ◙*mutne maxn* 'cloud up' (< Uk *мутний*). Uk *сновигати* 'to stroll, roam, ramble, wander about; move quickly' is a merger of *снувати* and *мигати* 'to wink, blink; vacillate; glimpse, glance; appear for a moment; gleam, flash'. For the first component, Yiddish can have non-German means of expression, e.g. ◙*arumblonken (zix)* 'to roam', ◙*arumblondžen* 'to ramble' (< Pol *błąkać [się]*, *obłąkać* 'mislead'), ▲*navenad zajn* 'to wander', ▲/◙*navenadnik* 'wanderer' (with *-nik* modeled on Uk *мандрівник* 'wanderer'), Y ◙*ajntuljen* 'to wrap', ◙*špul'* 'reel' (< Uk *обтулити* 'to wrap, envelope, cover closely', *шпуля*), while for the second component, see Y ♣*pintlen (mit)* 'to blink', ♣*pintlen mit di ojgn* 'to wink' with *punkt* 'exactly, just, punctually', itself modeled on a merger of Uk *мигати* and (probably unrelated) *мить* 'sudden moment; wink, blink'.

(c) Most compounds with Uk *зли-, зло-* 'bad', e.g. Uk *злочестивий* 'impious, irreligious' > Y ▲*poše-jisroel*; Uk *злочин* 'crime, misdeed' > Y ▲*majse-ra* 'wickedness'.

(d) Most compounds with Uk *лихо-* 'bad', e.g. Uk *лихомовити* 'speak maliciously' > Y ▲*rišesdik,* ▲*rugzedik* 'malicious', ▲*roše* 'malicious man', ▲*roše-meruše* 'extremely malicious man', ▲*maršas* 'malicious woman'.

(e) Words with the Uk prefix *па-:* Uk *паділ* 'vale, dell' > Y ◙*dolene* 'vale' (< Uk *долина*).

(f) Compounds with Uk *су-* 'connection, link; lack of fullness'; of 69 examples, only 6 lack non-German expression, e.g. Uk *сучасний* 'contemporary' > Y ▲*bendor,* ♣*mitcajtler,* ♣*mitcajtiš* 'contemporary', ♣*demoltik,* ♣*hajnt(cajt)ik* 'present', ▲*lesate,* ▲*lefišo* 'for the present', ▲*hojve* 'present'.

(g) Compounds with *око* 'eye' imply 'having the appearance of, similar': *широ<u>к</u>ий* 'wide', *висо<u>к</u>ий* 'tall', *дале<u>к</u>ий* 'far', *глибо<u>к</u>ий* 'deep', *косоо<u>к</u>ий* 'cross-eyed, squint-eyed', *близь<u>к</u>ий* 'near, close; familiar'. Most Ukrainian

compounds formed with *око* 'eye' have non-German expression in Yiddish, e.g. Uk *широкий* 'broad, wide, large; spacious' (> Y ▲*raxvesdik* 'spacious'), 'extensive, voluminous' (> Y ▲*kames* 'volume, quantity'), Uk *широко* 'widely, broadly; in detail' (> Y ▲*barixes* 'in detail, extensively', ▲*prat,* ◙*pičevke* 'detail', ◙*mit ale pičevkes* 'in great detail' < Uk *підшивка* 'lining; shoemaker's thread'), Y ▲*cepratlen* 'to detail' (~ Uk *докладно розповідати*). Curiously, in Uk *видок* '(eye-)sight; face, figure, aspect, view', *-ок* is a suffix and not the morpheme 'eye', but the existence of Hebraisms in Yiddish suggests relexifiers did identify here the morpheme 'eye', see Y ▲*rie* '(eye)sight, vision', ▲*ajn* 'eye', ▲*ponem,* ▲*cure* 'face', ▲*parcef* 'face, mug', ▲*havaje* 'face, grimace, gesture', ◙*mine* 'face, look, facial expression, countenance', ◙*pisk* 'face, grimace, snout, muzzle' < Uk *міна, писок* 'mouth, muzzle, snout'.

(h) Roots with the *ka-/ko-* prefix, e.g. Uk *калюжа* 'mire, puddle, slough' vs. Br *лужа* > Y ◙*(ka)luže*.

(i) Nouns of action in *-da*, e.g. Uk *кривда* 'wrong, harm, injury' > Y ◙*krivde(n)*, Y ▲*avle,* ▲*baavlen*.

(j) Uk prefix *s-* 'with'. Yiddish appears to be sensitive to such compounds, and frequently requires Hebraisms and/or Slavisms for most Ukrainian (and some Upper Sorbian) simplex roots and the corresponding compounds: (i) Uk *щастя* 'luck, change, fortune, prosperity; happiness; success' < CSl **sъčęstьje* < **sъ-* + *čęstь* 'part', hence Y ▲*xilek* 'part', ▲*mazl* 'luck', ▲*mazldik* 'lucky', ▲*šlimazl* 'bad luck', ◙/▲*dobre-mazl* 'good luck' (< Uk *добрий* 'good'), Y ▲*muclex* 'lucky/successful person', ▲*bar-mazl* 'lucky person', ▲*(a) gute maroxe* 'good chance', ▲*mazl-broxe* 'prosperity', ▲*gvir* 'prosperous person', ▲*hacloxe*, ◙*sukces* 'success' (< Pol *sukces*), ▲*hacloxedik* 'successful', ▲*ojle-jofe zajn* 'be successful'.

(k) Ukrainian and Belarusian pairs minimally distinguished by stress. Br, Uk (i) *му́зика* f 'music'/ (ii) *музи́ка* m, f 'musician' > Y (ii) ▲*klezmer* (< He pl 'musical instruments'). There is little likelihood of a minimal pair in Upper Sorbian, since the stress has been fixed on the root syllable since the 14th century; hence, the (presumably initial) Yiddish blockage of G *Musikant, Musiker* 'musician' must have taken place in the Eastern Slavic relexification area. (Might the style of ▲*klezmer* music, related to the music played by Roma for non-Roma, be of Iranian origin? See section 23 below.)

(l) Minimal pairs involving a vocalic alternation (usually *i* ~ *o*): Uk (i) *голівка* 'head' (dim)/ (ii) *головка* dim 'head (of a vegetable, pin)' > Y (i) ▲*mojex,* ♣*kepl* dim 'head'/ (ii) ♣*hejptl* dim, ◙*kačn* 'head of a vegetable' (< Uk *качан*).

(m) Minimal pairs involving the suffix Uk *-ка, -ик, -ок*: Uk (i) *догад* 'supposition, surmise, conjecture'/ (ii) *догадка* 'conjecture' > Y (i-ii) ▲*hašore* 'supposition, conjecture', ▲*svore* 'conjecture'. Uk (i) *доказ* 'proof, argument, evidence'/ (ii) *доказка* 'false accusation, defamation' > Y (i) ▲*veho-raje* 'and here is the proof' (< JAram), ▲*tajne-umajne* 'argument', ▲*kal-vexojmer* 'a

fortiori argument', ▲*ojstajnen zix* 'present one's argument'/ (ii) ▲*bilbul* 'false accusation', ▲*zilzl* 'defamation'.

(n) Minimal pairs involving Uk *-а,* or *-я* following a long consonant: Br (i) *баран* 'sheep, castrated ram; battering ram'/ (ii) *барана* 'harrow' > Y (i) ◙*baran* 'ram'/ (ii) ◙*brone* 'harrow'. Br (i) *падлог* 'fraud, falsification of documents'/ (ii) *падлога* 'floor, deck' > Y (i) ◙*podlog* 'fraud'/ (ii) ◙*padloge,* ◙*podloge* 'floor'.

(o) Ambiguous masculine and neuter Ukrainian and Belarusian nouns which can be disambiguated by the choice of genitive singular or plural case marker (± stem alternation): Uk (i) *акт*, gen sg *акта* 'document'/ (ii) *акт,* gen sg *акту* 'act'/ (iii) *нанір*, gen sg *нанера* 'document, important paper'/ (iv) *нанір*, gen sg *нанеру* 'paper'/ (v) *нанір*, gen sg *нанірa* 'document of little importance, slip of paper' > Y (i, iii) (◙)*dokument* m 'document' (< Uk *документ* m vs. G *Dokument* n)/ (ii) ▲*majsim* plt 'acts'. Uk (i) *бал*, gen sg *бала* 'dance, ball'/ (ii) *бал*, gen sg *балу* 'mark, number; unit of measurement' > Y (i) ▲*sude* 'repast, feast, banquet'/ (ii) Y ▲*simen* 'mark', ◙*cil* 'mark (aim)' (< Uk *ціль*).

(p) misellaneous minimal pairs: Uk (i) *багатир* 'rich person'/ (ii) *богатир* 'hero, powerful man; giant' > Y (i) ▲*gvir,* ▲*noged* 'rich man', ▲*nisašer vern* 'become rich', ▲*ašires* 'riches'/ (ii) ▲*giber* 'hero', ▲*gvure* '(act of) heroism'.

(q) homonyms: Uk (i) (W) *ляда* 'store counter (< G *Lade*)/ (ii) *ляда* 'garden bed, large furrow, threshing floor', Br *ляда* 'field on place of a cleared forest or fire' (< G *Land*)/ (iii) Br *ляда* 'filth in the cottage; disorder; damage'/ (iv) *ляда* 'wooden trough where straw is cut' (< arch G *Lade* 'chest, drawer')/ (v) *ляда* 'any, whatsoever'/ (vi) *ляда = ледар* 'lazy person' > Y (i) ◙*tombank* 'counter'/ (ii) ◙*gare,* ◙*brozde* 'furrow'/ (v) ◙*ljade* 'any'/ (vi) (contemptuous) ◙*fojljak* 'lazy person' (< Uk [?] *томбак* 'brass', *гара, борозда*, but see Uk *ледай, ледар, лінивець* m, *ледака* f, *ледащо, нероба* m, f 'lazy person' with different suffixes).

(r) The distribution of the rare He *nitpa'el* verb template to express the passive/middle voice is determined by Ukrainian verbs beginning with *на-,* e,g, Y ▲*nisašer vern* 'become rich' ~ Uk *нажитися* 'become rich'.

(s) Residual meanings of the Slavic stem infixes *-er-, -men-, -es-, ęt-*: today, the latter (> Uk *-at-*) is interpreted as 'small being, object' (e.g. Uk *теля* 'calf', pl *телята*). The infix *-er-* originally formed terms denoting family relationships (e.g. Uk *мати* 'mother', pl *матері*), while *-es-* had originally a connection with Slavic magical beliefs (e.g. Uk *небо* 'sky, heaven', *слово* 'word', *коло* 'wheel', *тіло* 'body' [Polissian Uk *телесо* 'slain but not gutted animal'], *диво, чудо* 'marvel, miracle, wondrous thing; prodigy, portent', *дерево* 'tree'. Stems in *-men-* were connected with the birth of a child (e.g. Uk *ім'я* 'name', pl *імена*). Slavic roots with these infixes are frequently *not* relexified to Germanisms in Yiddish, suggesting that Yiddish speakers were long fully fluent in the Slavic languages (see discussion of Jews' fluency in Slavic above).

(t) The gender assignment of many German and Hebrew nouns in Yiddish dialects follows the gender of the Kiev-Polissian rather than of German and Hebrew translation equivalents. As the second component of "compounds", simplex nouns also often change gender according to that of the Slavic translation equivalents; this is not typical of German compounds. Exceptions appear to be in the main demonstrably post-relexificational acquisitions. For German (and to some extent, Hebrew) lexicon acquired via relexification, the gender correspondences between substratal Slavic and the superstratal languages are: Slavic masculine > Yiddish masculine; Slavic feminine and neuter > Yiddish feminine. Y ▲*ta'arebret* f 'board on which corpses are cleaned before burial' (< ▲*ta'are* f 'purification' + Y *bret* ◙f, n < G *Brett* n 'board') ~ Uk *мари* plt (< f), *дошка* f 'board' (the source of the feminine gender option in Y *bret*).

If German has a single translation equivalent of several Slavic terms with various gender assignments, then relexification requires the selection of one of the underlying Slavic genders; a Yiddish noun rarely has the genders of all the Slavic equivalents. The choice of underlying Slavic gender may cast light on the inventory and meanings of the Slavic substratal lexicon at the time of relexification. For example, 'belly' in Ukrainian is now *живіт, шлунок* m or *черево* n. The ◙feminine gender of LiY *bojx* 'belly, abdomen' (~ m in other dialects < G *Bauch* m) suggests the original substratal term prior to relexification was Kiev-Polissian (Ukrainian) *черево* n (Sl f and n > Y f in relexified items).

(u) possessive adjectives ~ Slavic vs. German, e.g. Y *kac* 'cat'/ ♣*keciš* 'feline, ▲*behejme, ki* 'cow'/ ▲*behejmiš,* ♣*kiiš* 'bovine' ~ Uk *кіт* 'cat'/ *котячий* 'feline', *корова* 'cow'/ *коров'ячий* 'bovine' vs. a German compound, e.g. *Rinder-* 'bovine'.

(v) Semantic differences between cognates in several Slavic languages are rarely expressed in Yiddish by Germanisms, e.g. Uk *дивитися* 'look at' vs. USo *dźiwać* 'observe, consider, take into consideration, reflect on'. The result is that Y has ▲*jiševn zix* 'deliberate, consider; hesitate'. Ukrainian and Upper Sorbian cognates of Uk *дивитися*/ USo *dźiwać* are also expressed typically by non-Germanisms, e.g. USo *dźiw* 'wonder', *dźiwi* 'wild, savage', Uk *див,* 'wonder', *диво* 'marvel, miracle', (arch) *дивий*, *дикий, дивацький* 'strange', because German lacks a set of cognates which covers these semantic fields; thus Y ▲*xideš,* ▲*pile-ploim* 'wonder', ▲*a mexaje* 'wonderful thing', ▲*nes* 'miracle', ▲*nisim unifloes* 'miracles and wonders', ▲*mešune* 'strange', ◙*modne* 'strange, odd' (< Uk *модний* 'fashionable'), Y ♣*farvildeven* 'make wild, barbarize' < G *wild* 'wild' + Slavic verbal infix ◙*-eve-* < Uk *-ова-*, etc.

USo *směć* 'be allowed, permitted' is distant semantically from cognate Uk *сміти* 'be bold, dare, venture'; hence Yiddish requires non-Germanisms for the Upper Sorbian and some of the Ukrainian meanings, e.g. Y ▲*muter* '(ritually) allowed, permissible', ▲*gebn rešus* 'to permit', ▲*mater zajn* 'to permit (rabbinically)', ▲*haršoe,* ▲*rešus* 'permission', ▲*heter,* ▲*hexšer* 'rabbinical permission', ◙*brav* 'bold' (< Uk *бравий* 'brave, bold' vs. G *brav*

'good, well-behaved; honest, upright; very conventional, ordinary, plain'), ♣*dervegn zix (ojf)* 'to dare, venture' < *vegn* 'weigh' ~ Uk *відважувати* 'dare' < *важити* 'weigh' (vs. G *wagen* 'to dare' ≠ *wägen* 'weigh', *erwägen* 'consider', *bewegen* 'move'). Uk (i) *благий* 'blessed, pious; worthless; insignificant, unimportant, trifling; weak, good, kind, benevolent' vs. (ii) Br *благі* bad, rotten; weak, unhealthy' explains why Yiddish has a unique Romanism §*benčn* 'bless (a person), say a benediction after a meal' (see SIt *benedicere*), Y ▲*broxe* 'blessing', ▲*cadek* '(Jewish) pious man', ◙*ništik* 'worthless, insignificant' (< Uk *ніщо* 'nothing, anything'), Y ▲*tofl* 'insignificant thing', ف *šibeš* 'trifle' (< Pe *šābāš,* see section 15 below), Y ▲*xoleš* 'weakling', ▲*mejxeš* 'weakness', ▲*tojve* 'kindness (act)', ◙/ ف*paskudne* 'rotten' (see section 18 below), ▲*bekav-habries* 'in perfect health', ▲*lexaim*! 'your health!'. See also discussion of Y *menčn/mučn* above.

An instructive example involves Uk (i) *луг*[1]*,* USo *łuh* 'lye' (< OHG *louga*; see G *Lauge*) and (ii) Uk *луг*[2] 'plane overgrown with bushes, meadow', USo *łuh* 'bog, moor'; in addition, the Belarusian adjectival cognates of the two terms have a minimal pair distinguished by stress position, e.g. (i) initially stressed *лугавы* 'of lye'/ (ii) finally stressed *лугавы* 'of a meadow; curved, arched'. Slavic homonyms and minimal pairs expressed by stress invariably require non-German expression in Yiddish; in this instance, Yiddish displays a number of solutions: (a) the concepts of 'meadow' and 'bog' are expressed by a Polonism, *lonke*, in addition to two Ukrainianisms (crucially, given original meanings in Yiddish), e.g. Y (ii) ◙*toleke* 'meadow, pasture', ◙*lan* 'glade, meadow' and ◙*gruzne* 'bog' (< Pol *łąka*, Uk *груз* 'mire', *грузний* 'muddy', *молока* 'common pastureland, fallow land; free collective harvest labor [repaid with a dancing and drinking party]', *лан* 'large piece of tilled land; grainfields'). (b) The concept of 'lye' is also expressed by a Slavism in Yiddish, but one that is distinct from the Slavic Germanism (see also section w following), e.g. Y ◙*zole* 'ash', ◙*zolne* 'tannery pit', ◙*zol(j)en* 'to soak the wash in lye'; ◙'piss' < Uk *зола*[1] 'lye', *зі/ольниця* 'tub, vat', *зольний* 'of lye', *золений* 'steeped in lye', *золити* 'steep in lye; reproach, reprimand severely' (for the latter meanings not used in Yiddish, the latter also has non-German means of expression, see e.g. Y ▲*tajne [umajne],* ▲*muser* 'reproach', ▲*hobn tajnes* 'to reproach', ▲*nezife* 'reprimand'). In addition to *зола*[1] 'lye', Ukrainian has homonymous *зола*[2] 'cold, damp wind in autumn, winter' (possibly a cognate of G *kalt*). In response to this homonym pair, Yiddish invents the Hebroidism ▲*krire* 'bitter cold'.

(w) Slavic words that are borrowed by German may or may not be acceptable in Yiddish, but if Yiddish has the German Slavisim, it usually also has synonymous non-German means of expression. This fact suggests that initially the German Slavism was blocked in Yiddish, and gained access to Yiddish only after relexification. For example, G *Grenze* 'border' is a Slavic borrowing that first appeared in the 13th century (Bellmann 1971: 228-231). While G *Grenze* may be from OUSo **granica*, contemporary USo *hranica* is a recent term from the 1920s, modeled on Cz *hranice* or LSo dial *granica*.

Y *grenec* 'border' is probably a post-relexificational loan, originally blocked during relexification by ▲*gvul* 'border', ▲*ongvulik* 'boundless', ▲*ad-b(e)li-daj* 'without limit, countless' < He *gvwl* /gvul/ 'border', *'d-blj-dj* /ad bli daj/, literally 'until without enough', Y ◙*meže* 'limit, furrow, boundary, ridge', ◙*meževen* 'survey, set boundaries'(< Uk *межа* 'dividing furrow, landmark, boundary of a field, hedge (ridge) between two fields', *mežuvaty)*. See also Y ▲*(ge)gvul* 'domain, realm', ▲*šetex* 'area, domain, tract', *šier* ▲'limit'; ▲'lesson', ▲*txum* 'pale, scope, limit' (< He *šṭħ* /šetax/, *šj'wr* /šiur/ 'lesson', *ṯħwm* / txum/). For other uses of 'border', see also Y ◙*breg* 'edge; brim, border; bank, shore, coast' (< Br *берег* < Pol *brzeg* 'shore, coast, bank'; the Yiddish term is unknown in Polish Yiddish altogether), Y ◙*šljak* 'decorative border' (< Uk *шляк* 'edge [of a cloth]'). Furthermore, Y (◙)*grenec* looks suspiciously like a Germano-Slavic blend—in view of the syllable structure and /n'/ (in the Yiddish of northeast Poland, Lithuania, Belarus and Ukraine as far south as Kiev). Mark (1943: 127) points out that there is some tendency among Ukrainian Yiddish speakers to distinguish between (◙)*grenec* m 'border' and (◙)*grenec* f 'boundary, ridge, hedge between fields, dividing line'; in my view, this my be in imitation of the Ukrainian pair (but not their gender!) *граница* and *межа* f, respectively.

The Slavic language, Yiddish, manifests a very clear Iranian substratum, which proves that Iranian was preserved in Germany into the 8th-9th centuries. Crucially, Iranian can determine the blockage of some Germanisms, has little impact on the phonology and probably none on the grammar of Yiddish. The role of Iranian can be seen in cases where Iranian and German share cognates to the exclusion of Slavic.[7] Following is heterogeneous evidence of an Iranian linguistic and cultural substratum in Yiddish and Ashkenazic culture:

(15) Y ف *šabaš* 'tip given to musicians at a wedding by guests who dance' < Pe *šābāš* 'ibid' (see also Y ف *šibeš* 'trifle; small coin' from the same Persianism). Other Slavic target languages have different meanings, see e.g. Br *шабáш* 'enough!; end of work; rest'; *шабáшкі* plt 'wood cuttings taken home by carpenters from work (for kindling)'. The term is found, often truncated, from Russian to Dutch slang, see e.g. Hg *sap* 'money paid by the prostitute to her pimp; metal or wood cuttings or shavings'. I suspect that the Iranianism first diffused to Judeo-Eastern Slavic (or from an Iranian language spoken by the Eastern European Jews?) and from the latter to coterritorial

[7] As a partly mixed Slavo-Iranian population, the Jews may have resembled the Croats, whose ethnonym is clearly of Iranian origin, but whose original language(s) cannot be identified. The Croats may have been an Iranian tribe that acquired Slavic speech before or after migrating into the Balkans and the West Slavic lands, or a Slavic-speaking group with an Iranian tribal name, or a mixed Slavo-Iranian population with Iranian chieftains. The chronology of the putative shift from Iranian to Slavic is uncertain (see Pantelić 1997). The names of the Czechs, Serbs, and Sorbs may also be Iranian (on Czech, see Blažek 2010).

In a list of 26 Ossete terms which Gołąb 1994 claims were borrowed from Common Slavic, most of the terms are expressed in Yiddish by the Slavism or another non-Germanism.

European (both Slavic and non-Slavic) languages. (i) Yiddish alone preserves the original Iranian meaning. (ii) Yiddish enjoys by far the oldest attestation of the Iranianisms (13th century), while the oldest non-Jewish attestations are Belarusian 1515 and German 1548 (see BavG *schab ab* 'finished, over!'). (iii) Yiddish has the Iranianism on a broad territory that overlaps with all the non-Jewish target languages. Reflexes of Pe *šābāš* are also found in Turkish and the Balkan languages in several forms (suggesting multiple borrowings), e.g. Anatolian Tu *saba*, *çoba* 'money collected for musicians' (in the Maraş, Gaziantep and Seyhan districts), Ottoman Tu *şabaş* 'bravo!, approve', Tu *caba* 'tip; gratis; in addition; thrown into the bargain'; from the latter to Gk *dzaba* 'favor; gratis'; (arch) Se *джаба* 'invitation to drink free coffee at a coffee shop in honor of a birth or wedding; hospitality', (arch, dial) Bg *джаба*, Se *џабе* 'free'. While Slavic languages do not use the word in the meaning 'tip at a wedding', the practice of tipping musicians is attested at Slavic weddings, in Ukraine, Macedonia, Hungary, southern Moravia (among Germans) and in the former Polabian territories (near Lüneburg). Among Polabians, coins for the musicians were thrown into a plate that was subsequently smashed (connected to the glass-breaking ceremony in the Jewish Ashkenazic wedding?; on the latter, see Wexler 1993: 161–167).

(16) Y פ / ת /ע*prakes* plt 'stuffed cabbage' < Tu *yaprak domalsı* or *yaprak sarması* 'stuffed vine leaves/vegetables' (< *yaprak* 'leaf' + Y *-es* pl or < truncated Tu *domalsı, sarması*)? No other Slavic languages or Rumanian appear to have the Turkish word for 'leaf' (but see Bg *сърми*, Se *сарма*, Rum *sarmale* for the food < the second Turkish word). Conceivably, if the Turkism diffused only to Yiddish, we might entertain a Khazar source. Alternatively, Y פ / ת /ע*prakes* may be a deformation of Pe *berg* 'leaf', attested in Ottoman Tu as *barg*, or synonymous Ar *waraq* (pl *'awrāq*).

(17) The Turko-Iranian practice of using holiday terms as names for boys born on the holidays, e.g. Y *pejsex* ▲'Passover', ▲male name – first attested in a Ukrainian bilingual Khazar/Hebrew text, late 10c (studied by Golb, Pritsak 1982). This name has a revealing geography: it is found from Ukraine to as far west as the *limes sorabicus* (the border between German and Slavic in the 9th century), i.e. it is popular in Yiddish and in Judeo-German almost exclusively from the originally Slavicized German lands east of the Elbe River, as well as among Karaites (a Jewish sect founded in Mesopotamia in the 8th century that denies the authority of the Talmud) and Jewish Iranians. The name is unknown in the Iberian Peninsula and rare in the Balkans (where it is often borne by Jewish Ashkenazim). The name is very common in Old Polish records, beginning in the 14th century, and in German documents from the 13th century. The far greater popularity of the name in Slavic- rather than German-speaking Europe, and the use of the name among Asian Jews all suggest that an autochthonous Slavic Jewry may have acquired the habit of naming male children born on a Jewish holiday by the holiday term from the Jewish Khazars or Iranians in the Ukraine and/or Caucasus (see Wexler 1987: 74–77).

(18) Iranian can block Germanisms in Yiddish. MHG *ros, ors* 'horse' is cognate with Oss *(v)urs* 'filly, stallion' and hence, not available for use in Yiddish (Slavic lacks a cognate). Instead, Y ◙*oger* 'stallion' < Uk *огер, огир*. Homonymic Uk *вир*[1] 'stallion' and *вир*[2] 'fence', could also have triggered the blockage of MHG *ros, ors,* since it is almost impossible to find homonymic pairs cross-linguistically. G *Pfad* 'path' is a borrowing from Aves *paθ-* 'way', and therefore would strike the naïve Yiddish relexifier as the same term, and thus blockable by ▲*derex* 'path, way' (< He *drx* /derex/), ◙*steške* 'footpath, trail' and ◙*šljax* 'unpaved road' (< Uk *стежка* 'path', *шлях* 'road, highway, path'). In some cases, only an Indo-Iranianism can block a Germanism, e.g. G *Sieg* 'victory might have been blocked in Yiddish by OInd *sáhatē* 'he overcomes/copes/manages/endures/puts up with', since Slavic lacks a cognate. These facts suggest that at the time of relexification in Kiev-Polissie, Iranian languages were still being spoken. Occasionally, Persian homonyms could be the motivation for the blockage of Germanisms, e.g. Pe *mast* 'curds' is homonymous with *mast* 'intoxicated', which would require non-Germanisms in Yiddish for one or both terms, and this is indeed the case, see e.g. Y ▲*šiker* 'intoxicated'. The existence of the latter, along with *pjaneven* 'drink (to excess)' < Uk *п'яний* 'drunk', *п'янствувати* 'go on a drinking spree', suggest that G *ertränken (sich)* 'drown' and *trinken* 'to drink' were blocked initially in Yiddish; in contrast, Slavic languages, lacking cognate expression of 'drown' and 'drink', express 'drink' and 'sing' by cognate roots, e.g. Uk *пити* 'to drink', *пíти, співати* 'to sing'.

Very often both Slavic and Indo-Iranian cognates can equally well block a Germanism, e.g. G *Saite* 'string; loop, noose' is a cognate of Uk *сíть* 'net, snare', OInd *syáti* 'he ties/binds'. Sometimes, Iranian cognates are the most likely factors on semantic grounds, see e.g. G *weiss* 'white' ~ Aves *spaēta-* 'white' vs. Uk *свíт* 'world, earth; light, brightness; daybreak'; for these concepts, Yiddish has several non-Germanisms, e.g. Y ◙*petlje* 'loop', ◙*silce* 'snare' (< Uk *петля, сільце, сильце*), Y ▲*nicoxn* 'victory', ▲*lavnunes* 'whiteness', ◙*bejlik* 'white meat' < USo *běły* 'white', Y ♣*vajsl* 'eggwhite' ~ Uk *бíлок*.

G *Berg* 'mountain', a cognate of Uk *берег, берiг* 'shore, coast, bank', Aves *barəzah-* 'height' was most likely blocked initially by the Iranian substratum, only to be acquired after relexification had terminated. G *lieben* 'love, like' is a cognate of Indo-Ir *lubh-* 'be desirous of; be confused', OInd *lúbhyati* 'desires', *lobháyati* 'excites desire', Uk *любити* 'love; need, want, lack'. Most likely, both Iranian and Slavic could have blocked the German term initially, to judge from the fact that the non-German meanings are all expressable in Yiddish by non-Germanisms, e.g. Y ▲*hictarxes* 'need', ▲*dojxek (in)* 'lack (of)', ▲*daxkes* 'poverty', ▲*mevulbl vern,* ♣*cemišn zix* 'be confused', ♣*cekoxn zix,* ♣*hicn zix,* ♣*oncindn zix* 'get excited'. Y ◙*grive* 'mane' < Uk *грива*, but Iranian languages also have 'neck', in addition to 'collar; soul' (see Benveniste 1970: 47–48), e.g. Sogh *grīv* 'self; soul; body'. Indeed, it appears that where Slavic and Iranian cognates differ semantically, the unshared meanings are expressed in Yiddish exclusively by non-Germanisms, or by

both non-Germanisms and Germanoidisms, thus for 'neck, collar, soul', there are Y ♣*hals-un-(n)akn,* ◙*kark* 'neck', ◙*patil'(n)ice* 'nape (of the neck)', ◙*kolner* 'collar' (< Uk *карк, потилиця*, where the *ра-* in the first syllable suggests Br *akanne*, but this root is not found now in Br; see also Pol *kołnierz*), Y ▲*nešome,* ▲*nefeš* 'soul'.

The number of actual Iranian and Turkic words in Yiddish may have originally been larger than the texts and contemporary dialects suggest, since many of the former roots have Slavic surface congeners and could have assumed a Slavic form when the Jewish Ashkenazim became conversant with the Slavic *lingua franca* in the Khazar Empire; such examples are difficult to confirm. For example, Uk *мов(к)мач* 'interpreter' < a Turkic language (see e.g. Kir *tilmäš*) > Y *tolmeč(er)* (< G *Dolmetsch[er]*; to express 'interpret, interpretation, Yiddish has four Hebraisms). Another example is Y ◙/ف *balagan* 'mess, bedlam', ◙/ف *balgan* 'show booth; tent', both < Uk *балаган* '(show-)booth (of theater); farce; disorder', Br *балаган* 'unserious/disorderly thing', Pol *bałagan* m 'mess, clutter, tumble'. While the Yiddish terms are unquestionably Slavic in form and meaning, we cannot dismiss the possibility that Yiddish speakers first acquired the word with a Persian meaning directly from the source, Pe *bālāhānä* 'upper room, mezzanine, high baldaquin', but in the Eastern Slavic lands, especially after the obsolescence of Iranian languages among the Jewish Ashkenazim, adjusted the Persianism formally and semantically under the impact of Slavic. Yiddish is unique in expressing 'mess, bedlam' and 'booth, tent' by distinctive variants of the root.

There are cases where Yiddish Hebroidisms appear to have replaced Iranian and Aramaic terms which may have been the ultimate etyma of the Hebroidisms. This category comprises mainly terms connected with the Jewish religion and suggests that converts to Judaism sought to Judaize originally non-Jewish practices. Since Y ▲/ف/ע/א*tales* 'tallith, a striped tasseled shawl worn by Jews during certain prayers' is unattested before the talmudic period, the question arises of whether the word comes directly < Syr *ţlšn' /*ţalšānā/ 'mantle' or Pe *tālisān, tālišān* 'kind of coif wreathed around the head, with a sash hanging down' > Ar *ţajlasān* 'shawl-like garment worn over the head and shoulder' (also a possible direct etymon; see Ciancaglini 2008: 184–185). The Jews (converts?) may have replaced the Persianism/Arabism by probably unrelated He *tljt* /talit/ on the grounds of similar sound and meaning. Y ▲/ف *kašres* 'Jewish dietary laws; kosherness; kosher food', ▲/ف *košer* 'kosher, proper according to Jewish dietary laws; pure, fair, virtuous' – usually derived < He *kšrwt, kšr* /kašrut, kašer/ – also surface as Uk as *кошерний, каширний* 'clean, pure (according to the Jewish rite)'. It is also conceivable that the etymon is Oss (I) *kūsart*, (D) *kosart* 'animal slaughtered for food', (I) *kūsart kænun*, (D) *kosart kænun* 'slaughter an animal for food according to ritual' < Ir **kaušaθr-* < **kauš-* 'to slaughter, kill; stab' (Абаев 1958, 1: 603, who, alternatively, postulates possible semantic interference < Khazar Hebrew, an idea he subsequently abandoned in his forward to Benveniste 1962: 6).

Y ◙/ف/א *paskudne* 'rotten', ◙/ف/א *paskudnik* m, ◙/ف/א *paskudnjačke* f 'scoundrel', ◙/ف/א *paskudstve* f 'filth, abomination' are smoothly derivable from Uk *паскудний*, *паскудник* m, *паскудниця* f, *паскудство* n, except for unique ◙/ف/א *paskudnjak* m 'scoundrel'; Uk **паскудняк* m would be indiosyncratic and humorous. However, it is also not out of the question that ◙/ف/א *paskudne,* etc. reached Yiddish from an Iranian language or Eastern Judeo-Aramaic. Henning (1947: 41–43), suggests that the ultimate etymon may be Akkadian, pointing out that in Middle Persian the term denotes 'griffin (a fabled monster, usually having the head and wings of an eagle and the body of a lion)'; the term also appears once in the Babylonian Talmud (see [JAram] *pwšqnc'* /pušqancā/ 'female raven' < an original **pšqwnc'*?), as well as in Ossetian and Georgian. In this case, the retention of the term in Yiddish, even if now in a Ukrainian form, suggests familiarity with Iranian mythology. It is unclear if the Judeo-Aramaism < Iranian or vice versa (ibid.: 43). Henning raises the possibility that the Judeo-Aramaism and the Ukrainianism are surface congeners (ibid.: 42). An independent path of transmission for Yiddish would be plausible given the unique use of the Uk suffix, Y ◙-*njak* m, ◙-*njačke* f. The Етимологічний словник української мови (2004, 4) derives *паскудний* < *па-* + *скудний* 'scant, parsimonious; indigent, insufficent' (a cognate of *щадити* 'to spare, save, economize; have mercy on, be clement') + native *па-* pointing to spatial or temporal nearness, similarity, identity; insufficiency of a quality/property. The problem, I suspect, is that *па-* is stressed, as in *па́синок* 'stepson' < *син* 'son', but this is not the case in Uk *паску́дний*, etc. Cardona 1967 cites Syr *psynq'* 'bird of heaven', maybe < Sogh *'ps'ynk'* 'multicolored bird'; see also JAram *p(j)sqwn* and He *psqwnjt* /pisko-/.

(19) The Jewish Ashkenazim share features of the Babylonian pronunciation norms of Hebrew with the Kurdish and Crimean Jews (along with Jews on the Tunisian island of Jerba and in Yemen as well).[8] Morag gives important details of the spread by the Rāðānites of the Babylonian reading tradition of Hebrew to other Jewish communities in the Near East, the Arabian Peninsula, including the 8th-century manuscript found in Dunhuang, Western China (1999). On a shared penultimate stress in Hebrew among Yiddish- and Persian-speaking Jews, see Weinreich 2008: 378. In addition, there are intriguing parallels between individual Judeo-Persian and Yiddish words that suggest that the latter may be of Iranian origin. For example, JPe *džid* 'Jew' with /i/ in the first syllable (Necer 1986: 36) resembles Y ◙/א/ ف*jid* 'Jew' (vs. G *Jude*). The etymon of Y ◙/א/ ف*jid* might appear to be MHG *jüde* m 'Jew', but three factors point against such an etymology, in favor of a Slavic or Iranian source: (i) the MHG (M, L) *jüde* m 'Jew'; the variant with */ü/* is unknown in Bavarian German); (ii) CSl **žūdъ* 'Jew' < (N)It *giudeo* in the 6-7cc < Lat *iūdaeus*, e.g. USo *žid*, Uk *жид*, Br *жыд,* OBr *židelь* 'Jew' (Hrodna 1558: Uscinovič 1968: 150; Shevelov 1965: 265, 267). Vasmer 1953, 1: 423 rejects the Khazar etymon for CSl **židъ* proposed by Korš 1908: 55-

[8] See Morag 1986: 109; Moskovich, Tukan 1986: 115; Necer 1986.

56. CSl */ū/ > /y/. Alternatively, the Romanism might have been borrowed from a northern Italian dialect in which the original Lat *ū* had become fronted > *ī*. A Slavic origin is attractive, given the part-Slavic origin of the Ashkenazic Jews. (iii) Maybe /i/ comes directly from Aram *jhwd* /jehūd/, which is the basis of MPe **jehūdh* (written *yhwt*). In Chorasmian, Khotanese and many modern Eastern Iranian languages, the old palatal affricates /č/ and /dž/ > dental /c/ and /dz/, while new palatal affricates arose from velar stops by palatalization (Skjærvø 2006: 20). This shift is reminiscent of the dialectal feature of sibilant confusion, mainly in the Slavic component of Yiddish, which has a different geography from the sibilant confusion in the Slavic languages (see Weinreich 1952). In stereotyped Ukrainian speech of Jews in Ukrainian plays of the 17th –18th centuries, we also find, unexpectedly, sibilant confusion (a feature not characteristic of Ukrainian dialects), e.g. "J"Uk *бозе зивий* 'oh, living God' < Uk *боже живий*. The explanation could be Polish or Belarusian plays, a dramatic device or Jewish substratal influence, since the phenomenion characterizes Ossete and Turkic languages like Balkar, Cuman and Karaite (see also Wexler 1987: 192ff). Another parallel between Yiddish, Soghdian and Chorasmian is the development of the dual number (Skjærvø 2006: 20).

(20) On the graphemic level, the Yiddish practice of spelling Hebraisms and Hebroidisms etymologically (including non-Hebrew terms regarded as Hebrew, but excluding Hebraisms no longer regarded as such) but pronouncing them in the Yiddish manner, resembles the use of ideograms (heterograms) in Near Eastern languages, e.g. Sumerian cuneiform characters used in Elamite, Hurrian and Hittite were read as the native translation equivalents (Skjærvø 1996). Old Persian also employed Aramaic ideograms. In addition, Arabic loans in Persian almost always retain their original spelling, which may also be a model for the Yiddish etymological spelling of Hebraisms and Hebroidisms.

(21) Genetic research suggests parallels between the Ashkenazim and Iranians and possibly also Khazars. For example, a Khazar origin of certain genetic diseases common to Ashkenazim has been posited, e.g. Tay-Sachs disease (Neel 1979: 297; see also Mobini 1997: 66–67, Rosser et al. 2000, Behar et al. 2003: 777, 2004 and Nebel et al. 2004: 390).

(22) Most Hebrew verbal material reaches Yiddish in the form of the masculine singular participle, which becomes indeclinable in Yiddish and must be conjugated periphrastically by means of two German auxiliary verbs, *zajn* 'be', *vern* 'become'. Occasionally, Eastern Yiddish conjugates Hebrew finite verbal material in a standard, non-periphrastic conjugation; dual integration of a single Hebrew stem is rare, see e.g. ▲/ ق*batkenen* 'inspect (slaughtered animals for impurities)' ~ ▲/ ق*bojdek zajn* 'examine, scrutinize, inspect' < He *bdqw* /badku/ 'they inspected' and *bwdq* /bodek/ 'he inspects, inspecting', respectively (the root itself < Iranian, possibly via Aramaic). The periphrastic conjugation is intended almost exclusively for Hebraisms in Yiddish; it is totally unknown in German slang lexicons, where the non-periphrastic

conjugation prevails. The periphrastic conjugation for Hebraisms is attested in other Jewish languages, e.g. Karaite (also used for Arabisms), 17th-century Judeo-Belarusian and Balkan Judeo-Spanish (in contact with Turkish). Significantly, the periphrastic conjugation is also extremely productive in Iranian, Turkic languages, Muslim Indic languages and Dungan (the Mandarin spoken by Chinese Muslims in Central Asia) for the integration of Arabic verbal material. Assuming that periphrastic integration is not the unmarked result of language contact between a Semitic source and a non-Semitic target language, the geography of the periphrastic conjugation suggests that the Yiddish construction might have had its roots in a Judeo-Turkic language, perhaps Khazar, or in Judeo-Iranian. Yiddish periphrastic verbs are matched by Ukrainian periphrastic and/or compound constructions which block the German translation equivalents (which are also compound constructions, e.g. *untersuchen, nachsehen, genau ansehen, be[auf]sichtigen* 'inspect, examine') see e.g. Uk *старанно оглядати, пильно оглядати, переглядати, проводити огляд, надглядати* 'inspect', *розглядати, обстежувати, перевіряти, досліджувати* 'examine', *уважно досліджувати*/*розглядати* 'scrutinize'. But even more striking is the overlap between the use of Hebrew verbs in Yiddish and the use of Arabisms in Persian, e.g. Y ▲*misxajev zajn (zix)* 'commit, obligate (oneself)' = Uk *зобов'язувати(ся)* = Pe *mäžbur kärdän* 'make'/*budān* 'be', *moltäzèm kärdän* 'obligate', *moltäzèm šodän* 'obligate oneself' (with *šodän* 'become').

(23) An interesting question is whether *klezmer* music itself is also a sign of Iranian influence, since this style of music was played by both Jews and Roma; if it is of Romani origin, then Iranian musical roots are a distinct possibility. Balkan Romani probably uses an Iranian term for 'musician', see e.g. *bašaldo, bašalno, bašalando, bašando* 'musician; gold coin', *bašaldi(ni), bašalni, bašandi, bašavdi* 'flute, violin; musician' and *bašalal, bašarel, bašavel* 'play an instrument'. While Boretzky and Igla (1994) posited as etymon OInd *všyate* 'howl, sing', I prefer to derive the Romani terms from Pe *šābāš*—either directly or indirectly via Y ف *šabaš* 'tip paid musicians by the guests at a wedding, receptacle for such a tip; the end' (on Yiddish and Romani parallels, see Wexler 1986; see also section 14k above).

(24) The term for 'Saturday, Sabbath' in a variety of European languages reflects a medial cluster /mb/ in place of /bb/ in the source, He *šabbāt*, see e.g. JGk *sambata,* Uk, Bg *субота* (with /u/ < an underlying nasalized /o/ vs. USo *sobota* of Latin origin). SEMac *съмбута* (in two villages northeast of Saloniki), SWMac (Kostur-Korča dialects) *съмба* are the only Slavic examples with /m/, Rum *sâmbătă*, Hg *szombat*, G *Samstag* (-*stag* 'the day of' is of native origin; see also G *Sabbat* 'Sabbath' < Hebrew), OFr *sambedi*, Fr *samedi* (French is the only Romance language with /m/ in this word – see OIt *sabbato*, It *sabato* < Lat *sabbatum* – which attests to the diffusion of Christian influences from southern Germany to France). This fact was first analyzed as the impact of Greek (Schwyzer 1983), where /bb/ was ungrammatical and thus underwent dissimilation to /mb/ (the change of Semitic /š/ > Gk /s/ also

reflected the ungrammaticality of the former in Greek), but note JGk *sambaθa,* SItGk (Otranto) *samba* and TuJud *samba(d).* However, in view of the existence of /m/ in the Hebrew (or Aramaic) etymon in Turkic and Caucasian languages (e.g. Udi *šamat* [though other Caucasian languages lack *m*], Čuv *šămat-kön* [with 'day'], *šemat, šumat* 'Saturday'), the dissimilation rule may have been initiated by Jewish Iranians, see Pe *šänbe* [mb] 'Saturday'; arch 'week' (Wexler 1987: 24–27).

The fate of the Khazar-speaking Jews after the collapse of the Khazar Empire in the 9th century is shrouded in mystery. A number of hypotheses have been advanced, but in the absence of serious linguistic or historical evidence. There is the view that the Khazars were absorbed by the Karaites (see Zajączkowski 1947), by two groups presently inhabiting the Daghestan SSR—the Judeo-Tats ("Mountain Jews"; see Brutzkus, 1939: 30) and the Muslim Kumyks, by the Crimean Krymčaks (see Brutzkus 1930: 347), the Bukharan Jews (see Brutzkus 1939: 30) and the Cossacks (see Friedman 1959: 1511). Theories about Khazar migrations to Hungary, Czechoslovakia, or Černihiv cannot be proven (see Hunfalvy 1877; 218ff, Brutzkus 1930: 347-348; 1939: 22; Shevelov 1979: 211; Wexler 2002, chapter 4.7). The preoccupation with the name "Khazar" is misplaced, since the Jews in the Khazar Empire probably called themselves by the unitary name "Scythians".

The rarity of Turkisms in Yiddish and the disuse of Khazar along the Silk Roads suggest that the Khazars were content to offer their territory as an intermediary trading depot, preferring the Jewish Iranians to be the actual peripatetic merchants (perhaps because the eastern Silk Roads were dominated for a long time by the Iranian Soghdians). Once and a while, a Chinese pattern of discourse competes with Turkic as the source of a Yiddishism, consider the example of He *haman* 'Haman' < Persian, an Iranian anti-Semitic figure, whose attempts to destroy the Jews in Iran in the 5th century B.C. are related in the Scroll of Esther, which Jews recite in the synagogue on the holiday known as Purim (see Y ▲*purim*). While the name appears as Y ◙/ف/ت *homen* ▲'Haman'; ▲'evildoer; anti-Semite', Ukrainian uses the word in a distinctly non-Yiddish vocalism and meaning, e.g. гаман 'Jewish holiday of Purim'; (pejorative) Jew' (1627 – in Hebrew and Yiddish the name never denotes a holiday), *жидівський гаман* 'dumbwitted person who lets himself be insulted'. The term is also encountered in Belarusian since the 17c; see also Br *Пурімъ-Аманъ*. In addition, Yiddish meanings are also known in Slavic, e.g. Pol (Siedlce) *haman* 'Haman; evildoer'; see also the Belarusian proverb from the Lahojsk district, *напалі як жыды на Гамана* 'they fell upon (him), as the Jews do Haman', said when a defenseless person is attacked by a mob and Uk *гамануватu* 'to beat mercilessly'. Y ◙/▲/ ف/ت *homen* 'Haman' could be a later phonological adaptation of Uk, He, Tu or Pe *haman*.

An interesting use of the name is Pol *hamanowe ucho*, Uk *гаманове вухо* 'triangular pastry with a filling made on Purim' (literally 'Haman's ear'), *хатону* 'small pastries'. This expression lacks a parallel in contemporary Eastern Yiddish, where the pastry is called ◙/▲/ ف/ت *homentaš,* literally

’Haman’s pocketbook/pouch’. The disparallelism between Yiddish and Slavic pastry terms suggests that the latter languages may preserve an original Yiddish designation, widely attested still in Western Europe, see e.g. ONItY (or JG) ◙/▲/ ص/ ت/ف *hmn ’wj’rn* /hamano(j)ren ~ homen-/ (early 15c); see also JIt *orrechio di Aman*, literally ’Haman’s ear’ (see details in Wexler 1987: 214–216).

While Y ◙/▲/ ت/ف *homentaš* could be a native innovation inspired by the form of the pastry, I wonder whether Y *taš* ’pocketbook, purse’ might not owe its position in the culinary term to similar-sounding Uk *гама́н* ’(leather) purse; money bag’ – an association facilitated by the fact that Haman was one of the richest men in the land. This would be tantamount to saying that Y ◙/▲/ ت/ف *homentaš* meant ambiguously ’purse-purse’ or ’Haman’s purse’. Jews fluent in Ukrainian and/or Turkic could have made such an association (see e.g. Čuv *xaman* ’leather bag’ [Čuvaš is closely related to the extinct Khazar language], Uzbek *xamen*, Uighur *həmijan* ’purse; pocket’). Of course, if Y ◙/▲/ ت/ف *homentaš* < Uk *гаман* < Tc *xaman*, etc., we still cannot say whether the term originated among Jews or Ukrainians. Ukrainians might have received the name from an autochthonous non-Yiddish-speaking Jewish community, used a learnèd Christian seminary borrowing from written Hebrew, or continued an early Yiddish pronunciation pattern or acquired the Hebraism from German, where Purim plays were performed in non-Jewish circles in the early 16th – early 17th centuries.

A more plausible source of ONItY (or JG) ◙/▲/ ص/ ت/ف *hmn ’wj’rn* / hamano(j)ren ~ homen-/ (early 15c) might be Chinese, since Chinese is possibly the source of Slavic dough dishes. As Jakobson has pointed out (1971: 633), the generic term in Chinese for any kind of stuffed dough is synonymous with ear, and even the character for the former includes the symbols for food and ear. This means that the pastry term ’Haman’s ear’ (< Chinese or Turkic) probably covered all of Eurasia originally, with the innovation ’Haman’s purse’ (< Turkic or Slavic) capturing the Eastern European space of the Jews but not of the Eastern Slavs and Poles. This resulted in an isogloss separating the Jewish term ’Haman’s ear’ in Western Europe as far west as Poland and possibly Western Ukraine from the term ’Haman’s purse’, though the term ’Haman’ could be < Hebrew, Persian, Turkic or Slavic.

It should be clear from this essay that Yiddish is best regarded as a mixed West-East Slavic language lexified to Germanoid, Hebroid/Aramoid, (Middle High) German, Hebrew/Eastern Aramaic lexicon—in descending order of importance. In addition, Yiddish retains a number of unrelexified Upper Sorbian and Kiev-Polissian terms, a few unique Romanisms, Iranianisms and possibly Turkisms – and possibly one Sinism that may have diffused through a Turkic or Iranian intermediary. Yiddish also reveals that some speakers of Iranian languages (presumably Alan, the ancestor of contemporary Ossete) participated in the relexification processes, though they do not appear to have influenced Yiddish syntax; the possibility of an Iranian impact on Yiddish phonology needs further study (see also section above).

The language history of the Jewish Ashkenazim is as follows:

(1) Jewish Iranians brought Judaism and their native **Iranian** and **Eastern Aramaic,** together with **written Talmudic Aramaic, Biblical Hebrew** and written **Iranian/Aramaic Hebroid** to the Khazar Empire by the 8th century. In Iran and on the eastern Silk Roads, the Iranian Jews created Iranian secret languages of trade, called in Iran **Loterā'i** (the name is now used only by Jews), which were **Persian** relexified to a substantial **Hebrew** and **Hebroid** lexicon. Presumably **Loterā'i** became the basis of **Abdal** and **Eynu,** Iranian and Turkic secret languages of trade, respectively, in Afghanistan, Central Asia and Western China (Xinjiang Province).

(2) Jewish Iranians brought Judaism and their native **Iranian** and **Eastern Aramaic,** together with **written Talmudic Aramaic, Biblical Hebrew** and written Hebroid to Central Asia, China (**Iranian/Aramaic Hebroid**) and Germany (**Slavic Hebroid**). In addition, the same merchants also brought **Eastern Slavic (Kiev-Polessian)** to the German lands where it coexisted or merged with **Upper Sorbian**.

(3) Using the process of "relexification" on the western Silk Roads, the Slavic-speaking Jews replaced most of their native lexicon with German (and when the latter were blocked, with Germanoid, Hebrew, Aramaic and Hebroid) words, thus producing the secret language of trade known (by the 15th century), as **Yiddish (I)**. When the Jewish monopoly on the Silk Roads ended in approximately the 11th century, the relexification process was abandoned, and **Yiddish** (**I)** went from being the second language (or secretive lexicon) of most of the Slavic-speaking Jews to being their first and only spoken and written language, **Yiddish (II)**. Small pockets of monolingual **Slavic**-speaking Jews remained apparently up to the 1600s in Belarus. Once **Yiddish (II)** had become the first language of most of the Jewish communities in the Western and Eastern Slavic lands, it became exposed to more and more German enrichment (including roots that had been previously blocked in **Yiddish (I**).

(4) The original relexified **Yiddish** (**I)** does not survive anywhere in use among Jews, but its **Hebrew** and **Hebroid** components probably continued as the basis for German slang, e.g., **Lachoudisch/Lekodesch** lexicons, first attested in the 1400s, parts of which diffused to the West Slavic and West Ukrainian slang lexicons.

In summation, in contrast to most scholars of the Jews (SHAPIRA 2005 is an exception), Slavic scholars have been exploring Iranian-Slavic language contacts for quite a while. It is time for students of Eastern European Jewry and Yiddish to take a greater interest in the Slavic, Iranian and possibly also Turkic roots of the Jewish Ashkenazim and their culture.[9] Finally, Slavists

[9] On the alleged Iranian past of the Slavs, see Ulewicz 1950, Cynarski 1969, Grzybowski 1996, Laruelle 2005, Yakovenko 2009. According to the Polish claim (see Yakovenko 2009: 121), the nobility and common folk were divided by an unbridgeable abyss of "different blood", whereby the former descended from Sarmatians who had settled in Poland and Rus'. It is interesting that Sarmatians were a nation that supposedly overlapped parts of the Polish and Ukrainian populations. For the original discussion, see Miechovita 1517, Orzechowski 1561. The former was the first to derive the Ukrainians from Assyria (see references

are invited to include Yiddish and the Hebroid recensions invented by Jewish Ashkenazim within the purview of Slavic linguistics.

Yiddish is at the same time both a key to understanding the history of the practitioners of Judaism (who, possibly under Christian influence, eventually came to conceive of themselves as a "people"), and a remarkable laboratory for the study of Germanic-Iranian-Slavic language contacts that lasted for centuries. If this is the case, it is thanks to the Chinese and their insatiable hunger for things Iranian and European. By fostering the Silk Roads, they set the scene for the creation of the enormous Jewish Iranian-, Aramaic-speaking diaspora (which included the Jewish Scythians), the preservation of liturgical Hebrew and Aramaic and the proliferation of Hebroid variants (which thrived outside the Middle East only thanks to the Babylonian scholarly institutions and the Talmud, completed in approximately the 5th-6th centuries) – culminating in the invention of a Slavic Modern Hebroid in Eastern Europe and Palestine in the late 19th century – and the diffusion of Judaism via peripatetic merchants. The Chinese also indirectly guaranteed the rise of German slang variants among Christians in the 1400s. These linguistic developments were feasible only by the same (by now, cyclical, six-fold) process of relexification.

REFERENCES

Абаев, В. И. *Историко-этимологический словарь осетинского языка* 1. Москва – Санкт-Петербург, 1958.

Avé-Lallemant, F. C. B. *Das deutsche Gaunertum in seiner socialpolitischen, literarischen und linguistischen Ausbildung zu seinem heutigen Bestande* 3. Leipzig, 1862.

Behar, D. B. *et al*. „Multiple origins of Ashkenazi Levites. Y chromosome evidence for both Near Eastern and European ancestries." *American journal of human genetics* 73 (2003): 768–79.

Behar, D. B. *et al*. „MtDNA evidence for a genetic bottleneck in the early history of the Ashkenazi Jewish population." *European journal of human genetics* 12 (2004): 355–364.

Bellmann, G. *Slavoteutonica. Lexikalische Untersuchungen zum slawisch-deutschen Sprachkontakt im Ostmitteldeutschen*. Berlin – NewYork, 1971.

Benveniste, E. *Origines de la formation des noms en indo-européen*. Paris, 1962.

Benveniste, E. „Old Iranian." In: T. Sebeok (ed.). *Current trends in linguistics* 6. The Hague, 1970: 10–25.

Bergmann, F.G. *Les scythes, les ancêtres des peuples germaniques et slaves*. Halle, 1858.

Blažek, V. „Czechs = Young men?" In: E. Stadnik-Holzer and G. Holzer (eds.). *Sprache und Leben der frühmittelalterlichen Slaven. Festschrift für Radoslav Katičić zum 80. Geburtstag*. Frankfurt, 2010: 13–28.

Boretzky, N. und B. Igla. *Wörterbuch Romani-Deutsch-Englisch für den südosteuropäischen Raum*. Wiesbaden, 1994.

Brutzkus, J. P. „Chasaren." *Encyclopaedia judaica* 5. Berlin, 1930: columns 337–350.

Бруцкус, И. П. „Истоки русского еврейства." *Еврейский мир* 1 (1939): 17–32.

Бунарџиѣ, Р. *Изложба меноре из Челарево.* Београд, 1980.

Бунарџиѣ, Р. „Челарево — некрополь и поселение VIII–IX веков." *Jews and Slavs* 16. Jerusalem – Москва, 2005: 522–531.

in Pasternak (1951: 6, 21), including theories that Ukrainians derive from Central Asia or Armenia. On the alleged Iranian roots of the Germans, see Bergmann 1858, Fressl 1886.

Bunardžič, R. *Čelarevo. Risultati delle ricerche nelle necropoli dell'alto medioevo*. Roma – Нови Сад, 1985.
Cardona, G. „Siriaco 'psynq''." *Annali. Istituto universitario orientale. Napoli* n.s. 17 (1967): 167–168.
Chrysander, W. C. J. *Unterricht vom Nutzen des Jüden-Teutschen*. Wolfenbüttel, 1750.
Ciancaglini, C.A. *Iranian loanwords in Syriac*. Wiesbaden, 2008.
Cynarski, S. „Sarmatyzm – ideologia i styl życia." In: J. Tazbir (ed.). *Polska XVII wieku. Państwo – społeczeństwo – kultura*. Warszawa, 1969: 220–243.
Der alte jüdische Friedhof. Praha, 1960.
Dralle, L. *Die Deutschen in Ostmittel- und Osteuropa*, Darmstadt, 1993
Drechsler, P. *Wencel Scherffer und die Sprache der Schlesier. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Sprache*. Breslau, 1895.
Етимологічний словник української мови. Т. 3–4. Київ, 1989–2004.
Fressl, J. *Die Scythen-Saken, die Urväter der Germanen*. München, 1886.
Friedman, P. „The first millennium of Jewish settlement in the Ukraine and in the adjacent areas." *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.* 7(1–2) (1959): 1483–1516.
Gołąb, Z. „Prehistoric contacts between Ossetic and Slavic." In: H. I. Aronson (ed.). *Non-Slavic languages of the USSR. Papers from the Fourth Conference*. Columbus, OH, 1994: 120–129.
Golb, N. and O. Pritsak. *Khazarian Hebrew documents of the tenth century*. Ithaca – London, 1982.
Grzybowski, S. *Sarmatyzm*. Warszawa, 1996.
Henning, W. B. „Two Manichaean magical texts with an excursus on the Parthian –*ēndēh*." *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 12(1) (1947): 38–66.
Higounet, C. *Les Allemands en Europe centrale et orientale au moyen âge*. Paris, 1989.
Horvath, J. and P. Wexler. „Relexification: Prolegomena to a research program." In: J. Horvath and P.Wexler (eds.). *Relexification in creole and non-creole languages. (With special reference to Modern Hebrew, Haitian Creole, Romani and Rumanian.),* Wiesbaden, 1997: 11–71.
Hunfalvy, P. *Ethographie von Ungarn*. Budapest, 1877.
Ядвігін, Ш. „Лісты з дарогі. VI. Трабі. –Такарышкі. –Даўнары. –Вакшты." *Наша ніва* 27 (1910): 403–406.
Jakobson, R. „While reading Vasmer's dictionary." In his: *Selected writings* 2. *Word and language*. The Hague – Paris, 1971: 620-649.
Kerler, D.-B. *The origins of modern literary Yiddish*. Oxford, 1999.
Kiss, Attila. 11th c. „Khazar rings from Hungary with Hebrew letters and signs." *Acta archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 22 (1970): 341–348.
Klepsch, A. *Westjiddisches Wörterbuch. Auf der Basis dialektologischer Erhebungen in Mittelfranken* 1–2. Tübingen, 2004.
Kluge, F. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, ed. E. Seebold, 23rd ed. Berlin – New York, 1995.
Корш, Е. „О некотрых славяннских словах иноязычного происхождения Почесть." *Сборник статей по славяноведению, посвящённых М. С. Дринову*. Харьков, 1908: 52–62.
Laruelle, M. *Mythe aryen et rêve impérial dans la Russie du XIXe siècle*. Paris, 2005.
Leslie, D. D. *Survival of the Chinese Jews. The Jewish community of Kaifeng*. Leiden, 1972.
Леванцэвіч, Л. *Берагіня – віла – русалка. Studia russica* 22 (2005): 169–170.
Левицкий, В. В. *Этимологический словарь германских языков* 1–5. Чернівці, 2000–2004.
Mark, J. „Der gramatišer min fun zaxverter." *Yidishe shprakh* 3(4–6) (1943): 97–136.
Miechovita, M. [M.Miechowski] *Tractatus de duabus Sarmatiis, Asiana et europiana, et de contentis in eis*. Augsburg, 1517.
Mobini, N. et al. „Identical MHC markers in non-Jewish Iranian and Ashkenazi Jewish patients with pemphigus vulgaris: Possible common Central Asian ancestral origin." *Human immuniology* 57(1) (1997): 62–67).

Morag, S. „De la tradition au dialecte: problèmes d'enquête linguistique." *Massorot* 2 (1986): 103–111.
Morag, S. „On the early history of Hebrew in China." In: A. Oppenheimer (ed.). *Sino-Judaica. Jews and Chinese in historical dialogue*. Tel-Aviv, 1999: 65–69.
Moskovich, W. „Postwar Soviet theories on the origins of Yiddish." In: D. Katz (ed.). *Origins of the Yiddish language*. Oxford, 1987: 105–109.
Moskovich, W. „Quelques traits caractéristiques du parler des juifs krimtchaks de Crimée." *Massorot* 2 (1986): 113–122.
Moskovich, W. and B. Tukan. „Caraimica. The problems of the origin and history of East European Khazars in the light of linguistic evidence." *Slavica hierosolymitana* 7 (1985): 87–106.
Nebel, A. et al. „Y chromosome evidence for a founder effect in Ashkenazi Jews." *European journal of human genetics* 13 (2004): 388–391.
Necer, A. „Iunim bisfat hadibur šel jehude paras." In: J. Dan (ed.). *Tarbut vehistorja. Lezixro šel prof. ino šaki*. Jerušalaim, 1986: 19–44.
Neel, J. V. History and the Tay-Sachs allele. In: R. M. Goodman and A. G. Motulsky (eds.). *Genetic diseases among Ashkenazi Jews*. New York, 1979: 285–299.
Orzechowski, S. O. *Stanislai Orichovii, gente Roxolani, natione vero Poloni, in Warszaviensi Synodo provinciae Poloniae pro dignitate sacerdotali oratio.* Warszawa, 1561.
Pantelić, St. *Die Urheimat der Kroaten in Pannonien und Dalmatien*. Frankfurt, 1997.
Пастернак, Й. *Важливі проблеми етногенези українського народу в світлі археологічних досліджень*. New York, 1951.
Rosser, Z. H. et al. „Y-chromosome diversity in Europe is clinal and influenced primarily by geography, rather than by language." *American journal of human genetics* 67 (2000): 1526–1543.
Schwyzer, E. „Altes und Neues zu (hebr.-)griech. σάββατα, (griech.-)lat. *sabbata* usw." In his: R. Schmitt (ed.). *Kleine Schriften*. Innsbruck, 1983: 197–212.
Shapira, D. D. Y. „Irano-Slavonica: Notes for Iranian, Slavic, Eastern-European ('Russian'), Germanic, Turkic and Khazar studies." *Archivum Eurasiae medii aevi* 14 (2005): 197–230.
Shevelov, G. Y. *A prehistory of Slavic. The historical phonology of Common Slavic.* New York, 1965.
Shevelov, G. Y. *A historical phonology of the Ukrainian language.* Heidelberg, 1979.
Simon, B. *Jiddische Sprachgeschichte: Versuch einer neuen Grundlegung.* Frankfurt, 1988.
Skjærvø, P. O. „Aramaic scripts for Iranian languages." In: P. T. Daniels and W. Bright (eds.). *The world's writing systems*. New York – Oxford, 1996: 515–535.
Skjærvø, P. O. „Iranian languages." In: K.Brown (ed.). *Encyclopedia of language and linguistics* 6. Amsterdam – London, 2006: 18–22.
Ulewicz, T. *Sarmacja, Studium z problematyki słowiańskiej XV i XVI wieku.* Kraków, 1950.
Усціновіч, А. К. „Імёны—мянушкі ў гродзенскіх і брэсціх актах XV–XVII стст." *Лінгвістычныя даследаванні*. Мінск, 1968: 143–157.
Vasmer, M. *Russisches etymologisches Wörterbuch* 1. Heidelberg, 1953.
Weinreich, M. *History of the Yiddish language* 1–2, New Haven – London, 2008 [Originally in Yiddish, New York, 1973].
Weinreich, U. „*Sábesdiker losn* in Yiddish: A problem of linguistic affinity." *Word* 8(4) (1952): 360–377.
Weinreich, U. „Multilingual dialectology and the new Yiddish atlas." *Anthropological linguistics* 4 (1962): 6–22.
Wexler, P. „Jewish intrerlinguistics: Facts and conceptual framework." *Language* 57 (1981): 9–149.
Wexler, P. „Hebräische und aramäische Elemente in den slavischen Sprachen: Wege, Chronologien und Diffusionsgebiete." *Zeitschrift für slavische Philologie* 43(2) (1983): 229–279.
Wexler, P. „Jewish languages in Kaifeng, Henan Province, China (1163–1933)." *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 135 (1985): 330–347.
Wexler, P. „Exploring the distinctive features of *Wandersprachen*: The case of European Romani and Jewish languages." *Mediterranean language review* 2 (1986): 7–45.

Wexler, P. *Explorations in Judeo-Slavic linguistics*. Leiden, 1987.
Wexler, P. *The schizoid nature of Modern Hebrew: A Slavic language in search of a Semitic past*. Wiesbaden, 1990.
Wexler, P. „Yiddish – the fifteenth Slavic language." *International journal of the sociology of language* 91 (1991): 1–150, 215–225.
Wexler, P. *The Balkan substratum of Yiddish. A reassessment of the unique Romance and Greek components*. Wiesbaden, 1992.
Wexler, P. *The Ashkenazic Jews. A Slavo-Turkic people in search of a Jewish identity*. Columbus, OH, 1993.
Wexler, P. „The relexification hypothesis in Rumanian." In: J. Horvath and P. Wexler (eds.). *Relexification in creole and non-creole languages. (With special reference to Modern Hebrew, Haitian Creole, Romani and Rumanian)*. Wiesbaden, 1997: 162–88.
Wexler, P. *Two-tiered relexification in Yiddish. (The Jews, Sorbs, Khazars and the Kiev-Polessian dialect)*. Berlin – New York, 2002.
Wexler, P. *Jewish and non-Jewish creators of "Jewish" languages. (With special attention to Judaized Arabic, Chinese, German, Greek, Persian, Portuguese, Slavic [Modern Hebrew/Yiddish], Spanish and Karaite and Semitic Hebrew/Ladino)*. Wiesbaden, 2006 [Contains revised versions of Wexler 1981, 1983, 1985, 1986].
Wexler, P. „How a new kind of etymological dictionary can reveal that Yiddish has a mixed Old Sorbian/Kiev-Polessian grammar with a German lexicon." *Lětopis* 54(1) (2007a): 1–25.
Wexler, P. „Yiddish evidence for the Khazar component in the Ashkenazic ethnogenesis." In: P. B. Golden, H. Ben-Shammai and A.Róna-Tas (eds.). *The world of the Khazars*. Leiden – Boston, 2007b: 387–398.
Wexler, P. *An etymological dictionary of Yiddish, the language of the Jewish Ashkenazim (Scythians). Motivating component choice in relexified Old Sorbian and Kiev-Polissian*. [ms.]
Wiener, L. „On the Hebrew element in Slavo-Judaeo-German." *Hebraica* 10 (1894): 175–187.
Yakovenko, N. „Choice of name versus choice of path: The names of Ukrainian territories from the late sixteenth to the late seventeenth century." In: G. Kasianov and P. Ther (eds.). *A laboratory of transnational history. Ukraine and recent Ukrainian historiography*. Budapest – New York, 2009: 117–148.
Yarshater, E. „Judeo-Persian jargon *(Loterā'i)." Encyclopaedia iranica* 15(2). New York, 2009: 156–160.
zajączkowski, A. *Ze studiów nad zagadnieniem chazarskim*. Kraków, 1947.

Поль Векслер

СКРЫТОЕ ИРАНО-ТУРКО-СЛАВЯНСКОЕ НАСЕЛЕНИЕ И ЕГО ДВА СКРЫТЫХ СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКА: ЕВРЕЙСКИЕ АШКЕНАЗЫ (СКИФЫ), ИДИШ И "ИВРИТ"

Резюме

Еврейские ашкеназы (их также называют „ашкеназские евреи") по происхождению относятся, в основном, к иранской этнической группе. После того как иранский и восточноарамейский языки вошли в разряд устаревших в хазарской империи, еврейские ашкеназы стали использовать восточнославянский язык – примерно в восьмом столетии. Вскоре после этого на смешанных германо-серболужицких землях, где поселились многие ашкеназы, большая часть лексики восточнославянского языка и вновь приобретённого к тому времени серболужицкого стала заменяться лексикой немецкого языка, синтаксис и фонология при этом не изменились. Такой процесс известен как „релексификация". Новый язык, напоминающий по ряду признаков немецкий, получил название идиш. Славянский язык ашкеназов одновременнно подвергнут релексификации элементами семитского еврейского словаря, что, в свою очередь, привело к

формированию письменного ашкеназского языка – геброида (Hebroid), являющего собой странный вариант славянского языка, помимо разговорного языка идиш. Позднее, в конце XIX века, идиш снова прошёл процесс релексификации. В результате его смешения с элементами ашкеназского геброида возникли устный и письменный варианты геброида, известного сегодня как современный иврит. В результате релексификации генетическая классификация оригинального языка (субстрата) не изменяется, поэтому идиш и все варианты геброида, о которых идёт речь, рассматриваются автором в качестве славянских языков. Аргументация данного тезиса является целью предлагаемой статьи.

Ключевые слова: славянское историческое языкознание, славяно-иранско-германские контакты, идиш, современный „иврит“, еврейские ашкеназы

UDC 811.163.1'367

Слободан Павловић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику
slobodanpavlovic@sbb.rs

ЕЛЕМЕНТИ НЕКОНФИГУРАТИВНЕ СИНТАКСЕ У СТАРИМ СЛОВЕНСКИМ ПИСМЕНОСТИМА*

У раду се разматрају елементи неконфигуративне синтаксе (слободан ред речи, нулта анафора, дисконтинуираност компоненти именског израза и употреба слободних падежних форми у прилошкој функцији) у старословенском, старорускoм и старосрпском језику. Мада у старим словенским писменостима доминира SVO тип реченичне линеаризације, исказани анафорски објекат, стабилизовани именски, односно предлошки израз као елементи синтаксичке конфигуративности, реликти неконфигуративне синтаксе регистровани у поменутим писменостима упућују на примарну неконфигуративност прасловенске синтагматике. Развој конфигуративне реченице у словенским језицима ишао је паралелно с развојем номинативног типа језика, односно синтаксичке транзитивности.

Кључне речи: словенска историјска синтакса, неконфигуративна синтакса, слободан ред речи, нулта анафора, дисконтинуираност именског израза

1. Појам синтаксичке неконфигуративности. Термин неконфигуративна синтакса настаје у теоријским оквирима генеративне граматике, тј. генеративне *теорије управљања и везивања* (Government and Binding Theory) осамдесетих година прошлог века као ознака за специфичне, неиндоевропске синтаксичке системе без изграђене реченичне хијерархије својствене, првенствено, енглеском језику.[1] Синтаксичку неконфигуративност одликује, заправо, појачана аутономност појединачних речи у реченичној структури, што изразито подиже значај морфолошких обли-

* Рад је настао у оквиру пројекта *Историја српског језика*, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

[1] Анализирајући варлпирски језик централноаустралијских Абориџина, К. Хејл (Hale 1983: 5) примећује да граматички систем овог језика „exhibits a number of properties which have come to be associated with the typological label 'non-configurational', including, among others, (i) free word order, (ii) the use of syntactically discontinuous expressions, and (iii) extensive use of null anaphora". К. Хејл појмове конфигуративност и неконфигуративност у лингвистичка истраживања уводи, међутим, још позних седамдесетих година прошлог века, тако да Н. Чомски, позивајући се управо на Хејлове налазе (1981: 128), узима јапански као типичан пример неконфигуративног језика.

ка, тј. парадигматике, а што се на реченичном плану, поред осталог, испољава кроз слободан ред речи, широку заступљеност нулте анафоре, синтаксичку дисконтинуираност именског израза, одсуство динамизма именског израза (на релацији актив – пасив) и развијен падежни систем (уп. Webelhuth 1984–1985: 203; Rögnvaldsson 1995: 3).

Ширење лингвистичких интересовања за синтаксичку конфигуративност у домену дијахроно оријентисане индоевропеистике подстакнуто је уочавањем елемената неконфигуративне синтаксе у појединим, посебно старијим индоевропским језицима, с једне стране,[2] и поимањем синтаксичке конфигуративности као развојног континуума који иде од наглашене неконфигуративности, својствене старијим синтаксичким системима (хомерском грчком, на пример), до изразите конфигуративности, својствене већини савремених индоевропских језика (модерном грчком, на пример), с друге стране.[3] Тиме се дошло до претпоставке да је праиндоевропска синтакса била доминантно неконфигуративна, те да се синтаксичка генеза индоевропских језика креће од праиндоевропске неконфигуративности (с наглашеном морфолошком парадигматиком) до савремене мање или више изражене конфигуративности (с наглашеном синтагматиком),[4] што – с обзиром на дубину и ширину досадашњих готово тридесетогодишњих истраживања – заслужује проверу и на словенском, односно српском језичком корпусу, пре свега из дијахроне

---

[2] Након генеративно усмерених истраживања синтаксичке конфигуративности махом неиндоевропских језика, током осамдесетих година прошлог века (уп., на пример, Jelinek 1984; Kiss 1987; Marácz– Muysken 1989), уследила су све интензивнија истраживања овог феномена у индоевропским језицима, и то у немачком (Haider 1982; Webelhuth 1984–1985), хомерском грчком (Taylor 1988), староисландском (Faarlund 1990; Rögnvaldsson 1995), латинском (Luraghi 2010) и у индоевропским језицима уопште (с фокусом на развој предлошког израза) (Hewson–Bubeník 2006).

[3] Континуалност, тј. фазичност (уп. Радовановић 2009) синтаксичке неконфигуративности на неиндоевропском језичком материјалу уочава М. Бејкер (Baker 2001) сучељавајући, с једне стране, мохаукски језик северноамеричких Индијанаца као пример вршно маркираног језика (*head marking language*) кога одликује „very rich agreement morphology and no overt Case marking" са, већ поменутим варлпирским језиком као примером зависно маркираног језика (*dependent marking language*) „with a well-developed and syntactically significant system of Case morphology" (2001: 417). Вршна маркираност мохаукског језика огледа се у чињеници да се заменички формализоване категорије (лица, броја, рода, ексклузивности, инклузивности и сл.) афиксално везују за глагол као „врх" (*head*) исказа. Типолошки, негде између мохаукског и варлпирског језика налазио би се јапански, који је „a low agreement dependent marking language, but it has a rather typical head final syntax and a discernible unmarked word order (SOV) – unlike Warlpiri and Mohawk" (Baker 2001: 417).

[4] Како Џ. Хјусон и В. Бубеник истичу (Hewson–Bubenik 2006: VIII), „all modern IE languages have some degree of configurational syntax, which was virtually non-existent in the erliest extant texts, and some modern languages have gone to extent of complete loss of case in the noun, with the result that most syntactic strategies in these languages are configurational". Из ове теоријско-методолошке перспективе, као изразито конфигуративни језици означени су француски, шпански, италијански и енглески; нешто мање конфигуративним сматра се руски; док би парцијално конфигуративни били немачки, северногермански језици (као што су шведски и исландски), румунски, бугарски и сл. (уп. Golumbia 2004: 15)

перспективе. Тиме се, с једне стране, фокусирају превиђана језичка факта и(ли) се већ уочене језичке специфичности тумаче из нешто другачије теоријско-методолошке перспективе (довођењем тих факата у типолошку релацију са сродним појавама у другим језицима), као што се, с друге стране, преиспитује и значај датог теоријско-методолошког приступа у опису генезе српског, односно словенских синтаксичких система.[5]

Наиме, у старословенским, староруским и старосрпским споменицима регистровани су 1) слободан ред речи, 2) широка заступљеност нулте анафоре, 3) синтаксичка дисконтинуираност именског израза и 4) синтетички падежни адвербијали као конкуренти предлошког израза, што су мање-више „класични" показатељи синтаксичке неконфигуративности регистровани у низу старих индоевропских језика.

2. Слободна линеаризација исказа у старим словенским писменостима. Слободан ред речи обично се сматра једним од типичних својстава језикâ с неконфигуративном синтаксом (Rögnvaldsson 1995: 5; Austin 2001), мада је цео проблем знатно комплекснији него што то на први поглед изгледа, и то стога што је синтаксичка конфигуративност, сама по себи, фазична категорија, с једне стране, као што је, с друге стране, фазична и реченична линеаризација исказа – бар када су флективни словенски језици у питању. Наиме, уколико је синтаксички развој индоевропских језика заиста ишао од синтаксичке неконфигуративности са слободним (из словенске перспективе, боље рећи, прагматички регулисаним) редом речи ка синтаксичкој конфигуративности са фиксираним (прецизније говорећи, граматички, тј. синтаксички регулисаним) редом речи, анализа одређеног синхроног стања увек пружа податке само о актуелној линеаризацији, у којој се мање или више интензивно преплићу старији и млађи концепт. Само статистичка анализа линеаризације потврђене у различитим синхроним пресецима (писаним споменицима из различитих периода) може дати податке о степену развијености синтаксичке конфигуративности у овом домену и о правцима даљег развоја, а у словенској дијахроној лингвистици овако постављених истраживања нема довољно. Фазичност реченичне линеаризације, бар када су словенски језици у питању, огледа се у чињеници да је ред речи овде регулисан, с једне стране, синтаксичким и, с друге стране, прагматичким механизмима бар (уп., на пример, Ковтунова 1976; Поповић 1997; Тошовић 2005),[6] што значи да се о слободној дистрибуцији може говорити,

---

[5] Упркос, често оправданим, критикама лингвистичких описа који су стриктно везани за одређени теоријско-методолошки концепт, „теоријске поставке у реконструкцији омогућавају", како примећује Ј. Грковић-Мејџор (2008: 74), „да се промене у различитим сегментима система сагледају у међусобној повезаности и условљености, те да се открију узроци, механизми и правци промена", чиме се и дијахроно оријентисана лингвистичка тумачења језичких факата „уздижу" изнад пукога филолошког описа лишеног дијахроних тумачења.

[6] Оно што важи са савремене словенске језике у мањем или већем степену било је изгледа својствено и старим словенским писменостима, па С. Тарнер (Turner 2007: 131) – разматрајући методолошки аспект изучавања реченичне линеаризације у старо-

евентуално, из синтаксичке перспективе (синтаксичка улога реченичног конституента није дефинисана његовом позицијом), али не и из прагматичког аспекта будући да се позицијом реченичног конституента идентификује фокус посматрања, функционална реченична перспектива, релација тема – рема.[7] То је, напросто, својство синтетичких језика у којима је морфолошка форма примарни индикатор синтаксичке функције, чиме и линеаризација главних реченичних конституената бива „препуштена" прагматици пошто нема кључни граматички, односно синтаксички значај као у језицима с редукованом морфолошком парадигматиком, која се компензује фиксираном синтагматиком.[8]

Управо смена синтетичке деклинације аналитичким предлошким (односно послелошким) изразима доводи до смене синтаксички слободног реда речи синтаксички фиксираном линеаризацијом, што у суштини и значи смену синтаксички неконфигуративне (прагматички регулисане) линеаризације синтаксички конфигуративном линеаризацијом, у којој фиксирана синтагматика надомешта изгубљену падежну парадигматику. Оно што је у дијахроно оријентисаним лингвистичким истраживањима словенских језика, у том смислу, битно јесте статистичко утврђивање базичне линеаризације исказа на емоционално и(ли) експресивно немаркираном корпусу, те сагледавање евентуалног дијахроног померања базичног концепта линеаризације у контексту развоја синтаксичког система као целине.

2.1. У старим словенским писменостима линеаризација главних реченичних конституената субјекта (S), предиката (V) и објекта (O) синтаксички је слободна, тј. неконфигуративна, будући да су корпусно потврђени сви могући комбинаторни низови, и то (1) SVO, (2) SOV, (3) OSV, (4) OVS, (5) VSO, (6) VOS:

(1) (стсл.) азъ оубо кр҃щаѭ вы водоѭ Ас. Лк 3.16 (Večerka 1989: 104), (струс.) ꙗрославъ собра мноⷢьство вои (Лавр. 144/49), (стсрп.) ѣ радое днѣкь бань : писахъ сию : книгꙋ : повеловь бановь (бан Кулин 1189, № 1.16);[9]

руском језику – примећује да „the success with which the functional sentence perspective model of constituent order has been applied to Contemporary Standard Russian and other modern Slavonic languages, and also the sheer diversity of Early East Slavonic sources – from birch-bark letters to sections of chronicles – suggests that a pragmatic approach to the investigation of constituent order in Early East Slavonic may prove more fruitful".

[7] То, разуме се, није специфичност словенских језика будући да типолошка истраживања реченичне линеаризације већ оперишу појмом „дискурсне конфигуративности" својствене низу језика (између осталог и оним неиндоевропским) у којима је линеаризација исказа регулисана информативним, тј. комуникативним, а не (само) граматичким, тј. синтаксичким функцијама главних реченичних конституената (субјекта, предиката и објекта) (уп. Тестелец 2005: 123).

[8] Управо зато К. Воткинс (Watkins 1976), полемишући са Џ. Гринбергом и В. Леманом, проблем реда речи у индоевропском прајезику сматра псеудопроблемом (уп. и Красухин 2005: 161–168).

[9] Примери из старосрпских повеља и писама сигнирани су према регистру из књиге *Детерминативни падежи у старосрпској пословној правној писмености* (Павловић 2006).

(2) (стсл.) пастырь добры дш҃ѫ своѭ полагаатъ за овьцѧ (Jagić Jв 10.11), (струс.) ѧзъ иванко павловїць і кр̃стъ сь поставѭхъ № Б 40, 1133 (Зализняк 2004: 344), (стсрп.) а да некы краѣнинь . сь нинѣь некоѥ древо . чинн (Одоља Прединић 1247, № 18.18);

(3) (струс.) ѥене игоуѥене не поустиле № 605, XI–XII (Зализняк 2004: 271), (стсрп.) писанне кѣ ѥеѣѫ ни несть · ли и наша ѡпькнна право и верьно сьмо дерьжали (Дубр. 1238–1240, № 12.5);

(4) (стсл.) васъ веселитъ вино . ѥене же благодѣтъ с҃таго дх҃а Супр. 19.14 (Večerka 1989: 101), (струс.) се же все далъ варлаѧмъ иноѵалевъ сн̃ъ . с҃тѣоу с҃поу № Б 135, 1192–1210 (Зализняк 2004: 458), (стсрп.) ѥдьнѫ книгѫ ѫзѣль бань великы нинослань . сь своими боларими а дрѫгѫ книгѫ ѫзѣль николань тонисьто (бан Нинислав 1240, № 13.28);

(5) (стсл.) оставитъ чл̃ка о҃ц҃а своего и ѥатеръ своѭ Мар. Мт 19.5 (Večerka 1989: 67), (струс.) дажла ѥоѧ доци коуны людеми № 531, XIII (Зализняк 2004: 416), (стсрп.) видѣ кралевьство ми толикоу ѡ|д| нихъ почьсть (Нем. 1234, № 5.7);

(6) (струс.) почѧхъ ръити рѣк[ѫ] сю ѧзъ иванко павловїць № Б 40, 1133 (Зализняк 2004: 344), (стсрп.) и не ѡстави ѥене вла|д|ка ѥон (Нем. 1199, № 2.44).

Мада дати примери недвосмислено откривају слободну, тј неконфигуративну линеаризацију главних реченичних конституената у граматичком, односно синтаксичком смислу,[10] већ у првим вековима развоја словенских писмености доминантношћу се као базични издваја SVO реченични низ конституентата,[11] који је и једини могућ у конфигуративним индоевропским језицима са синтаксички регулисаном линеаризацијом, попут енглеског и већине романских језика. Ради се о моделу у чијој је основи антропоцентрични принцип хијерархијске секвентивности као један од типова иконичности (уп. Павловић 2010: 138, 142–143), по коме је реченица конципирана као језички израз ситуације у којој је агенс (самоактивни актант, примарно човек) извориште радње идентификоване предикатом и усмерене ка пацијенсу (константно или ситуационо неактивном актанту) као циљу те радње.

2.2. Синтаксички слободна линеаризација главних реченичних конституената (субјекта, предиката и објекта) у старим словенским писме-

---

[10] То што је распоређивање реченичних конституената по свој прилици било регулисано комуникативним, односно прагматичким механизмима (уп. Turner 2007), не мења квалификацију о синтаксички неконфигуративној линеаризацији старих словенских писмености, будући да је свака линеаризација у којој синтаксичка функција реченичног конституента није дефинисана његовом позицијом синтаксички слободна, тј. неконфигуративна.

[11] Разматрајући SV(O) и VS(O) дистрибутивни модел линеаризације главних реченичних конституената у староруском тексту *Житье и хожденье Данила руськыя земли игумена* из XII века, Ц. Мекенелен (McAnallen 2009: 214, 217–218) уочава да је модел SVO код транзитивних глагола кретања потврђен у 67%, а код осталих транзитивних глагола чак у 78% случајева. Пратећи линеаризацију у старосрпским (штокавским) и старохрватским (чакавским) текстовима из XIII и XIV века Л. Деже (Dezső 1982: 315), тврди „that the basic word order independent of the text was SVO".

ностима типолошки корелира са синтаксички слободним редом речи у именском изразу, што се може илустровати примерима препонованости (7) и постпонованости (8) конгруентног (а) и ненконгруентног (б) атрибута у односу на управну (детерминисану) именицу:

(7а) (стсл.) въ твоѭ милⷭть прѣдаѭ азъ мое сⷬе Еух. 72б.19 (Večerka 1989: 77), (струс.) а нъıнѣ вода новоꙋю женоꙋ № 9, XII (Зализняк 2004: 300), (стсрп.) правы : прнѣтель : бытн вамь (бан Кулин 1189, № 1.4);

(7б) (стсл.) сⷮаго дхⷯ съшествне Еух. 53б.12 (Večerka 1989: 77), (струс.) почаша добрыхъ люди домы заѭїгати (Насонов 1950: 70/113’), (стсрп.) а томоꙋ селоꙋ мега (Нем. 1234–1243, № 16.12), благовѣрна кралѣ влькашина прьстень (Мрњ. 1370, № 163.26);

(8а) (стсл.) оꙋслыши мѭ гⷭи бжⷱе мои . просвѣтн очи мои Еух. 73б.23 (Večerka 1989: 77), (струс.) въдан паробъкоꙋ семоꙋ конь полоꙋбоꙋнвъ № 735, XII (Зализняк 2004: 309), (стсрп.) ѣ бань : босньскн кѫлнньı : прнсеⷣаю |те|бѣ кнеже крьвашѫ (бан Кулин 1189, № 1.1);

(8б) (стсл.) стⷣⷭтъ сⷮыхъ мⷱнкъ . днодора . н днодоꙋма н сⷮыѭ мженнцѭ ... доры Еух. 29б.5 (Večerka 1989: 71), (струс.) хожаше по келнѭмъ оученнкъ своихъ Жит. Феод. Печ. 49, XIIв. (Морозова 1968: 165), (стсрп.) стефанъ въ х|с|а бⷯ вѣрны краль всѣхъ рашькнхъ зем|л|ь и требѫнннскнхъ . оꙋноукъ сⷮаго снмеона нсмане (Нем. 1234, № 5. 1).

Слободна дистрибуција најпотпуније долази до изражаја у примерима у којима конгруентни атрибут може бити и препонован и постпонован (9), на основу чега В. Саников (1968: 63–64) и говори о (комуникативној) немотивисаности препоновања или постпоновања конгруентног атрибута у староруском језику од XI до XIV века, што би могло важити и за аналогне старосрпске примере:

(9) (струс.) како есте былн въ лви съ отⷱцⷣмь мономъ глѣбомь . ї с мономь стрыемь . федоромь око 1300, а бра|т|ѣ моен нн моен кнѫгннѣ тѣ лю|д| не надобны 1353. (Санников 1968: 63), (стсрп.) нзлѣзохь прѣ|д| братомь мн вла|д|славомь . за правовѣрна моега н за негова ра|д| велнкаго прѣклетьвьства (Нем. 1234, № 5.3), даваю свою милость прнѣтелемь своимь властеломь дъбровьскнмь (Нем. 1235–1241, № 14.1).

Стабилизацијом SVO модела низања главних реченичних конституената устаљује се и препонованост конгруентног атрибута, односно постпонованост неконгруентног атрибута као базични дистрибутивни модел у линеаризацији именског израза и у старорускоj и у старосрпскоj писмености.[12]

---

[12] В. Саников (1968: 94) истиче да је дистрибуција конгруентног атрибута у староруским споменицима насталим до краја XIV века слободна – „препозиция и постпозиция имеют в памятниках XI–XIV вв. почти равную употребительность (на 52% препозиции 48% постпозиции)” – и да при том „не имеет смыслоразличительного значения”. У староруским споменицима насталим од XV до XVII века однос препонованих и постпонованих конгруентних атрибута мења се у корист препонованости (наспрам 68,7% препонованих стоји 31,3% постпонованих). По мишљењу А. Стеценка (1977: 58), раст фреквенције препонованих конгруентних атрибута условљен је донекле синтаксичком

3. Нулта анафора у старим словенским писменостима. Појаву нулте анафоре у позицијама у којима савремени индоевропски језици с наглашеном синтаксичком конфигуративношћу имају анафорски објекат С. Лураги (Luraghi 2010: 212) сматра самим језгром синтаксичке неконфигуративности. Ради се о синтаксичком феномену који је у старим индоевропским језицима био изразито раширен (уп. Luraghi 1997, 2003; Грковић-Мејџор 2007: 118–133), а који се поступно замењује анафорским објектом напоредо с развојем синтаксичке транзитивности у живим индоевропским језицима.[13] То значи да је нулта анафора као индикатор синтаксичке неконфигуративности истовремено и синтаксички траг старог апсолутног значења праиндоевропског глагола немаркираног у погледу транзитивности. Пошто развој синтаксичке транзитивности значи темељно преустројавање синтаксичке структуре исказа (уп. Grković-Major 2010), нулта анафора је један од показатеља степена те преустројености. Дајући јој статус језгреног показатеља неконфигуративности, С. Лураги имплицитно повлачи паралелу између синтаксичке конфигуративности и синтаксичке транзитивности, који се – бар када су индоевропски језици у питању – суштински преклапају.[14]

У старим словенским писменостима нулта анафора најкомплексније је сагледана у старословенским споменицима – док Ј. Грковић-Мејџор (2007: 118–133) овај феномен тумачи у светлу развоја синтаксичке тран-

---

потребом одвајања конгруентних атрибута од неконгруентних, чија се употреба значајно шири у староруским споменицима од XV века. За старосрпске (штокавске) и старохрватске (чакавске) споменике XIII и XIV века Л. Деже уочава да конгруентни атрибут „generally precedes the noun" (1982: 374), док је неконгруентни атрибут доминантно постпонован („prepositive non-agreeing attributes can be observed only rarely") (1982: 377). Према налазима Р. Вечерке, постпонованост неконгруентног (генитивног) атрибута уобичајена је појава већ у старословенским споменицима (1989: 71), док се позиционирање конгруентног атрибута у њима најилустративније испољава кроз употребу присвојних заменица које су такође доминантно постпоноване – у Синајском псалтиру присвојне заменице су препоноване у свега 0,2% примера, у јеванђељским кодексима (Зогр., Мар., Ас., Сав. књ.) у 3,9%, у Супрасаљском зборнику у 36,1%, да би у Рилским одломцима препонованост била потврђена у чак 42,8% случајева, што је и највише у једном канонском споменику (1989: 78).

[13] Разматрајући развој анафорског објекта у старословенском језику, Ј. Грковић-Мејџор (2007: 126) сматра да узрок смењивања нулте анафоре анафорским објектом „треба тражити у развоју синтаксичке транзитивности у индоевропским језицима". Полазећи од налаза А. Мејеа и Ж. Вандрија по којима индоевропски глагол није управљао јукстапонираном именицом коју данас интерпретирамо као глаголску допуну, С. Лураги (2010: 220–221) у вези с губљењем нулте анафоре истиче да „in PIE there was no real distinction between transitive and intransitive verbs [...] transitivity started as an epiphenomenon connected with usage: on account of their meaning, a wide number of verbs were commonly associated with NPs in the accusative; the association increasingly came to be felt as obligatory, which in the end resulted in the disappearance of null direct objects and in a general increase in transitivity".

[14] Ипак, може се приметити да је нулта анафора језгрена бар колико и слободан ред речи, јер колико је смена нулте анафоре анафорским објектом израз развоја синтаксичке транзитивности, толико је и смена синтаксички слободног реда речи SVO моделом низања реченичних конституената показатељ истог тог развоја. Ради се, просто, о површинским синтаксичким последицама једне системске промене.

зитивности, Р. Вечерка га разматра из перспективе реченичне линеаризације (1989: 113–118), истичући да је смена нулте анафоре анафорским објектом мотивисана општом тежњом старословенског језика за експлицитнијим начином изражавања.[15] Ако се пође од чињенице да је SVO модел дистрибуције постао доминантним већ у староруским и старосрпским споменицима насталим до XIV века, те од става да су SVO тип синтаксичке структуре и исказани анафорски објекат површински показатељи системског развоја синтаксичке конфигуративности, односно транзитивности, типолошки би се могло очекивати да су случајеви с исказаним анафорским објектом и у староруским и у старосрпским споменицима чешћи од случајева с нултом анафором.[16] Иначе, и у староруском и у старосрпском језику нулта анафора се јавља у координираним предикацијама (10) и у исказима с партиципом (11), и то како у случајевима у којима се нулта анафора односи на антецедент из категорије [– живо] (а), тако и у случајевима у којима је нулта анафора еквивалент антецедента из категорије [+ живо] (б):

(10а) (струс.) ньжиль пъпъвь дъвь гривьнь въдаль за та а нынь [ø] в[ъд]ае стьпан[оу] № 231, XII (Зализняк 2004: 379), (стсрп.) нь ако се ѕ҃нн҃ кривина . имегю градоиь . и иосовь земловь : да се стаю сѣдне . где е законь . и да [ø] исправлаю (жупан Стефан око 1215, № 4.11);

(10б) (струс.) тон же зиме новегородѣ оубиша гаврила неревиницꙗ, ивачꙗ свеневицꙗ, и съ иоста [ø] съвьргоша (Насонов 1950: 38/47), (стсрп.) и позна [ø] прѣимоу|ж| кра|л| и скочи к нон [Андропији] 254v (Ringheim 1951: 61);

(11а) (струс.) но потонку изрѣ|за|въ . кон|н|ну ли . звѣрину ли . или говѧдину . на оугле|х| исп|е|къ [ø] ѣдѧхоу [ø] (Лавр. 64/19), (стсрп.) ины видѣвше записанїа выше ре|ч|ны҃хъ господьь · тѣи҃ере образоиь и ины [ø] потвр҃ьднсиио (Бранк. 1405, № 374.6);

(11б) (струс.) и благословивъши [ø] патрнархъ со вселеньскыимъ соборомъ, и отпусти ю [кнегињу Олгу] с иниомъ въ свою земилю (Насонов 1950: 115/35), (стсрп.) нега ѕхвативьше и осрамотнише [ø] (Брајко Богојевић 1422, № 556.5).

4. Синтаксичка дисконтинуираност именског израза у старим словенским писменостима. Као што степен синтаксичке фиксираности ли-

---

[15] По Вечеркином мишљењу (1989: 118), нулта анафора и анафорски објекат у старословенском језику су изрази двеју супротстављених тенденција: „Als erste ist die Tendenz zu nennen, der archaischen und noch immer lebendigen 'unvollständigen' Ausdrucksweise zu folgen, die mit der ursprünglichen autonomen Komplexität des Verbums zusammenhing. Die Verwendung des Typs mit dem wiederholten (und ebenfalls im Gegensatz zum Griechischen stehenden) Pronominalobjekt dagegen wurde allem Anschein nach durch die allgemeine Tendenz des Aksl. zur expliziten Ausdrucksweise motiviert, die eines der auffallendsten Merkmale der Intellektualisierung und Rationalisierung des Ausdruckssystems und der gesamten Ausdrucksweise der aksl. *Schrift*sprache darstellt".

[16] Ј. Грковић-Мејџор (2007: 126) за старословенске споменике налази да се анафорски објекат исказује у чак 80% случајева уколико је објекат из класе [+ живо], односно у 39% случајева ако је објекат из класе [– живо], што значи да се исказани анафорски објекат брже шири уколико антецедент има обележје [+ живо]. Овако темељна статистичка анализа старосрпске и староруске грађе тек предстоји дијахроно оријентисаним синтаксичким истраживањима.

неаризације предиката и објекта, те статистички однос нулте анафоре и исказаног анафорског објекта одређују ниво конфигуративне изграђености предикатског израза, тако и фиксираност линеаризације и контактност именских конституената откривају ниво конфигуративне изграђености именског израза.

4.1. Дисконтинуираност конституената именског израза – регистрована у низу старих индоевропских језика као хипербатон – могла би бити дистрибутивни траг старог праиндоевропског граматичког стања у коме је граница између именица и придева била врло флуидна,[17] и у коме релација међу њима примарно није била морфолошки већ семантички и(ли) контекстуално дефинисана (уп. Luraghi 2010).[18] Мада синтаксичка конфигуративност предикатског и именског израза у једном језику не мора бити уједначена,[19] доминација SVO модела низања главних реченичних конституената, с једне стране, и препонованости конгруентног атрибута, односно постпонованости неконгруентног атрибута у именском изразу, с друге стране, типолошки упућује на доминантну контактност компоненти именског израза, што је и потврђено у старим словенским писменостима. Ипак, и у старословенским, и у староруским, и у старосрпским споменицима регистровани су примери дистантности управне именице и одговарајућег конгруентног атрибута (12), неконгруентног атрибута (13), односно квантификатора (14), што се може тума-

---

[17] Полазећи од Бејкерове констатације (2001: 1437) да „discontinuous constituents are possible only in languages with no more than a weak N/A contrast", С. Лураги (2010: 220) подсећа: „Indo-Europeanists have long pointed out that the distinction between nouns and adjectives was weak in PIE, the only difference being that adjectives inflect for gender. In some languages, there are adjectives which do not even display gender variation. For example, Greek has a group of adjectives with no gender distinction".

[18] Два члана апозитивне везе формално су се могла поклопити не зато што је један члан зависио од другога већ зато што су се односили на исти појам. Првобитно слагање чланова апозитивне везе било је, у том смислу, семантички базирано слагање на релацији *(ин)акт̄ив – (ин)акт̄ив*, које ће временом добити одговарајуће морфолошко устројство у именском изразу с генитивом, односно придевом као зависним атрибутским члановима (уп. Гамкрелидзе–Иванов 1984: 277–281). Прастаро стање апозитивног слагања именских компоненти могло би се илустровати старим словенским примерима тзв. „номинативне реченице" у функцији инконгруентног атрибута, као што је струс. а растомъ горѫшка невелнкъ, волосомъ русъ, отн черны (Борковский– Кузнецов 1965: 475) или стсрп. бѣше же сьн м⟨оу⟩т⟨є⟩нникь ... wбраzwмⷭ⟨ь⟩ подльгновась . вѣжди вьzвншенн и гоусти . нось похил (Павловић 2007: 235). Староруски примери типа и [бѣ] шюмъ с невесъ велнко и страшно № 930 (Зализняк 2004: 694) с дистантним неконгруентним придевским атрибутом представљали би, у том смислу, реликте из времена неизграђености именског израза, чији би примарни индикатор морала бити управо конгруентност придева (као зависног члана) с именицом (као управним чланом) у роду броју и падежу.

[19] Наспрам тзв. јаких неконфигуративних језика (у којима доминирају сви поменути параметри неконфигуративности) могу се наћи тзв. слаби неконфигуративни језици који немају изграђени предикатски израз, али имају синтаксички заокружен именски, односно предлошки израз (уп. Webelhuth 1984–1985: 206), што значи да ниво изграђености синтаксичке конфигуративности у различитим сегментима синтаксичког система може бити различит.

чити као траг старе синтаксичке неуобличености именског израза, тј. синтаксичке неконфигуративности у сфери именског израза:[20]

(12) (стсл.) хоульны ковлаше на ѣь мысли Супр. 392.28–29 (Večerka 1989: 92), (струс.) дивнен дива, иже кто женѹ поимлеть злообразнѹ прибытка дела XII–XIII в. (Санников 1968: 75), (стсрп.) нь всакоѹ глобоѹ да оуѕнила цркъвь малоѹ и великоѹ (Нем. 1300, № 45.41), и то да краиевьство ми цр҃кви светаго геѡргиа . и еще нива на лепенци стара светаго геѡргиа цр҃ковна близь жегра (Нем. 1300, № 45.190);

(13) (стсл.) дѣти хвалѫ приносѧтъ . да родитєлѣ обличѧтъ бєзакониа . и вѣроуѭщихъ обновѧтъ богопознание Супр. 338.14–17 (Večerka 1989: 92), (струс.) въ то же лѣто заложена бысть церкы новегородѣ свѧтого николы (Насонов 1950: 20/8), толь же лѣтѣ поставн церковь нову михаль степанниць свѧтого михаила, а другѹю монсѣн доманѣжниць свѧтого иоанна (Насонов 1950: 35/41), (стсрп.) и тѣль рекшиль крьвь іего на|с| и на чеде|х| нашихъ . и клетвѫ да имл стго сѹдєшна и стиа савн (Драг. 1381, № 188.36);

(14) (стсл.) сѫпрѫгъ воловъныхъ коупихъ пѧть Мар. Лк 14.19 (Večerka 1989: 73), (струс.) не кушанс противѹ имъ . іако мало имаши вон (Лавр. 218п/72’), (стсрп.) и пакь кра|л|в|с|тво миωгледа іере мало имать зелл҃е келиа ст҃ѣ пе|т|ке (Нем. око 1300, № 46.20).

4.2. Гледано из перспективе савремених индоевропских језика с изграђеним предлошким изразом, у контексту неконфигуративне синтагматске дисконтинуираности могла би се посматрати и дистантност именице и одговарајућег предлога, у случајевима када та реч, мада потврђена као предлог (15), може функционисати као глаголски префикс (16) или као слободни прилог (17):

(15) (стсрп.) како греде дѣль имило седларе (Нем. 1234–1243, Хил 2А.43);

(16) (стсрп.) имл|о|шь|д| село на дѣлоѹ (Нем. 1327, № 69.22);

(17) (стсрп.) прѣѕ дѣль гдѣ се сьстаѥта ωба шалѫдовца потомь ѯѣ шалѫдовъца имило прѣко ωчина селища (Лаз. пре 1389, Хил 71.43).

Дијахроно гледано предлози као релациони елементи настају од слободних адверба, који у OV моделу линеаризације добијају статус послелога, односно преверба,[21] а у VO моделу линеаризације статус предлога, односно прилога (уп., на пример, Гамкрелидзе–Иванов 1984: 355; Hewson–Bubenik 2006: 345–346).[22] Развојем синтаксичке конфигуративности у сфери словенске именске синтагматике долази до формирања

---

[20] Ову појаву у старословенском језику Р. Вечерка (1989: 92) види као грчки утицај: „Der Einfluß der griechischen Vorlagen zeigt sich besonders auffallend in der künstlichen Zerlegung der Einzelglieder attributiver Syntagmata durch die ItP anderen Satzgliedes oder anderer Satzglieder (Hyperbaton)”. С обзиром на одговарајуће староруске и старосрпске потврде, вероватније је, међутим, да се ради о синтаксичком реликту који је преживео епоху прасловенског језичког заједништва као један од трагова старе синтаксичке неконфигуративности.

[21] Уп., на пример, староруски пример карскѹю гѹбѹ чрезъ вѣжали с краја XI века (1092) у коме реч чрезъ В. Криско (1990: 128) види као прилошку партикулу.

[22] Ради се о мање-више познатим идејама које је у србистику унео још у првој половини XX века А. Белић (1998: 91) истичући: „сви су предлози по своме пореклу или

именског и предлошког израза, што се испољава, првенствено, кроз контактност саставних компоненти израза, кроз стабилизован ред речи, а у сфери предлошког израза и кроз граматикализовање, тј. „прекатегоризацију" некадашњих слободних адверба у предлоге.[23] Стабилизацијом предлошког израза синтаксички систем добија ново, витално синтаксичко средство које конкурише слободним падежним формама, првенствено, у функцији адвербијала, истискујући их поступно.

5. Синтетички падежни адвербијали као конкуренти предлошког израза у старим словенским писменостима. Као што је слободан ред речи у релацији с фиксираним редом речи, нулта анафора с исказаним анафорским објектом, дисконтинуираност именских компоненти с контактношћу компоненти именског израза, тако и синтетички падежни адвербијали стоје у релацији с предлошко-падежним конструкцијама, тј. с предлошким изразима, указујући на степен развијености синтаксичке конфигуративности. Стабилизованост предикатског и именског израза, у начелу, повлачи за собом и ширење предлошких израза на рачун слободних падежних форми, што је најуочљивије у сфери адвербијалне просторне детерминације.[24] Ипак, на основу стања регистрованог у старим словенским писменостима, а пре свега у староруским споменицима добија се увид у стару просторну падежну парадигму коју су чинили слободни (синтетички) падежни облици. Наиме, директивни просторни параметри локативност, адлативност, перлативност и аблативност у прасловенском су исказивани тзв. адвербијалним падежима,[25] и то тако што се формално недиференцирана локативност (а) и адлативност (б) везивала за локатив (18), перлативност за инструментал (19) и аблативност за аблатив синкретизован с генитивом (20):[26]

прилошке речи, или су постали преко прилошких значења или таквих функција других речи".

[23] Како истиче К. Красухин (2005: 6), под појам граматикализације може се, између осталог, подвести „'декатегоризация', переход из большего и открытого класса слов в меньший и закрытый (из полнозначного слова в служебное)", односно „изменение значения – от более вещного, специфического и самостоятельного к контексто обусловленному", а управо су кроз такве промене прошли слободни адверби развијајући се у фиксиране предлоге.

[24] Када је у питању развој предлошко-падежних адвербијала, систем просторне детерминације као директан израз протолокализација је и најинформативнији будући да се његове компоненте метафоризацијама преносе и на остале детерминативне системе (уп., на пример, Piper 2001).

[25] Полазећи од Куриловичеве поделе падежа на граматичке и конкретне (1964), Ц. Хјусон и В. Бубеник (2006: 16–20) говоре о три деклинационе инстанце, које одговарају трима синтаксичким функцијама: „a nominal level represented by the Nominative and Accusative, an adjectival level repersented by the Genitive and Dative, and an adverbial level reperesented by the typically adverbial cases", а то су сви остали падежи – према Ц. Хјусону и В. Бубенику – стартно оријентисани аблатив и инструментал, те циљно оријентисани адлатив и локатив.

[26] Мада се у славистици говори о генитиву, ваља имати на уму да је у словенским језицима аблатив синкретизован с генитивом у корист аблативног наставка у тематској флексији, а у корист генитивног наставка у атематској флексији (уп., на пример, Красухин 2005: 59).

(18а) (стсл.) с⟨вѧ⟩таго о⟨тъ⟩ца наш⟨є⟩го ѳеодора архїеп⟨ископ⟩па ц⟨ѣса⟩ригадѣ Ас 135б.13 (Бауэр 1963: 265), (струс.) вь:ѕмлъ : є:сн : оу : о:тро:ка : мо:є:го : къı:є:вѣ грн:вь:ноу : се:ре:бра (Зализняк 2004: 243);

(18б) (струс.) тако пошло новегородѣ (Топоров 1961: 20), река цн самъı есмь ѣхалъ кневѣ (Топоров 1961: 25);

(19) (стсл.) нъ инѣмъ пѫтемъ отндѫ Мт 2.12 Асс (Бауэрова 1963: 290), (стсрп.) кто гѡде гр|ѣ|де на слано воля мнє|м|ь пѫте|м|ь ѯ дѫбровн̑ницѣ (Павловић 2006: 78), (струс.) инханлъ цр̄ь иѯнде с вон брегомъ . н морем̃ъ на болгаръı (Лавр. 19/7; Стеценко 1977: 68);

(20) (стсл.) вѣжѧ бесчинънаго събора Супр 288.26 (СС 106); (струс.) пѣшаньци волъчьıа хвоста бѣгаютъ (Шахматов 1908: 71/33).

Ова примарно једнодимензионална (директивна) просторна падежна парадигма у старим словенским писменостима сасвим је маргинализована у корист нове дводимензионалне (позиционо-директивне) просторне падежне парадигме,[27] која се почиње стабилизовати још у позном прасловенском управо као последица развоја предлошког израза.[28] Маргинализовани слободни „адвербијални" падежи повлаче се, дакле, под притиском одговарајућих предлошко-падежних конструкција, тј. предлошких израза у којима је предлог (по пореклу слободни адверб), по правилу, индикатор позиционих параметара (инклузије, ексклузије и различитих типова дистантности), док је падежни облик именице индикатор директивних параметара. Пошто су директивни параметри врло често садржани и у инхерентној лексичкој семантици глагола, у глаголском префиксу, понекад и у предлогу, или се, напросто, контекстуално идентификују, функционални значај „адвербијалних" падежа опада, што може довести чак и до неутралисања њихове морфолошке специфичности, односно до њихове синкретизације с „граматичким" падежима, који у комбинацији с предлогом функционишу као предлошки адвербијали. Тако се стара опозиција *г̄рамат̄ички п̄адежи ~ адвербијални п̄адежи* замењује новом опозицијом *слободни п̄адежи ~ п̄редлошки блокирани п̄адежи*.

Управо би се у контексту ових промена могло посматрати српско синкретизовање датива инструментала и локатива множине, односно уједначавање датива и локатива једнине свих деклинационих типова. Како П. Ивић (1991: 183–184) истиче „ситуација је таква да би са морфолошке стране било оправдано говорити о дат.–лок. у нашем књижевном

---

[27] Р. Вечерка (1993: 285) истиче да је однос старословенског слободног локатива и предлошког локатива у просторном значењу око 0,5% према 99,5%, разуме се, у корист локатива блокираног предлогом. А о слободном генитиву као аблативном просторном адвербијалу у старосрпском језику се не може ни говорити.

[28] Цео процес пратила је преконцептуализација саме семантичке структуре простора мотивисана, врло вероватно, развојем синтаксичке транзитивности, тако да се семантичка категорија адлативности одваја од локатива и везује за датив, односно за акузатив као граматичке падеже циља (индиректног и директног објекта) (уп. Павловић 2011).

језику као о једном падежном облику који код неких именица у једнини уз извесне предлоге има друкчији акценат", при чему ваља имати у виду чињеницу да се и прозодијске разлике могу неутралисати с обзиром на тенденцију да се „уопштава акценат већине падежа једнине, међу њима и номинатива".[29] „Осипање" падежне парадигме које иде од „адвербијалних" падежа ка „граматичким" потврђено је у низу индоевропских језика (уп., на пример, Hewson–Bubenik 2006: 21, 274–275), што значи да је историјско кретање српске деклинационе парадигме специфично у морфолошким појединостима, док је правац тог кретања мање-више познат и предвидљив, будући да је синтаксички условљен.

6. Закључна разматрања. Из претходне анализе могла би се извести следећа уопштавања.

Мада се „класични" параметри неконфигуративне синтаксе затичу у старим словенским писменостима, доминантност конфигуративних синтаксичких опонената недвосмислено открива развој словенске реченичне синтагматике у правцу синтаксичке конфигуративности с наглашеном реченичном хијерархијом и стабилизованим предикатским, именским и предлошким изразима. Реликти неконфигуративне синтаксе упућују на претпоставку да је прасловенска реченица била доминантно неконфигуративна, што је и очекивано ако се пође од мање-више доминантног става по коме је развој словенске синтаксе, али и индоевропске синтаксе уопште у знаку промене језика активне у језик номинативне типологије (уп., на пример, Гамкрелидзе–Иванов 1984: 267–319; Grković-Major 2010), обележене развојем синтаксичке транзитивности која и обезбеђује конфигуративну реченичну хијерархију.

Конфигуративни развојни континуум чија је једна страна обележена неконфигуративним исказом, а друга конфигуративном реченицом може се посматрати и као развојни континуум који иде од наглашене морфолошке парадигматике ка наглашеној синтаксичкој синтагматици, при чему све оно што губи функционални значај на реченичном, односно дискурсном плану бива системски маргинализовано.

Остају актуелна питања колико писани дискурс утиче на развој реченичне конфигуративности и колики је значај миксоглотских процеса у развоју једног језичког система од наглашене неконфигуративности ка наглашеној конфигуративности. На прво питање је врло тешко одговорити будући да се голема већина наших знања о дијахроним кретањима словенске синтаксе заснива на писаном тексту, а писани текст –био он у мањој или већој сенци црквенословенске традиције – никада није исто што и говорни дискурс. Чињеница је да се елементи конфигуративности много брже развијају у старословенском и старосрпском језику, него у староруском (који обилује неконфигуративним синтаксичким парамет-

[29] У прозодијском смислу, „датив се често поводи за локативом" код именица II деклинације, док је „приклањање локатива акценту датива" својствено именицама I и III деклинацији (Ивић 1991: 184).

рима и онда када их је у јужнословенским споменицима врло тешко наћи), што би се могло довести у везу са интензивнијим „притиском" инојезичне писане традиције (грчке, али и латинске) којој је словенски југ био изложен. С друге стране, миксоглотски процеси увек доводе до мање или више израженог „осипања" морфолошке парадигматике, што се мора компензовати фиксирањем реченичне синтагматике. Можда управо зато у креолским језичким идиомима доминира SVO модел реченичне линеаризације, који се сматра једним од кључних показатеља синтаксичке конфигуративности.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Бауэр, Ярослав. „Беспредложный локатив в старославянском языке." Иосиф Курц (ред.). *Исследования по синтаксису старославянского языка. Зборник статей*. Прага: Чехословацкая академия наук, 1963, 287–311.

Бауэрова, Марта. „Беспредложный творительный падеж в старославянском языке." Иосиф Курц (ред.). *Исследования по синтаксису старославянского языка. Зборник статей*. Прага: Чехословацкая академия наук, 1963, 287–311.

Борковский, Виктор Иванович, Пётр Савич Кузнецов. *Историческая грамматика русского языка*. Москва: Академия наук СССР, 1965.

Гамкрелидзе, Тамаз Валерианович, Вячеслав Всеволодович Иванов. *Индоевропейский язык и Индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры. I*. Тбилиси: Издательство Тбилисского университета, 1984.

Грковић-Мејџор, Јасмина. *Списи из историјске лингвистике*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2007.

Грковић-Мејџор, Јасмина. „Ка реконструкцији прасловенске синтаксе." *Зборник Матице српске за славистику* 73 (2008): 71–83.

Зализняк, Андрей Анатольевич. *Древненовгородский диалект*. Москва: Языки славянской культуры, 2004.

Ивић, Павле. *Изабрани огледи III. Из српскохрватске дијалектологије*. Ниш: Просвета, 1991.

Ковтунова, Ирина Ильинична. *Современный русский язык: Порядок слов и актуальное членение предложения*. Москва: Просвещение, 1976.

Красухин, Константин Геннадьевич. *Очерки по реконструкции индоевропейского синтаксиса*. Москва: Наука, 2005.

Крысько, Вадим Борисович. „История индоевропейского аккузатива в 'синтаксических исследованиях' А. В. Попова." *Вопросы языкознания* 4 (1990): 119–130.

Крысько, Вадим Борисович. *Исторический синтаксис русского языка. Объект и переходность*. Москва: Индрик, 1997.

Павловић, Слободан. *Детерминативни падежи у старосрпској пословноправној писмености*. Нови Сад: Матица српска, 2006.

Павловић, Слободан. „Дијахрона перспектива семантичког односа између квалификативног генитива и квалификативног инструментала." *Научни састанак слависта у Вукове дане* 36/1 (2007): 233–243.

Павловић, Слободан. „Иконичност у старосрпској хипотакси." *Теорија дијахронијске лингвистике и проучавање словенских језика*. Јасмина Грковић-Мејџор, Милорад Радовановић (ур.). Београд: Одељење језика и књижевности САНУ, 2010, 131–149.

Павловић, Слободан. „Реконцептуализација словенске просторне падежне парадигме." *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* LIV/1 (2011): у штампи.

Поповић, Љубомир. *Ред речи у реченици*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 1997.

Санников, Владимир Зиновьевич. Согласованное определение. *Сравнительно-исторический синтаксис восточнославянских языков. Члены предложения*. Виктор Иванович Борковский (ред.). Москва: Наука, 1968: 47–95.

Стеценко, Алексей Никитич. *Исторический синтаксис русского языка*. Москва: Высшая школа, 1977.

Тестелец, Яков Георгиевич. „Word order and scrambling." *Вопросы языкознания* 4 (2005): 121–128.

Топоров, Владимир Николаевич. *Локатив в славянских языках*. Москва: Академия наук СССР, 1961.

Тошовић, Бранко. „Комуникативна перспектива просте реченице." *Синтакса савременога српскоѓ језика. Проста реченица*. Милка Ивић (ред.). Београд: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005, 1061–1016.

Austin, Peter. „Word order in a free word order language. The case of Jiwarli." *Forty years on: Ken Hale and Australian languages*. Jane Helen Simpson, David Nash, Mary Laughren, Peter Austin, Barry Alpher (eds). Camberra: Pacific Linguistics, 2001, 305–323.

Baker, Mark. „Configurationality and polysynthesis." *Language Typology and Language Universals. An International Handbook*. *Volume 1*. Martin Haspelmath, Ekkehard König, Wulf Oesterreicher, Wolfgang Raible (eds.). Berlin –New York: Walter de Gruyter, 2001, 1433–1441.

Dezső, László. *Typological Studies in Old Serbo-Croatian syntax*. Budapest: Akadémiai kiadó, 1982.

Golumbia, David. „The interpretation of nonconfigurationality." *Language & Communication* 24 (2004): 1–22.

Grković-Major, Jasmina. „The Role of Syntactic Transitivity in the Development of Slavic Syntactic Structures." Björn Hansen, Jasmina Grković-Major (eds.). *Diachronic Slavonic Syntax. Gradual Changes in Focus. Wiener slawistischer Almanach. Sonderband* 74. München – Berlin – Wien: Otto Sagner, 2010, 63–74.

Hale, Ken. „Warlpiri and the grammar of non-configurational languages." *Natural Language and Linguistic Theory* 1 (1983): 5–47.

Hewson, John, Vít Bubeník. *From Case to Adposition: the Development of Configurational Syntax in Indo-European Languages*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2006.

Jelinek, Eloise. „Empty Categories, Case, and Configurationality." *Natural Language and Linguistic Theory* 2 (1984): 39–76.

Kuryłowicz, Jerzy. *The Inflectional Categories of Indo-European*. Heidelberg: Carl Winter, 1964.

Luraghi, Silvia. „Omission of the Direct Object in Latin." *Indogermanische Forschungen* 102 (1997): 239–257.

Luraghi, Silvia. „Definite referential null objects in Ancient Greek." *Indogermanische Forschungen* 108 (2003): 167–194.

Luraghi, Silvia. „The rise (and possible downfall) of configurationality." *Continuum Companion to Historical Linguistics*. Silvia Luraghi, Vit Bubenik (eds.). London – New York: Continuum International Publishing Group, 2010, 212–229.

Marácz, László, Pieter Muysken (eds.). *Configurationality: The Typology of Asymmetries*. Dordrecht: Foris Publications, 1989.

McAnallen, Julia. „The competing roles of SV(O) and VS(O) word orders in *Hoždenie igumena Danila*." *Russian Linguistics* 33 (2009): 211–228.

Piper, Predrag. *Jezik i prostor*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2001.

Rögnvaldsson, Eiríkur. „Old icelandic: A Non-Configurational Language?" *North-Western European Language Evolution* 26 (1995): 3–29.

Turner, Sarah. „Methodological Issues in the Interpretation of Constituent Order in Early East Slavonic Sources." *Russian Linguistics* 31 (2007): 113–135.

Večerka, Radoslav. *Altkirchenslavische (altbulgarische) Sintax. I. Die lineare Satzorganisation*. Freiburg im Breisgau: UW Weiher, 1989.

Watkins, Calvert. „Towards Proto-Indo-European syntax: problem and pseudo-problems." *Papers from the Parasessiaom on Diachronic Syntax*. Chicago: CLS, 1976, 305–326.
Webelhuth, Gert. „German is Configurational." *The Linguistic Review* 4 (1984–1985): 203–246.

ИЗВОРИ

Лавр. *Полное собрание русских летописей. Том первий. Лаврентьевская летопись.* Ленинград: Академия наук СССР, 1926–1928.
Насонов, Арсений Николаевич (ред.). *Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов.* Москва – Ленинград: Академия наук СССР, 1950.
СС: Р. М. Цейтлин, Р. Вечерка, Э. Благова (ред.). *Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков)*. Москва: Русский язык, 1994.
Шахматов, Алексей Александрович (ред.). *Полное собраніе русскихъ лѣтописей. Том второй. Ипатьевская летопись.* Санкт-Петербургъ: Императорская археографическая коммиссия, 1908.
Jagić, Vatroslav (ed.). *Codex Marianus glagoliticus*. Graz 1960 (reprint).
Ringheim, Allan. *Eine altserbische Trojasage. Text mit linguistischer und literarhistorischer Charakteristik*. Prague – Upsal: Publications de l'Institut slave d'Upsal, 1951.

Слободан Павлович

ЭЛЕМЕНТЫ НЕКОНФИГУРАЦИОННОГО СИНТАКСИСА В ДРЕВНИХ СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКАХ

Резюме

В настоящей работе рассматриваются элементы неконфигурационного синтаксиса (свободный порядок слов, нулевая анафора, дистантное расположение компонентов именной группы, употребление приглагольных падежей без предлогов) в старославянском, древнерусском и древнесербском языках. Хотя в древних славянских языках преобладают элементы конфигурационного синтаксиса (порядок слов SVO, эксплицитно выраженное анафорическое дополнение, контактное расположение компонентов именной группы, развитие предложных групп как конкурентов приглагольных падежей без предлогов), реликты неконфигурационного синтаксиса позволяют предположить, что такие синтаксические элементы были доминирующими в праславянском синтаксисе. Если это так, то доминирующая тенденция в развитии праславянского предложения – переход от неконфигурационного предложения к конфигурационному. Кажется, что в основе этой тенденции лежит развитие синтаксической переходности.

Ключевые слова: исторический синтаксис славянских языков, неконфигурационный синтаксис, свободный порядок слов, нулевая анафора, дистантное расположение компонентов именной группы.

UDC 821.161.1.09 Mandel'štam O.

Мария А. Котова
Анна Ю. Сергеева-Клятис
Олег А. Лекманов
Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова
Факультет журналистики
Москва

ПЕРВЫЙ ЭТАП „ДЕЛА ОБ УЛЕНШПИГЕЛЕ“: ПОПЫТКА ЭКСПЕРТИЗЫ
(глава из ненаписанной биографии О. Э. Мандельштама)

В работе рассматриваются различные литературные позиции, занимаемые и отстаиваемые в конце 1920-х годов О. Э. Мандельштамом и его главным оппонентом, критиком и первым переводчиком „Легенды о Тиле Уленшпигеле“ на русский язык А. Г. Го́рнфельдом. Проводится биографическая и стилистическая экспертиза аргументации, представленной каждой из конфликтовавших сторон. В рамках „экспертизы“ произведена сверка первой части „Легенды о Тиле Уленшпигеле“, переведенной Горнфельдом, с соответствующим фрагментом романа, отредактированным Мандельштамом. Также, в заключении соотносится переводческая и редакторская стратегия О. Э. Мандельштама с переводческими принципами Б. Л. Пастернака.

Ключевые слова: О. Э. Мандельштам, „Легенда о Тиле Уленшпигеле“, А. Г. Го́рнфельд, „дело об Уленшпигеле“, биографическая и стилистическая экспертиза конфликта, мандельштамовские взаимоотношения с советскими писателями, „свой“ /„не свой“ круг писателей и переводчиков, переводческие принципы О. Э. Мандельштама и Б. Л. Пастернака.

Так называемое „дело об Уленшпигеле“ стало одним из поворотных пунктов в биографии Осипа Мандельштама и послужило стимулом к созданию сразу нескольких его произведений. Это дело не только решительно изменило характер мандельштамовских взаимоотношений с большинством окружавших его советских писателей, например с Владимиром Маяковским[1], но и роковым образом повлияло на дружбу

[1] См. в письме А. Г. Горнфельда к Р. М. Шейниной от 27 мая 1929 года: „По делу Засл<авского> – Манд<ельштама> я бы мог тебе написать еще целую книжку, но расскажу лично. Должен был состояться суд в Конфликтной комиссии (вы об этом читали), и Абр<ам> Бор<исович> <Дерман> был там в качестве моего представителя, но Манд<ельштам> струсил, взял свою жалобу против Засл<авского> обратно и добился от правления Союза писателей предписания конфл<иктной> комиссии дела не разбирать. Комиссия, однако, протестует и хочет разбирать дело в июне — когда Абр<ам>

четы Мандельштамов с Борисом Пастернаком, до тех пор ничем не омраченную. Не преувеличивая, можно сказать, что уклончивый ответ Пастернака на прямой вопрос И. В. Сталина: „Но ведь он Ваш друг?“ в знаменитом телефонном разговоре вождя с поэтом 13 июня 1934 года явился логичным итогом нелицеприятного спора О. Э. и Н. Я. Мандельштамов с Пастернаком весной 1929 года, спровоцированного „уленшпигелевской“ историей.

> На его и его жены взгляд, я — обыватель, и мы почти что поссорились после одного разговора (Из письма Б. Л. Пастернака к М. И. Цветаевой от 30 мая 1929 г.)[2].

Поскольку обстоятельства „дела об Уленшпигеле“ в научной литературе изложены подробно и систематично, а самые важные документы (хотя и в отрывках) — опубликованы[3], мы теперь имеем возможность сосредоточиться на более частных, но, как кажется, весьма важных аспектах этого дела.

Речь дальше пойдет о двух, в корне различных литературных позициях, занимаемых и отстаиваемых в конце 1920-х годов Мандельштамом и его главным оппонентом, критиком и первым переводчиком „Тиля“ на русский язык Аркадием Го́рнфельдом. Отказываясь от смешных претензий вынести окончательный приговор по „делу об Уленшпигеле“, мы предлагаем взамен провести биографическую и стилистическую экспертизу аргументации, представленной каждой из конфликтовавших сторон. В рамках этой „экспертизы“ будет произведена сверка первой части „Легенды о Тиле Уленшпигеле“, переведенной Горнфельдом, с соответствующим фрагментом романа, отредактированным Мандельштамом. А в заключение мы предпримем попытку кратко соотнести переводческую и редакторскую стратегию Мандельштама с переводческими принципами Пастернака.

Начнем все же с конспективного изложения обстоятельств первого этапа скандала.

> 3 мая 1927 года Мандельштам подписал с издательством „Земля и фабрика“ (ЗИФ) договор на обработку, редактирование и сведение

Бор<исович> приедет из Полтавы. Из членов комиссии особенно ругал Мандельштама Маяковский – едва ли по принципиальным, верно по личным мотивам“ (РО РНБ. Ф. 211. Ед. хр. 267. Л. 17–17 об.). Журналист Д. И. Заславский включился в травлю Мандельштама в конце весны 1929 года, опубликовав в номере „Литературной газеты“ от 7 мая грубый фельетон „О скромном плагиате и развязной халтуре“. Итоговая резолюция Конфликтной Комиссии ФОСП, не устроившая ни Мандельштама, ни Заславского, ни Горнфельда была принята 10 июня 1929 года. В выработке этой резолюции, признававшей, что Мандельштам „несет моральную ответственность перед авторами“ перевода, принимал Б. Л. Пастернак.

[2] Цветаева, Марина и Борис Пастернак. *Души начинают видеть. Письма 1922–1936 годов.* М., 2004: 509.

[3] См. прежде всего главу „Щучий суд“ в книге: Мусатов, В. В. *Лирика Осипа Мандельштама.* Киев, 2000: 293–321.

в единый текст двух переводов романа Шарля де Костера „Легенда о Тиле Уленшпигеле“, принадлежавших Аркадию Георгиевичу Горнфельду и Василию Никитовичу Карякину. Ни Карякин, ни Горнфельд о готовящемся издании ничего не знали и никаких денег предварительно не получили. В сентябре 1928 года роман вышел в свет, причем на титульном листе Мандельштам по ошибке был указан как переводчик. Поэт поспешил известить Горнфельда обо всем произошедшем и заявил, что отвечает „за его гонорар всем своим литературным заработком“ (IV: 101)[4].

В вечернем выпуске ленинградской „Красной газеты“ от 13 ноября 1928 года мелким шрифтом на последней странице было напечатано следующее „Письмо в редакцию“ члена правления „ЗИФ-а” А. Г. Венедиктова: „В титульный лист ’Легенды о Тиле Уленшпигеле’ в издании ’ЗИФ-а’ вкралась ошибка: напечатано ’перевод с французского О. Мандельштама’ – в то время, как должно было стоять: ’перевод с французского в обработке и под редакцией О. Мандельштама’“[5].

В вечернем выпуске той же „Красной газеты“ от 28 ноября 1928 года появилась заметка Горнфельда „Переводческая стряпня“, где говорилось о том, что издательство „Земля и фабрика“ „не сочло нужным сообщить имя настоящего переводчика изданного им романа, а О. Мандельштам не собрался объяснить, от кого собственно получено им право распоряжения чужим переводом“[6]. Далее Горнфельд доказывал, что „<ф>ранцузского подлинника О. Мандельштам не видел“ и что из „механического соединения двух разных переводов с их разным стилем, разным подходом, разным словарем, могла получиться лишь мешанина, негодная для передачи большого и своеобразного писателя“.

Мандельштам откликнулся на эту заметку открытым письмом, напечатанным в „Вечерней Москве“ от 12 декабря 1928 года. Горнфельд, в свою очередь, отправил в „Вечернюю Москву“ ответ Мандельштаму, но газета от его публикации уклонилась, мотивируя отказ нежеланием взваливать на читателей „тяжелую обязанность“ „выслушивать все реплики обеих спорящих сторон“[7].

Какие позиции в этой точке конфликта заняли оппоненты?

Горнфельд выступил в привычном и естественном для себя амплуа видного мастера переводческого цеха, грудью вставшего на защиту неписанных, но святых правил своей корпорации. Эти правила требовали безукоризненного качества поставляемого на рынок товара, то есть переведенного текста, а также утрированной щепетильности по отно-

---

[4] Из письма Мандельштама в редакцию газеты „Вечерняя Москва“. Здесь и далее тексты Мандельштама цитируются по изданию: Мандельштам, О. Э. *Собрание сочинений:* в 4-х т. М., 1993–1997, с указанием в скобках номера тома и страницы.

[5] *Красная газета. Вечерний выпуск.* 1928. 13 ноября. № 313 (1983): 4.

[6] Горнфельд, А. Г. „Переводческая стряпня.“ *Красная газета. Вечерний выпуск.* 1928. 28 ноября. № 328 (1998): 4. Далее в нашей статье заметка Горнфельда цитируется по этой публикации.

[7] Из письма заведующего литературным отделом „Вечерней Москвы“ А. Колесникова Горнфельду от 27 марта 1928 г. (РГАЛИ. Ф. 155. Оп. 1. Ед. хр. 584. Л. 22). В книге В. В. Мусатова это письмо процитировано с мелкими неточностями.

шению к цеховым коллегам. „Горнфельд серьезно относился к своей переводческой деятельности, к своей подписи под переводом“, — свидетельствовал поэт, мемуарист и сам видный представитель цеха С. И. Липкин[8].

Однако чрезвычайно внятная, на поверхностный взгляд, горнфельдовская позиция осложнялась несколькими нюансами, сознательно упрятанными им в тень: недаром у переводчика „Тиля Уленшпигеля“ еще „в редакции ’Русского богатства’ было прозвище ’хитрый А<ркадий> Г<еоргиевич>’ за уклончивость суждений“[9].

Во-первых, навязывая Мандельштаму публичное выяснение отношений, Горнфельд отстаивал не только корпоративные, но и свои личные денежные интересы. Хотя в заметке „Переводческая стряпня“ он специально подчеркнул, что „<р>ечь идет не о Горнфельде, которого не убудет от мелкого озорства“ Мандельштама, в частном письме (к Раисе Шейниной от 12 января 1929 года) он высказался прямо противоположным образом. „С Мандельштамом я очевидно и судиться не буду: думаю, что сговорюсь мирно с ’Землей и фабрикой’, — сообщал Горнфельд своей корреспондентке. — Несчастный, — мне его озорство очень помогло: я продал ’Уленшп<игеля>’, который весною выйдет; деньги буду получать понемногу, но все-таки это хорошее подспорье“[10]. Напомним, что несколько последующих десятилетий „Тиль Уленшпигель“ издавался исключительно в горнфельдовском переводе.

Во-вторых, внимательное чтение „Переводческой стряпни“ ясно показывает, что пером Горнфельда водило не столько намерение беспристрастного профессионала указать некоему младшему коллеге на допущенные оплошности, сколько азартное желание побольнее уязвить именно Мандельштама, которого в ранее отправленных письмах к Шейниной переводчик „Тиля“ охарактеризовал как „свинтус<а>“[11] и „очень юмористическ<ую>“ „фигурк<у>“[12]. Только личной неприязнью Горнфельда к Мандельштаму, по-видимому, объясняется умолчание в заметке о том, что не кто иной, как Мандельштам „первый известил ничего не подозревавшего Горнфельда“ (IV: 101) о допущенной издательством ошибке.

---

[8] Липкин, С. И. „Угль, пылающий огнем.“ *Осип Мандельштам и его время.* М., 1995: 298.

[9] Петрова, М. Г. „Блок и народническая демократия.“ *Александр Блок. Новые материалы и исследования.* Кн. 4. Литературное наследство. Т. 92. М., 1987: 107.

[10] РО РНБ. Ф. 211. Ед. хр. 267. Л. 2. В книге В. В. Мусатова это письмо процитировано с мелкими неточностями.

[11] Письмо от 28 октября 1928 г. (ОР РНБ. Ф. 211. Ед. хр. 266. Л. 25).

[12] Письмо от 27 ноября 1928 г. (ОР РНБ. Ф. 211. Ед. хр. 266. Л. 29). См. также письмо Горнфельда к Шейниной от 18 октября 1928 г., большой фрагмент из которого был опубликован В. В. Мусатовым (Мусатов, В. В. *Лирика Осипа Мандельштама*: 295–296). В оценке фигуры Мандельштама критик из „Русского богатства“ в целом совпадал с Д. И. Заславским, который в письме к Горнфельду от 13 мая 1929 г. признавался: „Все же в большой печати я, вероятно, по этому поводу не выступил бы. Слишком мелкой мне казалась личность Мандельштама“ (РГАЛИ. Ф. 155. Оп. 1. Ед. хр. 316. Л. 1).

Упомяни об этом „хитрый Аркадий Георгиевич“, и незадачливый редактор его перевода предстал бы перед читателями „Красной газеты“ в куда более выгодном свете[13].

Стремление адресно уколоть Мандельштама без труда угадывается и в обидном профессиональном упреке из заметки „Переводческая стряпня“: согласно Горнфельду, мандельштамовские поправки к его переводу были „явно продиктованы только необходимостью что-нибудь изменить“. Это предположение, как мы далее убедимся, не подтверждается сверкой текстов неотредактированного и отредактированного перевода.

И уже совсем обнажаются подлинные намерения Горнфельда в следующем пассаже из его заметки:

> Хочу ли я сказать, что из поправок нет ни одной приемлемой? Конечно, нет: Мандельштам опытный писатель. Но, когда, бродя по толчку, я вижу<,> хотя и в переделанном виде пальто, вчера унесенное из моей прихожей, я вправе заявить: „А ведь пальто-то краденое”.

Эта одежная метафора (которая, как сообщил нам П. М. Нерлер, была вписана Горнфельдом в авторскую машинопись „Переводческой стряпни“ — маститый критик не удержался!) абсолютно сводит на нет примирительное начало заметки, где удовлетворенно констатируется, что письмо Венедиктова в редакцию „Красной газеты“ „вполне своевременно“, поскольку „снимает с известного поэта возможное в таком случае обвинение в плагиате“. Более того, в процитированном фрагменте горнфельдовской заметки вина за „кражу“ перевода романа Шарля де Костера исподволь снимается с издательства и полностью переносится на Мандельштама. Позднее, в неопубликованном открытом письме в „Вечернюю Москву“, отправленном в декабре 1928 года, разозленный Горнфельд даже обвинение в воровстве посчитает слишком слабым и еще усугубит „уголовную“ составляющую деятельности противника: „Обличенные в изнасиловании, боясь наказания, тоже обычно предлагают ’достигнуть соглашение <так! – *М. К., А. С.-К., О. Л.*> задним числом’, но далеко не всегда им это удается“[14].

Сходно, только куда более прямолинейно, на втором этапе „дела об Уленшпигеле“ предполагал действовать Д. И. Заславский. 13 мая 1929 года он писал Горнфельду: „У меня такое впечатление, что не издательство ’ЗИФ’ главный виновник в обмане, а сам же Мандельштам, который вероятно надувал издательство и выдавал свою ’работу’ за перевод

---

[13] Согласно интерпретации Горнфельда (прозвучавшей в его письме в „Вечернюю Москву“) Мандельштам „по существу предлагал“ ему „гонорар“ „не за“ „перевод“, „а за“ „молчание“ (РГАЛИ. Ф. 155. Оп. 1. Ед. хр. 584. Л. 20). Если это было так, непонятно, почему Горнфельд счел нужным сообщить читателям о постыдном мандельштамовском предложении только после опубликования открытого письма Мандельштама, а не в „Переводческой стряпне“.

[14] РГАЛИ. Ф. 155. Оп. 1. Ед. хр. 584. Л. 20.

или за обработку оригинального перевода с подлинника“[15]. Понятно, что конфликтовать с крупным издательством Заславскому как и Горнфельду было бы куда труднее, чем с частным лицом.

Литературная позиция, занятая на начальном этапе „дела об Уленшпигеле“ Осипом Мандельштамом, хотя и ядовито, но в целом верно изложена в том фрагменте заметки „Переводческая стряпня“, где говорится, что автору „Камня“ „ради высот его поэзии надлежит разрешить и низкую прозу“.

Перевод действительно занимал едва ли не самое низкое место в иерархии художественных ценностей Мандельштама.

> О. Э. был врагом стихотворных переводов. Он при мне на Нащокинском <переулке> говорил Пастернаку: “Ваше полное собрание сочинений будет состоять из двенадцати томов переводов и одного тома ваших собственных стихов”. Мандельштам знал, что в переводах утекает творческая энергия, и заставить его переводить было почти невозможно (А. А. Ахматова. „Листки из дневника“)[16].

В этическом же мандельштамовском кодексе основополагающим было восходящее еще ко временам первого „Цеха поэтов“ представление о „своем круге“, то есть о достаточно широкой группе *настоящих* писателей, дружески сплоченных против агрессивного окружающего мира. „Нет равенства, нет соперничества, есть сообщничество сущих в заговоре против пустоты и небытия“ („Утро акмеизма“, I: 180). Характерный эпизод воссоздает в своих воспоминаниях о Мандельштаме Максимилиан Волошин:

> …я получил от одного поэта и издателя — Абрамова несколько номеров художественного журнала „Творчество“. Он просил написать ему свое впечатление от журнала. Там была большая статья Осипа Эмильевича „Vulgata“. „Вульгатой“, как известно, называется латинский перевод Библии, сделанный св<ятым> Иеронимом и принятый в католической церкви. Я долго вчитывался в статью М<андельш>тама и не мог понять ее заглавия, как оно понималось ему, пока не прочел заключительных слов статьи: „Довольно нам Библии на латинском языке, дайте нам, наконец, Вульгату“. Он как филолог просто перевел заглавие, а как историк никогда не встречался с этим термином и не подозревал о том легком „искривлении“ смысла, кот<орое> лежит в этом имени. Я написал Абрамову: „Нельзя Вам как редактору допускать такие вопиющие ошибки: нельзя, чтоб наши невежественные поэты помещали у Вас заглавием статьи такие имена, смысл которых им самим неясен. За это ответственны Вы как редактор“. Случилось, что с М<андельш>тамом я встретился только в 1924 г<оду> в Москве <…> М<андельштам> встретил меня радостно <…>, но прибавил: „Но нельзя же, Максимилиан Александрович, так нарушать интересы корпорации. Ведь все-таки

---

[15] РГАЛИ. Ф. 155. Оп. 1. Ед. хр. 316. Л. 2.

[16] Ахматова, А. А. „Листки из дневника.“ А. А. Ахматова. *Requiem*. М., 1989: 136.

> наши интересы — поэтов, равнодейственны, а редакторы — наши враги. Нельзя же было Абрамову выдавать меня в случае 'Vulgata'. Ведь эти подробности только Вы знаете. А публика и не заметит"[17].

Отвечая на упреки Горнфельда в открытом письме в „Вечернюю Москву", Мандельштам руководствовался чрезвычайно схожей логикой. Сначала поэт признает, что Горнфельд стои́т „на целую голову выше большинства переводчиков" (IV: 103), а затем с горечью упрекает его в нарушении интересов „своего круга": „Неужели он хотел, чтобы мы стояли, на радость мещан, как вцепившиеся друг другу в волосы торгаши?" (IV: 103).

Разумеется, Горнфельд, занявший в споре вокруг перевода „Тиля Уленшпигеля" принципиально иную позицию, не мог не спикировать на это место в мандельштамовском письме:

> …я себя торгашом не ощущаю — ведь не я продавал работу Мандельштама, а он мою — и не вижу, почему он обзывает мещанами наших читателей, — в том числе и читателей „Вечерней Москвы", — которые вправе же знать, как поступают с ними некоторые книгоиздательства и некоторые редакторы[18].

Взаимопонимание между критиком и поэтом было осложнено еще и тем, что Мандельштам, как и Горнфельд, свою позицию изложил не вполне откровенно. Судя по всему, он отнюдь не считал Шарля де Костера „большим и своеобразным писателем". Но куда сильнее сковывало неудачливого обработчика „Легенды о Тиле Уленшпигеле" то обстоятельство, что перевод и редактура чужих переводов продолжали оставаться для него основным средством заработка, и пренебрежительно отозваться о ремесле переводчика означало для Мандельштама поставить себя перед потенциальными заказчиками в крайне двусмысленное и неловкое положение.

Поэтому мандельштамовское письмо в „Вечернюю Москву" полно плохо увязываемых друг с другом противоречий. Так, в одном месте Мандельштам откровенно признается, что главный закон переводческой гильдии почти ничего для него не значит, в сравнении с необходимостью держать солидарность между писателями „своего круга": „<Н>еважно, плохо или хорошо исправил я старые переводы или создал новый текст по их канве. Неужели Горнфельд ни во что не ставит покой и нравственные силы писателя, приехавшего к нему за 2000 верст для объяснений" (IV: 103)[19]. А в другом месте своего письма Мандельштам выступает как раз в роли опытного переводчика-ремесленника, стремясь отвоевать ту литературную площадку, которую занял его оппонент: „<П>озволю себе заговорить с Горнфельдом на несколько непривычном для него произ-

---

[17] Волошин, М. А. „Воспоминания." *Осип Мандельштам и его время:* 116–117.

[18] РГАЛИ. Ф. 155. Оп. 1. Ед. хр. 584. Л. 21.

[19] Горнфельд пренебрежительно не отозвался бы о качестве перевода ни при каких обстоятельствах.

водственном языке — мой переводческий стаж — свыше 30 томов за 10 лет — дает мне на это право…“ (IV: 102).

Уже в письме в „Вечернюю Москву“ Мандельштам попытался достаточно парадоксальным способом снять главное противоречие своей позиции: он заявил, что „<п>ереводы иностранных классиков по плечу лишь крупным художникам слова“ (IV: 102). Из этого логически вытекало, что перевод должен стать прерогативой исключительно писателей „своего круга“, переместившись, таким образом, из сферы низкого ремесла в сферу высокого искусства. Если гора не шла к Магомету, то Магомет готов был прийти к горе…

Весной и летом 1929 года Мандельштам построил на этом тезисе две свои статьи, специально посвященные проблемам перевода классиков — „О переводах“ и „Потоки халтуры“. „Он там называл изъяном дела то, что переводы поручаются (как бы сказать покороче) тем, кому бы я только их и поручал, т. е. людям нуждающимся, знающим языки, а не литераторам-специалистам“, — сжато излагал суть мандельштамовских выступлений в печати Борис Пастернак в письме к Марине Цветаевой от 30 мая 1929 года[20].

В скобках заметим, что в статье „О переводах“ Мандельштам завуалировано отплатил Горнфельду за его оскорбительную одежную метафору той же монетой. „От времен Писарева до наших дней, — писал он, — в социальной природе переводчества ничего не изменилось: оно было и остается регулятором безработицы умственного труда, костылем, подпирающим все немощное и дряблое, формой подачки, которую класс уделяет своим отстающим представителям“ (II: 516).

Напомним, что Аркадий Георгиевич Горнфельд был горбуном с парализованными ногами[21].

II.

Переходя к важному и до сих пор всерьез не обсуждавшемуся вопросу о тактике и стратегии Осипа Мандельштама как редактора горнфельдовских страниц „Тиля Уленшпигеля“, сразу же признаем, что сравнения перевода с французским оригиналом Мандельштам действительно не сделал. В письме в „Вечернюю Москву“ свою и издательства спешку он оправдывал тем, что „<п>едантическая сверка с подлинником отступает“ „на задний план перед несравненно более важной культурной задачей — чтобы каждая фраза звучала по-русски и в согласии с духом подлинника“ (IV: 102). Дело было, впрочем, не только в спешке.

---

[20] Цветаева, Марина и Борис Пастернак. *Души начинают видеть. Письма 1922 — 1936 годов:* 508.

[21] Что обыграно и в лютой мандельштамовской „Четвертой прозе“: „Этот паралитический Дантес, этот дядя Моня с Бассейной <…> Кто-то познакомил меня с двуногим критиком, и я пожал ему руку“ (III: 173, 174).

Принцип — „чтобы каждая фраза звучала по-русски и в согласии с духом“, но отнюдь не с буквой подлинника исповедовался Мандельштамом — автором таких „культурологических“ стихотворений–пересказов чужих текстов как „Я не слыхал рассказов Оссиана…“, „Аббат“, „Я не увижу знаменитой ’Федры’…“ и многих других. „<В> этих двух строках больше ’эллинства’, чем во всей ’античной’ поэзии многоученого Вячеслава Иванова“. Так оценивал финал мандельштамовского стихотворения „Золотистого меда струя из бутылки текла…“ К. В. Мочульский[22]. „Получается монтаж отрывков, дающий как бы синтетический образ диккенсовского мира“. Так, разбирая стихотворение „Домби и сын“, описывал метод работы Мандельштама с классикой М. Л. Гаспаров[23].

Однако то, что было позволительно поэту, отнюдь не составляло доблести переводчика и редактора.

Помня о том, что Мандельштам с оригинальным текстом романа Шарля де Костера дела не имел, попробуем теперь выявить мандельштамовские редакторские принципы, опираясь на стилистический анализ первой части исправленного им перевода Горнфельда в сопоставлении с самим этим переводом. Для удобства и наглядности распределим все выявленные поправки по нескольким тематическим блокам.

1. Лексика

Больша́я группа поправок образовалась в результате работы Мандельштама с лексикой горнфельдовского перевода.

В ряде случаев редактор заменил нейтрально окрашенные слова на просторечные:

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928[24]
сатана изволил *очень рано* подняться (I)[25]	сатана изволил *спозаранку* подняться
уверенный, что *в это время* никого не встретит (II)	Уверенный, что *в такую рань* никого не встретит
как же это вышло, что такой нарядный мальчик *спит* на улице? (III)	Как же случилось, что такой достойный мальчик *валяется* на улице?
красный чорт из *ада* (III)	Красный чорт из *пекла*

---

[22] Мочульский, К. В. „О. Э. Мандельштам.“ *Осип Мандельштам и его время:* 66.

[23] Гаспаров, М. Л. „Поэт и культура. Три поэтики Осипа Мандельштама.“ О. Э. Мандельштам. *Полное собрание стихотворений.* СПб., 1995: 18.

[24] Здесь и далее тексты романа провидятся по изданию, отредактированному Мандельштамом, и по тому изданию, по которому он текст романа редактировал: Де-Костер Ш. *Тиль Уленшпигель* / Пер. с французского О. Мандельштама. М.–Л.: ЗиФ, 1929; Де-Костер Ш. *Избранные сочинения*: В 2 т. Т. 1. *Легенда об Уленшпигеле и Ламме Гудзаке.* Кн. 1–2 / Пер., вступ. ст. и примеч. А. Горнфельда. Петроград: Всемирная литература, 1919.

[25] Здесь и далее римской цифрой означается номер главки в переводе Горнфельда, откуда взят пример.

Клаас *обхватывал* какую-нибудь из них руками (IV)	Но Клаас *облапит* любую да поцелует
крещен в белых *пеленах* (VII)	крещен в белых *пеленках*
чтобы *унести* куда-нибудь свое добро вместе со всеми жителями (VII)	*улепетывали* со своим скарбом жители
— Он такой *красивый*, — сказала она (VIII)	Он — *красавчик*,— вздохнула Катлина
Он любил *поссорить* двух так называемых *верных* друзей (XI)	Не было для него большей радости, как *стравить* двух *закадычных* друзей
Став рядами друг против друга, и *жгли* друг другу свечами *лица* (XII)	остановились — ряд против ряда, *тыча* горящими свечами друг другу *в нос*
Труднее было тем, кому так *надвинули* шлемы на головы (XII)	Труднее всего пришлось тем, кому в драке так *нахлобучили* шлем на голову

Иногда, компенсируя введение многочисленных просторечий в текст, Мандельштам, наоборот, архаизировал лексику перевода:

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
которого позже *назовут* Уленшпигель (V)	его *нарекут* Уленшпигель
простак Ламме Гудзак — *твое брюхо* (V)	Простак Ламме Гудзак — *чрево твое*
И так *он станет* странствовать (V)	*Ему суждено* странствовать
Катлина уснула, добрая *колдунья* (V)	Катлина, как добрая *пророчица*, заснула
одеться в траур (VII)	*облечься* в траур
— *Идите* с миром (XII)	— *Ступайте* с миром.

Вот выразительный пример, демонстрирующий, как равноценный стилистический размен был осуществлен обработчиком в пределах одной фразы редактируемого перевода: сначала Мандельштам заменил нейтральное слово („*рукой*“) на просторечное („*пятерней*“), а затем — просторечие („*мордочке*“) на книжное слово („*личико*“):

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
Проводил своей черной *рукой* по его свежей *мордочке* (IV)	смазывал черной *пятерней* его свежее *личико*

Не так часты, как можно было бы ожидать, случаи, когда Мандельштам подправлял перевод за счет введения в текст нового, казавшегося ему более удачным тро́па — метафоры, сравнения или уточняющего эпитета:

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
Свои *чудесные, природой созданные чаши* (I)	свои *груди, налитые чудесным соком жизни*
но *радость моя не полна* (II)	но *в радости просвечивает дно*
уж давно *не было* ни денежки (II)	уже давно *не гостили* денежки
Уленшпигель — твой дух (V)	Уленшпигель — твой *буйный* дух
Когда возвращались, покачиваясь, *их головы были тяжелее их тел* (VI)	головы *их свисали, как тяжелые дыни*
На это пестрое множество толстяков: длинных, широких, высоких, остроконечных, стройных, важных или же вяло тащившихся на своих природных подпорках (XII)	на это пестрое скопище толстяков. У *одних брюхо было выпячено, у других свисало, как дряблый мешок*

Частным случаем подобного рода исправлений следует, вероятно, считать лексические поправки, спровоцированные стремлением Мандельштама устранить из перевода ненужную жеманность, заменив иносказание прямой, пусть и грубоватой номинацией:

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
крича, что они им *отрежут лишнюю кожу* (VII)	грозя их *оскопить*
Уленшпигель, который, расстегнув штанишки и подняв рубашонку, показывал им *некоторую часть своего тела* (XIII)	Уленшпигель, который в прореху штанишек показывал им *голый зад*

2. Синтаксис

Вторая большая группа мандельштамовских поправок отразила его работу с синтаксисом горнфельдовского перевода.

Очень часто (мы приведем только несколько примеров из множества выявленных случаев) Мандельштам сокращал и упрощал излишне громоздкую, на его взгляд, фразу перевода:

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
Проезжая Мейборгскую округу, Клаас должен был пересечь маленький лесок (XII)	Клаас ехал лесистой местностью возле Мейборга
Осел по дороге кормился колючками, Уленшпигель бросал шапкой в бабочек, и тут же ловил ее, не слезая с своего места на спине осла (XII)	Уленшпигель ловил шапкой бабочек, подпрыгивая на крупе осла

Гамбривиуса, старого короля Фландрии и пива, каковой король жил за девятьсот лет до Рождества Христова и вместо шлема носил пивную кружку, чтобы не быть вынужденным, за отсутствием сосуда, отказаться от выпивки (XII)	Гамбринуса, славного пивного короля, жившего за 900 лет до рождества Христова и носившего на голове вместо шлема пивную кружку
Чувствуете, какой приятный запах доносится из Фландрии? (XIX)	— Хорошо пахнет из Фландрии.
Архиепископ, воспитатель инфанта, ответил, что принц не захотел выйти, но заявил, что любит только книги и одиночество (XII)	Архиепископ-воспитатель ответил, что инфант любит книги и одиночество.

Нередко Мандельштам менял порядок слов во фразе, добиваясь более естественного и менее вычурного ее звучания:

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
Понесли крестить Уленшпигеля (VI)	Уленшпигеля понесли крестить
Вдруг полил проливной дождь, промочивший его основательно (VI)	вдруг хлынул проливной дождь, основательно его промочивший
И Клаас ушел удрученный с площади (X)	удрученный Клаас ушел с площади
Но ни на одном ремесле не мог остановиться Уленшпигель, и Клаас заявил ему (XXI)	Но Уленшпигель не мог остановиться ни на одном ремесле, и Клаас ему объявил
— Кто сделал это? — спросил император	— Кто это сделал? — спросил император.
Вторично предстали в это время инквизиторы и теологи перед императором Карлом (XXV)	В то время инквизиторы и теологи вторично предстали перед императором Карлом
Холодно было (LXVI)	Было холодно

Стремясь упростить синтаксис горнфельдовского перевода, Мандельштам, где только это было можно, очищал текст от конструкций с придаточными предложениями:

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
Безутешная вдовица Флориса Ван-Борселе, который был губернатором Веере в Зеландии (VII)	Безутешная вдова покойного губернатора Ван-Борселе
но что это за малыш, который там строит мне рожи? (XII)	Ну, а что за малыш там строит мне рожи?
Уленшпигелю было пятнадцать лет, когда он как-то в Дамме разбил на четырех палках маленькую палатку (XX)	Пятнадцатилетний Уленшпигель разбил в городе Дамме палатку

Когда крестный ход был на обратном пути, Уленшпигель должен был остановиться в дверях собора и возгласить (XXXII)	На обратном пути крестного хода Уленшпигелю было приказано остановиться в дверях собора и воскликнуть
священнику, который все еще был погружен в расчеты, как бы выгадать что-нибудь в свою пользу (XXXV)	Священнику, который все еще потел над корыстными счетами

Случалось, что Мандельштам разбивал длинное сложноподчиненное предложение перевода на несколько простых:

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
Проезжая через Мейборг, он заметил, что тамошние обыватели, стоящие кучками, при виде его приходят вдруг в ярость, грозят своими палками и кричат: „Негодяй!“ (XIII)	Ехали они по рыночной площади города Мейборга. Здесь в разных местах стояли кучками паломники. При виде Клааса они почему-то впадали в ярость, размахивали посохами и кричали: „Бездельник!“

3. Другие способы сокращения и упрощения текста перевода

Стремясь сохранить и передать национальный колорит „Легенды о Тиле Уленшпигеле“, Горнфельд многие иноязычные слова оставлял без перевода, рассчитывая на проясняющий контекст. Мандельштам, редактировавший роман для так называемого „широкого читателя“, встречавшиеся французские слова или переводил[26], или совсем сокращал. Кроме того, в целом ряде случаев он бестрепетно пожертвовал бережно сохраненными переводчиком подробностями фламандского быта, которыми щедро насыщено произведение Шарля де Костера:

---

[26] Отчасти сходным с Мандельштамом подходом к французским и бельгийским топонимам, встречающимся в романе, руководствовался В. Н. Карякин. Примеры двух его оплошностей, не замеченных и сохраненных Мандельштамом, были цепко выловлены Горнфельдом и предъявлены читателю в „Переводческой стряпне“: „Осталась ’милая Валлония’, потому что Карякин принял vallon (долина) за несуществующую страну Валлонию, остался город Экс (Aix) там, где идет речь об Ахене“. Ср., однако, в письме Д. И. Заславского к Горнфельду от 18 мая 1929 г.: „Кстати, два вопроса, совсем частных. Вы говорите в Вашем письме в ’Кр<асную> В<ечернюю> Г<азету>’ о ’несуществующей стране Валлонии’. А ведь о Валлонии я не раз встречал в книгах, как о – пусть и неофициальном, названии части Бельгии… Имеете ли Вы в виду, что в данном месте у Костера речь идет не о Валлонии, а о холмах, или Вы полагаете, что нет Валлонии? В одном месте в Вашем же переводе Вы говорите ’страна валлонская’. Это во втором томе. И второе — пресловутый Экс. Это, конечно, Ахен. Но такая ли уж безграмотность назвать Ахен Эксом? Немецкая транскрипция необязательна для нас. Во всяком случае, это следовало оговорить“ (РГАЛИ. Ф. 155. Оп. 1. Ед. хр. 316. Л. 4).

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
посланной антверпенской общины явился за ним и не только сам прискакал на прекрасном *амбахтском* коне (XXXIX)	Гонец из Антверпена приехал на прекрасном *породистом* коне
еще час был до oosterozoon — так во Фландрии называют шесть часов утра (II)	—
назывался Kool-draeger (IV)	—
церковный служка,— он же schoolmeester (VI)	—
выпили семнадцать с лишним пинт (dobbel) kuyt, то есть „двойного“ (VI)	выпили семнадцать с лишним пинт „двойного“ пива
а мальчишки свистели, орали и гремели в rommel-pot (XII)	Мальчишки свистели и орали
Особенно хорошо он играл на rommelpot — инструменте, состоящем из горшка, свиного пузыря и длинной камышинки. Он устраивал его следующим образом: обтягивал смоченным пузырем горшок, потом середину пузыря привязывал к колену камышинки, упиравшейся в дно горшка, к краям которого был туго-туго привязан пузырь так, что чуть не лопался. К утру, когда пузырь высыхал, он при ударе гудел, как бубен, а камышина, если по ней провести пальцами, звучала, как лютня, И Уленшпигель с своим хрипящим горшком, подчас ворчавшим, точно цепной пес, с своим громким пением ходил славить Христа по домам, а за ним толпа ребятишек, носивших под Крещенье блестящую бумажную звезду (XXI)	Особенным же искусством отличался он в игре на инструменте, состоящем из горшка, пузыря и камышинки.
Но зажиревшие купцы, называемые hoogh-poorters, воспротивились (XXVIII)	но жирные купцы воспротивились

Самый радикальный способ купирования текста „Легенды о Тиле Уленшпигеле“, к которому прибегал Мандельштам, поставленный перед необходимостью значительно сократить перевод Горнфельда, заключался в элиминировании не только множества частных подробностей, как в следующем примере (и многих, ему подобных):

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
Клаас будет без устали работать и всю жизнь проживет по праву и закону, не плача над своей тяжелой работой, но всегда смеясь, и останется примером честного фламандского труженика (V)	Клаас будет работать, смеясь, как подобает фламандцу

но и целых побочных сюжетных линий и, соответственно, главок.

Так, редактируя первую часть романа, Мандельштам полностью сократил XLI, LX, LXIV и LXXIX главки горнфельдовского перевода.

Вслед за Горнфельдом следует отметить, что „<н>и ’Земля и Фабрика’, ни О. Мандельштам не предуведомили читателя, что он, приоб-

ретая новое издание ’Уленшпигеля’, получит перевод не только составленный из двух разных переводов, но и сокращенный на одну пятую“ („Переводческая стряпня“).

4. Идеологические купюры и исправления

Особую и обширную группу поправок составляют мандельштамовские исправления и сокращения тех фрагментов романа Шарля де Костера, которые в конце 1920-х годов звучали идеологически сомнительно. Так, Мандельштам, редактируя текст, последовательно подбирает синонимы для характеристики „обывателя“, часто встречающейся в переводе Горнфельда и приобретшей в советское время „оскорбительный“ оттенок (ср., например, в процитированном в начале этой статьи письме Пастернака к Цветаевой от 30 мая 1929 г.: „На его и его жены взгляд, я — обыватель“):

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
обыватели Вальядолиды (VII)	граждане Вальядолиды
Один обыватель в Даме не мог уплатить Клаасу (L)	Кто-то из жителей Дамме, задолжав Клаасу за уголь

Нещадной редактуре Мандельштам подвергнул многие эпизоды романа, так или иначе связанные с религиозной жизнью и религиозными чувствами персонажей:

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
Благослови вас господь, ангелочки, — говорил он (IV)	Здравствуйте, детки, — отвечал он
внизу — работящие пчелы; а в небесах будут кровью истекать раны Христовы. И сказав все это, Катлина уснула (V)	внизу — работящие пчелы. Так сказав, Катлина, как добрая пророчица, заснула
„Бом-бом-дилинь-бом! Будь всегда бубенцом, будь веселым молодцом. Ибо нищих духом есть царствие небесное!“ (VII)	— Бом-бом-дилинь-бом! Будь веселым с бубенцом, будь веселым молодцом!
И всякий раз, когда божья птица видела его возвращение, она широко разевала свой клюв (L)	Прирученная птица, завидев Клааса, сама открывала свой клюв
Но глаза ее по-прежнему неустанно искали на дороге ее сына. И все наслаждались счастьем, дарованным им от господа бога, и ждали, что дадут им люди (LI)	Но Сооткин, грустя о сыне своем Уленшпигеле, все высматривала его на дороге

— Можно еще прийти? — Уходи с Богом! — С богом, значит, к тебе, голубка, ибо уйти и не видеть больше тебя — это безбожно (LV)	— Проваливай по-хорошему! — Хорошо было идти к тебе, голубка, а не от тебя
Уленшпигель и Неле оставались всю ночь вдвоем у праха усопшей, молясь за нее. Утром в открытое окно влетела ласточка. — Птичка – душа усопшей, — сказала Неле: — хороший знак. Сооткин уже на небесах (LXXXIII)	Уленшпигель и Неле всю ночь провели у ложа покойницы. На заре в открытое окно влетела ласточка. — Это Сооткин послала нам весточку; примета хорошая, — сказала Неле.

В некоторых случаях Мандельштам сознательно искажал семантику высказывания персонажа, заменяя „веру“ на „свободу“:

Горнфельд 1919	Мандельштам 1928
И пусть господь судит его величество, императора Карла, заковавшего в цепи *свободную веру* во Фландрии (XXIX)	И пусть господь судит императора Карла, сковавшего *совесть* во Фландрии
Клаас ответил, что тело во власти его королевского величества, но совесть *служит Христу, завету которого он следует* (LXX)	Клаас ответил, что тело его во власти короля, но совесть *свободна*

Главный вывод, напрашивающийся из сопоставительного анализа горнфельдовского перевода с мандельштамовской перелицовкой, следующий: как бы мы сегодня ни оценивали проделанную Мандельштамом работу, назвать ее откровенной халтурой нельзя. Густая правка, которой в процессе переделки подвергся горнфельдовский текст, была спровоцирована необходимостью решать вполне конкретные редакторские задачи. Две самые очевидные среди них – это тотальное упрощение и сокращение „слишком грузн<ого> текст<а>“ Горнфельда (определение самого Мандельштама, IV: 103) с целью сделать его максимально доступным для восприятия „широкого читателя“. А также идеологическое причесывание текста, вымарывание из него фрагментов, „несозвучных“ советской эпохе.

> „Наша эпоха вправе не только читать по-своему, — утверждал Мандельштам в статье ’Потоки халтуры’, — но лепить, переделывать, творчески переиначивать, подчеркивать, что ей кажется главным <…> К целым историческим мирам наш читатель может быть приобщен не иначе, как через обработку, устраняющую длинноты, дающую книге приемлемый для него ритм“ (II: 514).

Важно отметить, что основным фигурантом второго этапа „дела об Уленшпигеле“, журналистом Давидом Иосифовичем Заславским, мандельштамовская редактура горнфельдовского перевода была охарактеризована с точностью до наоборот. В письме к Горнфельду от 4 июня 1929 года Заславский, ища убийственных идеологических аргу-

ментов против своего противника, заявил, что „работа Мандельштама сводилась именно к кастрации социально-революционной стороны ’Тиля’, как по содержанию <…>, так и со стороны стиля: грубовато--революционный язык Тиля заменен бесстильной манной кашей Мандельштама“[27].

III.

Сопоставление переводческих принципов Мандельштама с переводческими принципами Пастернака выявляет их поверхностное сходство при глубоком внутреннем различии литературных позиций авторов „Камня“ и „Сестры моей жизни“ как переводчиков.

Известно, что Пастернак, как и Мандельштам, воспринимал свою деятельность переводчика как изнурительный и почти всегда унылый труд ради добывания денег. Первоначальный азарт, которым сопровождались юношеские пастернаковские переводы, вскоре был утрачен, и на смену ему пришло совсем иное чувство. Уже в 1919 году Пастернак называл переводы „побочным заработком“, считая прямым и главным — „оплату художественного оригинального труда“[28]. В 1924 году поэт откровенно писал жене о своей работе над трудоемкими переводами немецких экспрессионистов для харьковской антологии „Молодая Германия“: „…я вознамерился в <…> пожарном темпе <…> заняться переводами для Укриздата, которые все же исполню, урывками, на затычку“[29]. Необходимость добывать деньги „на затычку“ финансовых брешей, как и в мандельштамовском случае, делала для Пастернака невозможным отказ от переводов, которые со временем все больше его тяготили.

Иронические предсказания Мандельштама оправдались в полной мере. Объем переводов Пастернака во много раз превысил объем его оригинального творчества. Неудивительно, что похвалы в адрес своей переводческой работы Пастернак принимал с плохо скрываемым раздражением: „Лучше быть талантливой буханкой черного хлеба, чем талантливым переводчиком....“[30]

А незадолго до смерти, в 1960 году, автор „Доктора Живаго“ с горечью констатировал в личном письме:

> К концу жизни у меня сложилось некоторое имя. Мне стыдно, и я рву на себе волосы, что эта известность поддержана таким малым количеством, таким недостатком оригинально написанного,

---

[27] РГАЛИ. Ф. 155. Оп. 1. Ед. хр. 316. Л. 9.

[28] Пастернак, Б. Л. *Полное собрание сочинений:* в 11 тт. М., 2005. Т. 6: 527.

[29] Письмо Е. В. Пастернак от 9 мая 1924 года (Пастернак, Б. „Существованья ткань сквозная.“ Б. Пастернак. *Переписка с Е. Пастернак.* М., 1998: 31).

[30] Цит. по: Ивинская, О. В. *Годы с Борисом Пастернаком: В плену времени.* М., 1992: 50.

> что она мало заслужена и слабо оправдана. Отчего это? Оттого, что полжизни и чьей — *моей* отдано на переводы!![31]

Вместе с тем, в отвлеченной от жизненной суеты иерархии художественных ценностей Пастернака переводу отводилось далеко не самое последнее место. В пастернаковских „Заметках о переводе“ читаем:

> В конечном счете для художника безразлично, писать ли десятиверстную панораму на воздухе или копировать десятиверстную перспективу Тинторетто или Веронезе в музее, тут, за вычетом некоторых тонкостей света, одни и те же законы[32].

Между оригинальным творчеством и переводческой работой поэт поставил неожиданный знак тождества:

> Убежденные в том, что настоящий перевод должен стоять твердо на своих собственных ногах, <…> мы предъявляем себе все требования, обязательные для всякого самостоятельного литературного произведения[33].

Но еще более важно понять, что Пастернак в течение всей своей жизни сознательно и последовательно избегал противопоставления „не своего“ круга „обыкновенных“, „неинтересных“ литераторов „своему“, в том числе и „своему кругу“ избранных переводчиков, которым только и до́лжно доверять переложение иностранных классиков для русских читателей. Приведем выразительный в этом отношении рассказ Пастернака, позаимствованный из мемуаров З. А. Масленикова:

> Вчера у меня был один переводчик. Он сделал подстрочный перевод одного древневосточного автора <…>. Уговаривал меня взяться. Почему-то существует такая нелепость, считается, что подстрочник должен делать один человек, а потом надо отдавать править его кому-нибудь с именем, как будто автор подстрочника ни в коем случае не может справиться с редакцией. Я, конечно, отказался, сказал, что, по-моему, он сам должен это сделать[34].

Несмотря на ощутимый недостаток средств к существованию (разговор происходил в 1959 году, когда главные источники дохода для автора „Доктора Живаго“ были перекрыты), Пастернак отказывается от „поэтической редактуры“ в пользу переводчика, полагая его профессионализм никак не ниже своей „гениальности“. Слово „гениальность“ в системе пастернаковского мировоззрения тоже имеет не совсем традиционный оттенок. В речи на III Пленуме Правления СП СССР он сформулировал определение гениальности вполне отчетливо:

---

[31] Пастернак, Б. Л. „Письмо В. Броневскому от 2 февраля 1960 года.“ Б. Л. Пастернак. *Полное собрание сочинений*: в 11 т. Т. 10: 576.

[32] Зарубежная поэзия в переводах Пастернака. М., 2001: 572.

[33] Там же.

[34] Масленикова, З. А. *Борис Пастернак: Встречи.* М., 2001: 255.

> На мой взгляд, гений сродни обыкновенному человеку, более того: он — крупнейший и редчайший представитель этой породы, ее бессмертное выражение. <…> Нет, товарищи, такого обыкновенного человека, который в зачатке не был бы гениален, это-то нас и объединяет…[35]

Собственно отказа от притязаний на собственную исключительность, которые лично были чужды и неприятны Пастернаку, ожидал он от Мандельштама, когда писал о „дареном, в руки валящемся испытанье, которое могло бы явиться источником обновленной силы и вновь молодого, нового достоинства, если бы только он решился признать свою вину“[36].

Поэтому, наверное, не стоит, подобно некоторым пристрастным исследователям, да и самому Осипу Мандельштаму, удивляться тому, что в жесткой конфронтации обыкновенного критика и гениального поэта Борис Пастернак однозначно сторону последнего не принял.

Марија А. Котова
Ана Ј. Сергејева-Кљатис
Олег А. Лекманов

ПРВА ЕТАПА „СПОРА О УЛЕНШПИГЕЛУ“: ПОКУШАЈ ЕКСПЕРТИЗЕ
(глава из ненаписане биографије О. Е. Мандељштама)

Резиме

У раду се разматрају различите литерарне позиције које су О. Е. Мандељштам и његов главни опонент А. Г. Горнфељд (критичар и први преводилац „Легенде о Тилу Уленшпигелу“ са француског на руски језик) заузимали и бранили крајем 20-их година прошлога века. Аутори проводе биографску и стилску експертизу аргументације коју су представиле обје стране у датом конфликту. „Експертиза“, у оквиру које је упоређен Горнфељдов превод првог дела „Легенде о Тилу Уленшпигелу“ са одговарујућим фрагментом романа који је редиговао Мандељштам, показује да је Мандељштам, као уредник, морао, поред осталог, да обави два конкретна уређивачка задатка: да поједностави и скрати Горнфељдов текст – с циљем да га приближи ширем кругу читалаца, као и да га идеолошки прилагоди – избацивањем фрагмената који нису били „у складу“ са совјетском епохом. Такође, у закључку се упоређује преводилачка и уређивачка стратегија О. Е. Мандељштама са преводилачким принципима Б. Л. Пастернака, чији се донекле различити ставови у тој области објашњавају њиховим личним (конфликтним) односима насталим приликом „спора о Уленшпигелу“, као и различитим општим погледима на свет.

Кључне речи: О. Е. Мандељштам, „Легенда о Тилу Уленшпигелу“, А. Г. Горнфељд, „спор о Уленшпигелу“, биографска и стилска експертиза конфликта, Мандељштамов однос са совјетским писцима, „свој“ /„не свој“ круг писаца и преводилаца, преводилачки принципи О. Е. Мандељштама и Б. Л. Пастернака.

---

[35] Пастернак, Б. Л. *Полное собрание сочинений:* в 11 тт. Т. 5: 235.

[36] Пастернак, Б. Л. „Письмо Н. С. Тихонову от 14 июня 1929 г.“ Б. Л. Пастернак. *Полное собрание сочинений:* в 11 тт. Т. 8: 334.

UDC 821.161.1-31.09 Nabokov V.

Љиљана М. Ћук
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику
ljiljana_cuk@ff.uns.ac.rs

ПОРТРЕТ ДУШЕ И ВРЕМЕНА: ТЕМПОРАЛНЕ ФИГУРЕ У НАБОКОВЉЕВОМ *ДАРУ*

Рад говори о приповедном времену, о брзини нарације, фреквенцији догађаја који чине радњу, али и о терасама имагинације, њиховом распореду, укрштањима и преплитањима. У *Дару* уметник времену прилази из разних тачака, бавећи се разним временима, укључив и оно историјско кад се још није ни родио. Реконструкцијом временских фигура уочава се јединство кода и смисла у роману. Оквирна прича обгрљује уметнуте целине које запремају све више времена. Последња (Биографија Чернишевског) плод је уметничког сазревања јунака. Објективно време у које је зароњен јунак све више се ослобађа терета његових успомена. Приповедно време (са животним временом Николаја Чернишевског) обухвата више од једног века.

Кључне речи: приповедно време, редослед, ритам, фреквенција, временске фигуре.

1. Уводна реч

Веома разуђене временске приповедне делте, овај роман опраштања, даривања, сазревања, састоји се из пет главних делова текста, једног оквирног и четири субординирана. Хоризонталној временској полифонији доприносе различити жанровски кодови: стихови, драмски пасажи, новелета, биографија, путопис, књижевна критика, есеј (о уметности постављања шаховских проблема, о версификацији). Русија, изгубљена са својим Златним и Сребрним веком културе, најављена историјским превирањима и ангажованом литературом, и она избегличка, изгнана у туђину – кровна је тема Набоковљевог последњег руског романа.

Набоков је у енглеском предговору за роман написао да главни женски лик није Зина Мерц, већ руска литература.

Главни јунак Фјодор Годунов-Чердинцев емигрант је и поета који живи у Берлину као подстанар. поред преживљавања, бави се писањем и промишљањем свог и стваралаштва својих претходника и савременика.

Први део романа је посвећен његовој збирци песама, пресељењу у други стан, књижевној емиграцији која долази на књижевне вечери. У првом делу испричана је прича о младом песнику самоубици Јаши Чернишевском.[1] Годунов-Чердинцев прави мноштво реминисценција на теме и актере руске литературе.[2] Мајка, допутовала из Прага, отвара тему оца и његових зоолошких истраживања којим се бави други део, по Набоковљевим речима, посвећен Пушкину. У трећем делу јунак се сели у нови стан (код Шчогољевих), припрема се за рад на биографији Николаја Чернишевског док се упоредо развија љубавна прича са Зином Мерц. Четврти део је биографија поменутог руског класика, а у петом се затварају све велике теме романа. Зина и Фјодор испраћају Шчогољеве и остају сами, Кончајев коментарише Фјодорову књигу, јунак се сусреће с оцем.

2. Мебијусова трака перспективе

Протагониста романа је и прво и треће лице приповедања, а унутрашње време романа као текста – његов презент и перфект... (Medarić 1989: 194). Приповедање је фокализовано и то доминантно унутрашње, али постоји и нефокализована осматрачница све док се приповедач не бави личном будућношћу (јер му она, логично, пошто пише о себи, у тренутку писања не може бити позната).[3] Поред тога, ауторска непосредност 1. лица и ауторска дистанца 3. лица наизменично шифтирају време. У једном случају, приповедач је омнитемпоралан, у другом, детерминисан оквирима дијегезе. Приповедни свет *Дара* налик је Мебијусовој траци,[4] са спољне стране бескрајној, са унутрашње омеђеној. Главни протагониста заузима позицију хомодијегезе кад прича анегдоту о васкрслом Пушкину (*Сухощчоков без основа приказује мог деду као празноглавог делију...* 95).[5] Чак се у причи о оцу дечаково *Ја* идентификује и стапа са идеалном фигуром: *Ја сам их (Тибетанце) и нехотице варао...* (117). Хе-

---

[1] Сценарио Јашине погибије заснован је на самоубиству Алексеја Френкеља и Валерије Каменске којем је присуствовала Татјана Занфтлебен на груневалдском језеру. Према Ен Несбет, то је пародија на јунака романа *Шта да се ради*, Лопухова, који се убио у корист жене и љубавника. У Тургењевљевом роману (*Новь* 1877) студент Алексеј Нежданов на исти начин предаје своју драгу извесном Соломину (Маслов 2006: 66).

[2] Специјални омаж Саши Чјорном чини неколико тема: тема кључева (*Како је студент изгубио кључ*), фургона на почетку романа, тема васкрслог Пушкина (*Пушкин у Паризу*) (Левинг: 2001).

[3] Према Женету, фокус је категорија *начина* и одвојена је од категорије *лица*.

[4] Ово успело поређење патентира Александар Долињин (Dolinin : 1995).

[5] *Дар* је романсирана аутобиографија, где дијегеза симулира сам пишчев живот. Класични металептични трансфер уласка аутора у властиту фикцију Набоков је, међутим, инсталирао више пута: у *Cameri Obscuri* седи код Кречмара на вечери; у роману *Краљ, дама, џуб* појавио се на плажи са својом прелепом тамнопутом пратињом. Главни протагониста романа *У знаку незаконито рођених*, Адам Круг излази из *круга* у једино могућу ауторску дијегезу. Обрнути наративни трик – упад фикције у властити живот – Набоков у својим романима није третирао.

теродијегеза и хомодијегеза шифтирају се наизменично, што вертикалну временску раван романа[6] смешта између ова два света све док се она даље не умножи у подређену дијегезу, насталу Фјодоровим писањем.

3. Временски дијапазон романа

Сви немачки романи почињу датумом, само руски писци због уроњеног пошћења наше књижевности, прећуткују јединице, каже наш *уроњено пошћени* Росјанин на почетку романа, уписујући координате свог наратива: 1. април 192..., улица Таненбершка бр. 7, Западни Берлин.[7] У првом делу сазнајемо да је Годунов објавио збирку љубавних песама концем јуна 1916, а у другом делу да је отац Константин Кирилович отишао на сафари средином јуна исте године, што значи да није имао прилике да види синовљево почетничко остварење,[8] чиме је ускраћеност Фјодора Константиновича још већа и оправдава његову чежњу тим више. Пасаж на 49. страни о томе како се после Јашине смрти ништа није променило: *...Како-тако Лењин је преминуо, умро је... Пучини... и први дирижабл је лагано прешао океан и много се писало о Куеу, Тутанкамону...* (49), допушта прецизнију реконструкцију времена радње. Лењин је умро 21. јануара 1924. а Пучини 29. новембра 1924. Јаша Чернишевски се убио пре, што значи да је била 1923. година или почетак 1924. По речима Годунов-Чердинцева, прошло је две године од тог трагичног догађаја, његово писаније о Јаши, дакле, пада у годину 1925. или у јануар 1926. Набоков је *Дар* писао од 1935. до '37. Тако добијамо деценијски хронолошки дијапазон оквирне фабуле од отприлике '25. до отприлике '37, што није утисак када се књига чита. Напротив, утисак је да време стоји. Само 1. април са уграђеним стиховима и са сажетком о младом самоубици Јаши Чернишевском стаје на првих 50 страна. Успорени ритам у роману постигнут је: 1) развлачењем времена, тзв. временским паузама (примери су бројни: јутро код Шчоголјевих, посета кружоку код Александре Јаковљевич, развучено време кад хапсе Чернишевског); 2) неосетним, духовитим елипсама (кад Фјодор излази из језера за месец дана); 3) рефлексивношћу и поетичношћу; такође, утисак успорености стварају и 4) призори изохроније (разговор са Кончајевим, Бушом, Васиљевим, Шчоголјевим, Зином).

---

[6] Временска вертикала тиче се *гласа* и *лица* и наративних статуса, а временска хоризонтала тиче се *редоследа*, *ритма* и *учесталости* (Женетови термини).

[7] Набоков нерадо смешта своје јунаке у детронизујући Дан будала: 1. априла почиње шестодневна радња оквирне приче у *Машењки*; зачет је Герман Карлович, јунак *Очајања*, који управо 1. априла завршава своју гнусну и оригиналну исповест (20. марта или, по новом календару, 1. априла родио се Гоголь, исти дан почиње Пушкинов роман *На Кавкаских водах*, завршава се Џојсов последњи део романа *Портрет уметника*, Тургењевљев монолог у *Записима сувишног човека* итд.)

[8] Запажање J. Aisendebrga на LISTER форуму (www.lister.ucsb.edu) посвећеном Набокову.

Обухваћени су догађаји из времена детињства с почетка 20. века па до 1916. (описани у Фјодоровим *Стиховима* и коментарима на *Стихове*), ~1923. (Јашина смрт) и ~1925. (време писања о Јаши, књижевна емиграција, приватни часови), ~1926. (време мајчине посете, књижевно вече, писање очеве биографије), ~1927. (виђање са Зином, писање Биографије Чернишевског), све до 1937. (време писања *Дара*). Свему треба додати и две временске траке: друга половина 19. века, када је живео Годуновљев књижевни (и историјски) лик Николај Чернишевски, и крај 19. и почетак 20. века када је живео Константин Кирилович, Фјодоров отац, чији је прототип Набоковљев отац Владимир Димитријевич.

Трострука формула времена: неповратност, неостварљивост, неизбежност[9]

4. Минуло, аналепсе разне дужине и згуснутости

Збирка песама главног јунака иницира почетак временске регресије (од 12. до 30. стране). Чердинцев конзумира свој таленат из времена прве младости и пред читаоца износи флешбекове упаковане у суптилну и нежну поетску слику, као и призоре минулог времена који нису нашли места у збирци. Опсесивно носталгичан за својим племићким рајем, приповедач даје класичан увод о самом себи: *крајње осетљив дечак*, родио се 12. јула 1900. године на породичном имању Љешино[10] ...Пре поласка у школу ишчитао је велик број књига из очеве библиотеке... Прича о оцу се логично надовезује на сећања из раног детињства. *Дар* тако поприма одлике билдунгсромана: уметник је прво дете, потом дечкић који испраћа оца на научна путовања, на крају он је млад човек у избеглиштву.[11] О фигури која доминира временом детињства, о оцу и његовим баснословним путовањима, колекцијама, музеју, млади аутор проговориће другачијим, *снажним речима*. Тако је из временске удољице детињства запаљен фитиљ који ће 60 страница касније имплодирати у мноштво слика. Баш као што је у дом Годунов-Чердинцева долазио сајџија да навија часовнике, маестро Набоков навија наративне сатове својих великих тема. Од 1. априла с почетка романа до краја епизоде о оцу прошло је две године.[12] Тежак живот избеглице, понижавајући амбијент у којем се затекао, уметник је испунио радом и временом, поново нађеним у прошлости.

---

[9] Годунов-Чердинцев о Пушкину: *Трострука формула човечијег битисања: неповратност, неостварљивост, неизбежност – била му је добро знана...* (93).

[10] Истог датума кад и Чернишевски, што је паралела са чињеницом да је Лењин рођен истог дана и месеца кад и Набоков.

[11] Недостаје само онај део одрастања који прати заљубљивање, али Набоков ће више пута одужити тај дуг успоменама.

[12] Приповедач сам прецизира ово време: *У прилог његовој газдарици ваља рећи да га је дуго и трпела – две године...* (*Дар*, 132).

Време детињства (*Детињство је отишло у даљину, много већу и од северноруске...* 27) није приказано узрочно-последичним редом јер се утисци преплићу као што се већ дешава у пробирљивом сећању. Збирчица је објављена 1916. године, обухватила је животно време детињства и дечаштва главног јунака. Прошло је седам година како је он отишао из Петрограда. Уместо дивних привиђења, остала је лепеза шарених разгледница. Песник-писац жали што већ с напором прикупља делове прошлости, заборављајући међусобне односе и везу предмета. Ходајући преко трга и пројектујући време своје ране младости, он улази у алеју свог некадашњег дворишта. Окидач за временски прелаз је подробно описана фотографија коју је сину донела на поклон Јелисавета Павловна, Фјодорова мајка. Приповедач се присећа оца који се вратио са Тибета с новом врстом лептира. Филм прошлости је богат детаљима, анегдотама, топосима природе, имања, очевог одсјаја на лицима свих. Завршава се мајчиним путем у Праг и Фјодоровим повратком у удобност читања.

Набоков посвећује велику пажњу временским оквирима. Након *тронедељног* растанка, мајка је допутовала *на две недеље*. Већ *девет година* она прича о томе како ће њен муж, Фјодоров отац, изненада банути на врата *лупајући ногом о праг* (82). Носталгичари мајка и син, безгласно сањарећи, обилазе место прошлости – имање Љешино, ходају по њему у мислима као две сабласти, а кад проговоре, схвате да су се задесили у истом шумарку. Мнемо-техника у њиховој игри памћења, служи једној сврси: *да се оживи време када је на овом свету био покојни Константин Кирилович* (Forster 1989: 89). Мнемонички детаљ и у времену оживљени простор јесу иста она топографска замена за осећање среће које је постојало некад. Фјодор мајку одводи до некадашњег заједничког стана (место прошлости), у биоскоп и код Александре Јаковљевне (место посвећено прошлости).

Било ко може стварати будућност, али је само мудар човек у стању да ствара прошлост, каже Набоков у роману *У знаку незаконито рођених* (20). Време је благо које лежи закопано у нишама заборављене прошлости, сматрао је баш као и Пруст. *Дар* говори о том поново нађеном благу. За повратак у амбијент минулог доба Набоков се служи евоцирањем бројних просторних детаља.[13]

5. Садство, интензивна перцепција

Годунов-Чердинцев, баш као и *временски философ* Ван Вин у *Ади*, закључује да је све некаква садашњост *која се као сјај налази изван нашег слепила*. На почетку романа испред своје зграде угледао је раднике како истоварују *паралелопипед белог заслепљујућег неба, орман с огле-*

[13] Технику стереоскопије Набоков доводи до савршенства тек у свом позном америчком роману *Ада или страст*.

далима, преко којег је, као преко екрана, прешао беспрекорно светли одраз грана... (9). Дрво које се огледнуло је липа, троп чија је функција да релативизује стварност.[14] Одраз неба на огледалима је исти онај азур с почетка *Бледе ватре* о који се разбила свилорепа. Стварност је тек промицање слика у огледалу ума, драгоцена, непостојана знаковита ситница, а садашњост илузија, фалсификат нечег недокучивог, крхка граница светова на којој се будућност претаче у прошлост.

Када је као мали имао необичан случај јасновиђења, продор Фјодорове свести није се тицао времена већ простора, јер дечак није заронио у прошлост нити у будућност. Тек што је преболео тешке упале плућа, лежећи и кревету отворених очију, замислио је мајку која на санкама одлази да му купи велику *Фаберову* оловку. Визија траје све док му нису принели шољу бујона: *Изненада се отвориште врата, уђе мајка смешећи се и држећи дуги замотуљак као томахавк...* (25). По признању аутора, напад јасновиђења се никад више није поновио.

6. Будуће време, парадокс будућих успомена, пролепсе

У *Дару* јунак осећа своје будуће романе у виду неодређене тежине и заноса.[15] О томе у књизи више пута говори. Кад је исцедио и задњу кап сласти из своје збирке, дрског и наивног самопоуздања пита се *да ли ће се свет до своје последње, најмрачније зиме (као Ронсарова старица) сећати њега*. На крају разговора са Кончајевим (ни сусрет ни разговор нису се десили)[16] двојица протагониста замишљају како на њих гледа особа из будућности (било који Набоковљев читалац): *Покушајте да осетите тај тући, будући, ретроспективни дрхтај. Све длачице на души се накостреше...* (320). *Наше варљиво осећање времена, као нечег што расте, јесте последица наше пролазности, која је увек на нивоу садашњице, која подразумева његово стално уздизање између водене бездани прошлости и ваздушасте бездани будућности. Бити писање се на тај начин одређује за нас као вечита прерада будућности у прошлост – у ствари, привидан процес – само одраз материјалних метаморфоза које се одигравају у нама...* (320). *За мене је најбоље примамљиво мишљење да време не постоји, да је све некаква садашњица, која се као сјај налази изван нашег слепила...* (321). Приповедач инсталира вишеструку игру илузије. Он сањари о разговору који се није десио и замишља чи-

---

[14] Константин Муровник подсећа да фраза *lipovye dokumenty* на руском језику означава фалсификована документа и да се дрво липе код Набокова не призива случајно (Muravnik 2008: 77).

[15] Набоковјед Јурij Левинг је на LISTER форуму писао о пророковању у *Дару*.

[16] Механизам кривог трага Набоков је развио шире у роману *У знаку незаконито рођених*. Адам Круг води измишљени дијалог (пародију разговора) са Падуком, а потом и *реални*, могући разговор прилагођен хоризонту читаочевог очекивања.

таоца који још није читао дела која он сам још није написао.[17] На крају, сам Кончајев је највероватније његов двојник у времену.

Крај првог дана у наративу (уторак, 1. април) завршава се приповедачевом пројекцијом будућности: *Ишао је улицама, које су се одавно завукле у његово познанство, и не само то, рачунале су на његову љубав, чак су у његовој будућој успомени унапред купиле место поред Петербурга, оближњи гроб...* (52). Ехо будућих догађаја брује из судбинске прекогниције кад јунак каже: *Написаћу биографију Чернишевског или роман. То је страшно. Као да се сећам својих будућих дела...* (182).

Све док се нарација тиче главног протагонисте, нема информација које дотичу из будућности. Приповедач се држи садашњег времена јунака и води га кроз време ритмом наизменичних заустављања и скокова. Предосећања Фјодора Константиновича не спадају у пројаве или најаве јер нису описани догађаји пристигли из долазећег времена. Али, када приповедач говори о Јаши, о свом оцу или о Николају Чернишевском, дакле о особама чији су животи заокружени, фигуре пролепсе су уобичајена појава. То посебно важи за материјалисту Чернишевског. Описи његове младости мешају се са догађајима из прогонства и суморних сибирских година: (*Хајде да се још даље помакнемо, сад већ на робију...* 217). Док прича о томе како је његов јунак као наставник био симпатичан, расејан, чак омиљен, приповедач шифтира време унапред злобно примећујући да некадашњи питомци нису четрдесет година касније дошли на сахрану свог професора. У почетку Чердинцев коментарише сваки пролептички прескок у наративном времену (*Ми смо се свесно затрчали, вратимо се оном каскању...* 205), али метатекстуални коментари овог типа након увода изостају. Бројни пробљесци будућег времена у биографији руског канонског писца дају нарацији ону посебну драж која је карактеристична за цело Набоковљево дело.[18]

7. Оквирна прича плус четири уметнуте

Веза уметака и оквира је природна. Из оквира, који је метатекст о стратегијама писања, природно проистичу четири наративне целине. Прва и трећа епизода, *Стихови* и очева биографија, баве се приватношћу, сопственим животом, аристократском страном Русије; друга и четврта епизода, Јашино самоубиство и живот Николаја Чернишевског, другом, револуционарном и емигрантском Русијом. Оквирна прича обухвата оба аспекта: господство духа прве и сиромаштво изгона друге. Ове две сфере

---

[17] У приповеци *Водич по Берлину* наратор прича свом саговорнику како ће њих двојицу запамтити и сећати их се дечак-Немац који сваког дана обедује и гледа унутрашњост бара са посетитељима. Набоков је, тражећи тачку перспективе са које би могао да сагледа, разуме, обујми постојање, заузео панорамски видик на временској осматрачници.

[18] Игра са затамњењима и осветљавањима позиција у времену нарочито је присутна у његовом невеликом позном роману *Прозирност ствари*.

вредносно су супротстављене: детињство, породични круг, научни елитизам, приватни живот – позитиван пол; историјска дешавања, брутални изгон страдалника Чернишевског, патња руске емиграције после револуције, јавни домен – негативан пол. Фјодоров отац је на ободу историје, Чернишевски у епицентру, пошто га је пригрлио један од великих мешетара историје, Лењин.

Временске траке нарације су: детињство, дечаштво и берлински период главног јунака, Јашине године трагедије (хронолошки уклопљене у берлинску фазу живота Годунов-Чердинцева) и цео живот Николаја Чернишевског који за век претходи савременим догађајима. Биографија о оцу је временски сажетак од једног људског века са концентрацијом догађаја у другој половини тог века. Животни век Константина Кирилича наставља, унеколико га преклапајући, животни век Николаја Чернишевског.

Уметнуте приче, четири епизоде у надређеној оквирној причи, прогресивно расту: представљање књиге стихова траје осам страница (од 12. до 30.); сажетак Јашине биографије десет (од 38. до 48.); део који говори о Константину Константиновичу четрдесет страна (од 96. до 137.); док биографија Чернишевског, писца револуционара из друге половине 19. века, броји осамдесет страница (од 200. до 281.) Писац аутотематизује своје стварање – *Биографија* је плод његовог уметничког сазревања. Најсамосталнија, као текст унутар текста, она захвата дубље временске слојеве и књижевно-историјске процесе који ће до сржи прожети време потоње. Ни прича о песнику Јаши није у непосредној, личној, спрези са Годуновим, али произлази из његовог друштвеног окружења. Породична трагедија Чернишевских у роману структурално кореспондира трагедији њиховог презимењака. Очева путовања и стихови о изгубљеним данима детињства припадају личном и интимном времену главног јунака. Фјодор у овај део текста уноси ексцерпте из енциклопедије, природњачке описе о птицама, ларвама, *генитаалним армаатурама* инсеката, мирисима и гласовима лептирова. Отац је одлазио караванима. Преживљавао је стихије, урагане, нападе Тангута, фатаморгане, лета на Тјеншану, пут по пустињи Гоби, пролеће на планинама Наншана. Дечак је чезнуо за далеким деловима света које је обилазио његов отац. Попут двојника, корачао је за великим путником.

8. Напон времена

У роману се запажа наративна временска шема обрнуте сразмере фабуларног и субјективног времена. Што је мање фабуларног времена, то је више субјективног, лирског и есејистичког, више је рефлексија, пробљесака сећања, свесног евоцирања успомена и креирања прошлости. Наноси измешаних временских вектора међусобно се преливају: 1) поетско-импресионистичко; 2) време присећања и понирања у прошлост;

3) рефлексивно и есејистичко. Доминира субјективно време, којим се саопштавају емоције и мисли, прошла искуства, прижељкивања. Јунак преобраћа опажено и на друге начине доживљено у свој унутрашњи песнички глас. На прозну хоризонталну линију малих догађаја из берлинске свакодневице настављају се вертикале успламтеле поезије. Вредносно неважно померање у време-простору само је палтформа за улазак у субјективно време сећања и сањарења. Тако је, на пример, трамвај случајно изабрани времеплов који одводи јунака на некадашње имање. Поетски детаљи који попут узастопних амблема творе нарацију јесу паузе у времену фабуле и што их је више, то је веће улегнуће у време-простору приче.

Одлазак у Груневалд делује хронолошком целином (поподнева и јутра) као низ малих повезаних доживљаја, али само једна поетска реченица растегнула је фабулу као ластиш на месец дана: *Дуго је ливао, пола сата, пет сати, читав дан, недељу, можда две. Најзад, двадесет осмог јуна, око три сата после подне, изашао је на другу обалу...* (315).

Лирски описи (паузе у приповедном тексту) попуњавају време свакодневне колотечине, навелико обрисано елипсама. Елипса после 1. априла прогутала је пролеће. Лето је пролетело брзином од неколико реченица. Тек је други темпорални низ (мајчин долазак за Божић 25. децембра 1925. и две недеље које јунак проводи са њом) веће приповедне густине. Све Набоковљеве јунаке, чак и оне из почетне фазе писања, одликује висок степен проточности филтера свести (спољашњег – побуђивачког, и унутрашњег, густо доживљајног).

Основу трећег дела романа чини љубавна прича младог уметника и Зине Мерц, ћерке Фјодорове нове станодавке. Терет успомена све је лакши. Све је мање празног времена изгона које треба прескочити елипсама и настанити успоменама. Наратор износи мале догађаје који обликују његову стварност: враћа се газдарица, надахнуће се топи, Зина долази на паузу за ручак, Шчоголљев бистри светску политику, стиже ученик на часове. Све ово је једно јутро код Шчоголљевих. Понавља се иста временска шема из првог дела књиге са развученим временом једног преподнева.

Опис догађаја који су претходили објављивању књиге о Чернишевском убрзали су темпо романа. *Месец дана касније, у понедељак, чисто преписан, рукопис је однет Васиљеву.* У среду га је Васиљев одбио као пашквилу против светлих традиција руског 19. века. Појављује се издавач који је *обећао да ће књигу штампати пре Ускрса, тј. за месец дана...* (198). Тај месец чекања прогутала је, као пред велику тајну рођења – тама непостојања, тама елипсе.[19]

Од свих Набоковљевих романа у *Дару* је највише временскости, не само због обима дела, већ и због отвореног лирског тона приповедача и његовог штићеника, због пауза на сваком кораку који начини Годунов-Чердинцев и ликови које он посматра.

---

[19] Набоковљев роман је објављен без дела о Чернишевском и нису га пратили догађаји које је предвидео Годунов-Чердинцев.

9. Шифра: пет

Постоји само број један, љубав је највећи тумач те једности, написао је у *Дару* његов дубоко религиозан писац. Употреба бројева се код Набокова граничи са нумеролошком магијом. Сваки наведени минут озбиљно је изабран пре него што је унет у текст. Бојд је запазио да се у *Дару*, поред броја поглавља којих има пет, више пута појавио низ од пет целина, од пет мотива (кад главни лик једе пирошке, кад Зина набраја своје разлоге због чега неће да има контакт са подстанаром у свом стану, кад Кончајев наводи слабости Годуновљевог рада). Оквир и четири уметка такође творе петочлану структуру.

Леона Токер, која се бавила структурама Набоковљевих романа, описује *Дар* као спиралу. *Спирала оцеловљује тензију између бескраја и незавршености, и тежњу за бескрајном свешћу* (Токер 1989: 83).

10. Судбина – лик из екстрадијегетичке сенке

Основа романсиране, иронично интониране биографије о националном руском херојy чини *колонада датума* коју је Годунов-Чердинцев уредно реконструисао. Судбина која сортира ту *картотеку датума* највише занима Набокова, она има завршну реч и догађајима даје посебну орнаментику. Управо Она осветила се Чернишевском иако га је Владимир Набоков постхумно докусурио. Са нарочитим задовољством Годунов се бави њеном одмаздом над животом Чернишевског који, с једне стране, проповеда разборитост, трезвеност, а с друге, привлачи клипане, лудаке, безумнике (*лукаве слике потрима ова одмазда*, 205). Свака метода коју је Чернишевски примењивао, одмах би му се осветила; материјалистичка метода тицала се увек само односа између предмета, а не самог предмета. Дијалектички материјалиста, тврдоглаве и мишићаве мисли, књижевни подражавалац (*политичка књижевност је највећа књижевност*) у својим философским расправа стално се позивао на дрво; шуме Сибира у које је допао, међутим, стихијска су митолошка казна за његов грех према истини. Форма прстена коју је Годунов-Чердинцев направио стављањем краја сонета на почетак биографије, тј. почетка сонета на крај, симулира опсесивну тему руског револуционара – *perpetuum mobile*. Вредносно гледиште је настало са позиција будућности, из перспективе завршеног живота прогнаниковог и догађаја које је он проузрочио.

На крају романа љубавна прича и игра судбине своде рачун. Шчогољеви се селе у Копенхаген. Зина остаје сама. Фјодор, ишчекујући заједнички живот са Зином (*терет и претњу среће*), реконструише *прст судбине* који се још пре три године латио тога да их споји. Тема оца такође је заокружена. Тај дуго ишчекивани, мистериозни светски путник, коначно се појављује. Океан топлине у пределу груди плави јунака док се буди окупан сузама.

Инвентивно сложена структура префињено уклопљених временских плоха, *Дар* је опроштајно уздарје отаџбини, достојно великана.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Блюмбаум, А. „Маргиналия к *Дару*: Прокурор Щеголев.“ *NOJ / НОЖ: Nabokov Online Journal,* Vol. II / 2008.

Бојм, С. „Будућност носталгије.” Геопоетика: Београд, 2005.

Dolinin, A. „The Gift.“ *The Garland Companion to Vladimir Nabokov.* New York: Garland, 1995: 135–169.

Едмистон, В. Ф. „Фокализација и приповедач у првом лицу: једна ревизија теорије.“ Београд: *Реч, часопис за књижевност и културу* 8, 1995.

Епштејн, М. „Опраштање с предметима или набоковско код Набокова.“ *Нови Видици*. Београд: Досије, 1991: 87.

Forster, J. B. „Nabokov before Proust: The Paradox of Anticipatory Memory.“ *The Slavic and East European Journal* Vol. 33/1 (1989): 78–94. (www.jstor.org/stable/308385) [19. 6. 2009].

Grišakova, M. *The Models of Space, Time and Vision in Vladimir Nabokov's Fiction: Narrative Strategies and Cultural Frames.* Tartu: Tartu UP (Tartu Semiotics Library, 5), 2006.

Јерофејев, В. „Руски метароман Владимира Набокова.“ *Нови Видици*. Београд: Досије, 1991: 11.

Карлински, С. (приређивач критичког издања) „Писма Набоков – Вилсон 1940–1971.“ Подгорица: ЦИД, 2005.

Левинг, Ю. „Владимир Набоков и Саша Черный.“ *Старое литературное обозрение* № 1(277) (2001) (http://magazines.russ.ru/slo/2001/1/lev.html) [12. 9. 2009]

Маликова, М. „Дар и успех Набокова.“ *Империя Н: Набоков и наследники*. Москва: Новое литературное обозрение, 2006: 23–37.

Маслов, Б. „Традиции литературного дилетантизма и эстетическая идеология романа *Дар*.“ *Империя Н: Набоков и наследники*, 2006: 37–74.

Medarić, M. „Od Mašenjke do Lolite.“ Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske, 1989.

Mello, J. „Time Before ad Time After in Nabokov's Novels.“ *The Nabokovian* 55. Lawrence: University of Kansas Press, 2005.

Monroe, W. „The Sequestered Imagination: Nabokov versus Materialists.“ *Philological Quarterly* No. 70/ 3 (1991): 379–94.

MINAO, M. „In search of a mailbox – letters in *The Gift*.“ *NOJ / NOŽ: Nabokov Online Journal* Vol. I, 2007.

Muravnik, K. „Choosing the hero: Nabokov's short story 'Recruiting' as an introduction to his aesthetics.“ *Russian Literature* LXIV (2008): 62–84.

Муравјов, В. „Овладање временом.“ Београд: Бримо Логос, 2005.

Набоков, В. „Дар.” (Превод: Лидија Суботин) Вршац: КОВ, 1994.

Носик, Б. „Свет и дар Владимира Набокова.“ Москва: *Библиотека Алехандриа*, 1995. (превод делова књиге: Зорислав Паунковић). [12. 3. 2007].

Сконечная, О. „'Я' и 'Он': о присутствии Марселя Пруста в русской прозе Набокова.“ *Старое литературное обозрение* № 1(277) (2001). (http://magazines.russ.ru/slo/2001/1/skon.html) [12. 9. 2009].

Тамми, П. „Поэтика даты у Набокова.“ / Пер. с англ. М. Маликовой. *Старое литературное обозрение* № 1(277) (2001) (www.magazines.russ.ru/slo/2001/1/tamm.html) [12. 9. 2009].

Тарковски, А. „Вајање у времену.“ Београд: Уметничка дружина *Аноним*, 1999.

Toker, L. „Ganin in Mary-Land: A Retrospect on Nabokov's First Novel.“ *Canadian-American Slavic Studies* № 19 (1985): 306–313.

Toker, L. „Nabokov: The Mistery of Literary Structures.“ New York: Cornell University Press, 1989.

Успенски, Б. „Поетика композиције / Семиотика иконе.“ Београд: Нолит, 1979.

Урбан, Т. „Набоков в Берлине.“ / Пер. с нем. С. В. Рожновского. Москва: Аграф, 2004.
Женет, Ж. Перспектива и фокализација.“ Београд: *Реч, часопис за књижевност и културу* 8, 1995.
Женет, Ж. „Фигуре V.“ Нови Сад: Светови, 2002.

Ljiljana M. Ćuk

PORTRAIT OF THE SOUL AND TIME: TEMPORAL FIGURES IN NABOKOV'S *THE GIFT*

Summary

This paper describes narrative time, the pace of narration, the frequency of events that make up the action, but also the terraces of imagination, their distribution, intersections and interweavings. In *The Gift*, the artist approaches time from different points, dealing with different times, including historical times when he has not yet been born. By reconstructing the time figures, the unity of code and sense in the novel can be determined. The underlying story embraces the embedded parts which occupy more and more time. The last (Chernyshevski's biography) is a result of the increasing artistic maturity of the character, with the previous ones only leading up to it. The objective time described, in which the main character is immersed, is increasingly relieved from the burden of his memories. Love comes to the artist along with his fulfilment through writing. Narrative time (together with the lifetime of Nikolai Chernyshevski) spans across more than a century.

Key words: narrative time, the pace of narration, the frequency of events, the time figures

UDC 821.163.6-2.09

Mateja Pezdirc Bartol
Filozofska fakulteta Ljubljana

SIMBOLNE RAZSEŽNOSTI MOTIVA HRANE V TREH SLOVENSKIH DRAMAH

Hrana ima poleg funkcije zadovoljevanja primarnih človekovih potreb v vsaki družbi in kulturi tudi številne simbolne pomene: gladovna stavka je znak političnega protesta, post očiščenja, tolaženje s hrano je znak čustvene stiske ... Če je bil za pretekla obdobja značilen človekov strah pred lakoto, je za sodobnega strah pred požrešnostjo. Motiv hrane je prisoten v številnih oblikah umetnosti, v prispevku pa natančneje analiziram različne pomene hrane/hranjenja/žretja v treh slovenskih dramskih besedilih, to so *Dogodek v mestu Gogi* Slavka Gruma, *Ljudožerci* Gregorja Strniše in *Žrelo* Žanine Mirčevske.

Ključne besede: sodobna slovenska književnost, motiv hrane, slovenska dramatika, Slavko Grum, Gregor Strniša, Žanina Mirčevska

Uvod. Če je bil za pretekla obdobja značilen človekov strah pred lakoto, je za sodobnega strah pred požrešnostjo. "Privlačnost nezmernosti, ki seji ne moremo upirati in ki jo je tisočletna zgodovina lakote vtisnila v naša telesa in v naš duh, nas je zdaj, ko je izobilje nekaj vsakdanjega, začela skrbeti." (Montanari 1993: 223). Ker je bilo za pretekla obdobja značilno pomanjkanje hrane, je predstavljal telesni ideal človek obilnejših mer, saj je tako že na zunaj kazal znake premožnosti in s tem izobilja. Danes je stanje drugačno, hrane je vsaj v zahodnem svetu dovolj, prehrambena industrija pa je postala del potrošniške industrije, ki posamezniku vsak hip sugerira, kaj vse novega mora še poskusiti, da bo njegovo zadovoljstvo popolno. Hrana je tako postala pojem, ki se povezuje z zdravjem, privlačnostjo, samozavestjo, uspešnostjo, pa tudi samodisciplino in nadzorom. Posledično je družba in kultura prevrednotila tudi telesne ideale, ti so v vsakem obdobju odklon od standardov povprečja, zato jih lahko danes dosežejo le tisti, ki svoje neubogljivo telo, podvrženo užitkom in pregreham, oblikujejo v skladu z normami vitkosti. Med realnim in želenim telesom vlada stalna napetost in nezadovoljstvo, ki je najpogosteje povezano z družbeno in kulturno pogojenimi normami, ki izločijo vse drugačne, prav odklon od norme pa vodi k stigmatizaciji (Južnič 1998: 28). Medijska sporočila tako danes posameznika načrtno silijo v nezadovoljstvo, saj je nezadovoljni posameznik osnova kapitalističnega trga, hrana pa del potrošniške družbe.

Hrana je nujna za človekov obstoj, saj telesu dovaja energijo, ki jo telo potrebuje za normalno delovanje, hkrati pa ima poleg funkcije zadovoljevanja primarnih človekovih potreb v vsaki družbi in kulturi tudi številne druge vloge in pomene. Stane Južnič (1998: 207) razdeli konzumacijo hrane v naslednje skupine: biološka raven ohranja življenje, hedonistična proizvaja užitek, emocionalna zadovoljuje čustvene potrebe, simboličen pomen hrane in pijače je povezan s kulturo, zlasti njenimi religioznimi obredji, hrana ima tudi magično moč odganjanja duhov, njena magična moč pa je pogosto povezana tudi z njeno zdravilnostjo.

Hrana, zlasti njen vonj in okus, pa tudi barva in oblika, način priprave in serviranja, proizvaja v človeku številna občutja (največkrat ugodja) in prebuja različne spomine (spomnimo se na svetovno znane Proustove magdalenice, pa na Cankarjevo skodelico kave ali status telečje pečenke pri slovenskih realistih). Hranjenje je pomemben element druženja in ena ključnih sestavin prazničnih ritualov (npr. praznovanje božiča, velike noči, rojstnega dne ipd.). Prav zato je temeljno načelo v odnosu do hrane, ki ga zagovarjajo strokovnjaki različnih ved, zavzemanje za zmernost, za pravo mero in izogibanje pretiravanju. To pa je koncept, ki je znan že od starih Grkov dalje in je dobil svojo sistemsko upodobitev v tipologiji sedmih smrtnih grehov (jeza, lenoba, pohota, požrešnost, pohlep, zavist napuh)[1], ki vsi izhajajo iz neke človekove nezmernosti, najpogosteje nastale iz nerešenih notranjih konfliktov. Smrtni greh je razumljen kot značajska lastnost človeka, ki začne rešitev iz svojih notranjih stisk sistematično iskati v dejanjih, ki rušijo medčloveško solidarnost in boleče prizadevajo soljudi (Ihan 2000: 214). Alojz Ihan, slovenski pesnik, po poklicu zdravnik, poudarja, da so smrtni grehi tudi danes prisotni povsod okoli nas, le da jih poimenujemo z drugačnimi, bolj kliničnimi izrazi, kot so nevroze, odvisnosti, duhovne krize in osebnostni porazi, s tem pa lahko tudi požrešnost razumemo kot obliko motnje, in sicer zasvojenost s hrano, za katero je značilno, da je ravnovesje med tem, kako razum in čustva vplivajo na obnašanje človeka, porušeno (Ihan 2000: 216, 241). Danes poznamo številne bolezni, ki izhajajo iz nepravilnega odnosa do hrane, kot so bulimija, anoreksija, kopulativno prenajedanje, pretirano hujsanje ipd., in ki potrjujejo dejstvo, daje možno s hrano tudi manipulirati. Hrana ima v življenjuposameznika marsikdaj vlogo nagrade in kazni, je sredstvo ljubezni,

[1] Sedem smrtnih grehov je še danes produktivno izhodišče za številne oblike umetnosti, praktično vsak filmski ljubitelj pozna kultno delo *Sedem* režiserja Davida Fincherja iz leta 1995. V slovenskem prostoru omenimo raziskovalni projekt Via negativa, ki ga vodi Bojan Jablanovec, čigar cilj je znotraj gledališča raziskati vseh sedem smrtnih grehov, ustavimo se pri požrešnosti. Sedem igralcev je raziskovalo odnos do požrešnosti v predstavi, v kateri kot ključen scenski element, pa tudi simbol in metafora nastopi hrana, ki jo uporablja igralec: npr. igralec v nastopu zdrobi čips, kečap in kokakolo v gnusno brozgo in vanjo sunkovito potiska glavo, s čimer namiguje na junk food; igralec si obraz oblepi s kraškim zašinkom, daje videti kot odrt iz kože; igralka v nenavadnem ritualu čisti ribe ipd., z uporabo različne hrane pa v avditoriju zdramijo gledalčeve vonjalno-okuševalne čute, ki so znotraj gledališča redko stimulirani, s tem pa odpirajo gledalcu nove možnosti identifikacije in komunikacije znotraj gledališkega medija (Puncer: 2004: 104).

pa tudi podkupovanja, izsiljevanja, podrejanja, nadzorovanja in tolažbe. Kljub obilici hrane je za mnoge sodobni čas, čas odrekanja iz razlogov skrbi za zdravje ter zunanji videz, omenimo pa še odrekanje hrani iz religioznih razlogov, npr. post, ki je v krščanski tradiciji razumljen kot sredstvo očiščenja in hkrati premagovanje potreb telesa, ter odrekanje hrani iz političnih namenov, tako lahko razumemo gladovno stavko kot poslednjo možnost človeka, da opozori na svoje nezadovoljstvo z določeno družbeno ureditvijo.[2]

V slovenski literaturi bi lahko opazovali vlogo in pomen hrane skozi vse zgoraj naštete vidike, kar pa bi presegalo dolžino pričujočega prispevka. Zato sem se odločila, da se osredotočim na literarna dela, v katerih hrana in hranjenje dosežeta skrajno pomensko točko. Analizirala bom tri reprezentativna dramska besedila iz treh različnih obdobij, in sicer *Dogodek v mestu Gogi* (1930) Slavka Gruma, *Ljudožerce* (1972) Gregorja Strniše in *Žrelo* (2007) Žanine Mirčevske. Vsa tri besedila povezuje beseda žretje, ki se pri dveh pojavi že kot besedotvorna podstava naslova. V izbranih dramskih besedilih s pomočjo hrane/hranjenja/žretja avtorji izpovedujejo svoj kritični pogled, v prvem primeru na osebni, intimni ravni medčloveških odnosov in zasvojenosti z drugim, v drugih dveh primerih pa je kritičen odnos usmerjen na podobo družbe in njenih vrednot, pri čemer je vsako podpoglavje naslovljeno s ključnim citatom iz obravnavanega dramskega besedila.

"Ti – ti – ne ješ! Ne uživaš hrane, namenoma gladuješ, da bi umrla!"

Dogodek v mestu Gogi (obj. 1930, upr. 1931)[3] velja za eno najvidnejših slovenskih dramskih besedil (če ne celo osrednje), ki tudi danes deluje sveže, aktualno in inovativno v svoji tematiki, dramski tehniki in številnih možnostih scenskih postavitev. Dramska groteska je zgrajena iz mozaika zgodb, izsekov iz življenja prebivalcev Goge, za katere je značilno, da so to osebe z nevrotičnimi ali histeričnimi simptomi, skozi dogajanje se razkrivajo njihove življenjske travme, osebe so neizživete in psihično deformirane, kar je posledica ljubezenskih hrepenenj, osamljenosti, potlačenih erotičnih želja kot tudi spolne zavrtosti oziroma odpora do telesne ljubezni in seksualne poškodovanosti. Po drugi strani pa jih utesnjuje in sprevrača v karikature tudi samo okolje: mesto s svojo zatohlostjo, tesnobnostjo in pasivnostjo. Ničesar ne morejo spremeniti: so kot lutke ali živi mrtveci. Prav zato vsi čakajo na dogo-

---

[2] Gladovno stavko in s tem izstradanje lastnega telesa kot poslednje sredstvo političnega protesta je lepo prikazal britanski režiser Steve McQueen v filmu *Lakota* (2008), ki govori o zaporu Maze na Severnem Irskem leta 1981. Glavni junak je za svojo idejo, to je opozoriti na grozljive razmere v zaporu in ureditev političnega statusa republikanskih zapornikov, pripravljen žrtvovati sebe in iti do konca, torej umreti.

[3] Slavko Grum (1901-1949) je na Dunaju študirat medicino, kjer seje seznanil z velemestnim ozračjem, spoznaval moderno psihoanalizo (Freud) in intenzivno obiskoval gledališče, nato pa služboval po bolnišnicah v Ljubljani in končal kot zdravnik splošne prakse v Zagorju. Napisal je številne ekspresionistične črtice, enodejanko *Upornik* ter drami s simbolistično dramsko tehniko *Trudni zastori* in *Pierrot in Pierrette,* njegovo osrednje delo pa je *Dogodek* v *mestu Gogi,* za katerega je avtor prejel drugo nagrado za dramatiko na natečaju ministrstva za prosveto v Beogradu. Delo za časa svojega nastanka ni bilo sprejeto s kakšnim posebnim navdušenjem, danes pa velja za eno ključnih del slovenske dramatike.

dek, ki bi prevetril ozračje in sprostil nakopičeno energijo ter jih na neki način odrešil. Za literarno zgodovino je bila od nekdaj najbolj zanimiva osrednja, Hanina zgodba, ki jo zaznamuje mladostno posilstvo, psihična odvisnost od posiljevalca ter njena vrnitev in možnost rešitve, ki pa se izkaže zgolj kot privid. Naše razpravljanje pa se bo osredotočilo na zgodbo, ki na prvi pogled ostaja v ozadju, za katero pa bi lahko zapisali, da sodi med najbolj grozljive oblike prisilnega človeškega sobivanja, v mislih imamo namreč odnos med Afro in Mirno ženo.

Njun odnos je zaznamovalo dejstvo, da sta ljubili istega moškega. Mirna žena je ob rojstvu zavrgla svojega sina, Afra ga je našla in rešila smrti, a mu je kot posledica mraza zrasla grba. Mirna žena ji je morala obljubiti, da ji nikoli ne bo ubežala in za kazen mora živeti brez sina, v nasprotnem primeru bi mu Afra povedala razloge za nastanek njegove grbe. Afra tako nad Mirno ženo izvaja stalen nadzor, saj jo straži že dvaintrideset let. Gre za osebo, ki je v sebi neskončno žalostna, ob spoznanju, da je ni nihče ljubil, zato Afra svoj nerešeni notranji konflikt preoblikuje v bes in maščevanje, ki se navzven manifestira kot oblika bolestne zasvojenosti z nadzorom nad življenjem drugega. Ob misli, da bi ji Mirna žena lahko ubežala na oni svet, tako da bi nehala uživati hrano, se Afra odloči, da bo to preprečila. Izstradanje kot obliko samoizničenja dopolnjuje scenski element, in sicer "groteskno velika stenska ura, ki stoji."

> AFRA: /…/ J*e iztaknila nekje skorjo kruha, skoči takoj k ženi ter ji ga baše v usta:* Žri, žri!
>
> MIRNA ŽENA *pokorno golta; ko poje, jo milo prime za roko*: Afra, Afra, ali res ne boš mogla nikdar pozabiti?
>
> AFRA: Pozabiti? Kako morem pozabiti, da si mi vzela edinega človeka, ki meje imel rad! Ali veš, kaj se pravi živeti, da te nima nihče rad, da nimaš prav ničesar, česar bi se veselila? Nekaj človek mora imeti, karkoli, kako malenkost, toda kar tako – ne, ne, nikdar ne pozabim.
>
> MIRNA ŽENA: Pri Bogu te rotim, pusti, da se razodenem Teobaldu, pusti, da sem mu mati, ne povej mu, da sem kriva njegovega hrbta. V zameno ti dam njega, prepustim ti umrlega, za vedno se mu odrečem, toda pusti, da božam sina! (Grum 1976: 212-213)

Manipulacija s hrano je vidna na dveh ravneh. Odrekanje hrani se Mirni ženi pokaže kot poslednja možnost končanja psihične in čustvene muke, izstradanje pomeni obliko pobega v smrt, ki pa ni razumljena kot samomor in zato ne krši Afrine zapovedi po vztrajanju v življenju brez sina. Po drugi strani pa Afra hrano uporablja kot sredstvo ohranjanja pri življenju, zato jo posiljuje s hrano, ji hrano na silo tlači v usta, saj ne sme umreti, ker jo potrebuje živo, da lahko osmisli svoje življenje, saj jo posredno krivi za lasten življenjski poraz, da je ni nihče ljubil.

> AFRA *skoči k uri in jo z velikim truščem navije*: Potem stoprav moraš živeti, potem te stoprav ne izpustim! Haha! Jutri ti prinesem živeža sama, do zadnjega grižljaja bom stala pri tebi – haha – to bo pojedina! (GRUM 1976: 213)

Slavko Grum je z izjemno ekonomičnimi sredstvi prikazal skrajno obliko psihičnih in čustvenih muk, kijih v človeku lahko povzroči pomanjkanje ljubezni, potreba po drugem, po bližini. Ker ura zopet tiktaka, se muke nadaljujejo, ujetništvo traja,vse ostaja odprto in brez konca.

"O fantu, ki je jedel fanta." Gregor Strniša v *Ljudožercih* (obj. 1972, upr. 1977)[4] zapiše: "Strah je hudičeva veriga, / pogum je ostri božji meč, / ki preseka vse okove. / Pogum, da upaš biti reven. / Pogum, da znaš ostati lačen. / Pogum, da se upreš nasilju. / Pogum, da upaš stati sam. / Stojiš pred bogato mizo Hudiča: / pogum, da zavrneš varljiva darila / in ne prodaš nesmrtne duše / mogočnosti tega sveta." (Strniša 1988: 199) Ljudožerci govorijo o konkretnem času in prostoru, in sicer se dogajajo ob koncu druge svetovne vojne v cerkvi Svetega križa, kamor se zateče skupina beguncev: kuhar Falac, mesar Pajot, njegova žena Matilda ter njune tri hčere, Marta, Marija in Majdalenka, prior pa jim v cerkvi ponudi zavetje. Hkrati pa besedilo prerašča te okvire in postaja slika groteskнega sveta, ki mu vlada zlo. Zlo ni le zunanje, ni le posledica vojne, temveč je prisotno v človeku samem, kajti, kot smo citirali ob začetku, človek nima poguma, da bi *zavrnil Hudičeva darila* in *je vse preveč od tega sveta*. Dramsko besedilo govori o ljudožercih, tistih, ki iz prehrambenih in drugih razlogov uživajo človeško telo – meso. Hkrati pa ljudožerstvo Strniši predstavlja osrednjo točko, okoli katere oblikuje svoja razmišljanja o etičnih in moralnih vrednotah, o civilizacijskih normah, odnosu do družbe in oblasti, ljudožerstvo pa preraste v metaforo za medsebojno žretje in uničenje.

Pajot in Falac, ki sta v uvodnih didaskalijah označena kot *dva grozovita klovna*, v cerkveni kripti organizirata mesarijo in kasneje še gostilno, ker pa mesa v kriznih vojnih časih ni več, prodajata človeško meso. "Ubijanje za prehrano oz. preživetje preraste v biznis." (Dominkuš 2002: 16). V njun posel so vključeni tudi ostali člani, hčerke npr. zapeljuje jofante in ko jih pripeljejo domov, jih mesarska mojstra razkosata, faširata, začinita in predelata v zrezke in druge mesne produkte. Strniša spaja grozljive podobe z obešenjaškim humorjem, sarkazmom in besednimi preigravanji. Tako Magdalenka reče svojemu izbrancu: "Požrla te bom, tako te imam rada!" (Strniša 1988: 195), pri čemer je glagol *požreti* rabljen v dobesednem pomenu; in "rada se poljubljam z dečkom, / če vem, da ne bo več nobene imel." (197) Ko pride v cerkev fantova mama in med drugim prosi za meso, ji ga Pajot izroči z besedami: "Gospa mati – meso je vaše." (202). In ko hčerka Marta sprašuje, kje je njena mama, Pajot odvrne: "Imaš mamo: / sredi trebuha." (259) Žrtve mesarskih mojstrov niso samo naključni izbranci, pobijanje se izvaja tudi znotraj

---

[4] Gregor Strniša (1930-1987) je študiral angleščino in nemščino in nato deloval kot svobodni književnik. Pisal je pesmi (zbirke *Mozaiki, Odisej, Zvezde, Želod, Škarje, Oko, Jajce* ...), mladinska dela in besedila za slovenske popevke. Njegov dramski opus obsega štiri drame: za prvo *Samorog* (1976) je prejel prvo nagrado za besedilo na Sterijinem pozorju v Novem Sadu, sledijo Žabe ali Prilika o ubogem in bogatem Lazarju (1969), *Ljudožerci* (1972) in *Driada* (1976). Leta 1986 je za življenjsko delo prejel Prešernovo nagrado.

njihove skupnosti, vsak, ki kaj sluti, se upira, noče sodelovati, je pokončan, tako tudi mama in hčere, Fajot in Pajac pa svojo večerjo pospremita z besedami "Najino punčko večerjava. /.../ Jaz dobim srce, / imel sem jo rad. (284). Na koncu Pajac pokonča še pajdaša Falaca kot potencialnega možnega izdajalca.

Kanibalizem, uživanje mesa svoje vrste, torej človeškega, je v evropski zavesti razumljeno kot dejanje, značilno za primitivna ljudstva na daljnih otokih ali pa je snov pravljičnih mitov. Odgovor na vprašanje – ali pomeni torej kanibalizem v Evropi sredi 20. stoletja, pa čeprav v ekstremih vojnih razmerah, ko je v ospredju bolj za preživetje, znak razpada civilizacije, njenih vrednot in morale – Strniša oblikuje na več ravneh, pomensko kompleksno in odprto.

Strniša je izid *Ljudožercev* pospremil s Predgovorom, v katerem zapiše: "Po drugi strani pa obeh grozovitih klovnov nočem opravičevati niti z njunim poklicem niti z njunimi tu okrnjenimi in tam preostrimi čutili, pa tudi s surovim časom vojne ne: kot vsak od nas, se svobodno odločata in ravnata. Človek se na svetu, tudi v najhujših časih, sam odloča za dobro ali zlo." (1988: 181) To svoje prepričanje Strniša v dramskem besedilu ilustrira na več mestih, najbolj razvidno z zgodbo O fantu, ki je jedel fanta (6. prizor 2. dejanja). Gre za pripoved o dveh fantih, ki soju ustrelili in skupaj z drugimi trupli vrgli v jamo, vendar sta bila le ranjena in sta ostala živa. Zaradi lakote in izčrpanosti se prvi odloči, da bo jedel človeško meso trupel, drugi tega zaradi vesti ne zmore, zato srka sokove iz mahu in je lišaje. Prvi si nabere novih moči, spleza iz jame, a ga sovražnik spet ulovi in obesi. Drugi preživi in se vrne iz jame v svet "samo, da pove ljudem, / kako je fant pojedel fanta, / ker je na svetu globoka jama." (Strniša 1988: 242) Zunanja pobuda za nastanek te pesmi[5] so bili resnični dogodki, in sicer poboj domobrancev v Kočevskem Rogu, o teh dogodkih je Strniši pripovedoval Jože Snoj, dogodki, o katerih se je šušljalo, pa so se razpletli v "pripoved o človeku, ki se je čudežno rešil iz brezna, ker je v vsej neizmerljivi nečloveškosti ostal človek" (Snoj 1993: 167). Vendar pa v drami morala in vest dramskih oseb ne rešita pred nasilno smrtjo in ne obljubljata preživetja, prav zato je od moralnih zakonov v nas samih odvisno, kako se bomo odločili.

Drug vidik ljudožerstva je vezan širše na podobo družbe, kije po eni strani polna lepih besed o humanizmu, katerega jedro je človek, po drugi strani pa je ta dražba zmaterializirana in duhovno opustošena. Strniša v že omenjenem Predgovoru primerja povzpetnika po družbeni lestvici z ljudožercem: "Je med takim prosvetljenim plezalcem v bleščeči limuzini in nevednim kanibalom v mračnem grmu kakšna resnična razlika? /.../ kot oni, so tudi naš mesar, njegova najmlajša in naš kuhar preveč lačni boljšega življenja

[5] Strniša je v svoja dramska besedila vkomponiral tudi pesmi, gre za t. i. pesmi vložnice, ki imajo največkrat funkcijo komentarja, ilustracije dogajanja, ustvarjajo atmosfero, upočasnjujejo ritem dogajanja ipd. Pesmi iz njegovih dramskih besedil so bile zbrane in objavljene v posebni zbirki z naslovom *Rebrnih* (1976).

in pri ubiranju bližnjic k temu cilju niso nič izbirčni, ker pa Pajot ni tako omikan, kot so oni, pobija kar z roko in ne z rokavico." (1988: 197) Ali z besedami Tarasa Kermaunerja: "Moralni red visoko civiliziranih človeških dražb-kultur je le v tem, da je v njih ubijanje in žretje uzakonjeno, upravljeno, fiksirano kot zakon v sistem(u), ne pa privatno-barbarsko-samovoljno divje kot pri Pajotovcih-anarhistih." (2002: 39) Iz obeh citatov je jasno razvidno stališče, da je med uspešnim, družbeno priznanim povzpetnikom in barbarskim ljudožercem razlika zgolj v načinu, v sredstvu, eden uporablja rokavico, dragi roko, prvi ima zaslombo v pravnem redu, drugi si jo določa sam, a razlike v morali ni. Je torej zaužiti sočloveka hujši zločin kot ubiti ga? Major v dramskem besedilu pravi: "Ta čisti, mili novi vek: / ubijati zna – jesti ga je strah!" (Strniša 1988: 277)

Humanizem, ki govori o človekovi visoki stopnji duhovnega razvoja, medtem ko kultura in družba pristajata na različne oblike uničevanja, žretja, je lažen, saj "če človek ni absolutna vrednota, se ga da (po)jesti, je prav tako kot vse ostalo utilitarno sredstvo" (Kermauner 2002: 39), kar nam Strniša duhovito ilustrira z besednimi igrami v pogovora med Majorjem in Tenentejem: "Ta blaga zlagana renesansa, / ta humanizem našega časa: / človek človeka – / to dela Pajot! / človeku človeka – / da Pajot! / pri človeku s človekom – / postreže Pajot! / Imenitno sva sklanjala./ Humanizem in mesar se skladata. / Ne moreta eden brez drugega. / Drag iz dragega rasteta." (Strniša 1988: 277)

Na dan zmage, o kateri sicer ne zvemo nič določenega, je Pajot za svoja dejanja nagrajen, saj vsaka oblast in vsak politični sistem potrebujeta rablje, njegova nova služba pa bo naslednja: namesto ljudi bo v novem sistemu ubijal njihove misli, ideje in duše. Zmaga "pošastna moč, ki vse posesa vase, vse predela v svojo korist in užitek" (Poniž 2001: 296). Pajot pravi takole: "Kmalu bom spet jedel druge. / Na drag način. Jedel bom lučke. / Do zdaj sem klal in jedel človečke. / Zdaj bom ljudem ugašal svečke. / V vsaki glavi gori lučka." (Strniša 1988: 297)

Ljudožerci so zagotovo Strniševo pomensko najbolj nabito in neulovljivo dramsko delo, v katerem v umetelni kompoziciji, ki jo uokvirja število tri (trojnost prizorišča, tri dejanja, prvo obsega tri dneve, drugo tri večere, tretje tri noči) sopostavlja bizarno, sarkastično, grozljivo in na drugi strani poetično in filozofsko, na eni strani meso, na drugi zvezde. Strniša razgrne groteskno sliko sveta, ki mu vlada medsebojno žretje v najrazličnejših pojavnih oblikah: "Kar je, je. Je, daje. / Svetu vlada zakon lakote." (Strniša 1988: 265) A hkrati tudi prepričanje, da obstaja nekaj več, kar je onkraj človeka.

"To eat or not to eat" *Žrelo* (obj. 2007, upr. 2009) Žanine Mirčevske[6] je neposredni dedič in nadaljevalec tradicije *Ljudožercev*, saj tudi njeno bese-

[6] Žanina Mirčevska seje rodila leta 1967 v Skopju, kjer je diplomirala na Akademiji za dramsko umetnost, nato pa nadaljevala študij v Ljubljani. V gledališki prostor se vpisuje kot dramaturginja, avtorica strokovnih študij o dramatiki in kot dramatičarka z raznolikim opu-

dilo govori o pomanjkanju človeškega poguma, da upaš biti reven, znaš ostati lačen, se upreš nasilju, če se vrnemo k citatu iz *Ljudožercev*, saj so njene dramske osebe že zdavnaj prodale svoje nesmrtne duše in so globoko vpete v mogočnost tega sveta: stojijo pred bogato mizo Hudiča in hlastno grabijo vsa njegova varljiva darila. Za razliko od *Ljudožercev* jih ne zanima več, kaj je dobro in kaj slabo, temveč v *kateri luknji je skrito bogastvo sveta, kje so skriti recepti sreče, blaginje, lepote in uspeha*. Taras Kermauner je ob *Ljudožercih* zapisal misel, ki se v celoti realizira prav v *Žrelu*: "V semiotični tržni družbi vse bolj simulacijskega in intelektualnega kapitala je človek kot ubijavec in jedec neodstranljiv; naj se še tako prikriva pod zgolj virtualnimi znaki, samo dejstvo, da trži na – celo odprtem – trgu, nujno vodi v to, da trži s soljudmi, z vsem, kar je; sočlovek sodi med vse to. Če se postmoderni človek spreminja v znak, je sočlovek, ki trži znake – le tako lahko v postmoderni liberalni družbi komunicira – , obenem ljudožerec, saj trga in (po)uživa vse, kar ni on. Ker počne tako vsakdo, se vsi medsebojno použivajo. Promiskuiteta kot radikalen spolni užitek se strukturno nujno spreminja v pankanibalizem." (Kermauner 2002: 39) *Žrelo* nadaljuje zgodbo *Ljudožercev*, vendar v novem svetu, to je svet kapitalistične logike in medijskega spektakla, človek pa del reklamnih sporočil in logotipov, ko je potrošniški svet postal edini možni svet in ni ničesar onkraj.

Mirčevska glavno osebo *Žrela* oblikuje kot slehernika, večnega grešnika, ki se srečuje z različnimi pregrehami, med katerimi je osrednja požrešnost. Njegovo pregreho avtorica zaznamuje že s samo izbiro imena dramske osebe, to je namreč *tisti, ki je pojedel svoje ime* in je v besedilu označen grafično samo s tremi pikami (...). Glavno osebo spoznamo, ko nabira lisičke v gozdu z mitskimi razsežnostmi ter sreča žensko, svojo mater, saj se izkaže, daje njen izgubljeni sin. Prisvoji si njeno imetje, kar mu omogoča predajanje različnim užitkom. V naslednjih prizorih sreča še svojega svetovalca, vrtnarja, čuvaja, čistilko, zdravnika, lepotico, punčko, pa tudi kuro, konja in medveda (skupno nastopa 12 dramskih oseb), ki so del družinske posesti in so hkrati tudi nosilci nekakšnih arhetipskih lastnosti. Njihovi pogovori se vrtijo okoli osnovne potrebe po hrani, saj je glavna lastnost osebe ... požrešnost, nenehen glad, ki ga ne more zadovoljiti najrazličnejša hrana.

Žrelo spregovori o hlastanju, lakomnosti in nenasitnosti, ki jo sodobnemu človeku predstavljajo materialne dobrine. Tako že sam naslov *Žrelo* v kontekstu obravnavanega dramskega besedila predstavlja sinonim globalne pogoltnosti. Besedilo je namreč posejano z najrazličnejšimi dobrinami in blagovnimi znamkami našega časa, od čokolad Lindt, masla President, solarnih lučk, najdražje sobe v Dubaju, bordojca Rotschild, jumbo plakatov za dietno margarino, oblekic za Barbi punčke citirana so gesla (*nekomu moraš vzeti, če hočeš imeti; poznam se, torej se obvladam, torej jem*) in reklamna sporočila (npr. za *dietno margarino, ki se maže fino*), Hamletovsko bivanjsko

som, med najodmevnejša dramska dela sodijo: *Odstiranje*, *Na deževni strani*, *Žrelo*, *Proces*, *Konec Atlasa* (za katerega je leta 2009 prejela Grumovo nagrado), *Luknja* idr.

vprašanje pa je postalo vprašanje hrane. Osnovna ideja besedila se v širšem smislu izraža tudi s ponavljanjem glagolov *želeti, obogateli, imeti, posedovati, kupiti, vzeti* in s tem bralca/gledalca nenehno opozarjajo na njegov potrošniški položaj v družbi. Prav z neprestanim naštevanjem dobrin sodobnega časa in ujetostjo v kapitalsko logiko besedilo prehaja iz oddaljene mitične zgodbe v bralcev/gledalčev tukaj in zdaj. Glavna oseba pa kljub vsemu materialnemu bogastvu in neizmernim količinam najrazličnejše hrane še vedno čuti lakoto, zato išče *recept, ki ga bo zasitil, recept, po katerem ne bo nikoli več lačen*. Lakota tako znotraj besedila postaja splošna značilnost civilizacije, epidemija človeštva, ki ima v različnih okoliščinah različna bolj ali manj sprejemljiva pojmovanja, kot pove čuvaj Tine: "Vsak ima svojo lakoto, gospod. Ljudje pa niso pravični, gospod. Lakoti po denarju pravijo podjetnost. Lakoti po uspehu ambicioznost. Lakoti po seksu strast. Lakoti po oblasti moč. Lakoti po alkoholu pa alkoholizem. Jaz se ne sramujem svoje lakote in vem, da ima vsak svojo. Razlika je le v tem, da so eni manj, drugi pa bolj lačni, da eni odkrito povedo, da so lačni, drugi pa to skrivajo. Zakaj bi skrivali lakoto. Človek ni lačen zaradi zabave in pika." (Mirčevska 2007: 1145—1146) Lakota se vedno bolj kaže kot kompenzacija nečesa, kar manjka, nečesa, kar bi potešilo človekov eksistencialni glad. V tem se kaže tudi resnica bivanja glavne osebe, ki jo izpove z besedami: "Moja usta so postala vhod v brezno moje notranje teme." (Mirčevska 2007: 1149) Na koncu sicer ... sreča požeruha medveda, ki mu nudi zavetje in toploto svojega kožuha ter mu zapoje uspavanko, toda konec izzveni ironično, saj je medvedu ime Haribo[7] in tudi Haribo je lačen.

Dramsko besedilo lahko beremo kot nekakšno parabolo: izmišljene zgodbe služijo kot okvir, v katerem prepoznavamo naš tukaj in zdaj, ter razkrivajo sodobne grehe človeštva. Ti grehi so preoblikovani v zgodbe, prispodobe, mnogokrat posejane s pravljičnimi in fantastičnimi elementi, v katerih pa pridejo na dan tudi temne plati človeka (slehernika), izražene z nasiljem, krutostjo in sadizmom. Vendar pa prispodobe Zanine Mirčevske niso, če se navežemo na Patricea Pavisa (1997: 520), zgolj navadna preobleka enoumnega sporočila, ampak morajo vselej ohraniti določeno avtonomijo in neprosojnost, če hočejo ohraniti lasten pomen, zato nikoli niso v celoti prevedljive v nekakšen nauk, temveč se predajajo igri različnih pomenov in odbleskom teatralnosti.

Bistvena značilnost je nezmernost, pa naj gre za hrano, materialne dobrine, želje, nasilje, vse gre do skrajnosti, a tudi to ni dovolj, tako prihaja do različnih oblik zločinskih dejanj, kot so umor, incest, pedofilija, kanibalizem, sadizem, sodomija, ki kažejo, daje vsa lakota "zgolj želja po človeškem mesu, po použitju sočloveka oziroma vsega človeškega. In ker v življenju ni ničesar, kar ne bi bilo na račun nečesa drugega (klasična freudovska resnica), ta želja na koncu vseh koncev v resnici požre samo sebe." (Lukan 2009: 9)

---

[7] Gre za blagovno znamko sladkih gumijastih medvedkov različnih barv.

Žanina Mirčevska raziskuje nekonvencionalne oblike dramske forme in se skozi dramsko pisavo odziva na stanje sodobnega, z materialnim blagostanjem posejanega sveta, ki pa se vedno bolj kaže kot navidezno oziroma varljivo. Njena dramska besedila vzpostavljajo angažiran odnos do sveta in kličejo po družbeni refleksiji.[8] Logika potrošništva, ki zapeljuje z obljubo vedno novih, še bolj okusnih in zdravih jedi, posameznikovo zadovoljitev prelaga v neskončnost. Nezadovolj(e)ni posameznik pa ostaja njegovo edino bistvo. "Ali v tej družbi sploh obstaja večji zločin kot to, da človek noče ničesar? V svetem pismu kapitalizma je to edini smrtni greh." (Fon 2009: 47) S tem pa se moje pisanje ob koncu ciklično vrača na njegov začetek.

Sklep. Motiv hrane se pojavlja v številnih oblikah umetnosti: slikarstvu, kiparstvu, gledališču, filmu in tudi literaturi. V pričujočem prispevku sem opazovala tri slovenska dramska besedila, v katerih dobi hrana simbolne razsežnosti in prerašča v medsebojno žre tj e in použitje drugega, dramskim piscem pa omogoča kritičen premislek nekaterih temeljnih vprašanj človekovega bivanja. Slavko Gram v *Dogodku v mestu Gogi* prikaže skrajno možnost človekovega izničenja, to je stradanje, in njen nasprotni pol, to je posiljevanje s hrano – manipulacija s hrano poteka na intimni ravni nerešenega konfliktnega odnosa dveh žensk. Gregor Strniša v *Ljudožercih* po eni strani izpostavi vprašanja človekovih vrednot in morale v kriznih vojnih razmerah ter po drugi strani problematizira sam pojem humanizma, ki pristaja na razne oblike medsebojnega uničevanja in žretja. Ljudožerstvo tako Strniši predstavlja osrednjo točko, okoli katere oblikuje svoja razmišljanja o civilizacijskih normah, odnosu družbe do oblasti in žretja dragega. Žanina Mirčevska reflektira stanje sodobne dražbe, za katero je značilna nenehna požrešnost, ki je ne more zadovoljiti nobena hrana, saj nenasitnost neprestano ustvarja današnja kapitalistična logika potrošniškega sveta. Analiza je pokazala, da motiv hrane v vseh treh primerih doseže skrajno pomensko točko, to je razčlovečenje. Motiv hrane omogoča številne interdisciplinarne študije tako znotraj nacionalne literature kot v primerjalnem kontekstu, zato naj bo pričujoči prispevek tudi izhodišče za nadaljnje raziskave.

LITERATURA IN VIRI

DOMINKUŠ, Darja, Kaj je novega na svetu časa? *Gledališki list* 81/10 (2002), SNG Drama Ljubljana. 14-17.

FON, Gregor, Nekomu moraš vzeti, če hočeš imeti ali Kako je generacija X pojedla samo sebe. *Gledališki list* 88/6 (2009), SNG Mala Drama Ljubljana. 45–47.

GRUM, Slavko, *Zbrano delo*. Prva knjiga. Ljubljana: DZS, 1976.

IHAN, Alojz, *Deset božjih zapovedi*. Ljubljana: Študentska založba, 2000.

JUŽNIČ, Stane, *Človekovo telo med naravo in kulturo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1998.

[8] Več o sami zgradbi besedila *Žrelo* in dramskem opusu Žanine Mirčevske najdete v: Mateja Pezdirc Bartol: *Hlastati, posedovati, zreti*.

KERMAUNER, Taras, Ubijanje-kanibalizem ali vera v transcendenco (ob Strniševih Ljudožercih). *Gledališki list* 81/10 (2002), SNG Drama Ljubljana. 36-39.
LUKAN, Blaž, Igra o tistem, kije pojedel tudi svoje ime. *Delo* (2009), 16. 2. 9.
MONTANARI, Massimo, *Lakota in izobilje: zgodovina prehranjevanja v Evropi*. Ljubljana: Založba /*cf, 1998.
MIRČEVSKA, Žanina, 2007: Žrelo. *Sodobnost* 71/7-8. 1125-1155.
PA VIS, Patrice, *Gledališki slovar*. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko (zv. 124), 1997.
PEZDIRC BATROL, Mateja, Hlastati, posedovati, zreti. *Gledališki list* 88/6 (2009), SNG Mala Drama Ljubljana. 19-22.
PONIŽ, Denis, V metafizičnem svetu Gregorja Strniše. V: *Slovenska književnost III* (ur. Jože Pogačnik et al.). Ljubljana: DZS. (2001) 290-297.
PUNCER, Mojca, Teatralizirana požrešnost: Via negativa: Še. *Maska* 19/5-6. (2004) 104—112.
SNOJ, Jože, Blasfemija kot izum "Ljudožercev". V: *Gregor Strniša. Interpretacije* (ur. Jože Snoj) (1993) Ljubljana: Nova revija.
STRNIŠA, Gregor, *Svetovje*. Ljubljana: DZS, 1998.

Mateja Pezdirc Bartol

SIMBOLIČKI ASPEKTI MOTIVA HRANE U TRIMA SLOVENAČKIM DRAMAMA

Rezime

U radu su analizirana tri slovenačka dramska teksta, u kojima hrana dobija simboličku komponentu i dramskim piscima omogućava kritičko razmišljanje o nekim osnovnim pitanjima ljudskog postojanja. U drami Dogodek v mestu Gogi Slavka Gruma se manipulacija hranom odvija na intimnom nivou nerešenog konfliktnog odnosa dveju žena. Gregor Strniša se bavi ljudožderstvom kao centralnom tačkom, oko koje formira svoja razmišljanja o civilizacijskim normama, o odnosu društva i vlasti, kao i gutanja drugoga. Žanina Mirčevska pak reflektuje stanje savremenog društva, za koje je karakteristična neprestana proždrljivost, koja se ne može zadovoljiti nikakvom hranom, jer se nezasitost uvek iznova javlja kao posledica današnje kapitalističke logike potrošačkog sveta. U sva tri primera motiv hrane dostiže krajnju tačku značenja, a to je dehumanizacija.

UDC 811.163.3'367.635
811.163.6'367.635

Лидија Аризанковска
Универзитет ,,Св. Кирил и Методиј" – Скопје
Филолошки факултет ,,Блаже Конески"
Катедра за македонски јазик и јужнословенски јазици
larizankovska@yahoo.com

ЗА ПАРТИКУЛИТЕ (ВРЗ ПРИМЕРИ ОД МАКЕДОНСКИОТ И СЛОВЕНЕЧКИОТ ЈАЗИК)

Партикулите се зборовна група која сè до деведесеттите години од дваесеттиот век по одделните граматики и речници се маргинализира, особено поради тешкотијата тие да се дефинираат. Нивното разгледување од семантичко-синтаксички аспект ги дефинира овие лексеми како партикули, покажувајќи ја притоа нивната улога во промената на тематско-рематската структура на текстот. Дефиницијата ја потврдуваме врз примери од македонскиот и словенечкиот јазик преку претставувањето на синтаксичката мобилност и богатството на семантички функции кај дел од македонските и словенечките партикули, главно експресивни и многу фреквентни во употребата.

Клучни зборови: партикули, сематичко-синтаксички аспект, синтаксичка функција, семантичка функција, тематско-рематска структура.

0. Кога станува збор за партикулите во науката за јазикот, најчесто тие се на маргините по одделните граматики, разгледувани главно од чисто формален аспект. За нив малку се зборува, бидејќи тешко се дефинираат, а нивната функција се маргинализира. Таква е состојбата сè до деведесеттите години од дваесеттиот век.

Токму ваквиот третман на партикулите по одделните формални граматики и нивниот недефиниран статус, главно по постоечките речници, во македонскиот и во другите словенски и несловенски јазици, нè поттикна да се обидеме да ги дефинираме партикулите поаѓајќи од нивните семантички функции и нивното синтаксичко однесување, односно следејќи ја нивната синтаксичка мобилност и улогата во промената на тематско-рематската структура на реченицата. Издржаноста на нашата дефиниција ќе се обидеме да ја покажеме на примери од македонскиот и словенечкиот јазик.

0.1. Овие мали и навидум неважни зборови, според мислењето на некои лингвисти, на пример Мари Вринат (Vrinat 1989: 105) тешко можат

да се одделат од другите неменливи зборови, како што се прилозите, сврзниците, модалните зборови, предлозите и другите маркери, па затоа во речниците и граматиките во најголем број случаи носат покрај себе квалификатор прилог, сврзник и сл., а не партикули.

1. Во македонската наука за јазикот состојбата е слична.

1.1. Блаже Конески во *Граматиката на македонскиот литературен јазик* забележува „Во голем дел тоа се зборови што се јавуваат и како прилози и сврзници, но нивната функција е, кога идат како партикули подруга." (1982: 541). Честиците според него „служат за истакнување на значењето на други зборови или на значењето на цела реченица, како и за определувања од различен вид: посочување, негирање, прашање итн." (1982: 541)

Инаку, во граматиките под терминот партикули, покрај наведените, се опфаќаат и адвербалните партикули, т.е. партикулите кои претставуваат дел од глаголските перифрастични конструкции (*да, би, ќе* итн.).

1.2. Лилјана Минова-Ѓуркова пак, во учебникот *Синтакса на македонскиот стандарден јазик* партикулите ги дефинира „како помошни зборови што му овозможуваат на говорното лице да се надоврзе на контекстот или на конситуацијата и да изрази различни нијанси на значењето на одделни зборови или реченици. Партикулите (честиците) претставуваат хетерогена група во која влегуваат и некои сврзници и прилози, но надвор од нивните функции и значења. Одделни партикули учествуваат во градењето на некои форми (глаголски, заменски и сл.); поголем број партикули играат важна улога во модалната карактеристика на исказот. Други, пак, учествуваат во поврзувањето на одделни реченици, или групи од реченици, со што се јавуваат како средства за поврзување во рамките на текстот." (1994: 79)

2. Во словенечката наука за јазикот улогата на партикултите уште во деветнаесеттиот век ја забелешува Подгорски, па во далечната 1862 година ќе напише: „Jako važni v človeškem jaziku so členki ali partikule. Komaj zineš, že potrebuješ teh besedic. Ne izrečeš skoraj ne dveh besed brez njih." (Svetec Podgorski 1862: 407).

2.1. Сепак, партикулите како посебна зборовна група во словенечкиот јазик за првпат ги разгледува Јоже Топоришич, а во Граматиката од 1991 и во второто нејзино дополнето издание (меѓу другото и во делот за партикули) ги дефинира како: „Členki so nepregibna besedna vrsta, z njimi vspostavljamo zveze s sobesedilom, izražamo pomenske odtenke posameznih besed, delov stavka, celih stavkov in povedi ali tvorimo skladenjske naklone. Nekateri členki se po vlogi približujejo veznikom, drugi prislovom." (Toporišič 1991: 384). Во второто издание од 2000 година додава „Členki niso deli stavčnih zgradb, ampak skrčki, ki nadomeščajo izpustne stavke, ki bi lahko ubesedovali sotvarje stavkov, v katerih so členi." (2000: 445)

2.2. Во својата последна книга *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja* Ада Видович Муха исто така забележува „ Členek je

vsaj v delu svojega obsega modificiran izraz globinskega dela povedi, kar se površinsko kaže v njegovi vlogi modifikatorja stavka oz. katerega izmed stavčnih členov" (2000: 31).

Партикулите предизвикуваат интерес во последните неколку години од дваесеттиот век и во македонската и во словенечката наука за јазикот, за што сведочат и неколкуте објавени статии (в.: Минова-Ѓуркова 1987: 29–38; Даневска 1989: 165–168; Шкиљиќ 1989: 157–164; Бужаровска 1994/95: 103–112; Фотева 1997: 149–156; Toporišič 1974: 29–56; Skubic 1999: 211–238; Smolej 2000), но не постои одделна монографија посветена на оваа зборовна група, сè до 2007 година (в. Аризанковска 2007).

3. Партикулите стануваат предмет на интерес во современата европска и американска лингвистика во осумдесеттите години од дваесеттиот век, особено со развојот на семантичката синтакса. За нив се дискутира како за посебен тип јазични единици, многу фреквентни во текстот и со важна комуникациска финкција.

3.1. Според Звикли „…a particle word must be assigned to a syntactic category; but nothing requires that it be listed in the lexicon, a content word (or that it have a meaning common to all of this occurrences (Zwickly 1985: 295)." [цитирано по Pavlidou 1991: 163] Овие „мали зборови" („little words") како што ги нарекува Павлиду „…have turned out to play an important role in pragmatic theories, as illocutionary indicators, diskours markers, etcetera." (Pavlidou 1991: 151)

3.2. Најбројни се трудовите посветени на партикулите во германскиот јазик каде што партикулите се среќаваат во голем број. Нивните научни достигнувања резултираат и со појавата на Лексикон на германските партикули (в. Helbig 1994), а особен заслужен за дефинирањето на статусот на партикулите и описот на нивните функции е Харолд Вајт (в. Weydt: *Aspekt der Modalpartikeln 1977, Partikeln und Interaktion 1983, Sprechen mit Partikeln 1989).* Наведените наслови се всушност зборници посветени на описот на партикулите во германскиот јазик и германскиот наспрема другите јазици. Интересен за нас е: *Sprechen mit Partikeln*. Статиите во него главно се однесуваат на т.н. модални партикули (в. Krivonosov 1989: 370–377; Fábricz 1989: 378–387; O'Sullivan, Rösler 1989: 204–215), експресивните партикули (в. Vrinat 1989: 105–114), како и на партикулите во организација на текстот (в. Rudolph 1989: 498–510).

3.3. Дел од статиите во списанието *Multilingua* од 1991 година исто така им се посветени на партикулите. За т.н. модални партикули пишува Вернер Абрахам (в. Abraham 1991: 9–15), за улогата на партикулите во говорен ~ пишан текст Елизабет Рудолф (в. Rudolph 1991: 203–223), а за прагматичката поврзаноста на партикулите пишува Теодосија Павлиду (в. Pavlidou 1991: 151–172).

4. По другите славистички центри ја изделуваме работата на полската школа, особено на Маќеј Гроховски (Maciej Grochowski) кој крајот на деведесеттите години почнува да ги разгледува партикулулите од

гледна точка на нивната синтаксичка улога и нивните семантички функции. Тој прави обид во дефинирањето на партикулите во полскиот јазик во неговата монографија од 1986 година, *Polskie partykuły (składnia, semantyka, leksykografia,* а подоцна и во другата монографија, *Wyrażenia funkcijne* од 1997 година, како и нивен опис. Дефиницијата за партикулите во нашиот обид за дефинирање на партикулите ја земаме како појдовна, бидејќи ја сметаме за најцелосна. Според него „Partykuły to leksemy nieodmienne, nie używane samodzielnie (w opozycji do dopowiedzev i wykrzykników w szerokim sensie), nie łączące (w opozycji do przymków, spójników i relatorów), wstępujące w wypowiedzeniach oznamujących (w opozicji do operatorów trybu i modifikatorów deklaratywnośći nie użiwanych w wypowiedzeniach oznamujących), wchodzące w relację syntaktyczną z rzeczownikiem (w opozycji do przyslówków) i czasownikiem (w opozycji do operatorów adnominalnych, nie mających tej własnośći), wchodzące w relację syntaktyczną z imieniem własnym w formie nominatiwu (w przeciwieństwie do operatorów adnominalno-adwerbalnych). Partykuły są więc predestynowane do występowania w funkcji podrzędnika rzeczownika w dowolnej formie gramatycznej (abstrachując od możliwych ograniczeń leksykalnych." (Grochowski 1986: 57)

Во својата втора монографија Гроховски дополнува: „Partykuły to leksemy niedmienne, nie funkcjonujące samodzielnie jako wypowiedzieniu, nie mające funkcji łączącej, mające zmienną pozycję linearną w wypowiedzieniu, zdolne do wchodzenia w relację syntaktyczną z rzeczownikiem." (Grochowski 1997: 22)

5. Во обидот да ги дефинираме партикулите, а поаѓајќи од нивните семантички функции и како тие синтаксички се однесуваат во текстот, ќе речеме:

Партикулите се неменливи зборови кои немаат постојана синтаксичка позиција, односно го менуваат местото во реченицата, за разлика од прилозите, предлозите и сврзниците. Тие се од семантичка гледна точка предикати, имаат широка зона на подвижност и ја менуваат тематско-рематската структура на реченицата. Можат да го потенцираат секој составен дел на реченицата кој има лексичко значење.

5.1. Тоа ќе се обидеме да го покажеме врз примери од македонскиот и словенечкиот јазик.

Само Марко беше вчера во Охрид.
Samo Marko je včeraj bil na Ohridu.

Марко *само* вчера беше во Охрид.
Marko je *samo* včeraj bil na Ohridu.

Марко беше вчера *само* во Охрид.
Marko je včeraj bil *samo* na Ohridu.

Низ примерите се гледа подвижноста на партикулата, но и разликата во значењето што ја носи таа во зависност од тоа над кој реченичен член таа се надградува. Во првиот случај се потенцира дека *'никој друг не бил вчера во Охрид, единствено Марко'*; во вториот случај пак, се потенцира дека *'не и некој друг ден, туку единствено вчера Марко бил во Охрид'*; додека во третиот случај се потенцира дека *'Марко вчера не бил и на друго место, туку единствено бил во Охрид'*.

5.2. Во рамките на синтаксичката мобилност изделуваме: *позиција пред предикатски израз, пред прилог кој му припаѓа на предикатскиот израз; позиција пред именска синтагма во функција на аргументски израз; пред сопствено име; и пред определба вградена во именската синтагма во функција на аргументски израз; позиција пред временска определба (која може да биде и ИС) и позиција пред просторна определба (која може да биде и ИС).*

6. При истражувањето предмет на наш интерес беа дел од словенечките и македонските партикули, кои се експресивни со тоа што изразуваат или претерани или надминати очекувања и сите се градени врз негација. Ќе се задржиме на партикулите *še, že*, *samo, le*, *celo* на македонска страна и уште, веќе, само, дури (и), на македонска страна.[1]

6.1. Првите две партикули, слов. *še, že* и мак. *уште, веќе*, се движат главно на временската оска, односно примарно се однесуваат на настани (кои имаат временска референција):

Пр.: Francka je *še* spala, ali prebudila se je, ko sta odhajala mati in brat.
(I. C., Na klancu, 1971: 94)

Францка *уште* спиеше, но се разбуди, кога заминуваа мајка и брат и.
(И. Ц., На пругорнината, 1976: 28)

Vanek je *že* jedel in Magda tudi.
(M. K., Na valovih Mure, 1973: 15)

Ванек *веќе* јадел, а и Магда исто така.
(М. К., На брановите на Мура, 1983: 11)

Секундарно, пак, се однесуваат на предмети (и нивната просторна и количествена референција):

Пр.: Ampak *še* to mi povej, učenjak in župan ...
(I. C., Hlapec Jernej in njegova pravica, 1959: 21)

Ама кажи ми уште ова, кмете и учен човеку ...
(И. Ц., Слугата Јернеј и неговото право, 1961: 65)

---

[1] Заклучоците се дел од едно пообемно истражување на наведените партикули (објавено во монографијата *Од семантиката и синтаксата на дел од словенечките и македонските партикули;* в. Аризанковска 2007), пристo е направен опис на секоја словенечка партикула одделно, при што се добиени нејзините еквиваленти на македонска страна, и обратно. При описот прво се проверува синтаксичката мобилност на секој пар партикули, а потоа следува семантичката интерпретација на нивните функции.

Што се однесува до партикулата *же,* доближување до квантификувачката функција се постигнува кога се потенцираат сегменти од временската оска, односно количество време:

Пр.: Služila je *že* leto dni – tiho je stopalo življenje dalje.
(I. C., Na klancu, 1971: 21)

Веќе една година слугуваше – тивко одминуваше животот ...
(И. Ц., На пругорнината, 1976: 28)

Или: ***Же*** trikrat sem ga srečala. (*Веќе* трипати го сретнав.)

Разликата во поглед на употребата на македонската партикула *уште* наспрема словенечката *še* се јавува кога се работи за потенцирање на дејства што се извршени во минатото до моментот на зборувањето, на пр. *Уште* вчера ми кажа. Во тој случај на словенечка страна се јавува партикулата *že*: ***Же*** *včeraj mi je rekel.* Меѓутоа кога се работи за дејства што се случуваат во моментот на зборувањето, односно продолжуваат да траат, или пак следат, во словенечкиот јазик се употребува партикулата *še*, на пр.: мак. *Уште* чека, слов. ***Ше*** čaka,; мак. *Уште* не ми кажал.; слов. ***Ше*** mi ni rekel.; мак. Уште ќе чекаш., слов. ***Ше*** boš čakal. На македонска страна и во двата случаја се среќава партикулата *уште*.

Во поглед на фреквентноста, со поголема фреквентност во однос на мак. партикула *веќе* се јавува слов. партикула *же*, што е резултат на развиениот систем на минати времиња во македонскиот јазик кој ги покрива семантичките функции на оваа партикула.

6.2. Другите партикули, слов. *samo, le, celo* и мак. *само, дури (и)* имаат нешто побогата парафраза:

За слов. *samo/le* , мак. *само:'мислев/очекував* НЕ ... туку повеќе'

За слов. *celo*, мак. *дури (и) 'мислев/очекував* НЕ ... туку помалку'

Мораме да забележиме дека партикулите *samo* и *le* на словенечка страна претставуваат синонимни партикули кои се јавуваат со исти семантички функции, а разликата во нивната употреба е од чисто прагматичка природа. Овие две партикули и македонската *само* се јавуваат со *лимитативна функција*, означувајќи притоа изделување на дел од множеството предмети (на пр.: *Само* Марко знае за тоа./ слов. *Samo/le* Marko ve o tem., односно *'единствено тој, не и некој друг'*); или изделување на дадено дејство во однос на друго дејство (на пр. Марко *само* чита./ слов. Marko *samo/le* bere., односно *'Марко само чита, не прави и нешто друго.'*); понатаму изделување на дел од временската оска или дадено количество време (на пр. Порано работеа *само* лете.../слов. Prej so delali *samo/le* poleti ..., односно *'единствено тогаш, не и во друго време'*или *Само* пет минути чекавме./ слов. *Samo/le* pet minut sva čakala., односно *'единствено толку време, не повеќе од тоа'* итн. На крајот ја изделуваме употребата на слов. партикула *le* во императивни конструкции во коишто се

изразува ,,заповед, храбрење, подбуда да се стори нешто" (PMJ 1986: 6/7), односно да се реализира дадено дејство. На македонска страна како еквивалент се среќава партикулата *ајде.*

На пр.: *Le* jej, fant, s praznim želodcem se ne da študirati!
(I. C., Na klancu, 1971: 100)

Ајде, јади, дете, гладен не се учи!
(И. Ц., На пругорнината, 1976: 135)

Le pridi! / *Ајде,* дојди!

Словенечката партикула *celo* и македонската *дури (и)* се јавуваат со *потсилувачка функција*. Со нив се постигнува изненадување и потсилување на дејството или множеството предмети опфатени со дејството или пак, на количеството време, односно се додава нешто што не се очекувало од страна на авторот на текстот. На пр. *Celo* Marko je prišel k nam. / *Дури (и)* Марко дојде кај нас., односно *'не само што дојдоа другите, туку дојде и Марко, иако не го очекувавме.'* Кај македонската партикула *дури* го нагласуваме изделувањето на партикулата *дури1* како семантичка варијанта на оваа партикула која се јавува со побогата семантичка парафраза:*'мислев/очекував* дека *p* НЕ ТОГАШ туку порано', односно 'до реализација на дејството дошло подоцна од очекуваното'. На словенечка страна во овој случај како еквивалент се јавува партикулата *šele.* (на пр.: *дури* денес дојде/ *šele* danes je prišel. Што се однесува до македонската партикула *дури и* употребена во примерот *дури и денес дојде*, таа се јавува со сосема друго значење, означувајќи 'не само тогаш туку и денес'; слов. *Celo* danes ... Семантичка разлика се јавува и при потенцирањето на местото на реализација на дејството (дојде *дури* кај нас ~ дојде *дури и* кај нас); како и во можноста партикулата *дури* да потенцира дадено количество предмети, означувајќи 'не помалку од тоа', на пр. *има дури две куќи.* Во сите други позиции македонските партикули *дури* и *дури и* се јавуваат со синонимно значење. Употребата на партикулата *дури* во овој контекст се врзува пред сè за разговорниот јазик и е поткрепена со реченичниот акцент, на пр.: *Дури* Марко дојде ... / *Дури и* Марко дојде...; Марко *дури* дојде .../ Марко *дури и* дојде ... Во сите наведени позиции на словенечка страна се јавува партикулата *celo.* (*Celo* Marko je prišel...; Marko je *celo* prišel ...)

6.3. Улогата на реченичниот акцент во тематско-рематската структура на реченицата е исто така една важна особеност која треба да ја истакнеме, и која особено доаѓа до израз во македонскиот јазик во сите оние позиции каде што на словенечка страна наведените партикули се јавуваат единствено со потсилувачка функција, а не со модификувачка функција, односно во македонскиот текст не се среќава лексички еквивалент, туку соодветната информација се пренесува со помош на реченичниот акцент.

Пр.: No, no, *že* dobro! (I. C., Kralj na Betajnovi, 1974: 81)

Да, да, **добро**! (И. Ц., Кралот на Бетајнова, 1989: 15)

Star človek mora, kamor ga pošljejo. *Le* kaj bom delal?
(M. K., Na valovih Mure, 1973: 12)

Стариот човек мора онаму каде што го праќаат.
Што можам да правам?
(М. К., На брановите на Мура, 1983: 11)

7. Поттикнати од тоа дека нивниот статус во науката за јазикот долги години не бил решен (како во словенскиот, така и во несловенскиот свет), се обидовме да ги дефинираме партикулите од семантичко-синтаксички аспект, а преку примери врз македонскиот и словенечкиот јазик се обидовме да ја потврдиме оваа дефиниција. Синтаксичката мобилност и богатството на семантички функции ги претставивме преку примери на дел од македонските и словенечките партикули, главно експресивни и многу фреквентни во употребата, нагласувајќи ја на тој начин нивната особено важна улога во текстот и притоа обидувајќи се да дадеме еден мал придонес во лексикографската и преведувачката наука.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Abraham, Werner. „Modal particle reserch: The state of the art.“ *Multilingua* 10(1/2) (1991): 9–15.

Аризанковска, Лидија. *Од семантиката и синтаксата на дел од словенечките и македонските партикули.* Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2007.

Бужаровска, Елени. „Семантиката на ’уште’ толкувана преку неговите англиски преводни еквиваленти.“ *Годишен зборник на Филолошкиот факултет во Скопје* кн. 20 / 21 (1994/95): 103–112.

Weydt, Harald (Hrsg.). *Partikeln und Interaktion*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1983.

Vidovič Muha, Ada. *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000.

Vrinat, Marie. „Les Particules Expressives du Bulgare (Une approche sémantique et pragmatique).“ *Sprechen mit Partikel* / H. Weydt (Hrsg.). Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1989: 105–114.

Grochowski, Maciej. *Polskie partikuły: składnia, semantyka, leksykografia*. Wrocław: Ossolineum (Prace Instytutu Języka Polskiego PAN), 1986.

Grochowski, Maciej. *Wyrażenia funkcyjne: studium leksykograficzne*. Kraków: IJP PAN (Prace Instytutu Języka Polskiego PAN), 1997.

Даневска, Лиле. „Македонските лексеми *дури* и *само* и нивните полски еквиваленти.“ *Славистички студии.* Скопје: Филолошки факултет, 1989: 165–168.

Конески, Блаже. *Граматика на македонскиот литературен јазик.* Скопје: Култура, 1982.

Krivonosov, Aleksej. „Die Rolle der modalen Partikeln in logischen Schlüssen der natürlich Sprache.“ *Sprechen mit Partikel* / H. Weydt (Hrsg.). Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1989: 370–377.

Минова-Гуркова, Лилјана. „Партикулата *ли* во македонскиот литературен јазик.“ *Годишен зборник на Филолошкиот факултет во Скопје* кн. 13 (1987): 29–37.

Минова-Гуркова, Лилјана. *Синтакса на македонскиот стандарден јазик.* Скопје: Радинг, 1994.

O'Sullivan, Emer und Dietmar Rösler. „Wie kommen Abtönungspartikeln in deutsche Übersetzungen von Texten, deren Ausgangssprachen für diese keine direkten Äquivalente haben?" *Sprechen mit Partikel* / H. Weydt (Hrsg.). Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1989: 204–215.

Pavlidou, Theodossia. „Particles, pragmatic and other." *Multilingua* 10(1/2) (1991): 151–172.

PMJ – *Речник на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања* (Т. Димитровски, Б. Корубин, Т. Стаматоски) / Ред. Блаже Конески. Скопје: Македонска книга: Графички завод Гоце Делчев, 1986.

Rudolph, Elisabeth. „Partikeln in der Textorganisation." *Sprechen mit Partikel* / H. Weydt (Hrsg.). Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1989: 498–510.

Rudolph, Elisabeth. „Relationship between particle occurence and text type." *Multilingua* 10(1/2) (1991): 203–223.

Svetec Podgorski, Luka. „O členkih." *Novice* 3. decembra. Ljubljana, 1862: 407–408.

Skubic, Andrej. „Ogled kohezijske vloge slovenskega členka." *Slavistična revija* l. 47 (1999), št. 2: 211–238.

Smolej, Mojca. „Členki v besedilu in za besedilom." / *Lektorsko srečanje* (junij 2000, *referat*). Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2000.

SSKJ – *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU, 1987–1991.

Toporišič, Jože. „Esej o slovenskih besednih vrstah." *Jezik in slovstvo* l. XX (1974/75), št. 8: 295–305.

Toporišič, Jože. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja, 1991.

Toporišič, Jože. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja, 2000.

Fábricz, Károly 1989. „Where Does the Function and Meaning of Modal Particles Come From?" *Sprechen mit Partikel* / H. Weydt (Hrsg.). Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1989: 378–387.

Foteva, Ana. „Die Bedeutung und die Funktion der deutschen Partikel 'noch' im zusammenhang mit ihren makedonischen Übersetzungen." *Linguistica Silesiana* 18 (1997): 149–156.

Helbig, Gerhard. *Lexikon deutscher Partikeln*. Leipzig – Berlin – München: Langenscheidt : Verlag Enzyklopädie, 1994.

Шкиљиќ, Даниела. „Македонските лексеми уште и веќе и нивните полски еквиваленти jeszcze i już." *Славистички студии*. Скопје: Филолошки факултет, 1989: 157 –164.

Lidija Arizankovska

ON PARTICLES (BASED ON EXAMPLES FROM THE MACEDONIAN AND SLOVENIAN LANGUAGES)

Summary

Driven by the fact that their status in the science of language has not been solved for many years (as in the Slavic, also in the non-Slavic world), we have made an attempt to define particles from a semantic-syntactic aspect, and verify that definition based on examples from the Macedonian and Slovenian languages. We have presented the syntactic mobility and semantic functions through examples of some of the Macedonian and Slovenian particles, mostly expressive and very frequent in use, in that manner emphasizing their particularly significant role in text, and also trying to make a small contribution to the sciences of lexicography and translation.

UDC 811.163.41’367.332.7

Милена М. Јакић
Институт за српски језик САНУ
Лабораторија за експерименталну психологију,
Филозофски факултет у Београду
Milena.Jakic@isj.sanu.ac.rs
Нада С. Шева
Лабораторија за експерименталну психологију,
Филозофски факултет у Београду

КВАНТИТАТИВНО ИСПИТИВАЊЕ ДЕКОМПОНОВАНОГ / ПЕРИФРАСТИЧНОГ ПРЕДИКАТА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ*

У раду се на узорку новинског текста политичке рубрике испитују типови предикација у оквиру којих су се јавили семикопулативни глаголи преузети од М. Радовановића (1977). Примери пронађени у језичком узорку анализирају се квантитативно кроз четири нивоа дефиниције декомпонованог предиката: структурног, творбеног, семантичког и типа предиката који се декомпонује. Поред тога, уместо досадашње дефиниције именског дела декомпонованог предиката (Nomen deverbativum), нуди се прецизнији принцип њиховог одабира. На тај начин у већој мери се показује законитост у степену семантичке диференцијације глаголске именице на површинском нивоу, од мотивног глагола на дубинском нивоу декомпоноване конструкције. На крају рада приказана је анализа која показује важност сваког од нивоа дефиниције за разликовање декомпонованих од перифрастичних предиката.

Кључне речи: декомпоновани / перифрастични предикат, глаголска именица, семикопулативни глагол, квантитативна анализа

1. **Увод.** Изучавање декомпозиције предиката у српској лингвистичкој средини започео је М. Радовановић, својим радом из 1977. године. Према дефиницији у том раду, декомпоновани предикат (у даљем тексту ДП) је:

> „сваки двочлани предикат конструисан по моделу *Verbum* (= *глаголска копула* или *семикопулативни глагол*) + *Nomen deverbativum*, а синонимичан (па и комутабилан) са семантички еквивалентним једночланим предикатом (представљеним пуномозначном глаголском

* Рад је настао у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (бр. 178009) који у потпуности финансира Министарство науке Републике Србије.

лексемом из које је изведена девербативна именица двочланог предиката)“ (Радовановић 1977: 53).[1]

Поред дефиниције, М. Радовановић је у истом раду побројао неке од морфосинтаксичких модела, понудио основни списак копулативних и семикопулативних глагола помоћу којих се ове конструкције граде и назначио основне разлоге због којих долази до декомпоновања предиката. Аутори који су се касније бавили овом темом, преузимали су ову дефиницију, али су је делимично и проширивали скупом примера које су уврштавали у представнике ове конструкције. Поред тога, у српској лингвистичкој литератури постоји и читав низ радова који се баве феноменом сличним ДП, те је стога у употреби и неколико других термина: перифрастични предикат (у даљем тексту ПП) (Петровић 1988, Лазић-Коњик, 2006), перифрастична предикатска конструкција (Керкез 1997; Керкез 1998), перифрастични предикатски израз (Тополињска 1982), глаголска перифраза (Мразовић, Вукадиновић, 1990), аналитички глаголски израз (Пипер 1999). У неким од радова поједини од ових термина користе се напоредо, у истом значењу (Пипер, Антонић и др. 2005: 315; Стојановић 2006; Самарџић 2010), неки од аутора опредељују се за један од термина не изјашњавајући се о њиховом односу (Радовановић 1977; Тополињска 1982, Ивић 1988; Мразовић, Вукадиновић 1990; Танасић 1995, 1996; Керкез 1997), док поједини аутори разматрају однос ових термина. Тако нпр. Петровић (1988: 511–512) и Лазић-Коњик (2006: 229) ДП сматрају подскупом ПП, јер се, према њиховом мишљењу, ДП могу заменити једном пунозначном глаголском лексемом на дубинској структури, а код ПП то није могуће без губљења модификације значења / модификације у предикатско-аргументској структури.[2]

Будући да се многи налази добијени испитивањем ПП могу применити и на ДП, и не само то већ се и примери којима се ови феномени илуструју, у великој мери поклапају, у даљој анализи литературе узећемо у обзир радове који испитују обе ове појаве. У наставку уводног дела приказаћемо досадашње налазе о овим појавама.

1.1. **Однос површинске и дубинске структуре.** Оно што се у литератури показује као веома битно јесте да треба имати у виду како конструкцију описану у полазној дефиницији, што ћемо у овом раду звати *површинска структура* ($V_{Semicop} + N_{Dev}$), тако и оно што се декомпоновало, тј. *дубинску структуру* (једночлани предикат, сачињен од пунозначне глаголске лексеме).

На основу прегледа литературе закључујемо да постоји неколико типова односа дубинске (оно што се декомпоновало) и површинске структуре ($V_{Semicop} + N_{Dev}$):

---

[1] При томе, М. Радовановић (1977) у дефиницији напомиње да девербативну именицу треба схватити у генеративном, тј. синхроном смислу, а не генетичком, односно дијахроном.

[2] Као што ћемо касније у овом раду видети та модификација може бити различитих врста.

1) случај када дубинска структура постоји, тј. када је декомпоновану конструкцију могуће заменити обичним предикатом, при чему:

а) значење два типа предиката јесте исто, а именски део површинске структуре творбено је повезан са дубинском структуром: *врши утицај* = утиче, *врши претицање* = претиче, *вршим анализу* = анализирам, *вршим процену* = проценењем (Радовановић 1977: 53, 56, 59);

б) значење два типа предиката није исто, а творбена веза површинске и дубинске структуре постоји. Овде разликујемо два случаја:

- примере који се експлицитно искључују из домена обухваћеног термином ДП (*засипати информацијама* ≠ информисати, *почеше разговор* ≠ разговарају, него 'почеше да разговарају') (Радовановић 1977: 63–64) и

- примере који су обухваћени овим појмом, али се примећује да међу њима постоји мања или већа значењска разлика (Ивић 1988).[3]

в) значење два типа предиката јесте исто, али не постоји творбена веза између именског дела површинске структуре и дубинске структуре: *имати интенцију* = намеравати (Радовановић 1977: 73), *бити у стању* = моћи (Пипер, Антоњић и др. 2005: 313), *имам утисак да* = чини ми се (Лазић-Коњик 2006: 252);

2) случај када дубинска структура не постоји, будући да не постоји одговарајући мотивни глагол, и сходно томе, не може се говорити о значењском односу две стране: *вршити трансакцију*, *показивати тенденцију* (Радовановић 1977: 60), *прихватити / одбити подршку* (Ивић 1988: 3), *одржати / погазити / поштовати обећање* (Радовановић 2004: 44).

1.2. **Тип конструкције на дубинском нивоу.** Дефиниција ДП је рестриктивна по питању типа конструкције која се јавља на дубинској структури. Она искључује све примере који се на дубинској структури не могу заменити простим глаголским предикатом. Код испитивања ПП пак чини нам се да је ауторима у фокусу двочлана конструкција ($V_{Semicop}$ + N_{Dev}), без обзира на то шта стоји у дубинској структури. Приступ у испитивању дубинске структуре која стоји иза ПП пре је дескриптиван него рестриктиван. Стога се на дубинској структури могу наћи и:

- сложен глаголски предикат (*спопада га бес* = почиње да бесни (превод наш): Тополињска 1982: 37; *изгубити наду* = престати се надати: Петровић 1988: 511–512; *кренула је у потрагу* = почела је да тражи, *ступила је у штрајк* = почела је да штрајкује, *обуставила је рад* = престала је да ради: Лазић-Коњик 2006: 247),

- читава реченица, са две клаузе и две предикације (*појачале су сумњу* = довеле су до тога да се још више сумња, *отвара сумњу* = узрокује да се сумња: Лазић-Коњик 2006: 248),

---

[3] Многи аутори понудили су читав списак разлога због којих долази до декомпозиције (Радовановић 1977; Тополињска 1982; Ивић 1988; Стојановић 2005; Лазић-Коњик 2006), о чему ће више речи бити у наставку овог рада.

- именски предикат са придевским предикативом (*имати значаја* = бити значајан, *имати* (своју) *оправданост* = бити оправдан, *држати у тајности* = бити тајан, *бити у сразмери* = бити сразмеран, *постићи* огроман *успех* = бити веома успешан: Мразовић, Вукадиновић 1990: 172)

- глагол чије је значење у дубинској структури модификовано помоћу прилога (*добија на значају* = више значи: Лазић-Коњик 2006: 248).

С. Танасић поред ових могућности указује и на случај када се декомпонује нелични глаголски облик, тј. глагол који није у склопу предиката: *вршећи присилно помаћаривање*, *вршећи недозвољено претицање, извршивши утицај* (Танасић 1995: 159).[4]

1.3. **Структура површинског нивоа.** Када је у питању структура површинског нивоа, у литератури о овим појавама постоји слагање о томе да глаголски део конструкције чини копулативни или семикопулативни глагол.

Разлике у погледу схватања семикопулативних глагола тичу се њихове семантике, тј. поједини аутори тврде да ови глаголи делимично или у потпуности губе своје значење (Мршевић-Радовић 1987: 48), остајући при том само граматички носилац предикације, док је семантика предиката готово у потпуности приписивана именици. Дакле, у овом случају претпоставља се пунозначна семантика глагола, који у декомпонованој конструкцији то своје значење губи.

Кликовац, пак, износи мишљење да у овој конструкцији учествују глаголи веома уопштеног значења (Кликовац 1998: 18), док Стојановић, као доказ да глагол чува властито значење, наводи примере из руске литературе у којима различити глаголи уз исту именицу могу ступати у односе синонимије и антонимије (Стојановић 2006: 223, у напомени). Интересантно је, међутим, схватање које излаже Д. Керкез (док говори о ПП конструкцији), која прави разлику међу семикопулативним глаголима. Према њеном схватању, на једној страни су глаголи који су по својој природи непунозначни, тј. информативно непотпуни, те се ни не могу десемантизовати, а на другој пунозначни, који у ПП конструкцији реализују једно од својих секундарних значења, те код њих такође не долази до десемантизације већ до пресемантизације (Керкез 1997). Мразовић и Вукадиновић у својој граматици дају списак глагола који се најчешће јављају у глаголској перифрази, наводећи за поједине и објашњења о њиховој функцији и употреби, тј. значењу у оквиру ове конструкције (Мразовић, Вукадиновић 1990: 179–185), што би такође указивало да семикопулативни глаголи макар делимично чувају значење.

---

[4] Међутим и у литератури која се бави декомпонованим предикатом, неки од примера којима се илуструје ова појава, на дубинској структури подразумевају и конструкције које нису прост глаголски предикат: *изразио је жељу* ≠ пожелео је (Ивић 1988: 4). Према нашем мишљењу превод конструкције *изразио је жељу* био би сложена реченица: 'рекао је да је пожелео'. Другим речима, примери који би у садржај појма *декомпоновани предикат* ушли преко дефиниције разликују се од примера којима је експлицитно илустрована ова појава у литератури о декомпонованом предикату.

О домену именичког дела конструкције не постоји потпуно слагање. Почетно дефинисање М. Радовановића да се у именичкој позицији могу наћи девербативне именице, модификовано је у каснијим радовима другим типовима именица као што су: Nomen actionis (Лазић-Коњик 2006: 228), или нечим „што је релативно блиско појму nomen actionis, без икаквих дубљих формалних импликација“ (нпр. *киша, ветар, рат*: Тополињска 1982: 36). Поједини аутори ову основну структуру проширили су тиме што су приметили како именички део често може бити детерминисан, тј. уместо именице се често може јавити именичка синтагма (Ивић 1988; Мразовић, Вукадиновић 1990; Стојановић 2005). Интересантно је, међутим, да се показало да везу са дубинском структуром може остваривати не само централни члан именичке синтагме на површинској структури, већ и њен детерминатор, без обзира да ли је то именица или придев (Јакић: у штампи).

2. **Циљеви.** Преглед досадашње литературе показује да су се аутори појавом ДП / ПП бавили детаљно на готово свим релевантним нивоима: творбеном, структурном, семантичком, анализом морфосинтаксичких модела, списком семикопулативних глагола који улазе у састав конструкције и др. Међутим, један аспект остао је недовољно обрађен. Реч је о квантитативном приказу ових појава. До сада овим аспектом бавила се у свом раду И. Лазић-Коњик, која је приказала:

- процентуалну заступљеност различитих морфосинтаксичких модела ПП на нивоу комплетног испитиваног узорка, затим
- дистрибуцију ПП у оквиру појединих жанрова и на крају
- списак семикопулативних глагола према рангу фреквенције јављања у испитиваном узорку (Лазић-Коњик 2006: 255, 266, 294).

У овом раду квантитативно ћемо испитати природу ДП / ПП кроз следећа питања:

1. Колико често у примерима пронађеним у нашем језичком узорку површинска и дубинска структура нису у творбеној вези?
2. Колико често иза конструкције на површинском нивоу не стоји прост глаголски предикат на дубинском нивоу?
3. Колико често се у површинској конструкцији јављају именице које не припадају класи девербативних именица?
4. Колико често однос површинске и дубинске структуре није синонимичан, односно комутабилан?

Ова питања су од интереса будући да испитују статус различитих нивоа полазне дефиниције: творбени ниво, тип предиката који се декомпонује, структурни ниво и семантички ниво (о овоме видети више у Јакић: у штампи).

М. Јакић (у штампи) показала је да се и са почетним списком семикопулативних глагола које наводи М. Радовановић (1977) могу изградити конструкције чија замена не може бити прост глаголски предикат

без модификације значења присутне у површинској структури. Зато ћемо се у овом раду задржати на списку семикопулативних глагола из Радовановић 1977, како бисмо детаљно испитали квантитативну природу ДП / ПП.

3. **Грађа.** Грађу за ово истраживање чине текстови четири броја политичке рубрике дневног листа „Политика“ из фебруара 2001 године.[5] Узорак текста садржи 20.000 речи од којих су издвојене све предикације са семикопулативним глаголима који се према М. Радовановићу (1977) јављају у декомпонованим конструкцијама.[6] Радовановић наводи 30 таквих глагола[7]: (*из)вршити, извршавати, имати/немати, да(ва)ти, водити, пружити, пружати, доби(ја)ти, поднети, подносити, обавити, обављати, изразити, изражавати, (у/по)чинити, испољити, испољавати, изда(ва)ти, радити, тећи, трајати, износити, доћи, долазити*). Од укупно 30 семикопулативних глагола наведених у Радовановићевом чланку, у нашем узорку појавило се 25 глагола. Нису се појавили глаголи: *издавати, подносити, извршавати, испољити* и *испољавати*. Упоређивањем учесталости испитиваних семикопулативних глагола у узорку текста који је послужио као грађа у овом истраживању и референтног *Фреквенцијског речника савременог српског језика* (Костић Ђ. 1999) установили смо да је корпус овог истраживања поуздан по питању вероватноћа појављивања глаголских одредница. Другим речима испитивани глаголи у нашем узорку јавили су се у веома сличном проценту заступљености као и у референтном *Корпусу српског језика* (Костић Ђ. 2001) ($R=0,74$, $F(1,29)=35,79$, $p< 0,001$). Сходно томе, пет глагола који се нису појавили у узорку спадају у мање фреквентне глаголе у овој групи од тридесет глагола са почетног списка.

Семантика ових глагола заслужује да буде предмет посебног истраживања, али увидом у референтни *Фреквенцијски речник савременог српског језика* (Костић Ђ. 1999) сачињен на основу *Корпуса српског језика* (Костић Ђ. 2001), примећујемо да сви наведени глаголи спадају у класу високо фреквентних глагола, тј. да се налазе у првих 22% по фреквентности у односу на све глаголске одреднице у Фреквенцијском речнику. Овај податак нам је пре свега интересантан због тога што је и Р.

---

[5] Публицистички стил у литератури се наводи као један од функционалних стилова у коме се декомпонована конструкција чешће јавља него у другим стиловима. На основу истраживања спроведеног на три различите рубрике публицистичког стила (спортској, културној и политичкој), утврђено је да се ова појава најчешће јавља у политичкој рубрици, те смо се у овом истраживању из тог разлога за њу и одлучили (Илић, Јакић и др. 2001).

[6] Конструкције са копулативним глаголима нису предмет овог истраживања.

[7] Поред ових 30 глагола М. Радовановић наводи још неколико глагола који су заступљени у његовом узорку са по једним примером. Ипак фокусирали смо пажњу на глаголе који се чешће јављају у семикопулативној улози.

Драгићевић у свом раду приметила да до деплеције најчешће долази код високофреквентних речи (Драгићевић 2007).[8]

4. **Квантитативна анализа.** Укупан број предикација са овим глаголима у нашем узорку износи 224 примера. Од свих предикација са датим глаголима изабрани су примери који су се могли заменити одговарајућом дубинском структуром (различитим врстама предиката или глаголским фразама). Примери су се дакле формално поклапали или подсећали на декомпоноване / перифрастичне конструкције које су наведене у литератури (Радовановић 1977; Мразовић, Вукадиновић 1990; Лазић-Коњик 2006). У нашем узорку, према овом критеријуму, издвојено је 140 примера.

Налази које ћемо у наставку рада изнети односе се пре свега на испитивану групу семикопулативних глагола, иако је већину налаза могуће генерализовати и на друге, потенцијалне, семикопулативне глаголе. У наставку рада изложићемо квантитативне податке о заступљености испитиваног феномена према нивоима издвојеним у Јакић (у штампи): творбени, тип конструкције, морфосинтаксички и семантички ниво. На овај начин покрили смо све релевантне акспекте из дефиниције декомпонованог предиката дате у Радовановић 1977.

4. 1. **Творбени однос површинске и дубинске структуре.** Прво питање односило се на постојање дубинске структуре, која се декомпоновала, тј. колико често наспрам именичког дела у површинској структури, постоји творбено повезан предикатски / глаголски део дубинског нивоа. У циљу потврђивања творбеног парњаштва ова два нивоа консултовали смо референтне дескриптивне речнике српског језика: РСАНУ, РМС и РСЈ. Анализа је показала да се творбени односи именичког (површинског) и предикатског / глаголског дела (дубинског) нивоа могу поделити у пет група:

1. Творбена веза ових нивоа постоји и однос је потврђен у једном или више референтних речника;

2. Творбена веза ових нивоа постоји, али однос није потврђен у једном од три наведена речника, већ у другим језичким изворима, као нпр: *Велики речник страних речи и израза* (Клајн, Шипка 2006), интернет и сл.: *вакуум-вакумирати*, *консалтинг-консалтинговати*.

3. Творбена веза ових нивоа постоји, њихов однос је потврђен у једном или више речника, али глаголи са дубинске структуре нису у свакодневној употреби просечног говорника српског језика: *злочин-злочинити*, *прометт-прометати*.

4. Декомпонована конструкција се може заменити предикатом / глаголом различитог корена у односу на именички део површинског нивоа:

---

[8] У систему придева који означавају људске особине колокативна презасићеност придева *леј* и *добар* довела је до тога да су они изгубили своје значење, те да се код њих више не може говорити о полисемији већ о деплецији (Драгићевић 2001: 199; 2007: 139).

водити рачуна ≠ рачунати него *бринути*. У ову класу уврштени су и примери код којих наспрам именице из површинског нивоа не постоји глаголски парњак (типа *дужност – *дужновати*), али које су у комбинацији са семикопулативним глаголом семантички повезане са глаголом различитог корена: *обављати/вршити дужност = радити*.

5. Декомпонована конструкција представља семантичко разрађивање творбено повезаног глагола са дубинског нивоа: наспрам *одузети право* постоји глагол *обесправити*, док за конструкцију *добити право* не постоји одговарајући глагол **(о)правити*.

Детаљан приказ дистрибуције ових 5 типова односа дат је у табели 1.

Табела 1. Дистрибуција творбених односа површинске и дубинске структуре декомпонованих / перифрастичних конструкција.

	Пример	%
1	разговор – разговарати	82,9
2	вакуум – вакумирати	2,9
3	злочин – злочинити	5
4	водити рачуна ≠ рачунати → бринути	8,6
5	добити право – *(о)правити	0,7

4.2. **Тип конструкције на дубинском нивоу.** Други део анализе одговарао је на питање који тип конструкције стоји иза површинског нивоа. Шема кодирања обухватала је следеће случајеве:

1. прост глаголски предикат: ***разговор*** *са Халимијем* ***водили смо*** *непосредно пред његов полазак* (**разговорали смо** са Халимијем непосредно пред његов полазак)

2. сложен глаголски предикат, са модалним и пунозначним глаголом: ***преговора*** *са терористима* ***нема*** (**не може се преговарати** са терористима)

3. прост именски предикат, са придевским предикативом: *које* ***су имале кључни*** *значај* (које **су биле кључне**)

4. реченица са два глаголска предиката: *Ђинђић* ***је изразио*** *и* ***жељу*** (Ђинђић је **рекао да жели**)

5. реченица са зависним делом који је именски предикат (са придевским предикативом): ***изражава спремност*** *за блиску сарадњу* (**каже да је спреман**)

6. глаголска фраза сачињена од глагола у неличном глаголском облику + прост глаголски предикат: ***изражавајући уверење*** (**рекавши да је уверен**)

7. глаголска фраза сачињена од глагола у неличном глаголском облику + прост именски предикат: ***изражавајући*** *посебно* ***задовољство*** (**рекавши да је** посебно **задовољан**)

Резултати квантитативне анализе ових случајева приказани су у табели 2.

Табела 2. Дистрибуција конструкција на дубинском нивоу (тј. оно што се декомпоновало).

Тип предиката	%
прост глаголски предикат	81,7
сложен глаголски предикат од две глаголске лексеме	3,6
прост именски предикат	1,4
реченица са два глаголска предиката	8,4
реченица са зависним делом који је именски предикат	2,9
глаголска фраза + прост глаголски предикат	2,1
глаголска фраза + прост именски предикат	0,7

4.3 **Структурни изглед површинског нивоа.** У овом делу анализе интересовао нас је формални аспект декомпонованих конструкција, на површинском нивоу и то:

1) када је у питању семикопулативни глагол, одређивали смо:

а. глаголски облик (лични/нелични)

б. да ли је у облику активне, пасивне или обезличене конструкције;

2) када је у питању именски део, одређивали смо:

а. врсту речи, као и њихову творбено-семантичку квалификацију (девербативна или друга врста именице, придев и сл.)

б. који део именске фразе је носилац семантичке везе са конструкцијом на дубинском нивоу (центар или зависни члан)

в. у ком падежу / предлошко-падежној конструкцији се налази овај део ДП;

1) Резултати анализе облика семикопулативних глагола показују да се овај глагол у 93,6% случајева појавио као глагол у личном глаголском облику, од чега 78,6% у активу (***разговор*** *са Халимијем* ***водили смо*** *непосредно пред његов полазак*), 7,9% у пасиву (***дата је подршка*** *иницијативи за демократско преуређење односа Србије и Црне Горе*) и 7,1% у обезличеним конструкцијама (*ће се више* ***радити на*** *секундарном* ***промету*** *акцијама*). Девет примера (6,4%) појавило се у неличном глаголском облику, потврђујући раније налазе из Танасић (1995). Део ових конструкција садржао је глаголе у облику глаголског прилога (2,9%: *рекао је Буш,* ***изражавајући*** *посебно* ***задовољство*****)**. Остале конструкције из ове групе (3.6%) биле су придеви пореклом од глаголских придева семикопулативних глагола (*задовољство због* ***изражене спремности*** *да СРЈ доследно испуни све своје међународне обавезе*).

2) У оквиру анализе именског дела конструкције издвојена су три типа синтагме које могу да се јаве уз семикопулативни глагол:

1. именичка синтагма: *Са задовољством могу да кажем да смо* ***добили подршку***

2. придевска синтагма: *Они* [напади] *су почињени од стране оних који желе да* ***учине немогућим*** *мир и помирење*
3. партитивна синтагма: *Из правца села Мађаре, у прешевској општини,* ***извршили су*** *више* ***минобацачких напада****.*

Поред тога, извели смо засебну анализу где смо утврђивали процентуалну заступљеност правих глаголских именица наспрам других случајева. Правим глаголским именицама сматрали смо оне које су задовољиле три критеријума:

а. постојање глагола исте творбене основе, што је утврђено помоћу референтних дескриптивних речника српског језика, као и на основу интерсубјективне сагласности изворних говорника српског језика (РСАНУ, РМС, РСЈ);

б. постојање суфикса којим се изводе глаголске именице, што је потврђено у референтном приручнику који се бави творбом (Клајн 2003);

в. задржавање глаголског значења, што је кодирано на основу интерсубјективне сагласности два независна обрађивача.

Правих глаголских именица у нашем узорку било је 65 (46,4%).

Уколико барем један од критеријума није био задовољен, именице су класификоване као неправе глаголске именице. Оваквих именица било је 67 (47,9%).[9]

Поред именица, у нашем узорку као именички део испитиване конструкције, појавило се 8 придева (5,7%).

Даља анализа именичких синтагми указала је да семантичка веза између декомпоноване конструкције и еквивалента са дубинске структуре може да буде остварена преко:

1. центра синтагме: *да су југословенске власти* ***давале информације*** *САД и Великој Британији о радарским системима одбране Ирака* (да су југословенске власти **информисале** САД и Велику Британију о радарским системима одбране Ирака)
2. именице у служби детерминатора, тј. зависног члана именичке / партитивне синтагме: *да је Лукић током операција на Косову и Метохији* ***обављао дужност*** ***<u>команданта</u>*** *<u>штаба</u> МУП-а Србије* (да је Лукић током операција на Косову и Метохији **командовао** штабом МУП-а Србије)
3. придева у служби зависног члана: *у закључцима, који* ***имају*** ***<u>обавезујућу</u>*** ***форму*** *за све наше државне органе* (у закључцима, који **обавезују** све наше државне органе)

Налаз, који је добила И. Лазић-Коњик (2006) да је морфосинтаксички модел $V_{Semicop}$+NP_{Acc} најчешћи, потврђен је и у нашем узорку: *Ми смо*

---

[9] Укрштање ова три критеријума при одабиру глаголских именица направила су разлику између девербативних именица како их дефинише М. Радовановић (1977) и скупа именица које су се показале као глаголске у нашој анализи. Другим речима свака именица, (осим Nomina agentis) која би на дубинском нивоу имала творбени глаголски парњак по М. Радовановићу спадала би у дефиницију девербативне именице.

ту ***подршку добијали*** *раније и сада је добијамо* (в. Табелу 3). Затим следе конструкције са номинативом ($NP_{Nom}+V_{Semicop}$), које су у највећем броју случајева биле везане за пасивне или обезличене конструкције: ***дата је подршка*** *иницијативи за демократско преуређење односа Србије и Црне Горе;* ***обрачун се ради*** *с пролећа и јесени.* Конструкције са слободним генитивом ($NP_{Gen}+ V_{Semicop}$) биле су треће по заступљености у нашем корпусу и углавном су биле везане за глагол имати / немати у егзистенцијалним реченицама: *од стратешког концепта* ***нема одступања***. Фреквенција других конструкција није прелазила 5% и њихова дистрибуција детаљно је представљена у Табели 3.

Табела 3. Дистрибуција морфо-синтаксичких модела

Тип синтагме	Центар/зависни члан као носилац семантичке релације	Падеж/ППК	%
Именичка	Центар	$V_{Semicop}+ NP_{Acc}$	52,9
		$NP_{Nom}+V_{Semicop}$	15
		$NPGen+V_{Semicop}$ (егзистенцијалне реченице)	5,7
		$V_{Semicop}$+на+NP_{Loc}	3.6
		$V_{Semicop}+NP_{Gen}$	2.9
		због+$Adj_{Dev}+NP_{Gen}$	1,4
		$V_{Semicop}$+до+NP_{Gen}	1,4
		према+$Adj_{Dev}+NP_{Dat}$	0,7
		на+$Adj_{Dev}+NP_{Acc}$	0,7
		$Adj_{Dev}+NP_{Inst}$	0,7
		$V_{Semicop}$+на+NP_{Acc}	0,7
		$V_{Semicop}$+у+NP_{Acc}	0,7
	Зависни члан: именица	$V_{Semicop}+N_{Nom}+N_{DetGen}$	0,7
		$V_{Semicop}$+у+$N_{Loc}+N_{DetGen}$	0,7
		$V_{Semicop}+N_{Acc}+N_{DetGen}$	2,9
	Зависни члан: придев	$V_{Semicop}+Adj_{DetAcc}+N_{Acc}$	3,6
		$V_{Semicop}+Adj_{DetGen}+N_{Gen}$	1,4
Придевска		$V_{Semicop}+AdjP_{Inst}$	0,7
Партитивна		$V_{Semicop}+Adv+N_{DetGen}$	3,6

4.4. **Семантички однос површинске и дубинске структуре.** Последњи део анализе подразумевао је испитивање значењске повезаности конструкција са површинског и дубинског нивоа. Конструкције смо по-

редили на изолованом нивоу и нивоу реченице.[10] Поред тога, неопходно је јасно одредити са чиме се декомпонована конструкција пореди на дубинској структури. Уколико нпр. као дубинску структуру конструкције *преговора са терористима нема* посматрамо прост глаголски предикат *не преговара се са терористима*, модификација значења тицаће се модалне компоненте. Ако пак дубинским панданом сматрамо сложен глаголски предикат *не може се преговарати* уочавамо синонимичан однос два типа предиката. У овом раду определили смо се за могућност декомпоновања и других типова конструкција, а не само простог глаголског предиката.

У литератури је до сада понуђен широк спектар различитих разлога односно мотивација декомпоновања предиката.[11] Чини нам се да се ти разлози могу груписати у три основна типа:

- стилски (институционализованост, стилска обележеност, сликовитост, еуфемизација и сл.),

- граматички (неутрализација транзитивности предикације, отклањање двовидности, лакше увођење фазе, плурализација предикације и сл.) и

- семантички у ужем смислу (несинонимичност, апстрактност, семантичка различитост између глагола и одговарајуће глаголске именице, терминологизација именичког конституента, сужење значења конструкције на површинском нивоу у односу на дубински ниво).

Слично мишљење износи и Лариохина, о чему извештава Стојановић (2006: 224). Стога ће наша семантичко-квантитативна анализа правити разлику између површинске и дубинске структуре на ова три нивоа.

---

[10] Узајамну заменљивост две конструкције, тј. њихову синонимичност могуће је посматрати на различитим нивоима. Оно што нам се нпр. на нивоу изоловане конструкције чини као истозначно (*вршити притисак* – притискати), на нивоу реченичног контекста примећујемо разлику у значењу (*на Југославију не треба вршити претерани притисак*). Са друге стране оно што нам се може учинити као непотпуна информација на нивоу реченице (*Први напад извршен је у 11:30* – у овом случају недостаје агенс / вршилац радње) на нивоу ширег, текстуалног контекста примећујемо да механизми текстуалне кохезије утичу на привид уклањања информација у оквиру реченице (у тексту, пре реченице *Први напад извршен је у 11:30* налазимо податак о агенсу радње *албански терористи* [су] *испалили четири пројектила из бестрзајног топа*). Ми смо се одлучили за комбинацију заменљивости на изолованом и реченичном нивоу, будући да је то у досадашњој литератури био најчешћи приступ. Текстуални ниво у овом типу анализе учинио нам се као мање информативан, поготово имајући у виду списак разлога декомпоновања датих у досадашњој литератури.

[11] Неки од важнијих разлога који се у литератури наводе су: институционализованост, сликовитост, еуфемизација, непостојање одговарајућег глагола, неутрализација транзитивности предикације, отклањање двовидности, лакше увођење фазе, плурализација предикације, специфичности детерминације глагола, семантичка пасивизација, семантичко разрађивање, несинонимичност, апстрактност, стилска обележеност, семантичка различитост између глагола и одговарајуће глаголске именице, терминологизација именичког конституента, сужење значења конструкције на површинском нивоу у односу на дубински ниво, модификација значења у смислу модалности, каузативности, градуелности, инхоативности и терминативности и сл. (Радовановић 1977; 2004; Ивић 1988; Стојановић 2005; Тополињска 1982; Лазић-Коњик 2006).

Квантитативна анализа нашег узорка показала је да је апсолутна синонимија површинске и дубинске конструкције веома редак случај. Од 140 пронађених примера синонимично је било само 10 примера, односно 7,1% (*затим **би** о концепту закона **расправа трајала** око два месеца* = затим **би се** о концепту закона **расправљало** око два месеца; *већ **има заинтересованих** предузећа* = нека предузећа **су** већ **заинтересована**; *да **преговора** са терористима **нема*** = са терористима **се не може преговарати**). Проценат примера који нису имали дубинску структуру показао се као мање продуктиван, јер у свега 13 примера, односно 9,3% она није постојала и то ако поштујемо когнитивни, а не лексикографски критеријум. Дакле, без обзира на то што је за глаголе *приоритетизовати, злочинити, премештати* и сл. постојала потврда било у речницима, било на интернету, они нису општепознати глаголи у српском језику, те смо сматрали да дубинска структура не постоји (макар у главама говорника српског језика) (уп. у чланку Радовановић 1977, да је глагол *злочинити* третиран као непостојећи).

Остатак од 117 примера (односно 83,6%) био је различитог значења у односу на своју дубинску структуру.[12] Од тога стилске разлике, као што су институционализованост и еуфемизација јавиле су се у 63 примера односно 45% (***Дата је подршка** иницијативи за демократско преуређење односа Србије и Црне Горе; **извршили су** више минобацачких **напада***), граматичке разлике типа деагентизација, плурализација, деобјектизација и сл. у 14 примера, тј. 10% (***има** одређена **очекивања** у погледу будуће сарадње*), док су се семантичке разлике у ужем смислу јавиле у 40 примера, што износи 28,6% од укупног броја примера (***имамо** заједнички **интерес*** ≠ заједнички нас интересују*; како **бисмо имали увид** у залихе* ≠ како бисмо увидели залихе*; **Нема вакуума** за приватизацију* ≠ приватизација није вакуумирана).

5. **Завршна разматрања, додатне анализе и закључак.** Уколико се вратимо на полазна питања из уводног дела овог рада примећујемо неколико ствари:

1. веома мали број случајева декомпозиција можемо објаснити недостатком глагола на дубинском нивоу (0,7%);

2. прост глаголски предикат јесте доминантан тип конструкције на дубинском нивоу (81,4%), али се могу декомпоновати и други типови конструкција (именски предикат са придевским предикативом, сложени

[12] Три типа разлога декомпозиције разликују се према степену у коме семантички диференцирају две конструкције. Стилски разлози у најмањој мери удаљавају значење, након тога граматички, а највећа разлика постоји у случају правог семантичког раздвајања. Будући да је у оквиру једног примера могуће идентификовати више од једног разлога, уколико би се комбиновали разлози из сва три типа проценат је приписан разлогу који највише диференцира значење (прво семантичким разлозима у ужем смислу, потом граматичким разлозима и на крају стилским).

предикат, два предиката из сложене реченице, непредикатски глаголски изрази);

3. Девербативне именице схваћене као у чланку М. Радовановића такође су доминантан тип именичког дела површинске структуре (94,3%), док је овај број далеко мањи уколико се поштују поштрени критеријуми издвајања глаголских именица (46,4%);

4. Синонимичност површинског и дубинског нивоа веома је ретка појава (7,1%), што је у складу са општепознатим принципом језичке економије. Ипак, уколико бисмо стилске разлике у значењу занемарили, онда би број синонимичних примера порастао на 52,1%. То ипак значи да готово половина ових конструкција није синонимична са дубинским нивоом, те се стога питамо који од термина би обухватио такве случајеве: ДП, ПП или неки трећи термин.

5. Пратећи дословце полазну дефиницију М. Радовановића (1977) у нашем корпусу од 20.000 речи, где су анализиране све предикације са семикопулативним глаголима које он наводи, издвојили бисмо само 3 примера (2,1% од свих конструкција са обликом $V_{Semicop}$+именички део) која би задовољила критеријуме сва четири нивоа (структурни, творбени, семантички и тип предиката који се декомпонује). Уколико бисмо синонимичност посматрали нешто шире, у ову дефиницију бисмо могли укључити и примере код којих постоји разлика два типа предиката на стилском нивоу значења (институционализованост, еуфемизација, стилска обележеност), што би онда укључило 43 примера (30,7%).

Имајући у виду корпусну и квантитативну анализу нивое полазне дефиниције реинтерпретирамо на следећи начин:

1. Творбени критеријум нам се са једне стране чини као преширок, јер скуп глаголских именица не генерише обавезно ДП. Са друге стране овај ниво је преузак, јер не може укључити случајеве као што су: *обавити посао* = урадити, *бити у стању* = моћи, *имати интенцију* = намеравати. Стога сматрамо да би било неопходно увести додатни ниво дефиниције. Заједнички принцип у сва три наведена примера јесте да разнокоренски глагол (урадити, моћи, намеравати) има велики део заједничке семске структуре са декомпонованом конструкцијом. Због тога критеријум творбене везе не мора бити једини могући принцип селекције потенцијалних случајева ДП. Када му се дода и новоуведени критеријум, принцип селекције постаје исцрпнији, односно без новог дела дефиниције не би се могло објаснити зашто су наведени примери ДП.

2. Тип предиката који се декомпонује сматрамо непрецизним критеријумом из два разлога. Са једне стране када се на дубинској структури нађе прост глаголски предикат, то не значи да се ради о ДП (*вршити функцију* ≠ функционисати). Са друге стране и предикати који нису прости глаголски могу дати ДП (*преговора са терористима нема* = са терористима се не може преговарати). Ипак, сматрамо да функција овог нивоа постоји и она је двострука:

- говори о степену десемантизације семикопулативног глагола (У примеру *нема преговора са терористима* неопходно је на дубинском нивоу додати модални глагол. Међутим у другом примеру са истим семикопулативним глаголом *албанско становништво ... нема поверења у приштински корпус* модални глагол на дубинској структури није потребан.)

- селектује примере који на дубинској структури имају предикат, а не сложену реченицу.

3. Именички део на структурном нивоу у полазној дефиницији такође је непрецизан из два разлога:

- искључује друге врсте речи (придеве)

- не спецификује да ли именички део мора бити централни или може бити и зависни члан именичке синтагме.

Ова три нивоа имају другачији статус од четвртог, семантичког, јер су они **потребни услови**.

4. Семантички ниво када је селекција случајева већ начињена помоћу претходна три нивоа „одлучује“ да ли је дати случај ДП, што га чини **довољним условом**.

Због тога поред анализе сваког нивоа почетне дефиниције засебно неопходно је укрстити их са проценом синонимичности два предиката. У наставку ћемо приказати две најинформативније анализе.

У првој анализи комбиновали смо семантички критеријум синонимичности са два начина дефинисања девербативних именица. Уколико се девербативном именицом сматра свака именица која је у творбеној вези са глаголом у дубинској структури (као што је предложено у Радовановић 1977), однос два типа предиката (декомпонованог и обичног) веома често није синонимичан (47,5%). У оваквој ситуацији претпоставили бисмо да би несинонимичност требало приписати семикопулативном глаголу. Уколико се пак укрсте три критеријума при идентификовању глаголских именица (суфиксални, постојање глагола истог корена, задржавање глаголског значења код именице у апстрактном смислу процесуалности односно радње), проценат синонимичности површинске и дубинске структуре постаје законит у односу на поделу глаголских именица на праве и неправе. Другим речима, анализа нам показује да уколико се код глаголских именица испоштује строги (сложени) критеријум одабира, могуће је предиковати степен семантичке повезаности конкретног пара глаголска именица – мотивни глагол унутар конструкција на површинском и дубинском нивоу. Овај однос може се јасно видети на слици 1, где је приказана дистрибуција синонимичних и несинонимичних конструкција за девербативне именице класификоване по критеријуму М. Радовановића наспрам критеријума наведених у овом раду.

У другој анализи питали смо се да ли би семантички ниво могао да нам помогне у разграничењу ДП и ПП. Ако бисмо у обзир узели три формална нивоа полазне дефиниције (структурни, творбени и тип предиката који се декомпонује) без семантичког нивоа и на тај начин направили разлику између ДП и ПП, бројчани однос ове две појаве био би 85

ДП према 55 ПП (схваћено као остатак када се издвоје ДП). Дакле, према овом критеријуму у ПП укључили бисмо примере код којих:

Слика 1. Процентуално приказана зависност врсте именичког дела декомпоноване / перифрастичне конструкције и синонимичности два типа предиката.

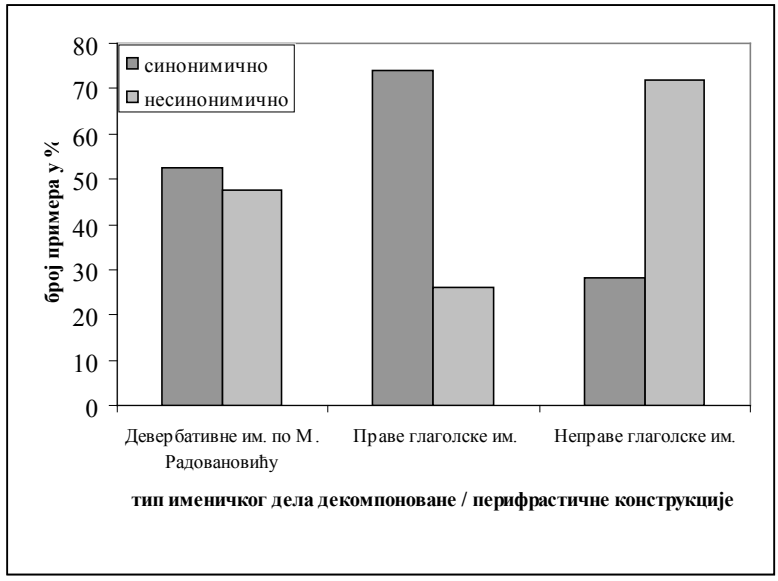

1. замена на дубинском нивоу није прост глаголски предикат
2. не постоји истокоренска, већ само разнокоренска замена на дубинском нивоу
3. уопште не постоји замена на дубинском нивоу

Међутим, оваква слика чини нам се и даље нехомогеном на неким деловима спектра, и то на два различита начина. Са једне стране она раздваја случајеве који су суштински исти, а разликују се само формално (декомпозиција простог глаголског предиката супротстављена је декомпозицији сложеног и именског предиката). Са друге стране оваква слика обједињује под истим термином (ПП) суштински различите случајеве:

- непостојање замене на дубинском нивоу;
- постојање творбено неповезане (разнокоренске) замене на дубинском нивоу;
- семантичко непоклапање конструкција на површинском и дубинском нивоу, без обзира на то да ли постоји творбена веза површинског и дубинског нивоа;
- замена конструкције сложеном реченицом, на дубинском нивоу.

На слици 2 приказане су дистрибуције ДП и ПП (на основу формалних критеријума) према творбено-семантичкој скали. Анализа показује висок степен сличности ДП и ПП по питању семантичке удаљености. Имајући у виду овај налаз, као и реинтерпретацију полазне дефиниције, сматрамо да би семантички критеријум на бољи начин дефинисао границу међу овим појмовима.

Слика 2. Типови разлика у значењу два предиката (декомпонованог / перифрастичног и обичног).

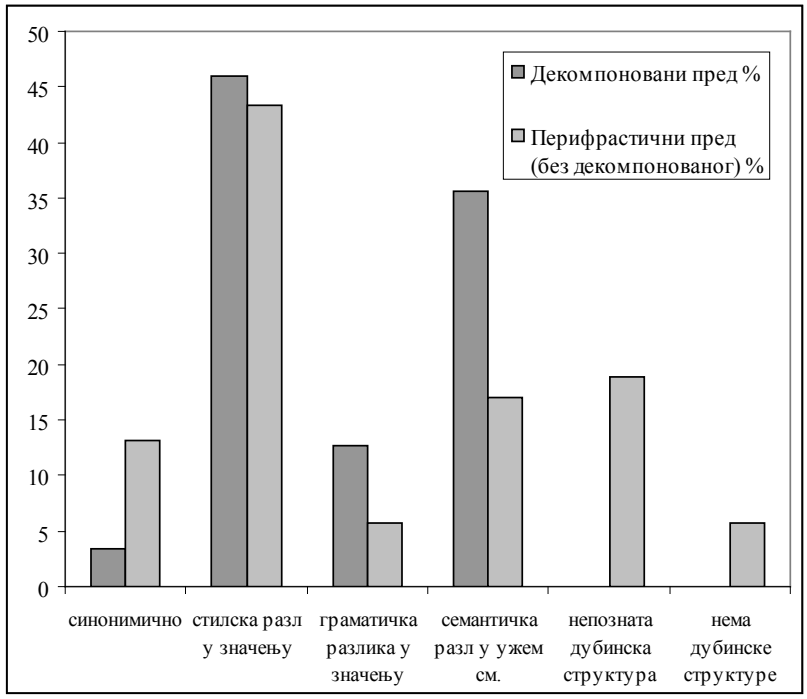

Стога смо у овом кораку анализе покушали да експлицирамо суштински различите случајеве увођењем нове димензије. Та димензија је семантички критеријум синонимичности дубинског и површинског нивоа декомпоноване конструкције, комбинован са постојањем дубинског нивоа, односно мотивног глагола. Ове случајеве било би добро и терминолошки диференцирати.

Дистрибуција различитих степена значењске диференцираности два нивоа конструкције (дубинског и површинског) у оквиру ДП и ПП указује где треба избрисати постојеће границе међу овим појавама, а где их треба изнова успоставити, на другом месту континуума. Према нашем мишљењу континуум би изгледао овако:

1. Површинска и дубинска структура творбено су повезане и синонимичне, независно од типа предиката на дубинској структури (прост глаголски, прост именски, сложени предикат)[13]: *расправа би трајала око два месеца* = расправљало би се. У овом случају синонимичност може бити:

а. (готово) потпуна, или

б. непотпуна, тј. уз постојање стилске разлике у значењу конструкција дубинског и површинског нивоа.

Овај случај ми схватамо као **декомпоновани предикат у ужем смислу**.

2. Површинска и дубинска структура су семантички синонимичне, али нису творбено повезане: *обавити део посла* = урадити, *имати право* = смети.[14]

Овакав случај сматрамо **декомпонованим предикатом у ширем смислу**.

3. Површинска и дубинска структура су творбено повезане, али међу њима не постоји однос синонимије. Одсуство синонимије према нашем досадашњем сазнању може бити узрок разлике на плану:

а. граматичког значења:

б. семантичког диференцирања у ужем смислу: *врши функцију* ≠ функционише, *нема вакуума за приватизацију* ≠ приватизација није вакуумирана.

Детаљније испитивање степена семантичке диференцираности у случајевима овог типа, показало би које случајеве из ове групе би требало припојити појму ДП, а које би требало сматрати оделитим појмом.

4. Површинска структура има облик $V_{Semicop}$+именски део, али дубинска структура не постоји, и овде разликујемо два случаја:

а. мотивни глагол за глаголску именицу не постоји у систему (*дати право*)

б. мотивни глагол за глаголску именицу постоји, али није познат већини изворних говорника (*извршити злочин* = злочинити, *вршити промет акција* = прометати акције).

Сматрамо да би овај случај требало назвати **посебним термином**. Према нашем садашњем схватању овде би се могао употребити термин *перифрастични предикат*.

---

[13] Случај када долази до кондензације два предиката из сложене реченице, према нашем мишљењу не спада у континуум који тренутно описујемо (изразио је очекивање – рекао је да очекује). Одговарајући термин би могао бити *кондензовани предикат*.

[14] Иако смо овај случај поставили у континуум, чини нам се да се он разликује од других случајева јер не долази до декомпозиције на нивоу лексеме (као нпр. у случају глагола *анализирати* који се декомпонује на глагол *вршити* и именицу *анализа*), већ долази до реорганизације сема, али ово сложено питање требало би да буде предмет засебног истраживања.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Драгићевић, Рајна. *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику. Творбена и семантичка анализа.* Београд: Институт за српски језик САНУ, 2001.

Драгићевић, Рајна. *Лексикологија српског језика.* Београд: Завод за уџбенике, 2007.

Ивић, Милка. „Још о декомпоновању предиката.“ *Јужнословенски филолог* XLIV (1988): 1–5.

Илић, Нада и Милена Јакић, Ана Пантелић, Никола Предолац. „О декомпозицији предиката.“ / Презентовано на скупу Југословенског друштва за примењену лингвистику, Нови Сад, 2001.

Јакић, Милена. „О типологији декомпонованих конструкција у српском језику.“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (у штампи).

Керкез, Драгана. „Глаголски конституент перифрастичних предикатских конструкција (у српском и руском језику).“ *Српски језик*, 1–2 (1997): 303–310.

Керкез, Драгана. „Номинални конституент перифрастичних предикатских конструкција.“ *Славистика* II (1998): 93–98.

Клајн, Иван. 2003. *Творба речи у савременом српском језику.* – Други део: *Суфиксација и конверзија* (Прилози граматици српскога језика II). Београд, 2003.

Клајн, Иван и Милан Шипка. *Велики речник страних речи и израза.* Нови Сад: Прометеј, 2006.

Кликовац, Душка. „О јавном језику (Експлицитна категоризација именичких појмова).“ *Језик данас* 8 (1998): 17–20.

Костић, Ђорђе. *Фреквенцијски речник савременог српског језика.* Београд: Институт за експерименталну фонетику и патологију говора и Лабораторија за експерименталну психологију, 1999.

Костић, Ђорђе. *Корпус српског језика.* Београд: Институт за експерименталну фонетику и патологију говора и Лабораторија за експерименталну психологију, 2001.

Лазић-Коњик, Ивана. „Структура, функција и лексикографска обрада перифрастичних предиката (на примерима из дневне штампе).“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 49/1 (2006): 219–304.

Мразовић, Павица и Зора Вукадиновић. *Граматика српскохрватског језика за странце.* Сремски Карловци – Нови Сад, 1990.

Мршевић-Радовић, Драгана. *Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику.* Београд: Филолошки факултет (Монографије, књига LX), 1987.

Петровић, Владислава. „О перифрастичном предикату са глаголом чинити у Његошевом језику.“ *НССВД* 18/2 (1988): 507–513.

Пипер, Предраг. „Аналитички глаголски изрази и декомпоновани предикати типа ’изразити захвалност’.“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 42/1 (1999): 37–43.

Пипер, Предраг и Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. *Синтакса савременог српског језика: проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ : Београдска књига; Нови Сад: Матица српска, 2005.

Радовановић, Милорад. „Декомпоновање предиката (на примерима из српскохрватског језика).“ *Јужнословенски филолог* XXXIII (1977): 53–78.

Радовановић, Милорад. „Декомпозиција и универбизација.“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 47/1–2 (2004): 43–49.

РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика 1–6*. Нови Сад: Матица српска – Загреб: Матица хрватска, 1967–1976.

РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика, САНУ*. Београд, 1959–2010.

РСЈ: *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.

Самарџић, Тања. „Семантичко-синтаксичка својства декомпонованих предиката у српском језику.“ *НССВД* 39/1 (2010): 375–385.

Стојановић, Андреј. „Декомпоновани предикат у научном стилу српског језика.“ *Српски језик* 11/1–2 (2006): 223–239.
Танасић, Срето. „Декомпоновање глагола и структура просте реченице.“ *Јужнословенски филолог* LI (1995): 157–166.
Тополињска, Зузана. „Перифрастични предикатски изрази на међусловенским релацијама.“ *Јужнословенски филолог* XXXVIII (1982): 35–51.

ИЗВОРИ

ПОЛИТИКА. 2. фебруар 2001.
ПОЛИТИКА. 9. фебруар 2001.
ПОЛИТИКА. 16. фебруар 2001.
ПОЛИТИКА. 23. фебруар 2001.

Milena M. Jakić, Nada S. Ševa

QUANTITATIVE ANALYSIS OF DECOMPOSED / PERIPHRASTIC PREDICATE IN SERBIAN

Summary

In this research we examined different types of predications that consisted of semicopulative verbs presented in Radovanović (1977). Exemplars from newspaper texts sample are described in terms of quantitative analysis through four levels of decomposed predicate definition: structural, word formation, semantic level and level of type of predicate that is decomposed. In addition, we discuss current definition of nominal part of decomposed predicate (Nomen deverbativum) and we propose more precise criteria of their classification. Through this analysis we established correlation between noun type on surface level and its semantic equivalence with verb at the deep structure level. Final analysis underlined the importance of each level of definition for differentitation between decomposed and periphrastic predicate.

Key words: decomposed / periphrastic predicate, deverbative noun, semicopulative verb, quantitative analysis

UDC 811.163.41'37
811.161.1'37

Драгана Б. Поповић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за славистику
popodrag@gmail.com

ПРАГМАТИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА ГОВОРНОГ ЖАНРА САВЕТА (НА МАТЕРИЈАЛУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА)

У раду се, на материјалу руског и српског језика, описује говорни жанр савета као универзална појава. Избор проблематике оправдава чињеница да је истраживање сваког говорног жанра у складу с потребом да се изврши систематизација говорних жанрова. Будући да се рад заснива на достигнућима теорије говорних жанрова и теорије говорних чинова, анализом говорног жанра савета обухваћени су резултати истраживања у оквиру обеју теорија. Прагматичко-семантичком анализом утврђене су компоненте, основна обележја и семантички садржај савета. Добијени резултати омогућили су одређивање места говорног жанра савета у односу на друге говорне жанрове (чинове) којима се изражава побуда, али и указали на могући приступ класификацији наведеног говорног жанра.

Кључне речи: прагматичка анализа, семантичка анализа, говорни жанр, говорни чин, савет, руски језик, српски језик, М. М. Бахтин.

Теорија говорних жанрова и теорија говорних чинова – говорни жанр и говорни чин

Теорија говорних жанрова (актуелни правац руске лингвистике) развила се на основу стваралаштва М. М. Бахтина (Bahtin 1980), а пре свега захваљујући раду *Проблема речевых жанров* (Бахтин 1997) у којем аутор указује на неопходност скретања пажње на улогу човека у процесу комуникације.[1] Полазећи од чињенице да се комуникација остварује исказима њених учесника, аутор дефинише говорне жанрове као „релативно стабилне типове исказа" (Бахтин 1997: 159). Иако је М. М. Бахтин развијао идеје блиске идејама теорије говорних чинова готово у исто време када је и Џ. Л. Остин (Ostin 1994) радио на својој концепцији, теорија говорних чинова већ је била признат лингвистички правац (с разра-

[1] Више о развоју теорије говорних жанрова в. у Поповић 2011.

ћеном и општеприхваћеном методологијом и терминологијом) када се теорија говорних жанрова (крајем 80-их – почетком 90-их година 20. века) почела развијати. Захваљујући наведеном, често се указује на блискост двеју теорија, а понекад се оне и изједначавају. То изједначавање нарочито је било оправдано на почетку развоја теорије говорних жанрова, а допринела му је употреба методологије и терминологије теорије говорних чинова у истраживањима говорних жанрова. Ипак се теорија говорних жанрова данас развија у правцу тражења нових решења у оквиру истраживања људске комуникације.

Иако обе теорије полазе од истог принципа изучавања јединица говора, те посматрају исказ као интеракцију адресанта и адресата у одређеној комуникативној ситуацији, при чему је важан фактор циљ, односно интенција говорника (замисао или воља говорника према М. М. Бахтину), међу њима се уочавају одређене разлике. Тако се примећује усмереност теорије говорних чинова на граматику (реченицу), те наглашава строго раздвајање термина „исказ“ („говорни жанр“) и „реченица“ у концепцији М. М. Бахтина.[2] Наводи се да је теорија говорних чинова заснована на психолошким позицијама, те да је у суштини монолошка, а теорија говорних жанрова дијалошка, тј. заснована на социолошким позицијама.[3] Сходно томе, указује се на различиту структуру говорног жанра и говорног чина, те истиче сложенија структура говорног жанра, који се обично састоји од више говорних чинова (Кожина 1999).

Иако се прихвата стајалиште да говорни жанр у односу на говорни чин омогућава шире сагледавање међуљудске комуникације, у анализи савета искоришћени су резултати истраживања постигнути у оквиру обеју теорија.

Компоненте и основна обележја говорног жанра савета

Одговор на питање шта подразумева прагматичка анализа, тј. које области, задатке и проблеме обухватају прагматичка истраживања, требало би да пружи дефиниција појма *лингвистичка прагматика*, будући да се од дефиниције очекује јасно тумачење одређеног појма. Ако прагматика подразумева „проучавање комуникативних средстава у односу

---

[2] А. Вјежбицка примећује да, иако се унутар теорије говорних чинова указује на разлику између говорног чина и реченице, пажњу лингвиста најчешће привлаче једнореченични искази (Wierzbicka 1983: 126). Исто и у Вежбицка 1997, 2007.

[3] Овакво виђење односа између говорног жанра и говорног чина може се довести у везу с разликама између лингвистичког и прагматичког правца проучавања жанрова у оквиру теорије говорних жанрова на које указује В. В. Дементјев. Истичући да је лингвистичко проучавање говорних жанрова блиско теорији говорних чинова, аутор наводи да се главне разлике између лингвистичког и прагматичког проучавања говорних жанрова могу приказати на следећи начин: 1) оријентација на монолог ~ оријентација на дијалог; 2) оријентација на логику, граматику → психологију ~ оријентација на узајамни однос у оквиру социјално-културних услова конкретне ситуације → социологију (Дементьев 2007: 49).

на човека: шта се догађа с човеком кад даје и прима саопштења; од чега зависи облик комуницирања начелно и конкретно (у датој прилици) [...]“ (Ивић 1996: 165), јасно је да она може обједињавати различите дисциплине, и то не само лингвистичке. Уосталом, и свака дефиниција језика, односно науке о језику, мора бити у вези „са знањима о човеку и са дефинисањем човека као биолошког, психичког, социјалног и културног бића“ (Radovanović 1986: 14). О проблематици везаној за прагматичку теорију, о различитим схватањима прагматике, о немогућности давања њене свеобухватне дефиниције, а пре свега о њеној улози најбоље говори следећи цитат: „Област лингвистичке прагматике нема јасне контуре. Главна заслуга прагматике може се видети у томе што је она увела у научну употребу велику количину чињеница које је лингвистика дотад или одбацивала или није примећивала. Поврх тога, она је дала тим чињеницама теоријски статус јер је показала њихову снагу да објасне оне појаве које улазе у компетенцију лингвистике. Без прагматичке теорије (или теоријâ) чињенице свакидашње комуникације остале би неповезане појаве свакодневног живота“ (Арутюнова, Падучева 1985: 41).[4]

Будући да Бахтинова концепција говорних жанрова, према којој избор жанровских форми не зависи само од теме, већ и од сфере комуникације, учесника комуникације (њиховог социјалног положаја и личних међусобних односа), тј. конкретне комуникативне ситуације, ставља човека у центар интересовања, и будући да је усмерена на понашање комуниканата у зависности од наведених фактора, говорни жанр савета у раду се посматра с аспекта социјалног међуљудског контакта у процесу комуникације. Зато прагматичком анализом најпре треба да се утврде компоненте комуникативног процеса важне за тај контакт приликом реализације говорног жанра савета.

Основне компоненте говорног жанра савета, свакако, су адресант и адресат као творци прагматичке, односно комуникативне ситуације. Како наводи Н. К. Рјабцева, интенција адресанта се током комуникације претвара у побуђивање адресата на учествовање у измени ситуације, односно у стварању нове стварности. Тако се синхронизује комуникативна ситуација с прагматичком, тј. спајају комуникативне и прагматичке улоге адресанта и адресата (Рябцева 1994: 84). Али иницијатор реализације говорног жанра савета не мора бити, и најчешће није, онај ко савет упућује (адресант) већ управо онај коме је савет неопходан (адресат). У том случају реализација савета почиње адресатовим обраћањем за савет. Поред обраћања, компоненте структуре савета чине и чин упућивања савета, те реакција на савет. Међутим, при реализацији савета неке од наведених компонената могу изостати. Тако од присутности или изостанка обраћања за савет зависи да ли ће се говорити о ситуацији траженог или нетраженог савета. Другим речима, основна разлика у струк-

[4] Овде и даље наш превод (Д. П.). Напомена се не односи на преводе цитираних књижевних дела.

тури траженог и нетраженог савета огледа се у присутности, односно одсуству иницијалне реплике. Компонента која спаја ова два типа савета је постојање потешкоће код адресата. Наведена компонента има карактер пресупозиције (иако у случају нетраженог савета може бити резултат субјективне процене адресанта).

Код траженог савета адресат се обраћа за савет ономе за кога сматра да му може указати на излаз из њему нерешиве ситуације. У складу с тим, тражени савет почиње иницијалном репликом адресата:

– Иван Петрович, голубчик, что мне делать? Посоветуйте мне: я еще вчера дал слово быть сегодня, именно теперь, у Кати. Не могу же я манкировать! Я люблю Наташу как не знаю что, готов просто в огонь, но, согласитесь сами, там совсем бросить, ведь это нельзя... (*Дост. 2*)

– Иване Петровичу, драги мој, шта да радим? Дајте ми савет: синоћ сам дао реч Каћи да ћу доћи данас, управо у ово време. Никако не смем изостати! Ја Наташу волим изнад свега, готов сам, просто, у ватру за њу, али признајте и сами, не могу све тако да прекинем! (*Дост. 2*)

Код нетраженог савета адресант процењује да адресат има потешкоће и да му је потребна помоћ. Адресант сматра да га знање и искуство које поседује чине компетентним за упућивање савета. Међутим, и нетражен савет ће најчешће бити изазван репликом адресата на основу које ће адресант закључити да му је неопходна помоћ:

М а ш а. [...] Опять, черт подери, скучать целый вечер у директора!

Т у з е н б а х. Я бы не пошел на вашем месте... Очень просто.

Ч е б у т ы к и н. Не ходите, дуся моя. (*Чех. 1*)

М а ш а. [...] До ђавола, опет се цело вече досађивати код директора!

Т у з е н б а х. Ја не бих ишао да сам на вашем месту... Врло просто.

Ч е б у т и к и н. Па немојте ићи, душице. (*Чех. 1*)

Нетражен савет може бити резултат ситуације у којој се савет не тражи, али се жели (Формановская 1994: 39):

И р и н а (*сдерживаясь*). О, я несчастная... Не могу я работать, не стану работать. Довольно, довольно! Была телеграфисткой, теперь служу в городской управе и ненавижу, презираю все, что только мне дают делать... Мне уже двадцать четвертый год, работаю уже давно, и мозг высох, похудела, подурнела, постарела, и ничего, ничего, никакого удовлетворения, а время идет, и все кажется, что уходишь от настоящей прекрасной жизни, уходишь все дальше и дальше, в какую-то пропасть. Я в отчаянии, я в отчаянии! И как я жива, как не убила себя до сих пор, не понимаю...

О л ь г а. Не плачь, моя девочка, не плачь... Я страдаю.

И р и н а. Я не плачу, не плачу... Довольно... Ну, вот я уже не плачу. Довольно... Довольно!

О л ь г а. Милая, говорю тебе как сестра, как друг, если хочешь моего совета, выходи за барона! (*Чех. 1*)

И р и н а (*обуздавајући се*). О, како сам несрећна... Не могу да радим, нећу да радим. Али доста, доста! Била сам телеграфисткиња, сад служим у градској управи и мрзим тај посао, презирем све што ми дају да радим... Сад ми је двадесет четврта година, радим већ одавно, већ ми се мозак сасушио, омршавила сам, заглупела, остарела сам, и ништа, ништа, никаква задовољства, а време иде и све ти се чини да се удаљујеш од правога, лепога живота, одлазиш све даље и даље, у некакву провалију. Ја сам очајна, ја не разумем како сам остала жива, како се нисам убила до сада...

О л г а. Не плачи, девојчице моја, не плачи... Тешко ми је.

И р и н а. Ја не плачем, не плачем... Доста. Ево, не плачем више. Доста... Доста!

О л г а. Мила моја, говорим ти као сестра, као пријатељица, ако хоћеш мој савет, удај се за барона! (*Чех. 1*)

Али се код нетраженог савета може говорити и о ситуацији када се савет не жели (Формановская 1994: 39):

– Да, да, – повторял Левин. – Я понимаю и ценю твое отношение к нему; но я поеду к нему.

– Если тебе хочется, съезди, но я не советую, – сказал Сергей Иванович. – То есть в отношении ко мне, я этого не боюсь, он тебя не поссорит со мной, но для тебя, я советую тебе лучше не ездить. Помочь нельзя. Впрочем, делай как хочешь. (*Толст.*)

– Јест, јест – понови Љевин. – Ја разумем и ценим твоје односе према њему, али ја ћу га ипак потражити.

– Ако баш хоћеш, потражи га, али ја ти не саветујем – рече Сергије Иванович. – То јест, што се мене тиче, ја се не бојим да ће он тебе посвађати са мном; али тебе ради ти саветујем да не идеш. Ту нема помоћи. Уосталом, ради како хоћеш. (*Толст.*)

Реакција на савет је још једна компонента структуре савета која није обавезна. Иако је прагматички смисао комуникације управо у обавезности реакције адресата (Рябцева 1994: 85), код савета она може изостати. Савет је могуће прихватити, не прихватити или не показати реакцијом своју одлуку. Уколико не жели савет адресат га неће прихватити, а таква реакција може бити последица конфликтне ситуације, тј. недовољне кооперативности:

– Алексей Александрович! Я знаю вас за истинно великодушного человека, – сказала Бетси, остановившись в маленькой гостиной и особенно крепко пожимая ему еще раз руку. – Я посторонний человек, но я так люблю ее и уважаю вас, что я позволяю себе совет. Примите его. Алексей есть олицетворенная честь, и он уезжает в Ташкент.

– Благодарю вас, княгиня, за ваше участие и советы. Но вопрос о том, может ли, или не может жена принять кого-нибудь, она решит сама. (*Толст.*)

– Алексије Александровичу! Ја вас познајем као истински великодушног човека – рече Бетси зауставивши се у малом салону и особито јако му стегнувши још једанпут руку. – Ја сам страно лице, али ја толико волим њу и поштујем вас, да допуштам себи један савет. Примите га. Алексије Вронски је оличена част; и путује за Ташкент.

– Хвала вам, кнегињо, на вашем учешћу и савету. Али питање о томе да ли жена може кога примити или не, решиће она сама. (*Толст.*)

Реакције учесника комуникације резултат су комуникативног понашања језичке личности и њене спремности или неспремности на кооперативност.[5] У случају траженог савета и конфликтне ситуације недостатак или потпуно одсуство кооперативности може довести до изостанка чина упућивања савета, односно изостанка саме реализације савета. Тада недостатак или потпуно одсуство кооперативности потиче од адресанта:

Е п и х о д о в. Сейчас утренник, мороз в три градуса, а вишня вся в цвету. Не могу одобрить нашего климата. (*Вздыхает.*) Не могу. Наш климат не может способствовать в самый раз. Вот, Ермолай Алексеич, позвольте вам присовокупить, купил я себе третьего дня сапоги, а они, смею вас уверить, скрипят так, что нет никакой возможности. Чем бы смазать?

Л о п а х и н. Отстань. Надоел. (*Чех. 2*)

Е п и х о д о в. Сада је мраз, три степена испод нуле, а вишње су се расцветале. Не одобравам ја ову нашу климу. (*Уздище.*) Не одобравам. Наша клима не може да чини добро, баш не може. Ето, Јермолају Алексејевичу, дозволите да вам узгред напоменем, купио сам прекјуче чизме, а оне ако ћете ми веровати шкрипе тако да се не може поднети. Чиме да их намажем?

Л о п а х и н. Остави ме на миру. Досадио си ми. (*Чех. 2*)

Како наводи М. М. Бахтин, исказ има аутора и адресата и управо „адресираност“ исказа представља његово суштинско обележје (1997: 200). И Н. К. Рјабцева примећује да је говор увек адресиран, али и да се актуелна прагматичка ситуација не мора увек подударати по месту и времену с комуникативном (1994: 85). Управо то је једна од карактеристика савета, а манифестује се могућим учешћем трећег лица у његовој реализацији.[6] Другим речима, адресат савета не мора увек бити и онај коме се адресант непосредно обраћа. Тако Г. Г. Почепцов у својој типологији адресата, поред адресата којем је исказ директно упућен, говори

[5] У вези с комуникативним понашањем К. Ф. Седов говори о три нивоа комуникативне компетенције језичке личности (од којих зависи тип комуникације унутар одређеног жанра) – конфликтном, центрираном и кооперативном, те закључује да се ефикасна комуникација може постићи уколико се поштује кооперативно-актуелизаторски принцип грађења комуникативног понашања језичке личности, јер управо он сведочи о највишем нивоу комуникативне компетенције човека. У основи тог типа комуникације је тежња да се заузме становиште саговорника, погледа на ситуацију описану у говору његовим очима (Седов 2007: 28).

[6] Овде се не мисли на учеснике полилога.

и о адресату-ретранслатору чија је комуникативна улога да прими и пренесе информацију правом адресату (1986: 12).[7] Углавном је тачна и тврдња да је лице на које се савет односи (треће лице) обично у сфери интереса адресата (Безяева 2002: 308):

> Н а т а ш а. [...] Доктор говорит, тебе нужно одну простоквашу есть, иначе не похудеешь. (*Чех. 1*)
> Н а т а ш а: [...] Доктор вели да ти треба да једеш само кисело млеко, иначе нећеш омршавити. (*Чех. 1*)[8]

Код говорног жанра савета могућа је и ситуација обраћања говорног лица самоме себи. Такву ситуацију Н. К. Рјабцева назива квазидискурсном јер говорно лице наступа као свој адресат што, према ауторки, представља ментални аналог међуљудског односа (1994: 86):

> „Надо будет ему возразить так, – решил Берлиоз, – да, человек смертен, никто против этого не спорит. Но дело в том, что... „(*Булг.*)
> „Требало би му се овако, ето, супротставити“, одлучи Берлиоз: – Што човек јесте смртан, ту нико ништа не може да приговори. Али, ствар је у томе, што...“ (*Булг.*)

Савет који се даје самоме себи Т. И. Шелковских назива аутогеним саветом. Ауторка наводи да је овде реч о кореферентности адресанта и адресата јер се адресант истовремено појављује и у улози прескриптора и у улози извршиоца бенефактивне радње (Шелковских 1995: 65). Случај аутогеног савета А. А. Соловјова види као ситуацију у којој адресант може са самим собом разматрати своје деловање, ограђујући се од непотребних мисли и поступка и на тај начин предупредити могућу грешку (Соловьева 2007: 57):

> „В печку? Но в печке прежде всего начнут рыться. Сжечь? Да и чем сжечь? Спичек даже нет. Нет, лучше выйти куда-нибудь и все выбросить. Да! лучше выбросить! – повторял он, опять садясь на диван, – и сейчас, сию минуту, не медля!...“ (*Дост. 1*)
> „У пећ? Али они ће најпре у пећи и чепркати. Да спалим? Али чиме да спалим? Чак ни шибица немам. Не, боље је да изађем некуд, па да све бацим! Да! Боље је да бацим!“, понављао је седајући опет на канабе, „и то одмах, овог тренутка, без оклевања ...“ (*Дост. 1*)

Аутогени савет, наравно, не мора бити само део унутрашњег монолога, он може бити реализован и у дијалогу с другим комуникантом:

> И р и н а. Надо поискать другую должность, а эта не по мне. Чего я так хотела, о чем мечтала, того-то в ней именно и нет. Труд без поэзии, без мыслей... (*Чех.1*)

---

[7] Аутор издваја три модификације адресата, а то су: квазиадресат, адресат–ретранслатор и посредан (индиректан) адресат, својствен ситуацији двоструке адресираности исказа (Почепцов 1986: 11, 16).

[8] Подаци о извору онога што преноси адресат–ретранслатор могу се унети у садржај исказа, изразити безлично или се имплицирати (исто: 14).

И р и н а. Треба да потражим други посао, ово није за мене. Оно што сам ја желела, о чему сам маштала, управо тога нема у овој дужности. Рад без поезије, без мисли... (*Чех. 1*)

Говорно лице може изнети своје мишљење и с позиције представника друштва, тј. с позиције која претпоставља поседовање знања о томе како треба да поступи не само директан саговорник, већ и сви који се нађу у истој ситуацији:[9]

И р и н а. [...] Человек должен трудиться, работать в поте лица, кто бы он ни был, и в этом одном заключается смысл и цель его жизни, его счастье, его восторги. (*Чех. 1*)

И р и н а. [...] Човек треба да ради, да ради у зноју лица свог, па био он ко му драго, једино је у томе сав смисао и сврха његовог живота, његова срећа, његова највећа радост. (*Чех. 1*)

Будући да адресант и адресат учествују у стварању прагматичке, односно комуникативне ситуације, природно је да на њу утиче и њихова социјална улога. Тако М. М. Бахтин напомиње да на комуникацију може утицати и друштвени положај, утицај, углед, ауторитет, чин, ранг, узраст комуниканата, као и степен њихове личне блискости (1997: 201–202). А управо је социјална улога комуниканата важно обележје говорног жанра савета. Социјалну улогу К. Ф. Седов дефинише као нормативни образац понашања који друштво одобрава и који одговара конкретној комуникативној ситуацији и социјалној позицији говорног лица. Тако личност може имати различите социјалне улоге које се могу односити на њене сталне и привремене карактеристике, а у вези су с узрастом, полом, професијом, положајем у породици или су резултат одређене ситуације – улога пацијента, путника, купца и др. (Седов 2007: 11). У схему комуникативних компонената на коју указује М. Л. Макаров укључене су класификације социјалних односа комуниканата и степена њиховог познанства.[10] Ту се социјални односи комуниканата деле на симетричне и асиметричне (антрополошки, социокултурно, професионално или по различитим функцијама у самом разговору), те наводе следећи степени познанства: 1) блиски људи; 2) људи који се добро познају; 3) познаници; 4) људи који се површно познају; 5) људи који се не познају (Макаров 2003: 208). Дакле, однос између комуниканата умногом зависи од њихове социјалне улоге, тј. статуса, али и од степена њихове блискости. Наведене компоненте утичу на степен слободе у процесу комуникације, а тиме и на степен испољавања индивидуалности учесника ко-

---

[9] Љ. Поповић наводи да се комуникативне функције исказа, посматране у односу на поједине компоненте говорне ситуације, могу поделити на аутоилокутивне (илокуција је усмерена на само говорно лице), илокутивне (илокуција је усмерена на саговорника), уопштено-илокутивне (илокуција је усмерена на говорно лице и саговорника) и неодређено-илокутивне, када је илокуција усмерена на неодређеног имплицитног трећег члана говорне ситуације (Пипер, Антонић и др. 2005: 989).

[10] Има у виду: Henne, H., Rehbock, H. *Einführung in die Gesprächsanalyse*. Berlin, New York, 1982.

муникације, јер се од њих очекује поштовање социјалних норми. Другим речима, будући да адресант и адресат имају у виду све компоненте комуникативне ситуације, оне ће се одразити на реализацију говорног жанра.

Обележја говорног жанра савета у односу на друге говорне жанрове којима се изражава побуда

Описивање говорног жанра савета подразумева одређивање његовог места у систему говорних жанрова, тј. постављање што јасније границе у односу на друге говорне жанрове. Међутим, постављање те границе, нарочито када је реч о жанровима којима се изражава побуда, често је препуштено језичком осећању истраживача. Иако су унутар обеју теорија присутна разилажења везана за тумачење, карактер, број, методе описа говорних жанрова, тј. чинова, ипак је илокуција или интенција адресанта примарна за говорни чин, па се на појму илокуције базирају готово све класификације говорних чинова. На илокутивном критеријуму засниване су и класификације говорних жанрова (Wierzbicka 1983; Шмелева 1997, 2007; Арутюнова 1992).

Као најближи савету, у различитим класификацијама, наводе се: упозорење (Serl 1991); инструкција (Вежбицка 1985); препорука, упутство, предлог, упозорење (Ličen 1987); препорука (Mrazović, Vukadinović 1990); предлог (Гловинская 1993; Безяева 2002); позив, предлог (Војводић 1999, 2000, 2003); препорука, предлог, позив (Формановская 1994); сугестија (Пипер, Антонић и др. 2005). У овој анализи савет се разматра у односу на говорне жанрове (чинове) предлога, упозорења, молбе, захтева, наредбе и претње, док се препорука, инструкција/упутство и сугестија у раду не разматрају као самостални говорни жанрови већ унутар говорног жанра савета. Утврђивање семантичког садржаја савета, тј. лексичко-семантичка анализа, треба да потврди оправданост оваквог приступа.

Полазећи од замисли адресанта (према М. М. Бахтину),[11] односно комуникативне намере или интенције адресанта (у складу с терминологијом говорних чинова), као заједничко и примарно обележје савета и говорних жанрова (чинова) предлога, упозорења, молбе, захтева, наредбе и претње може се издвојити побуда, подстицање адресата на вршење одређене радње, тј. компонента интенционалности „хоћу / желим". А на основу дате компоненте савет (глагол *саветовати*) се сврстава у егзерцитиве (Ostin 1994), директиве (Серль 1986; Савельева 1991), императивне говорне жанрове (Шмелева 1997, 2007), прескриптивни дијалог (Арутюнова 1992) или функционално-семантичко микрополе прескрип-

[11] М. Ј. Федосјук сматра да термин „говорна замисао адресанта" одговара термину теорије говорних чинова „илокутивна снага исказа", те да попут њега садржи и „илокутивни циљ" (Федосюк 1997: 106).

тивности (Војводић 2000), у категоријални комплекс апелативности, односно семантичку категорију императивности (Пипер, Антонић и др. 2005). Будући да не заузимају сви говорни жанрови (чинови) којима се изражава побуда исто место на скали интензивности, тек њена даља градација тачније одређује њихово место на наведеној скали. У складу с тим, савет се дефинише као хипотетички директив на прелазу између репрезентатива и директива (Ličen 1987), сврстава у групу сугестива (Беляева 1992) и адвисива (Формановская 1994), убраја у директиве слабог интензитета (Пипер, Антонић и др. 2005).

У већини радова, који се баве питањем појединих значења побуде, у својству основних прагматичких обележја издвајају се бенефактивност за адресанта или адресата, облигаторност / необлигаторност испуњења радње за адресата и релевантност / нерелевантност компетенције адресанта, односно приоритетност / неприоритетност његове позиције. Бенефактивност за адресата сматра се обавезним обележјем савета.[12] Будући да је пресупозитивно, ово обележје савета не доводи се у питање, али постоје и мишљења да савет, иако подразумева бенефактивност за адресата, може бити користан за оба комуниканта (Савельева 1991: 67; Беляева 1992: 19).[13]

Илокутивни чин *саветовати* Џ. Р. Серл дефинише на следећи начин:

Саветовати

Будући акт *С*-а.
1. *Г* има разлога да верује да ће *А* бити добро за *С*-а.
2. Ни *Г*-у ни *С*-у није очигледно да ће *С* извршити *А* у нормалном току догађаја.

Г верује да ће *А* бити добро за *С*-а.[14]

Бенефактивност савета аутор појашњава тврдњом да давањем савета адресант преузима обавезу да оно што саветује буде у адресатовом најбољем интересу, јер *саветовати* значи говорити адресату шта је боље за њега (Serl 1991: 127). Уочава се да горе наведена дефиниција указује и на обележје савета које произилази из тврдње да ни адресант ни адресат нису сигурни да ће адресат извршити радњу која му се саветује – необлигаторност за адресата.[15] Необлигаторност се потврђује чињеницом

---

[12] Рад не обухвата реализацију недобронамерног савета, односно „ситуације вербалне преваре“ (Пипер, антоић и др. 2005: 668).

[13] И. А. Шаронов, међутим, сматра да оно што говорник саветује мора бити или неутрално у односу на његове интересе или чак усмерено против његових интереса (1998: 133).

[14] С = саговорник, Г = говорно лице, А = акт.

[15] Сврставајући пеформативне глаголе којима се реализују говорни чинови позива, предлога и савета у исту групу, Д. Војводић наводи да је за све њих карактеристичан слободан избор адресата да изврши или не изврши одређену будућу радњу, али да се даје предност извршењу радње, јер је оно у адресатову корист (Војводић 1999, 2000,

да је савет, као вид побуде који је у интересу адресата, сасвим допустиво не послушати, поготово што такав поступак не повлачи за собом казну (Савељева 1991: 66), а искључена је и одговорност адресанта у случају да га адресат не послуша (Ličen 1987: 128).

На основу своје теорије семантичких примитива, тј. уз помоћ простих реченица које представљају основне илокутивне елементе (интенције и мотиве говорника), А. Вјежбицка овако тумачи савет:

Савет̄
Претпостављајући да ти не знаш шта да урадиш,
желећи учинити тако да ти знаш шта би за тебе било добро да урадиш, и стављајући се на твоје место,
ја говорим: ја хоћу да ти то урадиш. (Вежбицка 1985: 268)

Поред тога што се потврђује постојање већ издвојених обележја савета, датом дефиницијом указује се и на то да бенефактивност савета подразумева елемент „стављајући се на твоје место", којим се изражава жеља адресанта да побуди адресата на извршење радње која је с његове тачке гледишта корисна за адресата. Код наведених дефиниција уочава се и разлика у избору глагола којим се изражава увереност адресанта у исправност онога што жели од адресата. У првом случају адресант „верује" („*Г* верује да ће *А* бити добро за *С*-а"), док у другом он „зна" („ти не знаш шта да урадиш, желећи учинити тако да ти знаш") шта је добро за адресата. На основу наведеног, може се издвојити и треће обележје – релевантност компетенције адресанта, тј. приоритетност његове позиције. Међутим, постоје различита мишљења у вези с овим обележјем савета. Тако се истиче супериорна позиција адресанта у погледу знања и искуства у односу на адресата (Ličen 1987: 124; Mrazović, Vukadinović 1990: 620; Шаронов 1998: 35), односно реална или привидна предност адресанта током реализације савета сматра обавезним условом (Маслова 2008: 93). Присутно је и мишљење да се адресант, говорећи адресату шта је за њега корисно, и нехотично уздиже изнад њега и ставља у позицију ауторитета (Любимов 1984: 143; Савельева 1991: 66), односно да саветује обично онај ко себе сматра компетентним, те иако би због већег искуства и знања које поседују старији могло значити да они имају веће право на давање савета, ипак није обавезно тако (Формановская 1994: 39). Вероватно је најтачније да се компетенција адресанта очекује, али да не мора увек бити резултат објективне процене било адресанта (код нетраженог савета), било адресата, који адресанта препознаје као компетентног (код траженог савета).[16] А могућ хијерархијски однос између

2003). У складу с тим, аутор и вероватноћу извршења радње наводи као један од параметара за разграничавање прескриптивних говорних чинова (Војводић 2002).

[16] Мисли се на свакодневни, а не професионални савет код којег се компетенција адресанта подразумева.

адресанта и адресата приликом реализације савета најчешће је заснован на њиховој социјалној улози или њиховом статусу.

Упозорењу, као и савету, својствени су бенефактивност и необлигаторност за адресата, па се поставља питање њиховог разликовања. Док се, према Џ. Р. Серлу, саветом указује адресату на будући чин који је у његовом најбољем интересу, упозорењем се указује на будући догађај који није у адресатовом интересу. Истовремено се наводи да упозорење не мора представљати покушај терања адресата на избегавање неког догађаја (Serl 1991: 127). Треба се сложити и с тврдњом да то што се упозорење, за разлику од савета, не може тражити није довољан критеријум за њихово разликовање јер се и савети могу давати самоиницијативно (Ličen 1987: 127). Другим речима, упозорење је најближе ситуацији нетраженог савета, али је за разлику од њега, првенствено усмерено на упознавање адресата с могућим непријатним последицама неке будуће радње. То опет не значи да наведено не може садржавати и савет. Зато је за разликовање савета и упозорења важан критеријум компетенције адресанта. Неодлучност адресата или његова неуспешност у проналажењу решења узрок је тражења (код траженог савета) или нуђења решења (код нетраженог савета) од компетентне особе, уз све наведене ограде у вези с проценом компетенције адресанта. Код упозорења се претпоставља да адресант сигурно зна нешто с чим адресат није упознат, али то не морају бити знања заснована на искуству или знања из неке области и не стављају адресанта у супериорну позицију у односу на адресата, нити се упозорење упућује с том намером.

Ипак, као најсроднији савету најчешће се наводи предлог с образложењем да се он од савета разликује по томе што има претежно информативан карактер (Ličen 1987: 126), тј. подразумева информисање адресата о једној или неколико варијаната развоја догађаја од низа потенцијално могућих (Безяева 2002: 308). Поред тога, предлог се односи и на адресанта, који је спреман да саучествује у извршењу предложене радње, чега код савета нема (Формановская 1994: 39–40; Безяева 2002: 308). У прилог последњој тврдњи иду и резултати разматрања сличности и разлика између говорног чина савета и говорног чина предлога на основу дефиниција руских глагола *советовать* (*савѣтовати*) и *предлагать* (*предлагати*) које даје М. Ј. Гловинска. Ауторка наводи да се глагол *предлагать* може односити на неколико ситуација (у зависности од тога чије деловање се предлаже – адресантово, адресатово или заједничко), те у складу с тим даје три дефиниције овог глагола од којих је, према њеном мишљењу, трећа – „(1) X говори Y-у да он сматра да би за Y било правилно да уради P; (2) X то говори зато што хоће да помогне Y-у да направи правилан избор“ – најближа значењу „саветовати“, јер не укључује адресанта у будући догађај (Гловинская 1993: 184.).[17] У вези с тим, И. А. Шаронов наводи да у семантичкој представи радње која се саветује адре-

[17] Исто се може тврдити и за глагол српског језика *предлагати*.

сант може имати само улогу агенса радње („на твом месту ја бих“), док појава адресанта у улози другог семантичког актанта у пропозицији изазива промену или модификацију интенционалног смисла исказа. Аутор тврдњу поткрепљује следећим примерима реализације савета и предлога: „Продај своју библиотеку и решићеш се дугова“ / „Продај мени своју библиотеку и решићеш се дугова“ (Шаронов 1998: 137). Дакле, за разлику од савета, код којег је интерес адресата примаран, бенефактивност за адресата код предлога није обавезна, а треба додати да се код предлога обично не очекује ни компетенција адресанта.[18]

Молби, захтеву, наредби и претњи, за разлику од досада анализираних говорних жанрова (чинова), није својствена бенефактивност за адресата, али њихово разматрање доприноси описивању савета, а пре свега одређивању његовог места у систему издвојених говорних жанрова којима се изражава побуда. Молба, захтев, наредба и претња усмерени су на остваривање нечега за шта је заинтересовано говорно лице, а међусобно се разликују по обележјима облигаторности, односно необлигаторности за адресата, и приоритетности, односно неприоритетности позиције адресанта. Разлику између захтева и молбе Ј. Д. Апресјан заснива на различитом степену категоричности који они поседују. Према дефиницијама глагола *просить* (*молити)* – „побуђивати на радњу апелујући на добру вољу адресата“ – и *требовать* (*захтевати*) – „побуђивати на радњу, сматрајући да имаш право на то“ – испуњење молбе зависи од воље и жеље адресата, док је захтев у представи адресанта увек заснован на његовом праву. Дакле, мањи степен категоричности молбе произилази из чињенице да испуњење нечије воље или жеље није обавезно, док се већа категоричност захтева заснива на могућности да се право доведе у везу са законом, чије је испуњење обавезно (Апресян 1969: 22). Ипак, и молба и захтев садрже претпоставку да адресат може урадити, а може и да не уради то што од њега хоће адресант (необлигаторност за адресата). А. Вјежбицка такође сматра да код захтева постоји нешто категорично што не допушта одбијање, те да га то зближава с наредбом. Ауторка се слаже с уобичајеним мишљењем да услов успешности наредбе лежи у томе што адресант сматра да по свом положају има одређено „право“ над адресатом (Вежбицка 1985: 264). И Џ. Р. Серл наводи да наредба подразумева постојање ауторитета над адресатом (1991: 126), па се може закључити да се основна разлика између захтева и наредбе заснива на чињеници да је у првом случају право на које се адресант позива резултат његове представе и убеђености да може инсистирати на извршењу одређеног чина, док се у другом случају то право темељи на стварној надређености адресанта. Претња нема ниједно заједничко обележје са саветом, али је због блискости савета и упозорења потребно указати на разлику између упозорења и претње. Треба се сложити с тврдњом да,

[18] М. Личен чак сматра да предлози и када су усмерени само на адресата не воде рачуна о његовим интересима (Ličen 1987: 126).

за разлику од упозорења, претња представља покушај да се некога натера да нешто уради или не уради (Вежбицка 1985: 268).

На основу издвојених обележја савета (бенефактивност за адресата, необлигаторност за адресата, релевантност компетенције адресанта) његов однос с другим говорним жанровима (чиновима) којима се изражава побуда може се приказати на следећи начин:

Табела 1.

	савет	упозорење	предлог	молба	захтев	наредба	претња
бенефактивност за адресата	+	+	+/–	–	–	–	–
необлигаторност за адресата	+	+	+	+	+/–	–	–
релевантност компетенције адресанта / приоритетност позиције адресанта	+	–	–	–	–	+	–

Издвајање наведених обележја савета и других говорних жанрова (чинова) којима се изражава побуда омогућава и њихово распоређивање у односу на интензитет побуде, будући да се интензитет побуде у првом реду одређује присуством или одсуством обавезе извршења радње за адресата (облигаторност или необлигаторност), али и бенефактивношћу или небенефактивношћу радње за адресанта. На основу утврђених обележја јасно је да предлог, савет и упозорење садрже најнижи степен побуде, а највиши захтев наредба и претња, док се молба налази између ових двеју крајности:[19]

Табела 2.

необлигаторност за адресата / небенефактивност за адресанта	необлигаторност за адресата / бенефактивност за адресанта	облигаторност за адресата / бенефактивност за адресанта
предлог, савет, упозорење	молба	захтев, наредба, претња

[19] Разматрајући прескриптиве као типове или функције илокутивне снаге, Д. Војводић говори о перформативном „низу“ који се заснива на принципу „градуелне опозиције“ између различитих говорних чинова. Реч је о разликовању говорних чинова у односу на степен илокутивне снаге, по којем су предлог и савет неутрални говорни чинови, захтев и наредба категорички, а молба ублажени говорни чин (Војводић 2002). Уп. такође Поповић 2000, где се говори о различитом интензитету „илокутивног напона“ перформативних глагола (исказа) у епистоларном дискурсу.

Семантички садржај говорног жанра савета

Описивање говорног жанра савета захтева и утврђивање његовог семантичког садржаја, а целокупна прагматичко-семантичка анализа треба да резултира његовом класификацијом. Једнојезички дескриптивни речници руског и српског језика као примарне лексеме речи[20] *совет*, односно *савет*, наводе: „наставление, указание, как поступить“ (СРЯ) и „мишљење, препорука која се даје некоме како да поступи“ (РСЈ). У чланку речи *наставление* уместо дефинисања примарне лексеме упућује се на чланак глагола *наставить*, где се даје његова дефиниција „научить кого-н. чему-н. хорошему“. Чланак речи *наставление* садржи још две лексеме: „поучающее указание, нравоучение“ и „руководство, инструкция“ (СРЯ). Будући да све наведено улази у семантички садржај савета, може се рећи да је према примарним лексемама речи *совет* и *савет*, савет у руском језику поука, тј. упутство/инструкција, док је у српском језику мишљење и препорука. Прихватање наведених дефиниција савета у руском и српском језику значило би и слагање с тврдњом да сваки савет подразумева поуку или упутство како поступати у одређеној ситуацији, односно препоруку и мишљење о томе како поступити. Руска дефиниција полази од претпоставке да је онај ко саветује компетентан да поучи и упути другога, док српска дефиниција своди компетенцију говорног лица на његово мишљење да је оно што саветује најбоље за саговорника или на препоруку, која обично подразумева и поседовање знања или искуства у вези с оним што се нуди као решење. Претпоставља се да поука подразумева реалну корист за адресата, а не само адресантову жељу да му помогне, и зато она од адресанта захтева одређена знања. Као што је већ указано, та знања адресант може објективно поседовати, али она могу бити и резултат његове субјективне процене. Поред тога, адресант се може наћи и у ситуацији „изнуђеног савета“, тј. у ситуацији када се од њега тражи савет, а он себе не сматра довољно компетентним да га упути. Дакле, да ли ће савет бити истовремено и поука зависи од објективних способности адресанта, а не од његових субјективних процена и жеља.[21] А. Вјежбицка говори о инструкцији (наставление) као о још једном типу исказа који не представља покушај да се некога на нешто натера. Сличност са саветом ауторка види и у томе што адресант опет замишља себе на месту адресата, док разлику између савета и инструкције своди на тврдњу да код савета адресант претпоставља да адресат не зна шта да уради, а код инструкције он претпоставља да адресат жели нешто да уради. У првом случају адресант жели да укаже адресату на оно што би за њега било добро да уради, док у дру-

[20] Термин *реч* употребљава се када се има у виду јединство свих значења одређене речи, а термин *лексема* када се има у виду јединица мања од речи, тј. једно од њених значења.

[21] Поука, наравно, може бити и резултат колективног знања и искуства сачуваног у паремијама, али рад не обухвата њихову анализу.

гом случају он жели да адресат научи како нешто да уради (Вежбицка 1985: 268–269).

Међутим, онај ко тражи савет очекује помоћ било у виду поуке, односно инструкције или упутства, било у виду мишљења, односно препоруке. Тако и адресант може покушати да помогне адресату поуком, упутством, мишљењем, препоруком. Дакле, и адресат, тражећи помоћ, и адресант, пружајући помоћ, могу ту помоћ да схвате и именују на различите начине:

– Я иногда слишком уж от сердца говорю, так что Дуня меня поправляет... Но, боже мой, в какой он каморке живет! Проснулся ли он, однако? И эта женщина, хозяйка его, считает это за комнату? Послушайте, вы говорите, он не любит сердца высказывать, так что я, может быть, ему и надоем моими... слабостями?.. Не **научите** ли вы меня, Дмитрий Прокофьич? Как мне с ним? Я, знаете, совсем как потерянная хожу. (*Дост. 1*)

– Ја понекад и сувише искрено говорим, па ме Дуња поправља... Али, боже мој, у каквом он ћумезу живи! Само да ли се пробудио? И та жена, та његова газдарица, сматра то неком собом? Слушајте, ви кажете да он не воли да открива своје срце, према томе, ја ћу му, можда, досадити својим... слабостима? Бисте ли ме **научили**, Димитрије Прокофјичу, како да поступим с њим? Ја, знате, идем сасвим изгубљена. (*Дост.1*)

[...] Так вот как быть, **научи**! Знаю, что надо бы в часть заявить. А не лучше ли самому Порфирию, а? Как ты **думаешь**? Дело-то поскорее бы обделать. Увидишь, что еще до обеда маменька спросит! (*Дост. 1*)

[...] Дакле, шта да радим, **научи** ме! Знам да би требало пријавити у кварт. А зар не би било боље рећи лично Порфирију, а? Како ти **мислиш**? Ја бих да то што пре свршим. Видећеш да ће мајка још пре ручка запитати! (*Дост. 1*)

– Что же, что же делать? – истерически плача и ломая руки, повторяла Соня.

– Что делать? Сломать что надо, раз насвегда, да и только: и страдание взять на себя! Что? Не понимаешь? После поймешь... Свобода и власть, а главное власть! Над всею дрожащею тварью и над всем муравейником!.. Вот цель! Помни это! Это мое тебе **напутствие**! [...] (*Дост. 1*)

– Па шта да радимо? – понављала је Соња плачући хистерично и кршећи руке.

– Шта да радимо? Да сломимо што треба, једном заувек и готово: и патњу да примимо! Шта! Не разумеш? Касније ћеш разумети... Слободу и власт, а што је главно: власт! Над свим ништавним створовима и над читавим мравињаком. То је циљ! Упамти то! То ти је мој **савет**! [...] (*Дост. 1*)

Тако семантички садржај лексема *совет* / *савет*, као и лексема речи које су повезане са значењем „савет“, наводе на закључак да се неки од раније поменутих говорних жанрова (чинова) могу разматрати унутар говорног жанра савета, односно као његови типови. Зато су предмет

анализе, поред лексеме *совет* / *савет*, овде и лексеме чије речничке дефиниције садрже семе са значењем „савет“ или семе посредством којих се савет тумачи: *рекомендация*, *наставление*/*инструкция*/*указание*, *консультация*, *внушение*.[22] Еквивалентне лексеме у српском језику су: *препорука*, *инструкција/ упутство*, *консултација* и *сугестија*. Речничке дефиниције потврђују да се свим издвојеним лексемама именује говорна интенција „савет“:

Рекомендация[23] – совет, пожелание (СРЯ).

Препорука – савет, упутство; жеља: дати препоруку за учење (РСЈ).

Консультация – совет даваемый специалистом (СРЯ).

Консултација[24] – тражење савета или мишљења (РСХЈ).

Инструкция – указания, свод правил, устанавливающий порядок и способ осуществления, выполнения чего-н (СРЯ).

Инструкција[25] – упутство за вршење нечега, савет; наредба, налог; пропис за примену нечега (РСЈ).

Указание – наставление, разъяснение, указывающее, как действовать (СРЯ).

Упутство – поука, савет, наредба, директива шта и како треба радити, како поступити (РСЈ).

Внушение – према *внушить*: воздействуя на волю, сознание, побудить к чему-н. (к мыслям, поступкам), заставить усвоить что-н. (СРЯ).

Сугестија[26] – утицај на вољу другога; промена изазвана код кога под утицајем друге особе (РСЈ).

Али, да ли је семантички садржај наведених лексема довољан аргумент за посматрање упутства/инструкције, консултације, препоруке и сугестије унутар говорног жанра савета, тј. довољан аргумент за издвајање типова савета попут савета-инструкције/упутства, савета-консултације, савета-препоруке и савета-сугестије?

Један поглед на класификацију говорног жанра савета

За евентуалну класификацију говорног жанра савета ипак је неопходно увођење додатних параметара. Као релевантни могу се издвојити фактори попут сфере комуникације и степена рестриктивности / слободе

---

[22] Е. П. Савељева наводи чак двадесет лексема којима се у руском језику именује говорна интенција „савет“ (1991: 65).

[23] Подударност савета и препоруке потврђује се и издвајањем глагола *рекомендовать* / *порекомендовать*, односно *препоручивати* / *препоручити* као оних којима се реализује говорни жанр (чин) савета (поред глагола *советовать* / *посоветовать*, односно *саветовати* / *посаветовати*).

[24] У речницима страних речи *консултација* се дефинише као савет стручне особе (RSR).

[25] Према речницима страних речи *инструкција* је: 1. подучавање, обука, настава. 2. упута, упутство, налог, поука (ВРСР).

[26] У речницима страних речи при дефинисању *сугестије* полази се од латинског „suggerere – prišaptavati, savjetovati“ (RSR).

унутар говорног жанра, планирања, односно припремљености / неприпремљености говора.[27] Према сфери употребе, с којом је уско повезан и критеријум степена рестриктивности / слободе унутар говорног жанра, може се говорити о савету као жанру официјелне и неофицијелне комуникације. Први би се могао односити на професионалне савете из различитих области људске делатности, а други на савете у оквиру свакодневне комуникације. Према форми преноса информације савети могу бити усмени и писани (углавном професионални). К. Ф. Седов издваја степен свесности, односно несвесности говорног понашања, као критеријум за разликовање жанрова свакодневне комуникације, па у складу с тим жанрове свакодневне комуникације по вертикалној оси дели на нереторичке (својствени типичним ситуацијама неофицијелног, приватног, свакидашњег понашања) и реторичке, својствене јавном, социјално важном међуљудском контакту (Седов 1998, 2007). Тако би се говорни жанр савета могао посматрати и као нереторички (прави говорни) и као реторички жанр, што је у складу са запажањима да је планирање говора (одабир језичких средстава) могуће и у условима свакодневне комуникације (Ярмаркина 2002, 2007). Уосталом, савет као специфични говорни жанр који може да изазове осећање одговорности код онога ко га упућује, најчешће захтева да се о будућем исказу најпре размисли. С друге стране, савет је говорни жанр из групе оних којима је циљ да побуде адресата на одређену радњу, а постизање тог циља вероватније је уз одабир одговарајућих језичких средстава.

Професионални савет својствен је различитим областима људске делатности и може се реализовати у писаној (нпр. у специјализованим, али и у часописима забавног карактера) или усменој форми. Он може бити упућен одређеном, али и неодређеном адресату. Професионални савет захтева од адресанта стручна знања, те га може упутити онај ко та знања поседује, односно стручњак из било које научне или друге области (нпр. медицински, педагошки, правни, економски савет, савет психолога, савет из области грађевинарства, вртларства, културе становања и т. д.):

> На газоне же вазы устанавливать не рекомендую, поскольку при кошении возникнут проблемы: газонокосилка оставляет вокруг ваз траву. (*HKPJ*)
>
> Уколико желите обојити зидове, саветујем да плафон и кровну косину оставите у белој боји због оптичког поимања простора. (*srediдom*)

Професионални савет (нарочито у писаној форми) подразумева планирање и припремање које се односи и на избор језичких средстава:

---

[27] На важност наведених параметара указују разни аутори који се баве истраживањем говорних жанрова у оквиру теорије говорних жанрова (Седов 1998, 2007; Дементьев 2002, 2007; Ярмаркина 2002, 2007).

А для того, чтобы определить, какой вид пенсии наиболее выгоден для вас, рекомендую обратиться в органы, осуществляющие пенсионное обеспечение, с просьбой определить размеры каждого вида пенсий. (*НКРЈ*)

Уколико вам послодавац не уплаћује редовно доприносе, треба да обавестите надлежну инспекцију рада. Ако се фирма затвори (ликвидира), нећете имати право да наплатите доприносе, без обзира што они не застаревају, јер нећете имати од кога. Зато обратите пажњу и уколико фирма покрене поступак ликвидације, а ви и даље имате исти проблем, пријавите потраживање како бисте доприносе могли да наплатите из имовине фирме. (*poslovi*)

Реализација професионалног савета подудара се са ситуацијом реторичког жанра у којој, с једне стране, адресант избором одговарајућих језичких средстава жели да постигне одређени ефекат, док, с друге стране, адресат препознаје жанр и оцењује адресанта (Ярмаркина 2007: 214). Међутим, и када га упућују стручњаци, савет се најчешће реализује у условима непосредне свакодневне комуникације (нпр. савет лекара пацијенту, савет адвоката клијенту, савет наставника ученику и др.):

– Вам следует подать объявление в полицию, – с самым деловым видом отвечал Порфирий, – о том-с, что, известившись о таком-то происшествии, то есть об этом убийстве, – вы просите, в свою очередь, уведомить следователя, которому поручено дело, что такие-то вещи принадлежат вам и что вы желаете их выкупить... или там... да вам, впрочем, напишут. (*Дост. 1*)

– Ви треба да то пријавите полицији – одговорио је Порфирије сасвим пословно – кад сте дознали за такав и такав догађај, то јест, за то убиство, ви са своје стране молите да се извести истражни судија, коме је поверена та ствар, да ти и ти предмети припадају вама и да желите да их откупите... или пак... али, вама ће то, уосталом, неко написати... (*Дост. 1*)

Ако се консултација дефинише као савет стручне особе, онда се може рећи да је сваки професионални савет, у ствари, савет–консултација. Истовремено, при реализацији професионалног савета адресант (стручно лице) нешто препоручује као најбољи начин постизања циља, односно понашања у датој ситуацији. Поред тога професионални савет често има форму инструкције или упутства:

Часто рекомендую своим пациентам такое: стаканом кипятка залейте 1 ст. ложку пшеничной крупы, поварите 10–15 мин. и дайте 2 ч. настояться. (*НКРЈ*)

– редовно перите руке текућом водом и сапуном
– покријте уста и нос марамицом када кијате и кашљете
– одмах баците употребљену марамицу у канту за отпатке
– уколико немате марамицу покријте уста и нос надлактицом, а ако кинете у длан одмах оперите руке
– избегавајте руковање, грљење и љубљење ако кијате и кашљете
– останите код куће када сте болесни и позовите лекара (*pregled*)

На основу наведеног, може се закључити или да сваки професионални савет подразумева консултацију и препоруку, а да се савет-инструкција издваја као тип професионалног савета који има специфичну форму, или да је реч о различитим типовима професионалног савета, као што су савет–консултација, савет–препорука, савет–инструкција. У случају опредељења за друго решење поставља се питање њиховог разграничења.

Форму упутства, међутим, савет може имати и када га не упућује стручно лице. То указује на могућност реализације савета–упутства и у условима непосредне свакодневне неофицијелне комуникације:

> – Что делать! – воскликнула она, вдруг вскочив с места, и глаза ее, доселе полные слез, вдруг засверкали. – Встань! (Она схватила его за плечо; он приподнялся, смотря на нее почти в изумлении.) Поди сейчас, сию же минуту, стань на перекрестке, поклонись, поцелуй сначала землю, которую ты осквернил, а потом поклонись всему свету, на все четыре стороны, и скажи всем, вслух: „Я убил!“ Тогда бог опять тебе жизни пошлет. Пойдешь? Пойдешь? спрашивала она его, вся дрожа, точно в припадке, схватив его за обе руки, крепко стиснув их в своих руках и смотря на него огневым взгядом. (*Дост. 1*)
>
> – Шта да радите! – узвикнула је Соња и одједном скочила с места, а њене очи, до тада пуне суза, одједном су заблистале. – Устани! – Она га је узела за раме; он се придигао гледајући у њу ван себе. – Иди одмах, овог тренутка, стани на раскршће, поклони се, пољуби најпре земљу коју си оскрнавио, а после се поклони целом свету, на све четири стране, и кажи свима, гласно „убио сам!“. Тада ће ти бог опет живот повратити. Хоћеш ли поћи? Хоћеш ли? – питала га је дрхтећи као прут, као у неком наступу; узела га је за обе руке. Снажно их стиснула у својим шакама, гледајући га пламеним погледом. (*Дост. 1*)

Тип савета лако се може одредити на основу лексичких средстава којима се именује реализовани чин, као што је случај с глаголом *рекомендовать*, односно *препоручивати*:

– савет–препорука

> Настоятельно рекомендую посмотреть этот фильм, когда он появится в прокате. Садиться ближе 10 ряда не рекомендую: голова закружится. (*НКРЈ*)
>
> Препоручујем сјајну књигу за Вашу децу и децу пријатеља. (*kutak*)

У случајевима када таквог показатеља нема покушај разврставања исказа по типовима савета вероватно би се свео на језичко осећање истраживача, као што и реализација сваког говорног жанра зависи од умећа учесника комуникације да их представе, односно препознају. Тако је исказ који следи преводилац препознао као сугестију, те се одлучио за глагол *внушать* (*сугерисати*) иако се не ради о преводном еквиваленту глагола *уверавати*:

– савет–сугестија[28]

– Ћамил ефендија, немој замерити, али не ваља ти што не једеш.
И уверавао га је да човек у невољи треба више да једе и да буде снажнији и ведрији него кад је у добру. (*Андр.*)

– Чамил-эфенди, не сердись на меня, но это никуда не годится – ты ничего не ешь.
И он внушал юноше, что в несчастье человек должен есть больше, чем в обычное время, чтобы быть сильным и бодрым. (*Андр.*)

Издвајање наведених типова савета засновано је на његовом семантичком садржају. Међутим, иако се анализом покушало направити границу између савета и различитих говорних жанрова којима се изражава побуда, препознавање сваког говорног жанра резултат је целокупне комуникативне ситуације, свих њених компонената и обележја, при чему важну улогу има интонација. Говорећи о експресивној страни исказа, М. М. Бахтин наглашава да је експресивна интонација конститутивно обележје исказа, те да говорни жанр укључује у себе одређену типичну експресију карактеристичну за дати жанр, јер жанрови одговарају типичним комуникативним ситуацијама и темама, типичним везама значења речи с конкретном стварношћу у типичним околностима. Аутор наводи да „говорни жанрови уопште прилично лако подлежу преакцентуацији, тужно се може направити шаљиво-веселим, али као резултат добија се нешто ново (на пример, жанр шаљивог епитафа)“ (Бахтин 1997: 192).[29] Одмах се уочава да је реч о залажењу у подручје индиректне комуникације и поставља питање да ли је у оваквим случајевима реч о индиректној употреби одређеног жанра или његовој трансформацији у други говорни жанр. У жељи да се пружи што прецизнији одговор, изабрани су искази у којима адресант употребљава глагол *советовать* / *савѣтовати*, јер је то основни глагол за именовање говорног жанра савета. Будући да садрже наведене лексеме, искази који следе могли би се издвојити као различити типови савета:

– савет–упозорење

– Я этого не говорю... но вы знаете, есть случаи... – прибавил он, хитро улыбаясь, – в которых благородный человек обязан жениться, и есть маменьки, которые по крайней мере не предупреждают

---

[28] П. Пипер не искључује могућност да се сугестија разматра у оквиру савета, и то као мање експлицитан савет, па чак и као синоним за савет, али наводи и да су сугестије „ређе него прави савети узвратне природе [...] будући првенствено усмерене на то да управљају веровањима саговорника, а затим, преко веровања, и његовим понашањем“ (2005: 668).

[29] Према В. В. Дементјеву помињање „жанра шаљивог епитафа“ може указивати на индиректну употребу постојећег жанра или на нови жанр. Аутор види блискост између Бахтинових појмова „преакцентуација“ и „секундарни/сложени говорни жанрови“ (у којима се примарни говорни жанрови трансформишу и добијају посебан карактер), јер самим тим што су секундарни говорни жанрови резултат преакцентуације примарних жанрова они су индиректни (Дементьев 1999).

этих случаев... Итак, я вам **советую**, как приятель, быть осторожнее! Здесь, на водах, преопасный воздух: сколько я видел прекрасных молодых людей, достойных лучшей участи и уезжавших отсюда прямо под венец... Даже, поверите ли, меня хотели женить! Именно одна уездная маменька, у которой дочь была очень бледна. Я имел несчастие сказать ей, что цвет лица возвратится после свадьбы; тогда она со слезами благодарности предложила мне руку своей дочери и все свое состояние – пятьдесят душ, кажется. Но я отвечал, что я к этому не способен...

Вернер ушел в полной уверенности, что он меня **предостерег**. (*Лерм.*)

– Ја то не кажем!... Али, знате, има случајева – додаде он лукаво се смешећи – кад поштен човек мора да се жени и постоје мамице које бар не ометају такве случајеве... Дакле, **саветујем** вам као пријатељ да будете опрезни! Овде у бањи ваздух је врло опасан; видео сам много дивних младића који су заслужили бољу судбину, а који су одлазили одавде право на венчање... Верујте ми, чак су и мене хтели да ожене! Једна провинцијска мамица имала је веома бледу кћерку. Имао сам несрећу да јој кажем да ће јој се боја повратити после удаје; онда ми је она са сузама захвалности понудила руку своје кћери и сав свој иметак – чини ми се педесетак кметова! Али сам одговорио да нисам способан за то.

Вернер је отишао потпуно уверен да ме је **упозорио**. (*Лерм.*)

– савет–претња

Я несколько минут смотрел ему пристально в лицо, стараясь заметить хоть легкий след раскаяния. Но мне показалось, что он удерживал улыбку.

– Я вам **советую** перед смертью помолиться богу, – сказал я ему тогда. (*Лерм.*)

Неколико минута гледао сам га право у лице покушавајући да опазим и најмањи траг кајања. Али учинило ми се да он уздржава осмех.

– **Саветујем** вам пред смрт да се помолите богу – рекох му тада. (*Лерм.*)

– иронични савет

Да, я и не **советовал** бы вам ложиться в клинику, – продолжал артист, – какой смысл умирать в палате под стоны и хрип безнадежных больных. Не лучше ли устроить пир на эти двадцать семь тысяч и, приняв яд, переселиться под зуки струн, окруженным хмельными красавицами и лихими друзьями? (*Булг.*)

– Не бих вам баш **саветовао** да идете на клинику – настави артиста – каквог има смисла умирати у болесничкој соби уз стењање и ропац болесника којима више нема спаса? Зар није боље приредити гозбу за тих двадесет и седам хиљада и, попивши отров, отићи на онај свет уз звуке музике, опкољен припитим лепотицама и бахатим друговима? (*Булг.*)

Одмах се примећује да је код последња два исказа изостало обавезно обележје савета – бенефактивност за аресата. Зато се, с једне стране,

може довести у питање издвајање ових типова савета, а, с друге стране, указати на могуће функције и (пренесена) значења глагола (којима се иначе изражава савет) приликом реализације различитих говорних жанрова.[30]

Иако би списак могућих типова савета или других говорних жанрова насталих његовом „преакцентуацијом" могао бити и дужи, циљ, свакако, није њихово набрајање.[31] Поред тога, питање на које се покушало одговорити и даље остаје отворено, а да ли ће исказ бити препознат као савет, односно којем ће жанру бити приписан, зависи од намере адресанта и његовог умећа да своју намеру изрази, али и од тога да ли ће и како адресат ту намеру препознати. Уосталом, и сам адресант може свом исказу истовремено приписати различите функције:

> – Нет, что такое это, что мой тебе совет, приказ и просьба – им не манкировать. (*НКРЈ*)

Закључак

На основу спроведене анализе утврђено је да су компоненте говорног жанра савета – адресант, адресат, постојање потешкоће код адресата, социјална улога/статус комуниканата, степен њихове блискости – уско повезане с компонентама комуникативне (прагматичке) ситуације у којој се савет реализује. Од наведених компонената, али и од сфере комуникације и услова у којима се она одвија (официјелни, неофициjелни, неутрални) зависе форма и садржај исказа којим се реализује савет, будући да оне утичу на комуникативно понашање језичке личности. Обраћање за савет, чин упућивања савета и реакција на савет издвојени су као компоненте структуре говорног жанра савета. Обраћање за савет и реакција на савет могу да изостану приликом реализације датог говорног жанра. На основу присутности или одсутности иницијалне реплике адресата (обраћања за савет) разликују се тражени и нетражени савет. У случају изостанка чина упућивања савета због некооперативности адресанта неће доћи до реализације датог говорног жанра. Поређењем савета с другим говорним жанровима (чиновима) којима се изражава побуда (упозорење, предлог, молба, захтев, наредба, претња) на основу прагматичких обележја побуде (бенефактивност за адресанта или адресата, облигаторност / необлигаторност испуњења радње за адресата,

---

[30] Полазећи од тврдње да се индиректност заснива на дијадама, В. В. Дементјев истиче да се њима може прекрити читав континуум индиректности (Дементьев 1999).

[31] Т. И Шелковских издваја чак 18 микрополја прагматичких варијаната иницијалног усменог неинституционализованог савета, нпр. савет–предлог, савет–захтев, савет–мишљење, савет–жељу, савет–претњу, савет–упозорење... (1995: 31). А. А. Соловјова као подврсте свакодневног савета наводи савет–наговор, савет–захтев, савет–упозорење, савет–алузију, савет–саучешће, савет–жељу, савет–прекор... (2007: 57). А. Ј. Архипенкова издваја савет–инструкцију, савет–препоруку, савет–предлог, савет–констатацију, савет–сугестију као типове траженог свакодневног савета (2006: 88-89).

релевантност / нерелевантност компетенције адресанта; приоритетност / неприоритетност његове позиције) и њеног интензитета утврђена су основна обележја савета и одређено његово место у систему издвојених говорних жанрова. Утврђено је да су обавезна обележја говорног жанра савета бенефактивност и необлигаторност за адресата, те да се компетенција адресанта очекује, али не мора увек бити резултат објективне процене, било адресата (код траженог савета) било адресанта (код нетраженог савета), док је могући хијерархијски однос између адресанта и адресата најчешће заснован на њиховој социјалној улози или статусу. На основу резултата анализе савет се може дефинисати као говорни жанр ниског интензитета побуде која се огледа у жељи адресанта да подстакне адресата на извршење одређене радње (по њему корисне за адресата), при чему је свестан да адресат нема обавезу да ту радњу и изврши. На основу семантичког садржаја лексема речи *совет*/*савет* и садржаја лексема којима се именује интенција „савет“ (*наставление*/*указание*/*инструкция*, *рекомендация*, *консультация*, *внушение*; *упутство*/*инструкција*, *препорука*, *консултација*, *сугестија*) покушало се извршити класификацију говорног жанра савета издвајањем његових могућих типова, попут савета-инструкције/упутства, савета-препоруке, савета-консултације и савета-сугестије. У истраживање су уведени додатни параметри (сфера комуникације и степен рестриктивности / слободе унутар говорног жанра, планирање, тј. припремљеност / неприпремљеност говора, форма преноса информације) на основу којих се савет може посматрати као жанр официјелне (професионални) или неофицијелне комуникације (свакодневни савет), усмени или писани, али и као нереторички или реторички жанр свакодневне комуникације, с обзиром на критеријум свесности, односно несвесности говорног понашања. Покушај класификације говорног жанра савета, а пре свега покушај издвајања могућих типова савета потврдио је да се увек морају имати у виду све компоненте комуникативне ситуације у којој централно место заузимају њени учесници, субјекти комуникације, од чијег умећа зависи како ће изразити или препознати намеру саговорника.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Апресян, Юрий Д. „Толкование лексических значений как проблема теоретической семантики.“ *Известия АН СССР. Серия литературы и языка* т. XXVIII, вып. 1 (1969): 11–23.

Арутюнова, Нина Д. „Жанры общения.“ *Человеческий фактор в языке*: *Коммуникация, модальность, дейксис* / Отв. ред. Т. В. Булыгина. Москва: Наука, 1992: 52–56.

Арутюнова, Нина Д. и Елена В. Падучева. “Истоки, проблемы и категории прагматики (вступительная статья).“ *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып XVI: *Лингвистическая прагматика* / Общ. ред. Е. В. Падучевой. Москва: Прогрес, 1985: 8–42.

Архипенкова, Анастасия Ю. *Выражение совета в английской и русской коммуникативных культурах*. Дис. канд. филол. наук. Москва: 2006.

Бахтин, Михаил. М. „Проблема речевых жанров.“ *Собрание сочинений в семи томах*. Т. 5. / Под. ред. С. Г. Бочарова, Л. А. Гоготишвили. Москва: Русские словари, 1997: 159–206.

Безяева, Мария Г. *Семантика коммуникативного уровня звучащего языка*. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2002.

Беляева Елена. И. *Грамматика и прагматика побуждения: английский язык*. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1992.

Вежбицка, Анна. „Речевые акты.“ *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XVI: *Лингвистическая прагматика* / Общ. ред. Е. В. Падучевой. Москва: Прогресс,1985: 251–275.

Вежбицка, Анна. „Речевые жанры.“ / Пер. В. В. Дементьева. *Жанры речи*. – Сб. науч. ст. Вып. 1 / Отв. ред. Е. В. Гольдин. Саратов: Изд-во Государственного учебно-научного центра „Колледж“, 1997: 99–112. (ел. форма).

Вежбицка, Анна. „Речевые жанры в свете теории элементарных смысловых единиц.“ / Пер. В. В. Дементьева. *Антология речевых жанров: повседневная коммуникация* / Под общ. ред. К. Ф. Седова. Москва: Лабиринт, 2007: 68–80.

Војводић, Дојчил. „*Verba dicendi* у перформативној употреби (покушај семантичке интерпретације).“ *Зборник радова са Четвртог лингвистичког скупа „Бошковићеви дани“*. Књ. 53. Одјељење умјетности. Књ. 17. / Ур. Б. Остојић. Подгорица: ЦАНУ, 1999: 219–228.

Војводић, Дојчил. „Перформативное микрополе прескриптивности.“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* XLIII (2000): 111–124.

Војводић, Дојчил. „О ’принципу градуелне квантификације’ илокутивне моћи у прескриптивним говорним чиновима.“ *Зборник Матице српске за славистику* књ. 62 (2002): 149–157.

Војводић, Дојчил. „Функционально-семантическое поле перформативности в славянских языках.“ *Зборник Матице српске за славистику* књ. 63 (2003): 45–77.

Гловинская, Марина Я. „Семантика глаголов речи с точки зрения теории речевых актов.“ *Русский язык в его функционировании: коммуникативно-прагматический аспект* / Отв. ред. Е. А. Земская, Д. Н. Шмелев. Москва: Наука, 1993: 158–218.

Дементьев, Вадим В. „Вторичные речевые жанры (онтология непрямой коммуникации).“ *Жанры речи*. – Сб. науч. ст. Вып. 2 / Отв. ред. Е. В. Гольдин. Саратов: Изд-во Государственного учебно-научного центра „Колледж“, 1999: 31–46 (ел. форма).

Дементьев, Вадим В. „Коммуникативная генристика: речевые жанры как средство формализации социального взаимодействия.“ *Жанры речи*. – Сб. науч. ст. Вып. 3 / Отв. ред. Е. В. Гольдин. Саратов: Изд-во Государственного учебно-научного центра „Колледж“, 2002: 18–40 (ел. форма).

Дементьев, Вадим В. „Изучение речевых жанров в Россиии: Аспект формализации социального взаимодействия.“ *Антология речевых жанров: повседневная коммуникация* / Под общ. ред. К. Ф. Седова.. Москва: Лабиринт, 2007: 39–61.

Кожина, Маргарита Н. „Речевой жанр и речевой акт (некоторые аспекты проблемы).“ *Жанры речи*. – Сб. науч. ст. Вып. 2 / Отв. ред. Е. В. Гольдин. Саратов: Изд-во Государственного учебно-научного центра „Колледж“, 1999: 52– 61 (ел. форма).

Любимов, А. О. „Высказывания–советы и их прагматические и семантические свойства.“ *Семантические проблемы речевой деятельности*. – Сб. ст. / Отв. ред. Г. С. Романова. Москва: Ин-т языкознания АНСССР, МГИМО МИД СССР, 1984: 139–144.

Макаров, Михаил Л. *Основы теории дискурса*. Москва: ИТДГК „Гнозис“, 2003.

Маслова, Алина Ю. *Коммуникативно-семантическая категория побудительности и ее реализация в сербском и болгарском языках на фоне русского языка*. Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2008.

Пипер, Предраг и Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. *Синтакса савременога српскога језика. Проста реченица* / У ред. акад. Милке Ивић. Београд: Институт за српски језик САНУ: Београдска књига; Нови Сад: Матица српска, 2005.

Поповић, Драгана. „Теорија говорних жанрова – актуелни правац руске лингвистике.“ *Славистика* књ. XV (2011): 195–201.

Поповић, Људмила. *Епистоларни дискурс украјинског и српског језика.* Београд: Филолошки факултет, 2000.

Почепцов, Георгий Г. „О коммуникативной типологии адресата.“ *Речевые акты в лингвистике и методике.* – Межвуз. сб. науч. тр. / Отв. ред. В. В. Лазарев. Пятигорск: Изд-во ПГПИИЯ, 1986: 10–17.

Рябцева, Н. К. „Коммуникативный модус и метаречь.“ *Логический анализ языка. Язык речевых действий* / Отв. ред. Н. Д. Арутюнова. Москва: Наука, 1994: 82–92.

Савельева, Е. П. „Лексико-семантические группы – номинации побудительных речевых интенций.“ *Русский язык за рубежом* № 3 (1991): 63–69.

Седов, Константин Ф. „Анатомия жанров бытового общения.“ *Вопросы стилистики: человек и текст* № 27. Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1998: 9–20.

Седов, Константин Ф. „Человек в жанровом пространстве повседневной коммуникации.“ *Антология речевых жанров: повседневная коммуникация* / Под общ. ред. К. Ф. Седова. Москва: Лабиринт, 2007: 7–38.

Серль, Джон Р. „Классификация иллокутивных актов.“ / Пер. В. З. Демьянкова. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XVII: *Теория речевых актов* / Под общ. ред. Б. Ю. Городецкого. Москва: Прогресс, 1986: 170–194 [=Searle, John R. „A Classification of Illocutionary Acts.“ *Language in Society* № 5 (1976): 1–23].

Соловьева, Анна А. *Речевой жанр „совет“ в разных типах дискурса*. Дис. канд. филол. наук. Астрахань: 2007.

Федосюк, Михаил Ю. „Нерешенные вопросы теории речевых жанров.“ *Вопросы языкознания* № 5. (1997): 102–120.

Формановская, Наталия И. „Прагматика побуждения и логика языка.“ *Русский язык за рубежом* № 5/6 (1994): 34–40.

Шаронов, Игорь А. „Речевой акт совета.“ *Актуальные проблемы языкознания*. – Сборник работ молодых ученых филологического факультета МГУ имени М. В. Ломоносова. Вып. 2. Под ред. М. Л. Ремневой. Москва: Изд-во МГУ, 1998: 131–138.

Шеловских, Татьяна И. *Речевой акт совета: функционально-прагматический анализ (на материале франц. и рус. яз.)*. Дис. канд. филол. наук. Воронеж, 1995.

Шмелева, Татьяна В. „Модель речевого жанра.“ *Жанры речи.* – Сб. науч. ст. Вып. 1 / Отв. ред. Е. В. Гольдин. Саратов: Изд-во Государственного учебно-научного центра „Колледж“, 1997: 88–99 (ел. форма).

Шмелева, Татьяна В. „Модель речевого жанра.“ *Антология речевых жанров: повседневная коммуникация* / Под общ. ред. К. Ф. Седова. Москва: Лабиринт, 2007: 81–89.

Ярмаркина, Галина М. „Жанр просьбы в неофициальном общении: риторический аспект.“ *Жанры речи.* – Сб. науч. ст. Вып. 3. / Отв. ред. В. Е. Гольдин. Саратов: Изд-во Государственного учебно-научного центра „Колледж“, 2002: 262–268 (ел. форма).

Ярмаркина, Галина М. „Просьба.“ *Антология речевых жанров: повседневная коммуникация* / Под общ. ред. К. Ф. Седова. Москва: Лабиринт, 2007: 214–219.

Bahtin, Mihail M. (Vološinov, Valentin. N.) *Marksizam i filozofija jezika*. Preveo R. Matijašević. Beograd: Nolit, 1980 [= Волошинов, Валентин Н. *Марксизм и философия языка*. Ленинград: Прибой, 1929].

Ivić, Milka *Pravci u lingvistici*. – 8. izd. Zemun: Biblioteka XX vek; Beograd: Čigoja štampa, 1996.

Ličen, Marina. *Govorni čin direktiva i njihova jezička realizacija u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku*. Novi Sad: Institut za strane jezike i književnost, 1987.

Mrazović, Pavica i Zora Vukadinović. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Dobra vest, 1990.

Ostin, Džon L. *Kako delovati rečima*. Preveo M. Radovanović. Novi Sad: Matica srpska, 1994 [=Austin, John. L. *How to Do Things with Words*. Oxford, New York: Oxford University Press, 1990].

Radovanović, Milorad. *Sociolingvistika*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada : Dnevnik, 1986.

Serl, Džon R. *Govorni činovi: ogled iz filozofije jezika*. Prevela M. Đukić. Beograd: Nolit, 1991 [= Searle, John R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: University Press, 1970].
Wierzbicka, Anna. „Genry mowy.“ *Tekst i zdanie*. – Zbiór studiów / Red. T. Dobrzyńska, E. Janus. Wrocław – Warszawa – Kraków: Ossolineum, 1983: 125–137.

СКРАЋЕНИЦЕ ЦИТИРАНЕ ЛЕКСИКОГРАФСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

ВРСР	Клајн, Иван и Милан Шипка. *Велики речник ст̄раних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј, 2006.
РСЈ	Николић, Мирослав (ур.). *Речник срп̄ског̄а језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.
РСХЈ	Стевановић, Михаило; Јонке, Људевит и др. (ур.). *Речник срп̄скохрват̄ског̄а књижевног̄ језика*. Књ. друга. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967.
СРЯ	Ожегов, Сергей И. *Словарь русского языка*. / Под ред. Н. Ю. Шведовой. Москва: Изд-во Русский язык, 1981.
RSR	Klaić, Bratoljub. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1988.

СКРАЋЕНИЦЕ ЦИТИРАНИХ ИЗВОРА

Андр.	Андрић, Иво. Проклета авлија. *Сабрана дела*. Књ. четврта. Београд: Просвета, 1967. Андрич, Иво. Проклятый двор. Пер. Т. Поповой. *Повести и рассказы югославских писателей*. Москва: Художественная литература, 1978.
Булг.	Булгаков, Михаил А. Мастер и Маргарита. *Избранные произведения в двух томах*. Т 2. Киев: Дніпро, 1989. Булгаков, Михаил А. *Мајст̄ор и Марг̄арит̄а*. Превео М. Чолић. Београд: Book&Marso, 2003.
Дост. 1	Достоевский, Федор М. *Преступление и наказание*. Москва: Художественная литература, 1966. Dostojevski, Fjodor M. *Zločin i kazna*. Preveo M. Babović. Beograd: Izdavačka radna organizacija „Rad“, 1986.
Дост. 2	Достоевский, Федор М. *Униженные и оскорбленные*. Москва: Издательство АСТ, 2005. Dostojevski, Fjodor M. *Ponižen̄i i uvređeni*. Preveo M. Babović. Beograd: Izdavačka radna organizacija „Rad“, 1986.
Лерм.	Лермонтов, Михаил Ю. *Герой нашего времени*. Москва: Художественная литература, 1969. Ljermontov, Mihail J. Junak našeg doba. *Sabrana dela Mihaila Jurjeviča Ljermontova. Proza*. (Preveli S. Matić, S. Subotin, K. Svinarski). Beograd: Rad, 1980.
Толст.	Толстой, Лев Н. *Анна Каренина*. Москва: Издательство АСТ, 2005. Толстој, Лав Н. *Ана Карењина*. Превела З. Велимировић. Београд: Гутенбергова галаксија, 2002.
Чех. 1	Чехов, Антон П. Три сестры. *Собрание сочинений в восьми томах*. Т. 7. Москва: Правда, 1970. Чехов, Антон П. Три сестре. *Драме*. Превела З. Велимировић. Београд: Просвета, 1968.
Чех. 2	Чехов, Антон П. Вишневый сад. *Собрание сочинений в восьми томах*. Т. 7. Москва: Правда, 1970. Čehov, Anton P. *Višnjik*. Preveo K. Taranovski. Zagreb: Epoha, Beograd: Komerc-union, *1967.*

kutak	www.kutak.forumotion.com
HKPJ	www.ruscorpora.ru – Национални корпус руског језика (Национальный корпус русского языка)
poslovi	www.poslovi.infostud.com
pregled	www.pregled.com
srededom	www.srededom.com

Драгана Б. Попович

ПРАГМАТИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РЕЧЕВОГО ЖАНРА *СОВЕТА* (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОГО И СЕРБСКОГО ЯЗЫКОВ)

Резюме

В данной статье рассматривается речевой жанр *совета* (на материале русского и сербского языков) в прагматическом и семантическом аспектах с целью его описания как универсального явления. Исследование основывается на теории речевых жанров и теории речевых актов. Результатом проведенного прагматико-семантического анализа является определение компонентов, основных признаков и семантического содержания речевого жанра *совета*. Исходя из результатов анализа, определяется место речевого жанра *совета* по отношению к другим побудительным речевым жанрам и предлагается его типология. Попытка провести типологию данного речевого жанра показала, что исследование речевого общения невозможно без учета всех компонентов определенной коммуникативной ситуации, в которой центральное место занимают ее участники – субъекты общения и их способность выразить свои намерения и воспринять услышанное.

Ключевые слова: прагматический анализ, семантический анализ, речевой жанр, речевой акт, совет, русский язык, сербский язык, М. М. Бахтин.

UDC 821.163.41-31.09 Vuksanović M.

Предраг Пипер
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику
piperm@eunet.rs

ГОВОР ПРЕДАКА: О РОМАНИМА МИРА ВУКСАНОВИЋА, *СЕМОЉ ГОРА, СЕМОЉ ЗЕМЉА, СЕМОЉ ЉУДИ*

Шта но пиштти у гори Семољу.
Р. Бећировић

Аваш, Аврик, Акик, амача, аруг, асулан, атула, ашлама, бактана, бамбат, Бизад, Бутраг, Бучум, вева, гуљеш, дагара, дебе, дернек, Ђагун, збојак, изор, иље, имбрет, ичага, ишћил, јангура, јурук, каван, карет, кариога, кеч, кеч, кимак, Миger, лаздек, муздек, Мућмуриле, Љољач, Њачрк, Њотара, Савици, Стура, Тувијер, Ћонта, Ћорен, Фукнук, Хабеш, Уjуд, Цапур, Чунгар, Џање, Џосе, Шкрке, Шмага, Жџуџ, Ош, Шмуш... Када би се те речи прочитале изван свога контекста, могло би се помислити да су то речи неког егзотичног језика, или неког заумног песничког језика, шаманског бајања, лингвистичког експеримента или нечег сличног. Ипак, све су то дијалекатске речи српскога језика, које у наше време живе углавном у устима све малобројнијих подсемољских стараца и старица и у сећању њихових захвалних потомака, од којих им је један од најбољих направио књижевну кућу на три боја да у њој, уз многе друге, живе с поштовањем какво заслужују.

Хиљаде таквих речи читалац може наћи у књижевној трилогији Мира Вуксановића, што у насловима, што испод наслова. Али нема немуштих речи за онога ко зна немушти језик. „Писац је чобанин свога језика“, рекао је једном приликом Миро Вуксановић. Сле́дећи то уверење, он неуморно и упорно сабира појмовни свет семољ вилајета, све зове по имену, о свему има по причу, и кроз те приче речи оживљавају у својој разноликости, уколико су икада и биле мртве у свом семољ свету. Или, како он још каже, „Семољски пјесник запео струне, намјестио змијско гудало и опјевао Неботик с изворoм“ (*Семољ земља*, „Неботичник“, стр. 308).[1]

[1] Неботик је семољска стена–небодер, старији него било који амерички *skyscarper*, руски *небоскреб* или словеначки *nebotičnik*.

Ако је једна од главних врлина добре књижевности у лепој недоречености која од читаоца прави саучесника у чаролији заједничког стварања, онда овај троделни роман без романа и речник без речника има то основно својство. Ако је читав живот углавном неуспешно одгонетање миријада загонетки, и ако со живота није толико у одгонеци колико у уживању одгонетања, онда је семољ трокњижје чаробан свет чији су главни јунаци речи, од којих нам се неке већ на почетку сусрета представе, а неке више воле да нас после кратког дружења оставе у недоумици, у наговештају или у лепој заблуди о томе ко су и шта су, ако уопште нешто јесу у стварном свету српске дијалекатске лексике Црне Горе. Али за читаоца са правим очекивањима и није важно да ли се упознао са садржајем топографске чињенице или са митским топонимом, којег можда нема ни на једној географској карти.

Као што је знано, у књижевности и нису толико важна звучања колико сазвучја и нису толико важна значења колико сузначност, а Вуксановић је у овим књигама и композитор, и диригент и главни извођач у хору тајанствених многобројних анонимних гласова – и предака, и саговорника и гласова самих речи, које говоре собом о себи и често заћуте пре него што смо успели да се приближимо њиховој тајни. Насилно подизање вела тајновитости претвара поезију у најбаналнију прозу, а добра прича се за доброг читаоца не завршава тамо где је писац ставио тачку него прича тамо можда тек почиње.

У детињству и младости човечанства људи су говорили песничким језиком, сликовитим, метафоричним и бајковитим, а затим су га све више замењивали језиком који та својства није имао, али је такав сасушен и обезличен језик био погоднији за администрацију, идеологију, политику па и науку – тако је сматрао у оквиру своје теорије песничког језика и историје језика руски и украјински филолог краја XIX века Александар Потебња. Опоетизован доживљај стварности и песнички говор о њој остао је привилегија деце и песника, писали они поезију или прозу, или је то преимућство оних људи који су песници по начину на који доживљавају живот, а не по томе да ли нешто пишу. Ако свет гледамо очима таквих људи, видимо га као свакодневно чудо, а не као збир статистичких чињеница. Управо је тако Миро Вуксановић загледан у речи свога завичаја, тако о њима испреда приче и тако читаоце уводи у магију речи и приповедања. Из Семољ горе, која расте из књиге у књигу, отискујемо се у врлетну Семољ земљу докле год сежу хоризонти Вуксановићеве имагинације и упознајемо стотине Семољана с њиховим живописним надимцима.

Могуће је да многи читаоци неће знати шта значе речи *авијеси̱т, Ачула, баскија, Бенџела, Бе̱шид, дића, Дуса, зуњаши̱, Зурина, ерваиле, Иркање, јажва, јандал, јашара, кабул, каведаши̱, лама, лузбар, Нуго̄, Њучно, сијерма, сичија, Сшиндируш̱, Ташабија* и сл. Можда је Вуксановић неке од тих речи измислио. Ако је тако, учинио је то како ваља јер се не познаје која је његова. Можда сам и ја неку реч овде измислио. Ако се не

примећује, добро је. Деца до поласка у школу и људи неоптерећени школовањем измишљају речи лако и тачно када им затребају. То једнако лако чине и добри писци. Али често и није главно знати шта речи значе, или шта су значиле, него је важно осетити шта би све могле значити и какве светове могу оживети у нама.

Сваки наслов у тим књигама је као загонетни поклопац на ковчежићу који крије драгоцену причу, а често има и дупло дно, или бар тако изгледа.

Ко би помислио да су ово приче о мртвим речима, лако би му се у току читања могло учинити као да гледа ликове из читуља како су оживели и како му се са новинских страница непосредно обраћају. Значење је душа речи, па, као и душе, речи не умиру него то само тако изгледа да су мртве речи чврсто увезане у корице историјских речника или да нестају у трошном људском памћењу. Ниједна изговорена реч неће пропасти, а многе ће још у овом свету поново, као понорнице, неочекивано избити и зажуборити, као из ова три семољска извора.

Речи у семољ трилогији јесу постројене азбучно, али је редослед читања препуштен машти читалаца. Може се, на пример, поћи од наслова *Колибе* и *Колијевка* па завршити читање на *Гробљу* и *Гробишту,* или *Кућишту, Млиништу, Каштуништу, Овсишту, Градишту,* или у *Чемердолу, Злодолу, Ђаводолу...* Више слутећи него видећи далеке висове *Лоле, Бобије, Комарника, Мећавника, Помећеника, Побијеника, Ђаволника, Опаљеника, Осуђеника, Ојађеника* и *О'бјешењака* можемо препустити Вуксановићу да нас на том путу води преко *Ливада* и *Лугова* и *Алуга,* кроз *Боровњак, Јагодњак, Глоговик, Мушмуле, Дријењке, Јагличник, Ракиту, Сиорић, Копривник* и *Лопурје* све до *Питомина,* кроз *Буковик, Брезовик, Ивовик, Липовик, Шљиварник, Јасике, Лијеске,* те *Лисичњак, Мећењу, Мравињак, Живињак, Говедарник, Муварник, Змијарник, Жабарник, Бумбариште* итд., можемо видети и *Језеро, Језерину, Баре, Вирове, Водопој, Вруљак, Газ,* па с једне стране *Осојник*, а с друге *Присоје,* и ослушкивати тамне гласове старинаца у називима: *Мацуре, Матаруге, Метериз, Ветеризи, Пачариз, Чапријази...* А можемо заборавити на уходане стазе тзв. здраве логике и вођени случајем (који не постоји) можемо, као у роману тока „подсвести", бацати мисаони поглед по словесним пределима Семољ земље и Семољ горе, и по лицима Семољ људи описаним вештом руком најписменијег Семољанина.

„Ништа наше није без имена" каже он десетерачки. И још каже „Све је семољско крштено. За име смо дали и црно иза ноктију. Откад помилимо, уче нас како ћемо име чувати. Да нам није имена не би било ни нас. Сва нам је земља од имена. Од имена су нам и вода и гора. На имањима нам расту имена као трава. Имена су нам најплодније окућнице. Безимених немамо. Зато смо овако заврли из имена у име" (*Семољ земља*, „Акик", стр. 564). Семољани очигледно следе филозофију имена према којој оно што није именовано није ни освешћено, а што није мишљу освешћено и речју освештано, једва да постоји.

Из књиге у књигу писац уводи читаоце који му дарују поверење све дубље у Семољ гору, поклања свој глас прецима да испричају своје древно животно искуство спрегнуто у једну реч, често непрозирну, загонетну, а опет препознатљиво нашу као слике давних и полузаборављених предака, чије црте носимо на свом лицу.

Ако би неки лингвистички чистунац почео да пребира по тим речима и њиховом пореклу стављајући на страну оне које нису несумњиво наше, српске и словенске, лако би на крају могао прегршт оних које је пробрао дописати као додатак на последњим страницама, нешто као: речник наших свакодневних и општепознатих речи у овим књигама. Али све су речи наше које су се трајно настаниле у дому српскога језика, и све су семољ речи наше у мери у којој смо способни да их доживимо као наше, чак и ако су нам понекад затворене и загонетне, као и људи, уосталом. И као што се не одричемо прађедова које никада нисмо видели, једнако можемо осећати својима и речи које су само наизглед умрле пре нашег рођења. Сви смо ми потомци и заборавни наследници хиљада речи српскога језика којима дугујемо данашњу српску језичку слику света и свакоме ће од нас те речи васкрснути ако/када их буде достојан.

Вредни лексикографи могли би, а и морали би проверити које се од семољ речи налазе у великим и мањим, специјализованим речницима, посебно у дијалекатским и ономастичким речницима. У овим трима књигама је много добре лингвистичке грађе, чак знатно више од 2706 (878+909+919) речи, колико их је укупно у насловима појединих прича. У свакој од тих прича налази се вишеструко више дијалекатске лексике која треба да буде проверена, лексикографски описана и објашњена.

А граматичари ће имати у називима какав је Семољ гора свеже примере за непроменљиве придеве или лабаве именичке сложенице.

Дијалекатска књижевност може бити моћан извор за јачање матичног тока књижевног језика ако се у њега улива и ако се с њиме меша дајући нову снагу књижевном језику, али дијалекатска књижевност може бити и тло за јачање сваковрсне варијантности, регионалних књижевности и регионалних књижевних језика, што се лако деси када се отаџбина замени регионом. Будућност ће показати колико ће српска књижевност и српски књижевни језик успети да здрав напон између заједничког и посебног креативно искористи у свом даљем расту и развоју.

У Вуксановићевим азбучним романима нема класичног главног јунака, фабуле, заплета и расплета. Заплет је чвор на самом почетку. То је реч у наслову. Расплет је оно што следи. Заплет је Семољ, расплет је – гора, земља, људи. И тако из књиге у књигу, из приче у причу, из речи у реч, писац са горким хумором или с трагичним осећањем пролазности којој се не можемо одупрети, али јој се морамо одупирати, заплиће и расплиће роман о језику, тка танано ткиво свога текста уткивајући у њега све нове загонетке и разоткривајући им донекле одгонетке, уплићући у читање нове читаоце и расплићући с в о ј а објашњења на њ и х о в а тумачења, за која, већином, он неће ни сазнати, нити су му неоп-

ходна; уплићући у своје дело књижевне критичаре, историчаре, есејисте, лингвисте и њихова тумачења, па и учеснике књижевних трибина и промоција.

Савремена лексикографија има широк репертоар техника и поступака тумачења значења речи – дефиниције, парафразе, синонимија, антонимија, преводи, илустрација, метајезичке декомпозиције значења итд. Вуксановићу ништа од тога није потребно, јер његов главни циљ и није да потпуно разоткрива тајну речи. Његов је главни циљ да осетимо лепоту тајновитости полузаборављених речи, од којих ће нам неке рећи мало више о себи, друге мање, а треће нимало, али суштина и није у дефиницији њиховог садржаја него у томе како те речи живе у свом природном друштву, окружене другим сличним речима – у питањима, одговорима, заповестима, нарицањима, лелекањима, благодарењима, клетвама и заклињањима, довикивањима и привикивањима, изрекама, пословицама, итд.

Вуксановић понекад одмах објасни шта реч значи, али много чешће пишчевог објашњења нема. Објашњење је могући, али не и обавезни део приче. О речима семољ језика сазнајемо највише из начина на који су употребљене. Никада нећемо сазнати све, а то није ни потребно. Сазнајемо утолико више о речи, уколико више умемо да дослутимо њене конотације, вербалне асоцијације и песничке потенцијале.

Приче о речима Мира Вуксановића су као брава са два кључа – један кључ је у руци писца, а други у руци читаоца и само ако оба кључа одговарају, брава се отвара и магија почиње.

Семољ прича живо тече између маниризма и стилизације, између архаизма и „постпостмодернизма“, између субјективизације и објективизације приповедача, између стварног и фиктивног, између монолога и дијалога „брк у брк“, између устаљених и нових облика књижевних жанрова, између језика „муштог“ и немуштог..., одражавајући у својој води све кроза шта се вешто провлачи не допуштајући да је ишта зајази. Није то свирање на једној жици, још мање на јединој жици, иако и за то постоје мајстори. Да ли то писац разговара са собом некадашњим, да ли савременост разговара са прошлошћу, да ли ухом писца слушамо дијалоге анонимних Семољана, или све то скупа и још много више?

Вуксановић је повремено и метаприповедач: користећи метатекстуалне могућности, он повремено гледа са стране и самог себе у својој причи коментаришући властито приповедање.

Када неко с прозора родне куће свакодневно гледа Семољ гору, као што ју је у детињству гледао Вуксановић, онда гора проговара, разговор се разгорева, јекну гусле од јавора, преци зборе из човека, трају вазда и довека. Гора одговара речима које су по њој ко зна када посејане, па је свака реч дуго ћутала и чекала да наиђе достојан саговорник да му исприча своју причу. За Јесењина је Горки рекао да је он као орган који је природа створила да пева о њој. То важи за сваког песника који пулсира билом свога завичаја, свога народа и свога језика. Вуксановић је

осетио душу свога завичаја па су нам Семољ гора, и земља, и људи проговорили његовим устима, а ми тај његов дар читаоцима добијамо по мери сопствене способности да га примимо.

Српски језик постоји у онолико живих примерака колико има глава које њиме говоре. И сваки је Семољанин жива књига свога завичаја. Али где се тањи усмено наставља се писмено. Усмено је више, писмено је шире. Тако се и шуштање Семољ горе наставља у шуштању страница троделне Семољ књиге. Пожелимо да обе још дуго шуште, и да имају коме.

Прави је књижевни подвиг успети се овако, с речи на реч, до на врх Семоља, и довести тамо толике читаоце. Не мањи подвиг биће напуштање Семоља ради успињања на нове врхове.

Те семољ речи, обавијене смоластом тајном Семоља, мирисом смиља и босиља, на длану читаоца испрва ћуте мрке и скоро мртве да би, окружене другим речима истога јата, које приповедач њему знаним немуштим језиком дозове, почеле да се мрдају, миголје и мешколје, све док пред нашим очима сасвим не оживе и прхну опет у свој семољ свет. Уметност речи и јесте радовање голубу на грани, а не врапцу у руци. Читалац овог Вуксановићевог трокњижја који би га читао само ради разјашњења значења загонетних речи у њему пропустио би главно, али читалац достојан поетске речи, остаће после свог словесног путовања по Семољу са осећањем лепе недосањане тајне, а то је највише што се може пожелети и читаоцу и његовом писцу.

UDC 81-112(049.32)

ТЕОРИЈА ДИЈАХРОНИЈСКЕ ЛИНГВИСТИКЕ И ПРОУЧАВАЊЕ СЛОВЕНСКИХ ЈЕЗИКА

Ур. Јасмина Грковић-Мејџор, Милорад Радовановић. Београд: САНУ, 2010.

Овај зборник представља четврти у низу зборника у оквиру едиције *Срȗски језик у свȇтлу савремених лингвистȉчких истраживања*. Састоји се од шеснаест радова познатих домаћих и страних аутора. Иако су радови разнородни, уредници их успешно групишу, и праве занимљиве прелазе из једне у другу област данас помало запостављене историјске лингвистике. У даљем тексту покушаћу да што верније представим сваки од радова.

У чланку *Grammaticalization and typological change: the plural paradigm of Russian substantives* аутор Јан Ивар Бјернфлатен (Jan Ivar Bjørnflaten) нуди ново решење старог проблема – узрока настанка и ширења наставка *–á* у ном. (и ак. код неживог) мн. м. рода. Извор овог наставка аутор пре свега налази у губљењу категорије рода у мн. и унификацији мн. наставака дат., инст. и лок. (*-ам*, *-ами*, *-ах*) у свим деклинацијама, која сва три почињу са *а*. Аутор претпоставља да су се ови наставци реанализирали у парове аглутинација, где је први елеменат – *а*, схваћен као показатељ мн., док је остатак схваћен као аглутинација за падеж. Мн. аглутинација се касније логично проширила на ном./ак. мн. Аутор, истини за вољу, примећује и извесне недостатке своје хипотезе: 1) ген. (и ак. код живог) мн. није обухваћен овом појавом; 2) за разлику од правих аглутинативних језика (аутор наводи пример из турског), у јед. се „аглутинације за падеж“ разликују од оних у мн.; 3) у јед. „аглутинација за падеж“ (уколико прихватимо да је сингуларно значење исказано нултом аглутинацијом) у исто време носи и граматичко значење рода, што није карактеристично за аглутинацију. На крају се може рећи да ове типолошке недоследности не морају бити разлог за одбацивање целе хипотезе, већ да се унификација мн. падежних наставака и губљење категорије рода у мн. може схватити просто као један од фактора који је допринео развоју и ширењу наставка *–á* у ном. мн.

Чланак *Poznámky ke genezi hlaholice* Радослава Вечерке (Radoslav Večerka) представља одличан критички осврт на постојећу научну литературу из области порекла и настанка глагољице. Аутор изражава владајуће мишљење у науци да је глагољица била прво словенско писмо и да је њен творац био Константин, односно св. Ћирило. За разлику од многих аутора, међутим, Вечерка сматра да глагољица није настала по узору на грчку минускулу; он међутим не пружа ни дефинитиван одговор на ово питање. Аутор сматра да је глагољица била од самог почетка унцијално писмо, што се слаже с једним другим ауторовим закључком – да је глагољица оригинално имала литургијску улогу. Вечерка такође примећује да су глагољичка слова висила с горње линије, налик на индијска писма, али се задржава на томе да је сличност вероватно типолошка, а не генетска.

У чланку *Когнȉтивни аспȇкти развоја транзȉтивности* Јасмина Грковић-Мејџор многобројним примерима илуструје хипотезу о развоју словенских језика из језика активног типа у језике номинативног типа, запажајући низ интересантних појава: истовремено битисање преживелих старијих конструкција с активним акузативом и логичким субјектом и нових конструкција номинативног типа; исказивање различи-

тих односа (активнијих или пасивнијих) вршиоца радње према самој радњи помоћу вокалских превоја и тематских вокала, и различиту рекцију ових група глагола; постепено губљење слободних падежа у сложенијим значењима, и њихову замену предлошко-падежним конструкцијама; реанализу некадашњих слободно исказаних субјеката у граматичке објекте нових номинативних реченица; граматикализацију акузатива као падежа објекта, која је прво обухватила семантички прелазне глаголе; доста слободну рекцију у старијим језичким слојевима уз постепену експанзију акузатива као падежа објекта.

Рајнер Екерт (Rainer Eckert) у свом раду *Serbische / Kroatische Lesefrüchte* покушава да реши два задатка који нису у међусобној вези. У првом делу, полазећи од фолклорног материјала из различитих словенских језика и сопствених теоријских претпоставки везаних за термин фразеолошког гнезда, аутор покушава да реконструише првобитно питање о пореклу јунака, и долази до закључка да се првобитно питање односило на припадност роду / племену, док се питање везано за име јунака јавило касније. У другом делу аутор покушава да утврди порекло српског израза „Упала му секира у мед“ (и сл.), и долази до закључка да тај израз одражава стару словенску праксу сакупљања шумског меда.

У чланку *Методы работы Вацлава Махека в свете современной этимологии* Илона Јанишкова (Ilona Janyšková) анализира са становишта савремене етимологије неколико метода етимологизације које је примењивао чешки етимолог Вацлав Махек (Václav Machek). Јанишкова на примерима Махекових етимологизација показује да његов доминантан метод – „Wörter und Sachen“, иако и данас незаобилазан у етимологији, може да доведе до премаштовитих представа о древном свету, док, супротно, добро познавање реалија може да доведе до погрешних етимологија. С друге стране, Махекова употреба дијалекатских облика и данас представља метод на који се савремена етимологија чвсто ослања. Као и савремени етимолози, и Махек се ослањао на семантику; аутор, међутим, указује на то да у семантици још увек немамо установљене јасне законитости развоја значења. Махек је дозвољавао превелики број факултативних фонетских промена, што је његовој етимологији давало превелику моћ. Исто тако, Махек је велики значај придавао експресивним речима, тако да је често дозвољавао експресивно уметање / додавање гласова како би објаснио везу између облика у различитим језицима. Посебно је интересантан Махеков појам „праевропске речи“, који представља покушај тумачења речи неутврђеног порекла. На крају, аутор истиче Махекову спремност да, за разлику од многих других научника, ревидира своје ставове и призна своју грешку.

У чланку *Етимологија и дијалектологија у дијахроној перспективи: Из искуства рада на етимолошком речнику српског језика* Александра Ломе представљен је низ детаља из речничког материјала који се тичу дијалектологије, топонимије или утврђивања паралела између просторно удаљених језика. Посебну пажњу аутор поклања односима српског језика и северних словенских језика, на пример дијалектизму *бристар* у српском и његовима аналогијама у северним словенским језицима, облику *покрива* у торлачким говорима, неколиким српским топонимима, дијалектизмима са значењем врсте терена, врсте вегетације, а такође балтско-словенском прожимању, које претходи сеобама Словена, као и словенско-иранским и другим односима.

Чланак *Историческая фразеология славянских языков* Валерија Мокијенка (Валерий Михайлович Мокиенко) представља својеврсни манифест историјске фразеологије. Из чланка се стиче утисак да је историјска фразеологија релативно неразвијена наука која тек треба сопственим научним методом да се издвоји из сродних научних дисциплина. Аутор у чланку даје преглед проблематике везане за савремено стање дијахроне фразеологије (и опште и словенске), али такође даје и конкретне предлоге како да се из тог стања изађе – могућу методологију и могуће правце даљег истраживања.

У чланку *Иконичност у старосрпској хипотакси* аутор Слободан Павловић обрађује иконички принцип секвентивности у старосрпским зависним реченицама. Секвентивност аутор раздваја у хронолошку и хијерархијску, којима одговарају два типа зависних реченица с двама типовима позиционираности – антериорне и постериорне.

Аутор констатује апсолутну заступљеност иконичности у секвенционирању главних и зависних реченица у старосрпском језику.

У чланку *Старосрпски везник dě* Јоханес Рајнхарт (Johannes Reinhart) покушава да установи порекло и основни облик тог везника, који се јављао двама облицима – *dě* и *de* (будући да се управо у споменицима који најдоследније чувају јат јавља без изузетка с јатом, аутор изводи закључак да је основни облик везника био с јатом). Аутор одбацује једну од постојећих теорија по којој тај везник потиче од прилога заменичког порекла *kъde* (касније *kъdě, gdě*), полазећи од чињенице да је губљење иницијалног *g* у сугласничкој групи *gd* први пут посведочено тек у 16. веку (по Академијином речнику, на који се аутор позива), док је везник *dě* последњи пут посведочен 1319. г. Уместо тога, аутор везник *dě*, као и везник *da* (друга теорија о пореклу овог везника), тумачи као аблатив индоевропске заменичке основе *d-*.

У раду *Српско-албански фонолошки односи између утицаја и ареалног јединства* Вања Станишић констатује многобројне паралеле између српских и македонских граничних говора с једне стране, и граничних северноалбанских говора с друге стране, и настоји да утврди право порекло тих сличности. У области акцента, аутор примећује албански утицај на граничне српске дијалекте, али и у албанским говорима констатује неколико типично словенских појава, као што су компензационо дуљење и померање акцента са отворених крајњих слогова. У консонантизму аутор констатује повезаност граничних српских говора у Црној Гори са северним албанским дијалектима, док консонантизам српских говора на Косову и у Метохији везује за македонски језик. На тај начин аутор показује да је изворна граница између источних и западних јужнословенских дијалеката вероватно пролазила негде кроз северноалбанске говоре.

Чланак *О темама у истраживању развоја категорије анималности* Марије Стефановић представља добар преглед литературе о настанку и развоју категорије аниматности у словенским језицима, а пре свега у руском. Као што и ауторка напомиње, мноштво радова на ту тему чини скоро немогућим тачно одређивање порекла свих теорија везаних за ову област, те, како признаје, помало субјективно врши одабир најважнијих радова из ове области. Аутори радова о датом проблему највише су се бавили питањима апсолутне и релативне хронологије развоја категорије аниматности, утицаја заменица и одређеног вида придева на развој ове категорије, разлога њеног настанка, али и другим питањима. Марија Стефановић, сходно жанру чланка, оставља та питања отворена.

У раду *К семантической истории слав. *mirъ и *světъ* Светлана М. Толстој (Светлана М. Толстая) покушава да установи тачан пут којим су ове две именице веома различите етимологије постале синоними. Она претпоставља да је прасловенско **mirъ* првобитно означавало „мир, спокој, *pax*“ – што потврђује материјал из свих словенских језика, док је првобитно значење **světъ* било „светлост, *lux*”. Обе речи касније ће потпуно природно развити значење „људи, друштво, *socium*“; **světъ* ће, међутим, развити ексклузивно значење друштва као спољашње околине која постоји независно од индивидуе, док ће **mirъ* развити инклузивно значење друштва, заједнице људи којој индивидуа обично и сама припада. Из ексклузивног зчачења речи **světъ* даље ће се спонтано развити значење *mundus* – значење које њени рефлекси данас имају у свим словенским језицима. Тек старословенски превод грчког *κόσμος* „mundus“ као **mirъ* даје и другој лексеми ексклузивно значење, те ове две речи постају прави синоними у старословенском, црквенословенском и руском.

Рад Зузане Тополињске (Zuzanna Topolińska) *O tradicji w nauce* има за тему проблематику терминологије наслеђене из класичних језика, пре свега латинског, примењене на словенске језике, а пре свега на македонски језик. Примећујући да терминологија унеколико ограничава и сам поглед на именоване појаве, аутор овај став илуструје трима терминима који се односе на граматичке категорије, односно облике који су доживели специфичан развој у балканским језицима: падежом, будућим временом и инфинитивом. Примећујући да морфосинтаксички односи који се изражавају падежом постоје и у језицима који немају морфолошки падеж, аутор предлаже употребу термина *падежни однос* (stosunek przypadkowy). Полазећи од чињенице да се будуће време у

македонском изражава помоћу окамењеног облика глагола „хтети“, односно да му у пољском одговара поред будућег времена такође и потенцијал, аутор сматра да оно и није будуће време, и предлаже да се македонско будуће време укључи у категорију начина или глаголског вида. Што се тиче инфинитива, полазећи од тога да је словенски инфинитив пореклом глаголска именица и да македонским субјунктивним конструкцијама као допунама модалним глаголима одговарају у пољском како инфинитив, тако и друге субјунктивне конструкције, аутор предлаже да се губитак инфинитива назове просто генерализацијом субјунктива.

Мирјам Фрид (Mirjam Fried) у свом раду *Ke zrodu české modální částice 'jestli' z pohledu gramatikalizační teorie* прати еволуцију чешког везника *jestli* у модалну речцу. М. Фрид на конкретном материјалу показује важност контекста у развоју нових граматичких функција, које се код чешког *jestli* развијају од функције везника у зависноупитним реченицама до функције речце за исказивање субјективног мишљења.

Рад *Grammaticalization theory as the basis for the panchronic study of the Serbian language: setting the agenda* Бјерна Хансена (Björn Hansen) и Ане Дробњаковић представља кратак увод у феномен граматикализације и теорију која се њоме бави, преглед најновијих тенденција у оквиру теорије граматикализације, као и илустрацију феномена граматикализације српским језичким материјалом. Премда су појаве којима се аутори баве добро описане и објашњене, аутори их осветљавају из угла једне новије теорије, чиме ове наизглед изоловане појаве смештају у шири лингвистички контекст, показујући њихову универзалност. Аутори закључују рад списком случајева граматикализације у српском који би могли бити додатно осветљени из угла нове теорије.

Аксел Холвут (Axel Holvoet) се у раду *Reanalysis of endemic ambiguity? Infinitival clauses with overt subjects in Slavonic and Baltic* бави случајевима словенских и балтичких реченица које садрже логички субјекат у дативу и инфинитивску синтагму. У таквим реченицама могуће је двојако тумачење датива: може се схватити као допуна (логички субјекат – С.С.) главне реченице или као субјекат зависне реченице (инфинитивске синтагме – С.С.). Иако успева да пронађе доста примера где се датив може протумачити једино као субјекат инфинитивске синтагме, аутор закључује да се сви наведени примери још увек налазе у оквиру оригиналног синтаксичког домена (глагол у главној реченици захтева допуну у дативу итд.), и да иако је дошло до реанализе, никада заиста није дошло до граматикализације ове појаве (за разлику од енглеског). Аутор стога закључује да реанализа вероватно није одређена тачка у времену када једна граматика замењује другу, већ стање двојаког тумачења (ambiguity), које може, али и не мора да доведе до синтаксичке промене.

Стефан Стојановић

UDC 00

Зборник у част Аде Видович Муха
Slavistična revija, 2010, letnik 58, 1, 1–187 стр.

Уредништво *Slavistične revije*, једног од водећих славистичких часописа, посветило је своју прву свеску за 2010. годину животном јубилеју др Аде Видович Муха (Pivka, 8. 3. 1940), редовног професора Филозофског факултета у Љубљани, главног уредника *Slavistične revije* за лингвистику, једног од најистакнутијих словеначких стручњака за теоријску лексикологију, лексикологију и лексикографију, творбу речи и граматику словеначког језика, социолингвистику и друга словенистичка и славистичка питања.

Главни и одговорни уредник *Slavistične revije* Томо Корошец у уводном слову „K jubileju prof. dr Ade Vidovič Muha“ у тону пријатељског сећања обухватио је, на неколико страница, кључне периоде у биографији Аде Видович Муха од њених студентских дана до седамдесетогодишњице живота, указавши на етапе њеног научног развоја и главне доприносе науци о словеначком језику, с разлогом посебно нагласивши ширину научних

интересовања и доприноса Аде Видович Муха – од теорије творбе речи, посебно у вези са испитивањем синтаксичке основе творбе речи, до радова о савременом статусу словеначког језика и словенистике.

Свеску *Slavistične revije* посвећену Ади Видович Муха отварају две расправе из историјске лексикологије. Метка Фурлан у чланку „Pivško *jygajo se* 'guncajo se' (Petelinje), ali o nastanku slovenskega razmerja *jugati : gugati*" (стр. 9–21) има за предмет једну лексему завичајног, пившког говора Аде Видович Муха. У раду се доказује да је глаголски облик *jygajo se*, пошто пивши говор не познаје секундарну палатализацију велара, постао од *gúgati se* путем дисимилације *g : g → ø : g* , чему је следило протетичко *j-*. Марко Сној у раду „*Slovensko iti za* in podobno" (стр. 21–29) разматра порекло и настанак словеначких израза *iti ob, iti za, iti se za* и закључује да су прва два настала калкирањем немачког израза *gehen um*, док је трећи израз, који је изразито стилски маркиран као разговорни, а среће се и као дијалекатска лексема, настао под утицајем израза *iti se* у значењу 'igrati se'.

Друга два рада посвећена су историји словеначког књижевног језика. Ирена Орел у чланку „Normativnost osrednjega slovenskega knjižnega jezika od 16. do 19. stoletja" (стр. 29–45) пореди словеначку књижевну норму 16. века у односу према норми просветитељских писаца краја 18. века и показује колико је степен нормативности зависио од врсте текста, а не само од његовог аутора, док Најда Мерше у раду „Raba samostalniških manjšalnic v delih slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja" (стр. 45–67) анализира именичке деминутиве у делима словеначких протестантских писаца 16. века с посебним освртом на начин творбе, фреквенцију употребе и значења таквих изведеница користећи при томе више методолошких поступака, нпр. контекстуалну анализу, поређење превода са изворним текстом, поређење различитих издања истог текста и др.

Граматички тематски блок у тој свесци *Slavistične revije* садржи такође два рада. Олджих Улични у чланку „Oldřich Uličný, K teorii a praxi českého mluvnictví" (стр. 67–73) пише о оптималном пројекту чешке граматике. У првом делу чланка Улични даје критички преглед различитих схватања термина „граматика" у чешкој, словенској и несловенској терминологији, а у другом делу расправља о различитим описима чешког као словенског флективног језика. Тим радом Улични је актуелизовао врло важно питање савремене лингвистичке славистике – концепције и израду граматика савремених словенских језика, које је последњих деценија релативно маргинализовано. Александра Дерганц у раду „Še nekatere razlike v rabi glagolskih vidov v ruščini in slovenščini" (стр. 73–83) разматра случајеве када се у руском језику имперфективни глаголи употребљавају у уопштено-актуелном значењу, чега нема у словеначком језику, где се одговарајуће значење исказује перфективним глаголом, нпр. рус. *Утром приходил Коля и оставил тебе книгу*, *Zjutraj je prišel Kolja in pustil zate knjigo* али не **Zjutraj je prihajal Kolja in pustil zate knjigo*.

Четврти део зборника посвећен је фразеолошким, терминолошким и другим лингвистичким питањима. Тако Ерика Кржишник у чланку „Idiomatska beseda ali frazeološka enota" (стр. 83–95) пореди идиоматски и фразеолошки приступ описима фразеологије, чији избор по њеном мишљењу зависи од језика који се описује, а не само од традиције употребе термина у некој лингвистичкој средини. Војко Горјанц у чланку „Terminološko načrtvovanje in upravljanje terminologije" (стр. 95–105) разматра терминолошко планирање као управљање појмовним иновацијама на националном и наднационалном нивоу, а Хотимит Тивадар у чланку „Normativni vidik slovenščine v 3. tisočletju – knjižna slovenščina med realnostjo in idealnostjo (стр. 105–117) на основу анализе словеначких вокала долази до закључка да савремени словеначки књижевни језик оптимално остварује своје функције, иако о њему постоје устаљена мишљења као језику који се тешко учи и који као књижевни језик тешко усвајају представници појединих словеначких дијалеката. Андреја Желе у првом делу рада „Elipsa med glagolsko intenco in besedilno koherenco" (стр. 117–133) разматра појам и врсте елипсе, а затим елипсу у словеначком језику анализира са становишта валентности, дијатезе, коокурентности и кореферентности, док Мира Крањц Ивић објављује рад „Jezikovno-vedenjski vzorci opravičevanja v slovenščini" (стр. 133–151) о говорном чину извињавања у словеначком језику коригујући

схватања према којима је извињавање говорни чин са превасходно фатичком функцијом.

Пети тематски блок у зборнику посвећен је словенским књижевностима. Александар Сказа у раду „A. S. Puškin po meri sodobne Rusije“ (стр. 151–157) образлаже тезу да А. С. Пушкин у Русији почетка 21. века има (уз неке изузетке) статус универзалног животног симбола, а Марко Јуван у чланку „Modernistična estetika emocij in lirski diskurz: pesnička evokacija „izgube“ v slovenskih „svinčenih“ sedemdesetih letih (стр. 157–171) разматра појаву модернистичке естетизације и апстракције емоција у словеначкој лирици седамдесетих и осамдесетих година посматрајући је и објашњавајући у контексту ригидне културне политике тога времена.

Увид у научни опус проф. Аде Видович Муха на леп начин допуњује библиографија, коју је саставила Анка Солнер Пердих „Bibliografija prof. dr Ade Vidovič Muha 1999–2009“ (стр. 171–183), која је наставак претходне такве библиографије, објављене у *Slavističnoj reviji* 48, št. 1 (2000).

Уредништво *Slavistične revije* и аутори радова који су објављени у 1. свесци 58. годишта тог часописа дали су објављивањем те свеске у част проф. др Аде Видович Муха научно достојан допринос њеном јубилеју, чиме се објављивањем овог приказа на скроман начин прикључује и *Зборник Матице српске за славистику*.

Предраг Пипер

UDC 821.163.41.09:398

Портрети према (не)постојећим моделима

(*Ликови усмене књижевности*. Ур. Снежана Самарџија. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2010)

Један од најзначајнијих доприноса новог зборника радова Инситута за књижевност и уметност, који се појавио пред читаоцима крајем прошле године, јесте тај што је показао како жанровско кодирање може утицати на уобличавање лика јунака. Иако радови у њему варирају, како обимом, тако и квалитетом, заједничко им је то што сви они посматрају артикулацију лика (односно лика певача), условљену одређеним жанровским законитостима.

Упркос томе што традиција умногоме профилише своје јунаке, почев од именовања, придружујући свакоме извесни, обично унапред задати, семантички потенцијал, тек конкретно отелотворење лика у неком од жанрова вербалног фолклора, како се показало, активираће одређене семантичке аспекте лика.

Ликовима усмене епике баве се радови Снежане Самарџије, Валентине Питулић, Данијеле Петковић и Бошка Сувајџића, на различитим нивоима уопштавања и пратећи различите елементе: повезаност једног сижејног модела и једне епске биографије (С. Самарџија); више епских биографија, међусобно приближених привлачном моћи Косовског боја као нуклеусом циклизације, а све то посматрано у дијахронијској перспективи, с обзиром на време бележења варијанте (В. Питулић); старосну границу – типски лик старог јунака, у зависности од сижејне функције коју испуњава, као и од тога ком колективу припада (Д. Петковић), односно лик младог јунака, посматран у контексту древних социјалних институција очинства и авункулата, као и сижејних функција јунака (Б. Сувајџић).

Лик Стефана Мусића нашао се у средишту пажње Снежане Самарџије. Она, најпре, осветљава историјски прототип овог епског јунака, Лазаревог сестрића, који је погинуо 1389. на Косову (121–123). Међутим, иако се могло очекивати супротно, авункулни типски однос остао је неактивиран, можда управо због тога што „за Лазара се не могу везати типске црте ујака, јер је свети кнез мученик по свему другачији од осталих епских јунака“ (125). Штавише, и сама епска биографија јунака сужена је на само један сижејни модел и остаје некако по страни, у сенци епских биографија косовских подвижника, на челу с Лазаром. Но, то и не би било богзнакако ново и оригинал-

но запажање по себи да Самарџија није показала како једна епска формула, заснована на историјској реминисценцији (везаној за историјски аутентичан простор живљења и владавине лика – град Брвеник с околним селима и рудником обојених метала) може активирати архаични митолошки супстрат. Тако задоцнели јунак и „можда најтрагичнији косовски војвода, јер једини улази у изгубљени бој, потпуно немоћан да преокрене ток и последице сукоба“ одлучно „хита да погине“, тражећи у том чину „срећу умирене савести“ (130). Оправљен (као) да иде у смрт (у *чисти скерлет*), он пред полазак напија крсну славу – Видовдан, што постаје, у контексту песме, чин раван причести. Крај граничне воде (која као да је дозвала древне представе о реци подземног света и њеном чувару) он среће девојку необичног изгледа, којој даје симболичку залогу – *три дуката жута*, аналогну „жртви принетој воденом божанству“, односно „обавезној путарини, намењеној возару када се неповратно прекорачи граница“ (138). На тај начин, и пре формалног завршетка песме, пратећи злокобно пророчанство сна, „јунак, господар *сребрног Мајдана*, одлази са овога света, да би на другом задобио другачији ореол. И мада са оне стране повратка нема, Мусићево кретање ка разбојишту подудара се са путањом Месеца[1]“ (Исто), хладног, сребрног сјаја. Ипак, осим смрти, Мусић добија много више но што је искао – апотеозу на пољу части и славе, као и вечно име до самог краја непоколебивог и доследног – задоцнелог јунака. Тако, као што анализа даље показује, лик Стефана Мусића, успео је да апсорбује древне представе, везане за лунарну симболику и амалгамише их с елементима свог историјског хабитуса, рефлектујући, кроз призму епског текста и једне виталне формуле, многострука, на први поглед посве неочекивана и готово несагледива значења.

Истраживање Бошка Сувајџића, пак, прати почетну етапу епске биографије типског младог јунака, сам улазак у статус епског, почев од задобијања препознатљивог имена (у контексту породичних и ратничких релација), јуначких атрибута и статуса јунака. Оно показује, на примерима Грујичиног и Секулиног лика, најпре, како се одвијао процес именовања лика (32), а онда и потоњу активацију подтекстног митолошког комплекса (у лику Секуле – Исто: 36, 42, односно, у Грујичином лику – Исто, 54), као и стицање социјалног статуса, унутар породице и у друштву, праћено у контексту реконструисаних прежитака архаичних социјалних институција – авункулата (44–50), односно родитељско-филијалног модела (42–43). Ови ликови, који прате две различите генеалошке линије, послужили су Сувајџићу да покаже како се, на фону јужнословенске усмене епике, васпостављају два основна типа младог епског јунака. Будући да сам лик младог јунака поседује висок ниво формулативности, посматране ликове стога, без обзира на њихову функцију у песми, одликује бројно присуство општих црта, како у њиховој карактеризацији (славољубивост, гордост, понос, осећање части), тако и у карактеристикама ове развојне фазе епске биографије лика (лиминални статус, који као да призива иницијацијске сижее у циклус песама о младом јунаку).

У последњој етапи развоја епске биографије, песма је „замрзла“ неке епске старине, попут свакако најпознатијих у српској епици – Југа Богдана, Старину Новака, преко мање познатог, али никако мање занимљивог Јована Косовца, те Кузун Јање и деспота Ђурђа, све до ликова превејаних противника – старца Ћејвана, пасивног и мудрог Фоче и старог Каримана. Ове ликове Данијела Петковић осветљава из призме митолошких, културолошких и поетолошких датости (посебно, из перспективе сижејних функција и делокруга јунака). Најфреквентније сижејне функције унутар којих се ови ликови појављују у песмама јесу функције владара, саветодавца, жртве и духовника, као и, додуше нешто ређе, сижејне улоге остарелог ратника. Најстарији, митолошки, ниво представа, који се доводи у везу с овим јунацима, носи изразито позитивну

---

[1] У песми (в. СНП II, бр. 47 – Стефановић Караџић, Вук. *Српске народне пјесме*. Скупио их и на свијет издао - - -. Књига друга у којој су пјесме јуначке најстарије. У Бечу: У штампарији јерменскога манастира, 1845. Сабрана дела Вука Караџића. Књига пета / Приредила Радмила Пешић. Београд: Просвета, 1988), Стефан Мусић креће на пут с појављивањем Месеца на хоризонту, кад му слуга јави да је „*јасан Месец на заоду*“ и „*Даница на истоку звезда*“.

семантику, при чему се лик епског старине, окруженог деветорицом синова, аналоган врховном божанству – Громовнику Старих Словена. Његово посветовљавање приближавањем реалним личностима (Чича Јаша – историјски Јаков Ненадовић), смештање у противнички табор, или јаче истицање старости и немоћи водило је његовом даљем деградирању – до исмејаног старца, који, у размени робља, нема готово никакву вредност (в. 65–85).

Јунаци Косовског боја, а у првом реду Милош Обилић, нашли су се у фокусу пажње Валентине Питулић. Но, за разлику од досадашњих разматрања, која су се углавном темељила на канонизованом корпусу песама косовског круга Вукових збирки, она, полазећи од искустава претходника (в. 92–95), истраживање усмерава ка испитивању познијих надоградњи епских биографија ових ликова у песмама поствуковског бележења. Међу интересантнијим резултатима овог (сада већ у приличној мери израбљеног) приступа, могао би се издвојити процес мистификације епске биографије Милоша Обилића (а најизразитије у записима Б. Петрановића). У њему, сматра ауторка „јасно се види утицај дневне политике на формирање одређеног култа. С обзиром на то да је у време Петрановићевог деловања била појачана борба за буђење националне свести јасно је зашто ја стварање овакве конструкције ишло у овом правцу. Милош Обилић није могао без додатних мистификација да има атрибуте митског јунака па су му додатне интервенције дале и ту димензију“ (97). Но, да тај процес (секундарне) митологизације Милошевог лика није у потпуности Петрановићев мистификаторски конструкт, ауторка показује и на основу тога што и Милошева смрт указује на његову изузетност: „Како у песмама после Вука доминира култ јунака то се прибегло разрешењу Милошеве смрти на други начин. Наиме, он није савладан јачином Турака, већ се на сцену уводи баба, хтонско божанство, које ће утицати на његову смрт и тиме је оправдати. Занимљиво је да се она јавља и у песмама са Косова и Метохије и код Петрановића и Шаулића, а појављује се и знатно раније, у Троношком родослову и чини део аутентичне усмене традиције“ (111–112).[2] Дакле, ни мистификовање није текло произвољно, већ је представљало даљу надоградњу неких већ замрлих токова традиције.

Заснован на другачијим методолошким претпоставкама и бавећи се другом проблематиком, текст Немање Радуловића прати флуктуације у моделовању главног јунака приповетке о богаташу и његовом зету у зависности од дате варијанте, подврсте којој припада, као и од контекста жанра. Разлике које уочава у систему (секундарне) мотивације, односно покушаја накнадне рационализације поступака ликова, аутор своди, у основи, на различитости у жанровском систему (242), најпре, а потом и на разлике у социокултурном контексту средине у којој је варијанта забележена и који ју је стилизовао „у складу са њеним животним околностима“ (249). Основна схема радње ових приповедака најчешће је четвороделна и обухвата, сходно Арнеовој и Бредниховој подели, следеће целине: „1) увод, пророчанство 2) први покушај убиства 3) други покушај – Уријино писмо 4) трећи покушај“[3] (242). У основним цртама, новорођенчету, коме моћ судбине предодређује да постане наследник путника намерника, који се, игром случаја, обрео у кући родитеља детета и чуо ово пророчанство, путник и гост покушава потом на све начине да науди. Међутим, сваки наредни корак, неминовно, води само ка коначном потврђивању пророчанства и својеврсној егземпларности у илустровању судбинске неизмењивости (в. 290). С једне стране, индоевропске варијанте

---

[2] При том, превиђа се чињеница да Милош и у најстаријем кругу записа нашег епског песништва, у бугарштици из Дубровачког рукописа, страда на сличан начин, с тим да његове слабости проказује глас из облака (в. Богишић, Валтазар. *Народне пјесме из старијих највише приморских записа*. Сакупио и на свијет издао В. Богишић. Књига прва, с расправом о „бугарштицама“ и с рјечником. – Друго, преснимљено издање. Горњи Милановац: ЛИО, 2003, бр. 1, стр. 8). Такође, ни реализовање Милошевог лика унутар секундарног делокруга жртве не мора искључивати његов базични делокруг (набеђеног) јунака, као што ова старија варијанта показује.

[3] Нав. према: Радуловић, Немања. „Приповетка о богаташу и његовом зету“ (ATU 930). *Ликови усмене књижевности.* Београд: Институт за књижевност и уметност, 2010, стр. 242.

понекад показују тенденцију контаминације формуле радње овог типа приповетке са сижеом едиповског типа (в. 260–263), чиме би се, можда, могла објаснити и знатна одступања од ове схеме радње, и сходно томе, другачије моделовање јунакове херојске биографије, ближе митским исходиштима, као што је већ запажано на појединим сижеима наших епских песама.[4] Будући да се у приповеткама овог типа предочава неизмењивост тока судбине, при чему је финални обрт – напредовање од сиромаха до великог газде више реалистички стилизовано, а „мотив остајања у тастовом простору постао сведен и прилично реалистичан“ (287) – у духу патријархалне институције домазета, што приповедни модус ових приповедака чини сниженим, те оне, с друге стране, инклинирају ка новелама (266–287), са њима својственом тежњом ка занимљивости приповеданог (290). Стога, као што Радуловић уочава, показало се да тип сижеа условљава жанровско кодирање усмене наративе те, у овом сижеу, веровање у судбину и њену неизмењивост (карактеристично, иначе, за предање), може да престуктурира и мења, по речима аутора, чак и темељне структурне чиниоце бајке (изостављајући неке попут провера и задатака – Исто, 276),[5] што структуру овог типа приповедака приближава и аморфној структури предања, а поетску биографију лика саображава карактеристикама јунака предања, с једне стране, и новела, с друге стране.

Скромнији у комплексности свог захвата, рад Бранка Златковића *Казивања и записи савременика о дипломатији кнеза Милоша за време његове прве владе* (1813–1839) углавном је дескриптивног карактера, а систематизује, издваја и коментарише „бројна ’усмена’ казивања која на веома особен и живописан начин говоре о знатној дипломатској и политичкој делатности кнеза Милоша и то за време његове прве владе“ (205).

Као особит по свом предмету истраживања, остварен у најбољем могућем споју теренског истраживања и кабинетског рада, у овом зборнику издвојио се и текст Смиљане Ђорђевић *Фигура певача/гуслара: кодирање текста социјалне улоге* (147–204). Бавећи се рубном позицијом извођача (у односу на сам текст песме), ауторка показује како се из ове (вансижејне) позиције кодирају елементи епске песме, односно како се комплексна значења песме уобличавају тек у садејству текста, текстуре и контекста.[6] Почетак и завршетак певања стога, као кризна места која уводе у свет песме, повремено би добијала улогу *спољашњих коментара*[7], ублажавајући тако наглост преласка на излагање догађаја, и, уједно „актуализујући чин спевавања, моменат у којем се (импровизацијом) ствара и прихвата текст“ (148). Није непознато да је таквих коментара било и раније, а присутни су, штавише, и у неким од најстаријих записа.[8] Бележени су, по свој прилици, спорадично у „класичном српскохрватском опусу“ (в. 149, нап. бр. 4),

---

[4] В. Милошевић-Ђорђевић, Нада. *Заједничка тематско-сижејна основа српскохрватских неисторијских епских песама и прозне традиције*. Београд, 1971, посебно за песме о Находу Момиру, стр. 214–232.

[5] При том, аутор превиђа да бајке које немају пар функција *задатак – решење тешког задатка*, припадају, генаелошки, другом типу бајке, у којима је, место ових функција, присутан њихов аналогни пар: *прогањање – спасавање*, који ове приповетке чувају. Ова два типа бајке су се, током времена, изједначиле на нивоу формуле радње, а чувају, само на нивоу алтернација ова два пара функција, своје исходишне разлике – уп. Prop, Vladimir Jakovljevič. *Morfologija bajke* / Preveli Petar Vujičić, Radovan Matijašević, Mira Vuković. Beograd: Prosveta (Biblioteka XX vek), 1982.

[6] О концепту ова три појма, чијом интеракцијом се остварује текст вербалног фолклора в. Bošković-Stulli, Maja. *Usmena književnost nekad i danas*. Beograd: Prosveta, 1983, стр. 33–39.

[7] Термин С. Самарџије.

[8] У спеву *Рибање и рибарско приговарање*, како подсећа С. Ђорђевић, обе записане бугарштице доносе, на крају текста песме, здравицу упућену властелину и дружини, градећи тако композициони прстен, који дислоцира слушаоце – из света песме назад у објективну стварност (в. Ђорђевић, Смиљана. „Фигура певача/гуслара: кодирање текста социјалне улоге.“ *Ликови усмене књижевности*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2010, нап. 13, стр. 156–157).

а праву хипертрофираност доживљавају у новијим теренским бележењима, без обзира на то да ли је реч о производу секундарне фолклоризације или о оригиналним ауторским творевинама. Позиција певача, независно од времена бележења, конкретизује се „као позиција 'онога ко чува од заборава', ко опомиње, ко се у одређеној мери показује као „глас савести колектива" (160), или, штавише – као сведочанство ратника, учесника опеваних збивања (169). А од тога до уобличавања лика певача као централног јунака водио је само корак даље – корак ка његовој својеврсној хероизацији (в. 180–181).

Коначно, ваљало би посветити коју реч и тексту Снежане Самарџије који се налази на почетку овог зборника, а могао би се читати и као својеврсни епилог истог – *Усмени жанр и јунак у семантичкој активности* (*уводне напомене*). Непретенциозно, а истовремено ерудитно, овај текст носи неку врсту синтезе резултата ових радова – он поставља радне хипотезе, док текстови који следе (зависно од комплексности истраживачког захвата), њих мање или више потврђују. Он показује да, с једне стране, чак ни типизираност ликова, (о)лако приписивана ликовима усмене књижевности, нимало није једнозначна и једноставна – њој се придружују још и: „жанровске норме, архаична подлога и слојеви традиције, историјске појединости и реалије одређене средине" (25). Моћ индивидуализације лика именом пак, с друге стране, може чак деформисати, у извесној мери, жанровске оквире (уколико се лик нађе у жанру којим није, тако профилисан, овладао), дајући при том неки особити спој (14). Но, чак и тад, његове особине, дефинисане слојевима традиције, могу остати препознатљиве. Или, насупрот томе, у различитој средини и из перспективе различитих певача, чак и лик с препознатљивом епском биографијом може деловати чудно, другачије, штавише противуречно.[9]

Стога, Самарџија упућује на то да би „типске црте, елементе портрета и поступке карактеризације", при свакој конкретизацији лика, требало сагледавати тек у контексту: 1) „фиктивног догађаја (сижејног модела или основне фабуларне матрице; 2) склопа варијанте (реализације обрасца); 3) жанровских норми; 4) околности импровизације (тј. схватања средине у којој се конкретизују ликови); 5) процене и ставова певача/казивача (махом усклађених са колективним знањем и представама, али се од њих могу и разликовати, па и утицати на промене јунака); 6) садејства свих ових чинилаца" (22). Због тога, номенклатура и атрибути, који у бајци као „једноставном облику" (Јолес) функционишу као „секундарни и заменљиви чиниоци наративног склопа" (10), у дугим жанровима, особито у епици постају „вишеслојни знак, који активира одговарајући хоризонт очекивања уз неминовно емотивно ангажовање певача/казивача и сушалаца" (11).

Отуда, ови увиди постају, одиста, конкретизација имплицитног радног модела истраживања усменог фолклора, који се показао високопродуктивним у неким од ових радова. И, поред тога што „једним зборником не могу бити разрешена бројна и сложена питања везана за категорију јунака у усменом стваралаштву" (26), такав зборник вредело је чекати јер он барем поставља добар темељ њиховом даљем решавању, чувајући при том праву меру аргументације. Јер: *Nihil probat qui nimium probat* (Онај ко много доказује ништа не доказује).

Драгољуб Перић

UDC 821.163.41.09:398

Зоја Карановић, Јасмина Јокић. *Смеховно и еротско у српској народној култури и поезији*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2009.

Књига *Смеховно и еротско у српској народној култури и поезији* Зоје Карановић и Јасмине Јокић, настала је као део истраживања на пројекту „Синхронијско и дијахронијско изучавање врста у српској књижевности" Одсека за српску књижевност и језик, Филозофског факултета у Новом Саду. Већ сам наслов упућује на то да је реч о

[9] За различита лица лика Марка Краљевића уп. стр. 17.

несвакидашњој монографији. Књига двеју ауторки амбициозни је покушај да се реконструише давно заборављени свет карневала и обредне смеховности, на шта указује и поднаслов монографије: *У трагању за заборављеним значењима смеха у усменој традицији од култа плодности до карневала.* У отварању ове специфичне теме ауторке се ослањају на Михаила Бахтина, његово изучавање народне смеховне културе прошлости и карневалског у западном свету, у делу *Стваралаштво Франсоа Раблеа и народна култура средњега века и ренесансе.* Њихова основна идеја јесте да показажу да су смех и телесно некада имали другачије значење од оног које им придаје човек нашег доба.

У уводном делу постављени су и дефинисани кључни појмови, чије је значење неопходно познавати приликом читања текста. На самом почетку, ауторке се позивају на Михаила Бахтина који је порекло карневала видео у старијим смеховним обредима. Наиме, по Бахтину, карневал апсорбује народну смеховну културу, па се тиме истраживачима отвара могућност посредног истраживања заборављене двоструке схватања живота и обредне смеховне стварности празника. Зоја Карановић и Јасмина Јокић посебно истичу Бахтинове ставове да карневал карактерише обредно време, које подразумева обртање реда и укидање правила свакодневнице, својеврсно *антипонашање,* стога је и сам празник „антиструктура" у којој долази до „јединства два аспекта света: озбиљног и смеховног", а управо ту Бахтин види изворе гротеске.

Централно место у великој празничној поворци јужнословенске усмене лирике, показују оне, припада хипертрофираном, „гротескном телу", чија манифестација живи у шаљивим песмама и причама о великој невести, аналогној Мајци земљи, као основном принципу плодности, што је илустровано низом примера. Ауторке на примеру записа са целог јужнословенског терена запажају да представе увећаног, недовршеног и декомпонованог тела имају афирмативан карактер, и у функцији су трајног повезивања тела са светом. То гротескно тело прелази властите границе, оно је у стању кретања и промене, што је у вези са сталним обнављањем и оплођењем. Због тога су такве представе најчешће у песмама садржински везаним за свадбу чији је обредни карактер данас углавном заборављен.

У карневалско-смеховном концепту „света наопако", фокус је увек на оном што је телесно и просторно доле, тако и у опису гротескног тела доминира концентрација „доње тело" и близину репродуктивних органа, што указује како на обртање и унижавање као основне принципе смеховне културе тако и на култ плодности. У вези с тим, ауторке наводе велики број текстова у којима су, било мушки, било женски, полни органи осамостаљени, хипертрофирани и персонификовани предметним, биљним и животињским светом: вагина је тако асоцирана с представом града, капије, отвора према земљи, шубаром, кожухом/бундом (као и предметима који се користе у предењу и ткању, радњама које симболизују полни акт). Тело старог канона има тенденцију да буде свет у малом, па су, у складу са архаичним представама о свеопштем јединству тела и света, космоса и јединке, и оне песме, загонетке, питалице, псовке у којима полне делове тела симболизују животиње са изразито оплођујућом симболиком, као што су квочка, жаба, коза, јарац, јаре, вук, медвед; али и биљке попут краставца, кукуруза, купуса, диња...

Кроз примере народних умотворина прикупљених на целом јужнословенском терену, ауторке закључују да су мушке гениталије увек симболизоване предметима чије је својство тврдоћа (колац, батина, клин, вретено, вратило), док су женске редовно кодиране предметима атрибуираним величином, мекоћом, отвореношћу (рупа, јама, ливада, кладенац, њива). Ауторке истичу да сваки „мушки предмет" има пандан у неком „женском предмету". Оне сматрају да се управо овим постиже слика јединственог света у бујању и хармонији, што је основно обележје смеховне обредности. Гротескно тело са свим својим динамичким функцијама непрекидно расте, мења се, обнавља. Кроз мењање, раст и старење маркирају се гранични, прелазни тренуци у животу јединке, па зато тело стоји на прагу колевке и гроба, оно је обнављајући простор метаморфозе, смрти, смене старог и рађања новог. Отуда настају честе песме о хипертрофираној сексуалној жељи стараца или врло младих припадника заједнице.

Недовршено тело карневала, показују ауторке, у јужнословенској усменој лирици повезано је са светом преко одеће, као границе између тела и света, или оним дело-

вима којима надраста само себе и отвара се за спољни свет (нос, фалус). У обредној смеховности било је битно укинути границу на нивоу тело–свет, јер суштина је у расту, бујању, зачећу, рађању и мешању тела и природе. Стога су разодевање или губљење и крађа одеће, која представља границу између тела и природе, саставни део обредне смеховности. Зато, посебну симболику имају песме са мотивом чудесних, шаровитих гаћа чији је обредни контекст изгубљен, а од којих је најпознатија управо песма о Хајки Атлагића и Јовану бећару. Детаљном анализом ове песме Зоја Карановић и Јасмина Јокић доказују да је њено заборављено порекло у сватовском обреду.

Овакво енормно увећано тело центар је размене материје, стога, његово стално пуњење и пражњење упућују на „бескрајни ланац телесног живота". Гротескно тело старог канона је незавршено, оно надилази своје границе једењем огромних количина хране (у песмама о јешној невести, на пример). Ова прождрљивост у еротско-смеховном концепту света има свој суштински смисао. Гротескно тело које гута огромне количине јела и пића повезује се с лучењем измета, мокраће и пуштањем ветрова. На овај начин одржава природан след, и остварују непрекидни, циклични токови хране који иду од природе до културе, од живота до смрти и обрнуто. Анализом песама, прича, загонетки с тим мотивима, Зоја Карановић и Јасмина Јокић су показале њихову функцију у обезбеђивању како заштите тако и плодности. У карневалском доживљају тело је свет у малом, зато мокраћа и измет представљају симболички основне елементе: воду и земљу и имају плодоносну семантику.

Жена у контексту архаичног концепта света, истичу ауторке, оличава рађајуће начело плодности, зато је и њена веза са оним што је телесно *доле*, што рађа и препорађа јака. Њена основна функција у овом концепту света јесте да рађа и обнавља, па је рушење сексуалних табуа у контексту обреда било пожељно. Зоја Карановић и Јасмина Јокић на основу низа записа са целог јужнословенског терена показују да је свако рушење табуа и постојећег поретка било пожељно, јер увођење новог захтева рушење старог и припада искључиво „простору ритуалне антиструктуре". Зато ритуална инверзија, временски је омеђена ритуалом, као инверзија стварности, утврђених улога (песме о женидби хране), социјално утврђених момената везаних за пол и род, и све оно што наговештава иницијацијску регресија у хаос – има за циљ да обезбеди обнављање.

Зоја Карановић и Јасмина Јокић уочавају реликте карневалског света у низу песама, прича и народних умотворина расутих по различитим рукописима збиркама, које су, углавном, одређене као шаљиве. Ауторке на основу етнографске грађе и литературе подробном анализом текстова, доказују да је садржине ових умотворина потребно увести у заборављени обредни контекст, како бисмо на прави начин разумели њихово првобитно значење. Прегледом текстова, њиховим контекстуализовањем и анализом, ауторке и саме олакшавају, иницирају и отварају даља истраживања у том кључу. Народна смеховна култура, наглашавају оне, сведочи о јединственом, несталом свету. Модерни човек који живи канон новог времена не разуме шаљиво и еротско, и неспособан је да декодира туђ, непознат свет и језик чији остаци допиру до њега. Монографија *Смеховно и еротско у народној култури и поезији* иницира даља истраживања обредне смеховности, њених механизама и реконструкцију старог телесног канона.

Вања Пр̄стојевић

UDC 811.163.2'366(049.32)

Руселина Ницолова. *Българска граматика. Морфология.*
– София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски", 2008. – 524 с.

Проф. Руселина Ницолова, која је међу водећим бугарским граматичарима, дугогодишњи члан Комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика Међународног славистичког комитета и аутор низа релевантних радова из области бугарске и словенске граматикографије и граматичке теорије, књигом *Българска граматика.*

Морфология заокружила је највећи део не само свог научног опуса, који се и даље увећава, него и највећи део истраживања у области проучавања граматичких категорија бугарског и других словенских и балканских језика која су објављена последњих деценија. Чињеница да је између објављивања претходне академске граматике бугарског језика (1983) и ове граматике прошло 25 година сама по себи доста говори и о потреби која је постојала за новом граматиком бугарског језика, и о неопходности да она буде, као што и јесте, теоријски уједначен, конзистентан и врло исцрпан опис бугарског морфолошког система, који одражава достигнућа бугарске науке о језику (о чему експлицитно сведочи и богата библиографија радова на које се та књига ослања), али и главног тока лингвистичке славистике последњих неколико деценија и савремене лингвистичке балканистике.

Истовремено, у другим славистичким гранама, тамо где је такође протекло неколико деценија од објављивања последње веће морфологије неког словенског језика, објављивање књиге *Българска граматика. Морфология* може и треба да буде и подстицај, а у много чему и пример, како се нека питања савремене словенске граматикографије могу решити.

Българска граматика. Морфология намењена је, у првом реду, студентима бугарског језика, што се у добром смислу испољило у језику и стилу примереном универзитетској наставној литератури, а можда, у мањој мери, и у односу према неким традиционалним граматичким решењима, као што је, нпр. расподела градива по врстама речи. Књига *Българска граматика. Морфология* је и настала као плод не само дугогодишњих истраживања бугарске граматике која је Руселина Ницолова обавила током последњих деценија него и као резултат њених универзитетских предавања тог предмета на универзитетима у Бугарској, Немачкој и Аустрији.

Основна одлике те граматике јесте да је она функционално-семантичке природе, због чега је највећа пажња у њој посвећена значењима и употреби морфолошких категорија, посматраним на теоријско-методолошки и појмовно-терминолошки савремен и уједначен начин и у светлу који отвара нове могућности за типолошка истраживања, а у оквиру којег се нуди више нових решења у области граматичких категорија, посебно именица, заменица и глагола, али и у погледима на непроменљиве врсте речи.

Већ својим функционално-семантичким приступом граматичком систему бугарског језика нова књига Руселине Ницолове представља новину међу већим граматикама бугарског језика, али и релативно нову појаву међу академским граматикама словенских језика, иако је, наравно, функционално-семантички приступ већ дуго познат и доста широко заступљен у научној литератури која није намењена превасходно универзитетској настави језика. Поред тога, доста доследно укључивање у опис морфолошких категорија бугарског језика њиховог прагматичког аспекта, такође је, ако не и више од претходног, ново у тој врсти граматичке литературе.

Иако синтаксе нема у наслову те књиге, *Българска граматика. Морфология* је фактички највећим делом морфосинтакса бугарског језика, због обиља синтаксичко-семантичких информација које садржи, како у вези са употребом облика појединих врста речи, тако и у вези са употребом непроменљивих речи. Читалац који је упознат са досадашњим опусом Руселине Ницолове запазиће да су у ту књигу уграђена, понекад и дограђена, многа добра решења из претходних њених истраживања, посебно из њених монографија о бугарским заменицама и глаголима, о граматичкој прагматици и др. Можда се тим, преовлађујућим досадашњим научним интересовањима Руселине Ницолове, а и широком укључивању у разматрања прагматичке анализе предмета, може објаснити чињеница да више од половине њене књиге одлази на граматику глагола и заменица, али се то свакако може објаснити и високом учесталошћу употребе тих врста речи и, свакако, богатством глаголске морфологије, јер ако се руски глагол, по сликовитом изразу М. В. Панова „распростро посред врста речи“, то се још више може рећи за бугарски глагол. Ипак, када опис свих других врста речи обухвата мање од половине обима књиге, то ствара и утисак о извесној диспропорцији у заступљености граматичке грађе у тој граматици.

Иако се у књизи *Българска граматика. Морфология* описује и објашњава пре свега стање у савременом бугарском књижевном језику, доста пажње посвећује се и постојећим тенденцијама и језичким процесима (у чему се може видети и утицај данас врло актуелних истраживања феномена граматикализације), па се, на пример, с тог становишта описује генерализација завршетака *-ове/-еве* у множини једносложних именица мушког рода (слично као у српском језику), процес уопштавања наставка *-м* у првом лицу једнине презента у трећој конјугацији, упрошћавање основа временских облика у трећој конјугацији, повлачење дублетних аналитичких облика неких временских облика и др. Било би интересантно знати колико су ти процеси, или неки од њих, били унутарјезичке природе, а колико су можда били подстакнути споља, препорукама које су могле долазити из области нормативне лингвистике.

Заменице нису баш срећно прошле у већини граматика савремених словенских језика. У русистици је ту тенденцију редуковања морфолошког описа заменица на именичке заменице (или именице–заменице) започео В. В. Виноградов, и она се одржала до новијих времена, а основ јој је у посматрању заменица искључиво са становишта њихове морфолошке парадигматике, тј. у свођењу граматике заменица само на њену формалну страну. Слично је, мање или више, и у граматикама других словенских језика. Руселина Ницолова врло убедљиво и широко показује несумњиву кохерентност заменичког система, али не само као система облика, него пре свега као система граматичких значења и употребе. Она при томе осветљава природу бугарских заменица узимајући у обзир неке граматичке теорије на које се раније универзитетске граматике нису ослањале (нпр. теорија референцијалности, теорија семантичких улога и др.).

Нелични глаголски облици у морфолошким описима словенских језика обично добијају релативно мање места у поређењу с личним глаголским облицима. Тако је и у новој књизи Руселине Ницолове, али је ипак у књизи *Българска граматика. Морфология* опису неличних глаголских облика и њиховим синтаксичким могућностима посвећено релативно више места него што је уобичајено, и то је добро, пре свега са становишта бољег увида у односе између морфологије и синтаксе у граматичком систему.

У опис морфологије бугарског глагола Руселина Ницолова је унела и више концепцијских и терминолошких новина. Једна од најуочљивијих тиче се специфичне глаголске категорије за означавање да је реч о садржају туђег исказа. За ту категорију у бугаристици постоје различита терминолошка решења, која нису сасвим подударна на појмовном плану (а слична ситуација је и у македонистици). Ницолова у својој новој књизи предлаже и примењује решење према којем се евиденцијалност, модалност и адмиративност виде обједињене у оквиру хиперкатегорије „характеристика на предаваната информация от говорещия" (стр. 318). Идеја о морфолошкој хиперкатегорији начелно се може видети као аналогна идеји о комплексу семантичких категорија у теорији функционалне граматике А. В. Бондарка (нпр. комплекс „обусловленности" семантичких категорија узрока, циља, услова и др.), а и семантичка синтакса српског језика (*Синтакса савременог српског језика*, 2005) описана је на темељу неколико категоријалних комплекса (нпр. антропоцентричности, локализације, каузалности и др.). Такве концепције у принципу дају бољи увид у хијерархију категоријалних система, али се у вези са бугарском морфологијом онда може поставити питање да ли је наведена хиперкатегорија једина у морфолошком систему бугарског језика, или је до сада само о њој прикупљено највише аргумената да се може говорити о хиперкатегорији.

Обимна и садржајна књига као што је *Българска граматика. Морфология* пружа могућности да се нашироко инвентаришу концепцијске, теоријске, методолошке, терминолошке новине и нови погледи на конкретне граматичке појаве које она доноси, али све ово што је овде изнето даје доста основа да се закључи да је *Българска граматика. Морфология* Руселине Ницолове књига која представља нов корак у опису бугарске и словенске граматике и са становишта успешне синтезе многих решења до којих се дошло у досадашњим граматичким истраживањима, укључујући и новија, и са становишта модерних подстицаја за будућа истраживања у тој области.

Предраг Пипер

UDC 811.16:81-115(049.32)

Б. Ю. Норман. *Лингвистическая прагматика: На материале русского и других славянских языков.* – Минск: БГУ, 2009. – 184 стр.

Лингвистическая прагматика је најновија књига Бориса Јустиновича Нормана, доктора филолошких наука, професора Катедре за теоријску и словенску лингвистику Филолошког факултета Белоруског државног универзитета, члана Комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика Међународног славистичког комитета, аутора више од 300 радова, међу којима су и *Болгарский язык* (1980), *Грамматика говорящего* (1994), *Теория языка. Вводный курс* (2004), *Игра на гранях языка* (2006), *Русский язык в задачах и ответах* (2009); сарадника *Зборника Матице српске за славистику* (св. 58–59, 71–72).

Иако је литература о лингвистичкој прагматици врло обимна, а прагматички аспекти су широко заступљени у проучавањима појединих словенских језика или у њиховим упоредним проучавањима, Б. Ј. Норман је написао књигу чија је главна одлика у успешном споју општег и посебног, новог и познатог. Основни извор грађе су текстови руске књижевности од Херцена до Акуњина (али и примери из кинематографије), који показују разноврсност односа у друштву и који се одликују изразитом заступљеношћу прагматичких садржаја у њима. Коришћена је такође грађа других словенских језика – белоруског, бугарског, пољског, српског, чешког.

Књига је подељена на десет целина, аутор их назива лекцијама јер је књига настала из његових предавања о лингвистичкој прагматици на материјалу словенских језика, која је држао у Пољској (1997), Белорусији (2001) и Финској (2008). Те целине су наслovљене као: 1. Лингвистическая прагматика: проблемы и принципы. Место прагматики в плане содержания языкового знака (стр. 5–35), 2. Имя собственное и имя нарицательное в контексте называния и обращения (стр. 25–43), 3. Лингвопрагматические особенности личных местоимений (стр. 43–63), 4. Лингвопрагматические особенности притяжательных, вопросительных, указательных местоимений (стр. 63–82), 5. Прагматика и грамматика (стр. к постановке проблемы) (стр. 82–96), 6. Грамматические категории имени существительного (стр. род, число, падеж), и их прагматическая значимость (стр. 96–113), 7. Грамматические категории глагола (вид, время, лицо, наклонение), и их прагматическая значимость (стр. 113–129), 8. Грамматические категории прилагательного и их прагматическая значимость (стр. 129–144), 9. Синтаксические конструкции под углом зрения лингвопрагматики (стр. 144–161) и 10. Синтаксические нечленимые высказывания под углом зрения лингвопрагматики (стр. 161–174). Књига се завршава библиографијом, која је, поред општег дела, подељена и према поглављима на која се библиографске јединице односе (стр. 174–182).

Истакавши да је једна од најуочљивијих особина књиге *Лингвистическая прагматика* одличан спој општег и посебног, имао сам у виду чињеницу, прво, да је у њој аутор дао савремен и поуздан општи преглед појмовника и принципа савремене лингвистичке прагматике, и да је размотрио велики број прагматичких питања битних за опис и објашњење и лексике, морфосинтаксе врста речи и синтаксе реченице руског и других словенских језика, а да је у поглављима посвећеним морфосинтакси обухватио скоро све врсте речи; и друго, да је читаоцима пружио меродаван и убедљив увид у велики број посебних, конкретних питања о којима се у литератури из те области мало и недовољно писало на начин на који је то учинио Б. Ј. Норман у овој књизи. То истовремено показује однос познатог и новог у њој. О лингвистичкој прагматици постоји доста познатих чињеница и општије и посебне природе, али Б. Ј. Норман је успео да оно што је познато сажето систематизује и да томе дода низ својих, нових и релевантних запажања на новом језичком материјалу.

Тако се као пример прагматичких услова политичке природе при избору лексеме наводе случајеви када се за исту категорију људи каже и *повстанцы, революционеры, мятежники, сепаратисты* у зависности од тога ко о њима говори и какву оцену жели

да им да избором номинације (стр. 23). Сличних примера нашло би се доста у језику медија током ратова на територији некадашње Југославије деведесетих година XX века, али и данас.

Сликовите су и тужно-комичне илустрације случајева када политички погледи (или политичка мимикрија) родитеља утичу на име које дају својој деци, чега је највише било у Совјетском Савезу, нпр. *Нинель* (име *Ленин* када се чита здесна налево), *Лелюд* (*Ленин любит детей*), *Тролебузина* (*Троцкий, Ленин, Бухарин, Зиновьев*) и сл. (стр. 28), чега је, у мањим размерама, било и у другим земљама, у једном периоду и у Југославији су нека деца добијала имена *Сталињка, Мащинка* и сл. Иако је таква радикално прагматизована творба антропонима релативно ретка, она не нестаје него се прилагођава новим временима, о чему, рецимо, сведочи ново име *Дибил* (по поп певачу *Дими Билану*) (стр. 29), што је још једна потврда чињенице да име често више говори о ономе ко га даје него о ономе коме је дато.

Пажњи Б. Ј. Нормана није промакла ни чињеница да је у источнословенским језицима употреба патронима у извесном повлачењу и да су те тенденције претежно политички, дакле прагматички условљене жељом дела говорника, западно политички оријентисаних, да не употребљавају патрониме јер се они не употребљавају у несловенским светским језицима или у најближим западнословенским језицима, а таква прагматичка дистрибуција употребе или изостављања патронима донекле се поклапа са њиховом географском дистрибуцијом на западну или источну сферу функционисања књижевног језика (стр. 33).

Понекад се Б. Ј. Норман не ограничава словенском грађом него прави поређења са несловенским језицима, наводећи, на пример, податак да Финци избегавају да у разговору помену име саговорника, а ако то чине, онда мушкарци ословљавају и мушке и женске саговорнике по презимену, док жене то не чине, осим у шали (стр. 35).

Кругом прецизних Нормановних опсервација обухваћене су и такве специфичне и ретке појаве (за које он наводи потврде из писаних извора), као што је „стереоскопска“ употреба личних заменица, типа *вот он я*, или *Зато я никому не должен / никто поутру не кричит, / и в два часа и в полдругого / зайдет ли кто – а я лежит.* (Е. Лимонов) (стр. 47), што је прагматички несумњиво интересантно мада се појава као таква налази скоро у сфери оказионализама и језичких каламбура.

Много су шире заступљени и социолоингвистички актуелни проблеми стварања и употребе фемининатива, чему је Б. Ј. Норман посветио већи део пете главе (стр. 84–95), врло умесно цитиравши на почетку својих разматрања речи Романа Јакобсона да „мушки род за разлику од женског не садржи никакву спецификацију пола“ (стр. 84), што је несумњиво тачно и чини депласираним тезу о дискриминацији жена употребом именица мушког рода за нека занимања којима се баве и жене. Не мање је интересантан други цитат, у којем видимо благо речено необичну оцену великог лингвисте Емила Бенвениста дату о великом руском језику: „У неким нецивилизованим језицима жене су у погледу категорије рода стављене на ниво неживих предмета. То је страшно. [...] Човека, бика, коња убијају у генитиву; руше кућу, шаљу стрелу, бацају блато у акузативу. Најзабавније је у тој причи – да је жена убројана у неживе предмете. Она се не може убити као бик у генитиву, она има право само на акузатив, као блато. Жене имају право на генитив само ако их је много: квантитет компензује квалитет. [...] Рећи ћете ’Какав примитиван језик!’ А то је језик Тургењева и Толстоја.“ (стр. 88) Наравно, имало би се шта одговорити овој оцени која садржи и предубеђења и нетачности у форми извесне хуморне травестије. Б. Ј. Норман види тај исказ као ироничан, мада би се о њему могло говорити и са становишта социологије науке.

Много занимљивих чињеница Б. Ј. Норман је размотрио и у поглављу о нерашчлањивим исказима, наводећи обиље свежих примера. Његовим запажањима обухваћени су чак и случајеви устаљених римовања због вербалне асоцијације или ради језичке игре, нпр. *Под городом Горьким, где ясные зорьки,* или *Кто? Кот в пальто.* (стр. 169). Поред потврда које Норман даје, у прилог другом примеру могла би се навести и иста реплика у филму „Утомленные солнцем“ у разговору генерала с војником, а да паралела томе има и у другим језицима потврђује слична колоквијална реплика из српског филма „Жута“, с Ружицом Сокић: *Ко? – Кока из поштока.*

Примери су у Нормановој књизи, као што је речено, највећим делом из руског језика, а избор примера је природно одређен избором проблема, јер ако је прагматика имена по оцу актуелна у руском језику, за већину других словенских језика она нема значаја. Иако примери који се наводе за белоруски, пољски, чешки, бугарски по правилу немају за циљ да илуструју чињенице типолошког значаја, они могу бити подстицајни за размишљања и истраживања и у том правцу, посебно у светлу савремених тенденција у употреби патронима у руском, белоруском и украјинском, или када је реч о апелативној употреби присвојних придева типа *маминото* у бугарском, што има паралеле у другим јужнословенским језицима итд.

Лингвистическая прагматика написана је на нивоу савремених теоријских сазнања о тој области лингвистичких истраживања, али приступачним стилом, са обиљем интересантних, често духовитих примера. Та књига заслуживала би и већи тираж и ширу дистрибуцију не само због студената, којима она несумњиво може бити врло користан приручник, него и због наставника руског и других словенских језика, којима она може бити подстицај за креативно осмишљавање сличних циклуса предавања из лингвистичке прагматике.

Предраг Пипер

UDC 811.163.41’282.4(497.115)(049.32)

Косово и Метохија у цивилизацијским токовима: међународни тематски зборник. Књ. 1. Ур. Драги Маликовић, Софија Милорадовић. – Косовска Митровица: Филозофски факултет, 2010. – 405 стр.

У Косовској Митровици је 2009. године одржан међународни скуп *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима*, чији је рад оваплоћен у шестотомном зборнику реферата поднетим на том скупу. Први том, у којем су објављени реферати који имају за предмет језик и народну традицију, предмет је овог приказа. Радови у зборнику дати су азбучним редоследом аутора, али ће овде бити приказани према предметним областима којима припадају.

Највише радова у зборнику посвећено је д и ј а х р о н и ј с к и м лингвистичким испитивањима. Милица Грковић у раду „Правописне и језичке особине Бањске хрисовуље“ анализира правопис и језик *Бањске хрисовуље*, једне од најзначајнијих средњовековних манастирских даровница. Констатује да је та повеља узор млађег рашког правописа, на шта указује истраживање ортографских црта: писање група *ја* и *је,* група *ља, ња, ље, ње,* редукованог *и*, означавање полугласника, писање консонаната *ћ* и *ђ* и др. С обзиром на то да је текст структуриран по принципима диглосије, истражене су особине и српскословенског и народног језика у повељи. У вокалском систему оба језика чувају се незамењено јат и полугласник, вокално *л*, група *вс-*, док се у народном језику запажа почетак процеса преласка групе *чр* у *цр.* Такође се анализирају и карактеристичне особине морфолошког система српскословенског и народног језика. Гордана Јовановић у раду „Живот Константина Михаиловића из новобрдске Островице и његово дело *Јаничарове успомене* или *Турска хроника*“ констатује да је Константин Михаиловић био необична и занимљива личност наше средњовековне историје, али и историје других словенских народа (Пољака, Чеха). У свом знаменитом делу појављује се као „Константин Михаиловић из Островице“ и наука се више година трудила да одгонетне која је Островица у питању. Пошто се у време турског освајања Новог брда нашао у том надалеко чувеном рударском средишту и важном трговачком граду средњовековне Србије и ту био заробљен заједно са својом браћом и одведен у ропство, претпоставља се да је у питању нека Островица која је била сасвим близу Новог брда. Не зна се поуздано где је његово дело настало и на ком је језику написан оригинал, а сачувани преписи су на чешком и пољском језику. Александар Младеновић у раду „Неколико писаних докумената дечанског игумана Теофила (1828–1835). Текст и филолошки коментар“ доноси текст неколико писаних докумената јеромонаха Теофила,

игумана манастира Високи Дечани, написаних од 1828. до 1835. године. По садржини то су углавном признанице на одређене суме новца који је сакупљен у Призрену, у Цркви св. Георгија. Све су оне писане српским народним језиком поменутог времена уз употребу појединих рускословенских речи и синтагми. Владимир Поломац у раду „О неким одликама српског народног језика у повељи госпође Маре Бранковић и њених синова Дубровнику од 29. XII 1405. године“ пише о одликама српског народног језика у Повељи Гргура, Ђурђа, Маре и Лазара Бранковића Дубровнику, писаној 29. децембра 1405. године у Вучитрну. Одлике народног језика аутор сагледава у контексту садржајно истих, али језички веома различитих повеља о истом предмету које су издали кнез Лазар (1387), деспот Стефан (1405) и деспот Ђурађ (1445), као и у контексту других средњовековних повеља из периода од 1375. до 1456. године. Извршена анализа је показала већу заступљеност народног језика у односу на друге повеље из поменутог периода. Забележене одлике народног језика, од којих су најважније – промена /ə/ > /a/, екавизам, присуство инфинитива без крајњег *-и* – упућују на широк простор косовско-ресавског дијалекта као на могуће дијалекатско исходиште анонимног писара повеље. Јелица Стојановић у раду „Континуитет и фазе у развоју српског језика у писаној споменичкој грађи са подручја Косова и Метохије (у поређењу са ширим српским језичким подручјем)“ констатује да Косово и Метохија обилују изузетно богатим и репрезентативним писаним наслеђем и споменицима културе, почев од најстаријих времена српске писмености па до најновијег периода. Манастирске ризнице (нарочито Дечана, Пећке Патријаршије, Грачанице) поседују богату грађу, која, углавном, није с језичког становишта описана и обрађена, а поготово није систематски и у континуитету описана. Осим тога, извршено је микрофилмовање писаних споменика из Пећке Патријаршије и Дечана, велики број записа и натписа објављен је у *Старим српским записима и натписима* Љубе Стојановића, тако да је то подесан материјал за језичку обраду и анализу. Јелица Стојановић у раду даје кратак преглед развојних фаза историје српског језика (с подручја различитих српских земаља: Рашке, Хума/Херцеговине, Зете, Босне...) с посебним освртом на заостављштину с подручја Косова и Метохије. Рад даје одличан увид у могућности даљих истраживања историје српског језика на грађи са подручја Косова и Метохије. Чедомир Стојменовић у раду „О језику Владислава Граматика“ саопштава део опсежних истраживања језика Владислава Граматика, једног од најобразованијих преписивача и књижевника XV века. Владислав Граматик је у периоду од 1456. до 1479. године саставио и преписао четири зборника (*Предели* – 1456, *Загребачки зборник* – 1469, *Андријанти* – 1473, *Рилски панагирик* – 1479; зборници имају преко 4.300 страна и око 250 текстова). Његово оригинално дело је спис *О обнови Рилског манастира и о преносу моштију светог Јована Рилског*, који је сачуван у две верзије. Ауторова анализа ортографије дела Владислава Граматика показала је да у њој доминирају ресавске одлике, али да има и остатака рашког и архаичног старословенског правописа. Фонетско-фонолошке одлике текстова истичу српскословенски карактер језика. Одступа акценатски систем, који је углавном преузет из говора релевантних за настајање његовог дела. Морфолошке одлике су у складу са системом српскословенског језика XV века. Језик је конзервативан са занемарљивим дијалектизмима, што је последица исихастичког покрета, који је утицао на све сфере духовног живота у периоду од XIV до XVI века. Бранкица Чигоја у раду „Трагом дечанских натписа – један осврт на могућности ишчитавања заборављених значења“ полази од чињенице да је несумњив културно-историјски значај манастира као центара писмености, српских најстаријих школа, у којима се сусрећу историја уметности (архитектуре, сликарства, скулптуре и сл.), филологија и хришћанство, што ће прерасти у традиционалне вредности културе српског народа. Идући тим траговима, она се бави појмом традиције и прошлости у Дечанима путем анализе четири натписа и храму Христа Сведржитеља (XIV век). Бранкица Чигоја даје своје читање тих натписа у оригиналној графији, осврт на ранија издања текстова натписа, транслитериран и транскрибован текст натписа и језички осавремењен текст.

Део радова у зборнику има за предмет д и ј а л е к т о л о ш к а питања. Јордана Марковић у раду „Косовско-метохијске одлике српских народних говора“ разматра

народне говоре Косова и Метохије на основу објављених монографија о тим говорима (или на основу грађе прикупљене од оних који су на том простору живели). Полази од чињенице да српски народни говори Косова и Метохије као своју специфичност носе печат језичке интерференције којој су били изложени и која је једино њима својствена. Те језичке црте својствене су, у мањој или већој мери, свим говорима Косова и Метохије ма којем дијалекту припадали. И баш те језичке црте осуђене су на анахронизам, а потом и нестајање. Стога се у излагању Јордане Марковић разматрају језичке особине које маркирају говорнике с тог подручја. Софија Милорадовић и Станислав Станковић у раду „О исказивању припадничко-поседничког односа у српским народним говорима на Косову и Метохији“ разматрају географију различите формалне експликације за исказивање праве припадности (*кућа [од] моґа оца//моме оцу кућа//на мојеґа тāтка/оца кућа*) и тзв. егзистенцијалне посесивности (*сестра [од] моґа оца//моме оцу сестра//на мојеґа тāтка/оца сестра*), те фреквенцију њихове употребе у више дијалекатских јединица на територији Космета, што представља корак ка прецизнијем установљавању процеса и редоследа појава у историјскојезичком развоју средстава за изражавање семантичке категорије посесивности. Констатује се, поред осталог, да је на територији косовско-ресавског дијалекта адноминални посесивни датив у интензивнијој употреби од оне која се бележи у књижевном језику. У призренско-јужноморавским говорима, међутим, постоје посебни облици датива са посесивном функцијом, као реликти старог деклинационог система који су пак „преживели аналитизам“. Они најчешће егзистирају напоредо с њима еквивалентном конструкцијом *на* + ОП. За разлику од косовско-ресавских и зетско-сјеничких говора, једино се у говорима призренско-тимочког дијалекта категорија посесивности изражава у правом смислу као *балкански аналитāзам* – предлошка конструкција са општим падежом (*на* + ОП). Радивоје Младеновић у раду „Језички и дијалекатски односи у Северношарпланинској области“ констатује да Северношарпланинску област чине четири жупе, које су језички и дијалекатски разнородне. Три жупе – Гора, Средска и Сиринић – припадају словенском етнојезичком корпусу; у жупи – Опоље, која је у средњем веку била насељена Србима, промењен је етнојезички састав у албански. Словенске жупе после 1999. године нису остале без становништва, мада је у некима оно знатно проређено. У овим жупама словенско и несловенско становништво не живи измешано, пошто су те жупе искључиво насељене словенским становништвом хришћанске или муслиманске конфесије. Због природе ивичне етнојезичке области двају великих јужнословенских корпуса – српског и македонског, којој припада Шар-планина, са многовековним динамичним етнокултурним и етнојезичким процесима, створено је неколико јасно диференцираних дијалекатских типова с јужне и северне стране. Тема овога прилога су језички и дијалекатски процеси са северне – српске стране Шар-планине. Аутор констатује да низом изоглоса северношарпланинске словенске жупе представљају ареал са околним језичким територијама српског и македонског етнојезичког корпуса и да добро илуструју дијалекатски континуум на простору западних, северозападних и северних македонских говора, северношарпланинских говора, али и јужнометохијских и јужнокосовских, те да укупном дијалекатском композицијом говори формирани у области Шар-планине илуструју кретања становништва с југа и југозапада ка северу. Првослав Радић у раду „О траговима старосрпског акута у говорима Косова и Метохије“ констатује да су српски говори косовско-метохијске области сврстани у неколике прилично јасно одвојене дијалекатске целине. Са структурног аспекта посматрано, ти говори се оквирно могу сврстати у две области – у југоисточну, коју обележавају изразити процеси тзв. језичке балканизације, и северозападну, где су балканистички процеси спорадичне природе. И у једној и у другој области сачуван је висок степен језичке архаичности, али када је о акценатском систему реч, старије стање одликује северозапад Космета, где је сачувана тонска акцентуација, а не југоисток, где је, очито под утицајем суседних несловенских језика, успостављена динамичка акцентуација. Истраживања српског акценатског система последњих деценија указала су на присуство старосрпског акута, пре свега у копаоничкој и жупској области, те на теренима окренутим према Западној Морави. Новија истраживања показала су, међутим, да се трагови овог архаизма бележе и

на косметској страни. Андреј Н. Собољев у раду „О говоре горанов Албании в общебалканской перспективе“ нуди увид у широку и разуђену проблематику Горанаца у Албанији. Аутор даје анализу лексике и праксе духовне културе, родбинске терминологије, као и сточарске лексике оног дела локалног говора Горанаца који се налази у данашњој Албанији, посматрано на општебалканској позадини, а та анализа не потврђује тезу о повезаности лингво- и етногенезе те изузетно интересантне словенске групе са богумилским покретом. У горанском језичком и културном микрокосмосу огледа се скоро читав Западни Балкан у својој верској, етничкој и лингвистичкој сложености и испреплетености. Рада Стијовић у раду „Прилог утврђивању границе префонологизације наглашених вокала *е* и *о* у призренско-јужноморавским говорима на територији Косова“ полази од чињенице да је пре петнаестак година научној јавности скренута пажња да су у делу призренско-јужноморавског дијалекта на територији Косова приликом нестанка квантитета наглашени вокали *е* и *о* дали двојаке рефлексе: дуго *е* и *о* дало је затворене вокале *е* и *о*, а кратко *е* и *о* дало је отворене *е* и *о*. Појава је праћена факултативном дифтонгизацијом. На основу материјала који је прикупљен у осам косовских села, она констатује да префонологизација вокала *е* и *о* постоји и данас, да је проширена граница простирања те појаве и утврђује да је у испитиваном подручју најкомпактнија целина с двојаким рефлексима област Новог Брда, због чега се у раду износи мишљење да би ту могао бити извор дате појаве.

Неколико радова посвећено је о н о м а с т и ч к и м питањима неизбежно посматраним у дијахронијском и дијалектолошком контексту. Милета Букумирић у раду „Хидроними северне Метохије“ полази од чињенице да изразито богатство водом северне Метохије пружа обиље података за проучавања хидронима и анализира структуру назива и мотивације за именовање преко 600 хидронима, који су углавном словенског порекла констатујући да су неки сачувани од средњег века, те се јављају у истим облицима као у средњовековним документима: *Ракиће, Сушица, Чаушь,* али има и случајева да су неки промењени, нпр. некадашња *Љубижња* назива се *Мируша* и у албанском и српском језику, док је мањи број хидронима преузет је из несловенских језика: *Дрим, Клина*. Аутор примећује да се језички додири уочавају и у структури хидронима. Неке су преузели Албанци из српског језика и прилагодили свом фонетизму: *Vrella, Perala,* или превели: *Gurre e kershit, Vrella Mitrit*, а понекад су именовања текла и обрнутим смером, те се бележе и преузимања назива из албанског језика: *Кеђ-ūоūок*. Александар Лома у раду „Старосрпски топоним Чрњегојно: Ономастички увиди у друштвену историју префеудалног доба“ разматра, у општесловенском контексту, топономастичка сведочанства са старог српског терена о неким префеудалним друштвеним установама. У фокусу његове пажње је чињеница да на Косову и Метохији има доста топонима словенског порекла знатно старијих од времена када су први пут забележени, који су вероватно настали убрзо након досељавања Словена на Балкан, на шта обично упућује чињеница да је многим таквим топонимима у основи стари словенски апелатив или антропоним који иначе није посведочен на словенском југу. Таквим топонимима припада и назив несталог села Чрњегојно. Проф. Лома се усредсређује на антропоним који је у основи те речи и, ослањајући се на паралеле са сличним именицама у другим словенским језицима, доказује да је приближно значење датог топонима било ’онај који храни народ’. Митра Рељић у раду „Етноними – досетке у функцији идентитетског поричања косметских Срба од османског периода до данас“ констатује, пре свега, да је чак и у последњим годинама Османског царства, када је његово царевање на Балкану већ било под контролом моћнијих држава, Порта одбијала да призна српску народност, па на изнуђеном попису становништва Србе из још неослобођених крајева, укључујући и косовскометохијске, према неким подацима, региструје не само као Рум-милет, Ортодокс-милет, већ и као Арнаут-милет, Арнаут-ортодокс, Бошњак-милет и сл., што показује да, иако је систем првобитне поделе становништва на четири милета (који су, упркос настојању да се пониште народности, у свом називу нужно садржавали етничку ознаку) одавно био „ван снаге“, српско име и даље представљало велику сметњу. У раду је сагледан избор, употреба и учинак етнонимских назива стваних у циљу идентитетског дезавуисања косметских Срба, као и очигледна чињеница да, ово-

ме намењене политички инспирисане језичке иновације настале пре више од стотину година, као и оне које се користе данас, носе истоветну поруку. Рад Митре Рељић је актуелан и у светлу савремене социолингвистичке ситуације на Косову и Метохији, чему је у зборнику посвећено неколико посебних радова.

Драга Бојовић у раду „Српски језик у Црној Гори и на Косову и Метохији – два аспекта дехуманизације језика“ разматра политичке дезинтеграционе процесе на некадашњем југословенском простору који су као једну од последица имали стварање нових назива језика и покушаје стварања назови језичких идентитета (хрватског, бошњачког/босанског, црногорског). Анализирајући и поредећи како су се они одвијали у сваком од тих случајева, уз посебан осврт на Косово и Метохију, аутор констатује да им је заједничка усмереност на постепено потискивање српског језичког идентитета. Дмитриј Катуњин у раду „Савремено језичко законодавство Косова и Метохије: формирање, динамика и тенденције“ констатује следеће: 1) На Косову и Метохији се правно утврђивање статуса језикâ налази у документима свих нивоа власти – од регионалног до градског. У таква законодавна акта спадају основни закони (уставни оквир за привремену самоуправу и устав самопрокламоване Републике Косово, општински статути); специјални закони о употреби језикâ тзв. Републике Косова; закони и правилници којима се регулише делатност структура локалне самоуправе. 2) У општинским статутима нема јединственог система приликом карактерисања статуса језикâ: језици се час одређују као службени или они који се налазе у службеној употреби, час бивају „снабдевени“ таквим статусом путем именовања њихових улога (одржавање заседања локалних органа власти на датим језицима, њихово коришћење у службеној комуникацији, сачињавање службених докумената, те јавних информација на датим језицима и сл.). 3) Неопходно је истраживати доследност реализације одговарајућих сегмената двеју правних пракси (у том смислу, и у складу са правним карактеристикама језика), у зависности од доминантног становништва у једној или другој области Космета: на северу, насељеном превасходно Србима, закони се примењују сагласно законодавству Републике Србије, а на осталом делу територије – према законодавству самопрокламоване Републике Косово, разрађеном под контролом УНМИК-а и ЕУЛЕКС-а. 4) За разлику од правне праксе осталог дела Србије, као и свих других република бивше Југославије, изузев Словеније, за законе тзв. Републике Косово није карактеристично законодавно утврђивање службених графијских система. 5) У већини размотрених докумената са територије Космета декларише се равноправан статус српског и албанског језика (изузетак представљају основни закони северних муниципалитета, у којима је утврђен само српски језик, и статути низа јужних општина, редиговани почетком двехиљадите године, у којима, насупрот претходном, српски језик није морао бити наведен). 6) Такав правни мултилингвизам може се окарактерисати као декларативни, будући да се веома ретко поштује у свакодневној пракси, што се уочава и у резултатима теренских мониторишких истраживања, која редовно спроводе међународне организације: мисија ОЕБС-а на Косову, Фонд за хуманитарно право и др. Селена Станковић и Станислав Станковић у раду под насловом „О именовању косовскометохијске покрајине и њених становника у француском језику“ разматрају како се косметска стварност рефлектује у савременом француском језику и констатују да се у француски језик уносе речи и изрази који су у духу актуелне политичке коректности и политичких манипулација језиком. Лариса Човић у раду „Слоганы, лозунги, граффити в коммуникативном косовском пространстве (лингвостилистический аспект)“ анализира пароле, слогане и графите који су се појавили у време демонстрација против независности Косова, полазећи од утврђивања њихових смисаоних доминанти и пратећи како се оне уграђују у дискурс. Изложена је интресантна грађа и предложене су прихватљиве класификације, а резултати анализе могу бити интересантни за проучавање парола, слогана и графита насталих у другим срединама.

Неколико радова има за предмет српску књижевност и језик књижевног дела.

Голуб Јашовић у раду „Почеци српске драме на Косову и Метохији и њен језик“ анализира необјављене драме учитеља из Пећи Петра Димитријевог Петровића. Јашовић полази од тога да је Петар Петровић први драмски писац на просторима које по-

крива данашња српска јужна покрајина, који је рођен на Космету, ту провео цео радни век и на овим просторима написао сва своја објављена и необјављена литерарна дела. Он се посебно осврће на језик сачуваних Петрових драмских текстова *Игра забита* 1887. и *Свети Сава у Пећи* 1907. године. Урађен је кратак осврт на досадашња истраживања и проучавања у вези са животом и стваралаштвом испитиваног писца. Поменуте су збирке објављених Петровићевих приповедака, цртица, мемоара, историјских списа, забележених народних умотворина и неких необјављених дела из богате заоставштине овог писца, а дата је и анализа језика двеју Петрових драма. Анализиран је текст необјављене драме *Игра забита* и његове, до сада, једине објављене драме *Свети Сава у Пећи* (драмски фрагмент у три чина). Драме су написане Вуковом азбуком и правописом, но будући да се ради о почецима примене новог правописа, разумљива је и употреба језичких особина преузетих из завичајног говора испитиваног писца. Милош Ковачевић у раду „О неким стилско-језичким карактеристикама романа 'Сара' Петра Сарића (о типовима туђег говора)" применом граматичких и лингвостилистичких критеријума и метода издваја и описује основне и хибридне типове обликовања туђег говора у роману *Сара* Петра Сарића. Ковачевић сматра да је роман *Сара* ризница типова обликовања туђег говора. На граматичком и граматичко-стилистичком плану диференцира шест типова говора: а) ауторски говор, б) индиректни говор, в) директни дијалошки говор. г) директни монолошки говор, д) недословни директни говор, и ђ) слободни неуправни говор. У диференцијацији тих типова говора Сарић се користио граматичким и графостилистичким (ортографским) критеријумима. Међу критеријумима диференцијације типова туђег говора Сарић је врло успешно применио критеријуме екавског и ијекавског двојства у српском књижевном језику, па и графостилистички критеријум штампарског слога (обични и курзивни слог) и критеријум слагања предиката и замјеничких (деиктичких) ријечи. Анализа је показала да Петар Сарић ствара стилистички успјеле хибридне конструкције туђег говора, при чему су посебно карактеристичне оне које су текстостилистички маркиране. Срето Танасић у раду „Референцијална и нереференцијална прошлост у делу *Три света* Сунчице Денић" анализира начин исказивања референцијалних и нереференцијалних прошлих радњи у дјелу *Три света* и запажа као карактеристичну језичку одлику анализираног дела Сунчице Денић да она не користи облик плусквамперфекта него за исказивање нереференцијалних прошлих радњи користи имперфективни перфекат и потенцијал свршених и несвршених глагола, што српски стандардни језик иначе има на располагању, а и транспоновану употребу презента. Анализа је показала да Сунчица Денић у размотреном делу суверено влада могућностима које српски језик има у овом делу синтаксе за сликање временских односа у складу са потребама овог уметничког дела. Стана Ристић у раду „Стварност и мит у лексици поезије Даринке Јеврић" бави се анализом изабраних примера из поезије Даринке Јеврић, а у оквиру когнитивне теорије, теорије личности и теорије идиостила. Издвајају се лексеме и лексички спојеви у чијим концептима се преплићу стварност и мит косовско-метохијске драматичне историје, као основне преокупације ове врсне песникиње, као и лична драма саме песникиње. Анализом примера наведеног типа показује се особеност песничког дискурса Д. Јеврић у коме се она, креативним избором и начином употребе одређених лексема, остварује не само као песник високих естетских домета, него и као језичка личност која снагом песничке речи репрезентује богати лексички потенцијал српског језика. Лексичке јединице наведеног типа на когнитивном нивоу у својим концептима носе информације језичке слике света, како са националним специфичностима тако и са универзалним вредностима. У оба случаја, окосницу њене поезије чине концепти из сфере емоција и морала: љубави, вере, туге, беса; части и срамоте.

Етнологија и етнолингвистика су основни предмет разматрања у следећим радовима. Љубинко Раденковић објављује рад „Називи митолошких бића код Срба на Косову и Метохији", у којем полази од чињенице да су код Срба на Косову и Метохији забележена многа веровања и предања о митолошким бићима, што заједно са њиховим називима, представља важан извор за изучавање српске, али и шире – словенске митологије. У записима Д. Дебељковића, И. С. Јастребова, Г. Елезовића, М. Фили-

повића, Т. Вукановића и других истраживача језика и културе косовских Срба, може се пронаћи значајан број назива митолошких бића, као и подаци о народним представама о њима, као што су: *ала* (*куљшедра*), *бабице*, *бука* (*бавка, бучица, баја*), *вештица* (*штринга*), *вештац, вампир гробник, ламџијер, гробник-љугат, вила* (*самовила*), *водени бик*, *дрекавац, ђаво, враг, змај, сотона, змија кућња* (*змија кућарица*), *јенгеши-рупници* (*земаљски дух*), *караконџула* (*калаконђула, конџула*), *суђенице*, *чума* (*кума, чума-мортаја, стрела*). Аутор запажа да у називима митолошких бића, осим главне, српске компоненте, у њиховом формирању постоје и утицаји из других језика: романски (*штринга*, од striga, štriga „вештица"), албански (*куљшедра*, од алб. kuçedër – kulshedër „аждаја"; *гробник-љугат*, из алб. lugat „вампир", *чума-мортаја*, из тур. čuma „куга, морија", алб. mortje „смрт"), грчко-турски (*караконџула*), македонски (*самовила*). Аутор такође констатује да на плану садржаја подаци о митолошким бићима косовско-метохијских Срба пружају могућност за шире словенске компарације, чиме се у реферату исцрпно бави. Биљана Сикимић, у раду „Ибарски Колашин између традиције и свакодневнице" на одломку транскрипта једног теренског разговора анализира могућност истовремене реконструкције културе и слике свакодневног живота у Ибарском Колашину. Теренска истраживања обављена су децембра 2004. и маја 2005, а делови анализираног фрагмента већ су објављени у студији посвећеној свакодневном животу у Ибарском Колашину. Укључивањем делова транскрипта који су били изостављени из тог описа начина прављења црепуља, сада се кроз секундарну анализу укључује и личност истраживача и стварни односи између више саговорника на терену. Осветљавају се и неке тачке субјективног простора становника енклаве. Рад је несумњиво интересантан и користан прилог тој врсти лингвистичких истраживања. Светлана М. Толстој у раду „Лексика традиционной духовной культуры Косова в южнославянской и общеславянской перспективе" узимајући за основу истраживања књигу руског дипломате И. С. Јастребова *Обычаи и песни турецких сербов* (Санкт-Петербург, 1886) анализира забележену лексику традиционалне и духовне културе Косова у ширем словенском контексту (нпр. појмове *нејетка, дашник, гробничити, русалије, дедица* и др.). У раду се врло убедљиво показује значај косовско-метохијске грађе за шира славистичка етнолингвистичка истраживања.

Неколико радова посвећено је другим лингвистичким или ширим питањима. Тако Јулијана Вучо и Александра Шуваковић у раду „Критички осврт на наставу страних језика у школама у Аутономној Покрајини Косово и Метохија" полазе од тога да је језичка образовна политика и планирање саставни део језичке политике и језичког планирања, мултидисциплинарне научне области која се развија у директној спрези са друштвено-историјским токовима, епистемолошким оријентацијама и стратегијама научних истраживања уопште те да су планирање учења и наставе страних језика у образовним системима, наставни планови и програми, заступљеност страних језика у ускоj вези са научним и друштвено-политичким оријентацијама њихових аутора и институција државе које их одобравају. У раду се говори о развоју наставе страних језика у Србији од почетака институционализованог образовног система до данас, износе се подаци о заступљености страних језика, описује садашња ситуација и тенденције, дискутује се о постојању државне стратегије везане за учење страних језика, указује се на тешкоће и на могућности њиховог превазилажења. Посебна пажња посвећује се актуелној ситуацији у школама на Косову и Метохији. Рад представља развијену дескрипцију актуелног стања и даје аргументовану критичку оцену тог стања.

Снежана Петровић имала је на симпозијуму реферат под насловом „Збирка речи из Призрена Димитрија Чемерикића као извор за проучавање језичке и културне интерференције на Косову и Метохији". У том реферату она полази од чињенице да је вишевековни заједнички живот бројних народа на Косову и Метохији условио значајан међусобни утицај различитих језика и култура на тој територији и дефинише циљ рада намером да се на основу збирке речи српског призренског говора Димитрија Чемерикића укаже на најважније карактеристике језичке интерференције на фонетском, морфолошком, лексичком и синтаксичком плану у једној изразито мултиетничкој и мултилингвалној средини какав је био град Призрен. Кроз призму језичких чињеница

осветљен је и страни, на првом месту турски утицај на српску призренску заједницу у домену свакодневног живота, обичаја, религије, материјалне и духовне културе. У раду се анализирани лексички материјал разматра и у ширем контексту, поређењем са подацима из других српских говора са Косова и Метохије, али и из осталих балканских језика. На основу тако успостављених језичких изоглоса изведени су релевантни закључци о језичкој интерференцији у косовско-метохијским срединама, где су подаци о језицима који су у прошлости били у контакту далеко слабије посведочени него што је то случај са Призреном. Поред осталог истакнута је важност збирке речи Димитрија Чемерикића, не само као извора за проучавање локалног српског говора, него и као драгоценог кутурно-историјског споменика, због свог обима, исцрпности лингвистичких и ванлингвистичких података, као и због измењене етничке слике Призрена.

У раду Ивице Тодоровића „Матерњи језик сакралне географије Срба – митска симболика Косова у контексту одређења српског идентитета и пројекције историјске судбине“ полази се од језичке грађе, али су анализа и закључци изван уже схваћене лингвистичке проблематике. Аутор доказује тезу да симболика Косова има централни значај у општем културном оквиру егзистенције српског народа и сматра да о томе сведоче како древне тако и савремене синтезе и примери, који подједнако интензивно инсистирају управо на Косову као основном обрасцу, без кога се не може говорити о *Србији* нити о *српској идеји*, као и да о истом говоре како древне епске, народне песме, тако и савремени аутори (песници, уметници, духовници, пророчанства) који сасвим непосредно пореде судбину, тј. страдање српског народа на Косову са судбином тј. страдањем Исуса Христа. Аутор закључује да оно што можемо назвати централном симболиком српске колективне психе – а непосредно је повезано са идејом *изабраног народа* – не би могло да постоји да нема Косова нити свега онога што сачињава *косовски мит*, у најширем смислу те синтагме те да у традицијском контексту управо Косово – као оваплоћена идеја – довршава успостављање *сакралне географије* српског етничког простора, представљајући материјализовану есенцију постојања српског етноса. У том смислу, сматра Тодоровић, Косово је истовремено и синоним за *свети простор*, а универзални језик косовског мита синоним за *сакрални текст* од суштинског значаја. Теза која се у Тодоровићевом раду износи је изузетно крупна и значајна, можда и превише крупна да би се исцрпно обрадила у облику научног реферата, али научни реферат може да буде и прилика да се тема обради само у ономе што чини њену суштину, што је такође врло захтевно, с тим што је у таквим случајевима понекад тешко избећи хипотетичке генерализације, што је иначе стална тешкоћа с којом се сусрећу истраживачи у области етнопсихологије. Зато остаје да се подразумева да оно што Тодоровић закључује да важи за Србе вероватно не важи за све Србе него за неке више, за неке мање, а за неке нимало, по мери њихове расрбљености или по неком другом мерилу. Чак и када би то важило само за Србе у најужем смислу речи, и када би они чинили мањину, а претпостављам да чине већину, Тодоровићев рад би заслуживао пажњу будућих истраживача у тој области.

Посматрано у целини, зборник је садржајно богат како избором тема тако и методологијом њихове обраде, и, што је најважније, резултатима истраживања.

Предраг Пипер

UDC 811.161.1’37:811.521’37(049.32)

Юрико Канэко. *Начинательность в системе аспектуальных значений в русском языке в сравнении с японским языком. Опыт сопоставительного анализа языковых картин мира*. Токио, 2005.

Монографија Јурико Канеко *Почетност у систему аспектуалних значења у руском језику у поређењу с јапанским језиком* у издању Токијског државног универзитета представља прерађен текст кандидатске дисертације у којој је Ј. Канеко покушала

да анализира фрагменте језичке слике света у наведеним језицима кроз поређење аспектуалне фазне категорије почетности. Основни задатак свог истраживања она формулише као „анализу како аспектуални системи двају језика, који се суштински разликују у типолошком смислу, утичу на представу о свету који постоји и који се мења у времену у руској и јапанској језичкој слици света."

Рад има два дела. Први део посвећен је поређењу аспектуалних значења у руском и јапанском језику. У првој глави одређују се опште, теоријске основе контрастивног истраживања (појам језичке слике света, семантичке доминанте). Друга глава обухвата анализу две аспектуално релевантне типологије које Ј. Канеко узима за основу свог истраживања. Прва је логичка типологија денотативних ситуација, а друга типологија аспектуалних обележја ситуација. Када је о типологији ситуација реч, Ј. Канеко полази од логичког модела света финског филозофа Г. Х. фон Вригта, који ситуације дели на три основна типа: стање (статичка ситуација), процес (динамичка ситуација која траје одређено време) и догађај (динамичка ситуација која представља прелаз из једне ситуације у другу). У том кључу догађај који представља прелазак из стања у процес може се посматрати као почетак процеса и, обрнуто, прелазак из процеса у стање посматра се као завршетак процеса.

Анализирајући затим семантичке типологије предиката (Вендлера, Чејфа, Дурст-Андерсена, Ане Зализњак и Д. Шмељова итд.) Ј. Канеко закључује да су у свим овим класификацијама одражени антропоцентризам и терминативност, што је условљено структуром одређених језика, али да ова два обележја не заузимају тако значајно место у јапанском језику. Што се тиче аспектуалних обележја ситуација, Ј. Канеко анализира следећа обележја: статичност/динамичност, процесност, дуративност, лимитативност/нелимитативност, терминативност/нетерминативност, хомогеност/ хетерогеност и измену/стабилност и дефинише три типа ситуација преко њих – стање као статичну, хомогену, нелимитативну и стабилну ситуацију, процес као динамичну ситуацију рашчлањиву на фазе, процесну, нелимитативну и стабилну, хомогену или хетерогену (која пак може бити терминативна и нетерминативна), док се догађај одликује изменом ситуација, динамичношћу и лимитативношћу. Та обележја, која на основу анализе одређених језика издвајају аспектолози, битна за семантичку класификацију предиката у руском језику, закључује Ј. Канеко, могу се испољавати и у јапанском језику, али се њихове комбинације и хијерархија суштински разликују.

У трећем поглављу анализира се аспектуално-семантички систем руског језика (пре свега категорија вида), а у четвртој јапанског језика: која се од аспектуалних обележја реализују у датим језицима и која од њих се одликују већом фреквентношћу и обавезношћу.

У петој глави извршена је детаљнија контрастивна анализа и изведени су закључци о основним семантичким разликама у изражавању аспектуалности у руском и јапанском језику. На основу своје анализе Ј. Канеко закључује да се организација аспектуалних система у анализираним језицима суштински разликује те да се у руским и јапанским аспектуалним глаголским облицима маркирају различите етапе протицања радње у времену, што одређује категоризацију различитих концепата повезаних са представљањем стања, процеса и догађаја у језичкој слици света (даље ЈСС). Семантичка доминанта руског аспектуалног система је идеја „ЛИМИТА" („ПРЕДЕЛА") или критичке тачке у развоју глаголске радње. Концепт лимита, границе актуализира представу о темпоралној структури ситуације, о изменама у актантима радње. Такође су значајни такви аспектуални појмови као што су хетерогеност/хомогеност и терминативност/нетерминативност радње. За јапански аспектуални систем ти појмови нису релевантни, а лимитативност се изражава немаркираним облицима на *–РУ/–ТА*. У јапанској ЈСС представљање појма „ЛИМИТА" је рецесивно у поређењу са семантичком доминантом ФСП аспектуалности, а то је идеја „СТАБИЛНОСТИ", која се изражава обликом *–ТЕ ИРУ, –ТЕ ИТА* и другим облицима. Јапански језик има мноштво средстава којима се специјално издвајају стабилне фазе, као што су стање или процес, глаголске радње.

Други део монографије посвећен је анализи почетности у руском и јапанском језику. Овај део рада, који би, с обзиром на наслов рада, требало да буде централни, по

свом обиму једнак је првом делу, који представља својеврстан увод у истраживање. Разлози ове несразмерности леже у типолошкој различитости руског и јапанског језика и неопходности одређивања аспектуалне доминанте, која ће бити значајна и за значење почетности. Други део монографије обухвата следећа питања: садржај почетности, средства изражавања почетности у руском и јапанском језику, комбинација почетности с другим аспектуалним обележјима, комбинација почетности с ЛСГ глагола, аспектуални значај почетка глаголске радње у анализираним језицима и веза почетности са семантичком доминантом у аспектуалном систему ових језика. Објекат анализе су најпродуктивнији и најфреквентнији деривати и конструкције – у руском деривати с префиксима *за-* и *по-* и конструкције с фазним глаголом *начать* + инфинитив НСВ, а у јапанском језику деривати с помоћним глаголима *–ДАСУ* и *–ХАДЗИМЕРУ*. Дакле, док у шестој глави врши логичку анализу, тј. анализу садржаја категорије почетности, предмет седме су основна средства изражавања почетности у руском језику, а осме – продуктивна средства изражавања овог значења у јапанском. Најзад, у деветој глави J. Канеко ће извршити контрастивну анализу особености изражавања почетности на основу поређења оригинала и превода (руских оригинала и њихових јапанских превода, јапанских оригинала и њихових руских превода, али и енглеских оригинала и њихових превода на руски и јапански језик) издвајајући из текстова све „експлицитне" изразе почетка глаголске радње, а затим анализирајући њихове еквиваленте у конкретном тексту. Овом анализом поред најпродуктивнијих средстава, анализираних у главама 7. и 8. обухваћена су и друга, мање продуктивна и мање фреквентна средства, као што су, у руском, префикс *вз-* или конфикс *раз...-ся* те лексичка средства – глаголи *приняться/приниматься, броситься* и др. односно, у јапанском, почетни помоћни глаголи *–КАКЕРУ/–КАКАРУ* и лексичка средства типа *каисисуру, хадзимару, торикакару* и др.

На основу извршених анализа Канеко закључује да „без обзира на привидну једноставност ове семантике између језика који се пореде постоје разлике у организацији њеног функционално-семантичког поља, као и у њеном практичном изражавању у говору". Ове разлике уочавају се на граматичком (аспектуалном), творбеном, лексичком и интерпретационом (интерпретација сличних денотативних ситуација) нивоу.

Суштина различитости на граматичком нивоу повезана је са различитошћу семантичких доминанти аспектуалног система у целости. У руском језику то је идеја „ЛИМИТА" која се изражава помоћу терминативних глагола СВ, модификацијом нетерминативних глагола почетним и ограничавајућим (делимитативи, пердуративи) акционалним семама формално израженим префиксима *за-, по-; по-; про-* и конструкцијама са фазним глаголима *начать, стать* итд. Смена ситуација изражава се издвајањем граница сваке ситуације које се маркирају глаголима СВ. Штавише, када се хомогене ситуације, којима није својствен појам ЛИМИТА укључују у низ ситуација које смењују једна другу, уводе се помоћу изражавања управо почетне границе горепоменутим средствима. У том случају означавање почетка има пре облигаторни него интенционални карактер, тј. практично постаје граматичко. У јапанском језику семантичка доминанта је идеја „СТАБИЛНОСТИ". Граматичка граница изражава се простим облицима на *–РУ/–ТА,* при чему је таква граница крајње уопштена и не постоји потреба да буде конкретизована. На конкретну границу указују одредбе или шири контекст, као и заменљивост простих облика фазним изразима. Конкретизација границе лексичким средствима при томе увек има интенционални карактер. Прости облици на *–РУ/–ТА,* у ствари, само изражавају чињеницу да се „радња означена глаголом десила", док је идеја фазности веома слаба.

Што се тиче творбеног нивоа, J. Канеко уочава да руски језик има више средстава изражавања почетности од јапанског. Реч је о различитим префиксима који се међусобно разликују типовима почетног значења које изражавају (инхоативно, ингресивно, инцесивно), као и семантичком модификацијом (на пример, интензивни почетак). У јапанском језику широку употребу као почетни форманти имају само помоћни глаголи на *–ДАСУ/–ХАДЗИМЕРУ*, евентуално *–КАКЕРУ* и изражавају инхоативност. Дакле, закључује J. Канеко, ФСП почетности у руском језику је диференцираније него у ја-

панском, што се објашњава разрађеном класификацијом семантичких типова почетности, као и разноврсношћу начина изражавања овог значења.

На лексичком нивоу разлике се очитују у спојивости глаголских лексема са значењем почетности. То се пре свега односи на тзв. „моменталне глаголе“ у јапанском језику, који изражавају само догађај достизања резултата (типа *сину* – „умрети“, *сиру* – „сазнати“) и не спајају се са формантима почетности. Такође глаголи који означавају стања или процесе са мањим степеном динамичности (*дамару* – „ћутати“, *хохоему* – „осмехивати се“) у односу на њихове аналоге у руском језику ређе образују почетне деривате. Уопште, од глагола стања у јапанском језику, закључује Ј. Канеко, „тешко је образовати почетне деривате“, док је то у руском језику могуће (*заболеть, полюбить*), што чини његову специфичну црту.

Најзад, разлике у интерпретацији денотативног света Ј. Канеко уочава у могућности интерпретације настанка нове ситуације која се одликује мањим степеном динамичности као почетка, док се ове ситуације у јапанском језику интерпретирају као постанак (уп. *Заболела голова* и *Атама-га итакуНАТТА* – буквално „глава је постала болесна“). Значење постанка улази у ФСП почетности, али се налази на његовој периферији, на граници са пољем завршености (резултативности).

Поређење књижевних оригинала и превода извор је статистичких података који показују да се почетност у руским текстовима изражава много чешће него у јапанским (ово се не односи само на руске оригинале у односу према јапанским преводима, већ и на руске преводе јапанских оригинала). По мишљењу Ј. Канеко то је повезано са чињеницом да се граница између ситуација које се смењују у времену у руском језику често изражава као почетак нове ситуације.

Пред нама је, дакле, монографија која, без претензија да пружи потпуну слику аспектуалне фазне категорије почетности у свим њеним појавним облицима и семантичким нијансама, расветљава основне карактеристике ове категорије у руском и јапанском језику, пре свега с обзиром на њено место у аспектуалним системима ових језика, од чега је најзначајније одређивање семантичких доминанти датих система и, кроз њих, елемената језичке слике света. Ј. Канеко нас кроз своју монографију води од општијих питања повезаних са типологијом денотативних ситуација и њихових аспектуалних обележја, преко одређивања семантичке доминанте руског и јапанског аспектуалног система, до дефинисања места категорије почетности у тим аспектуалним системима, дајући тако, можда не детаљну, али заокружену слику ове категорије у руском и јапанском језику као и односа између њих.

Милена Ивановић

UDC 811.163.41(049.32)

Јелица Стојановић. *Пӯтевима срп̄скоḡ језика и ћирилице*. – Подгорица: Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори, 2011. – 243 стр.

Књига Јелице Стојановић *Пӯтевима срп̄скоḡ језика и ћирилице* аргументовано и прецизно нас упознаје са неким новим чињеницама или нас подсећа на неке познате а заборављене чињенице из историје језика и историје књижевног језика.

У првом поглављу (*Писмо и п̄равоп̄ис срп̄ских сп̄оменика 12. и 13. вијека*, 9–32) ауторка нам представља основне правописне тенденције најстаријих српских споменика и различита терминолошка одређења у вези са њиховим правописним одликама. Судећи према најстаријим српским споменицима, српска редакција старословенског језика већ је неко дуже време постојала јер се у њима очитује као јасна и препознатљива. Српски језик је наследио и глагољску и ћирилску правописну традицију. Ћирилица се, због своје практичности и једноставности, лакше и брже ширила, тако да је до првих споменика скоро у потпуности заменила глагољицу. Ипак, трагови глагољице се још дуго чувају, негде у већој, негде у мањој мери. Тако се заправо стварају две правописне традиције – једна архаичнија (глагољска) и друга новија, прогресивнија (ћирилска).

Овде ауторка наводи Белићево становиште да се у оквиру прве (архаичније, глагољске) традиције разликују зетско-хумски и старији рашки правопис, али наводи и грађу из споменика којом илуструје да они заправо чине исту групу. Прогресивнију, ћирилску традицију Белић назива млађим рашким правописом. Даље, Белићев термин зетско-хумски правопис за споменике са подручја Зете ауторка сматра неприменљивим, јер они заправо немају одлике зетско-хумског правописа, већ млађег рашког правописа. А ове почетне поставке имају далекосежне последице. На пример, *Мирослављево јеванђеље* некад се сврстава у зетску редакцију, из које се после изводи црногорски језик и тако му се приписује „историчност“ (опширније о томе читамо у другом поглављу).

Друго поглавље уводи нас у нешто новију историју (*Српски језик и државно-национални пројекти у 19. и 20. вијеку*, 33–63). Као што знамо, 19. век је век формирања нација и држава, па се тако усложњава и језичка политика, често уз занемаривање научних критеријума. После представљања ситуације у Хрватској и Босни, ауторка посебну пажњу посвећује дешавањима у Црној Гори, све време поредећи друштвене, политичке и језичке прилике у ове три бивше југословенске републике. Тако као прву „заједничку линију“ она истиче поистовећивање језика са државом, затим наводи занемаривање термина „Херцеговина“ и „херцеговачки“ (источнохерцеговачки дијалекат), као и „пројектовање исконструисане садашњице на (далеку) историју и прошлост“ (већ поменуто надовезивање свега што је данас у саставу Црне Горе на зетску традицију). Овде би се такође убројала и појава да се писци са територија данашње Црне Горе везују за црногорски језик – *Паштровске исправе* из 16. века, владика Василије Петровић, Петар I Петровић Његош, Петар II Петровић Његош, Стефан Митров Љубиша, Марко Миљанов Поповић, Андрија Змајевић, Вук Врчевић, Марко Цар итд.

На почетку трећег поглавља (*Континуитет, распростирање и статус српске ћирилице – кроз вјекове и данас*, 65–101) најпре се упознајемо са историјским континуитетом и распрострањеношћу ћирилице на просторима где се употребљавао или се употребљава српски језик. Што се простора данашње Црне Горе тиче, сви важнији споменици са те територије писани су ћирилицом. Сви набројани писци писали су ћирилицом. Али од 19. века „почиње тенденција и процес потискивања и сужавања употребе ћирилице“ (74), и то у два облика – јавним, званичним покушајима забране и, с друге стране, „под плаштом и изговором равноправности ћирилице и латинице“ (74). Прву званичну забрану употребе ћирилице изван цркве објавила је царица Марија Терезија 1779. године, али је она убрзо повучена под великим притиском војвођанских Срба, митрополита и епископа. Ову забрану је обновио син Марије Терезије, цар Фрањо Јосиф II, након њене смрти, 1784. године. Тај чин је такође наишао на веома снажан отпор у народу, па је ово питање дошло и до придворне Школске комисије. Комисија је укидање ћирилице сматрала „несходним“ и одлучила да решавање тог питања одложи на неодређено време. У Првом светском рату се прогон ћирилице са Хрватске и Славоније ширио и даље, да би већ на почетку Другог светског рата НДХ донела Законску одредбу о забрани ћирилице. Ипак, Ј. Стојановић најтежим и најпогубнијим по ћирилицу сматра период од Новосадског књижевног договора, тј. период равноправности ћирилице и латинице. Наиме, ова равноправност се различито схватала. У Хрватској је она подразумевала потпуно игнорисање ћирилице, али је и у Србији и Црној Гори ћирилица узмицала пред латиницом. Поврх тога, латиница се у међународним информационим системима не везује за српски језик и књижевност па се све што је написано латиницом књижи у хрватску културну баштину. При крају овог поглавља ауторка нас још упознаје са савременим стањем у Црној Гори: имена фирми, кафана, ресторана, продавница готово се не могу наћи на ћирилици, на јавним установама је у току замена старих ћириличких назива новим латиничким, не постоји ниједан ћирилички званични сајт Владе Црне Горе, путокази су латинички, као и табле с натписима градова (с ретким изузецима – Мојковац, Колашин, Беране).

Четврто поглавље посвећено је Милану Решетару, вероватно најбољем познаваоцу језика и говора Дубровника и његове околине (*Филолошка мисао Милана Решетара и стање у филологији данас*, 103–137). Милан Решетар преко језичких особина прозе и оригиналних дубровачких споменика доказује да је Дубровник, откако је постао

словенски, био штокавско-јекавски и да никада није био чакавско-икавски. То што код најстаријих дубровачких песника, Шишка Менчетића и Џора Држића, преовладавају чакавско-икавски елементи Милан Решетар објашњава њиховим покушајем да подражавају далматинске песнике. А прави стари дубровачки говор треба тражити у прози, прозним предговорима и посветама испред песама. Решетар још наводи и пример Никше Рањина и његовог *Лекционара*. Наиме, Никша Рањин, дубровачки властелин, преписујући изворно чакавски *Лекционар*, често је чакавске облике замењивао штокавским, а у поштокављене делове *Лекционара* није уносио чак ни песничке чакавизме.

Решетар је о овоме водио и многе научне спорове – са Јагићем, Стјепаном Ившићем, Андреом Вајаном, Хенриком Барићем, Љубом Стојановићем. Белић, истина, сматра да је најстарији дубровачки језик „јужног или херцеговачког типа“, мада сталне икавизме објашњава тиме што је „део Дубровника према мору морао бити насељен рибарима и поморцима и из чакавских далматинских крајева“ (123). Овако сложене прилике су и условиле да се касније, а нарочито од Новосадског књижевног договора, Дубровник све више удаљава од српског језика и књижевности.

Мотивисана „новим читањима Његоша“ ауторка у петом поглављу (*Његошев језик у (кон)тексту (не)времена и времена (и као печат његовог времена)*, 139–146) Његошев језик приказује у „(кон)тексту и континуитету“ историје српског језика наводећи и српскословенизме (*сатворити, сјединити, сабор, вожд* итд.) и рускословенизме, често комбиноване са српским народним елементима (*возвишених душах, бошество, учасник, полкови, прочитање* итд.), и народне облике (*ће, вићети, ћевојка, овће, вићети* итд.).

У шестом (*Идентитет и статус српског језика у Црној Гори (историјски и савремени аспект)*, 147–189) и седмом (*Српски језик у Црној Гори у огледалу лингвистике и политике*, 191–238) поглављу детаљно се упознајемо са процесом настајања црногорског језика. Након историјскојезичке скице и дијалекатске слике Црне Горе ауторка нам представља догађаје од марта 2004. године и одлуке црногорских државних и просветних власти да назив наставног предмета „Српски језик и књижевност“ промене прво у „Матерњи језик и књижевност“, а затим и у „Матерњи језик и књижевност (српски, црногорски, хрватски, бошњачки)“ – с могућношћу да родитељи и ученици сами бирају пун назив овог предмета. Потом следе припреме за уставне промене (питање имена језика, промовисање нових словних знакова за алофоне *с', з',* дублетизам јотованих и нејотованих облика *ћерати, ћевојка* и *тјерати, дјевојка*), референдум и, на крају, уношење термина „црногорски језик“ у Устав Црне Горе из 2007. године (а потом и у друге прописе – *Закон о држављанству, Закон о личним исправама, Закон о општем образовању и васпитању*) и образовање Савјета за стандардизацију црногорског језика, који треба да припреми предлоге правописа, граматике и речника. И граматика и правопис имају две нове фонеме – *с'* и *з'*, уводе потенцијал имперфекта (*шћаху преварити*) и признају ново јотовање (*ћевојка, ћерати,* али и *ћечак, ћелесни, ћестенина* итд.).

И једно и друго поглавље обилују лингвистичким, социолингвистичким и културноисторијским аргументима против разградње српског језика. Дајемо само једну илустрацију: „Прво: Структурногенетски и типолошки говорно подручје Црне Горе се сасвим лијепо уклапа у шири говорни ареал српског језика, чинећи његов нераскидиви дио – по исходишту и структури језика. Друго: Ништа се на језичком плану не завршава на границама садашње Црне Горе. Што се ареала Црне Горе тиче, састављен је од различитих дијалеката (и говора), и ниједан од њих није „само црногорски“, нити је „општецрногорски“, како се тежи приказати у неким квазинаучним представљањима. Треће: Што се традиционално-културне идентификације и именовања тиче, језик на простору садашње Црне Горе, откад се и кад се именује, звао се искључиво, и једино, српски (у једном периоду као службени – и српскохрватски, мада у народном именовању тај назив није никада заживио). Четврто: Општедруштвена прихватљивост (која се не сматра једним од важнијих критеријума при језичком планирању) подразумијева да се језик зове онако како се већина неког друштвеног колектива опредијели.“ (193–194) Ауторка затим наводи неколико аргумената у прилог термину „црногорски језик“ и пружа контрааргументе. Најпре се наводи образложење да „свак има право да зове језик својим именом“. Као контрааргумент ауторка наводи тврдњу Сњежане Кордић

да то право није забележено ни у једној декларацији права УНО-а, УНЕСКО-а, нити у једној регионалној конвенцији о заштити људских права или мањина. Затим се наводи да „свака нација има право да свој језик зове именом нације“. Овде ауторка наводи Јакобсоново мишљење да је то заправо „погрешно схватање односа између нације и језика“. И на крају, „име језика једнако је (треба или мора да буде једнако) имену државе“. Овде ауторка наводи да не постоје, нпр. аустријски, белгијски, амерички итд. језици, иако постоје и нације и државе с овим називима.

Тако нас ова књига Јелице Стојановић, делимично кроз дијахронију, а делимично кроз сагледавање савремених друштвених, политичких и језичких појава, истовремено и обавештава и подучава и опомиње.

Ружица Фармаковски

UDC 811.163.41’373.21(049.32)

Радојка Цицмил-Реметић. *Топонимија Пивске планине.*
Београд: САНУ / Одељење језика и књижевности, Одбор за ономастику
(Библиотека Ономатолошких прилога, Књига 1), 2010, 354 стр.*

Књигом која се налази пред нама покренута је едиција *Библиотека Ономатолошких прилога*.

Монографија *Топонимија Пивске планине* има седам целина: I. *Увод* (13–24), II. *Насеља Пивске планине* (25–75), III. *Семантички аспект* (77–142), IV. *Речник* (143–311), V. *Закључна разматрања* (313–321), VI. *Литература и скраћенице* (323–328) и VII. *Прилози* (329–354).

У *Уводу* (13–24) аутор даје податке о испитиваној области – о територијалној распрострањености и прошлости Пивске планине, о досадашњим језичким и етнолошким испитивањима поменуте области, као и о односу језика и топонимије. На крају овог поглавља, аутор је дао карту испитаних насеља Пивске планине са списком скраћеница.

Друго поглавље ове монографије носи наслов *Насеља Пивске планине* (25–75). Имајући у виду чињеницу да су научној јавности представљена насеља Пиве, Радојка Цицмил-Реметић читаоце подсећа на основне податке о селима испитиване области. Поред тога даје се списак информатора, етник и ктетици датог села као и његова топонимија. Такође, наведени су и подаци о породицама и њиховим славама.

У трећој целини представљена је грађа са *Семантичког аспекта* (77–142). На самом почетку овог дела, аутор запажа да су у досадашњој ономастичкој литератури, са простора бивших југословенских република, приликом семантичке анализе топономастичких података, присутне разне поделе. Наводи се и да је разлика у пописаним именословима условљена, између осталог и разликама у рељефу, биљном и животињском свету, материјалној и духовној култури истраживаних области. За именовање објеката битне су и дијалекатске специфичности испитиваног подручја. Због свега овог аутор и наглашава да садржај прикупљеног ономастичког корпуса диктира методологију његове класификације и обраде. Због тога је и логична неуједначеност и разлика у подели у домену семантичке анализе. Ономастички корпус Пивске планине, Радојка Цицмил-Реметић разврстала је по семантици у следеће скупине: *географски термини у топонимији*, *хидроними*, *топономастичке метафоре*, *фитоними*, *зооними*, *културни топоними* и *микротопоними образовани од антропонима*.

Пивску планину чине високе планине и четири окомита кањона који пресецају врлетан и неприступачан регион. Све то у знатној мери доприноси да у топонимији Пивске планине најбројнију скупину чине географски термини. Аутор је ове ономастичке јединице сврстао у три скупине: *називи уздигнутих облика*, *називи улегнутих и*

* Рад је настао у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (178020) који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

равних облика и *хидронимија*. На основу представљене грађе, види се да је више топонима који означавају улегнуте и равне облике него назива за уздигнуте облике. Таква слика резултат је давања предности ономе чега нема довољно, а у овом случају то је обрадиво и равно земљиште.

С обзиром на то да је *хидронимија* Пивске планине раније већ била предмет истраживања овог аутора,[2] у овој монографији само су поновљени основни закључци и утисци проистекли из посматране проблематике. Према речима аутора „маштовити, а хронично жедни Планинштаци су сваки привремени водени извор, а неретко и наговештај преко потребне течности, претакали у посебне ониме. Тако је висока цена дефицитарног виталног артикла изнедрила лако уочљиву диспропорцију између хидрологије, односно хидро-капацитета и његовог именослова."

На испитиваном терену доминантни су прави географски термини, али су у знатној мери присутне и метафоре у топонимији које је аутор поделио на: *метафоре по облику и изгледу*, *метафоре по квалитету* и *метафоре по намени*.

Када је реч о топонимима у чијој је основи *фитоним*, најбројнији у овој групи су називи за *шумско дрвеће* (поред разноврсног листопадног растиња, присутне су и зимзелене врсте, жбунасто растиње и родно дрвеће). Другу семантичку групу у овој целини чине *житарице и поврће*, а на трећем месту су *траве и биље*.

Зооними у топонимији Пивске планине били су, такође, предмет ранијих интересовања овог аутора[3] и она овде подсећа да су највише трагова у локалном ономастикону оставили сисари и то како домаће тако и дивље животиње. За њима много не заостају птице, а без трага нису остали ни гмизавци и водоземци, али ни инсекти. Зооними су „у потпуности одиграли улогу водича кроз фауну једног подручја".

Културни топоними, према речима Радојке Цицмил-Реметић, најбоље сведоче о нераскидивој вези између човека и домаћих животиња, о бризи Планинштака око смештаја и узгоја свога *блага*. У категорију културних топонима, аутор је подвео све резултате „свесног људског напора да природу и њене ресурсе стави у функцију својих потреба". У овој категорији топонима налазе се скупине: *микротопоними у вези са узгојем и смештајем стоке*, *микротопоними у вези са обрадом земље, узгојем житарица и других повртарских култура*, *остали културни топоними* и *верски објекти и сакрално у топонимији*.

У оквиру семантичке анализе топонима, последњу и седму групу чине *микротопоними образовани од властитих имена*. Треба имати у виду чињеницу да су у именовању реалија на посматраном терену заступљене све антропонимске категорије од имена, презимена, надимка, хипокористика до родбинских односа занимања и титула. Такав корпус је и диктирао аутору да своју богату грађу систематизује по следећимм групама: *микротопоними изведени од родбинских односа, пола и узраста*, *микротопоними изведени од звања, занимања и титула*, *микротопоними изведени од етнонима*, *ојконими изведени од презимена*, *микротопоними изведени од антропонима* (*личних имена, надимака*), *двочлани микротопоними изведени од антропонима* и *једночлани микротопоними изведени од антропонима*.

Четврта и најобимнија целина ове књиге јесте *Речник* (143–311). У њему су се нашле све топономастичке јединице записане на Пивској планини. Пре самог навођења грађе, аутор у кратким цртама објашњава примењени лексикографски поступак.

Наредна, пета целина ове књиге јесу *Закључна разматрања* (313–321), после којих је у истом поглављу дат и резиме на руском језику.

---

[2] Цицмил-Реметић, Радојка и Слободан Реметић. „Из хидронимије Пивске планине." *Зборник Института за српски језик САНУ I* / Посвећено др Драгу Ћупићу поводом 75-годишњице живота. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2008: 495–502. Прештампано у: *Годишњак за српски језик и књижевност*, Година XXII, број 9. Ниш: Филозофски факултет, 2009: 515–522.

[3] Цицмил-Реметић, Радојка. „Топоними зоонимског порекла на Пивској планини." *Годишњак за српски језик и књижевност,* Година XX, број 8. Ниш: Филозофски факултет, 2006: 487–493.

На крају књиге, од 329. до 354. стране, под насловом Прилози, донето је близу 50 фотографија. Оне, поред исцрпног језичког описа топонимије, и визуелно употпуњују слику Пивске планине.

Системско бележење и обрада микротопонима истраживаног подручја имају вишеструк значај. Кроз ономастикон Пивске планине, потврђује се континуитет живота и привређивања на овим врлетима од античких времена до наших дана. На основу забележених топонимијских података, може се реконструисати материјална, а делом и духовна култура Планинштака. Топонимија је „испричала и од заборава сачувала прошлост Пивске планине“.

Мирјана Петровић-Савић

UDC 811.163.41’282.2’366.543(049.32)

Радмила Жугић. *Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (у светлу призренско-тимочких говора као целине)*. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 2010. – 226 стр.[4]

Трећа монографија Радмиле Жугић[5], научног саветника у Институту за српски језик САНУ, садржи следећа поглавља: *Предговор* (13–14), *Увод* (15–28), *Исказивање генитивних значења* (29–165), *Закључна разматрања* (166–184), *Текстови* (185–207), *Резиме* на српском (208–211) и руском језику (212–216), *Литература* (217–221), *Скраћенице* (222–223) и одељак *О аутору* (225–226).

Монографија је плод дугогодишњих ауторкиних теренских истраживања јабланичког говора, а темељи се на богатој и аутентичној дијалекатској грађи, као и на подацима из литературе, коју чине релевантне монографије и прилози о појединим призренско-тимочким говорима. Опредељење за истраживање еквивалената генитивног падежног облика произилази из, како сама ауторка наводи „семантичке комплексности овог падежа којим се могу изразити централна синтаксичка значења, обима функција које он може вршити, као и великог инвентара предлога који се везују за генитив, односно за општи падеж у генитивној функцији“ (13).

У *Уводу* (15–28), кроз посебне одељке, ауторка нас упознаје са географским положајем јабланичког краја, етничким саставом становништва (што се може видети и на приложеној карти јабланичког краја), дијалекатским одређењем и досадашњим проучавањем говора јабланичког краја, као и са циљевима истраживања, методологијом рада и напоменама о аналитичком типу деклинације и општем падежу, који је у овом говору „преузео функције и значења свих зависних падежа који се формализују или беспредлошки употребљеним ОП[6] (ређе, нпр. уз квантификаторе), или далеко чешће синтагматским конструкцијама од предлога и ОП“ (26).

Поглавље које следи *Исказивање генитивних значења* (29–165) започиње општим напоменама о генитиву (29–31) где се наводе разлози због којих се кренуло у истраживање баш генитивних значења, затим следе ставови реномираних синтаксичара Милке Ивић и Казимјежа Фелешка о овом падежу и на самом крају су представљени циљеви који се, анализом грађе, настоје остварити, а они су: 1. утврђивање основних генитив-

---

[4] Прилог је настао у оквиру рада на пројекту *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (178020) који у целини финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

[5] Ауторка је и лексикографске монографије *Речник говора јабланичког краја,* која је објављена у издању САНУ и Института за српски језик САНУ у Београду, 2005. године и коауторка (са Станом Смиљковић и Славком Стојановић) монографије *Настава српског језика на дијалекатском подручју,* у издању Учитељског факултета у Врању, 2009. године.

[6] ОП = општи падеж.

них значења и 2. утврђивање морфосинтаксичких средстава којим се генитивна значења реализују у говору јабланичког краја. Након тога, као посебни одељци, представљени су: 1. *Еквиваленти адноминалног беспредлошког генитива* (31–40), у оквиру којег ауторка прати *Исказивање посесивних значења еквивалентима адноминалног беспредлошког генитива и генитивних синтагми с предлозима* ОД *и* У, у јабланичком говору и закључује да се „за исказивање посесије, припадања, порекла и потицања, потом односа дела према целини и квалитативног генитива користе посесивни придев (*Милáнове* ћéрке), партитивно-посесивна допуна у општем падежу уз квантификатор (онá је добúла *дел имáње*) и предлошко-падежне синтагме ОД/ У/ С/ САС/ СЬС + ОП у функцији генитива“ (тој ми је... *от сестрýу* ћéрка, тој једнó мýшко *у трú сестрúци,* младић *с крáтку, почúшану кóсу*) (39); 2. *Еквиваленти партитивног беспредлошког генитива* (40–54); 3. *Еквиваленти адвербалног беспредлошког генитива* (54–71). У оквиру овог поглавља ауторка наводи који су то еквиваленти адвербалног беспредлошког генитива у јабланичком говору (општи падежни облик/акузатив, општи падежни облик у функцији генитива, генитивна аналитичка конструкција ОД+ОП, акузативна аналитичка конструкција ЗА+ОП и номинатив) и истиче да „улогу беспредлошког генитива у говору јабланичког краја преузима најчешће облик номинатива у функцији логичког субјекта, као и општи падежни облик у функцији генитива. Употреба именске допуне у номинативном облику проистиче из њене синтаксичке позиције субјекта. Уколико је именска допуна у функцији правог објекта, употребљава се ОП, односно акузатив“ (71); и на крају 4. *Еквиваленти темпоралног беспредлошког генитива* (71–77). Сваки од ових одељака обилује бројним примерима, као потврдама ауторкиних запажања и завршава се малим закључком.

Као посебна целина издваја се и поглавље *Еквиваленти генитивних предлошко-падежних синтагми* (78–165) у оквиру којег се налазе следећа семантички издвојена потпоглавља: *Предлошко-падежне синтагме просторне и месне семантике* (78–124), *Предлошко-падежне синтагме темпоралног значења* (125–134), *Предлошко-падежне синтагме узрочног значења* (134–158), *Предлошко-падежне синтагме за изузимање* (158–164) и *Предлошко-падежне синтагме за одређивање замене* (164–165). У овом делу се одступило од традиционалног приступа (који подразумева да се различита значења генитивних предлошко-падежних конструкција обрађују по формалном принципу, односно по предлозима), већ је пажња била усмерена на семантички аспект, конкретно на генитивна значења.

Кроз одељке *О исказивању генитивних значења у говору јабланичког краја* (166–179), *О ширини употребе неких предлога у реализацији генитивних значења и сужавању генитивног семантичког поља падежном синонимијом* (179–181), *Инвентар генитивних предлога у говору јабланичког краја и њихов однос према генитивним предлозима у стандардном српском језику* (181–182) и *Исказивање генитивних значења у јабланичком говору и његов однос према осталим призренско-тимочким говорима* (183–184), ауторка износи своја *Закључна разматрања* (166–184).

Текстови (185–207) су последња целина ове монографије. Представљају снимљене разговоре са информаторима на терену јабланичког говора. Веома су значајни, посебно за оваква синтаксичка истраживања, јер пружају шири увид у падежни систем испитиваног говора.

Резултати истраживања упоређени са стањем у осталим призренско-тимочким говорима, како наводи ауторка, „откривају позамашни део синтаксичких прилика не само у испитиваном говору, већ и у осталим говорима призренско-тимоче дијалекатске зоне који досад углавном нису посебно разматрани у нашим традиционалним дијалектолошким монографијама“ (13). Зато се, с правом може рећи да монографија *Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (у светлу призренско-тимочких говора као целине)* Радмиле Жугић заузима значајно место на списку библиографских јединица из дијалекатске синтаксе, с обзиром на познати недостатак монографских радова из ове области.

Бранкица Марковић

БИБЛИОГРАФИЈА

Проучавање словенских књижевности
у Србији, Црној Гори и Српској у 2008. години

Обрађени часописи и периодични зборници:

Багдала : часопис за књижевност, уметност и културу, Крушевац; ISSN 0005-3880
Браничево : часопис за културу, уметност и друштвена питања, Пожаревац; ISSN 0006-9140
Глас Глас САНУ : Одељење језика и књижевности, Београд; ISSN 0351-7365
Гласник ЦАНУ : Одјељење умјетности, Подгорица; ISSN 0350-5480
ГКСК Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима, Београд; ISSN 1820-5305
ГФФНС Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду; ISSN 0374-0730
Градина : часопис за књижевност, уметност и културу, Ниш; ISSN 0436-2616
Даница : српски народни илустровани календар за 2008, Београд; ISSN 0354-4974
Детињство : часопис о књижевности за децу, Нови Сад; ISSN 0350-5286
ЗбМСКЈ Зборник Матице српске за књижевност и језик, Нови Сад; ISSN 0543-1220
ЗбМСС Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад; ISSN 0352-5007.
ЗбМССУМ Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, Нови Сад; ISSN 0352-9738
КњИ Књижевна историја, Београд; ISSN 0350-6428
Књижевност, Београд; ISSN 0023-2408
КњЈ Књижевност и језик, Београд; ISSN 0454-0689
Кораци : часопис за књижевност, уметност и културу, Крагујевац; ISSN 0454-3556
ЛМС Летопис Матице српске, Нови Сад; ISSN 0025-5939
Међај : часопис за књижевност, уметност и културу, Ужице; ISSN 0351-5451
Наслеђе : часопис за књижевност, уметност и културу, Крагујевац; ISSN 1820-1768
НССУВД Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд; ISSN 0351-9066
Нова зора : часопис за књижевност и културу, Билећа; ISSN 1512-9918
Повеља : часопис за књижевност, уметност, културу, просветна и друштвена питања, Краљево; ISSN 0352-7751
Polja Polja : časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, Novi Sad; ISSN 0032-3578
ПКЈИФ Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд; ISSN 0350-6673
Путеви : часопис за књижевност, умјетност и културу, Бања Лука; ISSN 1840-2372
Радови Радови : часопис за хуманистичке и друштвене науке, Бања Лука; ISSN 1512-505X
Савременик плус, Београд; ISSN 0354-3021
Свеске : часопис за књижевност, уметност у културу, Панчево; ISSN 1451-9976
Свеске Задужбине Иве Андрића, Београд; ISSN 0352-0862
Свет речи, Београд; ISSN 1450-6211
Славистика, Београд; ISSN 1450-5061
Српска вила: часопис за књижевност, науку и културу, Бијељина; ISSN 0354-7116

CJ Српски језик, Београд; ISSN 0354-9259
Стил, Београд; ISSN 1451-3145
Scena : časopis za pozorišnu umetnost, Novi Sad; ISSN 0036-5734
Studia ruthenica, Novi Sad; ISSN 0354-8058
Teatron : časopis za pozorišnu istoriju i teatrologiju, Beograd; ISSN 0351-7500
Узданица : часопис за језик, књижевност, уметност и педагошке науке, Јагодина; ISSN 1451-673X
ФП Филолошки преглед, Београд; ISSN 0015-1807

Обрађени непериодични зборници

ВЛАДЕТА Јеротић – делом у времену / зборник са научног скупа одржаног у Нишу 14. децембра 2004. године ; [уредник Ирена Арсић]. – Београд : Ars Libri : Задужбина Владете Јеротића ; Земун : Невен, 2008. – 157. – (Сабрана дела / Владета Јеротић ; коло 4, књ. 7). – ISBN 978-86-7588-129-2 (AL; karton) ; ISBN 978-86-7842-167-9 (Невен) ; ISBN 978-86-7588-133-9 (за издавачку целину). | Уп. 205.

ГЛАС народа – глас Бога : Љиљана Хабјановић Ђуровић – двадесет година са читаоцима / приредила Мила Милосављевић. – Београд : Глобосино, 2008. – 444. – ISBN 978-86-7900-017-0 (брош.). | Уп. 282.

ДЕСПОТ Стефан и његова Манасија : научни скуп, Деспотовац-Манасија, 4. август 2007 / редакција Мирослав Пантић ... [и др.] ; главни уредник Мирослав Пантић. – Деспотовац : Народна библиотека "Ресавска школа", 2008. – 182. – (Дани српскога духовног преображења ; 15). – ISBN 987-86-82379-29-4 (картон). | Уп. 379.

ДРАМСКА књижевност за децу : зборник радова / Међународни научни скуп „Драмска књижевност за децу", Сомбор, 8. децембар 2007. године ; [превод на енглески језик Јелена Стричевић]. – Сомбор : Педагошки факултет, 2008. – 169. – ISBN 978-86-83097-70-8 (брош.). | Уп. 398.

ДУХ и разумевање : Николи Милошевићу у спомен / приредили Слободан Грубачић, Јован Делић. – Београд : Филолошки факултет, 2008. – 393. – ISBN 978-86-86419-40-8 (картон). | Уп. 402.

ДУШАН Радовић и развој модерне српске књижевности : зборник радова / [уредници зборника Александар Јовановић, Драган Хамовић]. – 1. изд. – Београд : Учитељски факултет, 2008. – 243. – (Поетика српске књижевности за децу и младе ; књ. 1). – ISBN 978-86-7849-112-2 (брош.). | Уп. 404.

ЂОРЂО Сладоје, песник : зборник / уредник Драган Хамовић. – Краљево : Народна библиотека "Стефан Првовенчани", 2008. – 251. – (Едиција Повеља) (Библиотека Преображење ; књ. 12). – ISBN 978-86-83047-84-0 (брош.). | Уп. 437.

ЖИВОТ и дело Драгише Васића : зборник радова са научног скупа одржаног у Горњем Милановцу 26. и 27. септембра 2005. године поводом 120. годишњице рођења и 60. годишњице смрти Драгише Васића (1885-1945-2005) / приредио Борисав Челиковић. – Горњи Милановац : Музеј рудничко-таковског краја, 2008. – 392. – ISBN 978-86-8277-26-4 (картон). | Уп. 497.

ЗБОРНИК 24. књижевних сусрета Савремена српска проза, 9-10. новембар 2007., Трстеник / [главни и одговорни уредник Верољуб Вукашиновић]. – Трстеник : Народна библиотека "Јефимија", 2008. – 270. – (Савремена српска проза ; зборник 20). – ISBN 978-86-83191-30-7 (брош.). | Уп. 506.

ЗБОРНИК радова / Међународни научни скуп Дело Доситеја Обрадовића 1807-2007, Београд, 14. и 15. децембра 2007. ; [организатор] Задужбина "Доситеј Обрадовић", Београд ; уредници Душан Иванић, Војислав Јелић. – Београд : Задужбина "Доситеј Обрадовић", 2008. – ISBN 978-86-910687-6-9. | Уп. 507.

ZBORNIK radova sa Naučnog skupa Vasa Stajić – misao i delo / [urednik Julijan Tamaš]. – Novi Sad : Vojvođanska akademija nauka i umetnosti, 2008. – 183. – ISBN 978-86-85889-18-9. | Уп. 508.

КЛАН и банда од једног члана : 153 варијације на тему: Драшко Ређеп / [уредници Зоран Колунџија и Слободан Павићевић]. – Нови Сад : Прометеј ; Крагујевац : Јефимија, 2008. – 377. – (Библиотека Упркос) . – ISBN 978-86-515-0305-7 (Прометеј; брош.). | Уп. 686.

КЊИЖЕВНА колонија Својново : зборник радова са колоније XIII / [приредили Предраг Јашовић, Ђорђе Петковић]. – Параћин : Графопромет : Књижевни клуб "Мирко Бањевић", 2008. – 72. – (Културолошки пројекат "Јухорско око"). – ISBN 978-86-83457-29-8 (Графопромет; брош.). | Уп. 698.

КЊИЖЕВНОСТ за децу у науци и настави : зборник радова са међународног научног скупа одржаног 21-22. децембра 2007. године на Педагошком факултету у Јагодини / [главни уредник Тиодор Росић]. – Јагодина : Педагошки факултет, 2008. – 563. – (Посебна издања ; књ. 3). – ISBN 978-86-7604-065-0. | Уп. 699.

КЊИЖЕВНОСТ и стварност. 2 / 37. Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд 12-15. IX 2007. ; [редактори Драгана Мршевић-Радовић ... и др.]. – Београд : Међународни славистички центар, 2008. – 642. – (МСЦ, ISSN 0351-9066). – ISBN 978-86-86419-17-8 ! (брош.). | Уп. НССУВД.

ЛАКО перо Радоја Домановића : зборник радова у спомен Радоју Домановићу : 1908-2008 / [приређивач и уредник Малиша Станојевић]. – Карагујевац : Кораци, 2008. – 287. – ISBN 978-86-86685-20-9 (брош.). | Уп. 773.

ЛАЛИЋЕВИ сусрети : радови са научног скупа [„Лалићеви сусрети"], Подгорица, 12. децембра 2006. године / уредник Жарко Ђуровић. – Подгорица : Црногорска академија наука и умјетности, 2008. – 210. – (Научни скупови / Црногорска академија наука и умјетности ; књ. 85. Одјељење умјетности ; књ. 27). – ISBN 978-86-7215-202-9 (брош.). | Уп. 794.

НАРАЦИЈСКИ токови : о књижевном стваралаштву Ћамила Сијарића : радови са научног скупа, Подгорица, 10. јун 2008. године / уредник Жарко Ђуровић. – Подгорица : ЦАНУ, 2008. – 170. – (Научни скупови / Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица ; књ. 91. Одјељење умјетности ; књ. 32). – ISBN 978-86-7215-215-9. | Уп. 1046.

НАУКА, култура и идеологија. Том 1 : зборник радова са научног скупа (Бања Лука, 12-13. децембар 2008) / редакциони одбор Драго Бранковић ... [и др.] ; главни уредник Драго Бранковић ; одговорни уредник Ранко Поповић. – Бања Лука : Филозофски факултет, 2008. – 393. – (Научни скупови ; књ. 9). – ISBN 978-99938-34-92-2. | Уп. 1047.

ПЕСНИК трезвеног родољубља и мисаоне љубави Миодраг Д. Игњатовић / Зоран Чичкарић ... [и др.]. – Београд : М. Игњатовић, 2008. – 55. – (Библиотека Расправе). – ISBN 978-86-908049-3-1 (брош.). | Уп. 1200.

ПИСЦИ у Нишу и о Нишу : зборник реферата са научног скупа из пројекта Књижевни и културни живот на југоистоку Србијеу XIX и XX веку, одржаног 1. децембра 2006. / [приређивач Мирољуб Стојановић]. – Ниш : Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, 2008. – 312. – (Библиотека Књижевни и културни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку ; књ. 9). – ISBN 978-86-7025-465-7 (брош.). | Уп. 1258.

ПОЕЗИЈА Алека Вукадиновића : зборник радова / Десанкини мајски разговори, Београд, 14. маја 2007. ; приредила Нада Мирков ; [уредник Ана Ћосић-Вукић]. – Београд : Задужбина Десанке Максимовић, 2008. – 116. – ("Десанкини мајски разговори" ; књ. 24). – ISBN 978-86-82377-27-6. | Уп. 1263.

ПОЕЗИЈА Николе Вујчића : зборник радова / уредници Славко Гордић, Иван Негришорац. – Нови Сад : Матица српска, 2008. – 207. – (Библиотека Змајева награда). – ISBN 978-86-7946-012-7 (брош.). | Уп. 1264.

ПОЕЗИЈОМ против потопа : књижевно дјело Косте Радовића : зборник радова са научног скупа Пјесничка ријеч на извору Пиве, [Плужине, 2006.] / [уредник Јован Делић]. – 1. изд. – Плужине : Центар за културу ; Подгорица : Нијанса ЦГ, 2008. – 179. – (Библиотека Посебна издања / [Центар за културу, Плужине]). – ISBN 978-86-906757-2-2 (ЦЗК; брош.) ; ISBN 978-9940-531-00-3 (НЦГ). | Уп. 1265.

ПОЕТИКА Ружице Комар / [приређивач Ненад Вуковић]. – Подгорица : Унирекс, 2008. – 191. – (Библиотека Есеји, критике, студије / [Унирекс, Подгорица]). – ISBN 978-86-427-0781-5 (картон). | Уп. 1266.

ПРИЛОЗИ језичком и књижевном образовању : 50 година Зимског семинара : предавања са семинара за наставнике и професоре српског језика и књижевности / приредила Босиљка Милић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2008. – 231. – (Зборник / Друштво за српски језик и књижевност Србије ; 1). – ISBN 978-86-84885-33-5 (брош.). | Уп. 1305.

ПРИПОВЕДАЧКО дело Вељка Петровића ; Савремена српска приповетка : зборник саопштења / [Први] Вељкови дани 2007 ; [уредник Радивој Стоканов]. – Сомбор : Вељкови дани : Градска библиотека "Карло Бијелицки", 2008. – 227. – (Библиотека Вељкови дани ; књ. 1) . – ISBN 978-86-81749-17-3 (брош.). | Уп. 1306.

ПРОФ. др Љубисав Љуба Станојевић – живот и дело : зборник саопштења са Округлог стола организованог у оквиру пројекта Књижевни и културни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку и одржаног 15. децембра 2006. / [организатор] Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, Одсек за књижевност ; [приређивач Мирољуб Стојановић]. – Ниш : Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета, 2008. – 142. – (Библиотека Књижевни и културни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку ; књ. 10). – ISBN 978-86-7746-138-6 (брош.). | Уп. 1311.

РИЈЕЧ и вријеме : о књижевном стваралаштву Радована Зоговића : радови са научног скупа, Подгорица, 12. јун 2007. године / редакциони одбор Жарко Ђуровић ... [и др.] ; уредник Жарко Ђуровић. – Подгорица : Црногорска академија наука и умјетности, 2008. – 188. – (Научни скупови / Црногорска академија наука и умјетности ; књ. 86. Одјељење умјетности ; књ. 28). – ISBN 978-86-7215-204-3 (брош.). | Уп. 1387.

СИМА Цуцић књижевник и критичар : зборник радова / [уредник Радован Влаховић]. – Ново Милошево : Банатски културни центар, 2008. – 152. – ISBN 978-86-6029-003-0. | Уп. 1442.

СЛОВЕНСКИ фолклор и фолклористика на размеђи два миленијума : зборник радова са међународног научног симпозијума одржаног 2-6. октобра 2006. године / уредник Љубинко Раденковић. – Београд : САНУ, Балканолошки институт, 2008. – 500. – (Посебна издања / Српска академија наука и уметности, Балканолошки институт ; 101). – ISBN 978-86-7179-057-4 (брош.). | Уп. 1454.

СЛОВО о Владети Вуковићу : (зборник радова) / приредио Бошко Руђинчанин. – Врњачка Бања : Народна библиотека «Др Душан Радић», 2008. – 208. – (Библиотека Fons Romanus). – ISBN 978-86-82843-28-3. | Уп. 1455.

СРПСКИ језик, књижевност, уметност : зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 26. и 27. октобра 2007. год. Књ. 2, Књижевност, друштво, политика / [одговорни уредник Драган Бошковић]. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет : Скупштина града, 2008. – 386. – ISBN 978-86-85991-10-3 (ФФ). | Уп. 1465.

СРПСКО-македонске културне и књижевне везе : зборник реферата са међународне научне конференције одржане у Нишу од 15. до 17. новембра 2007. / [организатор] Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, Одсек за књижевност ; [приређивач Мирољуб Стојановић]. – Ниш : Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета, Одсек за књижевност, 2008. – 547. – (Библиотека Књижевни и културни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку ; књ. 11). – ISBN 978-86-7025-468-8 (брош.). | Уп. 1466.

СРПСКО усмено стваралаштво : зборник радова / [уредници Ненад Љубинковић, Снежана Самарџија]. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 467. – (Српско усмено стваралаштво ; књ. 3). – ISBN 978-86-7095-138-9 (брош.). | Уп. 1467.

СТАЗА и вријеме : поводом 90 година од рођења књижевника Душана Костића : радови са научног скупа, Подгорица, 19. октобар 2007. године / редакциони одбор Жарко Ђуровић, Загорка Калезић, Велизар Бошковић ; уредник Жарко Ђуровић. – Подгорица : ЦАНУ, 2008 (Подгорица : Спектар). – 188. – (Научни скупови / Црногорска академија наука и умјетности ; књ. 89. Одјељење умјетности ; књ. 30). – ISBN 978-86-7215-208-1 (брош.). | Уп. 1468.

ТАЛФЈ и српска књижевност и култура : зборник радова / уреднице Весна Матовић, Габриела Шуберт. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 346. – (Посебна издања / Институт за књижевност и уметност ; 31). – ISBN 978-86-7095-144-0 (брош.). | Уп. 1555.

ТЕМА : Професор Радмила Маринковић / [уредник Миодраг Стојановић ; приређивач Живојин Андрејић]. – 1. изд. – Рача : Центар за митолошке студије Србије, 2008. – 278. – (Митолошки зборник = Mythology Collection ; 18). – ISBN 978-86-83829-32-3 (брош.) | Уп. 1569.

ТЕОРИЈА – естетика – поетика : зборник у част проф. др. Милослава Шутића / уредник Гојко Тешић. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 476. – (Годишњак / Институт за књижевност и уметност ; 23. Серија Ц, Теоријска истраживања ; књ. 13). – ISBN 978-86-7095-147-1 (брош.). | Уп. 1571.

TEORIJE i politike roda : rodni identiteti u književnostima i kulturama jugoistočne Evrope / urednica Tatjana Rosić ; operativna urednica Marija Grujić. – Beograd : Institut za književnost i umetnost, 2008. – VI, 453. – (Godišnjak / Institut za književnost i umetnost ; 22. Serija C, Teorijska istraživanja ; knj. 12). – ISBN 978-86-7095-145-7 (broš.). | Уп. 1572.

ТРАДИЦИОНАЛНО и модерно у стваралаштву Десанке Максимовић : зборник радова / Десанкини мајски разговори, Бања Лука, 18-20. мај 2007 ; приредила Ана Ћосић-Вукић. – Београд : Задужбина "Десанке Максимовић" ; Бања Лука : Филозофски факултет, 2008. – 308. – (Десанкини мајски разговори ; књ. 25). – ISBN 978-86-82377-28-3 (ЗДМ); ISBN 978-99938-34-82-3 (ФФ; брош.). | Уп. 1607.

ТУМАЧЕЊА књижевног дела и методика наставе. Део 1 / приређивач Оливера Радуловић. – 1. изд. – Нови Сад : Филозофски факултет, Одсек за српску и компаративну књижевност : Orpheus, 2008. – 485. – (Библиотека Methodus) . – ISBN 978-86-7954-014-0 (Orpheus; брош.) . | Уп. 1616.

FENOMENOLOGIJA duha palanke : nova čitanja "Filosofije palanke" Radomira Konstantinovića : (zbornik) / [priređivač Nenad Daković]. – Beograd : Otkrovenje, 2008. – 190. – (Biblioteka Tekst. Serija Esej i kritika ; knj. 7). – ISBN 978-86-83353-56-9 (broš.). | Уп. 1640.

Библиографија

1. АВРАМОВИЋ, Зоран

Једна неутемељена књига о књижевности после пада комунизма / Зоран Аврамовић // Нова зора. – 18/19 (2008), 339-344.

Приказ књиге: Ендру Барух Вахтел: Књижевност источне Европе у доба посткомунизма, Београд, 2006.

2. О једној функцији књижевности у култури Срба / Зоран Аврамовић // Теорија-естетика-поетика ... – 221-230. | Summary.

– АДАШЕВИЋ, Боривоје

Писац има дужност да види... | Уп. 1578.

3. АЈВАЗ, Михал

Егзил као животни став / Михал Ајваз ; [превод са чешког и белешка Тихана Хамовић] // Кораци. – 42, 5-6 (2008), 71-75.

4. АЈДАЧИЋ, Дејан

Однос стварног и виртуелног света у словенским књижевностима : о идентитету у киберфантастици / Дејан Ајдачић // ЗбМСС. – 73 (2008), 7-23. | Резюме.

5. **АЛЕКСИЋ, Милан**
Верност слутњи : о "Мору" Ивана В. Лалића / Милан Алексић // Књижевност. – 63, 123, 3 (2008), 47-55.

6. Љубомир Недић као проучавалац српске књижевности / Милан Алексић // ГКСК. – 4 (2008), 287-307. | Summary.

7. Постсимболистичка поетика Ивана В. Лалића / Милан Алексић // КњИ. – 40, 136 (2008), 765-768.
Приказ књиге: Постсимболистичка поетика Ивана В. Лалића, Београд, 2007.

8. Радовићево дефинисање књижевности за децу / Милан Алексић // Душан Радовић и развој... – 187-195. | Summary.

9. **АЛИЋ, Џемалудин**
Биографско и поетско : (Ружица Комар*: Пролетна соба,* Универзал, Тузла, 1987.) / Џемалудин Алић // Поетика Ружице Комар ... – 31-34.
(Одјек, 24/1987).

10. **АНГЕЛОВСКИ, Јелена**
На отвореном мору / Јелена Ангеловски // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1232-1236.
Приказ књиге: Јасмина Топић: Тиха обнова лета, Краљево, 2007.

11. **АНДОНОВСКА, Биљана**
Avangardni kratki roman bez romana / Biljana Andonovska // Polja. – 53, 452 (jul-avg. 2008), 158-161.
Приказ књиге: Предраг Петровић: Авангардни роман без романа, Београд, 2008.

12. Ima li u identičnom razlike? / Biljana Andonovska // Polja. – 53, 453 (sept.-okt. 2008), 174-177.
Приказ књиге: Tihomir Brajović: Identično različito, Beograd, 2007.

13. **АНДРЕЈЕВИЋ, Даница**
Национални модернитет у поезији Десанке Максимовић / Даница Андрејевић // Традиционално и модерно... – 103-110. | Summary.

14. Поетизација хронотопа у два српска романа / Даница Андрејевић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 167-180.
О књигама Лајковачка пруга Радована Бели Марковића и Ситничарница код срећне руке Горана Петровића.

15. Похвала духу у поезији Алека Вукадиновића / Даница Андрејевић // Поезија Алека Вукадиновића... – 93-100. | Summary.

16. Слово о Владети Вуковићу / Даница Андрејевић // Слово о Владети Вуковићу ... – 39-44.

17. **АНДРЕЈИЋ, Живојин**
Ко је хумски кнез Мирослав и када је настало његово јеванђеље? / Живојин Андрејић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 119-156. | Résumé.

18. Постмитологизација као резултат демитологизације српског мита у сатири Радоја Домановића / Живојин Андрејић // Лако перо Радоја Домановића ... – 231-248.

19. **АНДРИЋ, Иво**
Наша књижевност и рат / Иво Андрић // Нова зора. – 20/21 (2008), 12-14.

20. АНДРИЋ, Неда
Model svakodnevice u romanu Mereškovskog *Smrt bogova. Julijan Otpadnik* / Neda Andrić // ЗбМСС. – 74 (2008), 49-62. | Резюме.

21. Мотив историјске цркве у роману Дмитрија Мерешковског "Смрт богова. Јулијан Отпадник" / Неда Андрић // Славистика. – 12 (2008), 206-211. | Резюме.

22. АНЂЕЛКОВИЋ, Маја
Одрази доба Мавра Ветрановића у побожној драми *Сузана чиста* / Маја Анђелковић // НССУВД. – 37/2 (2008), 61-68. | Summary.

23. Слика посрнулог друштва и слика Бога у Кантакузиновој Посланици кир Исаији / Маја Анђелковић // Српски језик... – 181-185.

24. АНТАНАСИЈЕВИЋ, Ирина
Русский путевой очерк о Нише и Нишском регионе / Ирина Антанасиевич // Писци у Нишу ... – 175-185. | Резиме на срп. и енгл. језику.

25. АНТОВИЋ, Дарко
Средњовјековна драмска књижевност : бококоторска збирка црквених приказања / Дарко Антовић // Гласник ЦАНУ. – 26 (2008), 207-240. | Summary.

26. Црквена драма "Жертва Аврамова" Викентија Ракића, ријетка ћирилична књига штампана у Котору 1799. / Дарко Антовић // СЈ. – 13, 1/2 (2008), стр. 403-430.

27. АРАНЂЕЛОВИЋ, Јован
У чему је значај сагледања сопствених мана : (о мотиву неслоге, неверства и издаје) / Јован Аранђеловић // Багдала. – 50, 476 (2008), 3-44.

28. АРБУТИНА, Петар В.
Искрени уздах и обуздан крик / Петар В. Арбутина // Градина. – 44, 24 (2008), 181-182.
Приказ књиге: Татјана Дебељачки: Ах-ех-их-ох-ух, Београд, 2008.

29. АРЕЖИНА, Мирјана
М. Н. Добрышева, Далматинско-Дубровницкое Возрождение : творчество Марина Држича, Издательство С.-Петербургского университета, С. Петербург 2006, 213 стр. / Мирјана Арежина // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 253-254.

30. АРСЕНОВИЋ, Аљоша Бранков
Обредне пјесме древних Срба из Индије / Аљоша Бранков Арсеновић. – 1. изд. – Београд : Мирослав, 2008. – 466. – (Библиотека Словенски источници / [Мирослав]) . – ISBN 978-86-7056-090-1 (кожа).

31. АСАНОВИЋ, Никола
О "Принципу" Радована Ждрала / Никола Асановић // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 335-337.
Приказ књиге: Радован Ждрале: Принцип, Нови Сад, 2008.

32. АЋИМОВИЋ, Љиљана
Домаћи германисти о њемачко-српским књижевним и културним везама / Љиљана Аћимовић // Наука, култура и идеологија... – Стр. 149-167. | Zusammenfassung.

33. АЋИМОВИЋ, Милета Ивков
Апокалиптична визија Алека Вукадиновића / Милета Аћимовић Ивков // Поезија Алека Вукадиновића... – 71-78. | Summary.

34. Биљна религија Ђорђа Сладоја / Милета Аћимовић Ивков // Ђорђо Сладоје, песник ... – 113-124. | Summary.

35. Драма љубави / Милета Аћимовић Ивков // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 692-694.
Приказ књиге: Гордана Ћирјанић: Пољубац, Београд, 2007.

36. Заточник судбине / Милета Аћимовић Ивков // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 441-444.
Приказ књиге: Емсура Хамзић: Јабана, Београд, 2007.

37. Историја, судбина и прича / Милета Аћимовић Ивков // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1115-1117.
Приказ књиге: Драган Великић: Руски прозор, Београд, 2007.

38. Коначно медитерански роман : разговор са Николом Маловићем / [разговор водио] Милета Аћимовић Ивков // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1118-1124.

39. О песницима и поезији / Милета Аћимовић Ивков // Повеља. – 38, 2 (2008), 98-101.
Приказ књиге: Милован Данојлић: Песници, Београд, 2007.

40. Под стражом речи / Милета Аћимовић Ивков // Зборник 24. књижевних сусрета... – 85-93.
О Миловану Данојлићу.

41. Поезија, време и живот / Милета Аћимовић Ивков // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 177-186.

42. Свет и прича / Милета Аћимовић Ивков // Зборник 24. књижевних сусрета... – 181-186.

43. Смисао путовања : НИН-ова награда Драгану Великићу / Милета Аћимовић Ивков // Књижевност. – 63, 121, 1 (2008), 42-46.
Приказ књиге: Драган Великић: Руски прозор, Београд, 2007.

44. Стварност и прича : о једном аспекту приповедног поступка Драгише Васића и поетичко-еволутивним сродностима / Милета Аћимовић Ивков // Живот и дело Драгише Васића ... – 247-254.

45. АХМЕТАГИЋ, Јасмина
Унутрашња страна постмодернизма : Павић / Јасмина Ахметагић. – 3. изд. – Београд : Драслар партнер, 2008. – 180, 68. – (Библиотека Траг / [Драслар партнер]) – ISBN 978-86-7614-113-5 (картон)

46. АЏИЋ, Горан Н.
Трагање за испуњењем духа / Горан Н. Аџић // Српска вила. – 15, 28 (октобар 2008), 204-205.
Приказ књиге: Љиљана Рашевић Видојевић: Плава вода, Београд, 2007.

47. БАБИЋ, Горан
Комунизам сутра! : неколике успомене на старијег друга / Горан Бабић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 966-969.

48. БАБИЋ, Душко
Меша Селимовић и бошњаштво / Душко Бабић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 733-742.

49. БАБИЋ, Зорица
Мемоаристичко читање / писање : о неким особинама суматраистичке поетике / Зорица Бабић // Свеске. – 19, 89 (2008), 101-109.

50. Читање-писање биографије Светог Фрање у *Љубави у Тоскани* Милоша Црњанског / Зорица Бабић // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 95-105. | Summary.

51. БАБИЋ, Сава
Историја, историја – а роман? / Сава Бабић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1582-1588.
Приказ књиге: Томислав Кетиг: Дуга сенка свитања, Нови Сад, 2007.

52. Некрштени дани, трапаве године / Сава Бабић //ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1569-1574.
Приказ књиге: Слободан Мандић: Некрштени дани, Београд, 2008.

53. Роман? Антологија? Савремена светска прича? / Сава Бабић // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1125-1127.
Приказ књиге: Милорад Павић: Позориште од хартије, Београд, 2007.

– БАЖАНТ, Ева
Neven : zabavno-poučni misečnik za Bunjevce i Šokce : (1884-1914) ... | Уп. 1694.

54. БАЈИЋ, Љиљана
Фолклорни мотиви у збирци Божји људи Борисава Станковића / Љиљана Бајић // ЗбМСС. – 73 (2008), 25-34. | Резюме.

55. БАЈОВИЋ, Бранко
Нова српска историјска драма / Бранко Брђанин Бајовић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 555-567.

56. БАКИЋ, Асја
Kada pisanje krene po zlu / Asja Bakić // Polja. – 53, 449 (jan-feb. 2008), 129-131.
Приказ књиге: Miljenko Jergović: Ruta Tannenbaum, Beograd, 2007.

57. БАКИЋ, Илија
Елегантно и убедљиво стиховање / Илија Бакић // Кораци. – 42, 3-4 (2008), 143-146.
Приказ књиге: Војислав Карановић: Наше небо, Београд, 2007.

58. Записане емоције / Илија Бакић // Градина. – 44, 23 (2008), 164-166.
Приказ књиге: Александра Јоксимовић: Туђе дрво, Београд, 2007.

59. Затварање круга / Илија Бакић // Кораци. – 42, 9-10 (2008), 151-154.
Приказ књиге: Петар Цветковић: Песме, Београд, 2007.

60. Мноштво лица / Илија Бакић // Кораци. – 42, 7-8 (2008), 183-187.
Приказ књиге: Ненад Јовановић: Лице места, Краљево, 2007.

61. Поглед у лица и речи претходника / Илија Бакић // Кораци. – 42, 5-6 (2008), 153-156.
Приказ књиге: Иван Негришорац: Потајник, Београд, 2007.

62. Предграђа и пустопољине на крајевима језика / Илија Бакић // Кораци. – 42, 11-12 (2008), 141-144.
Приказ књиге: Васа Павковић: Ватрена линија, Нови Сад, 2007.

63. БАНОВИЌ-Марковска, Ангелина
Гранични субјекти : (Милош Црњански и темата на егзикот) / Ангелина Бановиќ – Марковска // Српско-македонске културне... – 405-413. | Резиме на срп. и рус. језику.

64. БАЊАИ, Јанош
Ендре Ади у српској поезији / Јанош Бањаи // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 335-339.
Приказ књиге: Марија Циндори-Шинковић: Ади Ендре у српској књижевности (1906-2006), Београд – Нови Сад, 2007.

65. Zaštićeni gubitnik : eseji i studije / Janoš Banjai ; [prevod sa mađarskog autor i Vicko Arpad]. – 1. izd. – Novi Sad : Adresa, 2008. – 231. – (Biblioteka Adresa ; 6). – ISBN 978-86-86761-29-3.

66. БАЊАНИН, Љиљана
Die slavischen Grenzen Mitteleuropas. Festschrift für Sergio Bonazza, hrsg. von S. Aloe, Otto Sagner Verlag, München, 2008. / Љиљана Бањанин // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 293-297.

67. Стварност и "стварности" у роману *Гец и Мајер* Давида Албахарија / Љиљана Бањанин // НССУВД. – 37/2 (2008), 487-494. | Zusammenfassung.

68. БАРАЋ, Станислава
Авангардна Мисао : (авангардне тенденције у часопису Мисао у време уређивања Ранка Младеновића 1922-1923) / Станислава Бараћ. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 368. – (Наука о књижевности. Историја српске књижевне периодике). – ISBN 978-86-7095-139-6 (брош.).

69. Значење пејзажа у Десничиним "импресијама из сјеверне Далмације" : читање поезије у часописном контексту / Станислава Бараћ // КњИ. – 40, 136 (2008), 561-575. | Summary.

70. O problemu maskuliniteta u prozi Marka Vidojkovića i Srđana Valjarevića / Stanislava Barać // Teorije i politike roda... – 357-370. | Summary.

71. БАРЗУТ, Драгослава
Женска мнемоника / Драгослава Барзут // Кораци. – 42, 3-4 (2008), 147-151.
Приказ књиге: Шејла Шехабовић: Приче – женски род, множина, Бањалука, 2007.

– БАРНА, Лаура
Где ће бити сутра... | Уп. 388.

72. БАТУРАН, Радомир
Љубавна поезија Косте Радовића / Радомир Батуран // Поезијом против потопа ... – 85-91.

73. "Ријеч од Кости а Кост од Ријечи" / Радомир Батуран // Поезијом против потопа ... – 37-58.

74. БАШОВИЋ, Алмир
Čehov i prostor : struktura dramskog prostora u Čehovljevim dramama kao koncentrirani izraz dramske strukture / Almir Bašović. – Novi Sad : Sterijino pozorje, 2008. – 165. – (Biblioteka Sinteze ; knj. 3). – ISBN 978-86-85145-16-2 (broš.).

75. БАШЧАРЕВИЋ, Снежана С.
Андрић о деци и за децу : (осврт на приповетку *Излет*) / Снежана С. Башчаревић // Књижевност за децу ... – 280-285. | Summary.

76. Књижевни, културни и идеолошки контакти Исидоре Секулић / Снежана С. Башчаревић // Наука, култура и идеологија... – Стр. 117-123.| Резюме.

77. Легенде и симболи у Андрићевим романима / Снежана С. Башчаревић. – Београд : "Филип Вишњић", 2008. – 231. – (Библиотека Посебна издања / ["Филип Вишњић", Београд]). – ISBN 978-86-7363-584-2 (брош.).

78. Хронотоп у роману *Свето место* Саше Хаџи Танчића / Снежана С. Башчаревић // НССУВД. – 37/2 (2008), 435-442. | Резюме.

79. БЕДОВ, Драгана
Комуникација, медији, књижевност : (у сусрет дигиталној књижевности на примеру прозе Милорада Павића) / Драгана Бедов // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 91-98. | Summary.

80. БЕЛАНЧИЋ, Милорад
Povratak palanke / Milorad Belančić // Fenomenologija duha palanke... – 99-122.

81. БЕЛЕСЛИЈИН, Драгана
Igre zavođenja / Dragana Beleslijin // Polja. – 53, 452 (jul-avgust 2008), 147-149.
Приказ књиге: Славољуб Марковић: Бизнис, рат, порнографија, Београд, 2007.

82. Kosmos u tanga gaćicama / Dragana Beleslijin // Polja. – 53, 453 (sept.-okt. 2008), 164-166.
Приказ књиге: Љубица Арсић: Манго, Београд, 2008.

83. Ludilo kao imperativ pisanju / Dragana Beleslijin // Polja. – 53, 451 (maj-jun 2008), 133-135.
Приказ књиге: Emsura Hamzić: Jabana, Beograd, 2007.

84. БЕОКОВИЋ, Јелена
Слика Русије у другој половини осамнаестог века у мемоарима Симеона Пишчевића, Саве Текелије и Александра Пишчевића / Јелена Беоковић // ЗбМСКЈ. – 56, 3 (2008), 561-594. | Summary.

85. БЕСЕРМИЊИ, Владимир
Мелания Павлович "Нїтки" / Владимир Бесерминї // Studia ruthenica. – 13(26) (2008), 157-161.
Приказ књиге: Мелания Павлович: Нїтки, Нови Сад, 1971.

86. БЕХРАМОГЛУ, Атаол
О судбини људи и мостова / Атаол Бехрамоглу ; превод са турског Саша Брадашевић // Свеске Задужбине Иве Андрића. – 27, 25 (2008), 247-251.

87. БЕЧАНОВИЋ, Татјана
Композициони принципи Лалићеве "Хајке" / Татјана Бечановић // Лалићеви сусрети ... – 149-165.

88. Постмодернистичка стратегија приказивања стварности у Ковачевом роману *Врата од утробе* / Татјана Бечановић // НССУВД. – 37/2 (2008), 389-402. | Summary.

89. БЕЧАНОВИЋ-Николић, Зорица
На граници нестварног : стварност у романима Драгана Стојановића / Зорица Бечановић-Николић // НССУВД. – 37/2 (2008), 539-547. | Summary.

90. БЕЧЕЈСКИ, Мирјана
Историја и имагинација / Мирјана Бечејски // Градина. – 44, 24 (2008), 170-175.
Приказ књиге: Мирољуб Стојановић: Људско лице историје у књижевности, Београд, 2007.

91. Лирски паралелизми у поезији Душана Костића и Анта Поповског : (прилог психологији стварања) / Мирјана Бечејски // Српско-македонске културне... – 359-388.| Резиме на македон. и рус. језику.

92. БИБЛИОГРАФИЈА проф. Радмиле Маринковић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 9-19.

93. БИКОВ, Дмитриј
Борис Пастернак / Дмитриј Биков ; превеле с руског Мирјана Грбић, Људмила Јоксимовић. – Београд : Zepter Book World, 2008. – 959. – (Библиотека Огледало). – ISBN 978-86-7494-106-5 (картон).

94. БИЛЕК, Борис
Sarkastična poetika svakodnevice Tadije Janičića / Boris Bilek // Polja. – 53, 453 (sept.-okt. 2008), 178.

95. БИЛОНОГ, Јулија
Морфологија интерактивне стварности у драмама Милорада Павића / Юлія Білоног // НССУВД. – 37/2 (2008), 475-486. | Резюме.

96. БИОГРАФИЈА и селективна библиографија Милослава Шутића // Теорија-естетика-поетика ... – 455-466.

97. БИОГРАФСКИ и библиографски подаци : [Драшко Ређеп] // Клан и банда... – 371-372.

98. БЈЕЛИЦА, Драгиша
Иво Андрић и усмено народно стваралаштво / Драгиша Бјелица // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 299-307.

99. Хумор у Андрићевом књижевном стваралаштву / Драгиша Бјелица // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 44-54. | Summary.

100. БЛАГОЈЕВИЋ, Марина
"Баш као Омиров витез од Сциле утекао, а упао у Харивду" : проблем жанровског одређења другог дела Доситејеве аутобиографије / Марина Благојевић // Зборник радова ... – 257-264. | Summary.

101. Изазови реинтерпретације : ново читање жанрова / Марина Благојевић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 207-212.
Приказ књиге: Жанрови српске књижевности. Бр. 3, Нови Сад, 2006.

102. БЛАЖЕВИЋ, Зринка
Rodne subverzije herojske matrice u djelu *Adrianskoga mora sirena* Petra Zrinskog / Zrinka Blažević // Teorije i politike roda... – 329-342. | Summary.

103. БЛАШКОВИЋ, Ласло
Псеудоним једног књижевног јунака / Ласло Блашковић // Клан и банда... – 23-26.

104. БОГДАНОВИЋ, Димитрије
Јован Лествичник у византијској и старој српској књижевности / Димитрије Богдановић. – Београд : Бард-фин ; Бања Лука : Романов, 2008. – XI, 235. – (Библиотека Знакови ; књ. 3). – ISBN 978-86-84753-24-5 (брош.)

105. Рукописно наслеђе Косова / Димитрије Богдановић // Нова зора. – 17 (2008), 165-173.

106. Хагиографска предања о Италији у српско-византијским пролозима XIV-XV века / Димитрије Богдановић // Глас. – 409, 24 (2008), 97-104.

107. БОГДАНОВИЋ, Милан
Нушићев дух : (седамдесет година од смрти Бранислава Нушића) / Милан Богдановић // Нова зора. – 17 (2008), 114-117.

108. БОГДАНОВИЋ, Недељко
Рима у поезији Љубе Станојевића / Недељко Богдановић // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 53-58. | Резиме на рус. и енгл. језику.

109. Шта очекујем од проучавања језика писаца / Недељко Богдановић // Градина. – 44, 27 (2008), 92-96.

110. БОЖИЋ, Снежана
О последицама ћивотних случајности / Снежана Божић // Градина. – 44, 24 (2008), 176-180.
Приказ књиге: Иванка Косанић: Моја драга Јелена, Ниш, 2007.

111. Град Ниш у *Времену смрти* Добрице Ћосића / Снежана Божић // Писци у Нишу ... – 211-224. | Резиме на рус. и енгл. језику.

112. Промаја из огледала & позиционирање / Снежана Божић // Градина. – 44, 23 (2008), 142-147.
Приказ књиге: Слободан Владушић: На промаји, Зрењанин, 2007.

113. БОЖОВИЋ, Гојко
Звук и смисао у поезији / Гојко Божовић // Поезија Алека Вукадиновића... – 21-25. | Summary.

114. Избор и друге песме : српска поезија у 2007. години / Гојко Божовић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 173-180.

115. Празно сађе света : о облицима времена у поезији Ђорђа Сладоја / Гојко Божовић // Ђорђо Сладоје, песник... – 105- 111. | Summary.

116. БОЖОВИЋ, Зоран
Живот посвећен Достојевском / Зоран Божовић // Славистика. – 12 (2008), 68-71. | Резюме.

117. БОЖОВИЋ, Ратко
Palanka : naša sudbina / Ratko Božović // Fenomenologija duha palanke... – 149-156. (Књижевност, 11-12 (2000).

118. БОЈАНОВИЋ, Ана
Модернистичка поетика и интертекстуални дијалог Четири канона Ивана В. Лалића и Четири квартета Томаса С. Елиота / Ана Бојановић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 403-421.

119. БОЈИЋ, Весна
ТАЛФЈИНИ преводи српских народних песама у делима европских композитора / Вера Бојић // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 251-268. | Zusammenfassung.

120. БОЈИЋ, Драго
Аврамов штап пјеснику Радославу Милошевићу / Драго Бојић // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 426-431.

121. БОЈОВИЋ, Драгиша
"Слово љубве" у светлу библијске егзегезе / Драгиша Бојовић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 165-178. | Резиме.

122. Трпеза Премудрости архиепископа Данила Другог / Драгиша Бојовић // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 21-29. | Резиме на рус. језику.

123. БОЈОВИЋ, Злата
Антологије у српској књижевности / Злата Бојовић // Тумачења књижевног дела ... – 369-381.

124. *Aurea aetas* у дубровачком ренесансном виђењу свога доба / Злата Бојовић // НССУВД. – 37/2 (2008), 53-60. | Резюме.

125. Деспотово доба у роману *Деспотова властела* Андре Гавриловића / Злата Бојовић // Деспот Стефан ... – 21-27. | Резиме на рус. језику.

126. Допринос Драгољуба Павловића проучавању дубровачке барокне књижевности / Злата Бојовић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 211-219.

127. Комедиографски ликови Марина Држића / Злата Бојовић // КњЈ. – 55, 3/4 (2008), 253-263. | Summary.

Одговорност памћења... | Уп. 595.

128. Паремија у књижевном делу / Злата Бојовић // ЗбМСС. – 73 (2008), 35-42. | Резюме.

129. БОРЕВ, Јурий Б.
Социалистический реализм / Ю. Б. Борев // Теорија-естетика-поетика ... – 83-87. | Резиме.

130. БОУША, Дубравка
Пјеснички знак као морални чин : Милан Дединац: од немила до недрага / Дубравка Боуша // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 81-91.

131. БОШКОВИЋ, Александар
Pesnički humor u delu Vaska Pope / Aleksandar Bošković. – Beograd : Institut za književnost i umetnost, 2008. – 280. – (Biblioteka Poetika / [Institut za književnost i umetnost, Beograd] ; knj. 2). – ISBN 978-86-7095-140-2 (broš.).

132. Читање Стрепње као стрепње читања / Александар Бошковић // Традиционално и модерно... – 70-80. | Summary.

133. БОШКОВИЋ, Велизар
La lingua montenegrina : поводом књиге *Гор(с)ка раїсодија* Тодора Живаљевића Величког / Велизар Бошковић // Багдала. – 50, 475 (2008), 72-92.

134. На заласку вијека, на измаку живота – неспокоји / Велизар Бошковић // Стаза и вријеме ... – 17-38.

135. Портрет епохе у мемоарској прози "Постајање и постојање" Радована Зоговића / Велизар Бошковић // Ријеч и вријеме ... – 89-100.

136. Простор и вријеме у елегијској визури / Велизар Бошковић // Поетика Ружице Комар ... – 35-47.

137. Сржна књига / Велизар Бошковић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 69-72.
Приказ књиге: Никола Цинцар Попоски: Дођи ћу чудовит, Младеновац, 2007.

138. Стваралачки домет, за памћење / Велизар Бошковић // Багдала. – 50, 478 (2008), 107-115.
Приказ књиге: Тодор Живаљевић Велички: Молитва за род мој велички, Подгорица, 2008.

139. БОШКОВИЋ, Драган
Bolesti tranzicije / Dragan Bošković // Polja. – 53, 449 (jan-feb. 2008), 139-142.
Приказ књига: Слободан Владушић: На промаји, Зрењанин, 2007. ; Слободан Владушић: Портрет херменеутичара у транзицији, Нови Сад, 2007.

140. Дискурс параболе и политички нихилизам једног радикала / Драган Бошковић // Лако перо Радоја Домановића ... – 141-148.

141.
Životinje, politika, rod : Druga knjiga *Seoba* Miloša Crnjanskog / Dragan Bošković // Teorije i politike roda... – 271-277. | Summary.

142.
Идентитет роман : *Прољећа Ивана Галеба* Владана Деснице / Драган Бошковић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 147-154.| Summary.

143.
Пристати на истину / Драган Бошковић // Кораци. – 42, 5-6 (2008), 142-149.
Приказ књиге: Мило Ломпар: Моралистички фрагменти, Београд, 2007.

144.
Поступак карневализације у роману *Херој на маґарцу* Миодрага Булатовића / Драган Бошковић // Свеске. – 19, 90 (2008), 91-97. | Summary.

145.
Социјалистичка парадигма српске модернистичке и постмодернистичке литературе / Драган Бошковић // Српски језик ... – 33-43. | Summary.

146.
Текстуално (не)свесно *Гробнице за Бориса Давидовича* / Драган Бошковић. – Београд : Службени гласник, 2008. – 165. – (Библиотека Књижевне науке, уметност, култура. Колекција Модерна традиција). – ISBN 978-86-7549-938-1 (брош.).

147. БОШКОВИЋ, Сања
О улози традиционалног гостопримства у роману Милована Данојлића *Ослободиоци и издајници* / Сања Бошковић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 55-83.

148. БРАДИЋ, Стеван
Potraga za belinom / Stevan Bradić // Polja. – 53, 450 (mart-april 2008), 139-141.
Приказ књиге: Јасмина Топић: Тиха обнова лета, Краљево, 2007.

149. БРАЈКОВИЋ, Драгомир
Да ли је Коста Радовић песник Пиве? / Драгомир Брајковић // Поезијом против потопа ... – 31-34.

150.
Жал за сјевером, жудња за југом / Драгомир Брајковић // Стаза и вријеме ... – 107-110. | Summary.

151.
Магија писане речи : запис о Ћамилу Сијарићу / Драгомир Брајковић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 957-961.

152.
Свежина лирске нарације / Драгомир Брајковић // Нарацијски токови... – 155-159. | Summary.

153. БРАЈОВИЋ, Тихомир
Žensko je muško je žensko. Pripovedačko ja i problem "ukrštene" rodne identifikacije u novom srpskom romanu, s osvrtom na južnoslovenski kontekst / Tihomir Brajović // Teorije i politike roda... – 279-293. | Summary.

154.
Од бледоликог скитнице до мрачног пророка : амбивалентни авангардизам Радета Драинца / Тихомир Брајовић // Прилози језичком... – 41-53.

155.
Стварност (само)изгнанства – (само)изгнанство стварности? : слика света у романима писаца нове културне емиграције / Тихомир Брајовић // НССУВД. – 37/2 (2008), 507-520. | Resume.

156. БРАНКОВИЋ, Бранислав В.
Јастук гроба мог / Бранислав В. Бранковић // Савременик плус. – 166/167 (2008), 72-74.
Приказ књиге: Љубиша Рајковић Кожељац: Пут у Есхатон, Сокобања, 2008.

157. БРАНКОВИЋ, Светлана
Писци вертикале и други есеји / Светлана Бранковић. – 2., допуњено и измењено изд. – Нови Сад : Адреса, 2008. – 290. – (Библиотека Писмо). – ISBN 978-86-86761-23-1 (брош.).

158. БРАТИЋ, Радослав
Племић по пореклу и по нарави / Радослав Братић // Нова зора. – 20/21 (2008/ 2009), 457.
In memoriam: Вук Милатовић.

159. БРАУН, Максимилијан
Достојевски : целокупно дело у својој разноврсности и свом јединству / Максимилијан Браун ; превео с немачког Томислав Бекић. – Сремски Карловци ; Нови

Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2008. – 349. – (Библиотека Елементи ; 76). – ISBN 978-86-7543-163-3 (брош.)

160. БРИЦИНА, Олесја
Зміна текстологічних моделей в українській фольклористиці XIX-XX ст. : (за матеріалами публікацій прозового фольклору й архівних колекцій) / Олеся Бріцина // Словенски фолклор... – 211-228. | Summary.

161. БРКОВИЋ, Мирјана
Дух времена Павла Марковића Адамова / Мирјана Брковић // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 450-455.
Приказ књиге: Павле Марковић Адамов: Дух времена сад је таки!, Петроварадин, 2007.

162. БУБАЊА, Никола
Тамна страна перна буздована : *Краљевић Марко по други пут међу Србима* и *Јенки на двору краља Артура* / Никола Бубања // Лако перо Радоја Домановића ... – 265-275.

163. БУЈИЋ, Здравко
Књига о Драгану Колунџији / Здравко Бујић // Нова зора. – 17 (2008), 274-277.

164. БУЊАК, Петар
Антологија руске лирике : X-XXI век, Београд, 2007. / Петар Буњак // Славистика. – 12 (2008), 443-445.

165.
Барон-левичар-сатиричар : (о Станиславу Јежију Лецу, поводом округлог датума: 99-годишњице рођења) / Петар Буњак // Лако перо Радоја Домановића ... – 199-207.

166.
Миливоје Јовановић : (1930-2007) / Петар Буњак // Славистика. – 12 (2008), 479-480.

167.
Наука о стиху и прилози Кирила Тарановског у материјалима III међународног конгреса слависта / Петар Буњак // Славистика. – 12 (2008), 403-408.

168.
Прилози о пољској књижевности у српској периодици доба реализма (1881-1895) / Петар Буњак // ФП. – ISSN 0015-1807. – 35, 1-2 (2008), 115-151.| Резюме.

– ВАЉАРЕВИЋ, Срђан
Не можеш да стекнеш имунитет на ствари које доносиш живот | Уп. 921.

169. ВАРНИЦА, Невена
Потпуно другачије / Невена Варница // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1229-1232.
Приказ књиге: Мирјана Ђурђевић: Чувари светиње, Зрењанин, 2007.

170.
Сценска бајка и њене одлике : Миливоје Млађеновић као изучавалац драме за децу / Невена Варница Ненин // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 56-58. | Summary.
Рад се бави студијом Миливоја Млађеновића *Сценске бајке Александра Поповића*.

171. ВАСИЉЕВИЋ, Војислава
Буђење са измењеним лицем : о књигама и књижевницима / Војислава Васиљевић. – Тузла : Српско просвјетно и културно друштво Просвјета, 2008. – 168. – ISBN 978-9958-9096-0-3 (брош.).

172. ВАСИЉЕВИЋ, Марија
Теме и мотиви Глишићевих комедија / Марија Васиљевић // Свеске. – 19, 89 (2008), 191-201. | Summary.

173. ВАСИЉЕВИЋ-Илић, Славица
Стварност и живот манастира Ораховице у старим записима / Славица Васиљевић-Илић // НССУВД. – 37/2 (2008), 41-51. | Summary.

174. ВАСИЋ, Дејан
Једно ново читање Пекићевог романа *Време чуда* / Дејан Васић // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 206-211.

175. ВАСИЋ-Ракочевић, Бранислава
Авангардни експерименти са језиком : синтаксички и семантички разорен текст / Бранислава Васић-Ракочевић // Свеске. – 18, 88 (2008), 146-156. | Summary.
На примеру текстова Љубомира Мицића, Драгана Алексића и Владана Стојановића-Зоровављева.

176.
Први кораци / Бранислава Васић Ракочевић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 653-655.
Приказ књига из Едиције Прва књига Матице српске, Нови Сад 2007.

177.
Психопатолошко искуство у поетици модернизма и авангарде / Бранислава Васић-Ракочевић // Кораци. – 42, 9-10 (2008), 121-134.

178.
Сабласти књижевности / Бранислава Васић-Ракочевић // Свеске. – 18, 88 (2008), 64-66.
Приказ књиге: Ласло Блашковић: Турнир грбаваца, Београд, 2007.

179.
"Случај Раба сликара" Хамзе Хума / Бранислава Васић-Ракочевић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 864-867.

180. ВЕЛЕВ, Илија
Македонското ракописно књижевно наследство во косовските манастирски библиотеки / Илија Велев // Српско-македонске културне... – 101-109. | Резиме на срп.. и рус. језику.

– ВЕЛИКИЋ, Драган
Uvek pišem sa prtljagom... | Уп. 1179.

181. ВЕСЕЛИНОВИЋ, Мина
С. Н. Мещеряков, Сербский исторический роман (1970-е годы), Москва, 2008, 100 стр. / Мина Веселиновић // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 290-291.

182. ВЕСЕЛИНОВИЋ, Соња
Domišljanje arheologije / Sonja Veselinović // Polja. – 53, 454 (nov.-dec. 2008), 162-164.
Приказ књиге: Enes Halilović: Listovi na vodi, Beograd, 2007.

183.
Загонетке и кризе идентитета / Соња Веселиновић // Књижевност. – 63, 121, 1 (2008), 172-178.
Приказ књига: Тихомир Брајовић: Идентично различито : компаративно-имаголошки оглед, Београд, 2007. ; Слободан Владушић: Портрет херменеутичара у транзицији, Нови Сад, 2007.

184.
Изазов познатих тема / Соња Веселиновић // ЛМС. – 184, 482, 1/2 (јул-авг. 2008), 314-317.
Приказ књиге: Олга Ellermeyer-Животић: Стваралоци и посредници, Београд, 2007.

185.
Mesta privremenog boravka / Sonja Veselinović // Polja. – 53, 452 (jul-avgust 2008), 150-152.
Приказ књиге: Дејан Илић: Из викенда, Краљево, 2008.

186.
Označitelji međusvetova / Sonja Veselinović // Polja. – 53, 451 (maj-jun 2008), 124-126.

187.
Паралелни колосеци писања и превођења поезије / Соња Веселиновић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 187-193.
Приказ књига: Постсимболистичка поетика Ивана В. Лалића : зборник радова, Београд, 2007. ; Поглед преко океана, преписка Ивана Лалића и Чарлса Симића : 1969-1996, Београд, 2007.

188.
Pod anestezijom stiha / Sonja Veselinović // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 122-124.
Приказ књиге: Војислав Карановић: Наше небо, Београд, 2007.

189.
Особености лирског субјекта у поезији Алека Вукадиновића / Соња Веселиновић // Поезија Алека Вукадиновића... – 5-20. | Résumé.

190.
Rumenilo imaginacije / Sonja Veselinović // Polja. – 53, 450 (mart-april 2008), 130-132.
Приказ књиге: Марија Шимоковић: Киновар, Београд, 2007.

191. ВЕСКОВИЋ, Младен
Величина минимализма / Младен Весковић // Градина. – 44, 22 (2008), 31-30.
Приказ књиге: Срђан Ваљаревић: Комо, Београд, 2006.

192.
Вивисекција књижевног живота / Младен Весковић // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 431-435.
Приказ књиге: Давид Албахари: Лудвиг, Београд, 2007.

193.
Јерихонске трубе над Котором / Младен Весковић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 197-201.
Приказ књиге: Никола Маловић: Лутајући Бокељ, Београд, 2007.

194.
Неки демонолошки елементи наше народне епике / Младен Весковић // Свет речи. – 12, 25/26 (2008), 24-32.

195.

Размештање фигура : критике и огледи о савременој српској прози. 2, Место вредно приче / Младен Весковић. – Београд : "Филип Вишњић", 2008. – 276. – (Библиотека Талас / ["Филип Вишњић", Београд]. – ISBN 978-86-7363-580-4 (брош.).

196.

Свет на сметлишту / Младен Весковић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 607-610.
Приказ књиге: Милета Продановић: Агнец, Београд, 2007.

197.

Тачна мера између очаја и смисла / Младен Весковић // ЛМС. – 184, 481, 5 (мај 2008), 892-895.
Приказ књиге: Михајло Пантић: Овога пута о болу, Београд, 2007.

198. ВЕШОВИЋ, Марко

Језик у поезији Радована Зоговића / Марко Вешовић. – Цетиње : Отворени културни форум ; Сарајево : Buybook, 2008. – 433. – ISBN 978-86-85747-17-5.

199. ВИДЕНОВИЋ Равид, Радомир

Јединствени Алем-пламен Томислава Мијовића / Радомир Виденовић Равид // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 119-121.
Приказ књиге: Томислав Мијовић: Изблиза, Београд, 2006.

200.

Одметник од друштвене конвенције / Радомир Виденовић Равид // Савременик плус. – 161/162 (2008), 75-77.
Приказ књиге: Слободан Стојадиновић: Распасана команда, Београд, 2006.

201. ВИЛЬЧИНСКА, Тетјана

Концепт-образ бог у мовно-концептуальній картині світы И. Величковського / Тетяна Вільчинська // Стил. – 7 (2008), 95-104. | Резиме ; Summary.

202. ВИТЕЗОВИЋ, Милован

Песме и ожиљци : Ђура Јакшић – бард српског песништва и родоначелник српске боемије / Милован Витезовић. – Београд : Принцип прес, 2008. – 47. – (Библиотека Азбучник / [Принцип прес]) . – ISBN 978-86-85215-47-6 (брош.)

203.

Чудесни дух Радоја Домановића / Милован Витезовић // Лако перо Радоја Домановића ... – 93-108.

204. ВИТИЋ, Зорица

Сведочанства српских ходочасника / Зорица Витић // ГКСК. – 4 (2008), 357-359.
Приказ књиге: Томислав Јовановић: Света земља у српској књижевности од XIII до краја XVIII века, Београд, 2007.

205. ВЛАДЕТА Јеротић – делом у времену : зборник са научног скупа одржаног у Нишу 4. децембра 2004. године ; [уредник Ирена Арсић]. – Београд : Ars Libri : Задужбина Владете Јеротића ; Земун : Невен, 2008. – 157. – (Сабрана дела / Владета Јеротић ; коло 4, књ. 7). – ISBN 978-86-7588-129-2 (AL; karton) ; ISBN 978-86-7842-167-9 (Невен) ; ISBN 978-86-7588-133-9 (за издавачку целину). | Уп. 364, 627.

206. ВЛАДУШИЋ, Слободан

Vešto kormilarenje čitalačkim brodom / Slobodan Vladušić // Polja. – 53, 450 (mart-april 2008), 145-147.
Приказ књиге: Владислава Гордић-Петковић: На женском континенту, Нови Сад, 2007.

207.
Душан Радовић и урбана књижевност / Слободан Владушић // Душан Радовић и развој... – 159-166. | Summary.

208.
Уметничка етика и политика трајања у Пекићевој причи *Мегалос мастораc и његово дело* / Слободан Владушић // Српски језик ... – 57-66. | Summary.

209.
Чему есеј у оскудна времена? / Слободан Владушић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 197-200.

210. ВЛАЈИСАВЉЕВИЋ, Мирјана
Семиолошки аспекти Ћопићеве "Подгорине" / Мирјана Влајисављевић // ГКСК. – 4 (2008), 145-162. | Summary.

211. ВЛАХОВИЋ, Гордана
Багдалин пут Владете Вуковића / Гордана Влаховић // Слово о Владети Вуковићу ... – 29-31.

212.
Верна себи усред трња : („из црног везе бело слово") / Гордана Влаховић // Поетика Ружице Комар ... – 54-58.

213.
Земља као велика воћка / Гордана Влаховић // Багдала. – 50, 478 (2008), 103-106.
Приказ књиге: Миљурко Вукадиновић: Еп о Шљивамешу, Младеновац, 2007.

214.
Метохија у делима Данила Николића / Гордана Влаховић // Багдала. – 50, 477 (2008), 42-49.

215. ВЛАХОВИЋ, Радован
Тропар над Тамнавом / Радован Влаховић // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 180-182.
Приказ књиге: Чемериште, Пожега, 2007.

216. ВОЈИНОВИЋ, Владимир
Порочни судија : студија о црногорском покрету социјалне литературе и међуратним чланцима и приповиједткама Милована Ђиласа / Владимир Војиновић. – Цетиње : Матица црногорска, 2008. – 215. – (Библиотека вријеме). – ISBN 978-86-84013-08-0 (брош.).

217. ВОЈИНОВИЋ, Станиша
Илустрована шаљива песма Драгутина Илића / Станиша Војиновић // Даница. – 15 (2008), 348-350.

218.
Књижевно-уметничка заједница (1892-1896) / Станиша Војиновић // Даница. – 15 (2008), 209-219.

219.
Књижевно-уметничка заједница (1892-1896) / Станиша Војиновић // КњИ. – 40, 136 (2008), 741-762. | Summary.

220. ВОРОБЈЕВА, Светлана Ј.
Структура палимпсеста в подстмодернистской парадигме (на материале романа Т. Толстой Кысь) / Светлана Ю. Воробьева // Стил. – 7 (2008), 163-172. | Резиме ; Summary.

221. ВРАНЕШ, Александра
Библиографска панорама Дела / Александра Вранеш // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 475-477.
Приказ књиге: Дејан Вукићевић : Дело (1955-1992), Београд-Нови Сад, 2007.

222.
Доситеј Обрадовић : библиографска грађа за период 1988-2008. / Александра Вранеш // КњЈ. – 55, 1/2 (2008), 231-248.

223.
Марин Држић : (1508-1567) : селективна библиографија / Александра Вранеш // КњЈ. – 55, 3/4 (2008), 387-411.

224. ВРБАВАЦ, Јасмина
Сан и јава две ноћне море / Јасмина Врбавац // Кораци. – 42, 1-2 (2008), 155-157.
Приказ књиге: Филип Давид: Сан о љубави и смрти, Београд, 2007.

225. ВУЈКОВ, Даница
Сима Цуцић : завичајне слике детињства, школовање, суочавање са животом / Даница Вујков // Сима Цуцић ... – 143-149.

226. ВУЈНОВИЋ, Станислава
Од историје до нове утопије : *Гола ӣрича* Игора Перишића / Станислава Вујновић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 465-468.

227. ВУЈЧИЋ, Никола
Скица за аутобиографију / Никола Вујчић // Поезија Николе Вујчића... – 113-146.

228. ВУКАДИНОВИЋ, Миљурко
Г1 : О Ршумлеју, о књизи дебелој и високој / Миљурко Вукадиновић // Градина. – 44, 22 (2008), 197-199.
Приказ књиге: Ршумдани, Нови Београд, 2007.

229. ВУКАШИНОВИЋ, Желимир
Нихилистичко искуство идеје у реализму Радоја Домановића : читање приповједачке структуре субјекта / Желимир Вукашиновић // Лако перо Радоја Домановића ... – 189-198.

230. ВУКЕЛИЋ, Мирослав
Доситеј Обрадовић и Грци / Мирослав Вукелић // Зборник радова ... – 171-189. | Summary.

231. ВУКИЋЕВИЋ, Дејан
Osobenosti Gogoljeve pripovetke. 2 / Dejan Vukićević // Polja. – 53, 450 (mart-april 2008), 102-113.

232.
Селективна библиографија Милована Данојлића / Дејан Вукићевић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 95-133.

233. ВУКИЋЕВИЋ, Драгана
Еротска стварност у реалистичкој прози / Драгана Вукићевић // НССУВД. – 37/2 (2008), 267-272. | Summary.

234.
Прећуткивани наративи и еротски криптограми у српској реалистичкој прози / Драгана Вукићевић // Српски језик... – 125-135. | Summary.

235.
О Милети Јакшићу и његовој прози : један лексиколошки прилог / Драгана Вукићевић // ГКСК. – 4 (2008), 269-273.

236.
Реалистичка приповетка и епска слика света / Драгана Вукићевић // Прилози језичком... – 75-92.

237. ВУКОВИЋ, Драго
Црњански о политици / Драго Вуковић // Кораци. – 42, 9-10 (2008), 155-157.
Приказ књиге: Зоран Аврамовић: Политика и књижевност у делу Милоша Црњанског, Нови Сад, 2008.

238. ВУКОВИЋ, Ђорђије
Српска поезија на крају XIX века : Милета Јакшић / Ђорђије Вуковић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1388-1400.

239.
Фигуре у прози Радована Белог Марковића / Ђорђије Вуковић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 98-102.

240. ВУКОВИЋ, Мирко
Човјек у времену / Мирко Вуковић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1574-1579.
Приказ књиге: Ненад Грујичић: Шајкашки сонети, Нови Сад, 2008.

241. ВУКОВИЋ, Мирође
Лирско у "Лучи микрокозми" / Мирође Вуковић. – Подгорица : Унирекс, 2008. – 115. – (Едиција Есеји, критике, студије / Унирекс, Подгорица). – ISBN 978-86-427-0753-2 (картон).

242. ВУКОВИЋ, Ненад
Књижевно дјело и језички стандард / Ненад Вуковић // Ријеч и вријеме ... – 135-139. | Summary.

243.
(Наслијеђени) дар приповиједања / Ненад Вуковић // Нарацијски токови... – 59-63. | Summary.

244.
Слово камени знак живота / Ненад Вуковић // Поетика Ружице Комар ... – 48-53.

245. ВУКОЈЧИЋ, Мирјана
Похвала Бранку Радичевићу / Мирјана Вукојчић // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 383-384.

246. ВУКОМАНОВИЋ, Владимир
Сусрет са собом у Глухотама Момчила Настасијевића / Владимир Вукомановић // Књижевност. – 63, 123, 3 (2008), 11-25.

247. ВУКОСАВЉЕВИЋ, Миладин
Мирослав Крлежа и Драгиша Васић : (скица за студију) / Миладин Вукосављевић // Живот и дело Драгише Васића ... – 345-359.

248. ВУКСАНОВИЋ, Миро
Пред Раичковићевим вратима ноћи / Миро Вуксановић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 134-137.
In memoriam

249.
Речи Симе Матавуља / Миро Вуксановић // Глас. – 409, 24 (2008), 41-47.

250. ВУКЧЕВИЋ, Радојка
Хетеротопија континента Владиславе Гордић Петковић / Радојка Вукчевић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 713-717.
Приказ књиге: Владислава Гордић-Петковић: На женском континенту, Нови Сад, 2007.

251. ВУКША, Марко
Минијатуре глобалног времена / Марко Вукша // Савременик плус. –158/159/160 (2008), 118-119.
Приказ књиге: Милован Станковић: Приче из Еустахијеве трубе, Нови Сад, 2006.

252. ВУЛЕВИЋ, Милош
Ахасверовско осјећање простора у поезији Душана Костића / Милош Вулевић // Стаза и вријеме ... – 91-105. | Summary.

253. ВУЛЕТИЋ, Витомир
Живот виђен са ћораве стране / Витомир Вулетић // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 416-422.
Приказ књиге: Радован Бели Марковић: Ћорава страна, Београд, 2007.

254.
Књига о унутрашњем монологу / Витомир Вулетић // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1165-1174.
Приказ књиге: Љубиша Јеремић: Мала књига о Толстоју, Београд, 2007.

255.
Уз књигу „Достојевски“ Милосава Бабовића / Витомир Вулетић // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1174-1183.
Приказ књиге: Милосав Бабовић: Достојевски, Београд, 2007.

256.
Цветник српског песништва Мирослава Егерића / Витомир Вулетић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1541-1546.
Приказ књиге: Антологија српског песништва, приредио Мирослав Егерић, Нови Сад, 2008.

257. ВУЧЕНОВ, Димитрије
Генеза Домановићеве сатире / Димитрије Вученов // Лако перо Радоја Домановића ... – 65-77.

258. ВУЧЕТИЋ, Виолета
Духовни регент / Виолета Вучетић // Градина. – 44, 23 (2008), 139-141.
Приказ књиге: Слободан Владушић: На промаји, Зрењанин, 2007.

259. ВУЧИЋЕВИЋ, Раде
Србија и Косово очима Ивана Ршумовића / Раде Вучићевић // Међај. – 28, 69/70 (2008), 135-139.
Приказ књиге: Giovanni Scrappatorre (Иван Ршумовић): Serbia, Kosovo, Curriculum vitae, Пожега, Жиравац, 2008.

260. ВУЧКОВИЋ, Радован
Дучићеве елегије и баладе / Радован Вучковић // Теорија-естетика-поетика ... – 267-282. | Summary.

261.
Елегије Душана Костића / Радован Вучковић // Стаза и вријеме ... – 39-54. | Zusammenfassung.

262.
Историја и поезија у књизи *Тражим помиловање* / Радован Вучковић // Традиционално и модерно... – 215-231. | Summary.

263.
Лиризам и симболика у новелама Ћамила Сијарића / Радован Вучковић // Наративни токови... – 9-21. | Zusammenfassung.

264.
Поетска пројекција / Радован Вучковић // Ријеч и вријеме ... – 69-81. | Zusammenfassung.

265.
Раскршћа Мидхата Бегића / Радован Вучковић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 834-863.

266. ГАВРИЛОВИЋ-Обрадовић, Драгана
Критичка делатност Симе Цуцића / Драгана Гавриловић-Обрадовић // Сима Цуцић ... – 65-90.

267. ГАВРИЋ, Борислав
Милекићеве пјесме као црвене булке / Борислав Гаврић // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 176-179.

268. ГАВРЮШИНА, Лидија
Стварност земаљска и стварност небеска : још једном о разликама између Доментијана и Теодосија / Лидия Гаврюшина // НССУВД. – 37/2 (2008), 13-21. | Резюме.

269. ГАЈИЋ, Драгољуб
Приповетке за децу Вељка Петровића / Драгољуб Гајић // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 108-115.

270. ГАРОЊА-Радованац, Славица
Дијахронијски поглед на усмену књижевност / Славица Гароња-Радованац // КњИ. – 40, 136 (2008), 771-777.
Приказ књиге: Љиљана Пешикан-Љуштановић: Станаја село запали: огледи о усменој књижевности, Нови Сад, 2007.

271.
Српско усмено поетско наслеђе Војне Крајине : у записима 18, 19. и 20. века / Славица Гароња-Радованац. – Београд : С. Гароња-Радованац : Чигоја штампа, 2008. – 597. – ISBN 978-86-7558-576-3 (ЧШ; брош.).

272.
Студија о једној песми / Славица Гароња // Наслеђе. – 5, 9 (2008), 195-198.
Приказ књиге: Лидија Делић: Живот епске песме : Женидба краља Вукашина у кругу варијаната, Београд, 2006.

273. ГАТАЛИЦА, Александар
Прича о десетобојцу или Кратки људски кроки Драшка Ређепа / Александар Гаталица // Клан и банда... – 35-37.

274.
Фантастични водич Београда : о развоју приповедачких алатки у опису Београда од Матавуља до данашњих дана / Александар Гаталица // Глас. – 409, 24 (2008), 75-81.

275. ГВОЗДЕН, Владимир
„Dečak je kasno progovorio" / Vladimir Gvozden // Polja. – 53, 454 (nov.-dec. 2008), 152-155.
Приказ књиге: Vladimir Tasić: Stakleni zid, Novi Sad, 2008.

276.
Неколико напомена о паратекстовима у *Новом Јерусалиму* Борислава Пекића / Владимир Гвозден // НССУВД. – 37/2 (2008), 415-426. | Summary.

277.
Pesničko poverenje u transcendenciju / Vladimir Gvozden // Polja. – 53, 451 (maj-jun 2008), 142-147.
Приказ књиге: Драган Стојановић: Поверење у Богородицу, Београд, 2007.

278.
Хронотоп – седамдесет година касније / Владимир Гвозден // Теорија-естетика-поетика ... – 169-183. | Summary.

279. ГЕОРГИЕВСКА-Јаковлева, Лорета
Поетика на егзилот : (Ташко Георгиевски и Милош Црњански) / Лорета Георгиевска-Јаковлева // Српско-македонске културне... – 325-333. | Резиме на срп. и рус. језику.

280. ГИКИЋ-Петровић, Радмила
Да ли нас ико слуша? : разговор са Петром Милошевићем / [разговор водила] Радмила Гикић-Петровић // ЛМС. – 184, 481, 5 (мај 2008), 879-887.

281.
Портрети женских гласова : разговор са Владиславом Гордић Петковић / [разговор водила] Радмила Гикић-Петровић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1197-1205.

282. ГЛАС народа – глас Бога : Љиљана Хабјановић Ђуровић – двадесет година са читаоцима / приредила Мила Милосављевић. – Београд : Глобосино, 2008. – 444, [72]. – ISBN 978-86-7900-017-0 (брош.). | Уп. 407, 408, 609, 612, 613, 734, 735, 927, 1168, 1299, 1302, 1586.

283. ГЛИШИЋ, Венцеслав
Дневник Родољуба Чолаковића од 1971-1972. године / Венцеслав Глишић // Српска вила. – 15, 28 (октобар 2008), 182-190.

284. ГЛИШИЋ, Иван
Krleža protiv Krleže / Ivan Glišić. – [Šabac] : I. Glišić : I. Vasiljević, 2008. – 70.

285. ГОЈКОВИЋ, Александар
Хроника изневерених очекивања / Александар Гојковић // Градина. – 44, 22 (2008), 233-234.
Приказ књиге: Жељко Митић: Неонска несаница, Нови Сад, 2007.

286. ГОЛИЈАНИН, Момчило
Голо са јеком : (о "Записима о црном Владимиру" Стевана Раичковића) / Момчило Голијани[н] // Српска вила. – 15, 28 (октобар 2008), 13-17.

287.
Херојства и слабости Марка Краљевића / Момчило Голијанин // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 294-298.

288. ГОЛУБОВИЋ, Видосава
Зенит : 1921-1926 / Видосава Голубовић, Ирина Суботић ; [фотографије Миодраг Ђорђевић]. – Београд : Народна библиотека Србије : Институт за књижевност и уметност ; Загреб : Српско културно друштво "Просвјета", 2008. – 524. – ISBN 978-86-7035-182-0 (НБС).

289. ГОРДИЋ, Исидора
Transpozicija sevdalinke u zbirci priča *Inšallah, Madona, inšallah* Miljenka Jergovića / Isidora Gordić // ЗбМСС. – 74 (2008), 79-93. | Summary.

290. ГОРДИЋ, Славко
Велики цветник, без цвећа из мастионице / Славко Гордић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1546-1549.
Приказ књиге: Антологија српског песништва, приредио Мирослав Егерић, Нови Сад, 2008.

291.
Књижевне теме и увиди Милослава Шутића / Славко Гордић // Теорија-естетика-поетика ... – 21-27. | Summary.

292.
Критичке разгледнице / Славко Гордић. – Београд : Службени гласник, 2008. – 246. – (Библиотека Књижевне науке, уметност, култура. Колекција Пропланци есеја). – ISBN 978-86-7549-851-3 (брош.).

293.
О новим књигама Светозара Кољевића и Новице Петковића / Славко Гордић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 114-119.
Приказ књига: Светозар Кољевић: Вавилонски изазови, Нови Сад, 2007. ; Новица Петковић: Поезија у огледалу критике, Нови Сад, 2007.

294.
О тестаментарној тријади Десанке Максимовић / Славко Гордић // Тумачења књижевног дела... – 313-323.

295.
Религија, поезија и окружје : поводом поетског циклуса *С Христом нетремице* Миодрага Павловића / Славко Гордић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 41-44.

296.
Сјај и бујност приповедне речи Вељка Петровића / Славко Гордић // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 34-40.

297. ГОРДИЋ-Петковић, Владислава
Dramsko delo Borislava Pekića : susret kultura i ideologija / Vladislava Gordić Petković // ГФФНС. – 33, 2 (2008), 77-84. | Abstract.

298.
Књижевни јунак као интерес текста / Владислава Гордић Петковић // Наслеђе. – 5, 11 (2008), 9-15. | Резиме ; Summary.

299.
Круг, вир и транзиција / Владислава Гордић Петковић // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 438-441.
Приказ књиге: Слободан Владушић: Портрет херменеутичара у транзицији, Нови Сад, 2007.

300.
Литерарност и аутентичност женског гласа : нарација и карактеризација у савременој српској прози / Владислава Гордић-Петковић // НССУВД. – 37/2 (2008), 549-554. | Summary.

301.
Писмо или канон? : женска проза у Србији после двехиљадите / Владислава Гордић Петковић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1165-1172.

– Портрети женских гласова ... | Уп. 281.

302.
Rodni identitet u matrici žanra : ženska proza u Srbiji pre i posle dvehiljadite / Vladislava Gordić-Petković // Teorije i politike roda... – 41-46.| Summary.

303. ГРАБОВАЦ, Симон
Киновар / Симон Грабовац // Градина. – 44, 25-26 (2008), 62-67.
О књизи Киновар Марије Шимоковић.

304. ГРАНАТА-Савић, Катарина
Љубави Ђуре Јакшића / Катарина Граната-Савић // Даница. – 15 (2008), 342-347.

305. ГРБИЋ, Драгана
Дух времена у делима Јована Рајића и Доситеја Обрадовића / Драгана Грбић // Зборник радова ... – 265-280. | Resümee.

306.
Милош Црњански, *Драме*, приредила Зорица Несторовић, Задужбина Милоша Црњанског, Београд, 2008, 726 стр. / Драгана Грбић // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 278-281.

307. ГРДИНИЋ, Никола
Поезија Растка Петровића / Никола Грдинић // Тумачења књижевног дела... – 259-275.

308. ГРУБАЧИЋ, Слободан
Књижевност и психоанализа : Лу Андреас-Саломе и Виктор Тауск о нашим баладама и легендама и њихов одјек у *Изабранику* Томаса Мана / Слободан Грубачић // Дух и разумевање... – 339-394.

309. ГРУЈИЋ, Марија
Проблем јавног и приватног домена у структури романа *Нечиста крв* Борисава Станковића / Марија Грујић // Теорија-естетика-поетика ... 295-301. | Summary.

310.
Rod, klasni identitet i seksualnost u romanu *Nečista krv* Borisava Stankovića / Marija Grujić // Teorije i politike roda... – 227-234. | Summary.

311. ГРУЈИЋ, Марина С.
Поетика критике Мирољуба М. Стојановића / Марина С. Грујић // Писци у Нишу ... – 269-282. | Резиме на рус. и енгл. језику.

312. ГРУЈИЋ, Тамара
Бљесак у плаветнилу снова Вука Исаковича / Тамара Грујић // Свеске. – 19, 89 (2008), 145-147.
Приказ књиге: Иван Настовић: "Сеобе" Милоша Црњанског у светлу снова Вука Исаковича, Нови Сад, 2007.

313.
Звуци монумента / Тамара Грујић // Свеске. – 19, 89 (2008), 184-190. | Summary.
О Светиславу Стефановићу.

314.
Одрастање у роману "Унатрашке" / Тамара Грујић // Детињство. – 34, 3 (2008), 105-107.
Приказ књиге: Весна Ћоровић-Бутрић: Унатрашке, Београд, 2007.

315.
Рефлекси народног песништва у поезији за децу Јована Јовановића Змаја / Тамара Грујић // Детињство. – 34, 3 (2008), 29-34. | Summary.

316.
Слатка причања Миливоја Ненина / Тамара Грујић // Свеске. – 19, 90 (2008), 125-127.
Приказ књиге: Миливој Ненин: Слатка књига, Београд, 2008.

317. ГРУЈИЧИЋ, Ненад
Лирско сађе језика : запис о Скендеру Куленовићу / Ненад Грујичић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 953-956.

318. ГРУШАНОВИЋ, Златко
Три драме Љубомира Симовића / Златко Грушановић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 353-367. | Summary.

319. ДАКОВИЋ, Ненад
Jedna post filozofija / Nenad Daković // Fenomenologija duha palanke... – 41-51.

320. ДАМЈАНОВ, Сава
Апокрифна историја српске (пост)модерне : ново читање традиције 2 / Сава Дамјанов. – Београд : Службени гласник, 2008. – 221. – (Библиотека Књижевне науке, уметност, култура. Колекција Нова традиција) . – ISBN 978-86-7549-904-6 (брош.)

321.
Историја читања као историја српске књижевности и културе / Сава Дамјанов // Српски језик... – 331-338. | Summary.

322.
Српска фантастика од средњег века до постмодерне / Сава Дамјанов // Тумачења књижевног дела... – 133-152.

323. ДАМЊАНОВИЋ, Срђан
Јован Ћулум и српска филозофска баштина / Срђан Дамњановић // ЛМС. – 184, 482, 1/2 (јул-авг. 2008), 306-308.
Приказ књиге: Јован Ћулум: Медитације, белешке, записи, Београд, 2006.

324. ДАНОЈЛИЋ, Милован
Запис о исповедању / Милован Данојлић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 11-19.

325.
О поетској прози / Милован Данојлић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 139-145.

326. ДАНОЈЛИЋ, Милутин
Апотеоза природе и живота / Милутин Лујо Данојлић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 114-116.
Приказ књиге: Раша Перић: Добро јутро, јутро, 2007.

327. ДАРМАНОВИЋ, Катица
Митологема завичаја у Ћосићевим романима / Катица Дармановић // Багдала. – 50, 478 (2008), 49-56.

328. ДЕВЕТАК, Небојша
Етичко и етничко у поезији Ђорђа Сладоја / Небојша Деветак // Кораци. – 42, 3-4 (2008), 116-122.

329. ДЕВУРА, Никола
Интиме Петра Кочића / Никола Девура. – Рума : Српска књига, 2008. – 85. – (Библиотека Животок ; књ. 16) . – ISBN 978-86-7564-492-7 (брош.).

330. ДЕЛИБАШИЋ, Татјана
Читалац другачијим чулом / Татјана Делибашић // Кораци. – 42, 11-12 (2008), 153-155.
Приказ књиге: Дејана Ђорђевић: Јесам и нисам, Лесковац, 2007.

331. ДЕЛИЋ, Јован
Бећковићеве триптих поеме : *Вера Павладољска, Кад дођеш у било који град* и *Парусија за Веру Павладољску* / Јован Делић // Тумачења књижевног дела... – 341-367.

332.
Војислав Ђурић : (1912-2006) / Јован Делић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 487-489.

333.
Госпођа ТАЛФЈ-Робинсон виђена у интеркултуралним процесима епохе / Јован Делић // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 165-186. | Zusammenfassung.

334.
Душан Радовић као Попин песнички сродник / Јован Делић // ЗбМСКЈ. – 56, 3 (2008), 725-728.
Приказ књиге: Валентина Хамовић: Два песника превратника, Београд, 2008.

335.
Јован Христић – модерни класициста? / Јован Делић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 33-37.

336.
Методолошка инспиративност дјела Новице Петковића / Јован Делић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 106-114.

337.
На крсту срца и ума : о Дучићевој "религиозној" поезији / Јован Делић // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 321-332.

338.
Никола Милошевић : (1929-2007) / Јован Делић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 491-493.

339.
Новица Петковић : 18. I 1941-7. VIII 2008 / Јован Делић // ГКСК. – 4 (2008), 11-21.

340.
Ноћни откоси стихова и смрти : поводом огледа Николе Милошевића *Раичковићева "сложена једноставност"* / Јован Делић // Дух и разумевање... – 265-299.

341.
О поезији и поетици српске модерне / Јован Делић. – 1. изд. – Београд : Завод за уџбенике, 2008. – 357. – (Библиотека Нова дела). – ISBN 978-86-17-15608-2 (картон).

342.
Пива, Коста / Јован Делић // Поезијом против потопа ... – 15-18.

343.
Пјесник цјеловитог и кохерентног опуса / Јован Делић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 467-474.
О делу Миодрага Павловића.

344.
Плодно сјеме *Зимоморе* / Јован Делић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 17-22.

345.
Поетичка начела као критички критеријуми : ка експлицитној поетици Ивана В. Лалића. II / Јован Делић // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 107-117. | Summary.

346.
Прелазак у грумен глине ужежене : О Раичковићевом "Разговору с иловачом" / Јован Делић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 67-86.

347.
"Програмске" пјесме Гојка Ђога / Јован Делић // Нова зора. – 18/19 (2008), 38-49.

348.
Рајко Петров Ного и Скендер Куленовић : дијалог са сонетом – дијалог о сонету / Јован Делић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 793-806.

349.
Ријеч опроштаја од Новице Петковића / Јован Делић // Нова зора. – 18/19 (2008), 452-454.
In memoriam.

350.
Сладојева лирска петочинка : о пјесничкој књизи *Далеко је Хиландар* / Јован Делић // Ђорђо Сладоје, песник... – 135-157. | Summary.

351.
Страх од потопа : о једном тематском рукавцу у пјесништву Љубомира Симовића // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), стр. 634-639.

352.
Уз Епистоле и преписку Хаџи Арсенија Гаговића, Архимандрита манастира Успење пресвете Богородице у Пиви : Кости Радовићу, поводм седамдесет година живота / Јован Делић // Поезијом против потопа ... – 131-144.

353.
Феномен прве књиге : уводно излагање у разговору о *Зимомори* Рајка Петрова Нога / Јован Делић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 7-8.

354.
Фридрих Хелдерлин у подтексту пјесништва Ивана В. Лалића / Јован Делић // ЗбМСС. – 73 (2008), 85-105. | Резюме.

355. ДЕЛИЋ, Лидија
Песме с темом исповести великог грешника у Богишићевом зборнику : прилог проучавању жанровског синкретизма и "композициоиних схема" / Лидија Делић // Српско усмено стваралаштво... – 301-321. | Summary.

356.
Петрија : на двострукој периферији / Лидија Делић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 341-351. | Summary.

357.
Станаја село запали / Лидија Делић // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 208-213.
Приказ књиге: Љиљана Пешикан-Љуштановић: Станаја село запали, Нови Сад, 2006.

358.
ТАЛФЈ и срӣска књижевносӣ и култӯура: зборник радова, уреднице Весна Матовић, Габријела Шуберт, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2008. / Лидија Делић // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 298-304.

359.
Традиционални жанрови и мотиви у поезији Десанке Максимовић / Лидија Делић // Традиционално и модерно... – 111-140. | Summary.

360.
Ћамил Сијарић : хуморно приповедање о несрећним судбинама / Лидија Делић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 868-876.

361.
Фолклор као подтекст песничке књиге : *Оӣледалце срӣско* Ђорђа Сладоја / Лидија Делић // Ђорђо Сладоје, песник... – 159-169. | Summary.

362.
Целовита студија о збиркама народних прича / Лидија Делић // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 213-218.
Приказ књиге: Снежана Самарџија: Од казивања до збирке народних прича, Бања Лука, 2006.

363.
Читања неизвесности / Лидија Делић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 327-334.
Приказ књиге: Јован Попов: Читања неизвесности. Огледи из компаратистике, Нови Сад, 2006.

364. ДЕНИЋ, Сунчица
Владета Јеротић : путовање Момчила Настасијевића, као пут у богопознање / Сунчица Денић // Владета Јеротић ... – 85-92.

365.
Епско певање Даринке Јеврић као најаутентичнији поетски језик косовскометохијског поднебља / Сунчица Денић // НССУВД. – 37/2 (2008), 577-582. | Summary.

366.
Овога пута о болу Михајла Пантића / Сунчица Денић // Повеља. – 38, 3 (2008), 134-138.
Приказ књиге: Михајло Пантић: Овога пута о болу, Београд, 2007.

367.
Српска књижевност са Косова и Метохије у Скопљу између два рата / Сунчица Денић // Српско-македонске културне... –239-248. | Резиме на македон. и рус. језику.

368. ДЕНЧИЋ, Весна
Слике умноженог значења / Весна Денчић // Кораци. – 42, 11/12 (2008), 164-165.
Приказ књиге: Зоран Спасојевић: Ту зека пије воду, Београд, 2008.

369. ДЕСПИЋ, Ђорђе
Život junakinje u postmoderno doba / Đorđe Despić // Polja. – 53, 453 (sept.-okt. 2008), 167-170.
Приказ књиге: Соња Веселиновић: Поема преко, Зајечар, 2008.

370.
Kroz meandre književnosti / Đorđe Despić // Polja. – 53, 450 (mart-april 2008), 126-129.
Приказ књиге: Никола Маловић: Лутајући Бокељ, Београд, 2007.

371.
Нови песнички гласови / Ђорђе Деспић // Кораци. – 42, 1-2 (2008), 169-171.
Приказ књига: Бојан Самсон: Superblues, Нови Сад, 2007. ; Биљана Стајић: Ручак за 100 динџи, Нови Сад, 2007. ; Жељко Митић: Неонска несаница, Нови Сад, 2007.

372.
O poreklu pesme / Đorđe Despić // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 115-118.
О поезији Миодрага Павловића.

373.
Поезија завејаних зеница / Ђорђе Деспић // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 426-431.
Приказ књиге: Војислав Карановић: Наше небо, Београд, 2007.

374.
Поетичке вежбе / Ђорђе Деспић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 722-726.
Приказ књиге: Жарко Золотић: Magica laterna, Нови Сад, 2006.

375.
Порекло песме : потенцијал интертекстуалности у поезији Миодрага Павловића / Ђорђе Деспић. – 1. изд. – Зрењанин : Агора, 2008. – 262. – (Библиотека Огледало ; књ. 9). – ISBN 978-86-84599-78-2 (брош.).

376.
Потенцијал интертекстуалности и Павловићева *Велика скитња* / Ђорђе Деспић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 11-26.

377.
Семантички аспекти Павловићевог интертекстуалног поступка у књизи "Млеко искони" / Ђорђе Деспић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 513-535.

378.
У потрази за изгубљеним рајем / Ђорђе Деспић // Књижевност. – 63, 121, 1 (2008), 164-171.
Приказ књиге: Миодраг Павловић: Рајске изреке, Београд, 2007.

379. **ДЕСПОТ** Стефан и његова Манасија : научни скуп, Деспотовац-Манасија, 4. август 2007 / редакција Мирослав Пантић ... [и др.] ; главни уредник Мирослав Пантић. – Деспотовац : Народна библиотека "Ресавска школа", 2008. – 182. – (Дани српскога духовног преображења ; 15). – ISBN 987-86-82379-29-4 (картон). | Уп. 124, 496, 1381, 1399, 1507.

380. **ДЕСПОТОВИЋ, Милијан**
Песничка врежа око сунца / Милијан Деспотовић // Песник трезвеног родољубља. – 6-17.
Приказ књиге: Миодраг Игњатовић: Икаров лет, 2008.

381.
Узором ка исходишту / Милијан Деспотовић // Слово о Владети Вуковићу ... – 73-81. (Стремљења, 1/2006).

382.
Хаџи Драган Тодоровић 1951- 2008 : in memoriam / Милијан Деспотовић // Међај. – 28, 67/68 (2008), 181-182.

383. **ДЕТЕЛИЋ, Мирјана**
Витешке животиње у усменој десетерачкој епици / Мирјана Детелић // Глас. – 409, 24 (2008), 131-190. | Summary.

384.
Формулативност и усмена епска формула : атрибути бело и јуначко у српској десетерачкој епици / Мирјана Детелић // Српско усмено стваралаштво... – 119-145. | Summary.

385. **ДЗЈУБА-Погребњак, Олена**
Бег од стварности у драми Александра Илића *Кабаре код "Две хемисфере"* / Олена Дзюба-Погребняк // НССУВД. – 37/2 (2008), 603-610. | Резюме.

386. **ДИЗДАРЕВИЋ, Фарук**
Писац у очима савременика / Фарук Диздаревић // Нарацијски токови... – 109-120. | Summary.

387.
Чежња за апсолутно свјетлосним : (Ружица Комар*: Свјетлосно писмо,* Унирекс, Подгорица, 2008) / Фарук Диздаревић // Поетика Ружице Комар ... – 59-62.

388. **ДИКОВИЋ, Биљана**
Где ће бити сутра... / интервју Лаура Барна ; Биљана Диковић // Међај. – 28, 69/70 (2008), 171-174.

389. ДИМОВА, Виолета
Александар и смртта од Слободан Миуковиќ и Друидот од Синдидун од Владислав Бајац : меѓутекстовни релации / Виолета Димова // Српско-македонске културне... – 505-515. | Резиме на срп. и рус. језику.

390. ДОБРАШИНОВИЋ, Голуб
Вукова преписка / Голуб Добрашиновић // КњИ. – 40, 136 (2008), 393-399. | Summary.

391.
Тереза фон Јакоб Робинсон и Вук Караџић / ТАЛФЈ и српска књижевност... – 53-77. | Zusammenfassung.

392. ДОЈЧИНОВИЋ-Нешић, Биљана
Nit(i) ili pomeranje preko granica kanonizovane prošlosti / Biljana Dojčinović-Nešić // Teorije i politike roda... – 47-52. | Summary.

393.
Стварност, језик и пол у *Ђул-Марикиној ӣрикажњи* Јелене Димитријевић / Биљана Дојчиновић-Нешић // НССУВД. – 37/2 (2008), 261-266.| Summary.

394. ДОКЛЕСТИЋ, Оливера
Контрастни тонови меланхолије / Оливера Доклестић // Стаза и вријеме ... – 169-174. | Summary.

395. ДРАГИН, Наташа
Вараждински апостол / Наташа Драгин // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 205-207.
Приказ књиге: Вараждински апостол : поводом 550 година од настанка, Београд-Загреб, 2004.

396. ДРАКУЛИЋ, Александра
Лепота разлика / Александра Дракулић // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 127-129.
Приказ књиге: Горан Петровић: Разлике, Београд, 2006.

397.
Принцип на бојишту / Александра Дракулић // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 185-195.

398. ДРАМСКА књижевност за децу : зборник радова / Међународни научни скуп „Драмска књижевност за децу“, Сомбор, 8. децембар 2007. године ; [превод на енглески језик Јелена Стричевић]. – Сомбор : Педагошки факултет, 2008. – 169. – ISBN 978-86-83097-70-8 (брош.). | Уп. 956, 1232, 1463, 1719.

399. ДРАШКОВИЋ, Боро
Доктор смеха и носталгије / Боро Драшковић // Клан и банда... – 39-50.

400. ДУГАЛИЋ, Љиљана
Један / Љиљана Дугалић // Нова зора. – 18/19 (2008), 348-350.
О књигама Дејана Вукићевића.

401. ДУНЂЕРИН, Александар
Reci samo volim te / Aleksandar Dunđerin // Polja. – 53, 451 (maj-jun 2008), 130-132.
Приказ књиге: Roman Simić: U šta se zaljubljujemo, Beograd, 2007.

402. ДУХ и разумевање : Николи Милошевићу у спомен / приредили Слободан Грубачић, Јован Делић. – Београд : Филолошки факултет, 2008. – 393. – ISBN 978-86-86419-40-8 (картон). | Уп. 308, 340, 428, 531, 578, 800, 809, 1087, 1172, 1176, 1280, 1495, 1497.

403. ДУХАЧЕК, Гордана
Beleške *: topos* palanke / Gordana Daša Duhaček // Fenomenologija duha palanke... – 92-98.

404. ДУШАН Радовић и развој модерне српске књижевности : зборник радова / [уредници зборника Александар Јовановић, Драган Хамовић]. – 1. изд. – Београд : Учитељски факултет, 2008. – 243. – (Поетика српске књижевности за децу и младе ; књ. 1). – ISBN 978-86-7849-112-2 (брош.). | Уп. 8, 207, 575, 622, 643, 692, 764, 841, 853, 862, 930, 943, 1032, 1078, 1124, 1132, 1252, 1609, 1652, 1655, 1716.

405. ЂАДУЛ, Павел
Мотив "искушења у пустињи" у словенској житијној књижевности / Paweł Dziadul // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 31-38. | Резиме на пољ. језику.

406. ЂЕРИЋ, Зоран
Историја Витолда Гомбровича : књига о представи / Зоран Ђерић. – Нови Сад : [б. и.], 2008. – 112.

407. ЂИДИЋ, Љубиша
Ангелолика деспотица између земног и небеског / Љубиша Ђидић // Глас народа... – 255-259.
(Књижевне новине, Београд, март 2008. године).

408.
Између стрепње људског и милости божанског / Љубиша Ђидић // Глас народа... – 236-240.
(Књижевне новине, Београд, јануар 2006. године).

409.
Историјско у кошуљици књижевног / Љубиша Ђидић // Повеља. – 38, 1 (2008), 115-118.
Приказ књиге: Никола Моравчевић: Витез у доба зла, Деспот Стефан Високи, Београд, 2007.

410. ЂИЛАС, Гордана
Bibliografija Polja 2007. / sastavila Gordana Đilas // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 155-168.

411.
Селективна библиографија Ђорђа Сладоја / Гордана Ђилас // Ђорђо Сладоје, песник... – 207-251.

412. ЂОГО, Гојко
Раичковићеви лековити записи / Гојко Ђого // Нова зора. – 17 (2008), 369-372.
Годину дана од смрти Стевана Раичковића.

413.
Четрдесет година Зимоморе / Гојко Ђого // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 8-11.

414. ЂОРЂЕВИЋ, Ана
Сложена творачка личност : (прилог за библиографију Владете Вуковића) / Ана Ђорђевић // Слово о Владети Вуковићу ... – 12-20.
(Стремљења, 2/2003).

415. ЂОРЂЕВИЋ, Биљана
Милан Марковић – Иво Андрић – Андре Мазон : Случај Иво Андрић – Ex Ponto / приредила Биљана Ђорђевић // Свеске Задужбине Иве Андрића. – 27, 25 (2008), 53-84.

416. ЂОРЂЕВИЋ, Бојан
Негроманција и театар : проблем драмског времена у *Аркулину* Марина Држића / Бојан Ђорђевић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 1-17.| Summary.

417.
Пекићев диснаративни поступак : увод у читање *Новоӣ Јерусалима* / Бојан Ђорђевић // Теорија-естетика-поетика ... – 347-352. | Summary.

418.
Рецепција и идеологија / Бојан Ђорђевић // Зборник радова ... – 335-343. | Summary.

419.
Француско-дубровачке везе у осамнаестом веку до француске револуције : прилог проучавањима / Бојан Ђорђевић // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 39-62. | Резиме на франц. језику.

420. ЂОРЂЕВИЋ, Драган
Борин ултимативни идентитет / Драган Ђорђевић // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 145-153.
О књизи Предрага Бребановића Подруми марципана : читање Боре Ћосића, Београд, 2006.

421. ЂОРЂЕВИЋ, Ђорђе
Огледи из социјалне књижевности / Ђорђе Ђорђевић // Багдала. – 50, 478 (2008), 119-122.
Приказ књиге: Зоран Аврамовић: Социологија и књижевност, Београд, 2008.

422. ЂОРЂЕВИЋ, Зоран
Цветање душе / Зоран Ђорђевић Мид. – Београд : З. Ђорђевић, 2008. – 147. – ISBN 978-86-903363-6-4 (брош.).

423. ЂОРЂЕВИЋ, Марко М.
Ars combinatoria и постмодернизована фантастика [у роману и позоришној представи *Хазарски речник* Милорада Павића] / Марко М. Ђорђевић // Свеске. – 18, 88 (2008), 98-103.

424. ЂОРЂЕВИЋ, Милан
Савремена словеначка књижевност / Милан Ђорђевић ; [изабрао и превео са словеначког аутор] // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 150-151.

425. ЂОРЂЕВИЋ, Милентије
Нишке секвенце и ветрила Србе Митровића / Милентије Ђорђевић // Писци у Нишу ... – 203-209. | Резиме на рус. и енгл. језику.

426. ЂОРЂЕВИЋ, Милош
Реторика и систем нарације : (*Мојковачка биӣка* Ћамила Сијарића) / Милош Ђорђевић // Наративски токови... – 65-85. | Резюме.

427.
Словенски код : (лирско-мисаони свет Десанке Максимовић и Блажа Конеског) / Милош Ђорђевић // Српско-македонске културне... – 335-357. | Резиме на македон. и рус. језику.

428. ЂОРЂЕВИЋ, Радомир
Ново филозофско дело Николе Милошевића / Радомир Ђорђевић // Дух и разумевање... – 177-187.

429. ЂОРЂЕВИЋ, Смиљана
Између носталгије и иронije : фигура гуслара и извођачка ситуација у усменом наративу/ Смиљана Ђорђевић // НССУВД. – 37/2 (2008), 109-121. | Summary.

430.
Магијски текст бајања : између вербалног табуа и фолклоризма / Смиљана Ђорђевић // Српско усмено стваралаштво... – 389-430. | Summary.

431. ЂОРЂЕВИЋ, Часлав
Нацрт за једну феноменологију земље у делима Вељка Петровића и Бошка Ивкова / Часлав Ђорђевић // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 192-206.

432. ЂОРЂИЋ, Стојан
Иновирање приповедних жанрова лексикографским формама и поступцима обликовања / Стојан Ђорђић // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 147-184.

433.
Парадоксом преко апсурда / Стојан Ђорђић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 185-191.
Приказ књиге: Игор Маројевић: Шнит, Београд, 2007.

434.
Романсирани дневник / Стојан Ђорђић // ЛМС. – 184, 481, 5 (мај 2008), 909-912.
Приказ књиге: Ласло Блашковић: Турнир грбаваца, Београд, 2007.

435.
"Свето поље" Алека Вукадиновића / Стојан Ђорђић // Поезија Алека Вукадиновића... – 79-92. | Summary.

436.
Уметничко транспоновање епске теме у роману "Хајка" Михаила Лалића / Стојан Ђорђић // Лалићеви сусрети ... – 57-73. | Resume.

437. ЂОРЂО Сладоје, песник : зборник / уредник Драган Хамовић. – Краљево : Народна библиотека "Стефан Првовенчани", 2008. – 251. – (Едиција Повеља) (Библиотека Преображење ; књ. 12). – ISBN 978-86-83047-84-0 (брош.). | Уп. 34, 115, 350, 361, 411, 711, 969, 1061, 1156, 1294, 1330, 1474, 1661.

438. ЂУБА, Јоланта
Слика Пољске унутар тоталитарног система у Басариној причи о Европи – *Тамна страна месеца* / Jolanta Dziuba // НССУВД. – 37/2 (2008), 565-576. | Summary.

439. ЂУРИЋ, Војислав
Особине Домановићевог израза / Војислав Ђурић // Лако перо Радоја Домановића ... – 79-91.

440. ЂУРИЋ, Дубравка
Poetsko, političko i autorefleksivno u postdramskim tekstovima Ivane Sajko i eksperimentalnoj pesničkoj praksi Ažinove škole poezije / Dubravka Đurić // Teorije i politike roda... – 53-65. | Summary.

441. ЂУРИЋ, Зоран
Експлицитно изазивање значења у песми *Остаћу негде* Владете Вуковића / Зоран Ђурић // Слово о Владети Вуковићу ... – 105-115.
(Багдала, 467/2006).

442.
Култура саможртвовања српског интелектуалца : проблем избора / Зоран Ђурић // Слово о Владети Вуковићу ... – 116-120.
(Врњачке новине, 5/2007).

443. ЂУРИЧКОВИЋ, Милутин
О савременој критици књижевности за децу и младе / Милутин Ђуричковић // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 90-92. | Summary.

444. ЂУРКОВИЋ, Живко
Ђилас и Његош / Живко Ђурковић. – Подгорица : Црногорска академија наука и умјетности, 2008. – 200. – (Монографије и студије / Црногорска академија наука и умјетности, Његошев институт ; књ. 6). – ISBN 978-86-7215-211-1 (брош.).

445.
Један вид аутопортретисања : (на примјеру збирке: "Поезија: Тристија") / Живко Ђурковић // Стаза и вријеме ... – 67-70. | Summary.

446.
Мојковачка битка у Сијарићевом и Ђиласовом роману / Живко Ђурковић // Наративијски токови... – 23-30. | Summary.

447.
Писмо као еликсир живота и љубави / Живко Ђурковић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 199-201.
Приказ књиге: Ружица Комар: Свјетлосно писмо, Подгорица, 2008.

448.
Писмо као еликсир живота и љубави : (Ружица Комар*: Свјетлосно писмо,* Унирекс, Подгорица, 2008) / Живко Ђурковић // Поетика Ружице Комар ... – 63-66.

449.
Рецидиви племенског у "Ратној срећи" Михаила Лалића / Живко Ђурковић // Лалићеви сусрети ... – 43-49. | Summary.

450.
Хватање одбљесака : огледи и прикази / Живко Ђурковић. – Београд : Интерпрес, 2008. – 195. – (Библиотека Нова истраживања ; књ. 14). – ISBN 978-86-7561-083-0 (брош.)

451.
Шездесетогодишњица Зоговићеве бесједе о "Горском вијенцу" из 1947. године / Живко Ђурковић // Ријеч и вријеме ... – 25-30. | Summary.

452. ЂУРОВИЋ, Жарко
Визијска узвисја : књижевна критика / Жарко Ђуровић. – Подгорица : Унирекс, 2008. – 207. – (Библиотека Савременици / Унирекс, Подгорица). – ISBN 978-86-427-0755-6 (картон).

453.
Дехуманизација идеала / Жарко Ђуровић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 95-98.
О роману *Одлучан човјек* Михаила Лалића.

454.
Дехуманизација идеала у роману "Одлучан човјек" / Жарко Ђуровић // Лалићеви сусрети ... – 51-55.

455.
Дубина лирских рефлексија : (Ружица Комар: *Свјетлосно писмо*, Подгорица, 2008) / Жарко Ђуровић // Поетика Ружице Комар ... – 81-87.

456.
Живост приповедања / Жарко Ђуровић // Детињство. – 34, 3 (2008), 110-111.
Приказ књиге: Миленко Ратковић: Зелени брегови завичаја, Бар, 2008.

457.
Зборења као подупирачи живота / Жарко Ђуровић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 719-722.
Приказ књиге: Живко Ђурковић: Зборовања, Београд, 2006.

458.
Лирика и искуствене профилације : (о поезији Ћамила Сијарића) / Жарко Ђуровић // Наративјски токови... – 55-58.

459.
Моћ баладичне трансформације : (Ружица Комар: *Невидљиви дворац,* Београд, 2006.) / Жарко Ђуровић // Поетика Ружице Комар ... – 67-80.

460.
Моћ лирских рефлексија / Жарко Ђуровић // Багдала. – 50, 476 (2008), 114-120.
Приказ књиге: Ружица Комар: Свјетлосно писмо, Подгорица, 2008.

461.
Неке особености књижевног дјела Душана Костића : стваралац у своме времену / Жарко Ђуровић // Стаза и вријеме ... – 7-12.

462.
Прогон као стваралачка стимулација / Жарко Ђуровић // Ријеч и вријеме ... – 83-88.

463.
Чулна дубина жудње : (о љубавном пјесништву Косте Радовића) / Жарко Ђуровић // Поезијом против потопа ... – 77-81.

464. ЕГЕРИЋ, Мирослав
Ђорђо Сладоје, лиричар без одступнице : над књигом песама Ђорђа Сладоја *Мала васкрсења*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2006. / Мирослав Егерић // Багдала. – 50, 475 (2008), 96-101.

465.
Злато Скадра / Мирослав Егерић // Тумачења књижевног дела... – 67-74.

466.
Парадокс Скерлићеве величине / Мирослав Егерић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 394-406.

467.
Скерлић – полемичар / Мирослав Егерић // Багдала. – 50, 477 (2008), 9-21.

468.
Шта то мери "Божји геометар"? : над књигом *Божји геометар* Алека Вукадиновића / Мирослав Егерић // Поезија Алека Вукадиновића... – 61-69. | Summary.

469. ЕЛЕРМАЈЕР-Животић, Олга
Тереза Албертина Лујза фон Јакоб (ТАЛФЈ, 1797-1997) : преводи српске народне поезије и концептуализација слике Срба у Немачкој 19. века / Олга Елермајер-Животић // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 199-219.

470. ЕРАКОВИЋ, Радослав
Религиозни еп српског предромантизма / Радослав Ераковић. – Нови Сад : Матица српска, 2008. – 289. – ISBN 978-86-7946-009-7 (картон).

471. ЕРДЕЉАНИН, Анђелко
Естетски релевантна уметност / Анђелко Ердељанин // Детињство. – 34, 3 (2008), 113-114.
Приказ књиге: Тихомир Петровић: Историја српске књижевности за децу, Нови Сад, 2008.

472.
Od cveća do krajnjih zvezda / Anđelko Erdeljanin // Polja. – 53, 454 (nov.-dec. 2008), 165-166.
Приказ књиге: Паун Петронијевић: Пребело једро, Пожега, Ужице, 2006.

473.
Одрасли мисле да су деца мала / Анђелко Ердељанин // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 73-74.
Приказ књиге: Владислава Војновић: Принц од папира, Београд, 2008.

474.
Побуна сањалице / Анђелко Ердељанин // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 81.
Приказ књиге: Драган Лакићевић: Робин Худ из Топчидерске шуме, Београд, 2008.

475.
Пут до среће / Анђелко Ердељанин // Детињство. – 34, 3 (2008), 112.
Приказ књиге: Давид Кецман Дако: Неко само тебе тражи, Нови Сад, 2007.

476.
Пут у светлост / Анђелко Ердељанин // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 191-193.
Приказ књиге: Раша Перић: Берба светлости. Мало Црниће, 2008.

477.
Страх од нереченог / Анђелко Ердељанин // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1588-1590.
Приказ књиге: Јован Дунђин: Измирна равница, Нови Сад, 2008.

478. ЕРОР, Гвозден
Књижевни историчар Милош Савковић у свом времену / Гвозден Ерор. – Београд : Службени гласник, 2008. – 166. – **(** Колекција Разлика). – ISBN 978-86-7549-792-9 (брош.).

479. ЖЕГАРАЦ-Тењовић, Љиљана
Дезилузионирани поетски свет Матије Молцера или Потрага за изгубљеном духовном завичајношћу / Љиљана Жегарац-Тењовић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 98-109.

480. ЖИВАЉЕВИЋ, Тодор
Симболичан свијет Лалићеве "Лелејске горе" / Тодор Живаљевић-Велички // Лалићеви сусрети ... – 127-142. | Summary.

481. ЖИВАНОВИЋ, Јеремија
"Градина" / Јеремија Живановић // Градина. – 44, 24 (2008), 95-99.

482. ЖИВАНОВИЋ, Никола
Дневник читања / Никола Живановић // Градина. – 44, 27 (2008), 232-234.
Приказ књиге: Бојана Стојановић Пантовић: Заручнице ватре, Краљево, 2008.

483.
Доследност и зрелост / Никола Живановић // Кораци. – 42, 11-12 (2008), 149-152.
Приказ књиге: Дејан Илић: Из викенда, Краљево, 2008.

484.
Zavodljivost opštih mesta / Nikola Živanović // Polja. – 53, 453 (sept.-okt. 2008), 156-158.
О Борославу Радовићу.

485.
Искушење модерности / Никола Живановић // Градина. – 44, 24 (2008), 157-161.
Приказ књиге: Слободан Зубановић: Када будем имао 64 године, Београд, 2008.

486.
Јасна поезија / Никола Живановић // Кораци. – 42, 7-8 (2008), 173-177.
Приказ књиге: Милутин Петровић: Против поезије, Београд, 2007.

487.
Један немогући живот / Никола Живановић // Повеља. – 38, 3 (2008), 122-125.
Приказ књиге: Владимир Копицл: Промашаји, Краљево, 2008.

488.
Kroz talog iskustva / Nikola Živanović // Polja. – 53, 451 (maj-jun 2008), 136-138.
Приказ књиге: Томислав Маринковић: Свет на кожи, Краљево, 2007.

489.
Марко Краљевић и антиутопија / Никола Живановић // Лако перо Радоја Домановића ... – 255-264.

490.
Плодотворни прекоокеански утицаји / Никола Живановић // Кораци. – 42, 9-10 (2008), 158-161.
Приказ књиге: Марија Кнежевић: Уличарке, Београд, 2007.

491.
Формула за бесконачност / Никола Живановић // Повеља. – 38, 2 (2008), 102-105.
Приказ књиге: Марија Шимоковић: Киновар, Београд, 2007.

492. ЖИВКОВИЋ, Вукосава
Од идиле ка сатири : (неки видови библијског у прози српског реализма) / Вукосава Живковић // Свет речи. – 12, 25/26 (2008), 32-36.

493. ЖИВКОВИЋ, Слободан
Мислилац и свет : епископ Николај Велимировић / Слободан Живковић. – Београд : Задужбина Андрејевић, 2008. – 119. – (Посебна издања / Задужбина Андрејевић, Београд, ISSN 1450-801X ; 190). – ISBN 978-86-7244-721-7 (брош.).

494. ЖИВКОВИЋ, Софија
Роман и друге турске хронике / Софија Живковић // Повеља. – 38, 3 (2008), 131-133.
Приказ књиге: Владислав Бајац: Хамам Балканија, 2008.

495.
Cyber roman / Sofija Živković // Polja. –. 53, 451 (maj-jun 2008), 139-141.
Приказ књиге: Aleksandar Novaković: Glečer, Beograd, 2007.

496. ЖИВКОВИЋ Христић, Зоран
Деспот Стефан и његов град Ресава у роману *Усамљени јуноша* Милована Видаковића / Зоран Живковић Христић // Деспот Стефан ... – 29-39.. | Резиме на рус. језику.

497. ЖИВОТ и дело Драгише Васића : зборник радова са научног скупа одржаног у Горњем Милановцу 26. и 27. септембра 2005. године поводом 120. годишњице рођења и 60. годишњице смрти Драгише Васића (1885-1945-2005) / приредио Борисав Челиковић ; [фотографије Саша Савовић, Симо Марић]. – Горњи Милановац : Музеј рудничко-таковског краја, 2008. – 392. – ISBN 978-86-8277-26-4 (картон). | Уп. 44, 247, 511, 605, 621, 815, 1030, 1070, 1162, 1292, 1488.

498. ЖИВОТИЋ, Радомир
Савремена критика књижевности за децу : стално отворена питања / Радомир Животић // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 85-89. | Summary.

499.
Хрестоматија критике о књижевности за децу / Радомир Животић // Детињство. – 34, 3 (2008), 93-94.
Приказ књиге: Књижевност за децу и младе у књижевној критици, приредили Воја Марјановић и Милутин Ђуричковић, Алексинац-Краљево, 2007.

500. ЖИГМАНОВ, Томислав
Има се! Но, чега? Па, свега!? / Томислав Жигманов // Клан и банда... – 104-106.
Приказ књиге: Драшко Ређеп: Има се – сад или некад, исто је Војводина, Нови Сад, 2004.

501. ЖУГИЋ, Томислав
Историјско и поетско у дјелима Косте Радовића / Томислав Жугић // Поезијом против потопа ... – 161-165.

502. ЖУНИЋ, Драган
Књижевне и научне стратегије : (књижевност и писци у доба посткомунизма) / Драган Жунић // Градина. – 44, 22 (2008), 168-187.

503. ЖУНИЋ, Љубомир
Настајање и развој послератног књижевног живота у Нишу и стваралачки допринос Љубисава Љубе Станојевића / Љубомир Жунић // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 105-112. | Резиме на рус. и енгл. језику.

504. ЖУПАНЦ, Ненад
Урбана маргина / Ненад Жупанц // Градина. – 44, 22 (2008), 231-232.
Приказ књиге: Жељко Митић: Неонска несаница, Нови Сад, 2007.

505.
Поп албум / Ненад Жупац // Градина. – 44, 23 (2008), 162-163.
Приказ књиге: Дејан Стојиљковић: Lowlife, 2007.

506. ЗБОРНИК 24. књижевних сусрета Савремена српска проза, 9-10. новембар 2007, Трстеник / [главни и одговорни уредник Верољуб Вукашиновић]. – Трстеник : Народна библиотека „Јефимија“, 2008. – 270. – (Савремена српска проза ; зборник 20). – ISBN 978-86-83191-30-7 (брош.). | Уп. 14, 40, 42, 147, 232, 324, 325, 559, 640, 648, 925, 928, 1065, 1066, 1161, 1216, 1327.

507. ЗБОРНИК радова / Међународни научни скуп Дело Доситеја Обрадовића 1807-2007, Београд, 14. и 15. децембра 2007. ; [организатор] Задужбина "Доситеј Обрадовић", Београд ; уредници Душан Иванић, Војислав Јелић. – Београд : Задужбина "Доситеј Обрадовић", 2008. – ISBN 978-86-910687-6-9. | Уп. 100, 230, 305, 418, 520, 534, 592, 598, 607, 666, 845, 887, 967, 1007, 1096, 1157, 1197, 1398, 1508, 1638, 1707, 1709.

508. ZBORNIK radova sa Naučnog skupa Vasa Stajić – misao i delo / [urednik Julijan Tamaš]. – Novi Sad : Vojvođanska akademija nauka i umetnosti, 2008. – 183. – ISBN 978-86-85889-18-9. | Уп. 820, 1076, 1539, 1556, 1670.

509. ЗЕЦ, Драга
О структури двеју Ракићевих песама / Драга Зец // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 78-88.

510. ЗЕЧЕВИЋ, Ана М.
Алекса Шантић у поезији и музици / Ана М. Зечевић // Нова зора. – 17 (2008), 256-266.

511. ЗЕЧЕВИЋ, Јовиша
Заблуде и лутања Драгише Васића / јереј Јовиша Зечевић // Живот и дело Драгише Васића ... – 361-370.

512. ЗЈЕЛИЊСКИ, Богуслав
Стратегије креирања стварности у српској постмодернистичкој прози / Bogusław Zieliński // НССУВД. – 37/2 (2008), 381-387. | Summary.

513. ЗЛАТАНОВИЋ, Момчило
Пољаница / Момчило Златановић. – Врање : Врањске књиге, 2008. – 313. – (Изабрана дела / Момчило Златановић ; књ. 8) (Библиотека Ризница / [Врањске књиге]). – ISBN 978-86-84287-35-1 (картон с омотом); ISBN 978-86-84287-32-0 (за издавачку целину).

514.
Чланци и студије. (2) / Момчило Златановић. – Врање : Врањске књиге, 2008. – 269. – (Изабрана дела / Момчило Златановић ; књ. 10) (Библиотека Ризница / [Врањске књиге]). – ISBN 978-86-84287-29-0 (картон с омотом) ; ISBN 978-86-84287-27-6 (за издавачку целину).

515. ЗЛАТАНОВИЋ, Радослав
Ћилан као злосвет / Радослав Златановић // Кораци. – 42, 11/12 (2008), 166-170.
Приказ књиге: Раденко Бјелановић : Ћилан, Крагујевац, 2007.

516.
Заљубљеник у моћ песме / Радослав Златановић // Слово о Владети Вуковићу ... – 54-63.
(Рукопис, 2003).

517. ЗЛАТАР- Виолић, Андреа
Postfeminizam i suvremena hrvatska ženska književnost / Andrea Zlatar-Violić // Teorije i politike roda... – 29-40. | Summary.

518. ЗЛАТКОВИЋ, Бранко
Грех и проклетство у усменим казивањима о српској револуцији : (1804-1815) / Бранко Златковић // Српско усмено стваралаштво... – 323-346. | Summary.

519.
Историја у Вуковим народним песмама и усменом предању / Бранко Златковић // КњИ. – 40, 136 (2008), 401-408. | Summary.

520.
Казивања и записи о Доситеју Обрадовићу у устаничкој Србији / Бранко Златковић // Зборник радова ... – 291-304. | Summary.

521.
Поетска биографија Николе Тесле : спој аутобиографског и усменог приповедања / Бранко Златковић // Теорија-естетика-поетика ... – 385-393. | Summary.

522.
Транспозиција историјских чињеница у усменој књижевности о првом српском устанку/ Бранко Златковић // НССУВД. – 37/2 (2008), 209-219.

523. ЗЛАТКОВИЋ, Сања
Поглавља из породичне читанке и још понешто / Сања Златковић // Свеске. – 19, 90 (2008), 132-136.
Приказ књиге: Мирко Ковач: Град у зрцалу, Београд, 2008.

524. ЗОГОВИЋ, Петар
Био-библиографски прилог о аутору / Петар Зоговић // Ријеч и вријеме ... – 151-185.

525. ЗОГОВИЋ, Радован
Успутно о незаобилазном / Радован Зоговић. – Београд : Штампар Макарије ; Подгорица : Октоих, 2008. – 387. – (Библиотека Сабрана дјела : у десет књига / Радован Зоговић). – ISBN 978-86-87019-11-9 (ШМ; брош.).

526. ЗУБАЦ, Милош
Молитве Десанке Максимовић / Милош Зубац. – Рума : Српска књига, 2008. – 110. – (Библиотека Књига о књизи ; књ. 3). – ISBN 978-86-7564-481-1 (брош.).

527. ЗУКОВИЋ, Љубомир
Историјски баба Новак и епски старина Новак / Љубомир Зуковић // Нова зора. – 17 (2008), 103-113.

528.
Историчар књижевности Салко Назечић / Љубомир Зуковић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 807-817.

529. ЗУПАН Сосич, Алојзија
Sodobni slovenski roman v obdobju literarnega eklekticizma / Alojzija Zupan Sosič // ЗбМСС. – 74 (2008), 63-78. | Резиме.

530. ЗУРОВАЦ, Мирко
Кад живот пише биографију : о аутобиографији Михаила Марковића "Јуриш на небо" / Мирко Зуровац // ЛМС. – 184,482, 3 (септ. 2008), 536-550.

531. ИВАНИЋ, Душан
Алиби и реалистичка прича : на маргинама студија Николе Милошевића / Душан Иванић // Дух и разумевање... – 217-231.

532.
Андрићев избор стилских традиција / Душан Иванић // Теорија-естетика-поетика ... – 309-318. | Summary.

533.
Вуков стил у српској књижевној традицији / Душан Иванић // КњИ. – 40, 136 (2008), 423-429. | Summary.

534.
Доситеј Обрадовић и генеза српске прозе / Душан Иванић // Зборник радова ... – 215-227. | Zusammenfassung.

535.
Доситеј у епоси српског реализма / Душан Иванић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 75-87. | Summary.

536.
Зашто читати Доситеја? / Душан Иванић // КњЈ. – 55, 1/2 (2008), 1-12. | Summary.

537.
Књижевна периодика српског реализма / Душан Иванић. – Београд : Институт за књижевност и уметност ; Нови Сад : Матица српска, 2008. – 488. – (Серија Историја српске књижевне периодике / Институт за књижевност и уметност [и] Матица српска, Одељење за књижевности језик ; 17). – ISBN 978-86-7095-137-2 (ИКУ; картон).

538.
Књижевност на рубу институција / Душан Иванић // Српски језик... – 9-18.| Summary.

539.
Модели српске приповијетке 19. вијека / Душан Иванић // ЗбМСС. – 73 (2008), 115-128. | Резюме.

540.
Савремена тумачења приповијетке / Душан Иванић // Тумачења књижевног дела... – 421-446.

541. ИВАНОВИЋ, Драгица С.
Зидање несанице / Драгица С. Ивановић // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 444-447. Приказ књиге: Радојица Бошковић: Тресет, Подгорица, 2007.

542. ИВАНОВИЋ, Радомир В.
Књижевно-историјски домети у српској и македонској науци о књижевности : (1970-2005) : прилог теорији књижевне историје / Радомир В. Ивановић // Српско-македонске културне... – 49-70. | Резиме на македон. и рус. језику.

543.
Логос мишљења и логос стварања Владете Вуковића / Радомир В. Ивановић // Слово о Владети Вуковићу ... – 121-146.
(Баштина, 18/2005).

544. ИВАНОВИЋ-Баришић, Милина
Семантика божура / Милина Ивановић-Баришић // КњИ. – 40, 136 (2008), 769-770.
Приказ књиге: Валентина Питулић: Семантика божура, Београд, Косовска Митровица, 2007.

545. ИВКОВИЋ, Наташа
Пред загонетком "Нечисте крви" Борисава Станковића / Наташа Ивковић // ГКСК. – 4 (2008), 163-189. | Summary.

546. ИГЛТОН, Тери
Ja sadržim mnogostrukosti / Teri Iglton ; sa engleskog preveo Predrag Šaponja // Polja. – 53, 451 (maj-jun 2008), 76-81.
Tekst preveden iz časopisa "London Review of Books", 21. jun 2007.

547. ИГЊАТОВИЋ, Миодраг Д.
Ковчег за пут до смисла и наде / Миодраг Игњатовић // Кораци. – 42, 7-8 (2008), 188-195.
Приказ књиге: Саша Недељковић: Колавејев ковчег, Београд, 2007.

548.
Богатство у осами / Миодраг Д. Игњатовић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 95-97.
Приказ књиге: Радмило Мићковић: Вербалне фреске, Крагујевац, 2007.

549.
Тамни Лив, златом амалгамисан / Миодраг Д. Игњатовић // Савременик плус. –158/159/160 (2008), 110-112.
Приказ књиге: Димитрије Николајевић: Жедна вода, Крагујевац, 2007.

550.
Упесмљене поуке и поруке старих Хелена / Миодраг Д. Игњатовић // Багдала. – 50, 477 (2008), 110-120.
Приказ књиге: Ђоко Стојичић: Хеленски богови, Нови Сад, 2008.

551. ИГЊАТОВИЋ-Нешић, Миомирка
Златне птице / Миомирка Нешић. – Смедерево : Народна библиотека, 2008. – 230. – ISBN 978-86-81623-43-5 (брош.).

552. ИЛИЋ, Слађана
Абецеда смрти и кућа уметности / Слађана Илић // Кораци. – 42, 11-12 (2008), 145-148.
Приказ књиге: Владимир Тасић: Стаклени зид, Нови Сад, 2008.

553.
Важне су само речи / Слађана Илић // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1127-1132.
Приказ књиге: Мирослав Јосић Вишњић: Сабране приповетке, Београд, 2007.

554.
Еротско у роману *Дивљи калем* Радосава Стојановића / Слађана Илић // Писци у Нишу ... – 249-254. | Резиме на рус. и енгл. језику.

555.
Љубав је огромно гробље / Слађана Илић // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 422-426.
Приказ књиге: Павле Угринов: Ни снови, ништа..., Нови Сад, 2007.

556.
Отац и син / Слађана Илић // Кораци. – 42, 5-6 (2008), 157-161.
Приказ књиге: Владимир Кецмановић: Феликс, Београд, 2007.

557.
Понављање космичких експлозија / Слађана Илић // Кораци. – 42, 3-4 (2008), 137-142.
Приказ књиге: Драган Великић: Руски прозор, Београд, 2007.

558.
Уклетост родитељског греха : о прози Павла Угринова – из једног угла / Слађана Илић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 70-76.

559.
Фрагменти о лирском у прози Радована Белог Марковића / Слађана Илић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 187-205.

560. ИЛИЋ-Марковић, Гордана
Петар Кочић и Беч / Гордана Илић-Марковић // Даница. – 15 (2008), 330-341.

561. ИСАКОВ, Миодраг
Случај Драшко Ређеп / Миодраг Исаков // Клан и банда... – 29-33.

562. ИСТОРИЈА српске књижевне периодике : округли сто Дело (1955-1992) / модератор Ђорђије Вуковић // КњИ. – 40, 136 (2008), 693-737.
*Садржи: Уводна реч / Весна Матовић ; Ремек-дело / Дејан Вукићевић ; Ђорђије Вуковић ; Ратко Петковић ; Јован Ћирилов ; Да ли смо замисливи без Дела / Јовица Аћин ; Гојко Тешић ; Ана Ћосић-Вукић ; Прилог историјату рубрике „са разних упоредника“ / Марта Фрајнд ; Александар Петров ; Жарко Рошуљ.

563. ИЧЕВИЋ, Душан
Свијет је мој дом : (Душан Костић, Путописи) / Душан Ичевић // Стаза и вријеме ... – 71-81. | Summary.

564. ИЧИН, Корнелија
Уход романтика-титана : Миливое Йованович : (8 мая 1930-18 мая 2007) / Корнелия Ичин // ЗбМСС. – 74 (2008), 317-319.

565. ЈАКИМОВСКА-Тошић, Маја
Миграција на књижевниците помеѓу скрипторските центри во Македониа и Косово / Маја Јакимовска-Тошиќ // Српско-македонске културне... – 121-132. | Резиме на срп.. и рус. језику.

566.
Часопис *Корени* и пријатељи / Маја Јакимовска-Тошић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 163-166.

567. ЈАКУБЈЕЦ-Семковова, Милица
Стварна и нестварна жена у Дучићевим песмама / Milica Jakóbiec // НССУВД. – 37/2 (2008), 289-298. | Резюме.

568. ЈАМАСАКИ, Кајоко
Бусон у *Песмама старог Јапана* : Црњански и појам природе / Кајоко Јамасаки // ГКСК. – 4 (2008), 221-232. | Summary.

569. ЈАНИЋИЈЕВИЋ, Јован
Прича о потрази и словенска антитеза / Јован Јанићијевић // Теорија-естетика-поетика ... – 185-196. | Summary.

570. ЈАНКОВИЋ, Весна
Привидни реализам Сима Матавуља / Весна Јанковић // Глас. – 409, 24 (2008), 61-66.

571. ЈАНОЈЛИЋ, Драгољуб
Сликарски снови Радоја Домановића / Драгољуб Јанојлић // Лако перо Радоја Домановића ... – 277-282.

572. ЈАЊИЋ, Јован
Над књигама и рукописима из завичаја. 2 / Јован Љ. Јањић. – Врање : Народни универзитет, 2008. – 248. – (Библиотека Завичај и завичајни писци ; књ. 65). – ISBN 978-86-83823-41-3 (брош.).

573. ЈАЊИЋ, Марина Ј.
Библиографија радова др Јована Љ. Јањића и избор текстова о његовом стваралаштву / Марина Ј. Јањић. – Врање : Народни универзитет, 2008. – 109. – (Библиотека Завичај и завичајни писци ; књ. 72). – ISBN 978-86-83823-45-1 (брош.).

– Ново читање песама за децу Григора Прличева... | Уп. 1459.

574. ЈАЋИМОВИЋ, Слађана
Драмски елементи у касној поезији Јована Христића / Слађана Јаћимовић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 47-49.

575.
Елементи медијске културе у књижевности за децу Душана Радовића / Слађана Јаћимовић // Душан Радовић и развој.... – 59-68. | Summary.

576.
Од теоријског знања ка књижевној интерпретацији / Слађана Јаћимовић // КњИ. – 40, 136 (2008), 783-787.
Приказ књиге: Предраг Петровић: Авангардни роман без романа, Београд, 2008.

577.
По просторима српских сеоба : један аспект путописа Милоша Црњанског / Слађана Јаћимовић // КњИ. – 40, 136 (2008), 531-543. | Summary.

578. ЈАУКОВИЋ, Слободан
О разумевању уметности / Слободан Јауковић // Дух и разумевање... – 189-197.

579. ЈАШОВИЋ, Голуб М.
Из Косова Поља нова поезија за децу / Голуб М. Јашовић // Књижевна колонија Својново. – 48-50.
Приказ књиге: Љубинка Бановић Лазаревић: Лептир на длану, Косово Поље, Баточина, 2008.

580. ЈАШОВИЋ, Предраг
Аксиолошки погледи Симе Цуцића / Предраг Јашовић // Сима Цуцић ... – 9-22.

581.
Доситејево дело и стварност / Предраг Јашовић // НССУВД. – 37/2 (2008), 197-207. | Summary.

582.
Живот и дело Милорада Радуновића / Предраг Јашовић. – Приштина ; Лепосавић : Институт за српску културу, 2008. – 223. – (Монографске студије / Институт за српску културу, Приштина, Лепосавић). – ISBN 978-86-84509-22-4 (брош.).

583.
Књижевне притоке. 2 / Предраг Јашовић. – Нови Сад : Бистрица, 2008. – 178 стр. – ISBN 978-86-84891-63-3 (брош.).

584.
Лирска синтеза као потврђивање сопства / Предраг Јашовић // Књижевна колонија Својново. – 38-42.
Приказ књиге: Љубиша Р. Митровић : Из врта Никете Ремесијанског, Ниш, 2007.

585.
Милан Ђ. Милићевић као књижевни критичар / Предраг Јашовић // Међај. –28, 69/70 (2008), 127-134.

586.
Миметика и реификација у прози Миле Пенкова / Предраг Јашовић // Писци у Нишу ... – 225-236. | Резиме на рус. и енгл. језику.

587.
Монографски приступ делу Антонија Маринковића / Предраг Јашовић // Књижевна колонија Својново. – 15-28.

588.
Монографски приступ поезији Љубе Станојевића / Предраг Јашовић // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 69-86. | Резиме на рус. и енгл. језику.

589.
Научни и критички погледи Цвијетина Ристановића / Предраг Јашовић // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 170-172.
Приказ књиге: Критички (п)огледи, Источно Сарајево, 2006.

590.
Однос Лазе Костића према Змајевој поезији за децу / Предраг Јашовић // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 34-42. | Summary.

591.
Прилог одређивању појма науке о књижевности за децу на почетку XXI века / Предраг Јашовић // Српска вила. – 15, 28 (октобар 2008), 41-49. | Резиме.

592.
Стајна тачка приповедача у Доситејевом "Животу" / Предраг Јашовић // Зборник радова ... – 239-255. | Summary.

593.
Стајна тачка приповедача у приповеци "Десетица" Ивана Цанкара / Предраг Јашовић // Књижевност за децу .... – 328-338. | Summary.

594. ЈЕВРИЋ, Милорад
Српски и македонски реализам у књижевности / Милорад Јеврић // Српско-македонске културне... – 291-323. | Резиме на македон. и рус. језику.

595. ЈЕВТИЋ, Милош
Одговорност памћења : разговори са Златом Бојовић / [разговоре водио] Милош Јевтић. – Београд : Београдска књига, 2008. – 126. – (Колекција Одговори / [Милош Јевтић] ; књ. 176). – ISBN 978-86-7590-205-8 (брош.).

596.
Предели славистике : разговори са Горданом Јовановић / [разговоре водио] Милош Јевтић. – Београд : Београдска књига, 2008. – 126. – (Колекција Одговори / [Милош Јевтић] ; књ. 178) . – ISBN 978-86-7590-225-6 (брош.).

597. ЈЕЛИЋ, Бранислава
Речник приповедака Лазе Лазаревића / Бранислава Јелић. – Нови Сад : Матица српска, 2008. – 517. – ISBN 978-86-7546-006-6 (брош.).

598. ЈЕЛИЋ, Војислав
Доситејева "наравоученија" / Војислав Јелић // Зборник радова ... – 145-153. | Summary.

599.
Лепота и правда немају право на умирање / Војислав Јелић // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 332-334.
Приказ књиге: Милутин Голевић: Душа на мукама, Београд, 2007.

600. ЈЕЛИЋ, Добрашин
Лирско трагање за анатомијом времена / Добрашин Јелић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 137-146.
Приказ књиге: Радоња Вешовић: Кад вријеме стане, Подгорица, 2006.

601.
Прилог нашем очишћењу / Добрашин Јелић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 98-100.
Приказ књиге: Стеван Стојичић: Није им суђено да буду робијаши, Бања Лука, 2006.

602. ЈЕЛУШИЋ, Божена
Верзија "Хајке" и Лалићева поетика митологизовања / Божена Јелушић // Лалићеви сусрети ... – 99-113. | Summary.

603. ЈЕНИХЕН, Манфред
Талфјини преводи српске народне поезије у контексту превода словенске народне поезије у доба немачког касног романтизма / Манфред Јенихен // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 95-110. | Zusammenfassung.

604. ЈЕРЕМИЋ, Љубиша
Положај ауторског коментара у прози Борислава Пекића / Љубиша Јеремић // Нова зора. – 18/19 (2008), 265-272.

605. ЈЕРКОВ, Александар
Поетичка контраверза између ума и лудила у прози Драгише Васића / Александар Јерков // Живот и дело Драгише Васића ... – 231-245.

606. ЈЕРОТИЋ, Владета
Госпођица Десанка, роман Милована Витезовића / Владета Јеротић // Нова зора. – 18/19 (2008), 317-319.

607.
Доситеј Обрадовић – данас / Владета Јеротић // Зборник радова ... – 9-14. | Summary.

608.
Психолошко тумачење Вукових пословица / Владета Јеротић. – Београд : Ars Libri : Задужбина Владете Јеротића ; Земун : Невен, 2008. – 164. – (Сабрана дела / Владета Јеротић ; коло 3, књ. 10). – ISBN 978-86-7588-132-2 (AL; картон) ; ISBN 978-86-7842-170-9 (Невен) ; ISBN 978-86-7588-133-9 (за издавачку целину) .

609. ЈЕФТИМИЈЕВИЋ-Лилић, Милица
Вешта белетризација историје / Милица Јефтимијевић-Лилић // Глас народа... – 190-194.
(Багдала, Крушевац, број 459, 2004. године).

610.
Ерудита и лирик / Милица Јефтимијевић-Лилић // Слово о Владети Вуковићу ... – 45-53.
(Рукопис, 2008).

611.
Лирско померање ствари / Милица Јефтимијевић Лилић // Слово о Владети Вуковићу ... – 64-72.
(Поетика слутње, 2004).

612.
Поетизација епских времена / Милица Јефтимијевић-Лилић // Глас народа... – 175-180.
О роману Игра анђела. – Стремљења, Приштина/Београд, 1/2004.

613.
Сакрално и структурно тројство / Милица Јефтимијевић-Лилић // Глас народа... – 226-231.
(Књижевност, Београд, 4/2005).

614.
У елитном сродству / Милица Јефтимијевић-Лилић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 91-94.
Приказ књиге: Миладин Распоповић: По сродности, Приштина, 2005.

615. ЈЕФТИМИЈЕВИЋ Михајловић, Марија
Књижевноисторијски и књижевнокритичарски модели Владете Вуковића : (прилог рецепцији) / Марија Јефтимијевић Михајловић // Слово о Владети Вуковићу ... – 147-159.
Духовност писане културе Срба у контексту културе балканских Словена, 2007.

616.
Мелодиозност песама Владете Вуковића / Марија Јефтимијевић Михајловић // Слово о Владети Вуковићу ... – 82-91.
(Багдала, 463/2005).

617.
Семантика пејзажа у поезији Владете Вуковића : (функција пејзажа у одређивању стила и жанра песама) / Марија Јефтимијевић Михајловић // Слово о Владети Вуковићу ... – 92-104.
(Баштина, 18/2005).

618. ЈОВАНОВ, Светислав
Željko Hubač : Živela ti meni ili Bizarno : 3 scene besmisla, za 5 glumaca i petnaest lica / Svetislav Jovanov // Scena. – 44, 1 (2008), 99-103.

619.
Milena-Minja Bogavac : Lepo & lako / 3, 4 ... SAD! : slam tragedija : patetike nove generacijske poetike / Svetislav Jovanov // Scena. – 44, 1 (2008), 65-69.

620.
Novi interpretativni prostor / Svetislav Jovanov // Scena. – 44, 2/3 (april-sept. 2008), 178-179.
Приказ књиге: Almir Bašović: Čehov i prostor, Novi Sad, 2008.

621. ЈОВАНОВИЋ, Александар
Васићева Метохија као симбол наше судбине / Александар Јовановић // Живот и дело Драгише Васића ... – 323-330.

622.
Душан Радовић и Љубивоје Ршумовић : једна паралела / Александар Јовановић // Душан Радовић и развој... – 115-119. | Summary.

623.
Мера српске науке о књижевности / Александар Јовановић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 104-106.
О Новици Петковићу.

624.
Модерни класицист Јован Христић / Александар Јовановић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 31-33.

625.
Поезија и култура : три песничке фазе Ивана В. Лалића / Александар Јовановић // КњИ. – 40, 136 (2008), 545-559. | Summary.

626. ЈОВАНОВИЋ, Бојан
Андрићеве несанице / Бојан Јовановић // Свеске Задужбине Иве Андрића. – 27, 25 (2008), 255-258.
О књизи: Иван Настовић: Записи о несаници Иве Андрића у светлу дубинске психологије, Нови Сад, 2005.

627.
Јеротићев допринос дубинском тумачењу културе / Бојан Јовановић // Владета Јеротић ... – 13-25.

628. ЈОВАНОВИЋ, Бранко
Поетско-естетичке и књижевнокритичке опсервације над књигом *Критичка суочавања* / Бранко Јовановић // Слово о Владети Вуковићу ... – 160-206.
(Рукопис, 2003).

629. ЈОВАНОВИЋ, Велибор
Споменик-споменар / Велибор Јовановић // Међај. – 28, 69/70 (2008), 144-146.
Приказ књиге: Душан Симић : Случај Лавренчић, Крагујевац, 2008.

630. ЈОВАНОВИЋ, Весна
Резиме живота / Весна Јовановић // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 95-96.
Приказ књиге: Миленко Ратковић: Зелени брегови завичаја, Бар, 2008.

631. ЈОВАНОВИЋ, Виолета
Поетика детаља у стваралаштву Антонија Исаковића / Виолета Јовановић // Књижевност за децу ... – 286-292. | Summary.

632.
Транспозиција стварности у језику приповедака Антонија Исаковића / Виолета Јовановић // Српски језик... – 113-124. | Summary.

633. ЈОВАНОВИЋ, Гордана
На маргинама књиге "Светородна господа српска" Радмиле Маринковић / Гордана Јовановић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 43-49.

– Предели славистике... | Уп. 596.

634.
"Сказаније о писменех" Константина Костенечког (Константина Философа) – значајан споменик српске средњовековне писмености / Гордана Јовановић // ЗбМСС. – 73 (2008), 129-138. | Resume.

635. ЈОВАНОВИЋ, Марија
Слике села у поезији српских реалиста : (М. П. Шапчанин, Ј. Грчић, В. Илић) / Марија Јовановић // Међај. – 28, 69/70 (2008), 65-79.

636. ЈОВАНОВИЋ, Милена
Лукијан Мушицки : два дискурса / Милена Јовановић // НССУВД. – 37/2 (2008), 189-196.

637. ЈОВАНОВИЋ, Миленко Д.
Хипербола Вавилон : критике, чланци, интервјуи / Миленко Д. Јовановић. – Београд : Ethos, 2008. – 171. – (Библиотека Савременик. Едиција Нова мисао). – ISBN 978-86-84077-28-0 (брош.).

638. ЈОВАНОВИЋ, Миливоје Р.
Izazvana reč / Milivoje R. Jovanović. – Beograd : Štampa Mrlješ, 2008. – 142. – ISBN 978-86-86011-12-1 (broš.).

639.
Метохијске теме као националне неурозе у приповеткама Радосава Стојановића / Миливоје Р. Јовановић // Багдала. – 50, 477 (2008), 50-56.

640.
Поетски роман Милосава Ђалића / Миливоје Р. Јовановић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 215-223.

641. ЈОВАНОВИЋ, Миодраг
Неуздрмано небо Дејана Медаковића / Миодраг Јовановић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 581-585.
In memoriam.

642. ЈОВАНОВИЋ, Славица
Имаголошке слике : Шпанија у путописима Црњанског и Дучића / Славица Јовановић // Свет речи. – 12, 25/26 (2008), 37-40.

643.
О Радовићевом књижевном делу за децу / Славица Јовановић // Душан Радовић и развој... – 69-90. | Summary.

644. ЈОВАНОВИЋ, Томислав
Свети Сава као писац и књижевни лик / Томислав Јовановић // Прилози језичком... – 117-125.

– ЈОВАНЦАИ, Марија
Грађа за библиографију Божидара Ковачека ... | Уп. 703.

645.
Грађа за библиографију Николе Вујчића / саставила Марија Јованцаи // Поезија Николе Вујчића... –149-199.

646.
Капиталне дїло бачких и сримских Руснацох / Мария Йованцай ; зоз сербского преложела Наталия Рамач // Studia ruthenica. – 13(26) (2008), 198-200.
Приказ књиге: Марија Чурчић: Библиография Руснацох у Югославиї 1918-1980. Том 2, Библиография кнїжкох, календарох, часописох и новинох на руским језику, Нови Сад, 2006.

647. ЈОВИЋ, Бојан
Научнофантастична драма – словенски допринос настанку жанра и светској књижевности / Бојан Јовић // ЗбМСС. – 73 (2008), 139-151. | Резюме.

648.
Тамни лиризам Илије Бакића / Бојан Јовић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 225-241. | Резиме.

649.
Тражим помиловање Десанке Максимовић у светлу општих претпоставки проучавања песничке збирке / Бојан Јовић // Традиционално и модерно... – 233-249. | Summary.

650.
У част тихог и марљивог радника / Бојан Јовић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 311-313.
Приказ књиге: Зборник радова у част академика Радована Вучковића, Бања Лука, 2006.

651.
Успон и пад поредбеног проучавања књижевности / Бојан Јовић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 323-326.
Приказ књиге: Гвозден Ерор: Књижевне студије и домен компаратистике, Панчево, 2007.

652. ЈОВИЋ, Јелена
Јубилеј српске универзитетске полонистике / Јелена Јовић // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 169-175.
Приказ књиге: 110 година полонистике у Србији, уредио Петар Буњак, Београд 2006.

653. ЈОВИЋЕВИЋ, Татјана
Радоје Домановић и новински дискурс на прелому векова : (скица за размишљање о алегорији у српском новинарству) / Татјана Јовићевић // Лако перо Радоја Домановића ... – 159-164.

654. ЈОВОВИЋ, Драгиша Л.
Богатство лирког колорита : (Ружица Комар: *Невидљиви дворац,* Београд, 2006.) / Драгиша Л. Јовановић // Поетика Ружице Комар ... – 88-93.

655. ЈОВОВИЋ, Татјана
Mjesečev kod u drami "Sveta krv" Zinaide Hipijus / Tatjana Jovović // Славистика. – 12 (2008), 199-205. | Резюме.

656. ЈОКОВИЋ, Мирољуб
Апокалиптична визија савременог света / Мирољуб Јоковић // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 324-327.
О делу Дојне Галић Бар.

657. ЈОКСИМОВИЋ, Велиша
Књижевне сродности : Нушић и Чеда Поповић / Велиша Јоксимовић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 251-262. | Summary.

658.
Књижевно дело Чеде Поповића / Велиша Јоксимовић. – Смедерево : Музеј : Општина, 2008. – 216. – (Едиција Магистарске тезе и докторске дисертације / Општина Смедерево ; књ. 2) . – ISBN 978-86-80633-42-8 (Музеј, брош.).

659.
Приповедање као разоткривање тајне / Велиша Јоксимовић // Кораци. – 42, 9-10 (2008), 168-171.
Приказ књиге: Синиша Ристић: Тапије и сведоци, Београд, 2007.

660.
Чеда Поповић као претходник Домановићеве алегорично-сатиричне приче / Велиша Јоксимовић // Лако перо Радоја Домановића ... – 209-224.

661. ЈОТЕВ, Бранко С.
Литература за напредак и памет / Бранко С. Јотев. – 1. изд. – Ниш : Братство, 2009. – 218. – (Поредица Критика). – ISBN 978-86-84125-21-9 (брош.).

662. ЈУРИШИЋ, Шимун
Književnost u Narodnoj enciklopediji : (1925-1929) / Šimun Jurišić // КњИ. – 40, 136 (2008), 577-584. | Summary.

663. ЈУХАС-Георгиевска. Љиљана
Лик Светог Саве у Даниловом "Житију архиепископа Арсенија" / Љиљана Јухас Георгијевска // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 51-72. | Резиме.

664.
Структурално-типолошке карактеристике Даниловог *Житија архиепископа Јевстатија I* / Љиљана Јухас-Георгиевска // ГКСК. – 4 (2008), 37-64. | Summary.

665. КАБИЋ, Данило
Достојевски : лексикон ликова / Данило Кабић. – 2. изд. – Нови Сад : Прометеј, 2008. – 719. – ISBN 978-86-515-0218-0 (картон).

666. КАЛЕЗИЋ, Димитрије М.
Совјети здравога разума Доситеја Обрадовића и *Sittenlehre der Vernunft* von Johann August Eberhard / Димитрије М. Калезић // Зборник радова ... – 281-289. | Zusammenfassung.

667. КАЛЕЗИЋ, Загорка
Костићево дјело у критичкој пројекцији : (од импресионизма према интегрализму) / Загорка Калезић // Стаза и вријеме ... – 55-62. | Summary.

668. КАЛЕЗИЋ, Светлана
Костићеви романи за дјецу и омладину / Светлана Калезић // Стаза и вријеме ... – 155-161. | Summary.

669. КАЛЕЗИЋ Ђуричковић, Софија
Старинске приче Радована Зоговића / Софија Калезић // Ријеч и вријеме ... – 141-148.

670.
Антрополошки профил жене у "Рашкој земљи Расцији" / Софија Калезић-Ђуричковић // Нарацијски токови... – 121-127.

671. КАЛЕЗИЋ-Радоњић, Светлана
Сијаријев поетски говор у роману *Рашка земља Расција* / Светлана Калезић-Радоњић // Нарацијски токови... – 161-168. | Summary.

672. КАЛПАЧИНА, Исак
Приповједачки поступци у записима Душана Костића : (Душан Костић: *Записи о људима*) / Исак Калпачина // Стаза и вријеме ... – 83-89. | Summary.

673. КАНТОР, Владимир Карлович
"Карамазовштина" као симбол руске стихије / Владимир Карлович Кантор // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1034-1062.

674. КАПОН, Ален
Светла Светлане Велмар-Јанковић / Ален Капон ; превео с француског Никола Бјелић. – Београд : Стубови културе, 2008. – 167. – (Библиотека Доба ; књ. 17). – ISBN 978-86-7979-252-5 (брош.).

675. КАПОР, Весна
Кикинда short / Весна Капор // Кораци. – 42, 11/12 (2008), 171-174.

676. КАПОР, Момо
Извањац / Момо Капор // Глас. – 409, 24 (2008), 13-17.
О Сими Матавуљу.

677. КАРАНОВИЋ, Зоја
Марко Краљевић и Мина од Костура : заборављена прича о брачној и јуначкој иницијацији / Зоја Карановић // Српско усмено стваралаштво... – 97-117. | Summary.

678.
Начело контраста и неки елементи значења песме Урош и Мрњавчевићи / Зоја Карановић // Тумачења књижевног дела... – 31-39.

679.
Песма о овчару чије су срце изјеле вештице, текст и обредно-митски контекст песме / Зоја Карановић // ЗбМСС. – 73 (2008), 153-165. | Резюме.

680.
Појас у традиционалној култури и усменом песништву српског народа / Зоја Карановић // ГКСК. – 4 (2008), 89-109. | Summary.

681.
Предања у контексту, од стварности до поезије : (о заборављеном запису Јоаникија Памучине) / Зоја Карановић // НССУВД. – 37/2 (2008), 231-247. | Резюме.

682. КАРАУЛАЦ, Мирослав
Andrić u diplomatiji / Miroslav Karaulac. – Beograd : "Filip Višnjić", 2008. – 83 , [24] str. s tablama. – (Posebna izdanja / ["Filip Višnjić"]). – ISBN 978-86-7363-551-4 (broš.).

683. КЕЦМАН, Давид
Лавиринтом сујетног Будима / Давид Кецман Дако // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1590-1594.
Приказ књиге: Драгомир Дујмов: Будимске приче, Будимпешта, 2007.

684. КИРИН, Мирослав
Млада хрватска лирика : стољеће послије / Мирослав Кирин // Градина. – 44, 27 (2008), 153-164.

685. КИРФЕЛ, Сабине
Језик Давида Албахарија у роману *Гец и Мајер* / Sabine Kirfel // НССУВД. – 37/2 (2008), 521-530. | Zusammenfassung.

686. КЛАН и банда од једног члана : 153 варијације на тему: Драшко Ређеп / [уредници Зоран Колунџија и Слободан Павићевић]. – Нови Сад : Прометеј ; Крагујевац : Јефимија, 2008. – 377. – (Библиотека Упркос) . – ISBN 978-86-515-0305-7 (Прометеј; брош.). | Уп. 97, 103, 273, 399, 500, 561, 709, 1254, 1281, 1438, 1706.

687. КЛЕВЕРНИЋ, Љиљана
Библиографија радова академика Павла Угринова / Љиљана Клевернић. – Нови Сад : Српска академија наука и уметности, Огранак, 2008 . – 135. – (Библиографије / Српска академија наука и уметности, Огранак у Новом Саду ; 3). – ISBN 978-86-81125-69-4 (брош.).

688. КЛЕУТ, Марија
Бошко Сувајџић, *Иларион Руварац и народна књижевност*, Институт за књижевност и уметност – Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2007 / Марија Клеут // ЗбМСС. – 74 (2008), 345-347.

689.
Дијоба Јакшића / Марија Клеут // Тумачења књижевног дела... – 15-30.

690.
Ликови епских народних песама – историјско и поетско (котарски ускоци) / Марија Клеут // ЗбМСС. – 73 (2008), 167-175. | Резюме.

691. КЉАЈИЋ, Наташа
Милан Пражић о феномену игре / Наташа Кљајић // Детињство. – 34, 3 (2008), 21-24. | Summary.

692.
На плавом тигању неба, Сунце на око – записи *Београде, добро јутро* Душана Радовића / Наташа Кљајић // Душан Радовић и развој... – 167-175. | Summary.

693. КНЕЖЕВИЋ, Јово
Где је завичај приповетке за децу / Јово Кнежевић // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 89-90.
Приказ књиге: Милутин Ћуричковић: Приче са царског престола, Краљево, 2008.

694. КНЕЖЕВИЋ, Мара
Књижевност за децу 19. века у савременим наставним програмима, прилог историји књижевности за децу / Мара Кнежевић // Књижевност за децу ... – 253-261. | Summary.

695. КНЕЖЕВИЋ, Марија
Братство по ватри – сестре сенке / Марија Кнежевић // Књижевност. – 63, 121, 1 (2008), 86-88.
О књизи песама Киновар Марије Шимоковић.

696. КНЕЖЕВИЋ, Саша
Допринос Новице Петковића проучавању епског десетерца / Саша Кнежевић // ГКСК. – 4 (2008), 137-144. | Summary.

697.
Чудесно царство Бранка Ћопића / Саша Кнежевић // Узданица. – 5, 1 (2008), 54-60. | Summary.

698. КЊИЖЕВНА колонија Својново : зборник радова са колоније XIII / [приредили Предраг Јашовић, Ђорђе Петковић]. – Параћин : Графопромет : Књижевни клуб "Мирко Бањевић", 2008. – 72. – (Културолошки пројекат "Јухорско око"). – ISBN 978-86-83457-29-8 (Графопромет; брош.). | Уп. 579, 584, 587, 983, 1118, 1205, 1233, 1349, 1361.

699. КЊИЖЕВНОСТ за децу у науци и настави : зборник радова са међународног научног скупа одржаног 21-22. децембра 2007. године на Педагошком факултету у Јагодини / [главни уредник Тиодор Росић]. – Јагодина : Педагошки факултет, 2008. – 563. – (Посебна издања ; књ. 3). – ISBN 978-86-7604-065-0. | Уп. 75, 593, 631, 694, 965, 970, 993, 1108, 1125, 1397, 1444, 1457, 1682.

700. КОВАЧЕВИЋ, Војо
Оде Италији и "Плач Сербији" / Војо Ковачевић // Нова зора. – 17 (2008), 278-282.

701.
Политичка поезија Јована Јовановића Змаја / Војо Ковачевић. – Пале :Српско просвјетно и културно друштво Просвјета, 2008. – 356. – ("Просвјетино" књижевно коло ; коло 7, књ. 19). – ISBN 978-99938-819-9-5 (пласт.).

702. КОВАЧЕВИЋ, Душан
Сто година од последњег корака / Душан Ковачевић // Глас. – 409, 24 (2008), 1-7.
О Сими Матавуљу.

703. КОВАЧЕК-Светличић, Јелена
Грађа за библиографију Божидара Ковачека / Јелена Ковачек-Светличић, Марија Јованцаи // ЗбМССУМ. – 38 (2008/2009), 21-61.

704. КОДРИЋ, Сањин
Књижевност под идеолошком паском : Дјелидба Скендера Куленовића и контекст југославенског соцреализма / Сањин Кодрић // Српски језик... – 75-98. | Summary.

705. КОЈЕН, Леон
Још о позном песништву Јована Христића / Леон Којен // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 39-41.

706. КОЛАКОВИЋ, Медиса
Верка из Крецавог вира / Медиса Колаковић // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 92-94.
Приказ књиге: Растислав Дурман: Верка златна и чаробна, Нови Сад, 2008.

707.
Књижевност за децу у виђењу Јаше М. Продановића / Медиса Колаковић // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 43-50. | Резиме на енгл. језику.

708.
Љиљана Пешикан-Љуштановић, Станаја село запали. Огледи о усменој књижевности, Нови Сад : Дневник, 2007, 285 стр. / Медиса Колаковић // ЗбМСС. – 74 (2008), 339-342.

709. КОЛУНЏИЈА, Зоран
Неодољиво штиво живота / Зоран Колунџија, Слободан Павићевић // Клан и банда... – 7-15.

710. КОЉЕВИЋ, Светозар
Добрица Ћосић као сведок епохе / Светозар Кољевић // Багдала. – 50, 478 (2008), 6-39.

711.
О хумору у поезији Ђорђа Сладоја / Светозар Кољевић // Ђорђо Сладоје, песник... – 73-92. | Summary.

712.
Сусрети књижевног мислиоца с песником : (дијалог Новице Петковића с песништвом Рајка Петрова Нога) / Светозар Кољевић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 114-121.

713. КОМАР, Ружица
Природа у Сијарићевим приповиједткама / Ружица Комар // Нарацијски токови... – 141-148. | Summary.

714. КОНСТАНТИНОВИЋ, Зоран
Историчност и поетичност : о предговору госпођице ТАЛФЈ уз њене преводе српских народних песама / Зоран Константиновић // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 147-161. | Zusammenfassung.

– Србе су Немци увели ... | Уп. 1212.

715.
Феноменолошки мостови од књижевности до филозофије и естетике : прилог скици стваралачког рада Милослава Шутића / Зоран Константиновић // Теорија-естетика-поетика ... – 13-19. | Summary.

716. КОПРИВИЦА, Драган
Слушање планине : о роману Семољ земља Мира Вуксановића / Драган Копривица. – Нови Сад : Академска књига, 2008. – 140. – (Библиотека Научна мисао). – ISBN 978-86-86611-20-8 (брош.) .

717. КОПРИВИЦА, Марина
Opšti pogled na recepciju stvaralaštva Borisa Leonidoviča Pasternaka na srpskom jezičkom području / Marina Koprivica // Славистика. –12 (2008), 191-198. | Резюме.

718. КОРДА-ПЕТРОВИЋ, Александра
О значају "Чехословачко-југословенске ревије" / Александра Корда-Петровић // Славистика. – 12 (2008), 148-154. | Resumé.

719.
Феномен прихваћености чешких дисидентских аутора у српској средини / Александра Корда-Петровић // ЗбМСС. – 73 (2008), 227-239.| Resumée.

– КОРДИЋ, Радоман
Мишљења књижевности и политике ... | Уп. 1126.

720. КОРУНОВИЋ, Горан
Демонско и божанско у поезији Новице Тадића и Данијела Драгојевића / Горан Коруновић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 369-402. | Summary.

721.
Узвишено у поезији Владислава Петковића Диса : (на примерима песама "Нирвана" и "Лутарња идила" / Горан Коруновић // ГКСК. – 4 (2008), 191-206. | Summary.

722. КОСАНОВИЋ, Богдан
Пушкин и наши знаменити људи – Владиславић, Орфелин, Зорић и Милорадовић / Богдан Косановић // Славистика. – 12 (2008), 124-137. | Резюме.

723. КОСОВИЋ, Вишња
Вуко Велаш аристократа духа / Вишња Косовић // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 465-466.
In memoriam.

724. КОСТАДИНОВИЋ, Александар
Поезија, језик истине? / Александар Костадиновић // Поезија Николе Вујчића... –64-79.

725. КОСТАДИНОВИЋ, Данијела
Македонска књижевност у лесковачком издаваштву / Данијела Костадиновић // Српско-македонске културне... – 279-290. | Резиме на македон. и рус. језику.

726. КОСТИЋ, Драгомир
Рафо Конфорти из романа Госпођица / Драгомир Костић // Свеске Задужбине Иве Андрића. – 27, 25 (2008), 172-201.

727. КОСТИЋ, Љиљана
О Вуку Стефановићу Караџићу у Успоменама Владана Ђорђевића / Љиљана Костић // Узданица. – 5, 2 (2008), 144-150. | Резюме.

728. КОХ, Магдалена
Naratološka transgresija ili srpski modernistički gender-diskurs u književnoj akciji : (Milica Janković, *Ispovesti,* 1913) / Magdalena Koch // Teorije i politike roda... – 305-316. | Summary.

729. КОЦИЋ, Злата
Лепенци и коментари : о циклусу песама Вере Хорват "Лепенци" / Злата Коцић // Књижевност. – 63, 123, 3 (2008), 81-94.

730. КОЧЕВСКИ, Ивана
Slavista s duší básnika. Sborník k semdesatinám Ivana Dorovského. Vydala Společnost přátel jižních Slovanů, Brno, 2005. / Ivana Kočevski // Славистика. – 12 (2008), 417-419.

731. КРАГУЈЕВИЋ, Тања
Beskonačni bilbord i zrno soli / Tanja Kragujević // Polja. – 53, 454 (nov.-dec. 2008), 150-151.

732.
О гутљају цинобера и боји невидљивог / Тања Крагујевић // Градина. – 44, 25-26 (2008), 26-57.
О поезији Марије Шимоковић.

733.
Танка трака пространства / Тања Крагујевић // Поезија Николе Вујчића... – 34-55.

734. КРАЉ, Милица
Језиком свељубави говор из срца света / Милица Краљ // Глас народа... – 232-235. (Савременик, Београд, 132-133/2005, 134/2006).

735.
Откривалачким трагом до спознања : *Игра анђела* Љиљане Хабјановић Ђуровић / Милица Краљ // Глас народа... – 186-189.
(Савременик, Београд, број 117118/2004).

736.
Поезија увећава страдање / Милица Краљ // ЛМС. – 184, 481, 5 (мај 2008), 907-909.
Приказ књиге: Бећир Вуковић: Дух парка, Нови Сад, 2007.

737. КРАУЗЕ, Фридхилде
Духовно-књижевно окружење ТАЛФЈ у Берлину приликом њених првих читања *Народних песама Срба* 1826. и 1827 / Фридхилде Краузе // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 17-37. | Zusammenfassung.

738. КРЕСТИЋ, Василије Ђ.
Стваралачка ватра Дејана Медаковића / Василије Ђ. Крестић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 579-581.
In memoriam.

739. КРЖИЋ, Станко
Опсада као идеологија, или као књижевно дело / Станко Кржић // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 130-137.
О делу Горана Петровића.

740.
Попина хуморна слобода неслободе / Станко Кржић // КњИ. – 40, 136 (2008), 793-798.
Приказ књиге: Александар Бошковић: Песнички хумор у делу Васка Попе, Београд, 2008.

741.
Трагом Раичковићеве песме "За сада толико" / Станко Кржић // ГКСК. – 4 (2008), 245-258. | Summary.

742. КРЊЕВИЋ, Вук
Варијације о Лалићевом самоиспитивању / Вук Крњевић // Лалићеви сусрети ... – 35-41.

743.
Исидорине апофизе : педесет година од смрти списатељице / Вук Крњевић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 87-97.

744.
Исидорине опомене : есејистички колажи / Вук Крњевић. – Београд : Алтера : Просвета, 2008. – 304. – ISBN 978-86-6007-006-9 (брош.).

745.
Раичковићеви прозни записи / Вук Крњевић // Свеске. – 19, 90 (2008), 196-199.

746.
Тахмишчићев бумеранг / Вук Крњевић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 962-965.

747. КРСТИЋ, Марко
Где је Ћосићева *Бајка* / Марко Крстић // Багдала. – 50, 478 (2008), 40-48.

748.
Откривање прстенасте *мреже* Алека Вукадиновића / Марко Крстић // Поезија Алека Вукадиновића... – 101-108. | Summary.

749. КРСТИЋ, Предраг
Dijalektika parloženja : o rođenju ptičjih metafora filozofije iz duha gneždenja / Predrag Krstić // Fenomenologija duha palanke... – 80-91.

750. КРЧМАР, Весна
Антологија најбољих текстова о новим драмама / Весна Крчмар // ЗбМССУМ. – 39 (2008/2009), 130-132.
Приказ књиге: Радомир Путник: Драматуршка аналекта Београд-Параћин, 2007.

751.
Божидар Ковачек : (1930-2007) / Весна Крчмар // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 235-238.

752.
Дело професора Божидара Ковачека / Весна Крчмар // ЗбМССУМ. – 38 (2008/2009), 7-20.

753.
Позоришна уметност / Весна Крчмар // Тумачења књижевног дела ... – 471-485.

754. КУБУРОВИЋ, Зорица
О звезданим висинама и о усамљености / Зорица Кубуровић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 112-114.
Приказ књиге: Владимир В. Предић: Повратак у Витлејем, 2006.

755. КУЗМАНОВИЋ, Небојша
Srbi a Slováci : srbsko-slovenské kultúrne styky / Nebojša Kuzmanović ; preložil Pavel Matúch. – 2. doplnené a rozšírené vyd. – Báčska Palanka : Matica slovenská, Miestny odbor : Spoločnosť pre vedu a tvorivosť Logos : Literárny klub "Dis", 2008. – 363. – ISBN 978-86-84647-45-2 (Logos); ISBN 978-86-84655-10-5 (Dis; broš.).

756. КУКИЋ, Бранка
Цвијет спознаје / Бранка Кукић // Путеви . – 47, 4-5 (2008), 133-140.
Приказ књиге: Александра Чворовић: Цвијет на капији сна, Источно Сарајево, 2007.

757. ЛАЗАРЕВИЋ, Предраг
Адлерова Индивидуална психологија и ликови Бранка Ћопића / Предраг Лазаревић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 530-554.

758.
Говор прозе / Предраг Лазаревић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 627-631.
Приказ књиге: Миљко Шиндић: Поетика приповедања, Бањалука, 2007.

759.
Историји није дошао крај / Предраг Лазаревић // Путеви. – 47, 4-5 (2008), 113-117.
Приказ књиге: Иван Негришорац: Потајник, Београд, 2007.

760. ЛАЗАРЕВИЋ, Слободан
Дух тајне : огледи / Слободан Лазаревић. – Београд : С. Машић, 2008. – 160. – (Нова ; 216). – ISBN 978-86-7598-046-9 (картон).

761.
Јубилеум претиче своје доба / Слободан Лазаревић // Лако перо Радоја Домановића ... – 149-156.

762. ЛАЗАРЕВИЋ ди Ђакомо, Персида
Једно одређивање поетског у *Савонароли* Јована Христића / Персида Лазаревић ди Ђакомо // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 55-59.

763.
Одраз италијанске стварности у поезији Ивана В. Лалића / Персида Лазаревић Di Giacomo // НССУВД. – 37/2 (2008), 463-474- | Riassunto.

764.
Congruentiae r-r : увод у поредбену анализу стваралаштва за децу Душана Радовића и Ђанија Родарија / Персида Лазаревић ди Ђакомо // Душан Радовић и развој... – 121-136. | Summary.

765. ЛАЗИЋ, Лаза
Тежња човековог духа као полифонични трепет / Лаза Лазић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 151-155.
Приказ књиге: Стефан Вујчић: Водени огањ, Лимске вечери поезије, 2005.

766. ЛАЗИЋ, Радмила
О стварном и могућем у Зубановићевој поезији / Радмила Лазић // Кораци. – 42, 7-8 (2008), 163-168.
Приказ књиге: Слободан Зубановић: Кад будем имао 64 године, Београд, 2008.

767.
Skeptično uranjanje kao saznajni uvid / Radmila Lazić // Polja. – 53, 452 (jul-avg. 2008), 153-154.
Приказ књиге: Даница Вукићевић: Прелазак у једну другу врсту, Београд, 2007.

768. ЛАКЕТИЋ, Миљана
Мир Јам, обожавана и унижена / Миљана Лакетић. – 2. изд. – Београд : Глобосино, 2009. – 176. – (Библиотека Подсећања ; књ. 1). – ISBN 978-86-7900-018-7 (брош.).

769. ЛАКИЋ, Зоран
Додири историје и литературе у дјелу Симе Матавуља : (1852-1908) / Зоран Лакић // Гласник ЦАНУ. – 26 (2008), 197-205. | Summary.

770.
Завичај у стваралаштву Косте Радовића / Зоран Лакић // Поезијом против потопа ... – 61-65.

771.
Пива, хајдуци и хајдучија / Зоран Лакић // Поезијом против потопа ... –169-173.

772. ЛАКИЋЕВИЋ, Драган
Неми плес историје / Драган Лакићевић // Нова зора. – 18/19 (2008), 325-327.
Приказ Књиге: Срећко Богдановић: Похара, Београд, 2007.

773. ЛАКО перо Радоја Домановића : зборник радова у спомен Радоју Домановићу : 1908-2008 / [приређивач и уредник Малиша Станојевић]. – Карагујевац : Кораци, 2008. – 287. – ISBN 978-86-86685-20-9 (брош.). | Уп. 18, 140, 162, 165, 203, 229, 257, 439, 489, 571, 653, 660, 761, 892, 950, 1086, 1107, 1224, 1284, 1450, 1482, 1544.

774. ЛАКОВИЋ, Александар Б.
Асоцијације прошлости и садашњости / Александар Б. Лаковић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 643-646.
Приказ књиге: Енес Халиловић: Листови на води, Београд, 2007.

775.
Време у огледалу између речи и ствари / Александар Б. Лаковић // Поезија Николе Вујчића... – 56-63.

776.
Дневник речи : есеји и прикази српске песничке продукције 2006-2007 / Александар Б. Лаковић. – Београд : "Филип Вишњић", 2008. – 353. – (Посебна издања / ["Филип Вишњић"]). – ISBN 978-86-7363-581-1 (брош.).

777.
Доносилац вести мора да страда / Александар Б. Лаковић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 191-197.
Приказ књиге: Мирко Демић: Слуге хировитог лучоноше, Зрењанин, 2006.

778.
Иронична игривост у језику / Александар Б. Лаковић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1535-1541.
Приказ књиге: Владимир Копицл: Промашаји, Краљево, 2008. ; Владимир Копицл: Совин избор, Чачак, 2008.

779.
Језик живих представа / Александар Б. Лаковић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 694-698.
Приказ књиге: Душко Новаковић: Тупан и његов педагог, Зајечар, 2007.

780.
Књига непристајања / Александар Б. Лаковић // Градина. – 44, 27 (2008), 219-225.
Приказ књиге: Душко Новаковић: Клупе ненаграђених, Београд, 2008.

781.
Књига о судбини жене / Александар Б. Лаковић // Градина. – 44, 23 (2008), 125-129.
Приказ књиге: Марија Кнежевић: Уличарке, Београд, 2007.

782.
Лично против безличног / Александар Лаковић // Повеља. – 38, 1 (2008), стр. 98-101.
Приказ књиге: Ненад Јовановић: Лице места, Краљево, 2007.

783.
Магла садашњих времена / Александар Б. Лаковић // Свеске. – 19, 89 (2008), 122-124.
Приказ књиге: Миодраг Павловић: Рајске изреке, Београд, 2007.

784.
Метеж ума и срца, некад и сад / Александар Б. Лаковић // Градина. – 44, 22 (2008), 207-210.
Приказ књиге: Војислав В. Јовановић: Болест богова, Зајечар, 2007.

785.
Одбрана сећања / Александар Б. Лаковић // ЛМС. – 184, 481, 5 (мај 2008), 912-915.
Приказ књиге: Слободан Павићевић: Ваздушни напад и одбрана сећања, Нови Сад, 2007.

786.
Опроштајне сновидне мапе / Александар Б. Лаковић // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 173-175.
Приказ књиге: Срба Митровић: Маглине, сазвежђа, Београд, 2007.

787.
Песме о смирењу пред одлазак / Александар Б. Лаковић // Градина. – 44, 27 (2008), 226-231.
Приказ књиге: Горан Станковић: Литаније, Краљево, 2008.

788.
Песник "у говорном рову" / Александар Б. Лаковић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 706-711.
Приказ књиге: Драган Хамовић: Албум раних стихова, Краљево, 2007. ; Драган Хамовић: Матична књига, Београд, 2007.

789.
Подвојеност након губитка / Александар Б. Лаковић // Багдала. – 50, 476 (2008), 128-132.
Приказ књиге: Радослав Стојановић: Трепет, Врање, 2007.

790.
Преврат у језику и садржају / Александар Б. Лаковић // Градина. – 44, 24 (2008), 153-156.
Приказ књиге: Матија Бећковић: Кад будем млађи, Нови Сад, 2007.

791.
Речи остају као жар и топли дах / Александар Б. Лаковић // Повеља. – 38, 3 (2008), 126-130.
Приказ књиге: Милана Ђорђевића : Радост, Краљево, 2008.

792.
Трагична удвојеност песничког бића / Александар Б. Лаковић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1212-1216.
Приказ књиге: Радмила Лазић: In vivo, Београд, 2007.

793. ЛАКУШИЋ, Илија
Титраји из саме душе / Илија Лакушић // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 317-319.
Приказ књиге: Оливера Доклестић: А ја бих само да са тобом ћутим, Октоих, 2008.

794. ЛАЛИЋЕВИ сусрети : радови са научног скупа ["Лалићеви сусрети"], Подгорица, 12. децембра 2006. године / уредник Жарко Ђуровић. – Подгорица : Црногорска академија наука и умјетности, 2008. – 210. – (Научни скупови / Црногорска академија наука и умјетности ; књ. 85. Одјељење умјетности ; књ. 27). – ISBN 978-86-7215-202-9 (брош.). | Уп. 87, 436, 449, 454, 480, 602, 742, 1040, 1248, 1597, 1688, 1689.

795. ЛАЛОВИЋ, Иван
Вир снова Бајa Цаковића / Иван Лаловић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 88-89.
Приказ књиге: Бајо Цаковић: Прича о навици, Београд, 2007.

796. ЛАЛОВИЋ, Раде Р.
О једној скоро заборављеној народној пјесми / Раде Р. Лаловић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 50-54.
О песми *Мор, амор, мор.*

797. ЛАЛОВИЋ, Сузана
Зимомора и почеци освајања завичаја / Сузана Лаловић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 15-17.

798. ЛАЋАК, Ђура
Мелания Павлович – як поета, драмски писатель и глумец-аматер : (з нагоди 36-рочнїци од обявеней першей кнїжки и 75. рочнїци од дня народзеня) / Дюра Латяк // Studia ruthenica. – 13 (26) (2008), 142-146.

799.
Уцихла лира нашого барда : (Дюра Папгаргаї – 1936-2008) / Дюра Латяк // Studia ruthenica. – 13 (26) (2008), 207-221.
In memoriam.

800. ЛАУШЕВИЋ, Саво
Никола Милошевић : критика епистемолошког апсолутизма / Саво Лаушевић // Дух и разумевање... – 199-213. | Summary.

801. ЛЕТИЋ, Бранко
Ауторске изјаве у средњовековним житијима као израз пишчевог ангажмана и односа према стварности / Бранко Летић // НССУВД. – 37/2 (2008), 5-12. | Summary.

802. ЛИЧИНА, Светозар Ђ.
Пјесничке тајне Сузане Ступар / Светозар Ђ. Личина // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 210-214.
Приказ књиге: Сузана Ступар: Громки шапат, Бањалука, 2007.

803. ЛОБИЧЕВ, Александар
Књижевно удружење "Сиви коњ" / Александар Лобичев ; превела Бранка Такахаши // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 47-51.

– ЛОЗИЦА, Иван
Folkloristička istraživanja u Hrvatskoj u 20. stoljeću ... | Уп. 893.

804. ЛОМА, Александар
Бели шатор / Лома Александар // Глас. – 409, 24 (2008), 121-130. | Summary.

805.
Свјатогор и Марко Светогорац / Александар Лома // Српско усмено стваралаштво... – 69-95. | Summary.

806. ЛОМАЂИСТРО, Барбара
Алегорија и стварност у српским средњовековним космографским текстовима / Barbara Lomagistro // НССУВД. – 37/2 (2008), 23-30. | Резюме.

807. ЛОМОВИЋ, Бошко
(Не)обележена годишњица Мине Караџић / Бошко Ломовић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 29-33.

808.
Песников дневник / Бошко Ломовић // Кораци. – 42, 9-10 (2008), 166-167.
Приказ књиге: Миленко Д. Јовановић: Сенка и њен човек, Београд, 2008.

809. ЛОМПАР, Мило
Књижевност и филозофија у херменеутици Николе Милошевића / Мило Ломпар // Дух и разумевање... – 95-173. | Summary.

810.
Комуникација и бука / Мило Ломпар // Прилози језичком... – 171-197.

811.
Комуникација и бука : [српски роман 2007] / Мило Ломпар // Књижевност. – 63, 121, 1 (2008), 46-72.

812.
Његош и модерна / Мило Ломпар. – 2. поправљено изд. – Београд : Нолит : Беокњига, 2008. – 294. – (Библиотека Хермес / [Нолит]). – ISBN 978-86-19-02444-0 (Нолит; брош.) .

813.
О завршетку романа : смисао завршетка у роману *Друга књига Сеоба* Милоша Црњанског / Мило Ломпар. – 2. измењено изд. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2008. – 331. – (Библиотека Књижевност и језик ; књ. 23). – ISBN 978-86-84885-26-7 (брош.).

814.
Трагички јунак и историја / Мило Ломпар // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1549-1557.
Приказ књиге: Зорица Несторовић: Богови, цареви и људи, Београд, 2007.

815.
Традиционални модернизам Драгише Васића / Мило Ломпар // Живот и дело Драгише Васића ... – 227-230.

816.
Треба волети кловна : (моралистички фрагмент) / Мило Ломпар // Кораци. – 42, 11-12 (2008), 87-90.

817. ЛОПИЧИЋ, Весна
Прављење приче – памћење и приповедање : размишљања о аутобиографији / Весна Лопичић // Српски језик... – 99-111. | Summary.

818. ЛОТИНАЦ, Дино
Били Холидеј у чаши вина / Дино Лотинац // Свеске. – 19, 90 (2008), 148-149.
Приказ књиге: Надија Реброња: Плес морима, Нови Пазар, 2008.

819. ЛУДОШКИ, Наталија
Два писма Младена Лесковца из 1936. године / Наталија Лудошки // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 137-144.

820.
Mladen Leskovac i Vasa Stajić // Natalija Ludoški // Zbornik radova sa naučnog skupa Vasa Stajić ... – 69-80. | Summary.

821.
Младен Лесковац о Стевану Сремцу / Наталија Лудошки // КњЈ. – 55, 1/2 (2008), 183-192.

822.
О преписци српских писаца / Наталија Лудошки // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 711-713.
Приказ књиге: Миливој Ненин: Ситне књиге, Нови Сад, 2007.

823.
Слободан Јовановић као књижевни критичар / Наталија Лудошки. – Нови Сад : Венцловић, 2008. – 190. – ISBN 978-86-86453-06-8 (брош.).

824. ЛУКИЋ, Александар
Уметност романа будућности / Александар Лукић // Браничево. – 54, 3/4 (2008), 173-176.
Приказ књиге: Мирослав Лукић: Пасија по Амарилису, Пожаревац, 2008.

825. ЛУКИЋ, Љиљана
Жудња за нежношћу и топлином / Љиљана Лукић // Свеске. – 18, 88 (2008), 52-54.
Приказ књиге: Гордана Ћирјанић: Пољубац, Београд, 2007.

826.
Кључар чудне љепоте : рани Дучић (1874-1901) : књижевноисторијска студија / Љиљана Лукић. – 1. изд. – Источно Сарајево : Завод за уџбенике и наставна средства, 2008. – 296. – ISBN 978-99955-0-237-9.

827.
Носталгична евокација младости / Љиљана Лукић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 66-69.
Приказ књиге: Градимир Ђуровић: Париски палимпсест, Београд, 2007.

828.
Носталгична евокација младости / Љиљана Лукић // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 165-169.
Приказ књиге: Градимир Ђуровић: Париски палимпсест, Београд, 2007.

829.
Трагање за сопством / Љиљана Лукић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 623-627.
Приказ књиге: Ранко Павловић: Лов, Вршац, 2007.

830. ЛУКОВИЋ, Милош
Поетска и реална топонимија у српској епској поезији / Милош Луковић // Словенски фолклор... 339-364. | Summary.

831. ЉУБИНКОВИЋ, Ненад
Gerhard Gesemann, Die serbo-kroatische Literatur (ed. Literaturen der slavischen Völker), Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion M. B. H., Wildpark-Postdam, 1930. / Ненад Љубинковић // ГКСК. – 4 (2008), 261-267.
Приказ.

832.
Ерлангенски рукопис старих српскохрватских народних песама и лајпцишка *Пјеванија* Симе Милутиновића / Ненад Љубинковић // Српско усмено стваралаштво... – 19-67. | Summary.

833.
Наговештаји тзв. Фаустовог мотива / Ненад Љубинковић // КњИ. – 40, 136 (2008), 601-628. | Summary.

834.
После два века : место Вука Караџића у српској књижевности и уметности / Ненад Љубинковић // КњИ. – 40, 136 (2008), 463-470. | Summary.

835.
Сима Милутиновић и Тереза Албертина Лујза фон Јакоб / Ненад Љубинковић // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 79-91. | Zusammenfassung.

836. ЉУБИЧИЋ, Чедомир
Непрекидно надзирање таме / Чедомир Љубичић // Кораци. – 42, 1-2 (2008), 172-174.
Приказ књиге: Слободан Симић: Симином улицом, Зрењанин, 2007.

837.
Нови живот познатих слика / Чедомир Љубичић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 121-123.
Приказ књиге: Иван Лаловић: Стара барка, Сремци Карловци, 2007.

838.
Облици обраћања богу / Чедомир Љубичић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 89-91.
Приказ књиге: Саво Божић Ружин: Горко хвала, Београд, 2007.

839.
Шапат великог праска / Чедомир Љубичић // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 187-188.
Приказ књиге: Дејан Милојевић: Приближавање даљина, Београд, 2007.

840. ЉУШТАНОВИЋ, Јован
Зузубумба прича бескрајну причу / Јован Љуштановић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 201-204.
Приказ књиге: Дејан Алексић: На пример, Београд, 2006.

841.
Песничка антропологија детињства Душана Радовића / Јован Љуштановић // Душан Радовић и развој... – 13-21. | Summary.

842.
Сима Цуцић : мисија критичара књижевности за децу / Јован Љуштановић // Сима Цуцић ... – 49-63.

843.
Словенски импулси у рађању модерне српске поезије за децу / Јован Љуштановић // Славистика. – 12 (2008), 164-173. | Резюме.

844.
Транзициона стварност и фикција у *Скакавцима* Биљане Србљановић / Јован Љуштановић // НССУВД. – 37/2 (2008), 555-564. | Summary.

845. МАГАРАШЕВИЋ, Мирко
Утицај Доситејевих идеја на *Летопис* Георгија Магарашевића / Мирко Магарашевић // Зборник радова ... – 371-376. | Summary.

846. МАГДЕЛИНИЋ, Стоја
Сећање на Вука Милатовића / Стоја Магделинић // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 455-456.
In memoriam.

847. МАКСИМОВИЋ, Војислав
Народне умотворине из Македоније у часопису Босанска вила : (са библиографским прилогом) / Војислав Максимовић // Српско-македонске културне... – 215-228. | Резиме на македон. и рус. језику.

848.
Прве збирке Косте Радовића или реквијем несталом завичају / Војислав Максимовић // Поезијом против потопа ... – 21-27.

849.
Стеван Р. Делић : (1865-1927) / Војислав Максимовић // Нова зора. – 20/21 (2008), 308-316.

850. МАКСИМОВИЋ, Горан
Кроз ризницу Стеријиног дјела / Горан Максимовић // ЗбМСКЈ. – 56, 3 (2008), 715-717.
Приказ књиге: Душан Иванић: Огледи о Стерији, Београд, 2007.

851.
Матавуљев Бакоња фра-Брне као скривена комедија / Горан Максимовић // Стил. – 7 (2008), 305-321. | Резиме ; Summary.

852.
На међи снова и стварности / Горан Максимовић // Кораци. – 42, 7-8 (2008), 178-182.
Приказ књиге: Радосав Стојановић: Еуридикини просиоци, Приштина, 2007.

853.
Погледи Душана Радовића на српске писце 19. вијека / Горан Максимовић // Душан Радовић и развој... – 197-201. | Summary.

854.
Путописна проза Марка Цара / Горан Максимовић // Српски језик... – 199-214. | Summary.

855.
Путописна проза Милана Јовановића Морског / Горан Максимовић // ЗбМСКЈ. – 56, 3 (2008), 623-638. | Summary.

856.
Путописна проза Симе Матавуља / Горан Максимовић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 97-115. | Summary.

857.
Развојни токови српског историјског романа 19. вијека / Горан Максимовић // КњИ. – 40, 136 (2008), 779-781.
Приказ књиге: Татјана Јовићевић: Српски историјски роман 19. века, Београд, 2007.

858.
Сатирички смијех Петра Кочића / Горан Максимовић // Прилози језичком... – 199-210.

859.
Сремчев *Пой Ћира и ūой Сūира* као скривена комедија / Горан Максимовић // КњЈ. – 55, 1/2 (2008), 77-92. | Summary.

860. МАКСИМОВИЋ, Милена
Вриједна студија о значајној личности / Милена Максимовић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 307-310.
Приказ књиге: Борјанка Трајковић: Никола Т. Кашиковић : живот и дело, Београд, 2006.

861. МАКСИМОВИЋ, Мирослав
Из "последње фасцикле" / Мирослав Максимовић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 137-140.
In memoriam : Стеван Раичковић (1928-2007).

862.
Приређивање, превредновање / Мирослав Максимовић // Душан Радовић и развој... – 233-237. | Summary.
О приређивању Сабраних дела Душана Радовића.

– МАЛОВИЋ, Никола
Коначно медитерански роман ... | Уп. 38.

863. МАНДИЋ, Жарко
Одбљесак "свитања" : (присјећање на новска друговања са пјесником Душаном Костићем) / Жарко Мандић // Стаза и вријеме ... – 175-183. | Summary.

864.
Опијум вјечног слова : (о збирци поезије "Невидљиви дворац" / Жарко Мандић // Поетика Ружице Комар ... – 97-102.

865. МАНДИЋ, Зоран М.
Путовање по речима, потањање у језик / Зоран М. Мандић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1566-1568.
Приказ књиге: Васа Павковић: Елегије и баладе из прошлог столећа, Краљево, 2007.

866. МАНДИЋ-Спасојевић, Неда
Литература Дубравке Угрешић / Неда Мандић-Спасојевић // Свеске. – 19, 89 (2008), 110-121.

867.
Општење неба и земље / Неда Мандић-Спасојевић // Свеске. – 19, 89 (2008), 137-140.
Приказ књиге: Марица Јосимчевић: Двобој на мосту, Београд, 2007.

868. МАРИНКОВИЋ, Боривоје
Белешка о библиографским прилозима / Боривоје Маринковић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1242-1243.
Приказ књиге: Радмила Гикић-Петровић: Библиографија радова о Милици Стојадиновић Српкињи, Нови Сад, 2007.

869.
Заборављени братственици по перу : [есеји о заборављеним писцима XVIII столећа] / Боривоје Маринковић. – Београд : Службени гласник, 2008. – 357. – (Библиотека Повесница / [Службени гласник]). – ISBN 978-86-7549-767-7 (брош.).

870.
Трагом Доситеја / Боривоје Маринковић. – Београд : Службени гласник, 2008. – 320. – (Библиотека Књижевне науке, уметност, култура. Колекција Наслеђе) . – ISBN 978-86-7549-955-8 (брош.).

871. МАРИНКОВИЋ, Мирјана
Преглед турско-српских књижевних веза : 1965-2000 / Мирјана Маринковић. – Београд : М. Маринковић, 2008. – 269. – ISBN 978-86-911319-0-6 (брош.).

872. МАРИНШЕК Николић, Мирјана
Сликарске и друге прозне пикантерије / Мирјана Мариншек Николић // Градина. – 44, 25-26 (2008), 250-252.
Поводом књиге *Голи проповедач* Јовице Аћина.

873. МАРИЦКИ Гађански, Ксенија
Логос макробиос / Ксенија Марицки Гађански. – Београд : Рад, 2008. – 171. – (Античке и модерне теме ; 5 [тј.] 6) (Колекција Печат). – ISBN 978-86-09-00987-7 (брош.).

874.
Поводом једне песме Миодрага Павловића / Ксенија Марицки Гађански // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 31-41.

875. МАРИЧИЋ, Гордан
Од Едипа до Едипа : (*Чисте руке* Јована Христића и *Тебанска куга* Велимира Лукића) / Гордан Маричић // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 218-224. | Summary.

876. МАРЈАНОВИЋ, Воја
Вечни изазов песме / Воја Марјановић // Детињство. – 34, 3 (2008),81-86.
О поезији за децу Жарка Ђуровића.

877.
Критика је недељива : поглед на критику и критичаре српске књижевности за децу и младе / Воја Марјановић // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 29-34. | Summary.

878.
Критичка реч Симе Цуцића / Воја Марјановић // Сима Цуцић ... – 37-47.

879.
Поезија лирског сензибилитета / Воја Марјановић // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 87-88.
Приказ књиге: Благоје Рогач: Празник у цвету, Београд, 2008.

880.
Протицање бескраја / Воја Марјановић // Багдала. – 50, 478 (2008), 116-118.
Приказ књиге: Душан Чоловић: Одјек бескраја, Младеновац, 2008.

881.
Стваралачка рекапитулација / Воја Марјановић // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 83-84.
Приказ књиге: Милутин Ђуричковић: Поетика дјетињства (књижевна критика о дјелу Душана Ђуришића), Даниловград, 2007.

882. МАРЈАНОВИЋ, Петар
Иво Андрић и позориште / Петар Марјановић // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 229-231.
Приказ књиге: Весна Крчмар: Позоришне драматизације дела Иве Андрића, Нови Сад, 2007.

883. МАРКОВИЋ, Андреја
Природа усмене загонетке / Андреја Марковић // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 212-227.

884. МАРКОВИЋ, Василије
Стање факата на релацији Зоговић-Крлежа : фрагменти / Василије Марковић // Ријеч и вријеме ... – 109-133. | Summary.

885. МАРКОВИЋ, Милена
Библиографија академика Ериха Коша : у част деведест пет година живота / Милена Марковић ; уредник Предраг Палавестра. – Београд : САНУ, 2008. – 114. – (Библиографије / Српска академија наука и уметности ; књ. 10. Одељење језика и књижевности ; књ. 4). – ISBN 978-86-7025-477-0 (брош.).

886. МАРКОВИЋ, Наташа
Мирослав Топић, Петар Буњак: Фолклор и превод. Огледи о рецепцији српског народног песништва у пољској књижевности, Београд, 2007. / Наташа Марковић // Стил. – 7 (2008), 392-395.

887. МАРКОВИЋ, Слободан Ж.
Живот и прикључења Димитрија Обрадовича, нареченог у калуђерству Доситеја њим истим списат и издат : претходница или почетак српске књижевности за децу / Слободан Ж. Марковић // Зборник радова ... – 15-22. | Summary.

888.
Модерни традиционализам у поезији Десанке Максимовић / Слободан Ж. Марковић // Традиционално и модерно... – 5-14. | Summary.

889.
Слика средине као компонента стварања поетске представе у делу Стевана Сремца / Слободан Ж. Марковић // Писци у Нишу ... – 11-14. | Резиме на рус. и енгл. језику.

890.
Српска књижевност средином 20. века : размеђе традиционалног, социјалистичког и модерног / Слободан Ж. Марковић // ЗбМСС. – 73 (2008), 259-266. | Резюме.

891.
Чињенице и симболика у поетској представи кратке приче Антонија Исаковића (у збирци *Велика деца*) / Слободан Ж. Марковић // НССУВД. – 37/2 (2008), 375-380. | Резюме.

892. МАРКОВИЋ Рињанин, Ратко
Стадија Радоја Домановића и савремена стадија / Ратко Марковић Рињанин // Лако перо Радоја Домановића ... – 225-230.

893. МАРКС, Љиљана
Folkloristička istraživanja u Hrvatskoj u 20. stoljeću / Ljiljana Marks, Ivan Lozica // Словенски фолклор... – 55-78. | Summary.

894. МАРОЈЕВИЋ, Радмило
Културе у контакту и поетика баладе : (Асан-агиница и Двоје мили) / Радмило Маројевић // Наука, култура и идеологија... – Стр. 79-105.| Резюме.

895. МАРТИНОВ, Златоје
Греси као књижевна провокација sui generis / Златоје Мартинов // Багдала. – 50, 478 (2008), 123-126.
Приказ књиге: Александар Марчићев: Греси Светог Макса, Панчево, 2007.

896.
Дискурзивност ауторског гласа / Златоје Мартинов // Свеске. – 18, 88 (2008), 49-51.
Приказ књиге: Филип Давид: Сан о љубави и смрти, Београд, 2007.

897.
Меланхолично-иронична радост стварања / Златоје Мартинов // Свеске. – 19, 89 (2008), 125-128.
Приказ књиге: Милан Ђорђевић: Радост, Краљево, 2008.

898.
Нефункционални књижевни резови / Златоје Мартинов // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 159-161.
Приказ књиге: Милета Продановић: Агнец, Београд, 2007.

899. МАРТИНОВИЋ, Душан Ј.
Светозар Радоњић – Рас : поводом 70 година живота и 50 година стваралаштва / Душан Ј. Мартиновић. – Подгорица : ЦИД, 2008. – 162. – (Библиотека Посебна издања). – ISBN 978-86-495-0367-0.

900. МАРТИНОВСКИ, Владимир
Место сликарства у поетском свету Владе Урошевића / Владимир Мартиновски ; са македонског превела Снежана Јовановска // Свеске. – 18, 88 (2008), 104-115.

901. МАРТИНОСКА, Ана
Фолклорот и савремена литература : (компаративни македонско-српски соглед-би) / Ана Мартиноска // Српско-македонске културне... – 161-172. | Резиме на срп. и рус. језику.

902. МАТИВЈЕЦКИ, Пјотр
Уобразиља и прекорачење амбиса / Пјотр Мативјецки // Свеске. – 19, 89 (2008), 141-144.
Приказ књиге: Гжегож Хатушињски: Сви су тренуци ту и ништа не престаје да буде. Антологија српске поезије XX века, Варшава, 2008.

903. МАТИЋ, Никола
Слеђени пламен : скривено тежиште романа / Никола Матић // Свеске. – 18, 88 (2008), 59-63.
Приказ књиге: Александар Марчићев: Греси светог Макса, Панчево, 2007.

904. МАТИЦКИ, Миодраг
Вуков забавник Даница – симболика трајања / Миодраг Матицки // КњИ. – 40, 136 (2008), 455-462. | Summary.

905.
Други у српским изрекама и пословицама / Миодраг Матицки // Даница. – 15 (2008), 264-273.

906.
Значај пословица за фолклористику / Миодраг Матицки // Словенски фолклор... 315-322. | Summary.

907.
Исидорин "проблем земље" / Миодраг Матицки // Теорија-естетика-поетика ... – 303-308. | Summary.

908.
Књига банатских народних лирских песама из 1863. године / Миодраг Матицки // КњИ. – 40, 136 (2008), 629-638. | Summary.

909.
Поуздани истраживач Вуковог дела / Миодрга Матицки // Нова зора. – 18/19 (2008), 457-458.
In memoriam : Голуб Добрашиновић. – (Преузето из Књижевног листа, број 76 /2008).

910.
Приступи српској књижевности 18. века / Миодраг Матицки // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 275-285.
Приказ књиге: Мирјана Д. Стефановић: Библиотека српске књижевности, Београд, 2007.

911.
Севдалинке као заједничка лирска форма балканских народа / Миодраг Матицки // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 728-732.

912. МАТКИЋ, Мара
Приповијетке Милана Будисављевића у књижевноисторијском контексту / Мара Маткић // Кораци. – 42, 5-6 (2008), 96-109.

913. МАТОВИЋ, Веселин
На њега је ред / Веселин Матовић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 647-649.
Приказ књиге: Борис Јовановић: Отац, Подгорица, 2007.

914.
Читанка етичности / Веселин Матовић // Нова зора. – 18/19 (2008), 335-336.
Приказ књиге: Вуко Велаш: Карневалски бјесови, Никшић, 2008.

915. МАТОВИЋ, Весна
"Европеизација" и национални идентитет у књижевности српског модернизма / Весна Матовић // ЗбМСС. – 73 (2008), 283-296. | Резюме.

916.
Фактографско и фикционално у прозним записима о Београду Б. Нушића и С. Велмар Јанковић / Весна Матовић // НССУВД. – 37/2 (2008), 453-462. | Резюме.

917. МАЦУРА, Сања
Поетика романа Слободана Селенића / Сања Мацура // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 167-178.| Summary.

918.
Сећање као дубок временски захват / Сања Мацура // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 698-700.
Приказ књиге: Ранко Рисојевић: Симана, Бања Лука, 2007.

919. МАЧКИЋ, Љиљана
Заточеник између звијежђа и хартије у бескрају сужањства / Љиљана Мачкић // Путеви . – 47, 4-5 (2008), 141-146.
Приказ књиге: Миленко Вујичић: Распукло небо, Бања Лука, 2008.

920. МАЦУНКОВ, Митко
На маргинама српско-македонских књижевних веза или О двојној припадности : (једно појединачно искуство) / Митко Мацунков // Српско-македонске културне... – 429-448. | Резиме на македон. и рус. језику.

921. МАШИЋ, Уна
Не можеш да стекнеш имунитет на ствари које доноси живот : (разговор са Срђаном Ваљаревићем) / Уна Машић // Градина. – 44, 22 (2008), 23-27.

922. МЕЛИЋ, Катарина
Милан Кундера о политици и књижевности: мапа егзила и његова демистификација / Катарина Мелић // Српски језик... – 281-288. | Резиме на франц. језику.

923. МЕЧАНИН, Радмила
Пред океаном / Радмила Мечанин // Књижевност. – 63, 123, 3 (2008), 118-124.

у по**е**четку ?

924. МИКИТЕНКО, Оксана
Идентитет стварности, или српске документарне тужбалице и украјинске песмехронике као типологија жанра / Оксана Микитенко // НССУВД. – 37/2 (2008), 101-107. | Резюме.

925. МИКИЋ, Радивоје
Исповест као наративна стратегија / Радивоје Микић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 21-32.
О Миловану Данојлићу.

926.
Песничка посла / Радивоје Микић. – Београд : Службени гласник, 2008. – 217. – (Библиотека Књижевне науке, уметност, култура. Колекција Нова традиција). – ISBN 978-86-7549-960-2 (брош.).

927.
Судбина жене од мита до свакодневице / Радивоје Микић // Глас народа... – 107-112.
(Предговор за роман Пауново перо Љиљане Хабјановић-Ђуровић, Београд, 1999. године).

928.
Данило Николић као писац лирске прозе / Радивоје Микић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 147-154.

929.
Допринос преображају науке о књижевности / Радивоје Микић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 97-103.
О Новици Петковићу.

930.
Једна могућа паралела : морфолошки аспекти поезије Ј. Ј. Змаја и Душана Радовића / Радивоје Микић // Душан Радовић и развој... – 23-29. | Summary.

931.
Поетике савремених српских песника : (два примера) / Радивоје Микић // Прилози језичком... – 211-223.

932.
Тамни предачки гласови и модерно тумачење књижевности / Радивоје Микић // ГКСК. – 4 (2008), 23-34.

933. МИЛАНОВИЋ, Жељко
Драгутин Ј. Илић на границама књижевног / Жељко Милановић // Свеске. – 19, 90 (2008), 212-223. | Summary.

934.
Привлачност интеркултурне комуникације / Жељко Милановић // Градина. – 44, 23 (2008), 130-138.
О роману *Осми повјереник* Рената Баретића.

935. МИЛАНОВИЋ, Милијана
Бука / Милијана Милановић // Свеске. – 18, 88 (2008), 72-75.
Приказ књиге: Владан Радоман: Чаробњак из Аза, Београд, 2007.

936.
Женско и мушко писмо у обликовању романа *Сеобе* и *Страх и његов слуга* / Милијана Милановић // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 99-114. | Summary.

937. МИЛАНОВИЋ, Мирољуб
За обнову друштвеног романа / Мирољуб Милановић // Браничево. – 54, 3/4 (2008), 166-172.
Приказ књиге: Мирослав Лукић: Пасија по Амарилису, Пожаревац, 2008.

938.
Иво Андрић у послератној српској књижевности / Мирољуб Милановић // Браничево. – 54, 3/4 (2008), 57-62.
Есеји преузети из књиге: Пола века ћутања, Пожаревац, 2008.

939.
Пола века ћутања : један поглед на српску прозу друге половине двадесетог века / Мирољуб Милановић. – Пожаревац : Центар за културу, Едиција Браничево, 2008. – 123. – (Библиотека Ab ovo ; књ. 10) (Едиција Браничево). – ISBN 978-86-7315-051-2 (брош.).

940. МИЛАТОВИЋ, Вук
Зоговићево схватање народне књижевности / Вук Милатовић // Ријеч и вријеме ... – 101-107. | Zusammenfassung.

941.
Искушење мита у лирској песми : (прилог за лирску метафизику Косте Радовића) / Вук Милатовић // Поезијом против потопа ... – 95-101.

942.
Свет снажне лирске обојености / Вук Милатовић // Поетика Ружице Комар ... – 103-109.

943.
Стваралачки поступци у поезији Душана Радовића / Вук Милатовић // Душан Радовић и развој... – 93-96. | Summary.

944. МИЛАШИНОВИЋ, Светлана
Лик Маре Бранковић као заједнички мотив средњовековне, народне и савремене књижевности / Светлана Милашиновић // Свеске. – 18, 88 (2008), 157-169. | Summary.

945.
Маска као идентитет / Светлана Милашиновић // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 162-165.
Приказ књиге: Горан Милашиновић: Маска Софије де Монтењ, Београд, 2007.

946.
Мит о кули сатканој од писане речи / Светлана Милашиновић // Свеске. – 19, 90 (2008), 121-124.
Приказ књиге: Светозар Кољевић: Вавилонски изазови, Нови Сад, 2007.

947.
У поечетку беше ... живот / Светлана Милашиновић // Свеске. – 18, 88 (2008), 55-58.
Приказ књиге: Драшко Милетић: Ph, Београд, 2007.

948.
Читање савремене прозе / Светлана Милашиновић, Гаља Сапожниченко. – Панчево : Mali Nemo, 2008. – 146. – (Библиотека Анатомија критике). – ISBN 978-86-7972-030-6 (брош.).

949. МИЛЕНИЋ, Жарко
Хроника културних збивања / Жарко Миленић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 202-203.
Приказ књиге: Бошко Ломовић: Читах, гледах, записах, Београд, 2006.

950. МИЛЕНИЋ, Саша
Да ли сте за Домановића спремни! / Саша Миленић // Лако перо Радоја Домановића ... – 181-187.

951.
Крагујевачка пролегомена за свако будуће читање / Саша Миленић // Кораци. – 42, 5-6 (2008), 150-152.
Приказ књиге: Сабрана дела Видосава Стевановића : рукописи из егзила, Крагујевац, 2007.

952. МИЛЕНКОВИЋ, Горан
"Балада о српској поезији" Милана Ракића / Горан Миленковић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 97-109.

953. МИЛЕНКОВИЋ, Димитрије
Зоре и понори у поезији Љубе Станојевића / Димитрије Миленковић // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 45-52. | Резиме на рус. и енгл. језику.

954. МИЛЕНКОВИЋ, Иван
Konstantinović sa Hajdegerom : (*Duh palanke* kao duh banalnosti) / Ivan Milenković // Fenomenologija duha palanke... – 67-79.

955. МИЛЕНКОВИЋ, Милисав
Убедљива прича, узбудљив заплет / Милисав Миленковић // Браничево. – 54, 3/4 (2008), 180-182.
Приказ књиге: Драгомир Матић: Јованка Токина, Пожаревац, 2008.

956. МИЛЕНКОВИЋ, Слађана
Метаморфоза драмског жанра у савременој књижевности за децу : (антички елементи и апсолутно позориште у драми за децу А. Поповића) / Слађана Миленковић // Драмска књижевност за децу ... –59-67. | Summary.

957. МИЛИВОЈЕВИЋ, Милен
Роман о књижевности / Милен Миливојевић // Савременик плус. –158/159/160 (2008), 117-118.
Приказ књиге: Бранислав Б. Бранковић: Пубертетска љубав Соње Савић, Књажевац - Зајечар, 2007.

958.
Сатиричар који неће бити министар / Милен Миливојевић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 225-226.
Приказ књиге: Срђан Динчић: Кактус, маказе и ситне наказе, Рума, 2007.

959. МИЛИН, Бошко
Lavirinti ekspresionizma : rane drame Josipa Kulundžića / Boško Milin. – Novi Sad : Sterijino pozorje, 2008. – 141. – **(**Biblioteka Sinteze ; knj. 2). – ISBN 978-86-85145-15-5 (broš.).

960. МИЛИНКОВИЋ, Јелена
Неколико погледа на књигу Милана Дединца *Од немила до недраг̑а* / Јелена Милинковић // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 92-105.

961.
Биографија : Милан Дединац / Јелена Милинковић // Браничево. – 54, бр. 1-2 (2008), 77-80.

962. МИЛИНКОВИЋ, Миомир
Две нове књиге / Миомир Милинковић // Међај. – ISSN 0351-5451. – Год. 28, бр. 69/70 (2008), стр.
Приказ књига: Тихомир Петровић: Историја српске књижевности за децу, Нови Сад, 2008. ; Предраг Јашовић: Књижевне притоке II, Нови Сад, 2008.

963.
Књижевност за децу између два светска рата у критичкој визури Марка Ристића / Миомир Милинковић // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 68-71. | Summary.

964.
Место и значај Симе Цуцића у развоју књижевнокритичке мисли у српској књижевности за децу и младе / Миомир Милинковић // Сима Цуцић ... – 91-97.

965.
Нацрт за периодизацију српске књижевности за децу / Миомир Милинковић // Књижевност за децу ... – 20-30. | Summary.

966. МИЛИНКОВИЋ, Снежана
Преображаји новеле : новела од В. Врчевића до С. Матавуља и италијанска новелистичка традиције / Снежана Милинковић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност, 2008. – 276. – (Библиотека Књижевност и језик ; књ. 25). – ISBN 978-86-84885-29-8 (брош.).

967. МИЛИНЧЕВИЋ, Васо
Афоризам у Доситејевом делу / Васо Милинчевић // Зборник радова ... – 23-31. | Summary.

968. МИЛИЋ, Слободан
Фактографија и фикција / Слободан Милић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 717-719.
Приказ књиге: Миодраг Ћупић: Повратак у Елдорадо, Подгорица, 2007.

969. МИЛИЧЕВИЋ, Давор
Мала преображења Ђорђа Сладоја / Давор Миличевић // Ђорђо Сладоје, песник... – 27-42. | Summary.

970. МИЛОВАНОВИЋ, Ана
Елементи српске народне бајке у драмским текстовима за децу на српском језику / Ана Миловановић // Књижевност за децу ... – 244-252. | Summary.

971. МИЛОВАНОВИЋ, Биљана
Бол са великим "Б" / Биљана Миловановић // Путеви. – 47, 4-5 (2008), 119-132.
Приказ књиге: Михајло Пантић: Овога пута о болу, Београд, 2007.

972. МИЛОЈЕВИЋ, Снежана
Медитативна проза Иве Андрића / Снежана Милојевић. – 1. изд. – Ниш : Нишки културни центар, 2008. – 209. – (Библиотека Вертикале / [Нишки културни центар]) . – ISBN 978-86-83505-82-1 (брош.).

973.
О самоћи, тишини, ћутњи и тајни : медитативна проза Иве Андрића / Снежана Милојевић // Кораци. – 42, 5-6 (2008), 91-95.

974. МИЛОЈКОВИЋ-Ђурић, Јелена
Успони српске културе : књижевни и уметнички живот : 1900-1918 / Јелена Милојковић-Ђурић. – Сремски Карловци ; Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2008. – 238. – (Библиотека Посебна издања / Издавачка књижарница Зорана Стојановића). –ISBN 978-86-7543-148-0 (картон).

975.
Успони српске културе : музички, књижевни и ликовни живот : 1918-1941 / Јелена Милојковић-Ђурић. – Сремски Карловци ; Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2008. – 179. – (Библиотека Посебна издања / Издавачка књижарница Зорана Стојановића). – ISBN 978-86-7543-171-8 (картон).

976. МИЛОСАВЉЕВИЋ-Милић, Снежана
Изазови књижевног отпора – рецепција стварности у савременом српском роману / Снежана Милосављевић-Милић // Српски језик ... – 45-56. | Summary.

977.
Критика и идентитет / Снежана Милосављевић-Милић // Писци у Нишу ... – 129-138. | Резиме на рус. и енгл. језику.
У раду се указује на методолошке, историјскопоетичке, естетичке, културолошке и епистемолошке аспекте критичког дискурса Милоша Н. Ђорића о делу Лазе Лазаревића.

978.
Прича и тумачење / Снежана Милосављевић-Милић. – Београд : "Филип Вишњић", 2008. – 282. – (Посебна издања / ["Филип Вишњић"]). – ISBN 978-86-7363-604-7 (брош.).

979. МИЛОШЕВИЋ, Маријана
Коме се десила трагедија? / Маријана Милошевић // Кораци. – 42, 11-12 (2008), 137-140.
Приказ књиге: Давид Албахари: Брат, Београд, 2008.

980.
Представе града у прози Стане Динић-Скочајић и Звонка Карановића / Маријана Милошевић // Писци у Нишу ... – 237-247. | Резиме на рус. и енгл. језику.

981.
Собе са погледом на Дунав / Маријана Милошевић // Кораци. – 42, 7-8 (2008), 169-172.
Приказ књиге: Михајло Пантић: Овога пута о болу, Београд, 2007.

982. МИЛОШЕВИЋ, Милош
Романтизам и реализам у српској и европској књижевности : есеји, књижевнотеоријски, књижевнокритички, књижевноисторијски, аналитички радови и библиографија / Милош Милошевић. – Нови Сад : Змај, 2008. – 367. – (Змајева Библиотека знања) . – ISBN 978-86-489-0644-1 (брош.) .

983. МИЛОШЕВИЋ, Мирјана
Кроз дугине боје времена / Мирјана Милошевић // Књижевна колонија Својново. – 45-47.
Приказ књиге: Љубица Ненезић: Кад прописи нису важили, Београд, 2005.

– МИЛОШЕВИЋ, Петар
Да ли нас ико слуша? ... | Уп. 280.

984.
Поезија апсурда : (Васко Попа) / Петар Милошевић. – Београд : Службени гласник, 2008. – 163. – (Колекција Модерна традиција) . – ISBN 978-86-7549-773-8 (брош.).

985. МИЛОШЕВИЋ, Радослав
Ореол Тодора Дутине српског пјесника и дипломате нашега времена / Радослав Милошевић // Нова зора. – 17 (2008), 373-374
Годину дана од смрти Тодора Дутине.

986. МИЛОШЕВИЋ, Томислав
Кућа од речи : (између песника и читаоца) / Томислав Милошевић // Песник трезвеног родољубља... – 20-22.

987.
Похвала пороцима или поезија која исправља филозофију / Томислав Милошевић // Кораци. – 42, 5-6 (2008), 171-173.
Приказ књиге: Перо Попов: Похвала пороцима, Београд, 2007.

988. МИЛОШЕВИЋ-Ђорђевић, Нада
Живот и обичаји и српска народна лирика : (календарске обредне песме) / Нада Милошевић-Ђорђевић // Српско усмено стваралаштво... – 7-18. | Резиме на енгл. језику.

989.
Српски фолклор и фолклористика на размеђи два миленијума : (осврт на историју истраживања) / Нада Милошевић-Ђорђевић // Словенски фолклор... 89-109. | Summary.

990.
Трагом поставки Радмиле Маринковић о заједничком културно-поетском систему усмене и средњовековне српске књижевности / Нада Милошевић-Ђорђевић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 21-32. | Сажетак ; Резиме на енгл. језику.

991. МИЛУТИНОВИЋ, Дејан
Horror made in Nish / Дејан Милутиновић // Писци у Нишу ... – 145-156. | Резиме на рус. и енгл. језику.
О нишком писцу Дејану Огњановићу.

992. МИЛУТИНОВИЋ, Зоран
Демонизам историје и обећање естетског искупљења у "Мамцу" Давида Албахарија / Зоран Милутиновић ; превела с енглеског Бранислава Васић-Ракочевић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 87-96.
Текст преведен из часописа "Serbian Studies", vol. 19, no 1, 2005. – Приказ књиге: Давид Албахари: Мамац, Београд, 1997.

993. МИЛУТИНОВИЋ, Љубомир
Бајковито причање Гроздане Олујић / Љубомир Милутиновић // Књижевност за децу ... – 316-327. | Summary.

994. МИЛЧИЋ, Александра
Искреност душе : о поезији Слободанке Луковић / Александра Милчић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 40-42.

995. МИЉКОВИЋ, Бојан
Житија светог Саве као извори за историју средњовековне уметности / Бојан Миљковић. – Београд : Византолошки институт САНУ, 2008. – 265. – (Посебна издања / Византолошки институт САНУ ; књ. 38). – ISBN 978-86-83883-12-7 (брош.).

996. МИОК, Оливера
(Ne)ostvarivanje života / Olivera Miok // Polja. – 53, 450 (mart-april 2008), 136-138.
Приказ књиге: Гордана Ћирјанић: Пољубац, Београд, 2007.

997. МИОЧИНОВИЋ, Мирјана
Pozorište i giljotina : rasprave o drami / Mirjana Miočinović. – 2. dopunjeno izd. – Beograd : Fabrika knjiga, 2008. – 354. – (Edicija Reč / [Fabrika knjiga] ; knj. 54). – ISBN 978-86-7718-072-0 (broš.).

998. МИРКОВИЋ Милица
Iskušenja i iskušavanja granice / Milica Mirković // Polja. – 53, 454 (nov.-dec. 2008), 159-161.
Приказ књиге: Мирко Демић: Молски акорди, Зрењанин, 2008.

999. МИРКОВИЋ Милосав
Андрићева новела о Бајрону и лептирици / Милосав Мирковић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 40-43.

1000.
Бунари и крчази Радомира Андрића / Милосав Мирковић // Багдала. – 50, 476 (2008), 96-103.

1001.
Jelena, deca i ljudi Ive Andrića : eseji i vinjete / Milosav Mirković. – Beograd : B. Stamatović, 2008. – 107. – ISBN 978-86-910253-0-4 (broš.).

1002.
Путовати са собом самим / Милосав Мирковић // Нова зора. – 18/19 (2008), 319-321.
Приказ књиге: Љубиша Ђидић: Ружа Будимпеште, Трстеник, 2006.

1003.
Темпорална успаванка / Милосав Буца Мирковић // Кораци. – 42, 1-2 (2008), 158-161.
Приказ књиге: Слободан Павићевић: Ваздушни напад и одбрана сећања, Нови Сад, 2007.

1004.
Хлебњиков – испред времена и без времена / Милосав Мирковић // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 154-156.

1005. МИРКОВИЋ, Чедомир
Документарист и белетрист : запис о Кости Димитријевићу / Чедомир Мирковић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 46-48.

1006. МИРОНСКА-Христовска, Валентина
Македонско-српските просветителски врски / Валентина Миронска-Христовска // Српско-македонске културне... –173-188. | Резиме на срп.. и рус. језику.

1007. МИСАИЛОВИЋ, Миленко
Доситеј и практична или животна филозофија / Миленко Мисаиловић // Зборник радова ... – 33-48. | Resümee.

1008.
Значења српске комедиографије : од Јоакима Вујића до Бранислава Нушића / Миленко Мисаиловић. – Нови Сад : Позоришни музеј Војводине, 2008. – 686 стр. – (Библиотека Ловоров венац ; књ. 1). – ISBN 978-86-85123-34-4 (брош.).

1009.
Откривање комичке кривице као константне категорије у европској и српској комедиографији / Миленко Мисаиловић // Теорија-естетика-поетика ... – 139-154. | Summary.

1010. МИТИЋ, Милунка
Знамење Часног крста у "Житију Светога Симеона-Немање" од Стефана Првовенчанога : аналитички приступ / Милунка Митић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 93-117. | Резиме на енгл. језику.

1011.
Неки историјски догађаји и њихов одраз на живот краљице Јелене, у *Житију краљице и монахиње Јелене* од архиепископа Данила другог, из зборника *Животи краљева и архиепископа српских* / Милунка Митић // НССУВД. – 37/2 (2008), 31-39. | Summary.

1012.
Ниш у песмама Јелене Димитријевић : тематско-идејни приступ / Милунка Митић // Писци у Нишу ... – 157-173. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1013. МИТРИЋ, Радомир Д.
Традиционално и модерно у поезији Десанке Максимовић / Радомир Д. Митрић // Традиционално и модерно... – 93-101. | Summary.

1014. МИТРОВИЋ, Весна
Словенска мисао у српској књижевности модерне / Весна Митровић // Славистика. – 12 (2008), 116-123. | Резюме.

1015. МИТРОВИЋ, Марија
Андрић и Италија / Марија Митровић // Свеске Задужбине Иве Андрића. – 27, 25 (2008), 235-243.
Овај текст је објављен као кратак предговор књизи Ivo Andrić, La storia maledetta, Racconti triestini, Oscar Mondatori, Milano, 2007.

1016. МИТРОВИЋ, Милуника
Каденце недостајања / Милуника Митровић // Повеља. – 38, 3 (2008), 139-144.
Приказ књиге: Бојана Стојановић-Пантовић: Заручници ватре, Краљево, 2008.

1017.
Песник и боник Пребелог једра / Милуника Митровић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 135-137.
Приказ књиге: Паун Петронијевић: Пребело једро, Пожега, 2006.

1018.
Тамни ројеви – капи медовине / Милуника Митровић // Међај. – 28, 69/70 (2008), 147-151.
Приказ књиге: Срба Игњатовић: Слепи путник, Београд, 2007.

1019. МИТРОВИЋ, Мирјана
На стогодишњицу смрти Симе Матавуља : *Повареша* – веровали или не / Мирјана Митровић // Глас. – 409, 24 (2008), 83-87.

1020. МИЋОВИЋ, Јоаникије
Слово о Миодрагу Павловићу / Јоаникије Мићовић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 464-466.

1021. МИЋОВИЋ, Милутин
Павловићева сагласја / Милутин Мићовић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 490-496.
О делу Миодрага Павловића.

1022. МИЋУНОВИЋ, Радомир
Алфа, омега и сигма : јестественици нишког изма! / Радомир Мићуновић // Корац. – 42, 9-10 (2008), 176-179.
Приказ књиге: Физичка књига : 25 година физизма, Ниш, 2007.

1023.
Крчаг пун метафора / Радомир Мићуновић // Поетика Ружице Комар ... – 110-116.
Приказ књиге: Ружица Комар: Свјетлосно писмо, Подгорица, 2008.

1024.
Пишчева оловка – чаробни штапић / Радомир Мићуновић // Детињство. – 34, 3 (2008), 107-110.
Приказ књиге: Ранко Павловић: Моћ дивље оскоруше и друге бајке, Београд, 2005.

1025.
Руке бола, лудила и смрти / Радомир Мићуновић // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 328-331.
Приказ књиге: Борис Анђелић : Козја ћуприја, Београд, 2008.

1026. МИХАИЛОВИЋ, Драгана
Библиографија српске књижевности у преводу на чешки језик : (1945-2007) / Драгана Михаиловић // ФП. – 35, 1/2 (2008), 225-250.

1027. МИЧИЋ, Биљана
Случај "Слатке" књиге – „случајно" / Биљана Мичић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1579-1581.
Приказ књиге: Миливој Ненин: Слатка књига, Београд, 2008.

1028. МИШКОВИЋ, Бојана
Стил и метод у Глосолалији Андреја Белог / Бојана Мишковић // Славистика. – 12 (2008), 212-218. | Резюме.

1029. МЛАДЕНОВИЋ, Власта
Феномен самоубиства / Власта Младеновић // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 176-178.
Приказ књиге: Душан Стојковић: Граматика смрти, Младеновац, 2007.

1030. МЛАДЕНОВИЋ, Добривоје
Васићеви Јуришићи у миру / Добривоје Младеновић // Живот и дело Драгише Васића ... – 313-322.

1031.
Драгиша Васић : писац и публициста, ратник и адвокат, опозициони политичар и "отпадник" // Добривоје Младеновић // Наука, култура и идеологија... – Стр. 125-139. | Резиме ; Summary.

1032. МЛАЂЕНОВИЋ, Миливоје
Душан Радовић – драмски писац за децу / Миливоје Млађеновић // Душан Радовић и развој... – 177-184. | Summary.

1033.
Одлике луткарских текстова Александра Поповића / Миливоје Млађеновић // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 15-18. | Summary.
О драмским текстовима *Шкрти берберин* и *Парадни тр̄чуљак*.

1034.
Poreklo komičnog u dramama za decu Aleksandra Popovića / Milivoje Mlađenović // Teatron. – 144-145 (2008), 17-25.

1035. МОЈАШЕВИЋ, Миљан
ТАЛФЈ у истраживању и представама Јужних Словена / Миљан Мојашевић // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 187-198. | Zusammenfassung.

1036. МОЈСИЕВА-Гушева, Јасмина
Македонистиката во Србија : (македонските теми на Радомир Ивановиќ) / Јасмина Мојсиева-Гушева // Српско-македонске културне... – 229-237. | Резиме на срп.. и македон. језику.

1037. МОЈСОВА-Чепишевска, Весна
Ново читање на традицијата : (во романите *Смрт̄та на дијакот̄* од Д. Михајловски и *Оп̄садата на црквата Св. Спас* од Г. Петровиќ) / Весна Мојсова-Чепишевска // Српско-македонске културне... – 415-428. | Резиме на срп. и рус. језику.

1038. МОЦНА, Ирина
Визија политике и тероризма у антиутопијама Бориславе Пекића / Ирина Моцна // Српски језик **... –** 67-74. | Summary.

1039. МРКАИЋ, Благота
Утицај усменог народног стваралаштва у роману "Вртијељка" Косте Радовића / Благота Мркаић // Поезијом против потопа ... – 147-158.

1040.
Утицај усменог стваралаштва на нека Лалићева дјела / Благота Мркаић // Лалићеви сусрети ... – 167-174.. | Summary.

1041. МРКИЋ, Миодраг
Видијанска неуротика Драгољуба Симоновића / Миодраг Мркић. – 1. изд. – Ниш : АНУ : Економика : СВЕН, 2008. – 354. – (Трилогија / Миодраг Мркић ; књ. 2). – ISBN 978-86-84933-33-3.

1042.
Дивљење и научна мера / Миодраг Мркић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 53-56.

1043. МУРАТАГИЋ-Туна, Хасниja
Сијарићеви *"Бихорци"* : роман који траје / Хасниja Муратагић-Туна // Наративски токови... – 43-53.

1044. МУСТЕДАНАГИЋ, Лидија
Lament nad Beogradom / Lidija Mustedanagić // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 125-128. Приказ књиге: David Albahari: Ludvig, Beograd, 2007.

1045. НА извору Вукова језика : V научни скуп / [уредник Бранислав Остојић]. – Жабљак : Фондација Вукове задужбине, 2008. – ISBN 978-9940-9108-1-5.

1046. НАРАЦИЈСКИ токови : о књижевном стваралаштву Ћамила Сијарића : радови са научног скупа, Подгорица, 10. јун 2008. године / уредник Жарко Ђуровић. – Подгорица : ЦАНУ, 2008. – 170. – (Научни скупови / Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица ; књ. 91. Одјељење умјетности ; књ. 32). – ISBN 978-86-7215-215-9. | Уп. 152, 243, 263, 386, 426, 446, 458, 670, 671, 713, 1043, 1089, 1120, 1464, 1595, 1648, 1687.

1047. НАУКА, култура и идеологија. Том 1 : зборник радова са научног скупа (Бања Лука, 12-13. децембар 2008) / главни уредник Драго Бранковић ; одговорни уредник Ранко Поповић. – Бања Лука : Филозофски факултет, 2008. – 393. – (Научни скупови ; књ. 9). – ISBN 978-99938-34-92-2. | Уп. 32, 76, 894, 1031, 1592.

1048. НЕГРИШОРАЦ, Иван
Безименост коју познајемо / Иван Негришорац // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1148-1152.
Приказ књиге: Драган Стојановић: Није то све, Београд, 2007.

1049.
Дучићева лирска визија природе / Иван Негришорац // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 293-320.

1050.
Изазов нирване и српско модерно песништво : (обливи оријенталистичког дискурса у поезији Владислава Петковића Диса, Јована Дучића и Рада Драинца) / Иван Негришорац // Тумачења књижевног дела... – 197-232. | Summary.

1051.
Интертекст песме „Светковина“ Симе Пандуровића и дискурс лудила у поезији Јаше Томића / Иван Негришорац // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1401-1413.

1052.
Како побећи из физичког света / Иван Негришорац // Кораци. – 42, 1-2 (2008), 162-168.
Приказ књиге: Драган Драгојловић: Докторова љубав, Београд, 2006.

1053.
Književnost i moral kao bedem opstanka / Ivan Negrišorac // Polja. – 53, 452 (jul-avg. 2008), 162-165.
Приказ књиге: Милош Јевтић: Живот и књижевност, Београд, 2007.

1054.
Мисионарство Томислава Бекића / Иван Негришорац // ЛМС. – 184, 482, 1/2 (јул-авг. 2008), 278-281.
In memoriam.

1055.
Мотив трубе у песништву Момчила Настасијевића и Слободана Ракитића : културолошка актуелизација у периоду транзиције / Иван Негришорац // Теорија-естетика-поетика ... – 327-345. | Summary.

1056.
Нека буде што бити не може: критика нарцистичког менталитета / Иван Негришорац // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 164-170.
Приказ књиге: Матија Бећковић: Кад будем млађи, Нови Сад, 2007.

1057.
Nihilistički diskurs u poeziji Vujice Rešina Tucića / Ivan Negrišorac // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 53-55.

1058.
“Огњено царевање” Миодрага Павловића као виртуелни спев / Иван Негришорац // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 474-484.

1059.
Песма као задушна свећа / Иван Негроширац [тј. Негришорац] // ЛМС. – 184, 481, 5 (мај 2008), 899-906.
Приказ књиге: Драгомир Брајковић: Моје се зна, Београд, 2007.

1060.
Препознавање празнине : прилог истраживању нихилистичког дискурса у српском песништву: Јован Стерија Поповић, Иван Гађански, Вујица Решин Туцић, Никола Вујчић / Иван Негришорац // Поезија Николе Вујчића... – 84-110.

1061.
Света је ово служба : тематско-мотивски распони у збирци *Манастирски баштован* Ђорђа Сладоја / Иван Негришорац // Ђорђо Сладоје, песник... – 171-204. | Summary.

1062.
Српска књижевност у периоду транзиције и муслимански културолошки контекст / Иван Негришорац // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 886-932.

1063. НЕДЕЛКУ, Октавија
Облици приповедања у причи *Књига* Ива Андрића / Octavia Nedelcu // НССУВД. – 37/2 (2008), 315-322. | Resumee.

1064. НЕДЕЉКОВИЋ, Милена
Слободан Ж. Марковић и његов критичарски свет у књижевности за децу / Милена Недељковић // Детињство. – 34, 3 (2008), 51-55. | Summary.

1065. НЕДИЋ, Марко
Два фрагмента о поетској прози / Марко Недић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 243-248.

1066.
Лирска и критичка нарација Милована Данојлића / Марко Недић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 33-44.

1067.
Наративна полифонија Вељка Петровића / Марко Недић // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 60-71.

1068.
Новела у облику романа или роман у облику новеле : *Роман о смрти Галерије* Мирослава Јосића Вишњића / Марко Недић // Теорија-естетика-поетика ... – 353-366. | Summary.

1069.
Проза и поетика Мирослава Јосића Вишњића / Марко Недић. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 381. – (Студије и расправе / Институт за књижевност и уметност ; књ. 49). – ISBN 978-86-7095-141-9 (брош.).

1070.
Ране приповетке Драгише Васића / Марко Недић // Живот и дело Драгише Васића ... – 255-262.

1071.
Психологија паланке и данашњег времена у роману Младена Маркова / Марко Недић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 170-175.
Приказ књиге: Младен Марков: Тескоба, Београд, 2006.

1072.
Ране приповетке Драгише Васића / Марко Недић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 137-145.| Summary.

1073.
Синтетичност књижевног дела Косте Радовића / Марко Недић // Поезијом против потопа ... – 119-127.

1074. НЕНАДИЋ, Милан
Вредност усред безваздушног простора нечитања / Милан Ненадић // Кораци. – 42, 3-4 (2008), 152-154.
Приказ књиге: Саша Нишавић: Гребени, Нови Сад, 2007.

1075. НЕНАДОВИЋ, Љубомир П.
Анегдоте (басне) о Доситеју / Љубомир П. Ненадовић ; [приредио Миодраг Матицки] // Даница. – 15 (2008), 288-290.

1076. НЕНИН, Миливој
Vasa Stajić o Mileti Jakšiću / Milivoj Nenin // Zbornik radova sa naučnog skupa Vasa Stajić ... – 52-59. | Summary.

1077.
Дубока збиља огромне тишине / Миливој Ненин // Тумачења књижевног дела... – 233-258.

1078.
Лектира Душана Радовића или над једном необичном књигом / Миливој Ненин // Душан Радовић и развој... – 203-208. | Summary.

1079.
О "Босанској вили" / Миливој Ненин // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 943-945.
Приказ књиге: Борјанка Трајковић: Никола Т. Кашиковић, Београд, 2006.

1080.
О трима антологијама Гојка Тешића / Миливој Ненин // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 319-322.
Приказ књига: Гојко Тешић: Откровење српске авангарде, Београд, 2005. ; Станислав Винавер : одбрана песничког модернизма, избор и поговор Гојко Тешић, Пожаревац, 2006. ; Цитат Винавер, приредио Гојко Тешић, Београд, 2007.

1081.
Прва награда „Душко Радовић" додељена Љубивоју Ршумовићу : (слово о награди) / Миливој Ненин // Детињство. – 34, 3 (2008), 65-66.

1082.
Скица за портрет Милана Савића / Миливој Ненин // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1436-1441.

1083.
Слатка књига / Миливој Ненин. – Београд : Алтера, 2008. – 105. – (Библиотека Калем ; књ. 2). – ISBN 978-86-81459-95-9 (брош.).

1084. НЕСТОРОВИЋ, Зорица
Слике смрти у роману *Лајковачка ђруга* Радована Бели Марковића / Зорица Несторовић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 102-106.

1085. НЕШИЋ, Станиша
Милутин Бојић, песник Србије / приредио Станиша Нешић. – Београд : Библиотека „Милутин Бојић", 2008. – 348. – ISBN 978-86-905439-1-5 (брош.).

1086. НЕШКОВИЋ, Ратко
Теоријско и сатирично разомађијавање политичког живота : С. Марковић и Р. Домановић на истом задатку / Ратко Нешковић // Лако перо Радоја Домановића ... – 165-180.

1087. НИКОЛА Милошевић : (1929-2007) // Дух и разумевање ... – 7-9.

1088. НИКОЛАЈЕВИЋ, Димитрије
"Белег речи" илити Белег Игњатовићеве поетике : (из рецензије) / Димитрије Николајевић // Песник трезвеног родољубља... – 18-19.

1089. НИКОЛИЋ, Андријана
Драма љубави у роману *Мојковачка битка* / Андријана Николић // Нарацијски токови... – 149-154. | Summary.

1090.
Камен као поетска одредница / Андријана Николић // Поетика Ружице Комар ... – 117-121.

1091.
Море као вокацијски медиј / Андријана Николић // Стаза и вријеме ... – 163-167.

1092. НИКОЛИЋ, Данило
Вредност безначајних појединости у прози старога мајстора / Данило Николић // Глас. – 409, 24 (2008), 9-12.
О Сими Матавуљу.

1093. НИКОЛИЋ, Јасмина
Вук Караџић и Рамон Менендес Пидал: две поетике усменог стварања / Јасмина Николић // ФП. – 35, 1-2 (2008), 103-113. | Resumen.

1094. НИКОЛИЋ, Мара
Пјесничка радионица Стојанке Секе Закић / Мара Николић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 218-220.

1095. НИКОЛИЋ, Милица
Песма, облик, значење / Милица Николић. – Београд : Службени гласник, 2008. – 225. – (Библиотека Књижевне науке, уметност, култура. Колекција Пропланци есеја). – ISBN 978-86-7549-897-1 (брош.).

1096. НИКОЛИЋ, Ненад
Књижевноисторијски погледи Павла Поповића, Јована Деретића на дело Доситеја Обрадовића / Ненад Николић // Зборник радова ... – 345-354. | Summary.

1097.
Меланхолични Доситеј са тајном Радована Белог Марковића / Ненад Николић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 114-122.

1098. НИКОЛИЋ, Часлав
Уметност сусретања Але Татаренко / Часлав Николић // Наслеђе. – 5, 11 (2008), 149-159.

1099. НИНКОВИЋ, Недељко
Ој, Јелена--- : скопаљска (горњоврбаска) пјесма / Недељко Нинковић. – Градишка : Српско културно и просвјетно друштво "Просвјета", 2008. – 81. – ISBN 978-99938-645-8-5 (брош.).

1100. НОВАК, Ли
Непоузданост приповедања / Ли Новак // Свеске. – 19, 89 (2008), 129-132.
Приказ књиге: Давид Албахари: Лудвиг, Београд, 2007.

1101. НОВАКОВИЋ, Јелена
Аутобиографски исказ у српском и француском надреализму / Јелена Новаковић // ЗбМСКЈ. – 56, 3 (2008), 655-665. | Résumé.

1102.
Доживљај времена у романима Љубице Милићевић / Јелена Новаковић // КњИ. – 40, 136 (2008), 585-597. | Résumé.

1103.
Јован Христић и Пол Валери / Јелена Новаковић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 51-55.

1104. НОГО, Рајко Петров
О српском Чехову / Рајко Петров Ного // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 139-143.
Приказ књиге: Момо Капор : Исповести, аутобиографски роман, Београд, 2008.

1105. О Миодрагу Павловићу : уочи осамдесетгодишњице // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 7-8.

1106. О мућама из Горског вијенца / [приредио] Петар Рудић. – Бијело поље : Пегаз, 2008. – 51. – ISBN 978-86-7792-138-5 (брош.).

1107. ОБРАДОВИЋ, Дејан
Живот Радоја Домановића : кратка хронологија / Дејан Обрадовић // Лако перо Радоја Домановића ... – 283-287.

1108. ОБРАДОВИЋ, Славољуб
Идеализовање историје у историјским романима за децу и омладину у функцији васпитања / Славољуб Обрадовић // Књижевност за децу ... – 403-415. | Summary.

1109.
Историјска матрица родољубља у књижевности за децу / Славољуб Обрадовић. – Ниш : Студентски културни центар, 2008. – 372. – ISBN 978-86-7757-152-8.

1110.
Критика Симе Цуцића / Славољуб Обрадовић // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 57-67. | Summary.

1111.
Метаморфозе историје у књижевности / Славољуб Обрадовић. – Ниш : Студентски културни центар, 2008. – 296. – ISBN 978-86-7757-151-1.

1112.
Митска и магијска симболика мотива Болани Дојчин / Славољуб Обрадовић // Српско-македонске културне... – 133-159. | Резиме на македон. и рус. језику.

1113.
Осам портрета писаца за децу и омладину / Славољуб Обрадовић. – Ниш : Студентски културни центар, 2008. – 427. – ISBN 978-86-7757-150-4.

1114.
Смисао симболичке селекције детаља / Славољуб Обрадовић // Међај. – 28, 69/70 (2008), 101-104.
Приказ књиге: Ненад Ћирилић: Господин Нојвил, приче, Рума, 2007.

1115.
Социјална поезија Нестора Жучног / Славољуб Обрадовић // Писци у Нишу ... – 107-127. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1116.
Спајање митског, историјског и оничког / Славољуб Обрадовић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 82-86.
Приказ књиге: Љубиша Ђидић: Царска деца, Београд, 2006.

1117.
Три портрета / Славољуб Обрадовић. – 1. изд. – Ниш : Књижевна заједница "Вељко Видаковић", 2008. – 354. – ISBN 978-86-83839-64-3 (брош.).

1118.
Модеран асоцијативно-монолошки роман / Славољуб Обрадовић // Књижевна колонија Својново. – 32-37.
Приказ књиге: Слађана Младеновић: Војвоткиња од футура, Панчево, 2007.

1119.
Поезија исповедних лирских медитација / Славољуб Обрадовић // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 27-40. | Резиме на рус. и енгл. језику.
Овај текст објављен је у целости као поговор Станојевићевој књизи Песме. Ниш, 2006.

1120.
Сукоб анахроног и модерног у роману *Бихорци* / Славољуб Обрадовић // Наративијски токови... – 87-95. | Summary.

1121. ОГЊАНОВИЋ, Дејан
Више и мање од жанра / Дејан Огњановић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 178-185.
Приказ књиге: Зоран Живковић: Последња књига, Београд, 2007.

1122. ОГЊЕНОВИЋ, Вида
Nema više naivnih pitanja : intervjui / Vida Ognjenović ; priredila Radmila Gikić-Petrović. – Novi Sad : Dnevnik : Zavod za kulturu Vojvodine, 2008. – 391. – (Edicija Kairos ; 11) (Edicija Milica Stojadinović Srpkinja). – ISBN 978-86-7966-016-9 (Dnevnik; broš.).

– ОКЕАНСКА, Жана Л.
"Шар железный"... | Уп. 1123.

1123. ОКЕАНСКИ, Вјачеслав П.
"Шар железный" : антисофийное изображение глобальной антропологической катастрофы в поэтических мирах Е. Баратынского и К. Бальмонта / Вячеслав П. Океанский, Жанна Л. Океанская // ЗбМСС. – 74 (2008), 7-18. | Резиме.

1124. ОПАЧИЋ, Зорана
Игра и апсурд у причама Душана Радовића и Ежена Јонеска / Зорана Опачић // Душан Радовић и развој... – 145-158. | Summary.

1125.
Хронотоп бајке Гроздане Олујић / Зорана Опачић // Књижевност за децу ... – 293-308. | Summary.

1126. ОРЛИЋ, Милан
Мишљења књижевности и политике су у много чему подударна / Радоман Кордић ; разговарао Милан Орлић // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 68-74.

1127. ОРЧИК, Роланд
Кишова преводилачка археологија / Роланд Орчик // Кораци. – 42, 9-10 (2008), 162-165.
Приказ књиге: Марко Чудић: Данило Киш и модерна мађарска поезија, Београд, 2007.

1128. ПАВИЋ, Милорад
Први грчки интервју Милорада Павића / с грчког превео и приредио М. Стојановић // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 247-251.
Разговор водио са преводиоцем Гагом Росић.

1129. ПАВИЋЕВИЋ, Илија
Браћа и фатална дјевојка / Илија Павићевић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 56-57.
О приповеци *Браћа и дјевојка* М. Ћиласа.

– ПАВИЋЕВИЋ, Слободан
Неодољиво штиво живота ... | Уп. 709.

1130. ПАВКОВИЋ, Васа
Волети црвено [уз Киновар Марије Шимоковић] / Васа Павковић // Градина. – 44, 25-26 (2008), 59-61.

1131.
Звук тишине : записи о песнику Николи Вујчићу / Васа Павковић // Поезија Николе Вујчића... –19-27.

1132.
Модерни дух Душана Радовића / Васа Павковић // Душан Радовић и развој... – 37-42. | Summary.

1133.
Predosećanje književne i umetničke budućnosti / Vasa Pavković // Polja. – 53, 452 (jul-avg. 2008), 137-140.
О Милану Ћурчину.

1134. ПАВЛОВ, Милутин Ж.
Роман ђачких успомена обележене генерације / Милутин Ж. Павлов // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 90-91.
Приказ књиге: Влада Стојиљковић: Половина понедељка, Београд, 2008.

1135. ПАВЛОВИЋ, Александар
Herojski ideal i "ženska strana" u pesmama Starca Milije / Aleksandar Pavlović // Teorije i politike roda... – 343-356. | Summary.

1136. ПАВЛОВИЋ, Зоран
Тумачење Андрића у књигама Драгомира Костића "Свет апсурда, Аникина времена Иве Андрића" и "Андрић, Проклета авлија" / Зоран Павловић. – Грачаница : Дом културе : "Грачаница", 2008. – 70. – (Библиотека Српска књижевност на Косову и Метохији. Критика ; књ. 5). – ISBN 978-86-85261-09-1 (ДК).

1137. ПАВЛОВИЋ, Миодраг
„Рајске изреке" или како завршити песму / Миодраг Павловић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 461-464.

1138. ПАВЛОВИЋ, Ранко
Млади Дучић и Бијељина / Ранко Павловић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 167-170.
Приказ књиге: Љиљана Лукић: Кључар чудне љепоте – Рани Дучић (1874-1901), Источно Сарајево, 2008.

1139.
Суштина на длану / Ранко Павловић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 87-88.
Приказ књиге: Данијела С. Богојевић: Трун. Цртице, Књажевац, 2007.

1140.
У огледалу ријечи / Ранко Павловић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 94-95.
Приказ књиге: Срба Игњатовић, Дејан Богојевић: Жива књига, Ваљево, 2007.

1141. ПАЈКОВИЋ, Радослав
Допуна посвете праху оца Србије / Радослав Пајковић. – Подгорица : Црногорски културни центар, 2008. – 34. – (Едиција Посебна издања). – ISBN 978-9940-501-03-7 (брош.).

1142. ПАЛАВЕСТРА, Предраг
Историја српске књижевне критике : 1768-2007. Том 1 / Предраг Палавестра. – Нови Сад : Матица српска, 2008. – 456. – (Српска књижевна критика). – ISBN 978-86-87079-13-7 (пласт.).

1143.
Историја српске књижевне критике : 1768-2007. Том 2 / Предраг Палавестра. – Нови Сад : Матица српска, 2008. – 457-907 ; 24 cm. – (Српска књижевна критика). – ISBN 978-86-87079-14-4 (картон).

1144.
Критичке поставке авангардних песника / Предраг Палавестра // Глас. – 409, 24 (2008), 105-120. | Summary.

1145.
Критички доприноси Миодрага Павловића / Предраг Палавестра // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 26-31.

1146.
Српски књижевни гласник : (поводом 100-годишњице) / Предраг Палавестра // Прилози језичком... – 265-269.

1147. ПАНГАРИЋ, Златко
Човек и машина / Златко Пангарић // Градина. – 44, 25-26 (2008), 266-268.
Приказ књиге: Александар Новаковић: Глечер, Београд, 2007.

1148. ПАНДУРЕВИЋ, Јеленка
Жене – владарке и културноисторијска предања / Јеленка Пандуревић // НССУВД. – 37/2 (2008), 91-100. | Summary.

1149.
Новелистичке пјесме у Босанској вили / Јеленка Пандуревић // Српско усмено стваралаштво... – 359-388. | Abstract.

1150.
Објављивање народних умотворина у "Босанској вили" као вид политичке борбе / Јеленка Пандуревић // Српски језик... – 187-197. | Summary.

1151. ПАНИЋ, Јелена
Епистоле између ероса и танатоса : (*Страсти* Давида С. Пијаде) / Јелена Панић // ГКСК. – 4 (2008), 207-219. | Summary.

1152.
Социјалне маргине у делима Страст Давида С. Пијаде и Теразије Бошка Токина / Јелена Панић // Српски језик... – 173-179. | Summary.

1153. ПАНТЕЛИЋ, Доротеа
Свет надахнућа / Доротеа Пантелић // Савременик плус. –158/159/160 (2008), 128-129.
Приказ књиге: Слободанка Луковић: Јованчица из Лазарета, Београд, 2007.

1154. ПАНТИЋ, Мирослав
Рукопис "Зборник (антологија) лажне народне поезије" Војислава М. Јовановића / Мирослав Пантић // Словенски фолклор... 379-382. | Summary.

1155. ПАНТИЋ, Михајло
Вељко Петровић у антологијама српске приповетке / Михајло Пантић // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 116-120.

1156.
Епика као лирика / Михајло Пантић // Ђорђо Сладоје, песник... – 19-26. | Summary.

1157.
Жанровска поливалентност *Живота и прикључења* Доситеја Обрадовића / Михајло Пантић // Зборник радова ... – 229-238. | Zusammenfassung.

1158.
Један поглед на савремену српску приповетку / Михајло Пантић // Прилози језичком... – 271-277.

1159.
Један поглед на савремену српску приповетку / Михајло Пантић // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 133-142.

1160.
Један поглед на савремену српску приповетку / Михајло Пантић // Свет речи. – 12, 25/26 (2008), 65-68.

1161.
Неколико примера српске поетске прозе и неколико напомена о њој / Михајло Пантић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 155-165.

1162.
Приповетке Драгише Васића : човек прича после рата / Михајло Пантић // Живот и дело Драгише Васића ... – 205-225.

1163.
Роман "Комо" Срђана Ваљаревића / Михајло Пантић // Градина. – 22 (2008), 11-13.

1164.
Свет је нешто много веће / са Радославом Петковићем разговарао Михајло Пантић // Свет речи. – 12, 25/26 (2008), 4-10.

1165.
Sećanje na poeziju ili Jedna pesma Vujice Rešina Tucića / Mihajlo Pantić // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 56-59.

1166.
Слика града у Матавуљевим београдским причама / Михајло Пантић // Глас. – 409, 24 (2008), 25-39.

1167. ПАОВИЦА, Марко
Пут којим се ређе иде : самосвојна стваралачка енергија Славка Лебединског / Марко Паовица // Књижевност. – 63, 123, 3 (2008), 70-80.

1168. ПАПЕС, Ева
Женски родослов : роман српске Магде Сабо / Ева Папес ; превод Марта Мићић Еђеди // Глас народа... – 99-103.
(Рецензија за издање Женског родослова Љиљане Хабјановић Ђуровић на мађарском језику, октобар 2007. године).

1169. ПАПУГА, Ирина
Зборнїк роботох "Studia Ruthenica" 12(25), Novi Sad, 2007 / Ирина Папуга // Studia ruthenica. – 13(26) (2008), 255-256.

1170. ПАУНОВИЋ, Зоран
Вавилон као судбина / Зоран Пауновић // ЛМС. – 184, 481, 5 (мај 2008), 888-891.
Приказ књиге: Светозар Кољевић: Вавилонски изазови, Нови Сад, 2007.

1171.
Модернистичка студија носталгије / Зоран Пауновић // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 159-162.
О књизи: Милош Црњански: Роман о Лондону, Београд, 2006.

1172.
Парадокс негативног јунака у лику Набоковљевог Хамберта / Зоран Пауновић // Дух и разумевање... – 233-239.

1173. ПАШИЋ, Милутин
Двеста изабраних песама / Милутин Пашић // Међај. – 28, 69/70 (2008), 105-108.
Приказ књиге: Песникон, Пожега, 2008.

1174.
Спознаја вечног / Милутин Пашић. // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 146-148.
Приказ књиге: Мирослав Тодоровић: После свега, Ниш, 2005.

1175. ПАШИЋ, Феликс
Srećan naslov / Feliks Pašić // Teatron. – 144-145 (2008), 123-124.
Приказ књиге: Јован Ћирилов (прир.): Кратке, краће и најкраће драме на свету, Вршац, 2008.

1176. ПЕВУЉА, Душко
Двије посљедње књиге Николе Милошевића / Душко Певуља // Дух и разумевање... – 87-93.
О књигама: Сенке минулих љубави и Политички споменар.

1177.
"Симана" Ранка Рисојевића / Душко Певуља // Нова зора. – 18/19 (2008), 323-325.
Приказ књиге: Ранко Рисојевић: Симана, Бањалука, 2007.

1178.
Укрштање тачака гледишта / Душко Певуља // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 649-652.
Приказ књиге: Горан Михајловић: Да смо живи, Источно Сарајево, 2007.

1179. ПЕЈИЋ, Драган
Uvek pišem sa prtljagom pređenog puta : Dragan Velikić : intervju / razgovarao Dragan Pejić // Polja. – 53, 450 (mart-april 2008), 119-125.

1180. ПЕЈЧИЋ, Александар
Позориште у комедијама Милована Ђ. Глишића / Александар Пејчић // КњИ. – 40, 136 (2008), 473-484. | Summary.

1181. ПЕЈЧИЋ, Јован
Етика и поетика разговора : књижевни интервјуи Бранимира Ћосића / Јован Пејчић. – Београд : Алтера, 2008. – 120. – (Библиотека Разбој / [Алтера] ; књ. 1). – ISBN 978-86-6007-008-3.

1182.
Између плакатске реторике и страшних дубина бића : драма о Нишу – драма у Нишу / Јован Пејчић // Писци у Нишу ... – 25-34. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1183.
Македонска књижевност у часопису Дело / Јован Пејчић // Српско-македонске културне... – 249-278. | Резиме на македон. и рус. језику.

1184.
Облик и реч критике. 3, Основ, оквир, праг / Јован Пејчић. – 1. изд. – Пожаревац : Центар за културу, Едиција Браничево, 2008. – 228. – (Библиотека АВ OVO ; књ. 9). – ISBN 978-86-7315-046-8 (брош.).

1185. ПЕКОВИЋ, Слободанка
Песма у прози Десанке Максимовић / Слободанка Пековић // Традиционално и модерно... – 141-147. | Summary.

1186.
Променљив доживљај стварности / Слободанка Пековић // НССУВД. – 37/2 (2008), 255-260. | Summary.

1187.
Променљива слика града : писци о Нишу / Слободанка Пековић // Писци у Нишу ... – 15-24. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1188.
Путописи Јелене Димитријевић као могућност виђења другог / Слободанка Пековић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 117-135.| Summary.

1189. ПЕНЧИЋ-Пољански, Дејан
Увод за слово о Стевану Пешићу / Дејан Пенчић-Пољански // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 18-21. | Summary.

1190. ПЕРИЋ, Драгољуб
Борба за живот II / Драгољуб Перић // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 122-126.
Приказ књиге: Владислава Војновић: Ловац на гриње, Београд, 2007.

1191.
Од мита до истине / Драгољуб Перић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1557-1563.
Приказ књиге: Бошко Сувајџић: Иларион Руварац и народна књижевност, Београд, 2007.

1192.
Териоморфни јунаци словенске епике : Волх Всеславјевич и Змај Огњени Вук : (компаративно-типолошка анализа) / Драгољуб Перић. – Београд : Београдска књига, 2008. – 305. – (Библиотека Од злата јабука ; књ. 3). – ISBN 978-86-7590-223-2 (брош.).

1193.
Шаманска борба зооморфних јунака у словенској епици / Драгољуб Перић // Славистика. – 12 (2008), 174-182. | Резюме.

1194.
Шифровање и дешифровање текста / Драгољуб Перић // КњЈ. – 55, 1/2 (2008), 209-215.
Приказ књиге: Љиљана Пешикан-Љуштановић: Станаја село запали, Нови Сад, 2007.

1195. ПЕРИЋ, Ђорђе
Нишка глумица и певачица Олга Илићка као списатељка / Ђорђе Перић // Писци у Нишу ... – 61-81. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1196.
Рањеник : популарна песма "уклетог песника" Ђуре Јанковића / Ђорђе Перић // Даница. – 15 (2008), 377-387.

1197.
„Умовенїе ногь" : тумечење једног места из *Живо҃та и ҃прикльучениja* Доситеја Обрадовића / Ђорђе Перић // Зборник радова ... – 321-334. | Резюме.

1198. ПЕРИШИЋ, Игор
Биографија књижевног јунака као прича у причи у прози Данила Киша и Светислава Басаре / Игор Перишић // Теорија-естетика-поетика ... – 367-374. | Summary.

1199.
Reprezentacija homoseksualnog identiteta u *Zlatnom runu* Borislava Pekića i *Staklenci* Uroša Filipovića : mainstraem i/li off / Igor Perišić // Teorije i politike roda... – 387-404. | Summary.

1200. ПЕСНИК трезвеног родољубља и мисаоне љубави Миодраг Д. Игњатовић / Зоран Чичкарић ... [и др.]. – Београд : М. Игњатовић, 2008. – 55. – (Библиотека Расправе). – ISBN 978-86-908049-3-1 (брош.). | Уп. 380, 986, 1088.

1201. ПЕТАКОВИЋ, Славко
Антропоцентризам у поезији Десанке Максимовић / Славко Петаковић // Традиционално и модерно... – 209-214. | Summary.

1202.
Коленда и календари у књижевности старог Дубровника на размеђи XVIII и XIX века / Славко Петаковић // НССУВД. – 37/2 (2008), 179-188. | Резюме.

1203. ПЕТКОВИЋ, Данијела
Типологија епских песама о женидби јунака / Данијела Петковић. – Београд : Д. Петковић : Чигоја штампа, 2008. – 326. – (Serbica nova : књижевноисторијске студије ; књ. 5). – ISBN 978-86-7558-560-2 (ЧШ; брош.).

1204. ПЕТКОВИЋ, Новица
Поезија и критика : увод у тумачење лирске поезије / Новица Петковић // Тумачења књижевног дела... – 383-419.

1205. ПЕТКОВИЋ, Олга
Људи се боре за опстанак / Олга Петковић // Књижевна колонија Својново. – 47-48.
Приказ књиге: Љубица Ненезић: Кад прописи нису важили, Београд, 2005.

– ПЕТКОВИЋ, Радослав
Свет је нешто много... | Уп. 1164.

1206. ПЕТРОВ, Александар
Антонио Мађадо и Васко Попа : лирика и поезија / Александар Петров // Теорија-естетика-поетика ... – 397-406. | Summary.

1207.
Канон : српски песници XX века / Александар Петров. – Београд : Службени гласник, 2008. – 367. – (Библиотека Књижевне науке, уметност, култура. Колекција Наслеђе). – ISBN 978-86-519-0022-1 (картон).

1208.
Традиционално и модерно : рана поезија Десанке Максимовић / Александар Петров // Традиционално и модерно... – 15-41. | Summary.

1209. ПЕТРОВИЋ, Дамјан
Власт и властодржац према схватањима српских писаца средњег века / Дамјан Петровић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 179-188.

1210. ПЕТРОВИЋ, Јелена
Žensko autorstvo između dva svetska rata : prilog književnoj antropologiji roda / Jelena Petrović // Teorije i politike roda... – 67-82. | Summary.

1211. ПЕТРОВИЋ, Кристина
Интелектуалац и рат у "Мртвим јавкама" Александра Вуча / Кристина Петровић // Градина. – 44, 25-26 (2008), 171-177.

1212. ПЕТРОВИЋ, Милоје
Србе су Немци увели у европску цивилизацију : разговор са Зораном Константиновићем / [разговор водио] Милоје Петровић // ЛМС. – 184, 482,1/2 (јул-авг. 2008), 286-302.

1213. ПЕТРОВИЋ, Милош
Завичај, болна расеклина / Милош Петровић // Багдала. – 50, 478 (2008), 100-102.
Приказ књиге: Јован Радуловић: Од Огњене до Благе Марије, Београд, 2008.

1214.
Завичајност Владете Вуковића / Милош Петровић // Слово о Владети Вуковићу ... – 9-11.

1215.
Поглед у даљину година / Милош Петровић // Багдала. – 50, 476 (2008), 111-113.
Приказ књиге: Радмила Лазић: In vivo, Београд, 2007.

1216.
Путописна проза Десанке Максимовић / Милош Петровић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 207-213.

1217. ПЕТРОВИЋ, Миодраг
Изворске воде и рана јутра : предговор за необјављену књигу стихова Љубе Станојевића *Опаке тишине* / Миодраг Петровић // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 41-44. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1218. ПЕТРОВИЋ, Предраг
Авангардни роман без романа : поетика кратког романа српске авангарде / Предраг Петровић. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 349. – (Библиотека Поетика / [Институт за књижевност и уметност] ; књ. 1). – ISBN 978-86-7095-135-8 (брош.).

1219.
Вишегласни Винавер / Предраг Петровић // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 145-153. | Summary.

1220.
De imitatione gulliveri : о имагинативним просторима Афродитине увале / Предраг Петровић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 52-57.
О романима Миодрага Павловића.

1221.
Музика стиха : (о проблему мелодизације у стихолошким студијама Новице Петковића) / Предарг Петровић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 121-126.

1222.
Проф. др Новица Петковић : (1941-2008) / Предраг Петровић // КњЈ. – 55, 3/4 (2008), 377-382.
In memoriam.

1223. ПЕТРОВИЋ, Радмило
Мирослављево јеванђеље и богумилске књиге босанске / Радмило Петровић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 157-164.

1224.
Радоје Домановић као аксиолошки модел / Радмило Петровић // Лако перо Радоја Домановића ... – 249-254.

1225. ПЕТРОВИЋ, Соња
Благо кнеза Лазара / Соња Петровић // Српско усмено стваралаштво... – 251-271. | Summary.

1226.
Прича и сећање : неки примери аутобиографског дискурса у фолклорним теренским записима из Србије / Соња Петровић // КњЈ. – 55, 3/4 (2008), 339-354. | Summary.

1227. ПЕТРОВИЋ, Тихомир
Историја српске књижевности за децу / Тихомир Петровић. – Сомбор : Педагошки факултет, 2008. – 595 стр. – ISBN 978-86-83097-77-7.

1228.
Књижевнокритичка мисао Симе Цуцића / Тихомир Петровић // Сима Цуцић ... – 23-36.

1229.
Краљевство поетске речи и детињство / Тихомир Петровић // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 78-80.
Приказ књиге: Миомир Миленковић: Краљевство за детињство, Београд, 2009.

1230.
Проза о женском пријатељству / Тихомир Петровић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1247-1251.
Приказ књиге: Душица Милановић: Дом за моју унуку, Београд 2007.

1231.
Свет маште и игре / Тихомир Петровић // Детињство. – 34, 3 (2008), 97-99.
Приказ књиге: Мирослав Цера Михаиловић: Довде ми је више, Београд, 2007.

1232.
Српска драмска књижевност : (књижевноисторијски приступ) / Тихомир Петровић // Драмска књижевност за децу ... – 9-20. | Summary.

1233. ПЕТРОВИЋ, Томислав
Подухват вредан пажње / Томислав Петровић // Књижевна колонија Својново. – 50-51.
Приказ књиге: Селимир В. Милосављевић: Непролазни на окупу, Јагодина, 2008.

1234. ПЕХАЛ, Здењек
Brněnská studie o ruském románu / Zdeněk Pechal // Стил. – 7 (2008), 375-377.
Приказ књиге: Ivo Pospíšil: Ruský román znovu navštívený. Historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: Od počátků k výhledu do současnosti, Brno, 2005.

1235. ПЕШИКАН-Љуштановић, Љиљана
Вукови записи као српска „општепозната прича“ / Љиљана Пешикан--Љуштановић // КњИ. – 40, 136 (2008), 431-453. | Summary.

1236.
Господар боја / Љиљана Пешикан Љуштановић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 175-178.
Приказ књиге: Зоран Живковић: Последња књига, Београд, 2007.

1237.
Женски допринос / Љиљана Пешикан Љуштановић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1236-1239.
Приказ књиге: Светлана Томин: Књигољубиве жене српског средњег века, Нови Сад, 2007.

1238.
Змај и свадба у усменом песништву Јужних Словена / Љиљана Пешикан-Љуштановић // Тумачења књижевног дела... – 41-66.

1239.
Историја на вилином игралишту / Љиљана Пешикан-Љуштановић // ЗбМССУМ. – 39 (2008/2009), 7-13.

1240.
Mirjana Detelić – Marija Ilić, *Beli grad. Poreklo epske formule i slovenskog toponima*, Balkanološki institut SANU, Beograd 2006, 249 str. / Ljiljana Pešikan-Ljuštanović // ЗбМСС. – 74 (2008), 337-339.

1241.
Наташа Станковић-Шошо: Топос пута у српској народној бајци. Београд, 2006. / Љиљана Пешикан Љуштановић // Славистика. – 12 (2008), 421-423.

1242.
Песма о изузетном јунаку и драма о жени с тајном : Бановић Страхиња Старца Милије и драма Борислава Михајловића Михиза / Љиљана Пешикан-Љуштановић // Српско усмено стваралаштво... – 191-229. | Summary.

1243.
Позоришна биографија Димитрија Ђурковића / Љиљана Пешикан-Љуштановић // ЗбМССУМ. – 39 (2008/2009), 133-135.
Приказ књиге: Димитрије Ђурковић: Аутобиографија, позоришна биографија и коментари, Нови Сад, 2007.

1244.
Ружење народа у два дела Слободана Селенића : промена епске парадигме / Љиљана Пешикан-Љуштановић // НССУВД. – 37/2 (2008), 403-414. | Summary.

1245.
„Скакавци“ и „Барбело“ Биљане Србљановић: Антибајке о маћехама и злој деци / Љиљана Пешикан-Љуштановић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1100-1114.

1246.
Фолклорна збирка у делу Павла Ровинског “Црна Гора у прошлости и садашњости” / Љиљана Пешикан-Љуштановић // Славистика. – 12 (2008), 155-163. | Резюме.

1247.
“Хомеру уз колено” : Војислав М. Ђурић као антологичар српскохрватске усмене епике / Љиљана Пешикан-Љуштановић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 437-449. | Summary.

1248. ПИЖУРИЦА, Крсто
Два аутентична лика Васојевићког простора у прози Михаила Лалића / Крсто Пижурица // Лалићеви сусрети ... – 75-92. | Summary.

1249.
На трагу Његошевог насљеђа / Крсто Пижурица // Ријеч и вријеме ... – 31-68.

1250. ПИЈАНОВИЋ, Петар
Жанровске и поетичне одлике Павићеве приче / Петар Пијановић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 155-166.| Summary.

1251.
Зрелост прве и последње књиге / Петар Пијановић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 194-198.
Приказ књиге: Саша Недељковић: Колавејев ковчег, Београд, 2007.

1252.
Инверзија као приповедни поступак у причама Душана Радовића / Петар Пијановић // Душан Радовић и развој... –139-143. | Summary.

1253.
Лик двојника у Пекићевом роману *Усйеће и суновраш Икара Губелкијана* / Петар Пијановић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 18-26.

1254. ПИЛКОВИЋ, Дора
Путовање кроз просторе поезије / Дора Пилковић // Клан и банда... – 93-103.

1255. ПИРГИЋ, Бранко
Књига изазова / Бранко Пиргић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 81-82.
Приказ књиге: Миодраг Јанковић: Hereticus, Београд, 2006.

1256.
Шум света / Бранко Пиргић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 86-87.
Приказ књиге: Александар Лукић: Јаспис, Београд, 2007.

1257. ПИСАРЕВ, Ђорђе
Савремена српска приповетка : најбоље у 2006. / Ђорђе Писарев // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 185-191.

1258. ПИСЦИ у Нишу и о Нишу : зборник реферата са научног скупа из пројекта Књижевни и културни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку, одржаног 1. децембра 2006. / [приређивач Мирољуб Стојановић]. – Ниш : Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, 2008. – 312. – (Библиотека Књижевни и културни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку ; књ. 9). – ISBN 978-86-7025-465-7 (брош.). | Уп. 24, 111, 311, 425, 554, 586, 889, 977, 980, 991, 1012, 1115, 1182, 1187, 1195, 1286, 1304, 1351, 1359, 1451, 1511, 1699.

1259. ПИТУЛИЋ, Валентина
Култ јунака у кругу варијаната песама о косовском бој у : (разигравање пред косовску битку) / Валентина Питулић // Српско усмено стваралаштво... – 231-250. | Summary.

1260. ПИТУЛИЋ, Валентина
Народне умотворине са Косова и Метохије у контексту савремених историјских збивања / Валентина Питулић // НССУВД. – 37/2 (2008), 155-165. | Summary.

1261.
Споне старог и новог / Валентина Питулић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 62-65.
Приказ књиге: Горан Ђорђевић: Сентандреја и друге песме, Исток, 2007.

1262. ПИШТАЛО, Владимир
Здухач / Владимир Пиштало // Глас. – 409, 24 (2008), 19-24.
О Сими Матавуљу.

1263. ПОЕЗИЈА Алека Вукадиновића : зборник радова / Десанкини мајски разговори, Београд, 14. маја 2007. ; приредила Нада Мирков ; [уредник Ана Ћосић-Вукић]. – Београд : Задужбина Десанке Максимовић, 2008. – 116. – ("Десанкини мајски разговори" ; књ. 24). – ISBN 978-86-82377-27-6. | Уп. 15, 33, 113, 189, 435, 468, 748, 1519, 1545, 1727.

1264. ПОЕЗИЈА Николе Вујчића : зборник радова / уредници Славко Гордић, Иван Негришорац. – Нови Сад : Матица српска, 2008. – 207. – (Библиотека Змајева награда). – ISBN 978-86-7946-012-7 (брош.). | Уп. 227, 645, 724, 733, 775, 1060, 1131, 1514, 1663.

1265. ПОЕЗИЈОМ против потопа : књижевно дјело Косте Радовића : зборник радова са научног скупа Пјесничка ријеч на извору Пиве, [Плужине, 2006.] / [уредник Јован Делић]. – 1. изд. – Плужине : Центар за културу ; Подгорица : Нијанса ЦГ, 2008. – 179. – (Библиотека Посебна издања / [Центар за културу, Плужине]). – ISBN 978-86-906757-2-2 (ЦЗК; брош.) ; ISBN 978-9940-531-00-3 (НЦГ). | Уп. 72, 73, 149, 342, 352, 463, 501, 770, 771, 848, 941, 1039, 1073, 1596.

1266. ПОЕТИКА Ружице Комар / [приређивач Ненад Вуковић]. – Подгорица : Унирекс, 2008. – 191. – (Библиотека Есеји, критике, студије / [Унирекс, Подгорица]). – ISBN 978-86-427-0781-5 (картон). | Уп. 9, 136, 212, 244, 387, 448, 455, 459, 654, 864, 942, 1023, 1090, 1322, 1363, 1364, 1625, 1633, 1721, 1734.

1267. ПОКОРНИ, Милан
Za hranice žánrů / Milan Pokorný // Стил. – 7 (2008), 373-375.
Приказ књига: Ivo Pospíšil: Střední Evropa a Slované, [Brno], 2006. ; Jiří Gazda, Ivo Pospíšil : Proměny jazyka a literatury v současných ruských textech, Brno, 2007.

1268. ПОКРАЈАЦ, Гордана
Трагедија *Хекуба* Марина Држића / Гордана Покрајац // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 9-31.| Summary.

1269. ПОЛОВИНА, Наташа
Две женске књиге / Наташа Половина // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1224-1227.
Приказ књиге: Лаура Барна: Црно тело, Београд, 2007. ; Лаура Барна: Моја последња главобоља, Београд, 2008.

1270.
Из чаробног света / Наташа Половина // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1133-1138.
Приказ књиге: Златни век Мирослава Јосића Вишњића, Сомбор, 2006.

1271.
Књижевност и меланхолија / Наташа Половина // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1532-1535.
Приказ књиге: Мирослав Јосић Вишњић : Писма српским писцима, Нови Сад, 2007.

1272.
Na marginama mita / Nataša Polovina // Polja. – 53, 454 (nov.-dec. 2008), 156-158.
Приказ књиге: Dubravka Ugrešić: Baba Jaga je snijela jaje, Beograd, 2008.

1273.
Na podobije internetu / Nataša Polovina // Polja. – 53, 452 (jul-avg. 2008), 155-157.
Приказ књиге: Радослав Петковић: О Микеланђелу говорећи, Београд, 2007.

1274.
Najtajanstveniji od svih svetova / Nataša Polovina // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 119-121.
Приказ књиге: Filip David: San o ljubavi i smrti, Beograd, 2007.

1275.
Roman bez pokrića / Nataša Polovina // Polja. – 53, 450 (mart-april 2008), 133-135.
Приказ књиге: Горан Милашиновић: Маске Софије де Монтењ, Београд, 2007.

1276.
Семантика плусквамперфекта / Наташа Половина // ЛМС. – 184, 481, 5 (мај 2008), 920-922.
Приказ књиге: Александар Југовић: Три рога Месеца, Београд, 2006.

1277. ПОПОВ. Живко
Почетак буне против дахија : Востани, Сербије! / Живко Попов // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 7-12.

1278. ПОПОВ, Јован
Литерарност живота : Пушкинови и Љермонтовљеви двобоји / Јован Попов // Тумачења књижевног дела... – 153-177.

1279.
Морал, књижевност, политика / Јован Попов // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 617-623.
Приказ књиге: Мило Ломпар: Моралистички фрагменти, Београд, 2007.

1280.
Од подземља до просветљења : (псеудо)двобоји код Достојевског / Јован Попов // Дух и разумевање... – 241-263. | Summary.

1281. ПОПОВ, Раша
Наш књижевни фантаста / Раша Попов // Клан и банда... – 52-58.

1282.
Осовина историје у афоризмима Слободана М. Стефановића / Раша Попов // Градина. – 44, 23 (2008), 121-124.

1283. ПОПОВ, Чедомир
Дејан Медаковић и Матица српска / Чедомир Попов // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 577-578.
In memoriam.

– ПОПОВИЋ, Блажо
Укрштене речи Париза... | Уп. 1380.

1284. ПОПОВИЋ, Богдан
Алегорична сатирична прича : *Краљевић Марко иде другим путем међу Србима*; *Данга*; *Воћа*. Од Радоја М. Домановића, 1901. / Богдан Поповић // Лако перо Радоја Домановића ... – 11-59.

1285. ПОПОВИЋ, Бранко
Драмски свет Љубомира Симовића / Бранко Поповић. – Београд : Београдска књига, 2008. – 183. – (Библиотека Адресе времена ; књ. 11) . – ISBN 978-86-7590-226-3 (брош.).

1286. ПОПОВИЋ, Данијела
Приповетке нишких Рома у збирци *Циганске народне приповетке* Тихомира Ђорђевића / Данијела Поповић // Писци у Нишу ... – 139-144. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1287. ПОПОВИЋ, Даница
Визије и тековине Светог Саве српског / Даница Поповић // Повеља. – 38, 1 (2008), 119-125.

1288. ПОПОВИЋ, Диана
Odjeci Apolinerovih estetičkih razmišljanja o novoj umetnosti u esejima Rastka Petrovića / Diana Popović // ГФФНС. – 33, 2 (2008), 21-30 | Résumé.

1289. ПОПОВИЋ, Исидора
Књига Стеријиних рукописа : рукописна оставштина Јована Стерије Поповића у Матици српској / аутор и приређивач Исидора Поповић ; [превод на енглески Биљана Радић-Бојанић]. – Нови Сад : Матица српска, 2008. – 313 стр. – ISBN 978-86-7946-014-1 (брош.).

1290. ПОПОВИЋ, Људмила
Украјинско-српске славистичке везе у 19. и 20. веку / Људмила Поповић // Славистика. – 12 (2008), 138-148. | Резюме.

1291. ПОПОВИЋ, Радован
Разносач месечине : живот и прикључења Љубише Јоцића / Радован Поповић. – Београд : Алтера, 2008. – 113. – (Библиотека Разбој / [Алтера] ; књ. 2). – ISBN 978-86-6007-014-4.

1292.
Фрагменти за биографију Драгише Васића / Радован Поповић // Живот и дело Драгише Васића ... – 331-344.

1293.
Хроничар епохе : Дејан Медаковић : (1922-2008) / Радован Поповић // Нова зора. – 18/19 (2008), 444-451.
In memoriam.

1294. ПОПОВИЋ, Ранко
Васкрсавајућа моћ ријечи : фрагменти о поезији Ђорђа Сладоја / Ранко Поповић // Ђорђо Сладоје, песник... – 43-64. | Summary.

1295.
Извидница метафоре или Тајна обредне ријечи / Ранко Поповић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 484-490.
О књижевном делу Миодрага Павловића.

1296.
Лирски инстинкт и вјековито памћење у поезији Десанке Максимовић / Ранко Поповић // Традиционално и модерно... – 55-69. | Summary.

1297.
Слојевитост Ћопићевог пјесништва / Ранко Поповић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 517-529.

1298. ПОПОВИЋ-Бјелица, Љубица
Реч после, опет / Љубица Поповић-Бјелица. – 1. изд. – Нови Сад : Прометеј, 2008. – 203. – ISBN 978-86-515-0231-9 (брош.).

1299. ПОТИЋ, Душица
Истргнути делови живота / Душица Потић // Глас народа... – 241-246.
(Летопис Матице српске, Нови Сад, 9/2006).

1300.
Како проучавати књижевност за децу : један истраживачки модел / Душица Потић // Детињство. – 34, 3 (2008), 35-45. | Summary.

1301.
Најбољи с најбољима / Душица Потић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 141-142.
In memoriam : Стеван Раичковић (1928-2007).

1302.
Свет љубави / Душица Потић // Глас народа... – 162-169.
О књизи Игра анђела Љиљане Хабјановић-Ђуровић. – (ЛМС, Нови Сад, нов. 2003. године).

1303. ПРАВДИЋ, Иван
Teze za fenomenologiju VRT-a / Ivan Pravdić // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 60-62.

1304. ПРВУЛОВИЋ, Борислав
Народне песме и реторички облици у Писмима из Ниша – О харемима / Борислав Првуловић // Писци у Нишу ... – 95-105. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1305. ПРИЛОЗИ језичком и књижевном образовању : 50 година Зимског семинара : предавања са семинара за наставнике и професоре српског језика и књижевности / приредила Босиљка Милић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2008. – 231. – (Зборник / Друштво за српски језик и књижевност Србије ; 1). – ISBN 978-86-84885-33-5 (брош.). | Уп. 154, 236, 644, 810, 858, 931, 1146, 1158, 1542.

1306. ПРИПОВЕДАЧКО дело Вељка Петровића ; Савремена српска приповетка : зборник саопштења / [Први] Вељкови дани 2007 ; [уредник Радивој Стоканов]. – Сомбор : Вељкови дани : Градска библиотека „Карло Бијелицки“, 2008. – 227. – (Библиотека Вељкови дани ; књ. 1) . – ISBN 978-86-81749-17-3 (брош.). | Уп. 269, 296, 431, 432, 1067, 1155, 1159, 1257, 1354, 1378, 1534, 1666.

1307. ПРОТИЋ, Предраг
Белешке о српској књижевности у двадесетом веку. (1), / Предраг Протић // Књижевност. – 63, 123, 3 (2008), 185-191.

1308.
Белешке о српској књижевности у двадесетом веку. (2) / Предраг Протић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 158-163.

1309.
Домановићево осећање света / Предраг Протић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 135-140.

1310.
Тројица министара / Предар Протић // Књижевност. – 63, 121, 1 (2008), 122-126.
О Протекцији Бранислава Нушића.

1311. ПРОФ. др Љубисав Љуба Станојевић – живот и дело : зборник саопштења са Округлог стола организованог у оквиру пројекта Књижевни и културни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку и одржаног 15. децембра 2006. / [организатор] Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, Одсек за књижевност ; [приређивач Мирољуб Стојановић]. – Ниш : Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета, 2008. – 142. – (Библиотека Књижевни и културни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку ; књ. 10). – ISBN 978-86-7746-138-6 (брош.). | Уп. 108, 503, 588, 953, 1119, 1217, 1314, 1360, 1512, 1667, 1708.

1312. ПРОШИЋ, Слободан
Песништво Луке Прошића или о величанственој уметности / Слободан Прошић // Градина. – 44, 25-26 (2008), 235-241.
Приказ књиге: Лука Прошић: Мелпомена, Београд, 2008.

1313. ПУСЛОЈИЋ, Адам
Вјачеслав Купријанов : велико име руске поезије данас / Адам Пуслојић // Багдала. – 50, 478 (2008), 78-82.

1314. РАДАКОВИЋ, Небојша
Љуба – родитељ, човек, педагог, песник и боем / Небојша Радаковић // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 87-92. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1315. РАДЕНКОВИЋ, Љубинко
"Теоними" у словенском фолклору / Љубинко Раденковић // Словенски фолклор... 265-280. | Summary.

1316. РАДИКИЋ, Василије
Владимир Миларић као тумач књижевности за децу / Василије Радикић // Детињство. – 34, 3 (2008), 3-12. | Summary.

1317.
Плодотворно иновирање књижевне традиције / Василије Радикић // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 85-86.
Приказ књиге: Милутин Ђуричковић: Приче са царског престола, Крањево, 2008.

1318.
Теоријски појмовник књижевности за децу / Василије Радикић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 155-157.
Приказ књиге: Тихомир Петровић: Књижевност за децу – теорија, Сомбор, 2005.

1319. РАДИЋ-Дугоњић, Милана
Милосав Ж. Чаркић: *Римаријум српске поезије* / Милана Радић-Дугоњић // Стил. – 7 (2008), 371-372.
Приказ књиге: Милосав Ж. Чаркић: Римаријум српске поезије, Београд, 2007.

1320. РАДИЧЕСКИ, Науме
Македонците во востаничка Србија : претставниците на српскиот патријархален романтизам за Македонија и за Македонците / Науме Радически // Српско-македонске културне... – 189-204. | Резиме на срп.. и рус. језику.

1321. РАДОВАНОВИЋ, Бојана
Лик Сфинге у делима Чисте руке Јована Христића и Паклена машина Жана Кокто а / Бојана Радовановић // Свеске. –19, 90 (2008), 53-58. | Summary.

1322. РАДОВАНОВИЋ, Лазар Ћ.
Одјеци сна и маште : (о збирци поезије "Свјетлосно писмо") / Лазар Ћ. Радовановић // Поетика Ружице Комар ... – 123-128.

1323. РАДОВАНОВИЋ, Мирослав
Лаута и ожиљци : о неким димензијама Кишове приче / Мирослав Радовановић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 44-46.

1324.
Неке антрополошке димензије Латасовог портрета / Мирослав Радовановић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 87-95.

1325. РАДОВИЋ, Драган
Књижевна мапа Лесковца / Драган Радовић // Градина. – 44, 22 (2008), 79-82.

1326. РАДОВИЋ, Миодраг
Има ли Ренан право или не? / Миодраг Радовић // Тумачења књижевног дела... – 179-195.

1327.
Оксиморони и парадокси у делу Милована Данојлића / Миодраг Радовић // Зборник 24. књижевних сусрета... – 45-53.

1328. РАДОЈЕВИЋ, Јован
Приче са Колиме Варлама Шаламова: од интертекста ка митопоетици / Јован Радојевић // ФП. – 35, 1-2 (2008), 153-168. | Резюме.

1329. РАДОЈЧИЋ, Ружица
Сто година славистике у Србији, Београд, 2007. / Ружица Радојчић // Славистика. – 12 (2008), 435-436.

1330. РАДОЈЧИЋ, Саша
Предање које јесмо : традиција као поетички принцип / Саша Радојчић // Ђорђо Сладоје, песник... – 93-104. | Summary.

1331.
У славу живота / Саша Радојчић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1563-1565.
Приказ књиге: Бошко Ивков: Земља и рашће. 7, Нови Сад, 2007.

1332.
Čitanje velike knjige sveta / Saša Radojčić // Polja. – 53, 453 (sept.-okt. 2008), 162-163.
Приказ књиге: Милан Т. Ђорђевић: Радост, Краљево, 2008.

1333. РАДОЊИЋ, Предраг
Писац и нација / Предраг Радоњић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 212-220.
Приказ књиге: Ендру Барух Вахтел: Књижевност Источне Европе у доба посткомунизма, Београд, 2006.

1334. РАДОСАВЉЕВИЋ, Иван
Kohezivna snaga i slabost naracije / Ivan Radosavljević // Polja. – 53, 452 (jul-avg. 2008), 144-146.
Приказ књиге: Draško Miletić: Ph, Beograd, 2007.

1335.
Нагнута оса равнотеже : референцијално и поетско у есеју Миодрага Павловића / Иван Радосављевић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 57-60.

1336.
Руски прозор / Иван Радосављевић // Браничево. –54, 1-2 (2008), 119-121.
Приказ књиге: Драган Великић: Руски прозор, Београд, 2007.

1337. РАДУЛОВИЋ, Марко
Човек је сплетка која доводи до изгнанства, али не и до разрешења / Марко Радуловић // Кораци. – 42, 5-6 (2008), 137-141.
Приказ књиге: Миодраг Павловић: Рајске изреке, Београд, 2007.

1338. РАДУЛОВИЋ, Милан
Видови српске књижевне критике : о природи и смислу књижевности / Милан Радуловић. – 2. проширено изд. – Београд : Институт за књижевност и уметност ; Фоча : Православни богословски факултет Светог Василија Острошког, 2008. – 315. – (Студије и расправе ; књ. 18). – ISBN 978-86-7095-136-5 (ИКУ).

1339.
Превазилажење теорије у књижевној критици / Милан Радуловић // КњИ. – 40, 136 (2008), 799-804.
Приказ књиге: Милена Стојановић: Поглед на пишчев радни сто, Панчево, 2006.

1340.
Реафирмација естетичке критике / Милан Радуловић // Теорија-естетика-поетика ... – 29-42. | Summary.

1341. РАДУЛОВИЋ, Немања
Зооморфни преображаји у бајкама и народна веровања / Немања Радуловић // НССУВД. – 37/2 (2008), 83-89. | Summary.

1342.
О стилским особеностима бајке на примеру приказа лепоте / Немања Радуловић // Српско усмено стваралаштво... – 347-358. | Summary.

1343. РАДУЛОВИЋ, Оливера
Јеврејски архетип у стваралаштву Давида Албахарија / Оливера Радуловић // НССУВД. – 37/2 (2008), 495-505. | Zusammenfassung.

1344.
Куран и Библија у контексту романа „Дервиш и смрт“ Меше Селимовића / Оливера Радуловић // ЛМС. –184, 482, св. 4 (окт. 2008), 743-751.

1345.
Прољећа Ивана Галеба Владана Деснице / Оливера Радуловић // КњЈ. – 55, 1/2 (2008), 159-169.

1346.
Слике без рама : (интертекстуално надовезивање романа Нит михољског лета Николе Милошевића на Цинк Давида Албахарија) / Оливера Радуловић // Свет речи. – 12, 25/26 (2008), 58-64.

1347.
Стварност и мит у Пекићевом Новом Јерусалиму / Оливера Радуловић // Тумачења књижевног дела... – 325-340. | Summary.

1348.
Читање воде : о књизи приповедака Михајла Пантића „Овога пута о болу“ / Оливера Радуловић // ЛМС. – 184, 481, 5 (мај 2008), 829-839.

1349. РАДУНОВИЋ, Милорад
Радивоје-Раде Петровић земљом и космосом / Милорад Радуновић // Књижевна колонија Својново. – 1-7.

1350. РАДУНОВИЋ Столић, Даница
Нова хрестоматија / Даница Радуновић Столић // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 185-186.
Приказ књиге: Воја Марјановић и Милутин Ђуричковић: Књижевност за децу и младе у књижевној критици, Краљево – Алексинац, 2007.

1351. РАЗДОБУДКО-Човић, Лариса И.
Культурно-языковая картина Ниша в повести Стевана Сремаца *Зона Замфирова* : (к вопросу о передачи "местного" культурно-языкового колорита в переводе на русский язык) / Лариса И. Раздобудько-Човић // Писци у Нишу ... – 83-94. | Резиме на срп. и енгл. језику.

1352. РАИЧЕВИЋ, Горана
Есеји Милоша Црњанског : (поетика, историја, политика) / Горана Раичевић // Тумачења књижевног дела... – 295-311.

1353.
Импресионизам и модерна / Горана Раичевић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 263-276. | Summary.

1354.
Приповетке Вељка Петровића о Сремским Карловцима и Фрушкој гори / Горана Раичевић // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 72-90.

1355.
Савремена критичка мисао о Милану Ракићу / Горана Раичевић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 479-483.
Приказ књиге: Милан Ракић и модерно песништво, Београд, 2007.

1356.
Субјективизација стварности као извор трагике у Андрићевом делу / Горана Раичевић // НССУВД. – 37/2 (2008), 305-313. | Summary.

1357.
У трагању за чудом / Горана Раичевић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 610-617.
Приказ књиге: Милета Продановић: Агнец, Београд, 2007.

1358.
Човек говори / Горана Раичевић // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 435-438.
Приказ књиге: Милош Јевтић: Живот и књижевност, Београд, 2007.

1359. РАЈКОВИЋ Кожељац, Љубиша
Књижевно-уметничка вредност романа *Родослов* Мирољуба Стојановића / Љубиша Рајковић Кожељац // Писци у Нишу ... – 255-268. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1360.
Ниш и људи у њему седином XX века у роману Љубе Станојевића *Крај мутне реке ѓрад* / Љубиша Рајковић Кожељац // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 93-104. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1361.
Сећање на Десанку Максимовић / Љубиша Рајковић Кожељац // Књижевна колонија Својново. – 8-15.

1362. РАЈЧИЋ, Бисерка
Дебора Фогел – учитељица и муза Бруна Шулца / Бисерка Рајчић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1190-1194.

1363. РАКИТИЋ, Слободан
Лексичко обиље и сликовитост / Слободан Ракитић // Поетика Ружице Комар ... – 133-134.
Поговор за збирку поезије Обраћање пјесникињи, Српско Сарајево, 2002.

1364.
Лирски континуитети Ружице Комар / Слободан Ракитић // Поетика Ружице Комар ... – 129-132.
Поговор за збирку поезије Свјетлосно писмо, Подгорица, 2008.

1365. РАМАДАНСКИ, Драгиња
Kule od zemlje, kamena i reči : (stvaralačka ostavština N. A. Ljvova) / Draginja Ramadanski // ЗбМСС. – 74 (2008), 19-33. | Summary.

1366. РАМАЧ, Јанко
Иван Франко и Срби. Зборник радова са Међународног симпозијума одржаног у Новом Саду 25-27. новембра 1996., Нови Сад, 2006. / Јанко Рамач // Славистика. – 12 (2008), 428-430.

1367. РАНКОВИЋ, Драган
Антибајке испод корњачиног оклопа : (песме Светлане Мићуновић) / Драган Ранковић // Градина. – 44, 22 (2008), 217-225.
Приказ књига: Горки дланови / Крешендо / Светионик за птичице и остало звериње, Београд, 2006, 2007, 2008.

1368.
О стварању и нестворeном / Драган Ранковић // Градина. – 44, 25-26 (2008), 242-249.
Приказ књиге: Лука Прошић: Мелпомена, Београд, 2008.

1369.
Фантастична антропологија и фолклор Венере / Драган Ранковић // Градина. – 44, 23 (2008), 148-154.

1370. РАНКОВИЋ, Милан
Роман о трагичној судбини Јевреја / Милан Ранковић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 77-81.
Приказ књиге: Људмила Улицка: Данијел Штајн – преводилац, Москва, 2006.

1371. РЕБИЋ, Чедомир
Светогорска књижевна школа као непосредна веза српског стваралаштва и византијских узора / Чедомир Ребић // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 30-43. | Резиме на срп. језику.

1372.
Теме источног монаштва и форме византијске поетике / Чедомир Ребић. – Приштина [тј.] Лепосавић : Институт за српску културу, 2008. – 276. – ISBN 978-86-82797-83-8 (брош.) .

1373. РЕБРОЊА, Надија
Импровизовани дијалози Карађоза и Хаџивата у позоришту сенки / Надија Реброња // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 33-37. | Summary.

1374.
Куранский подтекст првог дела романа “Дервиш и смрт” Меше Селимовића / Надија Реброња // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 752-777.

1375.
Преглед ауторске прозе за децу у “Наивној причи” Петра Пијановића / Надија Реброња // Детињство. – 34, 3 (2008), 24-29. | Summary.

1376. РЕЂЕП, Драшко
Крик над нашом страдалачком судбином / Драшко Ређеп // Свеске. – 18, 88 (2008), 116-117.
О делу Слободана Павићевића.

1377.
Поверљиви сигнали о расапу : (на белинама књига и успомена Дејана Медаковића) / Драшко Ређеп // Кораци. – 42, 11-12 (2008), 130-135.

1378.
Помисао на различитост : над равничарским атласом прозе Вељка Петровића / Драшко Ређеп // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 25-33.

1379.
Сан и јава једног часописа : можда последњи занос Милића од Мачве / Драшко Ређеп // Даница. – 15 (2008), 356-363.

1380.
Укрштене речи Париза : паралелно сведочанство / Драшко Ређеп, Блажо Поповић // Свеске. – 19, 90 (2008), 144-147.
Приказ књиге: Бранка Богавац: Разговори у Паризу, Бор, 2008.

1381. РЕЂЕП, Јелка
Јова Рајић о Ресави, "прекрасном манастиру" / Јелка Ређеп // Деспот Стефан ... – 109-116. | Резиме на франц.. језику.

1382.
Мотив кнежеве вечере / Јелка Ређеп // ЗбМСС. – 73 (2008), 351-365. | Резюме**.**

1383.
Ново тумачење "Слова љубве" / Јелка Ређеп // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 33-41. | Резиме на срп. и франц. језику.

1384.
О греху и казни божијој у легенди о убиству цара Уроша / Јелка Ређеп // Тумачења књижевног дела... – 75-89. | Резиме на енгл. језику.

1385.
Старе српске биографије : (поетика жанра) / Јелка Ређеп ; [именски регистар Борка Колунџија]. – Нови Сад : Прометеј, 2008. – 148. – ISBN 978-86-515-0221-0 (картон).

1386. РЕЉИЋ, Митра
Чист образ, умивена душа / Митра Рељић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 143-152.
О Даринки Јеврић.

1387. РИЈЕЧ и вријеме : о књижевном стваралаштву Радована Зоговића : радови са научног скупа, Подгорица, 12. јун 2007. године / редакциони одбор Жарко Ђуровић ... [и др.] ; уредник Жарко Ђуровић. – Подгорица : Црногорска академија наука и умјетности, 2008. – 188. – (Научни скупови / Црногорска академија наука и умјетности ; књ. 86. Одјељење умјетности ; књ. 28). – ISBN 978-86-7215-204-3 (брош.). | Уп. 135, 242, 264, 451, 462, 524, 669, 884, 940, 1249.

1388. РИМАР, Ана
Мелания Павлович / Ана Римар // Studia ruthenica. – 13(26) (2008), 135.

1389. РИСОЈЕВИЋ, Ранко
Духовни трагови : осврти, прикази, преиспитивања / Ранко Рисојевић. – Бања Лука : Бесједа ; Београд : Ars libri, 2008. – 206. – (Библиотека Књижевна критика). – ISBN 978-99938-1-067-4 (брош.).

1390.
Мој Матавуљ : варијације на тему српског (критичког) реализма / Ранко Рисојевић // Глас. – 409, 24 (2008), 49-59.

1391. РИСТАНОВИЋ, Цвијетин
Критичко вредновање дјела из књижевности за дјецу / Цвијетин Ристановић // Багдала. – 50, 475 (2008), 102-107.
Приказ књиге: Нови огледи и критике, Краљево, 2007.

1392.
Мира Алечковић : (1924-2008) : поезија саткана од снова и љубави / Цвијетин Ристановић // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 23-29.

1393.
Потпуна посвећеност књижевности за децу / Цвијетин Ристановић // Међај. – 28, 69/70 (2008), 82-86.
Приказ књиге: Слободан Ж. Марковић: Записи о књижевности за децу, IV, Београд, 2007.

1394.
Приче о сарајевској ратној драми : (о причама Радмиле Поповић) / Цвијетин Ристановић // Нова зора. – 18/19 (2008), 332-334.

1395.
Роман о авантурама зоо дружине / Цвијетин Ристановић // Детињство. – 34, 3 (2008), 95-97.
Приказ књиге: Гордана Малетић: Витезови мачјег срца, Београд, 2007.

1396.
Савремени дјелатни критичари књижевности за дјецу / Цвијетин Ристановић // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 77-85. | Summary.

1397. РИСТИЋ, Бранко С.
Симбол и сензација : елементи текста-посланице : дехуманизација и изграђивање "обрасца" (симбола) у бајкама Тиодора Росића / Бранко С. Ристић // Књижевност за децу ... – 266-271. | Summary.

1398. РИСТОВИЋ, Ненад
Место Доситејевог дела у рецепцији античког наслеђа у српској књижевности XVIII столећа / Ненад Ристовић // Зборник радова ... – 155-169. | Summary.

1399.
Црквени класицизам Константина Философа / Ненад Ристовић // Деспот Стефан ... – 21-27. | Резиме на енгл. језику.

1400. РИСТОВИЋ, Слободан
Шнирање животне потке / Слободан Ристовић // Српска вила. – 15, 28 (октобар 2008), 206-209.
Приказ књиге: Божидар Станар: Снови и јава Вукобрата Катане, Пожега – Жиравац, 2008.

1401. РИХТЕР, Ангела
Поетски таленат жена – да ли је то само једна врста духовног либида? : о раном покушају еманципације једне неустрашиве жене из Халеа / Ангела Рихтер // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 39-52. | Zusammenfassung.

1402. РОГАЧ, Маја
Латински цитати у романима Светислава Басаре / Маја Рогач // Кораци. – 42, 9-10 (2008), 135-150.

1403. РОДИЋ, Миливој
Антологијска обележја Рајковићевих збирки усменог песништва / Миливој Родић // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 55-59.

1404.
Поетски венац одуховљености / Миливој Родић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 100-103.
Приказ књиге: Здравко Бујић: Душа, Београд, 2006.

– РОСИЋ, Гага
Први грчки интервју... | Уп. 1128.

1405. РОСИЋ, Татјана
Егзил као сви ми: наратив егзила у делу Рајнер Марије Фосбиндера, Владимира Набокоба и Давида Албахарија / Татјана Росић // Српски језик... – 137-151. | Summary.

1406.
Žena-pisac : kiborg u srpskoj književnosti? / Tatjana Rosić // Teorije i politike roda... – 11-27.| Summary.

1407.
Мит о савршеној биографији : Данило Киш и фигура писца у српској култури / Татјана Росић. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 197. – (Библиотека Наука о књижевности ; в. с.). – ISBN 978-86-7095-142-6 (брош.).

1408.
Трг тела или историја лицем у лице с естетиком : покушај поновног цитирања Југославије у романима *Пут у Двиград* Радослава Петковића и *Via Pula* Драгана Великића / Татјана Росић // Теорија-естетика-поетика ... – 375-384. | Summary.

1409. РОСИЋ, Тиодор
Роман напоредних приповедачких токова / Тиодор Росић // Узданица. – 5, 2 (2008), 207-209.
Приказ књиге: Милисав Савић: Принц и сербски списатељ, Београд, 2008.

1410. РОШУЉ, Жарко
Змај : (1864-1871) / Жарко Рошуљ // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 219-252. | Summary.

1411. РУЂИНЧАНИН, Бошко
Владета Вуковић у првим бројевима "Багдале" / Бошко Руђинчанин // Слово о Владети Вуковићу ... – 21-28.
(Књижевна баштина Крушевца, 1/2006).

1412. РШУМОВИЋ, Иван
"Они вакат Хатиџе Шеро" : монодрама Рада Вучићевића / Иван Ршумовић // Међај. – 28, 67/68 (2008), 106-108.

1413. САВИЋ, Милисав
Теорије о аутобиографији : аутобиографија као литература / Милисав Савић // Узданица. – 5, 2 (2008), 29-40. | Summary.

1414. САВКОВИЋ, Нада
Боравак Доситеја Обрадовића у Трсту : (од лета 1802. до 13/25. јуна 1806) / Нада Савковић // ЗбМСКЈ. – 56, 3 (2008), 607-621. | Summary.

1415.
Живот и твораштво оца српске драме / Нада Савковић // ЗбМССУМ. – 39 (2008/2009), 135-138.
Приказ књиге: Боривоје Маринковић: Емануил Јанковић (око 1758-1791), Нови Сад, 2007.

1416.
Светост мишљења и образовања / Нада Савковић // ЗбМСКЈ. – 56, 3 (2008), 715-717.
Приказ књиге: Dositej Obradovic: Vita e avventure, Lecce, 2007.

1417.
Стефан Стефановић : (1807-1828) / Нада Савковић // ЗбМССУМ. – 39 (2008/2009), 15-30.

1418.
Титула доктора филозофије Јована А. Дошеновића : (из истраживања о Јовану А. Дошеновићу) / Нада Савковић // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 129-136. | Summary.

1419. САМАРЏИЈА, Снежана
Делокруг жртве у структури епске песме / Снежана Самарџија // Српско усмено стваралаштво... – 273-300. | Summary.

1420.
Доситејев однос према народној књижевности у *Ижици* и *Баснама* / Снежана Самарџија // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 47-74. | Summary.

1421.
"Као звезда преко ведра неба" : слојеви традиције у детаљу епске биографије / Снежана Самарџија // КњЈ. – 55, 3/4 (2008), 279-294. | Summary.

1422.
Пословице, благослови и клетве у усменој књижевности / Снежана Самарџија // КњЈ. – 55, 1/2 (2008), 13-45. | Summary.

1423.
Проучавање епске биографије у српској фолклористици / Снежана Самарџија // Словенски фолклор... 281-301. | Summary.

1424.
Свети Сава у песмама / Снежана Самарџија // КњЈ. – 55, 1/2 (2008), 205-208.
Приказ књиге: Свети Сава у народним и уметничким песмама, прикупио и средио Урош Џонић ; Свети Сава у уметничким песмама 1935-2007, скупили и приредили Александра Вранеш и Бојан Ђорђевић, Београд, 2008.

1425.
Снови Марка Краљевића : однос формуле и епске биографије / Снежана Самарџија // НССУВД. – 37/2 (2008), 69-81. | Summary.

1426.
Структура и значење усмених облика : (или о тамном вилајету) / Снежана Самарџија // ГКСК. – 4 (2008), 65-88. | Summary.

1427.
Три добра јунака у усменој епици и српској култури средњег века / Снежана Самарџија // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 189-210. | Резиме на срп. и енгл. језику.

1428.
Хамартиа на сцени историје књижевности / Снежана Самарџија // ЗбМСКЈ. – 56, 3 (2008), 720-725.
Приказ књиге: Зорица Несторовић: Богови, цареви и људи, Београд, 2007.

1429. САНДО, Драгомир
Духовност у делима Љиљане Хабјановић-Ђуровић / Драгомир Сандо // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 179-181.

1430. САПОЖНИЧЕНКО, Гаља
Апсурдно несвакидашња животна прича / Гаља Сапожниченко // Свеске. – 18, 88 (2008), 67-71.
Приказ књиге: Владимир Кецмановић: Феликс, Београд, 2007.

1431.
Jednostavnost i draž kratke priče / Galja Sapožničenko // Polja. – 53, 453 (sept.-okt. 2008), 171-173.
Приказ књиге: Дејан Вукићевић: Омама, Београд, 2007.

1432.
Лексикон Достојевски / Гаља Сапожниченко // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 151-154.
Приказ књиге: Данило Кабић: Достојевски – лексикон ликова, Нови Сад, 2007.

– Читање савремене прозе ... | Уп. 948.

1433. САЏАК, Младенко
Књижевни почеци код Срба у Босни и Херцеговини / Младенко Саџак // ЗбМСС. – 73 (2008), 387-402. | Резюме.

1434. СЕЉАЧКИ, Милица
Vizije u krhotinama ogledala / Milica Seljački // Polja. – ISSN 0032-3578. – 53, 451 (maj-jun 2008), 127-129.
Приказ књиге: Немања Митровић: Бајке с Венере, Београд, 2007.

1435.
Libro od mnozijeh razloga / Milica Seljački // Polja. – 53, 453 (sept.-okt. 2008), 159-161.
Приказ књиге: Мирко Ковач: Град у зрцалу, Београд, 2008.

1436.
Рефлекси авангардне поетике у Предговору антологији српске поезије за децу Боре Ћосића / Милица Сељачки // Детињство. – 34,3 (2008), 17-20. | Summary.

1437.
Homo dolens / Milica Seljački // Polja. – 53, 452 (jul-avg. 2008), 141-143.
Приказ књиге: Михајло Пантић: Овога пута о болу, Београд, 2007.

1438. СИБИНОВИЋ, Ђорђе Д.
Последња или вечита вечера / Ђорђе Д. Сибиновић // Клан и банда... – 205-211.
Приказ књиге: Драшко Ређеп: Последња вечера, Вршац, 2004.

1439. СИБИНОВИЋ, Миодраг
Људмила Поповић, Фокусна перспектива украјинске књижевности, Београд, Филолошки факултет, 2007, 254 стр. / Миодраг Сибиновић // ЗбМСС. – 74 (2008), 343-344.

1440.
Словенска вертикала : српске, руске, белоруске и украјинске књижевне теме / Миодраг Сибиновић. – Београд : Славистичко друштво Србије, 2008. – 434. – (Славистичка библиотека ; књ. 7). – ISBN 978-86-7391-022-2 (брош.).

1441. СИКИМИЋ, Биљана
Нови теренски записи мотива о прогоњеној девојци : влашке варијанте / Биљана Сикимић, Анамарија Сореску-Маринковић // Српско усмено стваралаштво... – 431-467. | Summary.

1442. СИМА Цуцић књижевник и критичар : зборник радова / [уредник Радован Влаховић]. – Ново Милошево : Банатски културни центар, 2008. – 152. – ISBN 978-86-6029-003-0. | Уп. 225, 266, 580, 842, 878, 964, 1228, 1475, 1583, 1714.

1443. СИМАНОВИЋ, Игор
Иманентне поетике у српској књижевности / Игор Симановић // Радови. – 11 (2008), 353-357.
Приказ књиге: Младенко Сапак: Иманентне поетике, Бањалука, 2008.

1444. СИМИЋ, Радоје
Вукове 'Пјесме, које се пјевају дјеци, кад се успављују' / Радоје Симић // Књижевност за децу .... – 40-57. | Zusammenfassung.

1445. СИМОВИЋ, Јелена
Роман о уметнику и *Мансарда* Данила Киша као портрет уметника у младости / Јелена Симовић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 287-324. | Summary.

1446.
Тихо, тише, Јован Христић / Јелена Симовић // Свет речи. – 12, 25/26 (2008), 54-58.

1447. СИМОВИЋ, Љубомир
Дупло дно : есеји о српским песницима и драмским писцима / Љубомир Симовић. – Београд : Београдска књига, 2008. – 637. – (Одабрана дела Љубомира Симовића : у 12 књига). – ISBN 978-86-7590-217-1 (картон); ISBN 978-86-7590-210-2 (за издавачку целину).

1448.
Ковачница на Чаковини : разговори, писма, есеји : 1981-1990. / Љубомир Симовић. – Београд : Београдска књига, 2008. – 230. – (Одабрана дела Љубомира Симовића : у 12 књига) . – ISBN 978-86-7590-219-5 (картон) ; ISBN 978-86-7590-210-2 (за издавачку целину) .

1449.
Обећана земља : 9. октобар 1999 – 3. јануар 2008. / Љубомир Симовић. – Београд : Београдска књига, 2008. – 283. – (Одабрана дела Љубомира Симовића : у 12 књига). – ISBN 978-86-7590-222-5 (картон) ; ISBN 978-86-7590-210-2 (за издавачку целину).

1450. СКЕРЛИЋ, Јован
Радоје Домановић : некролог / Јован Скерлић // Лако перо Радоја Домановића ... – 61-64.

1451. СЛАВКОВИЋ-Илић, Марија
Библиографија издања из пројекта *Књижевни и културни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку* / Марија Славковић-Илић // Писци у Нишу ... – 283-312.

1452.
Македонске теме и македонски научници у пројектима Одсека за књижевност центра за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу / Марија Славковић-Илић // Српско-македонске културне... – 539-547. | Резиме на македон. и рус. језику.

1453. СЛАДОЈЕ, Ђорђо
О *Зимомори* Р. П. Нога / Ђорђо Сладоје // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 11-12.

1454. СЛОВЕНСКИ фолклор и фолклористика на размеђи два миленијума : зборник радова са међународног научног симпозијума одржаног 2-6. октобра 2006. године / уредник Љубинко Раденковић. – Београд : САНУ, Балканолошки институт, 2008. – 500. – (Посебна издања / Српска академија наука и уметности, Балканолошки институт ; 101). – ISBN 978-86-7179-057-4 (брош.). | Уп. 160, 830, 893, 906, 989, 1154, 1315, 1423, 1485, 1551.

1455. СЛОВО о Владети Вуковићу : (зборник радова) / приредио Бошко Руђинчанин. – Врњачка Бања : Народна библиотека „Др Душан Радић“, 2008. – 208. – (Библиотека Fons Romanus). – ISBN 978-86-82843-28-3. | Уп. 16, 211, 381, 414, 441, 442, 516, 543, 610, 611, 615, 616, 617, 628, 1214, 1411.

1456. СМИЉКОВИЋ, Стана
Жанрови у бајкама Гроздане Олујић / Стана Смиљковић // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 51-55. | Summary.

1457.
Књижевно-теоријски приступ збирци бајки *Јастук који је памтио снове* Гроздане Олујић / Стана Смиљковић // Књижевност за децу ... – 262-265. | Summary.

1458.
Напролазна лепота лирских народних песама јужне Србије и Македоније / Стана Смиљковић // Српско-македонске културне... –111-120. | Резиме на македон. и рус. језику.

1459.
Ново читање песама за децу Григора Прличева / Стана Смиљковић, Марина Јањић // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 59-61. | Summary.

1460. СОКОЛОВИЋ, Радомир
Слика школског живљења у Бакарграду / Радомир Соколовић // Савременик плус. –161/162 (2008), 105-106.
Приказ књиге: Бранислав В. Бранковић: Пубертетска љубав Соње Савић, Књажевац – Зајечар, 2007.

1461. СОЛАР, Маја
Riot ogrrrlice, torbice, četkice, maramice, ulošci / Maja Solar // Polja. – 53, 450 (mart-april 2008), 142-144.
Приказ књиге: Наталија Марковић: Киберлабораторија, Београд, 2007.

1462.
Tradicija je otvorena, tradicija je u zatvoru / Maja Solar // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 63-67.

– СОРЕСКУ-Маринковић, Анамарија
Нови теренски записи... | Уп. 1441.

1463. СПАСЕВСКИ, Мито
Сегментарни взаемности меѓународното творештво и современата драмска литература за децу / Мито Спасевски // Драмска књижевност за децу ... –29-37.

1464. СПАХИЋ, Ведад
Идентитет и другост у Сијарићевом роману *Конак* / Ведад Спахић // Нарацијски токови... – 97-102. | Summary.

1465. СРПСКИ језик, књижевност, уметност : зборник радова са научног скупа држаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 26. и 27. октобра 2007. год. Књ. 2, Књижевност, друштво, политика / [одговорни уредник Драган Бошковић]. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет : Скупштина града, 2008. – 386. – ISBN 978-86-85991-10-3 (ФФ). | Уп. 23, 145, 208, 234, 321, 538, 632, 704, 817, 854, 922, 976, 1038, 1150, 1152, 1405, 1489, 1566.

1466. СРПСКО-македонске културне и књижевне везе : зборник реферата са међународне научне конференције одржане у Нишу од 15. до 17. новембра 2007. / [организатор] Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, Одсек за књижевност ; [приређивач Мирољуб Стојановић]. – Ниш : Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета, Одсек за књижевност, 2008. – 547. – (Библиотека Књижевни и културни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку ; књ. 11). – ISBN 978-86-7025-468-8 (брош.). | Уп. 63, 91, 180, 279, 367, 389, 427, 542, 565, 594, 725, 847, 901, 920, 1006, 1036, 1037, 1112, 1183, 1320, 1452, 1458, 1510, 1606.

1467. СРПСКО усмено стваралаштво : зборник радова / [уредници Ненад Љубинковић, Снежана Самарџија]. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 467. – (Српско усмено стваралаштво ; књ. 3). – ISBN 978-86-7095-138-9 (брош.). | Уп. 355, 384, 430, 518, 677, 805, 832, 988, 1149, 1225, 1242, 1259, 1342, 1419, 1441, 1548.

1468. СТАЗА и вријеме : поводом 90 година од рођења књижевника Душана Костића : радови са научног скупа, Подгорица, 19. октобар 2007. године / редакциони одбор Жарко Ђуровић, Загорка Калезић, Велизар Бошковић ; уредник Жарко Ђуровић. – Подгорица : ЦАНУ, 2008 (Подгорица : Спектар). – 188. – (Научни скупови / Црногорска академија наука и умјетности ; књ. 89. Одјељење умјетности ; књ. 30). – ISBN 978-86-7215-208-1 (брош.). | Уп. 134, 150, 252, 261, 394, 445, 461, 563, 667, 668, 672, 863, 1091, 1686.

1469. СТАКИЋ, Мирјана
Нова антологија српске поезије за децу / Мирјана Стакић // Детињство. – 34, 3 (2008), 100-102.
Приказ књиге: Антологија српске поезије за децу, приредио Миомир Милинковић, Чачак, 2008.

1470.
Нова антологија српске поезије за децу / Мирјана Стакић // Међај. –28, 69/70 (2008), 140-143.
Приказ књиге: Антологија српске поезије за децу, Чачак, 2008.

1471. СТАМБОЛИЈА, Вељко
Нове куће нису и нова огњишта / Вељко Стамболија // Багдала. – 50, 475 (2008), 125-128.
Приказ књиге: Милан Пађен: Могло се је гнијездо другачије свити, изабране и нове песме, Београд.

1472.
Ратни фрагменти / Вељко Стамболија // Багдала. – 50, 476 (2008), 133-136.
Приказ књиге: Милан Мирић: Неће вода још, Врање, 2006.

1473. СТАМЕНИЋ, Славко
Новине као трајна духовна вредност / Славко Стаменић // Повеља. – 38, 2 (2008), 110-113.
Приказ: „Новине Читалишта београдског“ (1/3. јануар 1847 – 2/14 јануар 1849. репринт), Београд, 2008.

1474.
Сиња пустош или Кључ с јаловом бравом завичаја / Славко Стаменић // Ђорђо Сладоје, песник... – 125-132. | Summary.

1475. СТАМЕНКОВИЋ, Иван
Романсијерски опус Симе Цуцића / Иван Стаменковић // Сима Цуцић ... – 113-126.

1476. СТАНАРЕВИЋ, Рада
Књижевност и стварност у виђењу Шопенхауера и Лазе Костића / Рада Станаревић // НССУВД. – 37/2 (2008), 249-254. | Zusammenfassung.

1477. СТАНИШИЋ, Павле
Сјенка свјетла / Павле Станишић // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 183-184.
Приказ књиге: Милан Гарић: Екстатичне и друге реченице, Источно Сарајево, 2007.

1478. СТАНКОВИЋ, Јелена
Библиографија “Корака” за 2007. / Јелена Станковић // Кораци. – 42, 1-2 (2008), 185-213.

1479. СТАНКОВИЋ-Шошо, Наташа
Предраг Петровић, Авангардни роман без романа, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2008, 351 стр. / Наташа Станковић-Шошо // ГКСК. – 4 (2008), 369-370.
Приказ.

1480. СТАНОЈЕВИЋ, Добривоје
Куда иду непослушни / Добривоје Станојевић // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1110-1114.

1481.
Нова Јефимија / Добривоје Станојевић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1227-1229.
Приказ књиге: Дејана Николић: Порцулан, Београд, 2007.

1482. СТАНОЈЕВИЋ, Малиша
Сшрадија Радоја Домановића : *Сшрадија*, сатирична приповетка, објављена 1902. године у “Српском књижевном гласнику” / Малиша Станојевић // Лако перо Радоја Домановића ... – 117-124.

1483. СТАНОЈЕВИЋ, Предраг
Драгољуб Павловић : лексикографска одредница / Предраг Станојевић // ГКСК. – 4 (2008), 277-285. | Summary.

1484. СТАНОЈЧИЋ, Живојин
Иво Андрић о Његошу, Вуку, Љ. Ненадовићу / Живојин Станојчић // Гласник ЦАНУ. – 26 (2008), 5-12. | Summary.

1485. СТАНОНИК, Марија
Slovenska slovstvena folklora in slovstvena folkloristika / Marija Stanonik // Словенски фолклор... 155-183. | Summary.

1486. СТЕВАНОВИЋ, Лада
Uloga žena u obredima Balkana: aktivne učesnice vs. žrtve / Lada Stevanović // Teorije i politike roda... – 235-243. | Summary.

1487. СТЕПАНОВИЋ, Предраг
Ружа Будимпеште – српски писац о мађарској престоници / Предраг Степановић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), стр. 123-126**.**
Приказ књиге: Љубиша Ђидић: Ружа Будимпеште, Трстеник, 2006.

1488. СТЕПАНОВИЋ, Сања
Позадина ратног фронта у служби приказа етнофилије рађања идеје о "новом човеку" и космополитизма на коренима вере и традиције / Сања Степановић // Живот и дело Драгише Васића ... – 263-312.

1489. СТЕФАНОВИЋ, Јелена
Идеологија мизогиније у Дучићевом *Благу цара Радована* / Јелена Стефановић // Српски језик... – 163-172. | Summary.

1490. СТЕФАНОВИЋ, Мирјана Д.
Белешка над Сабраним делима Доситеја Обрадовића / Мирјана Д. Стефановић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 35-41. | Summary.

1491.
Јован Скерлић или Проучавање српске књижевности 18. столећа / Мирјана Д. Стефановић // Тумачења књижевног дела... – 116-132.

1492.
Нови Доситеј у бечком читању / Мирјана Д. Стефановић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 43-45.| Summary.

1493.
"Чтуштим в ползу и поучение" / Мирјана Д. Стефановић // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 218-222.
Приказ књиге: Лаза Чурчић: Исходи и стазе српских књига 18. века, Нови Сад, 2006.

1494. СТИПЧЕВИЋ, Никша
Изузетан тумач књижевности / Никша Стипчевић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 93-97.
О Новици Петковићу.

1495.
Носталгија за бесконачним Николе Милошевића / Никша Стипчевић // Дух и разумевање... – 17-21.
Приказ књиге: Никола Милошевић: Нит михољског лета, Београд 1999.

1496. СТОЈАДИНОВИЋ, Драгољуб
Значења и тумачења : један поглед на дело Николе Милошевића / Драгољуб Стојадиновић. – Београд : Чигоја штампа, 2008. – 207. – ISBN 978-86-7558-594-7 (брош.).

1497.
Три романа Николе Милошевића / Драгољуб Стојадиновић // Дух и разумевање... – 39-85.

1498. СТОЈАНОВИЋ, Бранко
Књиге о ратовима деведесетих : избор / Бранко Стојановић // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 103-113.

1499.
Ногова жеравица речи : нацрт за студију о књижевном делу Рајка Петрова Нога / Бранко Стојановић. – Београд : Вибрас, 2008. – 376. – (Едиција Студије и монографије / [Вибрас]). – ISBN 978-86-911501-1-2 (брош.).

1500.
Поуздан и темељит тумач књижевног дела / Бранко Стојановић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 58-61.
Приказ књиге: Мићо Цвијетић: Критике и коментари, Бања Лука, 2004.

1501.
Три нова епитафа : "Епитаф за М. С.", "Јован Дучић. Епитаф" и "Буди мени миран" (Бранку Ћопићу) / Бранко Стојановић // Нова зора. – 17 (2008), 74-86.
Из рукописа студије "Ногова жеравица речи".

1502. СТОЈАНОВИЋ, Јасна
О српско-шпанским књижевним везама / Јасна Стојановић // ЗбМСКЈ. – 56, 3 (2008), 708-709.
Приказ књиге: Кринка Видаковић-Петров: Србија и Шпанија. Књижевне везе, Београд, 2007.

1503. СТОЈАНОВИЋ, Љубиша
Јединствена књига Димитрија Миленковића / Љубиша Стојановић // Градина. – 44, 23 (2008), 155-161.

1504. СТОЈАНОВИЋ, Милена
Појам политичког у савременој српској драми / Милена Стојановић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 179-186. | Summary.

1505.
Хаику свет Милослава Шутића / Милена Стојановић // Теорија-естетика-поетика ... – 51-60. | Summary.

1506. СТОЈАНОВИЋ, Миодраг
Антички извори у "Александриди"/ Миодраг Стојановић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 73-79.

1507.
Ономастичке и топономастичке народне персонификације / Миодраг Стојановић // Деспот Стефан ... – 91-96. | Резиме на рус. језику.

1508.
Хеленска етичко-дидактичка и Доситејева просветитељска мисао / Миодраг Стојановић // Зборник радова ... – 137-144. | Summary.

1509. СТОЈАНОВИЋ, Мирољуб М.
Историјска условљеност српско-македонских књижевних веза / Мирољуб М. Стојановић. – Врање : Учитељски факултет, 2008. – 67. – ISBN 978-86-82695-58-5 (брош.).

1510.
Историјска условљеност српско-македонских културних и књижевних веза / Мирољуб М. Стојановић // Српско-македонске културне... – 9-46. | Резиме на македон. и рус. језику.

1511.
Ниш у поезији Стјепана Ивановича Чахотина / Мирољуб М. Стојановић // Писци у Нишу ... – 187-196. | Резиме на срп. и енгл. језику.

1512.
Проф. др Љубисав Љуба Станојевић : (Миљковац, 14. јануар 1927 – Ниш, 14. новембар 2005) / Мирољуб М. Стојановић // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 11-18.

1513. СТОЈАНОВИЋ, Олга
Метафоре сећања у књижевности егзила и емиграције / Олга Стојановић // НССУВД. – 37/2 (2008), 343-357. | Zusammenfassung.

1514. СТОЈАНОВИЋ-Пантовић, Бојана
Дисање у језику, језик дисања / Бојана Стојановић-Пантовић // Поезија Николе Вујчића... –28-33.

1515.
Живот у два света / Бојана Стојановић-Пантовић // Градина. – 44, 25-26 (2008), 13-15.
Приказ књиге: Марија Шимоковић: Киновар, Београд, 2007.

1516.
О извесним сродностима у касним песмама Јована Христића и Александра Ристовића / Бојана Стојановић-Пантовић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 49-51.

1517.
Оштар угао : есеји, критике, полемике / Бојана Стојановић-Пантовић. – 1. изд. – Зрењанин : Агора, 2008. – 206 стр. – (Библиотека Огледало ; књ. 8). – ISBN 978-86-84599-71-3 (брош.).

1518.
Прозраци Светлане Велмар-Јанковић : питање условљености жанра и рецепције / Бојана Стојановић-Пантовић // НССУВД. – 37/2 (2008), 443-451. | Summary.

1519.
Типологија и естетика лирске прозе Алека Вукадиновића / Бојана Стојановић-Пантовић // Поезија Алека Вукадиновића... – 27-35. | Summary.

1520. СТОЈАНЧЕВИЋ, Владимир
Апелативи *срп̄ски, србински, србадија, срп̄ство* у песмама тројице босанско-херцеговачких песника / Владимир Стојанчевић // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 197-216.

1521.
Писци и историја / Владимир Стојанчевић. – Пирот : Цицеро, 2008. – 196. – ISBN 978-86-87167-05-6.

1522. СТОЈИЋ, Данко
До крајњих граница / Данко Стојић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 97-98.
Приказ књиге: Горан Јовановић: Хистерија, Пожаревац, 2008.

1523. СТОЈКОВИЋ, Душан
Великићев књижевни трг / Душан Стојковић // Повеља. –38, 2 (2008), 77-97.
О књижевном делу Драгана Великића.

1524.
Далеко је Венеција / Душан Стојковић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 148-151.
Приказ књиге: Миланка Мамула: Бизнис и љубав, Београд, 2006.

1525.
Лирски одсјај црне светлости / Душан Стојковић // Багдала. – 50, 475 (2008), 114-115.
Приказ књиге: Зоран Ђурић: Црни дијамант, Београд, 2006.

1526.
Незаобилазна књига о (нео)гонгоризму у српском песништву / Душан Стојковић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 631-643.
Приказ књиге: Александар Б. Лаковић: Језикотворци, Зрењанин, 2006.

1527.
Остварени и, једнако, одсањани властизам / Душан Стојковић // Градина. – 44, 22 (2008), 211-216.
Приказ књиге: Власта Младеновић: Истокија, Нови Сад, 2006.

1528.
Песништво друге врсте / Душан Стојковић // Повеља. – 38, 1 (2008), стр. 102-108.
Приказ књига: Даница Вукићевић: Лук и стрела, Краљево, 2006. ; Даница Вукићевић Прелазак у другу врсту, Београд, 2007.

1529.
Српски Амаркорд / Душан Стојковић // Кораци. – 42, 11-12 (2008), 156-163.
Приказ књиге: Владимир Арсић: Рајске преваре, Београд, 2007.

1530.
Храбра косина / Душан Стојковић // Кораци. – 42, 5-6 (2008), 162-170.
Приказ књиге: Добривоје Станојевић, прир.: Парнас искоса : антологија српске поезије до Другог светског рата, Панчево, 2006.

1531. СТОЈМЕНСКА-Елзесер, Соња
Интертекстуална преплитања у причама Оливере Корвезироске / Соња Стојменска-Елзесер // Свеске. – 19, 90 (2008), 117-120.

1532. СТОЈНИЋ, Бојан
Пет бројева београдског часописа *Отаџбина* / Бојан Стојнић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 227-229.

1533. СТОЈНИЋ, Владимир
Фетиши поствареног / Владимир Стојнић // Браничево. – 54, 1-2 (2008), 138-141.
Приказ књиге: Драшко Милетић: pH, Београд, 2007.

1534. СТОКАНОВ, Радивој
"Аурел Ђурковић" : програмска приповетка Вељка Петровића / Радивој Стоканов // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 121-129.

1535. СТОШИЋ, Душан
Тамнине и озарења / Душан Стошић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1251-1254.
Приказ књиге: Слађана Сл. Стојановић: Сигнали, Лесковац, 2007.

1536. СТОШИЋ, Љиљана
Просветитељска улога Вукових пословица / Љиљана Стошић // КњИ. – 40, 136 (2008), 409-421. | Summary.

1537.
Црни Арапин у српској књижевности и уметности / Љиљана Стошић // Даница. – 15 (2008), 294-313.

1538. СТОШИЋ, Мирјана
Ужасни смех Радоја Домановића / Мирјана Стошић // Повеља. – 38, 3 (2008), 109-121.

1539. СУБОТИЋ, Љиљана
Vasa Stajić i odabrani stihovi Lukijana Mušickog / Ljiljana Subotić // Zbornik radova sa naučnog skupa Vasa Stajić ... – 45-51. | Summary.

1540. СУВАЈЏИЋ, Бошко
Бајо Пивљанин у усменој поезији : епска транспозиција историје / Бошко Сувајџић // НССУВД. – 37/2 (2008), 137-154. | Резюме.

1541.
Др Предраг Станојевић, доцент : (14.03.1960-18.04.2009) / Бошко Сувајџић // ГКСК. – 4 (2008), 339-341.
In memoriam.

1542.
Епска песма и историјско предање / Бошко Сувајџић // Прилози језичком... – 337-348.

1543.
Жена на капијама града / Бошко Сувајџић // ГКСК. – 4 (2008), 111-135. | Summary.

1544.
Краљевић Марко по други пут међу Србима : епска биографија као искушавање жанра / Бошко Сувајџић // Лако перо Радоја Домановића ... – 125-140.

1545.
Месец у капи росе : поетика загонетања у збирци песама *Кућа и гостӣ* / Бошко Сувајџић // Поезија Алека Вукадиновића... – 37-52. | Summary.

1546.
Мозаик епских судбина / Бошко Сувајџић // ГКСК. – 4 (2008), 361-367.
Приказ књиге: Снежана Самарџија: Биографије епских јунака, Београд, 2008.

1547.
Народне песме у српској периодици до 1864. / Бошко Сувајџић // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 301-305.
Приказ књиге: Милорад Радевић, Миодраг Матицки: Народне песме у српској периодици до 1864, Нови Сад–Београд, 2007.

1548.
Од традиције до усменог "текста" иницијалне формуле у песмама о хајдуцима и ускоцима / Бошко Сувајџић // Српско усмено стваралаштво... – 147-189. | Summary.

1549.
Принцеза на зрну грашка : мотив делије девојке у усменој поезији о хајдуцима на Балкану / Бошко Сувајџић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 221-248. | Резиме.

1550.
Трогуба концепција божанског : мит, историја и човек у *Летопису Перунових потомака* / Бошко Сувајџић // Традиционално и модерно... – 191-208. | Summary.

1551.
Усмено певање о хајдуцима у јужнословенском контексту / Бошко Сувајџић // Словенски фолклор... – 303-313. | Summary.

1552. СУРУЧИЋ, Горан
Pisanija / Goran Suručić – Legenda. – Beograd : G. Suručić, 2008. – 109. – (Samostalno autorsko izdanje ; knj. br. 11). – ISBN 978-86-903719-9-0 (broš.).

1553. ТАДИЋ, Верица
Игра сенки на палимпсесту тренутка / Верица Тадић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 129-135.
Приказ књиге: Дејан Богојевић: Пре песка, Младеновац, 2006.

1554.
Псалми сунца на скулптурама Сете / Верица Тадић // Међај. – 28, 69/70 (2008), 152-158.
Приказ књиге: Милијан Деспотовић: Разговор са Сизифом, Београд, 2008.

1555. ТАЛФЈ и српска књижевност и култура : зборник радова / уреднице Весна Матовић, Габриела Шуберт. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 346. – (Посебна издања / Институт за књижевност и уметност ; 31). – ISBN 978-86-7095-144-0 (брош.). | Уп. 119, 333, 391, 469, 603, 714, 737, 835, 1035, 1401, 1675, 1691, 1752.

1556. ТАМАШ, Јулијан
Političke ideje Vase Stajića u književnostima Vojvodine / Julijan Tamaš // Zbornik radova sa naučnog skupa Vasa Stajić ... – 37-44. | Summary.

1557. ТАРТАЉА, Иво
Вељко Петровић о Момчилу Настасијевићу / Иво Тартаља // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 459-461.

1558.
Војислав Ђурић : пут у свет књижевности / Иво Тартаља // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 427-435.

1559.
Иво Андрић : [Пра-Ћуприја] / приредио Иво Тартаља // Свеске Задужбине Иве Андрића. – 27, 25 (2008), 7-50.

1560.
Књижевна естетика Ђорђа Анђелића / Иво Тартаља // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 109-125. | Резиме на рус. језику.

1561. ТАСИЋ, Драган
Два града Саше Хаџи Танчића / Драган Тасић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 726-728.
Приказ књиге: Саша Хаџи Танчић: Корен, копрена, Лесковац, 2006.

1562.
Књижевност и слобода / Драган Тасић // ЛМС. – 184, 481, 3 (март 2008), 448-450.
Приказ књиге: Николај Тимченко: Књижевност и догма, Београд, Лесковац, 2006.

1563. ТАТАРЕНКО, Ала
Људско лице историје књижевности / Ала Татаренко // Славистика. – 12 (2008), 413-416.

1564.
Место сусрета : огледи о српској прози / Ала Татаренко. – Београд : Српски ПЕН центар = Serbian PEN Centre, 2008. – 179. – ISBN 978-86-84555-09-2 (брош.).

1565.
Писање љубави на води Дунава / Ала Татаренко // Књижевност. – 63, 121, 1 (2008), 179-184.
Приказ књиге: Михајло Пантић: Ако је то љубав, пето издање.

1566.
Роман као држава, држава као роман: прилог проучавању књижевне политике српског постмодернизма / Ала Татаренко // Српски језик ... – 19-32. | Summary.

1567.
Словенска научна фантастика / Ала Татаренко // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 315-318.
Приказ књиге: Словенска научна фантастика – зборник радова, уредници Дејан Ајдачић и Бојан Јовић, Београд, 2007.

1568.
U začaranom trouglu : Crnjanski, Kiš, Pekić : eseji i studije / Ala Tatarenko. – Zaječar : Matična biblioteka "Svetozar Marković", 2008. – 145. – (Edicija Исток zapad) . – ISBN 978-86-86305-19-0 (broš.) .

1569. ТЕМА: Професор Радмила Маринковић / [уредник Миодраг Стојановић ; приређивач Живојин Андрејић]. – 1. изд. – Рача : Центар за митолошке студије Србије, 2008. – 278. – (Митолошки зборник = Mythology Collection ; 18). – ISBN 978-86-83829-32-3 (брош.). | Уп. 17, 92, 121, 126, 633, 663, 990, 1010, 1209, 1223, 1383, 1427, 1506, 1549, 1591, 1594.

1570. ТЕОДОСИЈЕВИЋ, Мирјана
Dr. Hüseyin Mevsim, 15 Yüzy* l Bulgar Yazar* Konstantin Kosteneçki'nin Stefan Lazareviç'in Ya*amöyküsü Ba*l* kl* Yap*t* , Kapadokya Kitabevi, Ankara, 2007, 264 стр. / Мирјана Теодосијевић // ПКЈИФ. – 74, 1-4 (2008), 261-266.

1571. ТЕОРИЈА – естетика – поетика : зборник у част проф. др. Милослава Шутића / уредник Гојко Тешић. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 476. – (Годишњак / Институт за књижевност и уметност ; 23. Серија Ц, Теоријска истраживања ; књ. 13). – ISBN 978-86-7095-147-1 (брош.). | Уп. 2, 96, 129, 260, 278, 291, 309, 417, 521, 532, 569, 715, 907, 1009, 1055, 1068, 1198, 1206, 1340, 1408, 1505, 1580, 1702.

1572. TEORIJE i politike roda : rodni identiteti u književnostima i kulturama jugoistočne Evrope / urednica Tatjana Rosić ; operativna urednica Marija Grujić. – Beograd : Institut za književnost i umetnost, 2008. – VI, 453. – (Godišnjak / Institut za književnost i umetnost ; 22. Serija C, Teorijska istraživanja ; knj. 12). – ISBN 978-86-7095-145-7 (broš.). | Уп. 70, 102, 141, 153, 302, 310, 392, 440, 517, 728, 1135, 1199, 1210, 1406, 1486, 1613, 1738.

1573. ТЕОФИЛОВИЋ, Витомир
Метафора о хиљаду слова / Витомир Теофиловић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 103-105.
Приказ књиге: Снежана Класовић: Хиљаду слова на језику, Београд, 2007.

1574.
Соцреализам као синтеза актуелне стварности и визије pro futuro / Витомир Теофиловић // НССУВД. – 37/2 (2008), 595-602. | Резюме.

1575.
Феномен Раша Попов : песник, учењак, говорник, забављач--- / Витомир Теофиловић // ЛМС. – 184, 481, 6 (јун 2008), 1083-1088.

1576. ТЕПАВЧЕВИЋ, Драган
Уз књигу афоризама "И вријеме нас узело на зуб" / Драган Тепавчевић // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 173-175.

1577. ТЕРЗИЋ, Богдан
Руски слависти емигранти у материјалима Трећег међународног конгреса слависта / Богдан Терзић // Славистика. – 12 (2008), 411-413.

1578. ТЕШИН, Срђан В.
Писац има дужност да види : (разговор с писцем Боривојем Адашевићем) / Срђан В. Тешин // Градина. – 44, 25-26 (2008), 211-221.

1579. ТЕШИЋ, Гојко
Случај *Сйоменика* Растка Петровића : (тезе за књижевноисторијску расправу) / Гојко Тешић // Тумачења књижевног дела... – 277-294.

1580.
Српска авангарда : теоријски и историјски контекст / Гојко Тешић // Теорија-естетика-поетика ... – 245-265.

1581. ТИЈАНИЋ, Милутин
Књига о људској судбини и нарави / Милутин Тијанић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 48-52.

1582. ТИПСАРЕВИЋ-Лукић, Иванка
Путовање по Србији Луизе Хеј Кар са Вуком Караџићем / Иванка Типсаревић-Лукић // Даница. – 15 (2008), 314-329.

1583. ТОДОРОВ, Нада
Свет реалности у роману зе децу IV б напред ! Симе Цуцића / Нада Тодоров // Сима Цуцић ... – 127-141.

1584. ТОДОРОВИЋ, Ивана
Pod pretnjom neoriginalnosti / Ivana Todorović // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 136-138.
Приказ књиге: Dimitrije Požarev: Gubilište, Požarevac, 2007.

1585. ТОДОРОВИЋ, Мирослав
Васколика кружница стиховима / Мирослав Тодоровић // Савременик плус. – 161/162 (2008), 72-75.
Приказ књиге: Стојан Богдановић: Човек песма, Врање, 2007.

1586. ТОДОРОВИЋ, Неда
Бекство од самоће / Неда Тодоровић // Глас народа... – 21-24.

1587. ТОДОРОВИЋ, Никола
Водич кроз строгу удобност микрокосмоса / Никола Тодоровић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1216-1223.
Приказ књиге: Тања Крагујевић: Жена од песме, Вршац, 2006.

1588.
Ногама се стиже близу и далеко или О трчању и сећању у књизи "Овога пута о болу" Михајла Пантића / Никола Тодоровић // Градина. – 44, 22 (2008), 200-206.

1589. ТОКАРЈЕВ, Дмитриј
Како проћи кроз зид : (Гијом Аполинер, Јуриј Владимиров, Данил Хармс, Марсел Еме). 1 / Дмитриј Токарјев ; са руског превела Мирјана Петровић // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 231-238.

1590.
Како проћи кроз зид : (Гијом Аполинер, Јуриј Владимиров, Данил Хармс, Марсел Еме). 2 / Дмитриј Токарјев ; са руског превела Мирјана Петровић // Свеске. – 18 [тј. 19], 88 (2008), 136-145.

1591. ТОМИН, Светлана
Женски ликови у Доментијановом "Житију светог Саве"/ Светлана Томин // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 81-92. | Резиме на енгл. језику.

1592.
Мотив оклеветаног младића : прилог представљању зле жене у књижевности / Светлана Томин // Наука, култура и идеологија... – Стр. 107-116. | Summary.

1593.
Мотив уједињења душе код Теодосија Хиландарца / Светлана Томин // Тумачења књижевног дела... – 91-102.

1594. ТОМИЋ, Видосава
Књиге староставне или Љубите љубав : Деспотово схватање улоге владара / Видосава Томић // Тема : Професор Радмила Маринковић... – 249-258 | Сажетак.

1595. ТОМИЋ, Лидија
Епско и лирско у романима *Бихорци* и *Мојковачка битка* Ћамила Сијарића / Лидија Томић // Нарацијски токови... – 35-42.| Summary.

1596.
Роман Вртијељка Косте Радовића / Лидија Томић // Поезијом против потопа ... – 69-74.

1597.
Слика свијета у роману "Тамара" Михаила Лалића / Лидија Томић // Лалићеви сусрети ... – 93-98. | Summary.

1598.
Стварност у прози Жарка Команина / Лидија Томић // НССУВД. – 37/2 (2008), 335-341. | Summary.

1599. ТОМИЋ, Светлана
Злато метаморфозе / Светлана Томић // Градина. – 44, 25-26 (2008), 68-70.
Приказ књиге: Марија Шимоковић: Киновар, Београд, 2007.

1600. ТОМОВИЋ, Милица
Приповедни свет Милете Јакшића / Милица Томовић. – Београд : Чигоја штампа, 2008. – 165. – ISBN 978-86-7558-577-0 (брош.).

1601. ТОНТИЋ, Јасмина
Ликови у роману *Кавалери старог времена* / Јасмина Тонтић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 123-134.

1602. ТОНТИЋ, Стеван
Пјесништво Ранка Рисојевића / Стеван Тонтић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 658-669.

1603.
Роман, историја, језик, егзистенција / Стеван Тонтић // Књижевност. – 63, 121, 1 (2008), 73-80.

1604. ТОПИЋ, Јасмина
Zatim, sve iščezava--- / Jasmina Topić // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 132-135.
Приказ књиге: Petar Miloradović: Kolonija, Kraljevo, 2007.

1605. ТОРЊАНСКИ, Светлана
Студије о епској народној песми / Светлана Торњански // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 287-300.
Приказ књиге: Асмус Серенсен: Прилог историји развоја српског јуначког песништва, превео са немачког Томислав Бекић, Београд-Нови Сад, 1999.

1606. ТОЦИНОВСКИ, Васил
Лесковачките раскази на Стале Попов / Васил Тоциновски // Српско-македонске културне... – 389-404. | Резиме на срп. и рус. језику.

1607. ТРАДИЦИОНАЛНО и модерно у стваралаштву Десанке Максимовић : зборник радова / Десанкини мајски разговори, Бања Лука, 18-20. мај 2007 ; приредила Ана Ћосић-Вукић. – Београд : Задужбина Десанке Максимовић ; Бања Лука : Филозофски факултет, 2008. – 308. – (Десанкини мајски разговори ; књ. 25). – ISBN 978-86-82377-28-3 (ЗДМ); ISBN 978-99938-34-82-3 (ФФ; брош.). | Уп. 13, 132, 262, 359, 649, 888, 1013, 1185, 1201, 1208, 1296, 1550, 1620, 1628, 1632, 1728, 1740, 1745.

1608. ТРАЈКОВИЋ, Борјанка
Ђорђе Пејановић : (1878-1962) : културни подвижник / Борјанка Трајковић // Нова зора. – 18/19 (2008), 337-339.
Приказ књиге: Милена Максимовић: Ђорђе Пејановић : живот и дјело, Пале, 2007.

1609. ТРЕБЈЕШАНИН, Жарко
Душан Радовић, психолог / Жарко Требјешанин // Душан Радовић и развој... – 31-36. | Summary.

1610. ТРИЈИЋ, Весна
Слике из живота Срђана Ваљаревића / Весна Тријић // Градина. – 44, 22 (2008), 28-30.

1611. ТРОПИН, Тијана
Станислав Винавер и књижевност за децу / Тијана Тропин // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 50-57. | Summary.

1612.
Стварност у делима Немање Митровића / Тијана Тропин // НССУВД. – 37/2 (2008), 427-434. | Summary.

1613.
Ukrštanje identiteta : ženski likovi u romanima Svetlane Velmar-Janković / Tijana Tropin // Teorije i politike roda... – 295-303. | Summary.

1614. ТУБИЋ, Ристо
Историозофска позадина у роману "Време власти" Добрице Ћосића / Ристо Тубић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 407-445.

1615.
Поезија и вријеме / Ристо Тубић // Нова зора. – 17 (2008), 65-73.
Одломак из књиге у рукопису Камен преко свега.

1616. ТУМАЧЕЊА књижевног дела и методика наставе. Део 1 / приређивач Оливера Радуловић. – 1. изд. – Нови Сад : Филозофски факултет, Одсек за српску и компаративну књижевност : Orpheus, 2008. – 485. – (Библиотека Methodus) . – ISBN 978-86-7954-014-0 (Orpheus; брош.) . | Уп. 123, 294, 307, 322, 331, 465, 540, 678, 689, 753, 1050, 1077, 1204, 1238, 1278, 1326, 1347, 1352, 1384, 1491, 1579, 1593.

1617. ТУРЈАЧАНИН, Зорица
Адван Хозић: "Посљедња станица", Задужбина "Петар Кочић", Бањалука-Београд, 2008. / Зорица Турјачанин // Багдала. – 50, 476 (2008), 121-127.

1618.
Бескрајна златна прича / Зорица Турјачанин // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 154-157.
Приказ књиге: Слободан Јанковић: Миландор, Бањалука, 2007.

1619.
Густо ткиво мита, историје и магије / Зорица Турјачанин // ЛМС. – 184, 481, 5 (мај 2008), 915-920.
Приказ књиге: Миленко Стојичић: Титон, Београд, 2007.

1620.
Десанкина "Бајка о кратковечној" или Скица за аутопоетику / Зорица Турјачанин // Традиционално и модерно... – 277-287. | Summary.

1621.
Из сјене у таму : *На ивици*, четрнаеста књига Ратка Ђогатовића, Графомарк, Лакташи 2007. / Зорица Турјачанин // Багдала. – 50, 475 (2008), 108-113.

1622.
У Кочићевом сазвježђу / Зорица Турјачанин // Српска вила. – 15, 28 (октобар 2008), 175-181.
Приказ књиге: Грозда Регодић: На крилима развигора, Бањалука – Београд – Лакташи, 2007.

1623.
Разгледнице из царске долине / Зорица Турјачанин // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 62-67. | Summary.
О поезији за децу Вида Вукелића Вицка.

1624.
Сјенке и одјеци / Зорица Турјачанин // Путеви. – 47, 4-5 (2008), 159-161.
Приказ књиге: Тања Ступар Трифуновић: Адорнова сврака, Сарајево, 2007.

1625.
Сунце са дна таме / Зорица Турјачанин // Поетика Ружице Комар ... – 138-142.
Приказ књиге: Ружица Комар: Очи моје мајке, Бањалука - Београд, 2000.

1626. ТУТЊЕВИЋ, Станиша
Јужнословенска књижевна парадигма : од интегрализма до деструкције / Станиша Тутњевић // ЗбМСС. – 73 (2008), 455-467. | Резюме.

1627.
Први српски алтернативни часопис : мостарска „Мала библиотека“ и Прије̇глед „Мале библиотеке“ / Станиша Тутњевић. – Београд : Свет књиге : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 126. – (Едиција Жива баштина / [Свет књиге]). – ISBN 978-86-7396-173-6 (СК; брош.).

1628.
Синтеза традиционалног и модерног или О виталности једног пјесничког обрасца / Станиша Тутњевић // Традиционално и модерно... – 81-91. | Summary.

1629. ЋЕКЛИЋ, Сава
Књига исповијести / Сава Ћеклић // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 147-151.
Приказ књиге: Војислав Максимовић: До дана данашњег, Београд, 2008.

1630. ЋОРИЛИЋ, Љубомир
Роман о последњем кругу живота / Љубомир Ћорилић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 171-174.
Приказ књиге: Тихомир Несторовић: Теодор, Нови Сад, 2008.

– ЋОСИЋ, Бранимир
Етика и поетика разговора | Уп. 1181.

1631. ЋОСИЋ-Вукић, Ана
Значај и улога београдског књижевног часописа Дело у модернизацији књижевности социјалистичких земаља у шестој деценији XX века / Ана Ћосић-Вукић // ЗбМСС. – 73 (2008), 469-479. | Резюме.

1632.
Проза Десанке Максимовић и књижевне тенденције у њеном добу / Ана Ћосић-Вукић // Традиционално и модерно... – 149-164. | Summary.

1633. ЋУЗУЛАН, Спасоје
Надање без тријумфа и награде / Спасоје Ћузулан // Поетика Ружице Комар ... – 143-145.

1634. ЋУК, Љиљана Д.
Поступци психо-нарације у приповеткама Светолика Ранковића. (2) / Љиљана Д. Ћук // Свеске. – 18 [тј. 19], 87 (2008), 225-230. | Summary.

1635. ЋУРИЋ, Бобан
Руски слависти-емигранти са књижевним темама у материјалима III међународног конгреса слависта / Бобан Ћурић // Славистика. – 12 (2008), 408-410.

1636. ЋУЋКО, Биљана
У црном телу / Биљана Ћућко // Повеља. – 38, 1 (2008), 109-114.
Приказ књиге: Лаура Барна: Црно тело, Београд, 2007.

1637. УГРИЧИЋ, Сретен
Pronađi uljeza i drugi prilozi u korist i čast čitanja Konstantinovićeve *Filosofije palanke* / ovi osrednjosti / Sreten Ugričić // Fenomenologija duha palanke... – 23-40.

1638. УЈЕС, Алојз
Доситеј Обрадовић и позориште / Алојз Уjес // Зборник радова ... – 85-117. | Resümee.

1639. ФАЈГЕЉ, Андреј
Словенска антитеза између психолошкојезичке стварности и књижевног наслеђа / Андреј Фајгељ // НССУВД. – 37/2 (2008), 123-135. | Résumé.

1640. FENOMENOLOGIJA duha palanke : nova čitanja "Filosofije palanke" Radomira Konstantinovića : (zbornik) / [priređivač Nenad Daković]. – Beograd : Otkrovenje, 2008. – 190. – (Biblioteka Tekst. Serija Esej i kritika ; knj. 7). – ISBN 978-86-83353-56-9 (broš.). | Уп. 80, 117, 319, 403, 749, 954, 1637, 1698, 1753.

1641. ФИЛИПЕК, Малгожата
Стварност и визија у *Шпанским сонетима* Танасија Младеновића / Małgorzata Filipek // НССУВД. – 37/2 (2008), 323-334. | Резюме.

1642. ФИЛИПОВИЋ, Вук
Свет детињства у делу Боре Станковића / Вук Филиповић. – Врање : Књижевна заједница "Борисав Станковић", 2008. – 327. – (Библиотека Белег / [Књижевна заједница "Борисав Станковић"] ; књ. 2) . – ISBN 978-86-7605-037-6 (брош.).

1643. ФЈУТ, Александер
Између : о Јосифу Бродском / Александер Фјут ; превела с пољског и белешку сачинила Љубица Росић // Повеља. – 38, 3 (2008), 90-108.

1644.
Палеонтологија сећања : о Данилу Кишу / Александер Фјут ; превела с пољског Љубица Росић // ЛМС**. –** 184, 481, 5 (мај 2008), 810-828.

1645. ФЛЕИС, Рита
Букети позоришног цвећа Радослава Лазића / Рита Флеис // Свеске. –19, 89 (2008), 153-159.
Приказ књига: Радослав Лазић: Даске које живот значе; Театар – живот двочасовни, Београд, 2007.

1646. ФРАЈНД, Марта
Периодика и књижевни покрети / Марта Фрајнд // КњИ. – 40, 136 (2008), 789-792.
Приказ књиге: Станислава Бараћ: Авангардна Мисао, Београд, 2008.

1647.
Putovanje kroz lavirint / Marta Frajnd // Scena. – 44, 2/3 (april-sept. 2008.), 177-178.
Приказ књиге: Boško Mulin: Lavirinti ekspresionizma : rane drame Josipa Kulundžića, Novi Sad, 2008.

1648. ХАЈДАРЕВИЋ, Хаџем
Сијарићеви бескрајни завичаји / Хаџем Хајдаревић // Нарацијски токови... – 103-107. | Summary.

1649. ХАЈДУКОВИЋ, Лука
Мелания Павлович у Едиции "Стражилово" / Лука Хайдукович // Studia ruthenica. – 13(26) (2008), 137-141.

1650. ХАМЗИЋ, Емсура
Књига дубоке оданости / Емсура Хамзић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1243-1247.
Приказ књиге: Радован Вучковић: Живот и поезија Мубере Пашић, Београд, 2007.

1651. ХАМОВИЋ, Валентина
Два песника превратника / Валентина Хамовић. – Београд : Учитељски факултет, 2008. – 136. – (Едиција Монографије / [Учитељски факултет, Београд] ; књ. 6). – ISBN 978-86-7849-107-8 (брош.).

1652.
Душан Радовић у светлу српске авангарде / Валентина Хамовић // Душан Радовић и развој.... – 43-58. | Summary.

1653.
Место Милана Пражића у заснивању модерне критике књижевности за децу / Валентина Хамовић // Детињство. – 34, 3 (2008), 12-16. | Summary.

1654. ХАМОВИЋ, Драган
Запис о Шантићу / Драган Хамовић // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 939-942.

1655.
Излазак из осмерачке матрице дечјег стиха у збирци *Поштована деџо* / Драган Хамовић // Душан Радовић и развој... – 97-102. | Summary.

1656.
Испуњено обећање : Зимомора, четрдесет година после / Драган Хамовић // Савременик плус. – 158/159/160 (2008), 13-14.

1657.
Јединство у различитим облицима и нераздвојене вредности : о заснивању поетике есника Јована Христића / Драган Хамовић // Књижевност. – 63, 121, 1 (2008), 26-37.

1658.
Лето и цитати : поезија и поетика Јована Христића / Драган Хамовић. Београд : Завод за уџбенике, 2008. – 181. – (Библиотека Тумачење књижевности / [Завод за уџбенике] ; књ. 18). – ISBN 978-86-17-15711-9 (брош.).

1659.
Поетика Јована Христића између авангардних и класичних тежњи / Драган Хамовић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 37-39.

1660.
Преци и потомак / Драган Хамовић // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 181-184.
Приказ књиге: Иван Негришорац: Потајник, Београд, 2007.

1661.
Пусто српско или туга од свега / Драган Хамовић // Ђорђо Сладоје, песник... – 65-70. | Summary.

1662.
Ствари основне : запис о песнику Миодрагу Павловићу / Драган Хамовић // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 496-500.

1663.
Стварност нестала у говору / Драган Хамовић // Поезија Николе Вујчића... – 80-83.

1664. ХАРДИ Ковачевић, Ирина
Мудросц бависка : творчосц за дзеци Меланиї Павлович / Ирина Гарди Ковачевич // Studia ruthenica. – 13(26) (2008), 147-156.

1665. ХАЏИ Поповић, Ивана
Исидора и писци / Ивана Хаџи Поповић // Кораци. – 42, 7-8 (2008), 129-132.

1666. ХАЏИ ТАНЧИЋ, Саша
Дводелна структура, двострука визура / Саша Хаџи Танчић // Приповедачко дело Вељка Петровића ... – 41-59.

1667.
Љуба Станојевић : личним правцем до свога циља / Саша Хаџи Танчић // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 59-68. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1668.
„Паланка у Планини“ Анђелије Л. Лазаревић / Саша Хаџи Танчић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1143-1160.

1669. ХАЏИЋ, Зорица
Дневник Анке Обреновић као истраживачки изазов / Зорица Хаџић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1239-1242.
Приказ књига: Радмила Гикић Петровић: Дневник Анке Обреновић, Нови Сад, 2007. ; Ликови у Дневнику Анке Обреновић, Нови Сад 2007.

1670.
Mileta Jakšić u sećanjima Vase Stajića / Zorica Hadžić // Zbornik radova sa naučnog skupa Vasa Stajić ... – 60-68. | Summary.

1671.
Непозната песма Драге Гавриловић / Зорица Хаџић // ЛМС. – 184, 482, 5 (нов. 2008), 1161-1164.

1672.
Нови сјај песника српске модерне / Зорица Хаџић // ЛМС. – 184, 481, 1/2 (јан.-феб. 2008), 204-207.
Приказ књиге: Миливој Ненин: Српска песничка модерна, Нови Сад, 2006.

1673.
Поезија и проза без одјека : књижевно дело Милете Јакшића намењено деци / Зорица Хаџић // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 72-76. | Summary.

1674.
Рукописне заоставштне Ђуре и Милете Јакшића : 130 година од смрти Ђуре Јакшића / Зорица Хаџић // ЛМС. – 184, 482, 6 (дец. 2008), 1442-1450.

1675. ХИМШТЕТ-Фаид, Петра
Рецепција српских народних песама и њихових превода у немачкој штампи у првој половини 19. века / Петра Химштет-Фаид // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 221-249. | Zusammenfassung.

1676. ХОДЕЛ, Роберт
Заједница и друштво у Андрићевом роману На Дрини ћуприја / Роберт Ходел ; превеле Софија Новаковић и Олга Стојановић // Свеске Задужбине Иве Андрића. – 27, 25 (2008), 157-171.

1677.
Нечиста крв Боре Станковића као негативни породични роман / Robert Hodel // НССУВД. – 37/2 (2008), 273-288. | Zusammenfassung.

1678.
Текстуална кохеренција сказа на примјеру *Јалове јесени* Драгослава Михаиловића / Роберт Ходел // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 325-340. | Zusammenfassung.

1679. ХОРАК, Емил
Jankovič, J.: Slovník prekladatel'ov s bibliografiou prekladov z macedónčiny, srbčiny, chorvátčiny a slovinčiny. Juga – VEDA, Bratislava, 2005. / Emil Horák // Славистика. – 12 (2008), 416-417.

1680.
Nebojša Kuzmanović: Stretávanie kultúr. Srbsko-slovenské literárne styky Rista Kovijanića. Báčska Palánka, 2006. / Emil Horák // Славистика. – 12 (2008), 425-427.

1681. ХОРВАТ, Вера
Мала шкатула стиха : о поезији Дејане Николић / Вера Хорват // Повеља. – 38, 3 (2008), 145-149.

1682. ЦВЕТКОВИЋ, Никола
Сигнализам и књижевност за децу и велику децу / Никола Цветковић // Књижевност за децу ... – 272-279. | Summary.

1683. ЦВИЈЕТИЋ, Мићо
Биографија душе / Мићо Цвијетић // Багдала. – 50, 475 (2008), 116-120.
Приказ књиге: Милуника Митровић: Отпис, Београд, 2007.

1684.
Дубине трагичне осећајности / Мићо Цвијетић // Нова зора. – 18/19 (2008), 328-331.
Приказ књиге: Небојша Деветак: Боре и бразготине, Београд, 2005.

1685.
Духовна и световна тајанства и обасјања / Мићо Цвијетић // Багдала. – 50, 477 (2008), 121-124.
Приказ књиге: Верољуб Вукашиновић: Светлост у брдима, изабране и нове песме, Чачак, 2007.

1686. ЦЕРОВИЋ, Вук
Дјетињство у сјенци "Горе Коштанове" / Вук Церовић // Стаза и вријеме ... – 147-154. | Резюме.

1687.
Ликови трагичних епилога / Вук Церовић // Наративски токови... – 129-139. | Резюме.

1688.
Роман успорене радње / Вук Церовић // Лалићеви сусрети ... – 115-125. | Резюме. О роману *Свадба*.

1689. ЦЕРОВИЋ, Рајко
Лалићеве синтезе историјског удеса црногорског човјека, његовог менталитета и погледа на свијет / Рајко Церовић // Лалићеви сусрети ... – 143-148.

1690. ЦИДИЛКО, Весна
Књижевност и стварност у приповедачкој прози Давида Албахарија / Весна Цидилко // НССУВД. – 37/2 (2008), 531-538. | Zusammenfassung.

1691.
Преводи Терезе Албертине Луизе фон Јакоб-Робинсон и Шлоцерова верзија из 1996. / Весна Цидилко // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 111-129. | Zusammenfassung.

1692.
Студије о поетици Васка Попе / Весна Цидилко. – Београд : Службени гласник, [2008]. – 358. – (Колекција Нова традиција) . – ISBN 978-86-7549-781-3.

1693. ЦИНДОРИ-Шинковић, Марија
Ђура Јакшић у мађарској књижевности на прекретници миленијума / Марија Циндори // КњИ. – 40, 134/135 (2008), 91-96.| Summary.

1694.
Neven : zabavno-poučni misečnik za Bunjevce i Šokce : (1884-1914) : bibliografija / Marija Cindori-Šinković, Eva Bažant. – Beograd : Institut za književnost i umetnost ; Subotica : Grafoprodukt, 2008. – 407. – (Serija Istorija srpske književne periodike / Institut za književnost i umetnost, Beograd ; 18). – ISBN 978-86-83135-70-7.

1695. ЦРНОБОРИ, Марија
Сећање на Милана Ђоковића : (1908-2008) / Марија Црнобори // Свеске Задужбине Иве Андрића. – 27, 25 (2008), 272-273.

1696. ЧАБРИЋ, Соња
Васкрсење тела : (о песми "Пустолов у кавезу" Растка Петровића) / Соња Чабрић // ГКСК. – 4 (2008), 233-244. | Summary.

1697. ЧАРКИЋ, Милосав Ж.
Акценат и рима у поезији српских модерниста / Милосав Ж. Чаркић // Стил. – 7 (2008), 289-303. | Резиме ; Summary.

1698. ЧЕКИЋ, Јован
Kodovi osrednjosti / Jovan Čekić // Fenomenologija duha palanke... – 11-22.

1699. ЧОВИЋ, Бранимир
Калчине казалице, Дојчевићева причања и Посела Рудога Пањка : (прилог поетици "сказа" код Сремца, Љубише и Гогоља) / Бранимир Човић // Писци у Нишу ... – 35-60. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1700.
Мирослав Топић, Петар Буњак: Фолклор и превод. Огледи о рецепцији српског народног песништва у пољској књижевности. Београд, 2007. / Бранимир Човић // Славистика. – 12 (2008), 432-434.

1701.
Поступци интерполације историјске грађе и епске структуре *Сеоба* М. Црњанског и *Петра I* А. Н. Толстоја / Бранимир Човић // НССУВД. – 37/2 (2008), 359-374 | Резюме.

1702. ЧОЛАК, Бојан
Генеза, карактеристике и функција епизодних мушких ликова у роману *Газда Младен* Борисава Станковића / Бојан Чолак // Теорија-естетика-поетика ... – 283-293. | Summary.

1703.
Неки видови рецепције Ракићевих косовских песама / Бојан Чолак // НССУВД. – 37/2 (2008), 299-304. | Резюме.

1704.
Стереотипне представе о мушком идентитету и књижевно дело Борисава Станковића / Бојан Чолак // КњИ. – 40, 136 (2008), 485-499. | Summary.

1705. ЧОЛИЋ, Љиљана
Српски и турски наративни извори о првом српском устанку : два лица романсиране стварности / Љиљана Чолић // НССУВД. – 37/2 (2008), 221-229. | Summary.

1706. ЧОЛИЋ, Милутин
Енциклопедија која хода / Милутин Чолић // Клан и банда... – 164-170.

1707. ЧУБРИЋ, Љиљана
Доситејев долазак у Србију и последице / Љиљана Чубрић // Зборник радова ... – 377-387. | Resümee.

1708. ЧУПИЋ, Марија
Библиографија проф. др Љубе Станојевића / Марија Чупић // Проф. др Љубисав Љуба Станојевић... – 113-142. | Резиме на рус. и енгл. језику.

1709. ЧУРЧИЋ, Лазар
Доситеј и епископ Јосиф Јовановић Шакабента / Лаза Чурчић // Зборник радова ... – 119-135. | Резюме.

1710.
Живот са књигама Захарије Орфелина / Лазар Чурчић // ЛМС. – 184, 481, 4 (април 2008), 604-615.
Светосавска беседа у Матици српској, 26. јануара 2008. године.

1711. ЧУТОВИЋ, Мирјана
Нови венац српске поезије за децу и младе / Мирјана Чутовић // Српска вила. – 15, 28 (окт. 2008), 215-217.
Приказ књиге: Миомир Милинковић, прир.: Антологија српске поезије за децу, Чачак, 2008.

1712.
Савремени тумачи књижевности за децу / Мирјана Чутовић // Детињство. – 34, 3 (2008), 56-63. | Summary.

1713.
Српска књижевна авангарда између два светска рата / Мирјана Чутовић // Међај. – 28, 69/70 (2008), 115-126.

1714. ШАРАНЧИЋ-Чутура, Снежана
Бранко Ћопић у критичком сагледавању Симе Цуцића / Снежана Шаранчић-Чутура // Сима Цуцић ... – 99-111.

1715.
Генолошка сложеност Ћопићевог романа *Доживљаји Мачка Тоше* / Снежана Шаранчић-Чутура // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 119-128. | Summary.

1716.
Мит и слово као изазов и играчка Душана Радовића / Снежана Шаранчић-Чутура // Душан Радовић и развој... – 103-114. | Summary.

1717.
Могућности лирске визије / Снежана Шаранчић-Чутура // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 82-83.
Приказ књиге: Лаза Лазић: Покретни жбун, Сомбор, 2007.

1718.
О ограничењима неких методолошких полазишта у тумачењу књижевности за децу : критичка рецепција Ћопићевих дела / Снежана Шаранчић-Чутура // Детињство. – 34, 1-2 (пролеће-лето 2008), 93-100. | Summary.

1719.
Поетика минимализма у кратким сценским играма за децу Душана Радовића / Снежана Шаранчић-Чутура // Драмска књижевност за децу ... – 133-143. | Summary.

1720.
Ритам детињства : (још једно читање Ћопићевих *Магарећих година*) / Снежана Шаранчић-Чутура // Детињство. – 34, 4 (зима 2008), 43-51. | Summary.

1721. ШАРЕНАЦ, Слободанка
Видљива значења "невидљивог дворца" / Слободанка Шаренац // Поетика Ружице Комар ... – 146-153.
Приказ књиге: Ружица Комар: Невидљиви дворац, Београд, 2006.

1722. ШАРОВИЋ, Марија
Вампир у књижевности XX века : компаративна анализа четири дела / Марија Шаровић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 277-285. | Summary.
О књигама: Како упокојити вампира / Пекић ; Ја сам легенда / Метис; Ноћна стража / Сергеј Лукјањенко ; прича Бориса Вијана: Дренкула

1723.
Метаморфозе вампира : (компаративна анализа мотивског комплекса вампира у делима Р. Метисона, Б. Пекића, Б. Вијана и С. Лукјањенка) / Марија Шаровић. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2008. – 368. – (Наука о књижевности / [Институт за књижевност и уметност, Београд]. Упоредна истраживања). – ISBN 978-86-7095-143-3 (брош.).

1724.
Мотив вампира у књижевности / Марија Шаровић // ЗбМСКЈ. – 56, 3 (2008), 639-654. | Summary.

1725.
О српској периодици у Америци / Марија Шаровић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 468-471.
Приказ књиге: Кринка Видаковић Петров: Срби у Америци и њихова периодика, Београд, 2007.

1726. ШЕАТОВИЋ-Димитријевић, Светлана
Jezik, poezija, kultura / Svetlana Šeatović-Dimitrijević // Polja. – 53, 449 (jan.-feb. 2008), 143-145.
Приказ књига: Новица Петковић: Словенске пчеле у Грачаници, Београд, 2007. ; Новица Петковић: Поезија у огледалу критике, Нови Сад, 2007.

1727.
Кружно време у поезији Алека Вукадиновића / Светлана Шеатовић-Димитријевић // Поезија Алека Вукадиновића... – 53-60. | Summary.

1728.
Модерни традиционализам Десанке Максимовић у песништву 20. века : терминолошко одређење, противуречности у рецепцији / Светлана Шеатовић-Димитријевић // Традиционално и модерно... – 43-53. | Summary.

1729.
Огледи о језику, култури и књижевности / Светлана Шеатовић-Димитријевић // ЗбМСКЈ. – 56, 2 (2008), 477-479.
Приказ књиге: Новица Петковић: Словенске пчеле у Грачаници, Београд, 2007.

1730.
Пресек по дубини језичког и културног памћења / Светлана Шеатовић-Димитријевић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 126-129.
О Новици Петковићу.

1731.
Светлосни преображаји Јована Христића / Светлана Шеатовић-Димитријевић // Књижевност. – 63, 124, 4 (2008), 42-47.

1732.
Функција посвета у поезији српске модерне / Светлана Шеатовић-Димитријевић // НССУВД. – 37/2 (2008), 611-617. | Резюме.

1733.
Циклуси, историја појма и новија сазнања / Светлана Шеатовић-Димитријевић // КњИ. – 40, 136 (2008), 655-692. | Summary.

1734. ШЕКАРА, Лука
Искрена лирска исповијест / Лука Шекара // Поетика Ружице Комар ... – 154-174.

1735.
Једна добродошла књига / Лука Шекара // ЗбМСКЈ. – 56, 1 (2008), 222-229.
Приказ књиге: Бранко Брђанин: Косово и нова српска историјска драма, Источно Сарајево, 2007.

1736.
Прегршт човјечости и људске доброте / Лука Шекара // Српска вила. – 15, 27 (април 2008), 162-164.
Приказ књиге: Милорад Лукић: Доктор Спасо, Бијељина, 2007.

1737. ШЕЛЕВА, Елизабета
Када корачаш кроз бело / Елизабета Шелева // Градина. – 44, 27 (2008), 217-218.
Приказ књиге: Мирослав Масин: Риба-птица-жена, 2007.

1738. ШИЈАЧКИ, Зорана
Mačke ne idu u raj : značaj antologija ženske poezije za recepciju ženskog autorstva u javnosti / Zorana Šijački // Teorije i politike roda... – 83-92. | Summary.

1739. ШИЈАЧКИ, Оливера
Здогадованє на Меланию Павлович / Оливера Шиячки // Studia ruthenica. – 13(26) (2008), 36.

1740. ШИНДИЋ, Миљко
Треће читање збирке *Тражим ѿомиловање* / Миљко Шиндић // Традиционално и модерно... – 251-275. | Summary.

1741. ШИПОВАЦ, Томислав
Пјесник је зов судбине народа : [Пушкин као пјесник, вечити заљубљеник и трагични слободар у "Зори", српској поезији и судбини српског народа] / Томислав Шиповац // Нова зора. – 18/19 (2008), 282-292.

1742.
Пјесник је зов судбине народа [наставак] / Томислав Шиповац // Нова зора. – 20/21 (2008/2009), 280-293.

1743. ШЉИВАНЧАНИН, Милутин
Пут у Долину брскута : (о поетици завичајности) / Милутин Шљиванчанин. – 1. изд. – Нови Сад : Будућност, 2008. – 208. – (Библиотека Савремени есеј / Будућност, Нови Сад). – ISBN 978-86-7780-052-9 (картон) .

1744. ШМИТРАН, Стевка
Поетика антиутопије и аутореференцијалности Јована Зивлака / Стевка Шмитран // НССУВД. – 37/2 (2008), 631-636. | Riassunto.

1745. ШМУЉА, Саша
Дијалог са традицијом у збиркама поезије *Тражим ѿомиловање* Десанке Максимовић и *Камени сѿавач* Мака Диздара / Саша Шмуља // Традиционално и модерно... – 165-190. | Summary.

1746. ШОЛАК, Здравко
Економија и дисекономија речи и израза у Андрићевим приповеткама и романима : чаробни број седам / Здравко Шолак // Свеске Задужбине Иве Андрића. – 27, 25 (2008), 213-234.

1747.
Од економије речи до економије мисли : интензивна употреба кључне речи у Андрићевим приповеткама / Здравко Шолак // КњИ. – 40, 136 (2008), 501-529. | Summary.

1748. ШОП, Љиљана
Небеска поента или Боловање у А-молу / Љиљана Шоп // Повеља. – 38, 1 (2008), 93-97.
Приказ књиге: Радован Бели Марковић: Уклета авлија, Београд, 2007.

1749.
"Сањао сам песму која садржи свезнање" : исповест једног шифранта са рукама у џеповима / Љиљана Шоп // Књижевност. – 63, 122, 2 (2008), 45-51.
О стваралаштву Миодрага Павловића.

1750. ШТЈЕПАНЕК, Вацлав
Češka istorijska i literarno-istorijska srbistika posle 1990. godine / Václav Štěpánek // Славистика. – 12 (2008), 377-386. | Rezimé.

1751. ШУБЕРТ, Габријела
Анегдоте и вицеви Јужних Словена и њихових суседа као медији савлађивања свакидашњице / Gabriela Schubert // НССУВД. – 37/2 (2008), 167-178. | Zusammenfassung.

1752.
Методе Талфјиног културног посредовања / Габријела Шуберт // ТАЛФЈ и српска књижевност... – 133-146. | Zusammenfassung.

1753. ШУВАКОВИЋ, Мишко
Filozofija socijalističkog modernizma : studija slučaja : Dušan Pirjevec, Darko Kolibaš, Radomir Konstantinović / Miško Šuvaković // Fenomenologija duha palanke... – 52-66.

1754. ШУКАЛО, Младен
Пут од једнине и множине до једнинâ : упитаност над термином "босанска/бошњачка књижевност" / Младен Шукало // ЛМС. – 184, 482, 4 (окт. 2008), 877-885.

1755.
Хоризонтале и вертикале (италијанске) Миодрага Павловића : (поетичка скица) / Младен Шукало // ЛМС. – 184, 482, 3 (септ. 2008), 500-513.

1756. ШУКАЛСКА, Алдона
Филм у роману Миодрага Булатовића *Рат̄ је био бољи* / Aldona Szukalska // НСССУВД. – 37/2 (2008), 619-629. | Резюме.

1757. ШУКОВИЋ, Радивоје
Записи с подручја културне баштине / Радивоје Шуковић. – Подгорица : Унирекс, 2008. – 244. – (Библиотека Есеји, критике, студије). – ISBN 978-86-427-0783-9.

1758. ШУМАДИЈСКЕ метафоре 2008. / [уредник Душан Стојковић]. – Младеновац : Шумадијске метафоре : Библиотека „Деспот Стефан Лазаревић" ; Београд : Библиотека града Београда, 2008. – 351. – (Шумадијске метафоре ; књ. 17). – ISBN 978-86-7191-100-4 (БГБ).

1759. ШУТИЋ, Милослав
Естетика ризичних призора : (једно велико Андрићево стваралачко искушење) / Милослав Шутић // Нова зора. – 17 (2008), 244-255 (наставак из претходног броја).

РЕГИСТАР ЧАСОПИСА

- Багдала: 27, 133, 138, 213, 214, 327, 421, 460, 464, 467, 550, 639, 710, 747, 789, 880, 895, 1000, 1213, 1215, 1313, 1391, 1471, 1472, 1525, 1617, 1621, 1683, 1685
- Браничево: 130, 174, 396, 397, 420, 739, 824, 883, 937, 938, 955, 960, 961, 1004, 1190, 1336, 1533
- Глас САНУ: 106, 249, 274, 383, 570, 676, 702, 804, 1019, 1092, 1144, 1166, 1262, 1390
- Гласник ЦАНУ: 25, 769, 1484
- ГКСК: 6, 204, 210, 235, 339, 545, 568, 664, 680, 696, 721, 741, 831, 932, 1151, 1426, 1479, 1483, 1541, 1543, 1546, 1696
- Градина: 28, 58, 90, 109, 110, 112, 191, 228, 258, 285, 303, 481, 482, 485, 502, 504, 505, 684, 732, 780, 781, 784, 787, 790, 872, 921, 934, 1130, 1147, 1163, 1211, 1282, 1312, 1325, 1367, 1368, 1369, 1503, 1515, 1527, 1578, 1588, 1599, 1610, 1737
- ГФФНС: 297, 1288
- Даница: 217, 218, 304, 560, 905, 1075, 1196, 1379, 1537, 1582
- Детињство: 170, 314, 315, 443, 456, 471, 473, 474, 475, 498, 499, 590, 630, 691, 693, 706, 707, 876, 877, 879, 881, 963, 1024, 1033, 1064, 1081, 1110, 1134, 1189, 1229, 1231, 1300, 1316, 1317, 1373, 1375, 1395, 1396, 1436, 1456, 1459, 1469, 1611, 1623, 1653, 1673, 1712, 1717, 1718, 1720
- ЗбМСКЈ: 50, 84, 118, 221, 226, 318, 332, 334, 338, 345, 356, 357, 362, 395, 652, 657, 720, 751, 819, 850, 855, 882, 1101, 1171, 1219, 1247, 1353, 1355, 1414, 1416, 1418, 1428, 1445, 1493, 1502, 1557, 1558, 1678, 1715, 1722, 1724, 1725, 1729, 1735
- ЗбМСС: 4, 20, 54, 128, 289, 354, 529, 539, 564, 634, 647, 679, 688, 690, 708, 719, 890, 915, 1123, 1240, 1365, 1382, 1433, 1439, 1626, 1631
- ЗбМССУМ: 703, 750, 752, 1239, 1243, 1415, 1417
- КњИ: 7, 64, 69, 142, 219, 270, 363, 390, 416, 519, 533, 535, 544, 562, 576, 577, 625, 650, 651, 662, 740, 833, 834, 856, 857, 860, 904, 908, 910, 917, 1072, 1080, 1102, 1180, 1188, 1235, 1250, 1268, 1339, 1410, 1420, 1490, 1492, 1504, 1536, 1547, 1567, 1605, 1646, 1693, 1704, 1733, 1747
- КњЈ: 127, 222, 223, 536, 821, 859, 1194, 1222, 1226, 1345, 1421, 1422, 1424
- Књижевност: 5, 41, 43, 114, 183, 187, 209, 239, 246, 295, 335, 336, 376, 378, 424, 509, 558, 574, 623, 624, 695, 705, 712, 729, 743, 762, 811, 874, 923, 929, 1084, 1097, 1103, 1105, 1145, 1167, 1220, 1221, 1251, 1253, 1307-1310, 1335, 1494, 1516, 1565, 1601, 1603, 1657, 1659, 1660, 1730, 1731, 1749
- Кораци: 3, 57, 59-62, 71, 143, 177, 224, 237, 328, 330, 368, 371, 483, 486, 490, 515, 547, 552, 556, 557, 659, 675, 766, 808, 816, 836, 852, 912, 951, 973, 979, 981, 987, 1003, 1022, 1052, 1074, 1127, 1337, 1377, 1402, 1478, 1529, 1530, 1665
- ЛМС: 10, 35-38, 47, 48, 51-53, 55, 101, 151, 161, 169, 176, 179, 184, 192, 193, 196, 197, 238, 240, 248, 250, 253-255, 265, 280, 281, 290, 293, 299, 301, 317, 323, 337, 343, 346, 348, 351, 360, 373, 374, 377, 433, 434, 457, 466, 467, 528, 530, 541, 553, 555, 641, 673, 683, 736, 738, 746, 757, 758, 774, 777-779, 785, 788, 792, 814, 822, 829, 840, 861, 865, 868, 911, 913, 952, 968, 992, 1020, 1021, 1027, 1048, 1049, 1051, 1054, 1056, 1058, 1059, 1062, 1071, 1079, 1082, 1121, 1137, 1170, 1178, 1191, 1212, 1230, 123, 1237, 1245, 1269-1271, 1276, 1279, 1283, 1295, 1297, 1301, 1331, 1333, 1344, 1348, 1357, 1358, 1362, 1374, 1386, 1480, 1481, 1526, 1535, 1561, 1562, 1575, 1587, 1602, 1614, 1619, 1644, 1650, 1654, 1662, 1668, 1669, 1671, 1672, 1674, 1710, 1754, 1755
- Међај: 259, 382, 388, 585, 629, 635, 962, 1018, 1114, 1173, 1393, 1412, 1470, 1554, 1713
- Наслеђе: 272, 298, 1098
- НССУВД: 22, 67, 78, 88, 89, 95, 124, 155, 173, 233, 268, 276, 300, 365, 385, 393,

429, 438, 512, 522, 567, 581, 636, 681, 685, 763, 801, 806, 844, 891, 916, 924, 1011, 1063, 1148, 1186, 1202, 1244, 1260, 1341, 1343, 1356, 1425, 1476, 1513, 1518, 1540, 1574, 1598, 1612, 1639, 1641, 1677, 1690, 1701, 1703, 1705, 1732, 1744, 1751, 1756
- Нова зора: 1, 19, 31, 98, 105, 107, 120, 158, 163, 245, 287, 347, 349, 400, 412, 510, 527, 599, 604, 606, 656, 700, 723, 772, 793, 846, 849, 909, 914, 985, 1002, 1025, 1104, 1177, 1293, 1394, 1498, 1501, 1608, 1615, 1684, 1741, 1742, 1759
- Повеља: 39, 366, 409, 487, 491, 494, 782, 791, 1016, 1287, 1473, 1523, 1528, 1538, 1636, 1643, 1681, 1748
- Поља: 11, 12, 56, 81-83, 94, 140, 148, 182, 185, 186, 188, 190, 206, 231, 275, 277, 369, 370, 372, 401, 410, 472, 484, 488, 495, 546, 731, 767, 996, 998, 1044, 1053, 1057, 1133, 1165, 1179, 1272-1275, 1303, 1332, 1334, 1431, 1434, 1435, 1437, 1461, 1462, 1584, 1604, 1726
- ПКЈИФ: 29, 66, 122, 181, 306, 358, 405, 419, 1128, 1520, 1560, 1570
- Путеви: 756, 759, 919, 971, 1624
- Радови: 1443
- Савременик плус: 137, 156, 199, 200, 251, 326, 344, 353, 413, 453, 479, 548, 549, 600, 601, 614, 754, 765, 795, 797, 827, 837, 838, 957, 994, 999, 1005, 1017, 1042, 1116, 1129, 1139, 1140, 1153, 1174, 1255, 1256, 1261, 1318, 1323, 1324, 1370, 1404, 1453, 1460, 1487, 1500, 1522, 1524, 1553, 1573, 1581, 1585, 1656
- Свеске: 49, 79, 144, 172, 175, 178, 312, 313, 316, 423, 523, 745, 783, 786, 803, 818, 825, 839, 866, 867, 875, 896-900, 902, 903, 933, 935, 936, 944-947, 1029, 1100, 1126, 1321, 1350, 1376, 1380, 1429, 1430, 1432, 1531, 1589, 1590, 1634, 1645
- Свеске Задужбине Иве Андрића: 86, 415, 626, 726, 1015, 1559, 1676, 1695, 1746
- Свет речи: 194, 492, 642, 1160, 1164, 1346, 1446
- Славистика: 21, 116, 164, 166, 167, 655, 717, 718, 722, 730, 843, 1014, 1028, 1193, 1241, 1246, 1290, 1329, 1366, 1563, 1577, 1635, 1679, 1680, 1750
- Српска вила: 46, 99, 215, 267, 283, 286, 447, 476, 566, 589, 591, 796, 802, 807, 828, 949, 958, 1094, 1138, 1277, 1371, 1392, 1400, 1403, 1477, 1532, 1618, 1622, 1629, 1630, 1711, 1736
- Српски језик: 26
- Стил: 201, 220, 851, 886, 1234, 1267, 1319, 1697
- Studia ruthenica: 85, 646, 798, 799, 1169, 1388, 1649, 1664, 1739
- Сцена: 618-620, 1647
- Teatron: 1034, 1175
- Узданица: 697, 727, 1409, 1413
- Филолошки преглед: 168, 1026, 1093, 1328.

Ивана Спасојевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику

РЕГИСТАР КЉУЧНИХ РЕЧИ

А. Г. Го́рнфельд 63
биографическая и стилистическая экспертиза конфликта 63
временске фигуре 83
глаголска именица 117
говорни жанр 137
говорни чин 137
Gregor Strniša 95
декомпоновани / перифрастични предикат 117
„дело об Уленшпигеле“ 63
дисконтинуираност 47
именског израза 47
Zanina Mirčevska 95
Jewish Ashkenazim 7
квантитативна анализа 117
„Легенда о Тиле Уленшпигеле“ 63
мандельштамовские взаимоотношения с советскими писателями 63
М. М. Бахтин 137
motiv hrane 95
неконфигуративна синтакса 47
нулта анафора 47
О. Э. Мандельштам 63
партикули 95
прагматичка анализа 137
переводческие принципы О. Э. Мандельштама и Б. Л. Пастернака 63
приповедно време 83
редослед 83
ритам 83
руски језик 137
савет 137
„свой“ /„не свой“ круг писателей и переводчиков 63
семантичка анализа 137
семантичка функција 95
сематичко-синтаксички аспект 95
семикопулативни глагол 117
синтаксичка функција 95
Slavic-Iranian-German contacts 7
Slavic historical linguistics 7
слободан ред речи 47
slovenska dramatika 95
словенска историјска синтакса 47
Slavko Grum 95
sodobna slovenska književnost 95
српски језик 137
тематско-рематска структура 95
фреквенција 83
Yiddish, Modern “Hebrew” 7

САРАДНИЦИ У 80. СВЕСЦИ ЗБОРНИКУ МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА СЛАВИСТИКУ

Др Лидија Аризанковска, редовни професор
Катедра за македонски језик и јужнословенске језике
Филолошки факултет „Блаже Конески“
Универзитет „Св. Кирил и Методије“, Скопље

Др Пол Векслер, професор емеритус
Департман за лингвистику
Универзитет у Тел Авиву

Мр Милена Ивановић, асистент
Катедра за славистику, Филолошки факултет
Универзитет у Београду

Мр Милена Јакић, истраживач–сарадник
Институт за српски језик САНУ
Београд

Ана Ј. Сергејева-Кљатис, кандидат филолошких наука, доцент
Катедра за историју светске књижевности, Филолошки факултет
Државна класична академија „Мојсије Мајмонид“, Москва

Марија А. Котова, кандидат филолошких наука, виши научни сарадник
Катедра за књижевну критику и публицистику, Факултет за журналистику
Московски државни универзитет „М. В. Ломоносов“, Москва

Др Олег А. Лекманов, професор
Катедра за књижевну критику и публицистику, Факултет за журналистику
Московски државни универзитет „М. В. Ломоносов“, Москва

Мр Бранкица Марковић, истраживач–сарадник
Институт за српски језик САНУ
Београд

Др Слободан Павловић, ванредни професор
Одсек за српски језик и лингвистику, Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду

Мр Драгољуб Перић, асистент
Катедра за језик, књижевност и библиотекарство, Педагошки факултет у Сомбору
Универзитет у Новом Саду

Мр Мирјана Петровић-Савић, истраживач–сарадник
Институт за српски језик САНУ
Београд

Др Предраг Пипер, редовни професор, дописни члан САНУ
Катедра за славистику, Филолошки факултет
Универзитет у Београду

Мр Драгана Поповић, лектор
Одсек за славистику, Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду

Вања Прстојевић, мастер студије
Одсек за српску књижевност, Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду

Стефан Стојановић, асистент, докторске студије
Катедра за славистику, Филолошки факултет
Универзитет у Београду

Др Љиљана Ћук
Одсек за српски језик и лингвистику, Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду

Ружица Фармаковски, докторске студије
Филолошки факултет
Универзитет у Београду

Др Нада Шева
Лабораторија за експерименталну психологију, Филозофски факултет
Универзитет у Београду

УПУТСТВО ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА ЗА ШТАМПУ

1. Часопис *Зборник Матице српске за славистику* објављује оригиналне научне радове о словенским језицима, књижевностима и културама проучаваним у њиховом развоју или у савременом стању, посматраним компаративно, типолошки, ареално, или у ширем семиотичком контексту, као и узетим понаособ, а такође и радове из историје словенске филологије, историје науке о словенским књижевностима, или лингвистичке славистике. *Зборник Матице српске за славистику* објављује студије и расправе, прилоге и грађу, научну критику, приказе, хронику и библиографију. Радови који су већ објављени или понуђени за објављивање у некој другој публикацији не могу бити прихваћени за објављивање у часопису *Зборник Матице српске за славистику.* Ако је рад био изложен на научном скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), податак о томе треба да буде наведен у посебној напомени, по правилу при дну прве странице чланка.

2. Радови се објављују на свим словенским језицима. Радови на српском језику објављују се екавским или ијекавским књижевним изговором, ћирилицом. Уколико аутор жели да му рад буде штампан латиницом, треба то посебно да нагласи. По договору са Уредништвом, рад може бити објављен на енглеском, немачком или француском језику.

Рукопис треба да буде исправан у погледу правописа, граматике и стила. У *Зборнику Матице српске за славистику* за радове на српском језику примењује се *Правопис српскога језика* Митра Пешикана, Јована Јерковића и Мата Пижурице (Матица српска: Нови Сад, 2010). Поред правописних норми утврђених тим правописом аутори треба да се у припреми рукописа за штампу придржавају и следећег:

а) Наслови посебних публикација (монографија, зборника, часописа, речника и сл.) који се помињу у раду штампају се курзивом на језику и писму на којем је публикација која се цитира објављена, било да је реч о оригиналу или о преводу.

б) Пожељно је цитирање према изворном тексту (оригиналу) и писму. Уколико се цитира преведени рад, треба у одговарајућој напомени навести библиографске податке о оригиналу.

в) Страна имена пишу се транскрибовано (прилагођено српском језику) према правилима *Правописа српскога језика*, а када се страно име

први пут наведе, у загради се даје изворно писање, осим ако је име широко познато (нпр. Ноам Чомски), или ако се изворно пише исто као у српском (нпр. Филип Ф. Фортунатов).

г) У уметнутим библиографским скраћеницама (парентезама) презиме аутора наводи се у изворном облику и писму, нпр. (Белић 1941), (Karolak 2004).

д) Цитати из дела на страном језику, у зависности од функције коју имају, могу се наводити на изворном језику или у преводу, али је потребно доследно се придржавати једног од наведених начина цитирања.

3. Рукопис расправе или студије треба да има следеће елементе: а) наслов рада, б) име, средње слово, презиме, назив установе у којој је аутор запослен, в) сажетак, г) кључне речи, д) текст рада, ђ) литературу и изворе, е) резиме, ж) прилоге. Редослед елемената мора се поштовати. Радови који представљају краће прилоге, грађу, приказе и сл. поред основног дела текста садрже име аутора и наслов.

4. Наслов рада треба да што верније и концизније одражава садржај рада. У интересу је аутора да се користе речи прикладне за индексирање и претраживање. Ако таквих речи нема у наслову, пожељно је да се наслову дода поднаслов. Наслов (и поднаслов) штампају се на средини странице, верзалним словима.

5. Име, средње слово и презиме аутора у студијама и чланцима штампају се изнад наслова уз леву маргину, а у приказима испод текста уз десну маргину, курзивом. Имена и презимена домаћих аутора увек се наводе у оригиналном облику, независно од језика рада. Назив и седиште установе у којој је аутор запослен наводи се испод имена, средњег слова и презимена аутора. Називи сложених организација треба да одражавају хијерархију њихове структуре (нпр., Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за српску књижевност). Ако је аутора више, мора се назначити из које установе потиче сваки од наведених аутора. Функција и звање аутора се не наводе. Службена адреса и/или електронска адреса аутора даје се у подбелешци, која је звездицом везана за презиме аутора. Ако је аутора више, даје се само адреса првог аутора. Назив и број пројекта, односно назив програма у оквиру кога је чланак настао, као и назив институције која је финансирала пројекат или програм наводи се у посебној подбелешци, која је двема звездицама везана за назив установе у којој је аутор запослен.

6. У сажетку, који треба да буде на језику на коме је написан и рад, треба језгровито представити проблем, циљ, методологију и резултате научног истраживања. Препоручује се да сажетак има од 100 до 250 речи. Сажетак треба да се налази испод наслова рада, без ознаке *Сажетак*, и то тако да му је лева маргина увучена 1 cm у односу на основни текст (тј. једнако увучена као први пасус основног текста).

• Кључне речи су термини или изрази којима се указује на целокупну проблематику истраживања, а не може их бити више од десет. Препо-

ручљиво их је одређивати са ослонцем на стручне терминолошке речнике, а у интересу је аутора да учесталост кључних речи (с обзиром на могућност лакшег претраживања) буде што већа. Кључне речи дају се на језику на којем је написан сажетак. Кључне речи се наводе испод сажетка, са ознаком *Кључне речи*, и то тако да им је лева маргина уравната с левом маргином сажетка.

• Библиографска парентеза, као уметнута скраћеница у тексту која упућује на потпуни библиографски податак о делу које се цитира, наведен на крају рада, састоји се од отворене заграде, презимена аутора (малим верзалом), године објављивања рада који се цитира, те ознаке странице са које је цитат преузет и затворене заграде, на пример:

(Ивић 1986: 128)	за библиографску јединицу:	Ивић, Павле. *Срūски народ и њеīов језик*. — 2. изд. Београд: Српска књижевна задруга, 1986.

Ако се цитира више суседних страница истог рада, дају се цифре које се односе на прву и последњу страницу која се цитира, а између њих ставља се црта, на пример:

(Ивић 1986: 128—130)	за библиографску јединицу:	Ивић, Павле. *Срūски народ и њеīов језик*. — 2. изд. Београд: Српска књижевна задруга, 1986.

Ако се цитира више несуседних страница истог рада, цифре које се односе на странице у цитираном раду, одвајају се запетом, на пример:

(Ивић 1986: 128, 130)	за библиографску јединицу:	Ивић, Павле. *Срūски народ и њеīов језик*. — 2. изд. Београд: Српска књижевна задруга, 1986.

Уколико је реч о страном аутору, презиме је изван парентезе пожељно транскрибовати на језик на коме је написан основни текст рада, на пример Џ. Марфи за James J. Murphy, али у парентези презиме треба давати према изворном облику и писму, нпр.

(Murphy 1974: 95)	за библиографску јединицу:	Murphy, James J. *Rhetoric in the Middle Ages: A History of Rhetorical Theory from Saint Augustine to the Renaissance*. Berkeley: University of California Press, 1974.

Када се у раду помиње више студија које је један аутор публиковао исте године, у текстуалној библиографској напомени потребно је одговарајућим азбучним словом прецизирати о којој се библиографској одредници из коначног списка литературе ради, на пример (Murphy 1974a: 12).

Уколико библиографски извор има више аутора, у уметнутој библиографској напомени наводе се презимена прва два аутора, док се презимена осталих аутора замењују скраћеницом *и др.*:

(Ивић, Клајн и др. 2007)	за библиографску јединицу:	Ивић, Павле и Иван Клајн, Митар Пешикан, Бранислав Брборић. *Српски језички приручник*. 4. изд. Београд: Београдска књига, 2007.

Ако је из контекста јасно који је аутор цитиран или парафразиран, у текстуалној библиографској напомени није потребно наводити презиме аутора, нпр.

> Према Марфијевом истраживању (1974: 207), први сачувани трактат из те области срочио је бенедиктинац Алберик из Монте Касина у другој половини XI века.

Ако се у парентези упућује на радове двају или више аутора, податке о сваком следећем раду треба одвојити тачком и запетом, нпр. (Белић 1958; Стевановић 1968)

7.Подбелешке (подножне напомене, фусноте), обележене арапским цифрама (иза правописног знака, без тачке или заграде) дају се при дну странице у којој се налази део текста на који се подбелешка односи. Могу садржати мање важне детаље, допунска објашњења и сл. Подбелешке се не користе за навођење библиографских извора цитата или парафраза датих у основном тексту, будући да за то служе библиографске парентезе, које – будући повезане с пописом литературе и извора датих на крају рада – олакшавају праћење цитираности у научним часописима.

8. Прилози којима је илустровано научно излагање (табеларни и графички прикази, факсимили, слике и сл.) обележавају се римским цифрама, прилажу се на крају текста рукописа, а њихово место у тексту се означава одговарајућом цифром.

9. Цитирана литература даје се у засебном одељку насловљеном *Цитирана литература.* У том одељку разрешавају се библиографске парентезе скраћено наведене у тексту. Библиографске јединице (референце) наводе се по азбучном или абецедном реду презимена првог или јединог аутора како је оно наведено у парентези у тексту. Прво се описују азбучним редом презимена првог или јединог аутора радови објављени ћирилицом, а затим се описују абецедним редом презимена првог или јединог аутора радови објављени латиницом. Ако опис библиографске јединице обухвата неколико редова, сви редови осим првог увучени су удесно за два словна места (висећи параграф).

Свака библиографска јединица представља засебан пасус, који је организован на различите начине у зависности од врсте цитираног извора.

У *Зборнику Матице српске за славистику* у библиографском опису цитиране литературе примењује се MLA начин библиографског цитирања *(Modern Language Association's Style — Works cited)* с том модификацијом што се презиме аутора наводи малим верзалом, а наслов посебне публикације наводи се курзивом.

Примери таквог начина библиографског цитирања:

Монографска публикација:

Презиме, име аутора и име и презиме другог аутора. *Наслов књиге*. Податак о имену преводиоца, приређивача, или некој другој врсти ауторства. Податак о издању или броју томова. Место издавања: издавач, година издавања.

Пример:

Белић, Александар, *О језичкој природи и језичком развитку: лингвистичка истицивања*. Књ. 1. – 2. изд. Београд: Нолит, 1958.

Милетић, Светозар. *О српском питању*. Избор и предговор Чедомир Попов. Нови Сад: Градска библиотека, 2001.

Фототипско издање:

Презиме, име аутора. *Наслов књиге*. Место првог издања, година првог издања. Место поновљеног, фототипског издања: издавач, година репринт издања.

Пример:

Соларић, Павле. *Поминак књижески*. Венеција, 1810. Инђија: Народна библиотека „Др Ђорђе Натошевић", 2003.

Секундарно ауторство:

У *Зборнику Матице српске за славистику* зборници научних радова се описују према имену уредника или приређивача.

Презиме, име уредника (или приређивача). *Наслов дела*. Место издавања: издавач, година издавања.

Пример:

Радовановић, Милорад (ур.). *Српски језик на крају века*. Београд: Институт за српски језик САНУ — Службени гласник, 1996.

Рукопис:

Презиме, име. *Наслов рукописа* (ако постоји или ако је у науци добио општеприхваћено име). Место настанка: Институција у којој се налази, сигнатура, година настанка.

Пример:

Николић, Јован, *Песмарица*. Темишвар: Архив САНУ у Београду, сигн. 8552/264/5, 1780—1783. Рукописи цитирају према фолијацији (нпр. 2а—36), а не према пагинацији, изузев у случајевима кад је рукопис пагиниран.

Прилог у серијској публикацији:

Прилог у часопису:

Презиме, име аутора. „Наслов текста у публикацији." *Наслов часописа* број свеске или тома (година, или потпун датум): стране на којима се текст налази.

Пример:

Рибникар, Јара. „Нова стара прича." *Летопис Матице српске* књ. 473, св. 3 (март 2004): стр. 265—269.

Прилог у новинама:

Презиме, име аутора. „Наслов текста.” *Наслов новина* датум: број страна.

Пример:

Кљакић, Слободан. „Черчилов рат звезда против Хитлера.” *Политика* 21. 12. 2004: 5.

Монографска публикација доступна on-line:

Презиме, име аутора. *Наслов књиге*. <адреса са Интернета>. Датум преузимања.

Пример:

Veltman, K. H. *Augmented Books, knowledge and culture*.
<http://www.isoc.org/inet2000/cdproceedings/6d/6d.> 02. 02. 2002.

Прилог у серијској публикацији доступан on-line:

Презиме, име аутора. „Наслов текста.” *Наслов периодичне публикације*. Датум периодичне публикације. Име базе података. Датум преузимања.

Пример:

Toit, A. „Teaching Info-preneurship: students' perspective.” *ASLIB Proceedings* February 2000. Proquest. 21. 02. 2000.

Прилог у енциклопедији доступан on-line:

„НАЗИВ ОДРЕДНИЦЕ.” *Наслов енциклопедије*. <адреса са Интернета> Датум преузимања.

Пример:

„Wilde, Oscar.” *Encyclopedia Americana*. <…> 15. 12. 2008.

12. Извори се дају под насловом *Извори* у засебном одељку no-one одељка *Цитирана литература* на истим принципима библиографског описа који се примењује у одељку *Цитирана литература*.

13. Резиме не би требало да прелази 10% дужине текста, треба да буде на једном од светских језика (енглеском, руском, немачком, француском). Уколико аутор није у могућности да обезбеди коректан превод, треба да напише резиме на језику на коме је написан и рад, а уредништво *Зборника Матице српске за славистику* ће обезбедити превод. Уколико је рад написан на страном језику, резиме мора бити написан на српском језику. Уколико аутор није у могућности да обезбеди резиме на српском језику, треба да напише резиме на језику на којем је написан рад, а уредништво ће обезбедити превод резимеа на српски језик. После резимеа треба на језику резимеа навести кључне речи за дати рад.

14. Текст рада за *Зборник Матице српске за славистику* пише се електронски на страници А4 формата (21 x 29,5 cm), с маргинама од 2,5 cm, увлачењем првог реда новог пасуса 1,5 cm, и размаком међу редовима 1,5. Текст треба писати у фонту *Times New Roman*, словима величине 12 pt, а сажетак, кључне речи и подножне напомене словима величине 10 pt.

Штампане рукописе треба слати на адресу: Уредништво *Зборника Матице српске за славистику*, Матица српска, Матице српске 1, 21 000 Нови Сад. Поред штампане верзије рукописа, треба послати и електронску верзију рукописа у Word формату на компакт диску или на електронску адресу jdjukic @maticasrpska.org.rs или piperm@eunet.rs с назнаком да се ради о рукопису за *Зборник Матице српске за славистику*. Штампана верзија рукописа може бити замењена електронском верзијом у PD формату.

Уредништво Зборника Матице српске за славистику

Рецензенти радова примљених за објављивање у 80. свесци
Зборника Матице српске за славистику су

Проф. др Ирина Антанасијевић
Проф. др Вера Белокапић-Шкунца
Доц. др Дојчил Војводић
Проф. др Маја Ђукановић
Проф. др Корнелија Ичин
Проф. др Алина Ј. Маслова
др Ђорђе Оташевић, виши научни сарадник
Проф. др Јелица Стојановић
Проф. др Предраг Пипер
Проф. др Људмила Поповић
Проф. др Тања Поповић

Зборник Матице српске за славистику
Излази двапут годишње
Издавач Матица српска

Славистический сборник
Полугодовой выпуск
Издательство Матица сербская

Review of Slavic Studies
Published semi-annually
Published by Matica srpska

Уредништво и администрација
Редакция и администрация
Editorial Board and Office:
21000 Нови Сад, Улица Матице српске 1
Телефон — Phone
(021) 420-199, 6622-726
e-mail: jdjukic@maticasrpska.org.rs

e-mail: piperm@eunet.rs
http://www.maticasrpska.org.rs

Зборник Матице српске за славистику, св. 80
закључен је XX. 2011.

За издавача
Проф. др ДУШАН НИКОЛИЋ

Лектори
Др ЉИЉАНА ПЕШИКАН-ЉУШТАНОВИЋ
Др ДОЈЧИЛ ВОЈВОДИЋ

Технички сарадник Уредништва
ЈУЛКИЦА ЂУКИЋ

Коректор
КАТА МИРИЋ

Технички уредник
ВУКИЦА ТУЦАКОВ

Слова на корицама
ИВАН БОЛДИЖАР

Компјутерски слог
Владимир Ватић, ГРАФИТ, Нови Сад

Штампа
ИДЕАЛ, Нови Сад

Штампање завршено јули 2011

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.16+811.16(082)

ЗБОРНИК Матице српске за славистику = Славистический сборник = Review of Slavic Studies / главни и одговорни уредник Предраг Пипер. – 1984, 26– . – Нови Сад : Матица српска, 1984– . – 24 cm

Годишње два броја. – Наставак публикације: Зборник за славистику (1970–1983)

ISSN 0352-5007

COBISS.SR-ID 4152578

Штампање овог Зборника омогућило је
Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије